
3 1761 08116649 8

Hlídka literarní.

Listy věnované literarní kritice.



Ročník VIII.

Za redakci a vydávání zodpovědný:

P. Bernard Plaček,
O. S. B.

Pořadatel obsahu:

Dr. Pavel Vychodil,
O. S. B.



V Brně 1891.

Tiskem a nákladem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Obsah.

Seznam posudků veden pouze do č. 4., později vynechán.

Časopisy.



HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 1.

Současní belletristé ruští.

Sestavil *Aug. Vrzal.*

Zmínili jsme se v minulém ročníku »Hl. l.« o předních belletristech ruských nejnovější doby, poukázavše k tomu. že oblíbenou formou jejich jest drobná povídka. Nejnadanější z nich, Garšin a Korolenko, nevyznamenávají se ani zvláštní plodností, podávajíce dosti skoupě obecenstvu plody ducha svého. Štědřejšími v té příčině ukázali se vrstevníci jejich Barancevič, Jasinský a Nemirovič-Dančenko, z nichž zvláště dva poslední vynikají produktivností přímo horečnou. napsavše v krátké době množství novell i delších romanů. začež se jim dostalo nepravě lichotivého přívlastku »Romanfabrikant« a p.

K. S. Barancevič je člověk jemnocitný. citlivý až k sentimentalnosti, jenž dojemně líčí vnitřní pochody svých prostých hrdin ve sbírkách skizz, povídek a novell. jichž názvy: »Pod gnetom.« »Porvannyja struny.« »Maleňkije razskazy,« »Novyje razskazy« a »Staroje i novoje.« — pak v romanech »Čužak« a »Raba.« B. nevyniká popisy přírody. jež bývají bledy, neurčity a druhdy umístěny na nevhodných místech bez potřeby a souvislosti s vypravováním. Tak v pov. »Drama bez slov« čteme zbytečný široký popis jízdy k odvodu, jenž předmětem vypravování úplně samostatného. A jako kolorit povídek bývá slabý. tak také zřídka bývá povahopis jednajících osob prohlouben. B. nejraději volí formu krátké skizzy; jestli však thema spletitější. povaha složitější, hrozí skizze nebezpečenství nejasnosti a nezakončenosti: zobraziti na několika stránkách zápas mezi náklonností a povinností je velmi těžko: odtud žádná z malinkých povídek B. nevyrovná se lepším pov. Čechova nebo Gnědiče. Je v nich málo nového, za to mnoho anekdotického ba karrikaturního. an spis. druhdy shání se po komických scenách, ukazuje hledanost a úmyslnost. Ovšem daleko větší část povídek jeho má dějinný podklad chmurný, smutnou událost nějakou. černé stránky života. B. vůbec vyznamenává se příliš pochmurným názorem na svět. jenž zřídka osvětlen paprskem radosti a svěžího úsměvu; čtemeli po sobě více povídek jeho. duch náš skoro otupí trapnými dojmy. Takové povídky jeho hemží se špatnými neb aspoň nešťastnými postavami, prostými smrtelníky. Srdečnost

a hluboký cit, jímž vyznačují se vůbec práce B., jsou na místě tam, kde spis. volí za předmět svého vypravování jediný význačný moment duševního života hrdin; pěkně tudíž čte se sváteční pov. »Na volju Božiju,« kde vylíčeny poslední okamžiky bledého hošíka, ponechaného na vůli Boží v zimě za velkého mrazu u polospadlé stodoly, a město zatím kypí životem. Jeho náčrtek »Cvětok« (květ) je velmi poeticky pojat i proveden: thema je prostinké: stránka z denníku člověka, jemuž jest rozloučiti se s dívkou milovanou, která však přestala ho milovati. Historie posledních dní před rozloučením spojena je s historií vadnoucího květu, jenž byl svědkem štěstí prvních dní lásky. Při vší naivnosti prostota i upřímnost z črty té vanoucí nás dojímá. V poslední sbírce r 1890. vydané nalézáme delší novellu »Matuška,« jejímž thematem láska mateřská, všecko odpouštějící a nanejvýš obětavá. Zpustlý syn netroufá si matce přijíti ani na oči, ale proti vůli svojí odvezen k ní v nemoci své; když pak navštíví jej ženština, s níž posledně žil, a prodere se k nemocnému, syn touží po ní, ona však s odporem odvrací se od kostlivce; ale matka neodstupuje od lože zbloudilého syna, těší jej, v náruči drží umírajícího. Novelka není ovšem prosta vší sentimentalnosti, ale duševní pochod chorobného syna a důkazy lásky mateřské vylíčeny štětcem mistrným. Egoistického muže, jenž blahobyt svůj koupil si těžkou prací druhých, muže, jenž žije v rozkoši ani bratra ubohého vzpomínati nechce, nakreslil B. ostře v pov. »Brat.« Rozvláčně vede si autor v novelle »Muť,« kde přetřepávají se otázky o uměleckém tvoření atd. Roman »Čužak« (cizinec) má známé thema: intelligentní muž ze zásady (!) bere si selské děvče. Úkol je tu zajímavý, podati vnitřní život muže, který není s to, by shodil břímě ho tížící ale dobrovolně přijaté, neb aby mu uvykl. Tu však Raduncev nebyl Tani cizí: znali se od mládí, rozdíl vzdělání byl dříve již oběma znám, Raduncev vzal si ji ne tak ze zásady, by sloužil idei, jako spíše z pravé lásky. Ostatně postava hrdinova jest nejasna; nevysvětlitelno na př., proč Raduncev najednou odhání Taňu, od níž před malou chvílí aspoň slovíčka si přál, by se s ní smířil. Lépe propracován je rom. »Raba« (otrokyně), příběh ženy, jež otrocky oddala se muži ničemnému, Krutkovu, jehož úsměv má pro ni daleko větší cenu než horoucí láska vypravovatele příběhu tohoto, Řěčinceva, byť i onen jí pohrdal, ji pak i odkopl. Poslední stránky rom., kde Řěčincev poznává děsnou skutečnosť, jsou plny pravého realismu. Přes lyrickou rozvláčnost, jež často vyskytuje se u B., je rom. tento pozoruhoden zdařilou kresbou drobných lidí. — Pracím B. velmi by prospělo, kdyby spis. neobmezoval se tolik líční smutných stránek v životě, jež, byť i ve skutečnosti převládaly, netvoří přece celé skutečnosti, nýbrž kdyby popřál místa také takovým zjevům a motivům, které bodrosti a chuti k životu, k zápasu dodávají.

Známější jest u nás *Jeronim Jeronimovič Jasinský* [1]) (* 1851),

[1]) Užili jsme tu také některých dat ze studie známého spisovatele literatury ruské v jazyku něm. *Al. Reinholda* o Jasinském. („Moderne Dichtung." 1890.)

jenž psával pod pseud. *Maxima Bělinského:* jeho nevyčerpatelná fantasie a veliká znalost zvláště temných stránek lidí jeví se v četných pracích. Asi za deset let napsal Jas. kolem 60 novell a povídek, 10 romanů, svazek básní lyrických, asi 50 statí hlavně z oboru přírodních věd, filosofie, archaeologie atd. Belletristické práce jeho vydány souborně v šesti chronologicky spořádaných dílech a obsahují novelly a romany od r. 1879—1889. Jas. netvoří jako pravý umělec, nemá také vlastního názoru světového (nejvíce ještě lne ke zmírněnému egoismu), má však hojnost myšlenek, znamenitý talent pozorovací, bystrý zrak, elastický vypravovací sloh, nádheru barev zvláště v líčení přírody maloruské, jejímž synem jest, narodiv se v Charkovu, bohatství obrazův a místy humor. Hloubky nelze u něho hledati, an pracuje příliš zběžně, a to, jak sám se přiznává, hlavně proto, by mu někdo neukradl a nespracoval dříve themata, které si nalezl spis. v současném životě ruském. Ani mohutný není, spíše pikantní, tu a tam i frivolní, mravně málo vážný. Jeho postavy, děti věku našeho, jsou mnohdy nízkostí svou až odporny, brodí se v kalu. Nejlépe se mu daří kratší novelly, v nichž líčí provincialní život maloruský a středoruský. Tak poutava je novella, vlastně venkovská idylla »Tajemství Olgy,« kde patnáctileté děvče s čistou ale horoucí láskou uraženo chladností milovaného studenta, jenž všecek zamilován do svého kaleidoskopu. Ještě pečlivěji propracována je nov. »Ratolesti,« kde vylíčena jest idealní postava národní učitelky, jež matkou vyhnána pro své svobodomyslné názory výborně působí mezi lidem. Ale znajíc povinnosti své ke společnosti, zná také povinnosti ke svým a proto ujme se dvou mladších sester, po smrti matčině opuštěných a v nezkušenosti své blaseovaným egoistou, do něhož obě zamilovány, zrazených. Týž čistě ženský ideal moudré dívky Lisy je v přísném kontrastu s povahou přítelkyně této v »Osobním štěstí,« kde dívka, jež hledala jen své štěstí, dostane se pode jho egoistického despoty. Touž otázkou štěstí života, o kteřém pojednávaly zmíněné novelly, obírá se také »Stará zahrada,« kde jenom disharmonický konec vadí, aby novella ta čítati se mohla k nejlepším. Výborný je zvláště popis zahrady patřící statkáři, jenž vrátiv se zcela vyžilý na venkov, zamiluje se do selského děvčete, pojme je za choť, to však mu zasadí poslední ránu, vyznavši se mu po svatbě, že již dříve padlo. — Vedle toho jiný druh novell líčí bídu lidskou, zápas o chléb, následky prostituce. Výborna je charakteristická kresba učitele, jenž dlouhá léta dům od domu chodí, křiví záda před panstvem, by nezahynul hlady, vydělává si chléb nemaje naděje, že by si mohl vlastní štěstí zříditi. Děsně pravdivým realismem vyznačuje se »Nataška,« kde matka, nechtějíc zahynouti hladem, nutí nedospělou dceru, by prodala nevinnost svou. Děvče nemohouc snésti výčitek a trýznění matky své odchází a po nezdařilých dobrodružstvích hyne zimou i hladem na ulici. Podobné temné stránky Petrohradu líčí »Peterburgskaja pověsť,« kde sytými barvami vylíčena zpustlost vyšších kruhův

a intelligence. žádající stále nových obětí prostituce, jíž vydává se lenivá a prodajná třída nižší. »Lilija« předvádí nám zkaženou dívku, jež odvedena čistým mladíkem z domu hanby, vrací se zpět a vidouc, že jí není spásy, život si vezme; podobá se Garšinovým »Projisšestvije« a »Naděžda Nikolajevna.« Takovou všednost, pestré vnější stránky života obírá si Jas. nejraději. Psychologickým talentem, jímž vynikal nebožtík Garšin a vyniká Albov, Jas. není; chorobných stavů duševních buď nezná, buď líčiti jich nedovede; proto jeho »Město mrtvých,« kde předvádí nám šíleného hrobaře, daleko stojí za Garšinovou studií »Krasnyj cvětok.« Ze světa hereckého čerpal látku k nov. »Iskra Božija« a rom. »Tragiki.« V nov. oné, jež nevyznamenává se ani základní myšlenkou ani promyšleností komposice, předvádí Jas. nadanou herečku, toužící po slávě, ale nešťastně se zamilovavší do ničemného herce. V rom. »Trag.« autor dle předmluvy chtěl podati veliký charakter, který vytvořil si ve své fantasii, nakreslil však velikého hříšníka, bídáckého muže, jenž pochlebníky vyhlašován za velikého umělce. Žije ve smyslných rozkoších uprostřed sličných žen, odežene ženu vlastní s dítkem, žije s mladou Taňou, pak s vdovou atd. Samá špína a kal! Nejdelší a formalně nejzdařilejší rom. Jas. je »Dobraja feja« v 7 částech, v němž ovšem trochu mnoho zvířeckých skoro postav. Polodivocí bratři Makar i Kusma tvoří pěkný kontrast; onen je dobrý hospodář, stará se o dceru, je praktický, ale náhle umírá; mladší bratr je dobrodruh a tyran naivní ženy. S Makarovou dcerou přijde do domu ještě Lilijeva, hodná dívka, která však v lásce k egoistickému realistovi nejhoršího zrna, Lancovu, klesá víc a více do bahna, až konečně stane se milostnicí Kuzmovou. Mravní vážnosť v rom. zastupuje hlavně kapitan, fanatik lásky křesťanské k bližnímu, jenž na př. v krásné sceně (VI, 4.) svobodomyslného Lebedeva, jenž v noci velikonoční sedí v chýži hladov, odvede do kostela na mši, pak pozve k sobě a lidumilně pohostí. Individualisace povah zde se mu nejlépe zdařila. Od té doby (1885) nic podobného nenapsal. Ještě nejlepší je rom. »Staryj drug,« kde řeší spis. tutéž otázku osobního štěstí; jinak je to prostá historie lidí, hledajících štěstí v manželství. V rom. »Velikij čelověk« a zdařileji již dříve v jedné novelle obral si Jas. motiv, jehož si z ruských spis. nikdo dosud nevšiml. Líčí nám zaslepeného muže, jenž chlubí se uměleckým vkusem, skupuje starožitné obrazy, myslí, že v nich má ohromné jmění, po němž baží, přes noc pak stává se z něho žebrák, mladá žena mu uteče s malířem, on sám odveden do blázince. Rom. »Irinarch Plutarchov« staví na pranýř člověka, jenž vysoce o sobě smýšlí, je však hloupý v každém vztahu; jen že autor nedovedl této abstraktní idey podati belletristicky, konkretními obrazy. Ostatní rom. jsou bezcenny.

Plodností nade všecky své vrstevníky předčí *Vasil Iv. Nemirovič-Dančenko,* jenž asi za desetiletí vydal kolem 40 svazků povídek, novell, romanů, cestopisův a básní; mimo to píše i dramata a knihy

pro děti. V cestopisech popisuje ruské přímoří severní, Lopařsko, východní krajiny na Volze i Ural, moře Kaspické, Kavkaz, Krim, poloostrov Balkanský, Italii, Španělsko a j. Dějištěm několika romanův a povídek jsou krajiny podunajské za poslední rusko-turecké války, v níž autor nalézal se jako korrespondent ruských novin provázeje generala Skobeleva. Tak rom. »God vojny,« »Pod grozoju« (v bouři), »Plevna i Šipka,« »Vpered« líčí celý válečný pochod proti Turkům, jednotlivé výjevy, všecky důležitější srážky, život vojska v zimním táboře na Šipce atd. Autor ukazuje na nadšení, s jakým lid ruský ujal se utiskovaných bratří, na nadšení žen, jež jako milosrdné sestry následovaly vojsko a raněné ošetřovaly, těšily, ukazuje však také na onu bandu nenasytných egoistů, již zhnilé zboží vojsku zlatem si odražovali. V romany ty, popisující jednotlivé sceny války, vpleteny milostné historie ruského lékaře k Turkyni (Ku předu), ruského důstojníka k Bulharce, již z drápů tureckých vysvobodil vypovězený polský lékař ve službě turecké (Pod grozoju) atd. Romanům nejvíce škodí rozvláčnost a záliba v krvavých scenách, ve stálém surovém vraždění. Z drobnějších povídek sem spadají »Machmudkiny děti« a »Bogdan Šipkin,« z nichž v prvé zajatý turecký bej vypravováním o svých ubohých dětech pohne dvěma ruskými důstojníky, již mají také doma dítky, že příštího dne jeden z důstojníků pustí zajatce, udá se druhovi svému, ten však ho obejme radostí, že synovi může dáti novoroční dárek, za který ho žádal, by totiž otec dal mu Turka, že ho pustí k dětem; druhá pov. vypravuje o dítku, jež kozáci naleznou u zmrzlé matky a vychovají je. Velmi živými barvami líčen útěk matky v zimní noci přes hory před Turky k Rusům, kam poslala muže svého, by pomáhal osvoboditi vlast Divadelní svět líčí v novellách »Staryje věnki,« »Svojim sudom« a zvláště v rom. »Kulisy.« Tento rom. podává nám všecky zajímavé typy jeviště i zákulisí: idealní mladou herečku Rajevskou, toužící po vavřínech, jež zamilovala se do bídáckého herce Barsova; poznala konečně kluzkost prken a s radostí uchyluje se v tiché rodinné zátiší s Kašincevem, jenž dávno ji už miloval. Vidíme zkažené herečky, jež vězíce po krk v bahně a tamtéž vtáhnouti chtějí i ostatní, neb aspoň špiní je a pomlouvají, podlého mecenáše umění divadelního, bankéře Mandla, jenž za své penize všecko koupiti si chce, jako referent Povilikin kupuje si přízeň hereček pochvalnými referaty, jakmile však mu nejsou po chuti, snižuje je a hází po nich blátem. Konstrukce není právě umělecká, Kašincev, jenž si přijede pro Rajevskou, je jako deus ex machina, vystoupení pak Rajevské na rozloučenou nepravděpodobností tratí na effektu. Pozoruhoden je rom. »Semja bogatyrej,« představující velikolepý obraz nynějšího Ruska Životu klášternímu věnoval dvě práce své »Monach« a »Monachiňa.« Druhdy holduje N.-D. francouzskému naturalismu, přede vším v rom. »Cari birži« (králové bursy), či »Kajinovo plemja v naši dni.« Na pracích jeho je vůbec pozorovati zběžnost, neprohloubenost,

nepropracovanost, shánění se po laciných effektech: vybírá neobyčejné příběhy, napínavé sceny; hrdinové jeho jsou pravdě nepodobní neb aspoň lidé neobyčejní. Ve slohu miluje nádheru, lesk na újmu prostoty; zabíhá často až do bombastu, planých úvah. Často pěkná myšlenka pozbývá svého významu, ježto spis., chtěje ji jasně vypověděti, v povídavost zabředne. Jinak podává N.-D. mnoho zajímavého v knihách svych i patří mezi nejoblíbenější spis. ruské.

Zmíníme se ještě o poslední sbírce N.-D. »Svjatočnyje razskazy.« Zajímavo, jak spis. ruští bedlivě všímají si motivů náboženských, bohoslužebných obřadů, svátků, zvláště vánočních a velikonočních, obyčejův a pověr lidu, kupících se kolem nich. U nás leží motivy tyto ladem, aspoň lepší spisovatelé nevšímají si jich. Vzorem svátečních povídek Rusi uvádějí Dostojevského »Malčik u Christa na jëlkě« (chlapec u Krista na vánočním stromku). I novější belletristé (Korolenko, Čechov, Gnědič, Barancevič, Slučevský, Solovjev, Běžecký, Lěskov) mají povídky sváteční ve svých sbírkách. N.-D. sebral své pov. národní ve svazeček, jenž náleží jistě k nejlepšímu, co kdy napsal. Jsou tu i legendy (»Čërnyj rycar« a »Čuma«), moderně ovšem vypravované, i prosté povídky bez motivu přísně svátečního (»Zabytyj rudnik,« »Trefovyj korol« »Voskresšaja pěsňa«), jichž vypravování nese se tonem jaksi svátečním. Zdařilá je povahokresba »malých tuláků« v pov. »Ščegly.« Vasji i Seni, kteří prchše z opatrovny žijí v boudě s psem, poctivě se živí prodejem květin, střehou se krádeže, již provozují druhové jejich, an Vasja pamětliv závěti matky, varující ho před krádeží. Postavy ty jsou ovanuty poetickým nádechem. K nim druží se »Glupyj Feďka,« jenž neznaje ani otce ani matky, od »tetek« vychován bitím, které se zvětší jen u akrobata, od něhož prchl a zmrzl na štědrý den; poslední chvíle hošíka, sedícího na ulici v mrazu a metelici a pohlížejícího na vánoční stromky v domech, jsou úchvatně vylíčeny. »Irod« (Herodes) je trefně nakreslená postava samotáře, jemuž před 20 lety prchla žena i s dítkem, jež brzy zemřelo. Život obou byl strastiplný. Stařec miluje děti, ty však bojí se tohoto »Heroda,« jenž po dlouhé době vystrojil zas vánoční stromek; syn se mu zjeví a prosí otce, by odpustil matce. O pov. »Bogdan Šipkin« a »Machmudkiny děti« zmínili jsme se. Jakkoli autor hledí tu působiti hlavně na cit čtenářův, zabíhaje až k sentimentalnosti, zanechají některé z nich pravdivostí dojem hluboký. Kritika ruská N.-D. vyššího významu nepřikládá.

Ještě hrubšího a lehčího zrna jsou feuilletonické črty a drobné povídky *N. A. Lejkina*, jemuž nejde tak o umění jako spíše o zábavu nevybíravého čtenářstva, u něhož těší se neobyčejné oblibě. Rozesmáti čtenáře nějakou pikantní anekdotou ze života nevzdělaných kupců, kramářů, písařů, lokajů, kuchařek i hokynářek, jež kreslí L. velmi drasticky, neštítě se ani trivialních výrazů, zvláště jsouli novější, podati nějaký výjev ze života nižších tříd, zachytiti několik svérázných i hrubých vtipů, stačí mu úplně. Mnohé črty novináře

tohoto mají ráz spíše polemický než literarní, psány na rychlo. Drobotin jeho vyšlo asi deset svazků; z delších líčí »Kousek chleba« zápas o kus chleba ve velkoměstě; »Satir i nimfa, ili pochožděnija Trifona Ivanoviča i Akuliny Stepanovny« je obraz kupeckého života, představující lásku starého kupce k mladé kuchařce. I jeho novější sbírky žertovných a směšných scen. »Puch i prach,« »Kum — požarnyj« a črty z venkovského života »Derevenskaja aristokratija« nečiní nároků na uměleckost. Minulého roku vydal rom. »V carstvě gliny i ogňa« a humoristické vypsání jízdy mladých manželů do Paříže a zpět s názvem »Naši za granicej.«

Feuilletonické črty píše také *Vlad. Michněvič,* jehož sbírka »Peterburgskaje lěto« ukazuje velkoměšťákům, ubírajícím se v létě na »daču« (venkovský letohrádek), by vyléčili neduhy své tělesné i duševní, že nevyhojí jich, naopak rozmnoží je a venkov zbytečně ještě nakazí. Pessimismus jeví se i v nejnovějších sbírkách »Kartinky peterburgskoj žizni« a »Baryni i baryšni« (paní a slečny); týmž lehkým slohem feuilletonickým psán i starší rom. »V peterburgskom omutě.«

Feuilletonistou a cestopiscem jest *Eug. Markov,* jenž podstaty a jádra naturalistické školy francouzské, k níž se hlásí, nepochopil, napodobuje jen slabší stránky její. Větší romany (»Bereg morja,« »Černozemnyja polja«) nelíbily se, jsouce snůšky vyčtených popisův a rozmluv z cizích spisů. Více uspokojila kniha »Barčuki« ze života panských dětí. Z cestopisných črt nejcennější »Očerki Kavkaza«; mimo to popsal Krim, Cařihrad, zvláště nový a starý Aegypt a j. Sloh má plynný, zná historii zemí, jež popisuje, i podává mnoho zajímavých zpráv. (P. d.)

Karolina Světlá.

Kritická studie. — Napsal *L. Čech.*

Takovýmto obchodem ve dříví zbohatla i paní Nepovolná, zvonečkovou královnou po domu u »Pěti zvonků« zvaná, která pak obchodu nechala a mohouc nejen měšťansky, ale i šlechticky žíti, nyní jiným snahám se obětovala a věnovala.

Rodiny tyto poslední Světlá vesměs líčí jako zbožné, a proto též všechny za své rádce v potřebách nejen duševních, ale i životních mají kněze, obyčejně k nějakému řádu náležejícího. Kterak v rodině Nepovolných pater Innocenc z řádu tovaryšů Ježíšových sobě počínal, o tom byla již řeč; více méně nezištně radou a přízní svojí podporovali rodinu Bursovu kuchař od Františkánů, frater Serafin, a rodinu Zapletalovu pater Teofil, člen řádu dominikanského. Zasahování kněžstva v rodinné poměry líčí Světlá tou měrou, že jim přisuzuje i vybírání nevěst. Tak dí frater Serafin o svém

kvardianu, že »má vždycky několik nevěst i ženichů za lubem, neb starostliví rodiče, jimž na věčné spáse dětí záleženo, k němu se obracejí.« A skutečně pan pater kvardian vzal i záležitost rodiny Bursovy v úvahu a vyhledal Augustinovi nevěstu v dceři bohatého mlynáře; k jakým zápletkám sňatek tento vedl, viděli jsme v odstavci předešlém. Konečně budiž zde jmenován i pater Josef, jenž vynikal jakožto rádce hostinské »u beránka« a černého Petříčka v povídce tohoto jména.

Bylo řečeno, že ony zámožné rodiny velkoobchodníkův a velkoprůmyslníkův užívání za hlavní cíl života svého si vytkly, a že rozkošnictví a jiné výstřednosti ve středu jejich bujely. Že tudíž i výstřednosti pohlavní neposlední mezi těmi rozkošemi zaujímaly místo, dá se aspoň tušiti. Do víru tohoto života Světlá se celkem nepouští, a lehké ženštiny ve spisech jejích celkem nepřicházejí. Nicméně jakýs takýs náběh k načrtnutí tohoto života přece nalezneme. V »První Češce« rada Schönberg záletnictví prost není a milostné jeho ucházení se o přízeň krásné Gabriely vede až k tajemnému setkání se s ní v komnatě v modlitebnu proměněné, ve které žena tato měla milostné své schůze s Raimundem; vždyť Gabriela tato pocházela z pověstné herny, otvírajíc mnohdy dvířka do pusté uličky tajemné návštěvě a nemohouc často vyjíti, že neměla jiných střevíců než bílé atlasové, a jiných šatů než z růžové dykyty stříbrem vyšívané. Z polosvěta podobného pocházela i Thea v povídce po ní »Motýl« zvané, která žijíc s matkou svojí poskytovala zábavu za peníze a do osidel svých vlákala i Felixa Hloha, jejž by málem byla připravila o nevěstu jeho Lauru Velechovskou. To jsou také jediné případy, kde se vší delikatostní spisovatelka z tohoto světa osoby vybírá. Abychom této látky se zbyli, budiž podotknuto ještě, že v povídce »Na úsvitě« přichází Madlenka Křižovic, která v lásce byvši zrazena, začala žíti vesele a promarnivši domek i peníze začala z veselosti dělati řemeslo, až nevědouc sama jak přišla k neštěstí obdařena byvši dítětem Pavlem; tu teprve přišla k sobě a vybředla z hanby, ale strohá práce na výživu dítěte podniknutá v krutou ji uvrhla nemoc, že přivedši dítě k bývalému milenci skonala jako žebračka. Svévolnou dívčici lehké krve, koketu a milostnici pravého zrna představuje konečně ještě Špulinka v povídce »V hložinách,« která očekává přece jednou usnesení takové, že se páni o to starati a do toho mluviti nebudou, nechť se lidé milují, žení a vdávají jak chtí, a že nemá ani ten nejvyšší úřad v celém světě teď již právo mezi ně se plésti, jen když žijí ve svornosti a v míru. Tím však také počet těchto postav jest vyčerpán.

V povídkách pražských vedle vlastního názoru Světlou hojně podporovaly tradice a vypravování otcovo. Z dojmů takto vzbuzených a ve spisovatelské činnosti užitých se zálibou budiž ještě dvou vzpomenuto. Jako kdysi v dobách dětských na německého velepěvce Göthého valným dojmem působilo korunování Josefa ve Frankfurtě, které tak živě vypisuje v autobiografii své »Wahrheit und Dichtung,«

i šestiletá Světlá podobnému divadlu byla přítomna při korunovaci císaře Ferdinanda za krále českého, kterýžto čin dosti obšírně vypisuje ve svých »Upomínkách« (»Osvěta,« IV., str. 339.—341.). Zajisté spisovatelka vynořovala upomínky děje tohoto, když ve »Zvonečkové královně« jala se popisovati korunovaci Leopolda, bratra Josefa II., a choti jeho, jakož i slavnost bělohorskou při povýšení dcery císařského páru za představenou ústavu šlechtičen. Z vypravování pak otcova dosti slyšela o pobytu, povaze a chování Rusů v Praze za válek francouzských; byliť právě přední ruští důstojníci ubytováni v domech zámožných obchodníkův, a tak i otci jejímu bylo uloženo, vždy po Praze je prováděti a s jejími pamětnostmi je obeznamovati. (»Upomínky.« »Osvěta,« IV., str. 277.) A tak i Rusové přicházejí v povídkách jejích. Již v povídce »Drama zbořeného domu« raněný v bitvě u Lipska ruský důstojník kníže Vilimov vyléčen byl v domě Brodinově, jejž obchodník tento jako každý jiný vlastenec v lazaret proměnil, a stal se potom ženichem dcery Ismeny, která však před ním přednost dala Arnoštovi Falkenbergovi a sama si pád svůj záhubný připravila. Šíře však motivu tohoto užila Světlá v povídce své »Škapulíř,« kde nejen pobyt Rusův a počínání jejich v Praze činí předmětem líčení, obšírně vypisujíc slavnost, již v domě Hrazanově pořádal kníže Sergěj Nikolajevič Lidkov, jenž později ovdovělou Selenu si odvezl do vlasti jako milovanou choť, ale narážejíc i na první vzplanutí citu slovanské vzájemnosti mezi Čechy a Rusy a na osvědčování spřízněnosti této mezi lidem českým kozáky. Že však bujní synové severních stepí i jiné ještě zalíbení nacházeli na českých kráskách, o tom svědčí láska kozáka ku krásné matce černého Petříčka, který tím obdařen byl nenadále bratrem Františkem. Mimochodem budiž tu podotknuto, že obětavost, kterou Pražané osvědčili k vojsku rakouskému po bitvě u Chlumu, došla ve spisech Světlé i výrazu v povídce »Na úsvitě,« kde vypisuje činnost pražských paní a dívek, kterou vyvinuly při ošetřování raněných vojínů na ulici i v lazaretech, kteréžto činnosti se súčastnila i Klárka shledavši se při tom s Pavlem, jenž jako vyšší důstojník do Prahy se vrátil.

Ze společenských tříd pražských mimo obchodní charakterisována jest od Světlé třída ú ř e d n i c k á. Ženský její svět zastoupen jest ovdovělou paní presidentovou Novákovou v »Dceři pouště« a v rovněž ovdovělé paní guberniální radové téhož jména v povídce »Společnice.« Zvláště v této poslední povídce charakteristice věnována náležitá péče. Okázalé svých práv i předností na jevo dávání imponující chůzí a důstojným držením těla, nesmírná vášeň pro tituly, záliba v nádherných toiletách, chladné a odměřené chování k nižším, neshovívavost, bezcitnost i lakota, takovými vlastnostmi vyznamenává se paní radová, kdežto paní presidentovou více jen se stránek prvních poznáváme, které vyvinuje se vší námahou, neboť se jí o to jedná, by venkovskou příbuznou svoji Selmu provdala. S kruhy úřednickými ve styku jest i v o j s k o, a proto i v saloně paní radové objevuje se plukovník Černohorský, který hlavně dovede oceniti výbornou kuchyni paní

radové, dvoří se jí a náhradou za Selmu, kterou vypravováním svých vojenských kousků hrdinských k lásce nadchnouti nedovede, o ruku samé paní radové požádá. I ve »Společnici« objeví se mladý důstojník Jiřík, syn po zemřelé sestře paní presidentové, a veškerými svými vlastnostmi lehkomyslností, hýřením, dvorností i úlisností, ano i úkladností na vlas se vyrovná majoru Raimundovi Schönbergovi v »První Češce.« Kruhy tyto úřednické ovšem Světlá líčí jakožto odrodilé a národním i svobodomyslným snahám nepřátelské: takovým jest nejen rada Schönberg z počátku tohoto století, ale i pan apelační rada Sald z povídky »V ovzduší barrikad v památném roku 1848.,« ba konečně i ten pan rada v »Rodácích,« který z venkovského lidu pocházeje nejen jest proti škole vůbec a české zvláště ve svém rodném místě, ale i na to se hněvá, že lidu toho synové se odebírají i na vyšší studie. Pravým prototypem byrokrata jest rovněž c. k. vrchní vojenský a polní komisař pan z Nattererů: poslušnost a slepé podrobování se vyšším rozkazům žádal nejen od úředníků podřízených, ale byl i sám nejpřednějším příkladem, kterak rozkazy ty se mají pojímati a plniti. Byl bezohledně a krutě poctivý: sám přesný pořádek zachovávaje od ostatních podřízených totéž žádal: v skladištích a erarních pracovnách nejraději v nejhorší nepohodě překvapovával, vinníka sám bičem přetáhl a vyhnal, za pokutu ze služného srážel, do pulpitův úředníků se vloupával a po zapověděných spisech slídíval. Co panovník jeho chtěl, vyřknul a dopouštěl, bývalo proň tak posvátné, že to přijímal jako nějaké dogma církevní, o němž rozjímati a je rozbírati bylo by hříchem. Jsa tajného spolčování se nepřítelem nad jiné krutějším musil ovšem nad míru býti rozhorlen proti selské holotě, která tehdy povstání učinila, a stal se hlavním strůjcem poprav [1]) Výjimku činí aspoň ve příčině svobody pan policejní komisař K... v memoirové črtě téhož jména, povaha originalní a záhadná, policejní genius prvního řádu, který však kouřil z dýmky, na níž byl namalován polský kosiník a která byla tehdy přísně zapověděna, a v úzkém pokojíku, kdež exempláře všech pro Rakousko

[1]) A tento tyran nejen ve veřejnosti, ale i v domácnosti byl otcem onoho Klementa, jenž byl v Praze náčelníkem revolucionářského spolku „Děti činu," a nad choť jeho žádná česká žena tak směle se nevyšinula v myšlenkách a záměrech. Ona právě syny své zasvětila práci pro svobodu a lidskost a revolučním spiklencům přivedla je do náručí. Neboť když ovčák z panství otce jejího, jemuž kdysi obrázek z pouti přinesla a jenž nyní jako hlavní náčelník povstání ve vězení dlel, v němž ho navštívila a pravou příčinu povstání seznala, přece byl popraven, „povznesla syna svého, aby mučeník umírající mu požehnal, a v okamžiku tom položila obě děti svoje co oběť zápalnou na oltář doby své a odříkajíc se na ně práv svých mateřských, darovala je lidstvu." Bezohledností manželovou k ní a neuprositelností, aby právě onomu ovčáku daroval život, a poučena jsouc oním ovčákem revolucionářkou stala se žena druhdy jemná, otce i manžela slepě poslušná. „Znalať skrz naskrz ten dobrý, trpělivý, pilný lid český, v jehož středu se zrodila, jenž byl vlastně jejím vychovatelem, od něhož se naučila tak věrně a tiše milovati, tak mlčelivě bez reptání trpěti, tak ráda a neunavně sloužiti, jehož písněmi synáčky své ukolébávala, jehož pohádkami je odměňovala, na nějž nikdy bez slz vzpomenouti si nemohla. Vědělať, že není jeho povaze nic tak cizí jako hrubé násilí, pomsta a krvelačná chtivost."

zapověděných děl básnických chovány byly pro snadnější prý kontrolu skladu knihkupeckých, seznamuje dívku Světlou se spisy těmito.[1])

Konečně ještě do jedné kupecké a obchodnické třídy pražské Světlá své čtenáře uvádí: jest to svět tandlířů na bývalém koňském trhu pražském. Povídka tato vyniká však individuelní charakteristikou »Černého Petříčka,« známého jí z vypravování otce, který po celá učednická léta svoje s největší úctou k černému Petříčkovi jako k patronu cechu učednického pohlížel. Tento černý Petříček byl z posledních exemplářů národních lidí v Praze, kteří svoje mudrctví ještě čerpali z vlastní bodré vtipné mysli, a k tomuto trpaslíku hlasu věčně chraplavého a mouřenínské pleti chodívali lidé na radu jako k nějakému knězi, zejména učedníci utíkávali se k němu s pověrčivou důvěrou musíce dáti za radu kovový knoflík, neboť s knoflíky těmi vedl Petříček značný obchod.[2]) Tělesně ošklivý, avšak rozumný a poctivý tento mužík, jenž znal spády celého města a vše vyzpytoval, přece jen dal se oklamati, nepozoruje lásky mezi nevlastním bratrem svým, jehož pro vinu matčinu stavu kněžskému obětoval, a Stazičkou paní hostinské »u beránka,« která jeho přičiněním již určena byla za manželku panu Ferdinandovi, synáčkovi nejmladšímu tandlířky, »regentky« na koňském trhu: František a Stazička jako hudebník a zpěvačka utekli do světa, a po čase vrátila se Stazička domů na duchu chorá s malou dceruškou ztrativši muže, jejž zabil hrabě jakýsi, před nímž hráli a zpívali, čímž do roztomilého obrázku pražského koňského trhu se svými stánky, kde matka Petříčkova i pozdější paní »u beránka« slynuly jakožto slavné »pečenářky,« vnešen živel romantický se svým tajůplným kultem volného života uměleckého.[3])

[1]) Zde v budově pražské policie seznámila se Světlá, jak sama dí, s velikou částí „tehdejší krásné svobodomyslné literatury německé" a především se stoupenci des jungen Deutschlands. Dříve mezi těmito básníky jmenuje Freiligratha, Geibla, Rückerta, Platena, Grüna, Heineho. Obdiv její pro junges Deutschland jest nemírný. Ovšem Světlá hlavně vychvaluje jejich nejnadšenější volání po volnosti a blahu národa jejich snahy po sjednocení vlasti tenkráte ještě v tolika zlomcích rozkouskované. Nebyl prý to „der deutsche Schulmeister," jak se tvrdívá, nýbrž „der deutsche Dichter," který národní vědomí a hrdost, přesvědčení, že národ ten jest nejvhodnějším šiřitelem kultury, nejobětavějším bojovníkem za práva celého lidstva, nejsmělejším a nejpoctivějším myslitelem a badatelem v říši přírodní, do každé mysli tak nevyhladitelně vryl jako do desky ocelové: tímto idealismem šířeným poetickou literaturou a nikoliv obratnost vojevůdců zvítězilo prý Německo nad Francií. Světlá dala se strhnouti až k výroku, že vše, vše až na nepatrné výjimky bylo tehdáž krásné, veliké, vznešené v „Dichterwaldu" německém. Přiznání toto, které jest velmi důležito a dobře označuje pramen, z něhož čerpáno bylo tolik myšlenek a směrů naší české literatury od let padesátých, jest ovšem tak jednostranné, jako když o téže době německý literarní historik Wolfgang Menzel napsal, „že nikdy před tím nebylo tolik špatného pochváleno a rozšířeno," a celou tu produkci nazval „monstrosní, nepřirozenou a bezcennou." („Deutsche Dichtung," III., 403.) K věci této se vrátíme v rozboru sociologickém.

[2]) „Upomínky." „Osvěta," IV., str. 225.

[3]) V povídkách Světlé ač ovšem v míře nejmenší nalezá se i charakteristika měšťanstva měst venkovských. Jest to především v povídce „Na úsvitě" pan radní v městě B. a jeho choť, o níž se říkávalo, že ona vlastně spravuje obecní záležitosti a nikoli pan radní. Přísná a bohatá paní tato beze vší lidskosti, na důstojenství

V několika pracích. a sice hlavně v těch, které mají za podklad revoluční rok osmačtyřicátý, hrdinami Světlá učinila studentstvo, což jinak pochopitelno a historickými fakty zdůvodněno. Jest však zajisté s podivením, že na malé výjimky hrdinové Světlou zvolení a kreslení jména toho málo jsou hodni. Jeden z nich ve vězení své dřívější nadšení za mlhu prohlásí, druhý v dobách tak důležitých na přední místo jsa postaven tráví život v milostném náručí aristokratické kokety, třetí konečně v době nejrozhodnější zbaběle se skrývá v bytě svém, nechtěje pro cizí lidi dáti život svůj v šanc a uvrhnouti se v neštěstí o věc, do které mu pranic není, jež ho ani dosť málo nezajímá, ačkoli dříve vzal na se povinnost postarati se o zákoutí, v němž bydlel, a který později bez výčitek svědomí zásluhy svého sluhy a slávu i prospěch z nich plynoucí si přivlastní. Mladistvým nadšencům revoluce pražské tímto stkvělého pomníku literarního se nedostalo, a jest věru s podivením, že zrovna v těchto povídkách takoví studenti se objevují. Vysvětliti lze aspoň poslední charakter povídky »Pán a sluha« tím, že Světlá chtěla zobraziti mezi studentstvem se šířící »krutý neduh« rozervaného světobolu, jímž se trápil i Soběslav Vrbík, jejž mrzel život a trápila smrtelná nuda, jenž vyčítal život rodičům, přírodě, Bohu, týž Soběslav Vrbík, který však v tanečních zábavách a dívčích společnostech byl nepřekonatelným lvem. Ale ani tento světobol k podobné zbabělosti a mravní schátralosti, jaká se jeví u Vališe i Vrbíka, vésti nemusí, vždyť Světlá sama v doslovu k povídce »Líbánky koketiny« asi o době pozdější praví, že tato záhubná nemoc pudila množství nejušlechtilejších duchů k zoufalým skutkům, k tělesní a mravní smrti, kteří padli vznikajícímu světlu za oběť, nebo podle krutých zákonů přírody musí člověčenstvo každou novou pravdu toky slz navlažiti a mučennickou krví sobě vykoupiti. Pěkný to mučenník tento Soběslav![1])

---

své velice hrdá, vynikala znamenitou energií, kterou na jevo dala sosnovavši celé spiknutí, když měl oblíbený kaplan v městě býti přesazen, proti panu krajskému, jehož příjezd očekávala řada paní a panen, z nichž každá držela v ruce buď sekeru nebo širočinu; jinak sílu svoji a ráznost na jevo dávala oproti své čeládce a svému panu manželu, jenž pak po smrti její za bázlivost a otroctví svoje se odškodnil na druhé své manželce, nešťastné Lucince. Ale jako líčeň tato víc individualní stránky osobností jednotlivých se týče, podobně jest tomu i v jiných povídkách v tutéž společenskou vrstvu zasahujících, jako na př. v obou povídkách z rodinné kroniky čerpaných. Jinak tato vrstva celkem nepatrně u Světlé jest zastoupena. — Sem spadá také povídka „Purkmistrovic Katynka“; i zde rovněž poměrů v menších městech na sklonku minulého století Světlá si všímá; proti šosáckému purkmistru Vencovickému stojí purkmistrův bratr Dominik, upomínající svými názory i svým podivínstvím na spůsob, kterak Světlá kreslí potomky starých husitův a českých bratří. Celý tento spis poukazuje na rodinné memoiry Světlé obsažené v obou několika arších z rodinné kroniky i v povídce „Na úsvitě.“

[1]) Podobné však mravní hynutí líčí Světlá ne sice již ve studentovi, ale docela v mladém doktoru Otíkovi, jenž také „kdysi v dávné době první růžové mladosti, uchvácen jsa nemocí všech velkých dětí, hrát si na světa toho opravovatele a ve verších mu předpisovat nové zákony, to učinil pod záštitou tam toho statečného starce, jehož tvrdé šedé čelo teď vroubí tak měkká lesklá koruna oblaková,“ a podpisoval se Ještědský, později však nabyl rozumu a užívání učinil úkolem života; od mravní této smrti zachránila ho ovšem Enefa.

Konečně i v městských povídkách Světlé svět umělecký jest zastoupen. O Ervině v »Rozcestí« byla již řeč. Podobné vznešené pojmy o úkolu umění, jež tuto pronáší hrabě Erich,[1]) vyslovuje k básníku Oskarovi Isabella: »Tvůj svět je říše myšlenek, básníku, a domov tvůj hvězdné končiny poesie! Tam ti je zákony dávati a pochodní genia svého osvítiti, co člověčenstvu až posud temnost v své závistivé závoje zahalovala! V hlubinu citů svých se ponoř a vrať se maje plné zlata a diamantův a ozdobuj jimi lidská srdce, odvaž se směle na nebebořící výšiny ideí a potop s nich zraku svého bez bázně a závrati v minulosti šero a čerpej z ní pro nás poučení a moudrost, pronikni mlhu budoucnost zastírající, a připrav národ důstojně na ni, aby vstříc jí kráčel s mysli sváteční, hoden požehnání, jež proň ve svém tajemném lůně chová. Sprostotu v prach zašlápnouti, nepravdám kukli s podvodné tváře strhnouti, kráse a ctnosti ztracené žezlo navrátiti a sladkými tony lyry své ráj do lidských prsou vzpívati: toť povolání básníkovo, toť povinnost tvá.« Avšak práce tato »Láska k básníkovi« nazvaná neměla vlastním úkolem vykresliti život umělce básníka, nýbrž jak Světlá sama dí (»Z literarního soukromí.« »Ž. l.« 1880, str. 80.), zvolila za hrdinku oné povídky dívku milující básníka vylíčivši ji tak, jak si přála, aby milenka básníkova k talentu svého vyvolence se zachovala; vlastní těžiště práce této v heroické obětavosti Isabelině hledati dlužno. I v povídce »Zamítání« u spisovatele Jaroslava, jenž dosud sebe zval »literarním nádenníkem, jenž robotuje za vezdejší chléb chlebodárci redaktoru« a jemuž »se začínají myšlenky v hlavě rojit« a jemuž v srdci to kvete »jako druhý máj,« když uslyší, že jeho Adéla jest chudá a že vlastní svojí silou a prací zvítěziti musí nad svými poměry, jest spisovatelské povolání jen vedlejší okolností, než abychom odtud mohli seznati kresbu umělecké osobnosti a vniterného jejího života. Vlastních tedy tak řečených uměleckých romanů mimo »Rozcestí« Světlá nepsala. Jen podřízenější úlohu vzhledem k celkové komposici zaujímají umělecké postavy ještě v některých jejích romanech. Tak líčí na př. ještě básníka v romanu »V zátiší.« Jestliže však již její Oskar *Hálkovi* se zdál odporným, básník Gustav tím méně jest sympathickým. Spadá roman tento v počátek boje jejího proti theorii l'art pour l'art, proti pessimismu a nenárodnímu směru našeho

[1]) „Život všední směřující jen k ukojení potřeb hmotných nedostačuje každému z nás, mnozí se ohlížejí po něčem jiném, po něčem vyšším ještě, čím by i duše napojili. Tuto touhu ukojují v umění. Umělec nelže, zobrazujeli nám život, jaký by mohl a měl býti, nepodvádí nás, přehodíli mu hvězdnatý plášť poesie a zapějeli při tom báji o věčném ráji. Rodě postavy, myšlenky a obrazy, přiodívaje pocity v něm poletující rouchem, ukazuje nám pořád dál a dál, pořád výš a výš, a světem takto stvořeným odhaluje nám nitro vlastní. Tvoříť, že jest poslušen onoho vnitřního kvasu, který do něho vložila příroda, vedouc ho stálou touhou, stálým nepokojem k činnosti. Není umění přeludem, hraběnko, nýbrž věštbou. Jak myslí básník v idealech svých, kteréžto nám předvádí herec na jevišti, malíř na plátně, jichž žilobití slyšíme v hudbě: tak budou jednou cítit, myslit a jednat potomci naši, ubírajíce se školou umění po dráze pokroku . . .“

básnictví. A Gustav jest právě takým básníkem, jehož trubadurské milozpěvy již vyšly z mody, jehož poesie zní směšně a nedůstojně v našem věku, když myslící tvor na jiném myslícím tvoru jiného nenajde, jiného snad ani najíti nechce, co by se mu zdálo zmínky hodné, než bělost jeho pleti a lesk jeho očí —, jehož směr a názory víc a více mizí ze života a z literatury, jehož donjuanský vzdor, ozývající se z básnických plodů jeho a jiného neskrývající než hněv, že mu nelze vypiti veškeru rozkoš života jediným pohodlným douškem, dlouhým jako věčnost sama — ulevující si žalozpěvy na mizerii světa toho, počíná již značně obecenstvo unavovati. Proto radí Ivana Gustavovi, aby si chtěl povšimnouti výroku *Momsenova*, že pro jednotlivce není žádné zvláštní lidskosti, každý člověk že stojí a musí nevyhnutelně státi v jistém proudu kulturním podmíněném půdou, rodinou, národem, z nichž pochází a kdež byl vychován —, jakož i aby nepodceňoval napomenutí *Turgeněvova* k spisovatelům, že bez národnosti není v umění žádného skutečného života, žádné skutečné pravdy, že umělec o národnost se neopírající jest málomocným, a každá básnická postava se stává všední a nepatrnou, neníli v ní zosobněn jistý typus národní. Z těchto Ivaniných výtek i tužeb se tedy ovšem dovídáme, jakým básníkem Gustav byl a nebyl, on však až na ucházení se o ruku Ivaninu v romanový děj málo zasahá, a svou mravní hodnotu jen osvědčil tím, že na pouhý slib vypůjčil si značnou summu peněz od Ivanina bratra, a v Paříži se dal oddati se zpěvačkou Alfonsou Rosignolou, která prodala tajně dům Eduardem jí koupený, kteráž koupě i Gustavova půjčka připsána byla v obchodních knihách Ivaně.[1]) Šlechetnější sice nad Gustava, ale skutečně mlhovitý, jemuž v hlavě se líhly v pestré směsici fantastické sny, jest Boleslav Braný, jenž nebyl ani duchem světoborným ani skvělým talentem; s tímto umělcem bez určitých zásad, bez rozhodného přesvědčení, v »Miláčku svého lidu« Leonila vede rozhovory aesthetické. Leonila, která si nedovede představiti díla uměleckého beze směru, jako ne člověka bez charakteru, která nevěří, že by soulad barev byl s to, aby člověka nade všecky trudy života povznesl, ve všech poměrech potěšil, že by byl útvar světa, jeho skvělá slupka s to, aby s temným perným jádrem jej smířil, která vyznává, že sice pták ovšem může pěti jak se mu líbí, ale básník přec nikterak, leda píšeli svoje verše pouze pro svůj psací stůl, pějeli však pro jiné, že úkolem jeho jest, aby vzbudil a povznesl, co v lidských srdcích krásného dřímá, aby

[1]) Z názorův o umění v romanu tomto hojně pronesených budiž ještě vytknuto mínění Marcelovo: „Umění může sice život velice ozdobiti, ale není v něm dosti moci, aby slabá povaha jím sesílila, pročež se nikterakž nehodí za základ vychování ni jednotlivců ni národů.“ „Důkazem toho, že Italie, kdež kvetlo umění tak vznešeně, nikoli v téže době podobně vznešenými ctnostmi svých dětí se nehonosila, že se tam nevytvořila žádná vládní forma, rozkvětu tomu rovná. Taktéž se nepovznesl v Řecku ni občanský život ni státní zřízení na tu výši idealní, kamž dospělo svým uměním, jež zůstane nejvzdálenějším pokolením vzorem snad na vždy nedostižným, což by se musilo nevyhnutelně státi, kdyby dostačila krása za vychovatelku člověka a národů.“ Srv. můj článek „O škodlivosti umění.“ „Hlídka literarní“ 1890.

před svým pokolením nesl žárnou pochodeň osvěty a pomáhal nadšeně vyklenouti chrám budoucnosti lidstva. Že pak umělecky nadaná povaha tato se později uvázala v držení průmyslových závodův a dala se ve studium otázek Leonilou mu naznačených, bylo již řečeno. — Podobně s dostatek vysvitlo z dřívějšího rozboru povídky »Plevno,« jak tato s otázkami zde naznačenými souvisí. K vůli úplnosti budiž ještě dodáno, že do uměleckého života zasahuje konečně i povídka »Zamítání« svým Ludvíkem. Jsou to stinné stránky nepovolaného velikášství. Bohatý však, hrdý a marnivý tento muž, který neměl ni žíly pravého umělce, o čemž brzy na svých uměleckých cestách se přesvědčil, což však nikterak nevadilo jeho stranníkům v Praze, kteří neustáli se mu obdivovati a v jeho genialnost věřiti, byl za svoji hrdost a podlost přiměřeně střestán pravou umělkyní Eugenií, která na chvíli se oslniti dala Ludvíkovou povrchností, ale omyl svůj napravila, před Ludvíkem lásku svou vyznávajíc k dlouho zamítanému Albertovi.
P. d.)

Posudky.

Pyrrhonismus. Rozprava o pochybování filosofickém. Sepsal *Dr. Gustav Zába.* V Praze 1890. Nakl. J. Otto. Str. 108. Cena 1 zl. 20 kr.

Spis rozdělen v patero částí. Pojednáno napřed o směrech dogmatických a kritických ve filosofii, pak o poměru noetiky k metafysice, o dogmatismu Aristotelově a skepticismu současném; poslední dva oddíly zabývají se vlastní naukou pyrrhonskou.

Pyrrhonismus jakožto druh kriticismu klade spis. ve vytýkání nedokonalosti rozumu lidského a vyplývající odtud obmezování metafysických úkolů; »dogmatismus tíhne přímo ku kvalitativnému poznání absolutna,« kdežto pyrrhonismus se zdržuje úsudku o něm, an poznává se býti obmezen na zjevy, a zkoumaje napřed podmínky poznání probírá spory, které se v daných zjevech a pojmech nalezají. Spis. klade do Pyrrhona († 270) vrchol řecké filosofie: v této skepsi řecké »předznačen jeden z rysů moderního myšlení,« jehožto stopa dlouho ztracená (totiž v dogmatickém středověku) oživla v 16. stol. a zvláště za věku Kantova. Spis. míní správně, že »skepsis hellenská prostředků k rozvoji nalézti si neuměla«: výrok však, že »Herbart ze skepse došel ke kladnému učení metafysickému,« sám o sobě snad konečně také správný, právě bezcenností této kladné prý metafysiky Herbartovy dává na jevo, že skepsis řecká byla důslednější než novověká, a tím soud spisovatelův o pyrrhonismu, příliš totiž příznivý, činí pochybným. Spis. neobmeškává poukazovati na to, že i po filosofiii se vůbec požaduje nějaká kladná práce; tou pyrrhonská »epoche« (zdržování se úsudku) ovšem není. Pochybování každému pracovníku ve filosofii jest nezbytnou pomůckou, aby let obrazivosti jeho mírnilo; jakožto soustava má smysl jen otazný, kladný nikoli. Že »filosofie dosud určována bývá jinou než

theoretickou potřebou« jest sice pravda, ale jest sotva chybno; neboť i to pouhé »spracování pojmův,« jak se někdy filosofie vyměřuje, na cestě pouhé theoretické potřeby sotva zdárně pokročí. Vliv skepse starověké ve starověku byl nevalný, na novověkou skepsi jen částečný, u Kanta alespoň velmi nepatrný; novověká skepse ovšem působí na myšlení a bádání měrou nemalou, ale s jakým výsledkem, o tom se stoupenci jejími nesnadno se přiti. Spis. ostatně klade mimo svoje pojednání náměty o předmětech transcendentních, o nichž konečně skepsi třeba jednati, jako jsou Bůh, nesmrtelnost atd.

Mnohem větší cenu má vlastní pojednání o pyrrhonismu starověkém, po stránce totiž historické, jsouc platným příspěvkem k českým dějinám filosofie. Zde ovšem nemohu na ně než poukázati, neboť subtilní ty otázky neodborníků by nezajímaly; aby hořejšímu výroku o větší důslednosti staré skepse nebylo mylně rozuměno, budiž ještě dodáno, že k výslovnému agnosticismu sice nedospěla, jak moderní, ale při pouhých navržených rozporech ostala, kladný důkaz a příčinnost popírajíc. Subjektivismus jest patrným výsledkem jejím.

Spis. podrobné údaje své čerpá hlavně z Diogena Laertia a ze Sexta Empirica. Výklady zpráv jejich jsou vesměs správny. Kromě stanoviska, jaké spis. k pyrrhonismu zaujímá, největší vadou pilné studie jeho bude asi přenesnadný sloh, jenžto se nese způsobem novokantovců. Naskytuje se též několik odchylných názvů (jážství, zpatrniti atd.). *P. J. Vychodil.*

Zkázky a pověsti biblické s exkursem o Hyksech. Kritické úvahy. Podává *Oldřich Fr. Vaněk.* V Praze 1890.

Spiskem tímto byl učiněn první pokus, nevěreckou kritiku biblickou uvésti též do naší literatury. Skupeno v něm učení nynějších protestantských theologů německých, hlavně co se týče vzniku knih Mojžíšových. Domněnky tyto o prameni jahvisticko-elohistickém a kněžském kodexu, z nichž prý jakýmsi kněžským redaktorem Pentateuch — jak p. spis. shledal — velmi špatně a duchaprázdně slepen byl, jsou zajisté čtenářům již s dostatek známy. Rovněž nejsou nám novými domněnky, že první zprávy biblické jsou vlastně z Babylona přineseny, že Patriarchové a Mojžíš jsou osobami úplně vybájenými a pod. Nemálo nás však překvapilo, že p. spisovatel zcela vážně dokazuje, že Mizraim se všemi městy i místy v něm uvedenými jest vlastně v Palestině asi tam, kde byla rovina saronská, a že teprve první překladatelé »Hexateuchu« do řečtiny »se odvážili stotožňovati »Mizraim« s Egyptem a »Jam-suph« s Rudým mořem.« (P. spis. totiž myslí, že Jam-suf jest totožno s Mrtvým mořem.) V exkursu o Hyksech se vykládá, proč se oni překladatelé toho »odvážili.« Důvody, jimiž p. spisovatel tuto domněnku opírá, jsou přímo směšny, tak že se diviti musíme, že se odvážil něco podobného pronésti. Písmo sv. zrovna křičí, že Mizraim je tím, zač vždy považován byl — Egyptem. P. spisovatel by to byl poznal též,

kdyby byl Písmo sv. bedlivěji četl. Upozorňujeme tu jen na Jerem. 44, 1.: Slovo, které stalo se skrze Jeremiáše ku všem židům, kteří bydleli v zemi Mizraim. sídlíce v Magdalo, Taphnis a v Memphis. Lze i tato města odstěhovati do Palestiny?

Jak p. spisovatel umí překládati, lze poznati z prvního verše Písma sv.: Tehdá, kdy rozlišil(i) Elohim nebesa a zemi, byla země Tôhû a Bôhû...

Mnohdy se dovídáme velmi zajímavých věcí, kterých nezkušené oko naše by nikdy v Písmě sv. nenalezlo. Tak na př., že zvířata tvořena byla pro kratochvíli prvního člověka, a že po mnoha marných zkouškách. při nichž se člověk velmi nudil, stvořena byla žena. Zajisté však každý obyčejný čtenář Písma sv. ustrne nad objevem důležitého, jak p. spisovatel sám uznává, fakta, že totiž Hospodin nezapudil lidi z ráje za trest, nýbrž ze strachu.

Rovněž tu objevena pravá příčina smrti Saulovy: Zahynulť úkladnou vraždou návodem Davidovým. Vysvítá prý to z úmyslnosti, jakou pisatel I. Sam. 29. tvrdí, že David akce byl dalek, a v c. 31. 4 a násl. dokonce praví, že Saul sám se usmrtil. Smuteční píseň Davidova (II. Sam. 1, 19 sl.) prý tomu není na odpor, poněvadž prý se David vyznal v libých slovech, když byly spáchány ve jméně jeho hrozné činy (II. Sam. 3, 33 a násl.).

Jak cynicky může nevěrec druhu p. spisovatelova hanobiti i beze stínu nějakého důvodu, pozná každý, kdo si citovaná místa přečte.

Se zálibou se ve spisku uvádějí slova a jména v původním znění, jen že často bývají špatně přepsána.

Mámeli podati celkový úsudek o dílku p. Vaňkově. musíme doznati, že první tento pokus německou »kritiku« protestantskou zavléci k nám učiněn byl spisovatelem nedosti povolaným, za to však velmi předpojatým a zlomyslným. *K.*

František Ladislav Rieger. Obraz životopisný. Podává *J. V. Jahn.* V Praze 1889. Nakl. F. Šimáček. Str. 394 a VIII.

Spis. měl nejprve v úmyslu podati životopis jen příležitostný na oslavu sedmdesátých narozenin Riegrových, chtěl »toliko oživiti v paměti rodáků svých hlavní události Riegrova života a rozvinouti přehledný obraz hlavních snah a cílů. pro které žil a pracoval a trpěl.« a dle toho plánu tak si z počátku vedl. Ale když dostalo se mu laskavostí pí. Červinkové, dcery Riegrovy, přebohaté látky životopisné posud neznámé, ustoupil od původního záměru a založil svou práci na základech širších. Tím ovšem stal se podaný spis nesouměrným, neboť bouřlivý rok osmačtyřicátý odbyt dosti stručně, kdežto od obnoveného ruchu politického v letech šedesátých bere se vypravování širším proudem. Posud vydán díl první sahající až do roku 1867., kdy poslanci čeští vystoupili ze sněmu a nastoupili na cestu passivity.

Život muže stojícího v čele ruchu a boje politického jest trnitou poutí. S odpůrci utkává se v zápase urputném pro směr a zásady, které hájí, od svých bývá sice veleben a vynášen, ale často také

kaceřován a osočován, že neučinil tak, jak jim se zdálo. Nejinak vedlo se i vede Riegrovi. Nechceme se pouštěti do úvah politických, nýbrž upozorňujeme tím na tendenci životopisného obrazu tohoto, jenž jest obranou veřejného působení Riegrova. Ale také hned dodáváme, že jest obranou polemického ostří prostou a že spisovatel věcně a klidně si vede i tam, kde vyvrací to neb ono nařknutí. Mnoho šípů pohany vmeteno na Riegra z vlastního táboru, a ty životopisec jeho odráží, když objasňuje nezkalený a přátelský poměr Riegrův k Havlíčkovi a jeho rodině, když vykládá poměr Riegrův k »Národním listům« a jich majetníku a líčí domácí spory naše za posledního povstání polského. Nejlepší obranou jest ovšem oživení činnosti Riegrovy v paměti současníkův.

Ale toto obranné stanovisko není výhradní charakteristikou spisu, jenž hlavně tím nabyl ceny a významu, že podává vzácný příspěvek k poznání doby a politického zápasu minulých let. Rieger stál v čele národu českého v boji za národní a politická práva, byl jeho vůdcem i mluvčím, a tak dle povahy věci samé napsán životopisem jeho také kus dějin českých a ústavního života rakouského. Najdeš tam bezmála vše, co hýbalo tehdy myslemi u veřejnosti české. Spisovatel, sám jsa pamětníkem a účastníkem ruchu politického od let šedesátých, měl po ruce také soukromé listy Riegrovy a jiné listiny dosud neznámé, z nichž osvětlil mnohé události a jich vniterní spojitost. Tím ještě získal spis na zajímavosti.

Povaha Riegrova vyniká zvláště ráznosti a neohrožeností, kdykoli mu bylo hájiti dobré právo ať proti úřadům, ať na řečništi neb u stupňů trůnu.

Vypravování je živé, sloh uhlazený, látka zajímava, proto kdo má zájem pro nedávnou minulost, toho bude i spis zajímati. *K. Š.*

Spisy hr. Lva Nikolajeviče Tolstého. Dle sedmého vydání pořádá *J. V. Kalaš.* Svazek 7. „Dekabristé" (přel. K. Štěpánek). „Smrt Ivana Iljiče" (přel. Jar. Hrubý). „Zpověď hr. L. N. Tolstého" (přel. Ign. Hošek). „V čem je má víra?" (přel. Dr. V. Křížek). V Praze 1890. Str. 370. Nakl. J. Otto.

»Dekabristé« jest jen úryvek, líčící návrat rodiny psancovy ze Sibíře do Moskvy, její obnovené styky, život na venkově, pak jakýsi soud. Historicky důležit jest úryvek ten, že studiemi k němu Tolstoj byl veden sáhnouti o něco za prosinec 1825 a pracovati o romanu »Vojna a mír.« — »Smrt Iv. Iljiče« líčí náladu, jaká se zmocní jeho okolí (rodiny, kollegů v úřadě atd.) při zprávě o jeho smrti, a potom krátký průběh života a dlouhý průběh nemoci. S pathologickou zevrubností vylíčeny všechny útrapy Iljičovy, duševné i tělesné, lhostejnost jeho okolí; ve všem tom spočívá úmysl Tolstého, odhaliti prázdnotu konvenienčních forem života. Ve sbírce této je to vhodné praeludium k následujícím statím o náboženství, k nimž poněkud blíže přihlédnouti chceme.

»Zpověď« jest úvodem ke stati »V čem je má víra?« Tolstoj

tam vypravuje, kterak dospěl k samostatnému bádání o víře a k výsledkům jeho: vychován ve pravoslaví, činil mechanicky to, co se mu kázalo, věkem pak dospěv odhodil ty prázdné formy jako jiní, a nic lepšího mu nezůstalo; učil jiné — jakožto spisovatel, sám ničeho nevěda; nadešly chvíle strázni a pochybností, spor theorie s praxí, té praxe nižších vrstev lidu s praxí vyšších atd. Zkoumal rozmanité soustavy náboženské, z nichžto vniterný hlas mu dal za nejlepší uznati náboženství Kristovo; ale tím není učení církevní, neboť ono jest náboženství lásky, kdežto církve představují také nauku boje mezi sebou, posvěcují zásady státní o utracování zločincův, o válkách atd. Ostatně zřízení církevní samo stalo se již také prazdnou formou, z níž obsah vytekl: lidstvo ohlíží se na církve jen do té míry, pokud jejich učením svoje zlořády může omlouvati, jinak se na ně nevážíc, slovem lidstvo jest nevěrecké. Vinny jsou tím církve samy, kteréž učení Kristovo porušily, neporovnatelné spory do něho vnesly: soudného člověka tyto spory nemohou ostati tajny, proto on církev opouští a sám ze sebe lepšího nic nemaje, pozbývá veškeré víry, veškerého náboženství.

»Víra Tolstého« záleží asi v tomto: Zákon Kristův jest naprostý opak zákona židovského: zákon Kristův jest zákon lásky a pokoje s bližním, a jeho hlavní příkaz jest: »neodpírati zlému« za žádnou podmínkou, i není dovoleno žádné utracování, žádný soud, žádná přísaha; víra není souhlas s naukou předkládanou, dokonce ne o pravdách ukrytých, neboť zákon Kristův jest úplně prostý a zřejmý, jejž jakýmsi vniterným světlem člověk postihuje; historický důkaz křesťanství tedy jest nejen zbytečný ale i neoprávněn; nauka Kristova jest po výtce mravní, věrouka jest vedlejší; osobní nesmrtelnosti není a pod. Ostatně bez odporův jeho nauka není, jak už obyčejně bývá, tak že nesnadno někdy pravý smysl jeho postihnouti; dogma na jedné straně zavrhuje, na druhé přece uznává, že Kristovo učení je také »metafysické.« Co tím chce říci jiného než »církev,« opravdu nevím; vždyť ani církev nekáže, aby všichni lidé byli učenými theology, nýbrž několik článkův jen stanoví za základ, jež každý křesťan má věděti a věřiti, ostatní pak dogmata jsou nějak výsledkem z nich a dávají důslednou odpověď k zevrubnějším otázkám, na něž ovšem každý nepřipadne: a křesťanství chce býti přece také pro učené! Konec konců jsme tam, kde komu libo: vniterné světlo každému dá jeho pravé náboženství!

Velkým jeví se tu Tolstoj ve svém vážném o věci smýšlení a — ve své troufalosti: prvé třeba uznati, druhá jest podobným lidem obyčejna. On jediný za 1800 let pochopil učení Kristovo (str. 301., 211.); kdo zná poněkud dějiny křesťanství a haeresí jeho, pozná hned, že ty smyšlenky již dávno jsou odbyty. On zrovna jako lotr na kříži v (toto své) učení Kristovo uvěřil a — byl spasen; církev, jak známo, mluví o jistotě spásy jednotlivcovy trochu skromněji. Klíč ke (své) nauce Kristově našel v kázaní na hoře u Mat. 5, 38 sll. S učeným apparatem filologickým probírá místa:

»neodpírati zlu,« »nesuďte a nebudete souzeni,« Kristus nepřišel zrušit zákona »nebo« (T. chce: »a«) proroků, nehněvati se na bratra svého, nepropouštěti manželky atd. Jedině ve výkladě tohoto posledního místa jest on proti pravoslavné církvi částečně práv, an hájí naprosté nerozlučnosti dokonaného manželství. Ale filologisování jeho vzbuzuje upřímnou soustrast, an se stále sápe na texty církevní, jakoby zúmyslně porušené a neustává nás ujišťovati, že zkoumal kde který text biblický; zatím nezná ani Vulgaty, ani stereotypních textů řeckých, ani prostých výkladů katolických, tak že textové výtky jeho jsou jednostranny. Přísloví a pořekadla, východňanům tak obvyklá, T. ovšem jako všichni jeho druhu biblisté naivně vykládá zcela doslovně: udeřili tě kdo ve tvář, nastav druhou; škoda, že ještě nevšimnul si jiných míst příslovných a obrazných, na př. jako ti vykladatelé, kteří doslovně »kázali na střechách« (roz. pův. »veřejně«). Mojžíš, nejgenialnější, protože Bohem vedený zákonodárce starověku, není u T. v lásce: Kristus prý jej úplně zrušil. O soudech a trestech občanských Tolstoj široce dokazuje i z výrokův apoštolských, že nemají býti; což ale činí Bůh? co praví apoštol o státní moci? Když otec nebo učitel kluka nezbedu potrestá, jedná nemravně, neboť »odpírá zlému«; T. nedovede lišiti mezi fysickým trestem a mravním dobrem. Nauce o prvotném hříchu T. patrně nerozumí, an ji už také v romaně »Vojna a mír« směšnou činí; nauku o vykoupení (str. 273.) líčí po protestantsku a hartusí pak proti »církvi,« pleta všechno dohromady. Sv. Pavel »neznal ethického učení vyjádřeného v evangeliu Matoušově a hlásal cizí Kristovi metafysicko-kabalistickou theorii« (342). Zákon Kristův prý je tak prostý, ale T. prosté věci překrucuje, aby nějaký svůj smysl z nich dostal; tak známou nádavku »raka,« na niž klade se Kristem soud rady: ona byla u Židův opravdu těžkým obviněním z (pohanské) »pošetilosti.« Ovšem obrací se T. proti církvi pravoslavné, ale mluvě též o katolické ne velmi příznivě, dává na jevo, že jest nad veškeru církev povýšen svým »jedině pravým« pochopením Nového Zákona; nebylo by však nesnadno — jen poněkud více místa bylo by na to potřebí, aby se mu dokázalo, že podjal se díla, se které není, že nemá potřebných k tomu vědomostí věcných. Pro naše poměry potřebí to vytknouti, aby zase někdo ho nenazval prorokem, žasna nad tou vědeckou akribií, kterou tu Tolstoj parádí. Škoda věru těch šlechetných úmyslův a té pilné práce na výsledky buď již dávno objasněné, anebo zcela bezcenné! — —

Překlady jsou dosti plynné; v prvém a dvou posledních ostaly některé rusismy a nesprávnosti.[1]) *P. J. Vychodil.*

[1]) Mimochodem budiž podotčeno, že p. Hošek píše „bůh," p. Křížek zase „Bůh" a „Boží." Nedávno četl jsem posudek jisté sbírky básnické, kde za největší přednost básní vytčeno, že tam psáno vždy „Bůh," což konečně může býti také zásluhou jen sazečovou. Otázka ta jest o sobě čistě pravopisná, když uvážíme, kterak rozdíl velkých a malých písmen povstal; vždyť i vydání Písma sv. užívají často malého písmene při slově Bůh. U nás však má psaní: „bůh" jistě úmysl směšně malicherné liberalnosti, jsouc proti ustálenému zvyku.

Ant. Klášterský: **Spadalé listí.** (1886—1889.) „Kabin. knih." sv. 51. Nakl. Fr. Šimáček. V Praze 1890. Str. 145. Cena 50 kr.

V dobu, kdy hnusný naturalismus mladší naší generace básnické chce zastříti básnickou chudobu svou a prázdnost fantasie mladších vyvolenců Musy, již zabředše v kal zkažených vrstev současné společnosti nemají odvahy povznésti se nad okolí své, vniknouti v taje člověka a přírody, jejíž jen vnější stránky a to jednostranně chmurné stránky popisují, vidouce všude jen tmu, bídu a zkaženost, v níž vězí sami, vyhledávajíce i sami na sobě, co nese pečeť odporu a ošklivosti, a po tom, co dosud čisto, blátem házejíce: v době takové vítána nám poesie, která sice vysoko se nenese, přece však blátu se vyhýbá, vřelostí, srdečností, upřímností a pravdivostí svou srdce jímá. A taková je poesie autora sbíreček »Živým a mrtvým« a »Spadalé listí.«

Klášterský jest po většině básník subjektivní, jenž všecko, co napíše, spíše sám procítí, prožije. Themata má dosti různotvárna: nezavírá se docela ve svůj vnitřní svět, ve své já, neoddává se výhradně jednomu citu, opěvuje

. . . Přeludy bouří, záře svit krátký,
štěstí dni jak dni bolesti . . .,

ač převládá u něho jemná struna melancholická, vzpomínky na idealnější dobu mládí, na nesplněné idealy, pocit chmur doby naší a úzkostlivý strach, že snad bude hůře ještě v budoucnosti; ale tato nejistota, toto kolísání mezi nadějí a bázní, tento zápas radosti se zármutkem, toto poznání, že »v samých pochybách nám prchá život celý« (30), že »zticha sny prchají z duše,« mnohá zklamání a palčivé otázky dne nevyvolávají u něho neplodných žalob na zlobu věku našeho, nýbrž spíše přivádějí jej k umírněnosti, k tiché radosti, k tichému bolu, k tiché spokojenosti s tím, »co život dal«:

Tak život zklamav, odvyká nás hřmít
a chvět se v divé touze,
a pouze
vždy méně přát si učí, méně chtít.

Co nestišilo, neskojilo dřív,
to pak nám stačí,
i k pláči
to pohne, nad čím byl kdo zív'.

Jsme potom vděčni i za schladlý cit
a všecko toho málo,
co hřálo,
i za život i za smrť, jež dá klid.

A jenom tak je možno zříti, v svět
jak opuštěn svou silou
a s bílou
se hlavou ještě pousmívá kmet. („Klidné sloky.")

A když tíží pěvce záhady života, v hoři a starosti své utíká se na lůno přírody hledaje oddechu, ona stiší jej, že cítí »polibek, jako od své dobré matky« (24), tu vzrůstá naděje v budoucnost

. . . . třeba výš i v dobách zlých,
vždy výše jít, jak hodno muže,
ať třeba spánky skryje sníh —
však příští čas v něj vetká růže.“ (25.)

To jest asi myšlenkový obsah prvního dílu básní, nadepsaného »Mezi čtyřmi stěnami.« Ráz básní těch je náladový a líčivý, který vůbec charakterisuje moderní lyriku. Vysokého vzletu tu nenajdeš, za to však dosti tepla, klidu, jenž však dalek lhostejnosti k sobě i jiným, soucitu, jenž vzniká objektivním uvažováním všeho, co je kolem nás. Z jednotlivých básní zdařily zvláště: »Povídka svlačce,« »Sloky,« »Kyvadlo,« Procházka v říjnu,« »Den v listopadu,« »Co slyším doma,« »Ulétla,« počet to dosti slušný. Z příležitostných (»Příteli, když cestoval k moři« a »Smutný večer«) dojemna je druhá báseň, líčící kontrast nálady básníka, jdoucího od mrtvoly otce, s živou písní kolovrátku a účinek okolností vnějších (svítilen atd.) na duši jeho.

Specialistou Kl. je v drobných genrových obrázkách, jež umístil v oddílu »Moderní balády a romance,« kde líčí všední život prostých lidí. Básníku, jenž nám předvádí neobyčejné lidi, s nimiž každý den se nesetkáš, titanské hrdiny s nádherou okolí, snáze podaří se effektními scenami, jakých tu dosti, upoutati pozornosť naši, než básníkovi realistickému, podávâli nám »obrázek všední, prostý neskonale.« Prvého básníka nemůžeš snadno usvědčiti ze lži, že by nelíčil věrně, poněvadž s hrdinami jeho zřídka neb vůbec nikdy se nesetkáš: tohoto ihned každý mohl by viniti, kdyby nekreslil věrně svých všedních hrdin. Aby pak postavy jeho nás upoutaly svými zjevy, musí básník realistický dříve sám procítiti život jejich, procítiti chlad i hlaď i zoufalost života všedního, aby také takový čtenář, který sedí v teple, spokojenosti a sytosti, pocítil onen chlad i hlad i zoufalost hrdin básníkových. Všedním příběhem, všedním zjevem musí básník vzbuditi v nás hluboký, mocný dojem, aby nás pohnul k lásce neb soucitu k hrdinám svým. I jest mu ne suchopárně podávati fakta všedního života, nýbrž vyhledávati nejvíce dramatické momenty v životě hrdin, by mohl podati úchvatný obrázek ze života všedního. A obrázky, které čtenáře rozechvějí a pohnou, podává nám Kl. Přečtěte na př. báseň »Druhá žena,« a hluboký dojem zůstane v srdci vašem. Mladá žena přinesla vdovcovi věnem mladost, krásu i lásku, on však stále »té mrtvé patří více, než jí — živé.«

A ona věrná, oddaná a tichá
ni slova nedí a jen v skrytu vzdychá.

A na hřbitov jde sama také jednou,
k své sokyně tam mrtvé hrobu kráčí,
a jak když vody lomí kůru lednou,
tak dlouho tichá klesá v hořkém pláči:
Ty spi a noc měj sladkou, jsem tvému děcku matkou,
však nech mi lásku, slysíš? pro mne bědnou!
a nech mi jej, nech úsměv jeho líce,
ty's nemohla ho milovati více!

A on stál za ní. Zved' ji kleslou v bolu
a za ruku ji vedl ze hřbitova;
to od svatby šli zase prvně spolu . . .

Podobně bez dojmu nezůstane »Nevěsta«: dívka, jíž zříci se bylo milého a dáti ruku svou jinému, vykreslena ve chvíli nejděsnější pro ni, kdy přetrhává poslední pouta k milenci, spálí »listy — lásky své sen čistý,« a potom už koná, co chtí jiní, jsouc jako světu mrtva, pouhý nástroj v cizích rukou, s odevzdaností a mučenickým úsměvem v líci . . . V »Ladičích« vidíme dva bratry, jeden z nich je slepý, druhý věnuje mu celý život . . . »Květinářka« pro všecky pletla květiny, »a na rakev nikdo jí nehodil květ . . .« I »Bálové šaty,« »V sváteční odpůldne« a »Všední příběh« hluboce vniknou v srdce naše. Za to »Pole,« »Hvizd vlaku« (ve čtvrtém oddílu) jsou méně působivy: zbabělci, nemající dosti odvahy snášeti života tíži, vrhnou se pod vlak. Čtenář tu zůstane k nim tak lhostejný, jako čteli novinářskou zprávu, poněvadž motivy, proč berou si život, básník podává vnější, nedostatečné a to suše, nudně. Báseň »Slavík« pěkně založena, pěkně pokračuje ale končí disharmonicky: idealní studentík zamiloval se do dívky, vzdychá láskou a nemá času mysliti na studia, ač matka ubohá dlouho marně čeká, že syn splní »sladký sen« její. Ale když dívka dala se k divadlu, a idealista kdysi před divadlem

zřel ekypáž, kde v oknech clona,
a s pánem kýms tam vklouzla ona . . .

v zoufalství chce si hlavu rozbiti; avšak potom vzal knihy a ponořil se v práci. — Jsme spokojeni, básník však přidává nám ještě jednu sloku:

Sám divil se, že tolik sil
mu po té noci ještě zbylo. —
A šel pak, hodin šest když bilo,
by v divadlo ji provodil . . .

Co to? Jaký tu smysl? Sympathie naše k idealnímu mladíkovi mění se až v odpor po verších těch, aspoň silně kolísá.

Líceň přírody a nálady přírodní přináší oddíl »Od jara do zimy«: básník vypisuje změny v přírodě, počasy roční, vypisuje city přírodou v nitru vzbuzené; jeví se tu lehká melancholie za uprchlým mládím, jež nevrátí se jako jaro v přírodě.

. . . Věř, ó země,
že závist budíš ve mně,
že jaro každým rokem
se k tobě vrací zas.

A nám jen jedenkráte
v hruď šlehne světlo zlaté,
jen jednou vítat smíme
ten lásky, růží čas.

Zdařily jsou tu: »Píseň,« »Čtenářka,« »Láska v lese,« »Topoly,« »Večer po žních.« Genrové obrázky z přírody (»Večerní obraz,« »Letní noc«) nemají dosti sytých barev, jsou trochu mdly.

Zdá se, že reflexe v pravém slova smyslu není právě silnou stránkou talentu Kl., aspoň oddíl »V přemítání« kromě legendy »Dolorosa« vykazuje málo cenných čísel; ještě pěkně čte se »Soucit zimy,« ač báseň nevyniká ani novostí motivu ani zpracováním zvláštním, »Venkovské hřbitovy,« »Andante« a »Cestou.« Podobnými bezvýznamnými frasemi a blasfemními floskulemi, jaké čteme na str. 128. a ve dvou posledních slokách básně »Krajina,« básník získá snad na reputaci u jistých pánů, kteří mu stále ukazují na »duchaplnou« poesii Macharovu, jíž básníka tak něžného jen vystříháme.

Ač bychom snad si přáli tu a tam ještě více světla, jasu a svěžesti, přece i tak skrz jarní chmury v básních jeho stále prokmitá slabý ale teplý paprsek sluneční; víra v sebe, v lidi a v budoucnost lepší není u Kl. úplně zašlapána v prach a kal jak onen lístek svlačce.

Abychom se dotkli několika slovy formy, básník není oddán všecek kultu formy, kráse verše, jenž tu a tam jest i tvrdý, neohebný, neshání se ani po nových epithetech, nových obratech řeči, je však dbalý čistoty jazykové, srozumitelnosti, rozmanitosti a hladkosti verše.

A. V.

Ant. Lokay: **Vosí hnízdo.** Veselohra o třech dějstvích. — *Václ. Štech:* **Zlatý déšť.** Drama o třech jedn. „Repertoir českých divadel,“ sv. XXII. a XXIII. Str. 102 a 102 po 50 kr. V Praze 1890 a 1891. Nakl. F. Šimáček.

I. »Vosím hnízdem« zove se společnost čtyř starých mládenců, kteří jsouce nepřátely žen, scházejí se ku své zvláštní zábavě u archaeologa Čermáka, nejzarputilejšího z nich. Jeden z nich, malíř Prokop, chováním svým k hospodyni Čermákově již na počátku prozrazuje, že to nepřátelství k ženám není u něho tak velké. Druhý, advokat Hrdina, má nešťastnou lásku za sebou atd. V prvém jednání již vystupuje na jevo tento odpor theorie a praxe, neboť u Čermáka ubytují se dotěrně tři dcery jeho známého, velkoprůmyslníka Adamce, kupujícího právě nový statek na blízku; jedna z nich jest bývalá milenka Hrdinova, druhá Ludmila je vdaná, avšak manžel její Bureš ji zapírá, jakoby také byl nepřítelem žen, jen aby Čermák je do bytu přijal, po případě jemu dědictví odkázal. Druhé jednání zaostřuje onen spor, všichni ti nepřátelé stávají se potajmu zbožňovateli ubytovaných žen, jen jednoho z nich pronásleduje vdova Lahodová; mimo to vpleten v děj, bezpochyby aby toho bylo více, synovec Prokopův, mladý právník, jenž také byl nucen dělati nepřítele žen, a nyní obtěžuje kde kterou. Mezi tím probudí se v Burešovi žárlivost, že žena jeho přijímá poklony pánů, činěné jí jakožto domnělé slečně; i snaží se nedorozumění vysvětliti (v III. jedn.), neohlédaje se již na hostitele Čermáka, jenž na tom nepřátelství beztoho tolik nestojí. Spisovatel veselohry však nikterak nedá dojíti k vysvětlení. Děj odehrává se nyní takořka stále v jedné světnici, kde ženské ubytovány, páni podávají si takořka dvéře, hovoří se o věci, ale jen hovory jednořádkovými, neboť pokaždé, když rozhodné

slovo má nastati. přijde někdo třetí, buď z pánu nebo z dam: slovo uvázne na jazyku, a komedie hraje se dále. Toto nepřirozené vlečení děje, které zcela zřejmě sestrojeno, jen aby veselohra byla delší, trvá hezkou chvíli. Poprvé je přeruší Lahodová, která si takořka unáší svého Šťovíčka, dlouho již téměř násilím pronásledovaného. Odkud takové figury a takové výjevy spis. vzal, kdo pak ví; z »přítomnosti« a z »menšího města,« kde prý se veselohra děje, jistě ne. Konečně přetne všecky ty logomachie Adamec, jenž přišed oznamuje, že statek koupil a vyzrazuje pravý poměr Ludmily, ode všech za manželku požadované; neboť když Bureš ujišťoval, že jest ženat, nechtěli mu věřiti, pak mu dávali aspoň starší sestru Ludmily, Růženu atd. atd. Růžena dostane se tedy za Hrdinu. Lahodová přichází se snoubencem se představit, odchází pak »majíc vosu na zádech, kterou jí mladý onen právník přišpendlil«: neboť ona společnost tuto byla nazvala »vosím hnízdem.«

Tretek takových, co do charakteristiky buď nevýznamných neb nepřirozených, jako tato posledně zmíněná, jest ve hře více; podle toho si představíme, jací jsou to právníci, lékaři, umělci atd., jimiž p. spis. operuje. Skladba jest bezcenna i básnicky i divadelně. Na divadle nemůže dojem dvou posledních jednání býti leda směšný i hercům samým, platě ovšem spisovateli, tedy dojem trapně směšný; ty zápletky jsou jen možny, majíli osoby ty zavázány oči i uši. Básnicky pak starý motiv líčeného nepřátelství k ženám spracován tu jak jen možno nezdárně. Povahy samy o sobě jsou vesměs smyšlené loutky, vyjímajíc asi Růženu a Hrdinu dotud, dokud nevstupují ve styk se základní zápletkou; neboť tam je přinutil spis., hráti také komedii jak ostatní. Ludmila přijímá dvornosti pánů ze vzdoru, že ji muž zapřel. Bývají nyní v jednom domě, vždycky tedy by se takoví novomanželé domluvili, že chtějí hráti komedii, až jak věc dopadne: ale spis. potřeboval žárlivosti, proto Ludmila hned příkře ohlašuje, že ji bude hleděti vzbuditi svou koketností. Že spis. jest obratný skladatel pro divadlo, viděti ve vybroušeném hovoru těch vyjevů, kde neběží přímo o základní motiv vzájemného klamu; obratnosti té i lepší dramatikové naši mohli by mu záviděti. Ale hlavní myšlenka nešťastně provedena pokazila všechno.

II. Dle scenického popisu ocitáme se druhým dramatem v nádherném saloně p. Rabasa, podnikatele; uprostřed salonu stojí stůl, přeplněný prý alby a pod., zatím z děje hned vyrozumíváme, že je tu jakási ovšem nóbl pitka na zdar objevených uhelných dolů v Sobíně, na něž zítra mají se Rabasovi upisovati akcie. Je tu společnost poslancův, archaeologů, redaktora a pod. Spisovatel dává brzy na srozumčnou, že Rabas není právě nejzachovalejší povaha; dva ze společnosti vyslovují si pochybnosti o tom, zdali s těmi uhelnými doly, jež mají sem donésti »zlatý déšť« peněz, je všechno v pořádku. Při tom zároveň spisovatel odlehčil svému srdci, aby nám leccos pověděl o tajných partikách politických stran a osobností, o plagiatorství českého archaeologa a pod. Je tím charakterisován

takový banket, vyplněný mimo pití také klepem, charakterisovány také některé osoby, ale k věci to všechno nepatří. Hlavní jest, že vyslovena potají nedůvěra k velkému českému podniku — již ostatně divák hrubě nesdílí, neboť myslí si, v této společnosti najde se utrhačův a závistníků dosti —; pak naznačena řevnivost Rabasova proti vůdci jeho strany a řevnivost podřízeného redaktora »Praporu,« Jandery, proti hlavnímu, Hodačovi. Na jevišti ostává Rabas se svou dcerou Eliškou, abychom seznali vítězoslavnou náladu Rabasovu nad odešlou společností a zároveň tajnou lásku Eliščinu k Hodačovi. Tento nebyl právě tyto dny přítomen; přišed přináší zprávu, že v Sobíně jest uhlí pramálo, i pobízí Rabasa, by úpis akcií v »Praporu« odvolal. Rabas, spoléhaje na dobrozdání svých inženýrů, chce naopak jej přiměti k mlčení, a to buď skrze lásku k Elišce nebo skrze Janderu, jejž činí jménem výboru hlavním redaktorem, když Hodač ani lásce nechce zaprodati poctivého přesvědčení. V tiskárně prozradí Eliška, že podpis nepřítomného předsedy redakčního výboru byl padělán, Hodač tedy z místa redaktorského neustoupí a stojí na odvolání akcií; dosavadní schodek Rabasův by se nahradil z věna Eliščina po matce, avšak Rabas vžil se příliš do budoucího milionářství svého: odvolání sice podepíše, hned potom se však zastřelí. Hodač, jenž od svého rozhodnutí nechtěl »ustoupiti ani za celé nebe i s anděly« (!), setkává se s Eliškou, s jejímžto souhlasem byl jednal.

Děj zevnější jest sám o sobě nepatrný a není prost jakési neurčitosti, zaviněné tím, že jej popohánějí hlavně náhody a nepřítomné osoby: ve Vídni zasedá komise, ku které předseda redakčního výboru napřed neměl býti, konečně ale byl vyslán, aby z města byl vzdálen; Hodačovi strýc jeho, u kterého právě byl, jest oporou, že v Sobíně není uhlí; věno Eliščino známo jest jen strýci jejímu. Vysoké sumy peněz také činí za našich poměrů děj trochu pravdě nepodobným. Za to výjevy před námi se odehrávající, zvláště na konci prvého a ve třetím jednání jsou psychologicky znamenitě vystiženy a v napínavý průběh uvedeny. Pomůcek čistě moderních (telegrafu, telefonu, zařízení redakčního a pod.) obratně použito Charakteristika osob je zdařilá. Názory české a časové (obětovati věc zájmům osoby, strany a pod.) vhodně jimi znázorněny; energie Eliščina zdá se mi býti z povahy její málo odůvodněna, i také co do básnické hospodárnosti vzhledem k podobnému charakteru Hodačově pochybna. Dialog jest podle toho většinou přirozený, osobám i situacím přiměřený. *P.*

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** V Praze 1890. Nakl. J. Otto. Seš. 40.—46. po 32 str. 15 kr. „Poklad." Histor. obraz z minulého století. Str. 218.

Název romanu vzat od pokladu, který marně hledá hrabě potštejnský Chamaré, nešetře ani peněz ani práce, až konečně přijde na poklad zcela jiného druhu než jaký hledal, na bratrské knihy a kalich, uschované v tajné chodbě podzemní. — Již tu zaráží nás to, že hrabě, který tolik peněz vydal kopaje v hoře, nepřišel na otvor

oné chodby; jistě přece dříve dobře prozkoumal všecka místa, než jal se kopati. Pokud tato událost shoduje se s historií, o tom souditi nemůžeme; že však Jirásek tu více než kde jinde místo dějin držel se vlastní fantasie, o tom sporu není. Koloritu historického práci té nedostává se, za to spisovatel podává nám obraz subjektivní, jaký utvořil si horlivec pro bratry české, nadšenec pro »vznešený boj,« který Voltaire bojoval za toleranci. Jesuitu Steydla nakreslil autor dle známé šablony jako tmáře, nepřítele »nového světla,« jež přicházelo z Francie, jako zlého ducha na zámku potštejnském. Ale nejen jednotlivec tento nýbrž celý řád jesuitů hlásí se k říši temnosti, k Arimanovi, jenž zápas vede s bratrstvem »světla a pokroku,« s Ormuzdem, se zednáři. Idealem spisovatelovým je patrně doktor Kamenický, zednář, jemuž J. vkládá do úst uvedené srovnání (str. 198.) a tím sám ukazuje své subjektivní mínění o poměru jesuitův a zednářů. Kdo lépe prostudoval působení svobodných zednářův a francouzských encyklopaedistů, nemůže tak mluviti, jak mluví Kamenický-Jirásek o účincích »blahodárné osvěty, jež zazářila z Francie Evropou, oné osvěty, založené na filosofii a zdravém rozumu (!) muži velikými...« Ač věda střízlivá tehdejšímu věku zásluh neupírá, přece značně obmezuje velikášství osvícených těch mužův. Jirásek nechce býti tak jednostranným, by velebil jen zednáře, chválí tedy také české bratry (Bartodějského, dceru a milence jejího); aby však nebyly osoby tak jednotvárně velebny, kreslí katolíky většinou v ne příliš jasném světle. Namítáli snad někdo, že i kaplan Rokyta těší se Jir. sympathii, odpovídáme, že předně kreslen velmi neurčitě, a pak není na něm nic, co by zvláště ukazovalo jej horlivým knězem katolickým, spíše milost nalezl u spisovatele proto, že byl prý »knězem osvíceným,« jak ho jmenoval doktor Kamenický. Hrabě nemá žádného přesvědčení, hraběnka vězí v mlze neproniknutelné, Celerka a syn její jsou bídáky, jako vůbec katolický lid je celkem sprostý. Dosti obyčejná milostná zápletka doktora Kamenického a Renaty z Těmic, dlící na zámku potštejnském, pronásledované samým hrabětem, před nímž s milencem prchne, stačí spíše na novellu všední než na obraz historický. Jakkoli poutavější i se strany historické jsou postavy bratrské, nezíská přece zvláštní pozornosti čtenářovy ani láska Horákova k Frantině; je to jenom povrchně vylíčeno.

Nechceme končiti obvyklou frasí, že přes všecky nedostatky má četné přednosti práce Jiráskova; od něho očekáváme více než plynný sloh a některé vzácné detaily, jež dostačí nám jen u nováčků literarních. *A. V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. I. Kniha, knihovna, knihovna **lidová**! Co myšlenek rozpoutá se v nitru našem, uvažujemeli o účincích a dosahu jejich? Dáť se kniha dobře přirovnati — k dechu. Jako ve vzduchu vydechnutém, tak také v knize jsou výsledky a následky činnosti i stavu nitra našeho, tam tělesného.

tu duševního, tu zdravého, tam choréko, tu vznešeného, tam podlého, tu ušlechtilého a dobrého, tam zlomyslného a nemravného... Knihou podává nám spisovatel takořka sebe samého, ba ducha svého. Čtouce knihu, duševně s ním obcujeme. Proto právem nazývají knihu — společnicí. Však po společnosti muž poznán bývá: »Pověz mi, s kým obcuješ, a já ti povím, kdo jsi!« Tak lze souditi právem i dle — knihy a to ještě důvodněji než dle společnosti. Jeli tedy dobře vzdalovati se neslušné a zlé společnosti, jest ještě lépe vyhýbati se neslušné a zlé knize. Společnost lze dle rozmanitých dělidel roztřiďovati, a knihy též. A který jest přední požadavek jak při jednotlivci, tak při společnosti? Zajisté mravní zachovalost — což zajisté samo sebou se rozuměti má! Požadavek tento jest při každé knize tím závažnější, tím důtklivější, jelikož mravní zvrhlost ve společnosti mívá přece daleko omezenější působiště než kniha, která dnes v tisících výtiscích vydána jsouc a z ruky do ruky kolujíc, působiště své báječně šíří... Pravím »působiště,« poněvadž každá kniha skutečně — ať již blahodárně, ať zkázonosně — jako opravdová síla působí na naše myšlení, cítění i jednání, tak že »literarní událost« je skutečnou společenskou událostí, tu šťastnou, tu nešťastnou. Protož ať se již komu líbí či nelíbí známkovati spisy jako žáčky školáčky dle mravní zachovalosti, svědomitý posuzovatel **nemůže** s tohoto požadavku spustiti — ani vlas! Nazve jej snad za to někdo — horlivcem — budiž! Takovým »horlivcem« je každý, když mu jde o vlastní kůži, přibíraje si na příklad někoho do domácnosti... Či není muži — odpusťte přirovnání — předním a základním požadavkem, volili si družku životní? A při knize vpravdě nemá býti tak? Čtouce knihu, spřízňujeme se s ní též. Jakož nelze popříti, že kniha špatná působí zle i na otuženého posuzovatele, tak že tento — jako lékař v nákažlivých nemocích — oběť přináší, čta ji, tak ještě zhoubněji působí na mysli lidu nezkušeného. Dle požadavku toho řiditi se budeme, kupujíce knihu sobě; žádá toho náš vlastní prospěch. Jednal by rozumně, opatrně, nedím mravně, kdo by sám sobě škoditi chtěl? Jeli však hříchem škoditi sobě, je hříchem stonásobným škoditi — jiným. A škodil by jiným, kdo by do knihovny ať obecní, ať školní, ať farní, ať spolkové vpašoval knihu, jež by se příčila onomu základnímu požadavku. A důsledkem vyplývá i pro literarní časopisy — ba časopisy vůbec — aby toto měřítko ke každé knize přikládaly na místě prvém.

Toužili jsme po společnosti. Vybrali jsme si ze svých »známých« muže řádné, jak se říká u nás na venkově, »poctivce od kosti.« Obcovati s nimi bude nám požitkem a s užitkem, ať jsou mladí, ať staří, ať prostí, ať učení, ať chudí, ať bohatí. Ovšem dle toho, jací sami jsme, dle poměrů, ve kterých žijeme, nebude nám lze, ani potřeba, ba ani ne vždy s plným prospěchem se všemi plnou a stejnou měrou se stýkati. U knih není jinak. Ze sta dobrých — řekněme též »poctivých« — knih některé budou prosté, jiné učené

a vznešené, jiné mladistvým zápalem kypící, jiné zase bohatou zkušeností životní protříbené, jiné teninké a prostě vypravené svazečky, a zase jiná obsáhlá, bohatě vypravená díla. A po všech těch stránkách brzy rozpoznáte na nich ještě různé stupně. A tu dle poměrů své vlastní vyspělosti, dostatečnosti, záliby budeme voliti jeden tuto, jiný onu knihu. Voliti z dobrých knih nejvhodnější jest umění pro jednotlivce, tím více pro — knihovny různé. Usnadniti tuto volbu, vytknouti, komu? nač? a proč? ta ona kniha se hodí, je druhou povinností literarních časopisů.

V naší vybrané společnosti má každý jednotlivec vedle větších menších předností též své — vady. Znáti je a počítati s nimi — jest často výhodou, někdy i — potřebou. Ve společnosti té je každý z nás více — méně a to bezděky posuzovatelem; jen že má každý počíti — u vad svých. A tak budiž i při knihách. Každý čtenář, zvláště však posuzovatel, považuj dobrou knihu za — bližního svého! Spravedlivá nestrannost a blahoslavená upřímnost spojeny jsouce s patřičnou zkušeností a umělostí, ukáží mu v jasném světle přednosti i vady spisu čteného. Budiž si také povědom při každém slově, že koná svým posudkem u v e ř e j n ě n ý soud nad v e ř e j n o u událostí, jakou vydání spisu skutečně jest, a že tedy slovem svým veřejně proneseným zasahuje do prapodivně — ale přece podivuhodně — spletených a zosnovaných poměrů současné společnosti.

Jest ovšem pravda, že vytýkati přednosti díla jest věc příjemná a milá, a to každému, zvláště však spisovateli knihy posuzované. Naproti tomu upozorňovati na vady spisu je proti mysli jak posuzovateli, tak — autorovi, ale proto přece — povinností. Nedůtklivému spisovateli ať odpoví přísloví: »Boje se chřestu, nechoď — v les!« —

A to jest třetí úkol při posuzování knih. Úkol tento jest značně stížen. Jako ve společnosti mnohý muž dobrého zrna a ryzího srdce má třeba zevnějšek nepatrný, ano i hranatý, tak bývá i u knih. Často jadrné, zdravé, ano vznešené myšlenky podány jsou v knize nepatrné zevnějškem, formou často hranatou a kostrbatou. Ale i opak se stává. Proto vytýkajíce přednosti a vady spisu hledíme napřed na jádro, obsah, věc, pak teprve k formě. Zavrhnouti dobrý obsah pro nedostatečnou formu nebylo by rozumno, zrovna jako schváliti špatný obsah pro skvělou a uhlazenou formu. Tím ovšem nedostatek patřičné formy nikterak se neschvaluje. *J. F—k.*

Starosta Václav Dobrovský, reformator obce nezdarovské. Sepsal *Frant. Schwarz.* 2. vyd. Nakl. F. Šimáček. Str. 113. Cena 48 kr.

Roku 1877. vyšel spis tento poprvé jako odpověď na otázku Šimáčkova »Posla z Prahy«: »Jaké účinky může míti působení obecního starosty na dobrou správu, na hmotný a duševní rozvoj a blahobyt obyvatelstva a na moderní úpravu obce, co se týče zdravotních opatření, rozpoložení a stavby?« a byl cenou poctěn. Ani nyní po více než desíti letech nepozbyl ceny své, ba význam

jeho snad i vzrostl v době, kdy pro činné účastenství českých poslanců ve sborech zákonodárných obrácen více zřetel k otázkám politickým a národnostním, a proto až příliš snadno se zapomíná na nejvhodnější urovnání základů našeho pospolitého života. Opět jednou se tu ukazuje na záslužnosť drobné práce, která je podmínkou zdaru při důležitých podnicích. Světa zkušený a dobra obecního dbalý Dobrovský po návratu svém do rodné obce, společensky rozervané, finančně upadlé a v správě obecní zanedbané, povznáší Nezdarov z nejhlubšího úpadku k utěšenému rozkvětu, bera se krok za krokem, rozvážně a neukvapeně za vytknutým cílem. V příkladu tom probrány jsou tušíme všechny důležitější záležitosti, kterými jest se obírati starostovi ku blahu obce, počínajíc odstraněním zlořádův a končíc zaváděním institucí na prospěch občanův, a zároveň podáno nejpraktičtější rozřešení všech takových otázek. Po té stránce jest spis hodný odporučení a jest si přáti co největší rozšíření jeho. Zvláště rádi bychom jej viděli v rukou našich starostů, kteří často bohužel! spokojují se s vykonáváním rozkazů vyšších úřadů, nemajíce ani smyslu ani péče o dobro obecné, ba odkládajíce každou potřebnou opravu na dobu pozdější, kdy se ujme starostí obecních jejich nástupce. — Spis protkán je mnohými dobrými pokyny a na mnohých místech rozděluje šlehy sobcům a šosákům v našich obcích.

Ale co tuto řečeno, týká se jen obsahu, ale nikoli formy a slohu. Více by se zamlouvala forma rozmluvy než dlouhých úvah, a také sloh má ráz až příliš novinářský a byrokratický, tak že prostý venkovský čtenář sotva mnoho zmoudří z té spousty nekonečných period. Ani jazykových vad není nedostatek. V té věci jest si přáti nápravy při budoucím vydání. *K. Š.*

Husitské obrázky, čili: K čemu musí ubohý Hus pomáhati. Napsal *Bohumil Brodský.* V Praze. 1890. Nákl. Cyrillo-Method. knihtiskárny (V. Kotrba). Str. 64. Cena 24 kr.

Spisovatel chtěl ukázati absurdnosti, k jakým vede vřava novohusitská ve skutečných případech mezi lidem naším, kterak šířitelé její zneužívají nevědomosti lidu ke svým choutkám, zastírajíce se »velikým mučenníkem« svobody, každý ovšem po svém. Obrázky jsou čtyři: »Židovský Hus,« »Studentský Hus,« »Dělnický Hus,« »Novinářský Hus.« Obrázky ty uveřejněny napřed v příloze »Čecha« a mají ráz novinářský: jsouli určeny nižším vrstvám lidu, měl býti sloh poněkud popularnější. *R.*

Základ blahobytu. (Thrift.) Sepsal *Samuel Smiles,* z angl. přel. *Bohuslav Janáček.* 2. vyd. V Praze 1890. Nakl. F. Šimáček. Str. 323. Cena 90 kr.

Původní název spisu (thrift) udává, co základem blahobytu míněno, totiž spořivost a vše, co s ní souvisí: píle, bohatství, dobročinnost atd. Obsah jest velmi bohatý: kniha šíří se o dobrých i zlých stránkách domácnosti hospodářské, mluví o nich dopodrobna ne jenom v povšechných úvahách, uvádí zajímavé a četné příklady

ze zkušenosti. Hlubokých myšlenek jest plna: pojednání na př. o »maličkostech« je vzorem druhu toho. Anglické poměry ovšem často jsou chváleny, ale ne vždy, ba mnohdy ostře kárány: anglikanské narážky nejsou urážlivy. Náš švindl se socialismem spatřil by v knize té leckterou nemilou podobiznu svoji. Doporučujeme knihu tuto i prostým čtenářům co nejlépe. Škoda jen, že některá místa jsou poněkud nesrozumitelna, a zvláště mnoho tiskových chyb. *R.*

Bajky Aesopovy. Mládeži sestavil *Jan Karlík.* 2. rozmn. vyd. V Hradci Králové. Nakl. Jan Pospíšil. Str. 96 se čtyřmi obrázky.

Velmi stkvostně vypravená knížka obsahuje 84 známých bájek, plynně vypravovaných, jež dětem budou vítány. Ke každé přidáno naučné dvojverší, někdy zdařilé. Obrázky jsou pěkné. Odporučujeme za dárky dětem co nejlépe. *R.*

Bruner, Všeobecný slovník hudební (Stecker: Dalib. 39 sl.). — *Bystřina,* Hanácké figurky (A. F. Tichý: Lit. l. 24). — *Černý Fr.,* Obrázky z dob našeho probuzení (J. V. Novák: Lit. l. 24). — *Durdík Petr,* Tolstého sedmero povídek (F. Klíč: Lit. l. 24). — *Hübnerová,* O bídě lidské (V. Vávra: Lit. l. 24). — *Jirásek,* Za bouře a klidu (J. V. Novák: Lit. l. 23). — *Kopecký,* Zimní spánek zvířat (Vrba: Lit. l. 24). — *Lokay,* Vosí hnízdo (Astur: Lit. l. 24). — *Lužická,* Chlumy (J. V. Novák: Lit. l. 24). — *Mourek,* Přehled dějin literatury anglické (Schauer: Lit. l. 23). — *Pokorný-Pikulík,* S troškou do mlýna (Astur: Lit. l. 23). — *Preissová,* Gazdina roba (Korec: Obz. 23); Její pastorkyňa (Schulzova: Kv. 12; Čas 47 sl.; J. Lý.: Č. Th. 33). — *Rezek,* Děje Čech a Moravy (Ekert: Čas. katol. duch. 9). — *Sláma,* Pán Lysé Hory (A. F. Tichý: Lit. l. 23). — *Šimáček,* Svět malých lidí (J. Lý.: Č. Th. 34). — *Šír,* Ptactvo české (-ý.: Lit. l. 24). — *Šubert Fr. Ad.,* Velkostatkář (J. L.: Č. Th. 35). — *Vrchlický,* Hlasy v poušti (Korec: Obz. 22). — Nové sbírky básnické: Vrchlického, Kaminského, Kučerova, Kuchařova (Zl. Pr. 2 sl.).

Časopisy.

„**Kolo.**" (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. Literarně-historické arabesky z posledních dvaceti let. Srbsky napsal *Iv. Hranilović,* přel. *J. Malota.*) V úzkém spojení s krásnou literaturou jest otázka o pravopisu. Jestliže, jak Humboldt praví: „Die Heimat ist die Sprache" jest pravdivo, tož výslovnost, a ještě lépe pravopis jest duší řeči. U Charvatů dožila se tato otázka rozličných změn. Na počátku bojováno ostrou zbraní. Bože, když si jen vzpomenu jak starý *Sima Starčević* tvrdošijně bránil svou podivnou mluvnici a pravopisné názory, tu teprve poznávám, že v krvi rodiny Starčevićů jest již cosi zvláštního, jakýsi exotismus. Statný *Lukota z Krbavé,* zemřelý akademik *Fr. Kurelac* pouštěli koule nejhrubšího zrna na „dakavce," chtěje, aby se místo „da" užívalo „te" nebo „čto"; a ještě krásnějšími epithety poctíval „hakavce," kteří píší v genetivu mn. č. „h," nestarajíce se o různost sanskritských koncovek v genetivu a lokativu čísla množného, ni o historii jazyka, ni o staroslovanskou minulost. Hadžić-Svetić i Vuk, který se scházel u srbského romanopisce Vidakoviće s Kurelcem, nemohli ho nijak — tohoto drsného Ličanina — překonati a pohnouti k ústupu. Dnešního dne jest počet přívrženců školy Kurelcovy velmi skrovný. Nebožtík básník *Dr. Ivan Dežman* užíval jen v prosaických článcích, a to jen místy Kurelcovy mluvnice a pravopisu. Ze živých zůstal mu věrným přívržencem

ctihodný kanovník a farář fiumský *Flamin*, který ve svých klassických překladech z italštiny, jakož i ve své původní modlitební knize podržel lapidarní stylistiku i archaistickou mluvnici Fr. Kurelce; avšak ctih. spisovatel již po delší dobu neobjevuje se na poli literarním, a tudíž se zdá, že škola přepjatého puristy Fr. Kurelce v Charvatsku zanikla. Jiný ze živoucích žáků Kurelcových, nynější veliký župan ličko-krbavský, *Budislav Budislavejević*, jeden z nejlepších stylistů srbsko-charvatských, již po delší dobu nevystupuje na poli literarním. Avšak i po čas své literarní činnosti ve svých povídkách z hraničářského života (na př. „Očajnik“ [zoufalec], „Novoverac“), v úvodu k sebraným básním svého pobratima *L. Vukeliće* i v životopisu básníka-biskupa *Grujiće* ve „Vienci,“ vším jiným se jeví, jen ne Kurelovcem. Tak tedy i tato škola jako nějaký pokus měla krátký život, zásluhy však Kurelcovy o jazyk srbsko-charvatský zůstanou trvalými. Dobře se pamatuji na onen okamžik, kdy nad otevřeným hrobem otce illyrismu a charvatského vzkříšení literarního *Dra. L. Gaje* mluvil nebožtík Kurelac. Gajem a nezapomenutelným „Slávoillyrem z veliké Istrie“ *Věkoslavem Babukićem* vymřelo illyrstvo. Na hrobě Fr. Kurelce řečnil zakladatel záhřebské university, kan. *A. Veber-Tkalčević*. Dnes jest již i on mrtev — a s ním, mimo jeho literarního druha, akademika Jana Jurkoviće, jakoby byli uložili i klíče záhřebské university. Noví duchové: *Armin Pavić, Dr. T. Maretić, Ivan Broz* a *Musić* jsou zapřisáhlí Vukovci a Daničićovci a odvážliví bojovníci o fonetiku.

V charv. belletrii značně již pozorovati přechod z etymologie k fonetice. Nejvážnějším zjevem na poli této otázky jest nejnovější dílo *Dra. T. Maretiće*, neúmorné včelky na poli filologickém. Název této knihy zní: „Istoria hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima“ (str. XIII a 406). Tu nám předvádí učený spisovatel 95 spisovatelů, počínaje B. Splet'aninem (1495) až po Mariana Jaiće (1833) a dokazuje, že tam toliko spisovatelové v pravopisu jsou důsledni a tam se shodují, kde píší fonetikou, a tudíž že etymologie nemá nijakého histor. podkladu, aniž jaké literarní autority. (P. d.)

Literarní rozpravy v časopisech.

Heusler, Podvodná fabrikace na poli vědeckém (Obz. 22). — *Kolísek*, Hvězda betlemská (Obz. 23). — *Pekař*, „Hrubá Skála“ (Ath. 2). — České časopisy pro mládež (Bes. uč. 51 sl.). — Věštba z lidské ruky (Zl. Pr. 1 sll.). — *Bahr*, Španělští naturalisté (Mod. D. 10). — *Hayd*, Svoboda vědy a dogma (Philos. Jahrb. 4). — *Henkel*, Saltykov-Ščedrin (Uns. Zeit 11). — *Kastner*, Básnictví a přírodověda (Lit. Merk. 40 sll.). — *Koeppel*, Dante v angl. lit. 16. stol. (Z. f. vergl. Litgesch. 3). — *Pfütze-Grottewitz*, Où est Schopenhauer? K psychologii moderního písemnictva (Magaz. 49). — *Plöhn*, Umění kritické (Magaz. 48). — *Schupp*, Moderní psaní pro mládež (Freie B. 34). — *Montal*, E. Hennequin a vědecká kritika (Indép. 22). — *Tissot*, Studie o písemnictvu norvežském (La nouv. Rev. 1/11).

Paběrky.

Spor mezi realismem a ostatními směry v básnictví projevil se při Preissové dramatě „Její pastorkyňa“ takovým způsobem, že tu dorozumění nelze snadno očekávati. Jeden časopis prohodil dokonce, a to s velkou dávkou pravdy, že ženská při novém hesle vždy „bude chtíti více než heslo samo.“

Jiný zase klade dílo za zdařilé, protože je — realistické; vyčítá mu však hned tolik vad, že člověk na konci se ptá, v čem tedy je ta zdařilost? Hesla, prázdná slova stávají se zase modlami! Preissová sama o svém spisovatelství přednášela v Brně, pozvána jsouc od „Vesny," a polemisovala tu proti české (NB. ne „moravské") kritice, že jsou v ní „lidé brutalní, divocí, neurvalí, sprosťáci." („M. O.")

O českém kritikovi nynějším na rozdíl od předešlého, jenž jenom chválil, píše Sv. Čech v díle „Pestré cesty po Čechách": „Kdo se chce teď státi slaveným kritikem, musí především ozdobiti svůj pas několika spisovatelskými skalpy. A to je nesmírně snadné. Není k tomu potřebí žádného věcného rozboru na základě pilných studií — ó nikoli! Stačí, aby zkrátka buršikósně prohodil, že se mu „fňukání" toho neb onoho básníka „už přejídá" nebo že by naši současní spisovatelé literatuře posloužili nejlépe, kdyby se každý „oběsil na nejbližší vrbě." Takový výrok není arci pranic těžký, ale kdo jej dal do tisku, stává se již slovutným kritikem." — No, no, tak zle ještě není, ale pravda jest, že Čechovy vydavatelské vtipy, jimiž celý prvý sešit onoho díla ve spůsobu předmluvy vyplněn, snadno by se člověku „už přejedly."

Působivá reklama. „V městě P. ujali se „Libuše" velební pánové, kaplani, a slíbili, že sběratelce opatří mnoho členů. Neobtěžovali sobě choditi po městě a vybízeti damy, by odebíraly pěkné, levné české knihy. Velebný pán, P. B., šelma od kosti, v každém domě, kde byla slečna, vybízel tuto ku přistoupení k „Libuši" slibuje, že pokynuto mu osudem, že každá, jež „Libuši" odebírati bude, zajisté téhož roku vínku myrtového se dočká a příštím rokem v seznamu jiným jménem zanešena bude. A vidíte — než rok se s rokem sešel, světili velební pánové osmi damám svatební prsteny." („Jitřenka" 1890, str. 120.) Škoda, že nemáme podobných „premií"!

Zprávy.

Dopisy z Prahy. IX. Skvostné vydání „Kytice" K. J. Erbenovy redakcí prof. Lišky s illustracemi od 11 umělců (Maška, Jeneweina, Slabého, Trska, Olivy, obou Liebscherů, Kouly, Douby, Márolda a Štapfera), nadšeným oceněním básní od Jar. Vrchlického a životopisem vzadu — toť letošní premie Umělecké Besedy. Už léta touženo do toho, že U. B. volí za své premie pořád jen obrazy, jichž tisk obstarávala cizina (obyčejně Paříž). Konečně správní výbor uznal oprávněnost těch steskův a vydal před třemi lety Literarní premii s drobnými příspěvky členů Besedy. Ačkoli tato kniha nesplnila všech očekávání a požadavků členstva, pohřešujících mimo jiné též umělecké úpravy knihy, přece byla ráda přijata — už proto, že to nebyl zas obraz, a že různorodé členstvo Besedy dostalo premii zas jiného rázu a odboru. Letos však už učiněn určitější krok na dráze před 3 lety nastoupené. Nádherně vypravená a illustrovaná vydání českých klassikův, alba obsahující obrazy vzácných děl a staveb uměleckých a uměleckoprůmyslových, na př. nejstarších a nejpamátnějších kostelů, pohledů na Prahu, vzácností v městech, na zámcích a v kostelích chovaných atd., po příkladě Mikovcových Starožitností a památek země české — to jsou premie

důstojné Umělecké Besedy! Jimi zároveň by se splácel čestný dluh, jímž povinni jsme svým předkům i sobě. a jimi teprve by pozuala cizina (namnoze též naše společnost) výši uměleckého nadání a bohatost tvůrčí síly našich předků. Na tato pole vstupují u nás teprve znova pracovníci, když už celá desítiletí ležela ladem, a dílem vlastní netečnost, dílem cizí spekulace nás ochudila o celou řadu uměleckých klenotův. Architekt Fanta v únorovém čísle Vlčkovy „Osvěty" uveřejnil rozpravu zvláštního pozoru hodnou, která všecku nynější nevšímavost k památkám naší kulturní historie na jevo staví, a Českému Museu v nové budově za úkol klade, postarati se o svědomitou organisaci všech povolaných činitelů (jako archaeol. spolků, městských museí a j.) za tím účelem, aby sestaven byl především inventář všeho toho, co ještě z dob minulých ve vlasti pozůstalo, a památky, co možná všechny aby byly soustředěny v Museu, kterých pak nebude možno získati, aby byly aspoň reprodukcemi, výkresy a fotografiemi uvedeny ve známost. Tak by se Museum mohlo státi ústavem, jehož pořád více pohřešujeme, totiž předním představitelem veškeré kulturní práce našich předků; proto popřáti by mělo hlavní místo v nádherném domě svém sbírkám kulturně-historickým. „Na zápasišti světovém opanují pouze výtvory a díla, jež na sobě jeví rázovitost národní." Taková díla vytvořila česká minulost, jen že jich posud známe málo nebo nic. Neujmemeli se tudíž my Čechové sami sebe po této stránce, neujme se nás nikdo — naopak bude se stále a stále hlásati, že co duševně vynikajícího bylo v Čechách vykonáno, pochází od cizinců.

Leží před námi nový pokus, snížiti naši českou minulost, českou nikoli pouze jménem, nýbrž podstatou. Sotva prof. Neuwirth svou knihou o památkách zatím církevního stavitelství v Čechách za Karla IV. vzbouřil proti sobě i mysli nejklidnější, pravdu bije ve tvář tvrzením, že co ve stavitelství chrámovém u nás vykonáno, za vše bychom měli děkovati toliko cizině a cizozemcům: již zase jiný něm. professor, R. Wolkan z Černovic, vytasil se s knihou trojdílnou Böhmens Antheil an der deutschen Literatur des XVI. Jahrhunderts. Prag, Druck und Verlag der k. u. k. Hofbuchdruckerei A. Haase. První díl obsahuje knihopis, druhý a třetí má jak u Neuwirthova díla teprve vyjíti a budou v něm vyňatky a ukázky ze spisů, jakož i pragmatická literarní historie. Prof. Wolkan před první větou se obrací proti nám Čechům a odporuje tomu mínění, jakoby Němci po husitských válkách a před bitvou bělohorskou nebyli měli vlastního duševního života v Čechách. Dovoditi nepravdivost tohoto tvrzení jest prý účelem této knihy; proto vznikla. Německá literatura té doby v Čechách byla a byla prý bohata, rozmanita, a všechny proudy duševního života doby reformační prý se v ní obrážejí. Hlavní podíl práce náleží Krušnohoří, ale také celé ostatní Čechy byly prý svědkem jejím. V Praze bylo 8 knihtiskáren, jež tiskly něm. knihy, mezi nimi tiskárna Jiřího Dačického a Jana Jičínského, ba též něm. knihkupectví se zde drželo; v Budějovicích a Mladé Boleslavi rovněž něm. knihy vycházely. Celkem Wolkan vypočítává 401 spis německý v 16. věku buď v Čechách tištěný aneb od českého Němce složený; počítá však každé znovuvytištění knihy některé za nový spis. Nesnadno ještě s prof. Wolkanem se pustiti do křížku; nevíme, jak si povede v třetí, pragmatické části, zda vyšetří, trvalyli ty něm. knihtiskárny v Praze současně

vedle sebe či po sobě, dotkneli se nějak českého života duševního, jak vyloží hojné německé překlady českobratrských zpěvníků; uználi podružnost a závislost něm. literatury tehdejší na české apd., ale zdá se, že bude rozpínati skromný rozsah německého působení literarního na úkor pravdy, an už nyní by se byl mohl zjistiti skrovný počet něm. autorů (na jediného Mathesia připadá z těch 401 čísel — 138!) vnitřní jalovost a bezcennost většiny spisův atd. Ale ten úkaz zasluhuje povšimnutí, jak Němci **soustavně a důsledně,** jakoby dle plánu určitého, sbírají kamének za kaménkem k vystavění veliké budovy německého života v Čechách, do níž už nyní reklamují řekna všecky památky umění, osobí si prvenství četných českých plodů literarních apd. Kdežc my jsme ještě od nich? Netečnost, povrchnost, planá chlubivost vévodí posud nad klidnou, obětovnou, láskyplnou, hledavou prací a vytrvalým, nadšeným studiem. Karel B. Mádl ve svém právě vydaném spise „Z Čech a pro Čechy" (obsahuje rozpravy o uměleckých památkách staročeských) jest nucen upozorniti, že vzácným starobylým freskám v Týnském dvoře hrozí zkáza a nenahraditelný zánik, nenajdouli se brzy osoby neb korporace, které by se nad nimi slitovaly. Jednu část jich sami z dobré vůle a na svůj náklad opravili prof. J. Koula a architekt Fanta, kol ostatních chodí se denně nevšímavě; jen přítel umění pohlédá k nim s povzdechem. Snad Mádlovo upozornění vzpruží Uměleckou Besedu nebo některého mecenáše či snad i nadšence pro umění, aby zabránili skutek, jenž by nemohl býti od potomků jinak nazván než barbarským.

Stojí vůbec za povšimnutou, jak se naše doba chová k uměleckým památkám našim. S bolestí a rozhořčením vzpomínáme, jak za válek husitských propadali zkáze chrámové a hrady; ale když před našima očima mizí s povrchu zemského památka za památkou, kostely i šest set let staré se nechávají bořiti s pokrčením ramenou, tu hned každý z příslušných vinníkův umývá ruce jako kdysi římský Pilatus a volá: Já jsem nevinen tou krví. Budiž zmíněno jen ještě této nejnovější příhody: Král Přemysl II. na památku svého vítězství nad Prusy kázal vystavěti v Praze chrám sv. Kříže. Bylo cosi povznášejícího v tom, při pohledu na ten kostel vzpomínati, že Čechové kdysi porazili národ nyní jeden z nejmocnějších a nejpyšnějších. Přes šest set let stavba přetrvala statečně, až ode dob Josefových vydána byla zpoustě. Nynější majetnice nabízela ji a celý okolní komplex stavební obci pražské za 70.000 zl. a něco. Ani obec ani stát neměli do koupě chuti; hledány a nalézány staré vady při kostele, přes to, že se vypočetlo, kterak by po odprodeji okolního komplexu celá budova chrámová stála toliko asi 11.000 zl. Majetnice dala tedy kostel rozbořiti .... Nedávno přinesly noviny k víře nepodobnou zprávu: Obec zakoupila pojednou celé toto zbořeniště asi za 95.000 zl. a vystaví prý tam školu! A to je sedmý kostel, který průběhem 30 let v Praze byl zničen, nečítaje těch, jež pustnou v rukou soukromníků, jako kostel sv. Anny, kde se tiskne „Bohemie," Zderazský a j. Nepřítel nejúhlavnější nemohl by obratněji pracovati o našem úpadku. Neboť naše životní pružina jest slavná minulost; zmizejíli pak památky ji lidu stále a bez knih hlásající, pak by asi bylo s námi běda! Abstraktní ideje samy o sobě nás nespasí.

Krásně tuto myšlenku vyslovil *Ern. Denis,* professor university

bordeauxské v druhé ze svých nových dvou knih: Čechy za Jiříka Poděbradského a Čechové za Habsburgů. Professor Denis obral si za předmět zvláštního bádání svého české dějiny a hovoří o nich spravedlivě, s uznáním i obdivem, ale též po francouzsku duchaplně. Mnohde usuzuje samostatně a odchyluje se od obvyklého u nás věci pojímání, na př. o českých bratřích. Vládu Habsburgů chválí a staví se rozhodně proti osnovatelům českého povstání r. 1618, jež ostrými slovy odsuzuje. Porážku na Bílé Hoře nepokládá za největší neštěstí Čechů, nýbrž míní, že by vítězství povstalců bylo bývalo teprve plno neblahých následků. Poukazuje na rozklad polského státu — k tomu prý by nás ti pánové jistě byli dovedli. Vliv německého protestantismu by byl rozežíral samu podstatu národního bytí. Habsburgové za to ve vlastním zájmu živili v Čechách antagonismus proti německé říši, a třebas byli vzali národu jeho historické instituce — povědomí dějinne mu nevzali, novému rozvoji jeho nebyli odporni. „Skvělá minulost jest nejlepší záruka veliké budoucnosti.“ Který národ ví, že v dějinách člověčenstva vykonal něco velikého, přetrvá hrob.

Při spise Denisově bojíme se jedné toliko věci: aby nezůstal ležeti na skladě knihkupcům. Byla by to jistě málo povzbuzující zpráva pro prof. Denisa a málo čestná pro nás, kdyby mu nakladatel jeho jednoho dne oznámil, že v Čechách a na Moravě, o níž též krásně hovoří, se neprodalo jeho díla ani 20 exemplarův. On ovšem nepsal svých dějin nám, nýbrž Francouzům, ale jsou jisté imponderabilie, které těžce padají na váhu. a jedno takové imponderabile slove — česť národa, a ta má také své povinnosti a požadavky!

Dědictví sv. Cyrilla a Methoda v Brně vydalo právě 4. díl Kosmákových „Kukátek.“ Dle zpráv novinářských nabízí spolek výprodej četných svých spisů na skladě jsoucích za cenu sníženou. R. 1889. obnášel příjem 86.700 a 6540 zl. $8^1/_2$ kr., výdaj 1675 zl. 65 kr. Předsedou výboru jest Vlad. Šťastný, jednatelem Dr. Jakub Hodr, pokladníkem Ant. Adamec.

Umělecká beseda v Praze r. 1890. měla členů přispívajících 928, mezi nimi členův odboru literarního 185. Příjmů bylo 12.022 zl. 17 kr., výdajů 10.085 zl. 92 kr.; jmění spolku činí 22.544 zl. 70 kr. Čestnými členy zvoleni R. Rozkošný a El. Orzeszková. Starostou zvolen Sob. Pinkas.

Zapovězeno od kard. arcibiskupa pražského rozšiřovati básně kaplana Jos. Šimona, nadepsané „Verše.“ Básně ty došly místy (na př. i v katolické „Vlasti“) veliké pochvaly; jsou psány slohem Vrchlického a pod. Kniha vzata hned s trhu knihkupeckého.

„Slovenské pohľady,“ výtečný časopis slovenský, jenž ob čas přináší „Listy z Čiech“ od Jar. Vlčka, bude na rok vycházeti měsíčně o 4 arších.

Slovinsko. Na Slovinsku mají dosud málo odborných knih; proto jest slovinské zpěvu milovné intelligenci velice vítaná kniha „Slovensko petje v preteklih dobah“ (Příspěvek k historii slovinského zpěvu), kterou napsal a vydal Fran Rakuša. Prvý díl obsahuje historii slovinského zpěvu od prvých dob až do nynějšího času; ve druhém dílu jsou životopisy zemřelých skladatelů slovinských a ve třetím životopisy dosud žijících skladatelů slovinských. — Paedagogická literatura se v posledním čase zase rozmnožila o jednu velmi pěknou knihu. Jest to „Vzgojeslovje“ (Vy-

chovatelství), které sepsal Dr. Fr. Kos. Ve škole povstalo, škole jest určeno. — Pro mládež vyšly tři zajímavé knížečky. Prvá jest „Matej Ravnikar, tržaško-koperski škof“ (napsal Jernej Ravnikar), v níž spisovatel podává mládeži životopis a zásluhy M. Ravnikara, zakladatele klassické prosy slovinské, jemuž vděční Slovinci 13. července 1 r. zasadili pamětní desku na rodný dům. Druhá obsahuje sbírku básní a povídek, jež napsal Janko Leban; vše shrnuto jest pod název „Iskrice.“ Třetí obsahuje „Narodne legende za slovensko mladino“ (II. sv.), jež sebral a vydal Anton Kosi. Sběratel podal tu 19 zajímavých, krásných a důstojných legend slovinských. — „Dramatično društvo“ v Lublani vydalo jako 55. sv. své knihovny zpěvohru ve 3 jednáních s názvem „Teharski plemiči.“ Sp. Anton Funtek. Uglasbil B. Ipavec. Dosud vydávalo následkem nepříznivých poměrů jmenované družstvo většinou jen překlady německých a francouzských her; tímto dílem však začalo nové období. Látka díla jest vzata z historie; spisovatel podává nám ji v uhlazené dramatické formě. — Jako příloha k „Duhovnímu pastiru“ vyšla výborná knížečka „Obrambni govori,“ kterou sestavil slovutný spisovatel Dr. Fr. Lampe Slovincům ku přemýšlení a prospěchu. Vzácné myšlenky těchto hovorů zrodily se v onom čase, kdy Slovinci — není tomu ještě dlouho — měli tuhé vnitřní boje. Účel hovorů jest, aby se politický obzor vyjasnil a aby se na všech stranách vzbudila touha po míru a klidu; zároveň se v nich vykládá, na jakém základě dlužno stavěti, aby se národu zajistila pevná a mocná jednota. — Mezi časopisy vyniká vedle „Ljubl. Zvonu“ „Dom in Svet“ (redaktor Dr. Fr. Lampe), který začal vycházeti přede třemi roky. Tímto rokem se zvětší a bude jediným větším illustrovaným listem slovinským; neboť Slovinci od té doby, co přestal vycházeti „Slovan,“ neměli žádného illustrovaného listu. „Dom in Svet“ přináší pěkné povídky, básně, životopisy, různé poučné články, cenné kritiky slovinských knih a přehledy cizích literatur. Co nejdříve bude závoditi, co se týče ceny jednotlivých spisů s prvým slov. belletristickým listem „Lj. Zvonem.“ Velice dobrý jest i list vydávaný Drem. A. Mahničem v Gorici „Rimski katolik.“ Přetřásá nynější politické, literarní i socialní otázky s katolického stanoviska. V letošním ročníku jsou tyto zajímavé články: Dopisy nevěrci o nejdůležitějších filosofických a náboženských otázkách; naši realisté a realismus; socialistické výstřední názory o ženstvu; črty o ruské církvi; víra a láska; národní předáctví. Letos dosáhl II. roč. a vycházel jen čtyřikrát do roka, příštího roku bude vycházeti 15. každého měsíce. *Fr. Štingl.*

Charvatsko a Srbsko. Srbský spisovatel *Marko Car* napsal a v Zadru vydal vlašsky knihu „Studi slavi di letteratura e d'arte,“ která má tento pozoruhodný obsah: Slované v 19. stol.; Černohorští vladykové-básníci; Vuk St. Karadžić a srbská národní poesie; Zmaj Jovan Jovanović; Matija Ban; Lav Tolstoj a ruský roman; Vasilije Vereščagin. — Knihkupectví L. Hartmannovo vydává bohaté illustr. „Hrvatsko primorje“ od *Dra. Hirce.* Sešit 1. obsahuje: Opatija i okolí, Ika a Lovran, Na tjemenici Vele Učke, Biser-zrno Liburnije a končí popisem města Rieky. Tříarchový illustr. sešit stojí pouze 40 kr. — *Dr. Milan Rešetar* hodlá vydati nové vydání překrásné básně vladyky černohorského Petra Petroviće Njegoše „Gorski vienac.“ Připojen bude obšírný výklad a pojednání o básni — o rozdělení, skladbě obsahu, o jazyku, metru, o překladech a pojednáních o jmenované básni. Vydání upraveno bude pro školní potřebu. Cena 1 zl. jest velmi mírná. — Charvatské listy ohlašují novou epickou báseň *Ivana Trnského* „Ana Lovićeva“ nákl. „Dioničke

tiskare" (tisk. společenstva) v Záhřebě. Věnována jest Jos. baronu Filipovićovi. Obsahem jejím událost z r. 1630. líčící boje s úhlavním nepřítelem Jihoslovanů — s Turky. Hlavní děj je zrádné vydání Kostajnice a zbožných křesťanů, shromážděných v klášterním chrámu Páně pod Kostajnicí na sv. Tři Krále, dívkou Annou Lovićevou. — *Dr. Vjekoslav Klaić* vydal prvý díl své studie „O Hrvatima i Hrvatskoj," který pojednává o „Ime Hrvat u historiji slavenskih narodâ." — Jak doslýcháme, přestalo vycházeti bělehradské srbské „Kolo," list věnovaný pěkné literatuře a kritice, které pěstovalo ideu srbsko-charvatské svornosti. — 162. svazek „Letopisu Matice srbské" obsahuje: Historicko-kritický přehled sloveno-srbské gramatiky po r. 1847.; cestopisné obrázky Mite Petroviće „V horní Slavonii"; zajímavá rozprava „Potřebali literatury vlastenecké"; počátek tragoedie o 5 jedn. „Krinka" ve verších (11stopý jamb) od N. V. Gjoriće. V oddílu „Literatura" jsou probrány některé nové knihy. — „Srbská král. akademie," založena r. 1886. za vlády bývalého krále Milana, má 4 odbory: přírodní, filosofický, spolkový a akademii umění. Literarní práce akademie uveřejňují se v „Glasu," listiny ve „Spomeniku." Mimo to vydává „Godišnjak" (roční zprávy). Posud vydáno 20 svazků „Glasu," 5 „Spomenika," 2 „Godišnjaka." Každý člen má z akademie 1200 dinarů (dinar = frank) důchodů, předseda 2400 d. — Universitní knihkupectví R. Auera vydává *Rambaudovy* „Dějiny Ruska" v charvatském překladě J. Adamoviće. *M. Al. Ota.*

— *B. Jungmanna*, löwenského professora, dissertace „De schismate Photiano" přeložena do charvatštiny („O Fotijskome raskolu." Segna 1890). V úvodě překl. klade důraz na to, kterak odštěpením tím rozštěpeni také dva národové, kteří v podstatě jsou jedním, Srbové totiž a Charvaté.

Polsko. Dílo *Henr. Sienkiewicze* „Bez dogmatu," kde provedena myšlenka, že život bez dogmatu, t. j. bez pevných zásad a přesvědčení, znázorněný na Ploszowském, vychází na marno, zde na sebevraždu hrdinovu, nedochází té chvály jako díla předešlá; Sienkiewicz nápodobí tu silno Bourgeta ve svůj neprospěch, neboť denník hrdinův, rozbory citův a pod. působí nudu, a konec jejich není ta mravní působivost, kterou spis. zamýšlel, nýbrž naopak. — Za to velice se chválí „Z jasnych dni" od Cz. Pieniążka (ve Vídni 1890), obsahující čtyři prosté novelly ze života vyšších (statkařských, učených) vrstev. — Pozoruhodno je dílo *St. Piasta* „Na Słąsku polskim" (Kraków 1890), kde vylíčeny jsou odvěké boje lidu slezsko-polského za víru a národnost, a zevrubně vypsán též nynější stav jeho.

Rusko. *P. E. Astafjev* ve spise „Učení hrab. L. N. Tolstého v jeho celku" uznává spisovatelské zásluhy romanopisce ale míní, že „učení jeho, jež strhlo tak mnoho povrchních a svedlo tak mnoho upřímných ale slabých, zůstane navždy kulturnímu člověčenstvu mravním naučením, jak se nemá mysliti, aby člověk zcela a navždy neodřekl se pravdy, dobra a krásy." — V knize *Ser. Tim. Aksakova* „Istorija mojego znakomstva s Gogolem" podává se velmi mnoho vážných zpráv a podrobností o Gogolovi, o K. S. i S. T. Aksakovu, o Kiřejevském, o slavjanofilství atd. — Knihovna v Samaře vydala zprávu za r. 1888. o tom, které knihy nejvíce vypůjčovány z knihovny té. Lid ruský libuje si v lehké četbě, čta raději A. Michajlova (vypůjčeny spisy jeho 999krát) než Dostojevského (848) a Tolstého (816), raději Nemiroviče-Dančenku (646) než Turgeněva (548), Ščedrina (479), Gončarova (335); větší oblibě těší se feuilletonisté Lejkin a A. Sokolov než Gogol (279), Gl. Uspenský (265), Ostrovský (241), více v oběhu jsou spisy Okrejcovy než Vl. Korolenky, Čechova atd. Z básníků nejčastěji vypůjčen Puškin (198), pak hr. A. Tolstoj (136), Lermontov (125), Nikitin (85), Nadson (46); Někrasov ani se neuvádí, pozbyl zajímavosti. (Srv. „Osvěta" 1890, č. 12., str. 1078.) — V Petrohradě počne redakcí *V. Avsějenky* vycházeti illustrovaný žurnal s názvem „Chudožnik" (umělec), jenž slibuje přinášeti práce ceny skutečně „umělecké"; předplatné činí na rok 10 rublů. — Illustrovaný petrohradský žurnal „Živopisnoje obozrěnije" předplatitelům svým ustanovil za premii illustrované sebrané spisy *Mich. Jurj. Lermontova*, jehož 50leté jubileum úmrtí připadne na 15. července, kterým dnem uplyne lhůta autorova vlastnictví. Vydání bude kriticky upraveno dle rukopisů básn., připojena pak bude biografie dle nejnovějších pramenů z péra *P. Bykova.* — „Sobranije sočinenij N. Zlatovratskago" ve dvou svazcích velké osmerky drobného tisku vyjde nákladem žurnalu „Russkaja Mysl." — *N. Sokolov* ve spise „Illjuzija poetičeskago tvorčestva" velmi ostře vystupuje proti poesii hr. A. K. Tolstého.

„Russkaja Mysl“ podotýká, že „s takovým anatomickým nožem, kterým se ozbrojil Sok. proti hr. A. Tolstému, lze zmrzačiti i Puškina i Lermontova.“ — Ve spise nebožtíka *Or. Millera* „Russkije pisateli poslě Gogolja,“ jenž vyšel nedávno v Petrohr ve 4. vyd., obsažen mimo Millerovy články o Turg., Dostoj., Gončarovu, Pisemském, Saltykovu, Tolstém, — životopis M. od *Glinského.*[1]) — Dílo varšavského prof. *N. Luboviče* „Načalo katoličeskoj reakcii i upadok reformacii v Polsce“ (Varšava 1890, str. 400) chválí polská kritika pro cennou a hojnou látku, vytýkajíc mu pouze nepřátelský směr. — Varšavský prof. *Budilovič* dostal cyrillo-methodějskou cenu ruskou (1500 r.), podav pojednání o otázce: Jestli literarní sdružení všech Slovanů možno a potřebno?

Německo. *G. Ebers* romanem „Josua“ ocitnul se poprvé na poli biblickém, jehož látku pojal tak, že vše nadpřirozené v ní vykládá přirozeně (na př. přechod mořem Rudým při — bouři!). Sloh jest jak obyčejně velmi uhlazený, ráz však málo biblický. — Přes sto professorův a docentů lipské university vydali prohlášení, že každá základní změna studia gymnasijního, zvláště klassického, ohrožuje národní vzdělání (německé); spolupodepsán je též prof. slavistiky Leskien. — Časopisem „Der Zeitgenosse“ chtějí *R. Zoozmann* a *L. Jacobowski* učiniti přítrž přílišnému dovozu bezcenného zboží literarního z ciziny.

— Z novějšího knihopisu zaznamenáváme: *A. Biese*, Das Metaphorische in der dichterischen Phantasie. Berl. 1889. 35. Básnictví jest přetvořování metaforické, původ jeho jest ve snaze, zmocniti se úkazů zevních skrze srovnávání jejich se vniternými. — *H. Henkel*, Goethe u. die Bibel. Lpz. 1890. 84. Sestavena místa, která ukazují, jak velice působila bible na myšlení a výrazy Goetheho. — *Friedr. Kraus*, Volksglaube und religiöser Brauch der Südslaven. Münster 1890. XVI. 176. — *A. Schmid*, Die deutsche Litteratur in der Klemme. Weimar 1890. 1 mk. Spisek namířen proti realistickému „mladému Německu.“

Italie. V Turině prý zahájil *Marco Praga* realistickou dobu dramatu svojí hrou „La moglie ideale“; že v tom musí býti cizoložství, rozumí se při zdravém i nezdravém realismu již takořka samo sebou. — Tamtéž zařízena knihovna s čítárnou výhradně pro damy. — Z nových občasných publikací uvádíme „Spicilegio Vaticano di documenti inediti o rari estratti“ a „Nuova filosofia“ (red. *A. Torre*), jež uveřejňuje také rozpravy čistě literarní a vědecké z jiných oborův.

Španělsko. Ohlašuje se nový týdenník vědecký a literarní „El Eco de la Ensenanza.“ — V Madridě vydány v 6 svazcích dopisy sv. Ignatia z Loyoly, jdoucí od $^{6}/_{12}$ 1525 až do $^{22}/_{7}$ 1556. Každý svazek rozdělen ve tři části, z nichžto prvá obsahuje dopisy ve španělštině, druhá některé originaly jejich, psané latinsky nebo vlašsky, třetí pak obšírnější vysvětlivky. Dílo to jest pro dějiny církevní i kulturní veledůležito.

Francie. (Návštěvou u některých vynikajících romancierů francouzských.) Z Italie do Francie — na mapě aspoň — malý skok. Nuže podívejme se, co se objevilo na literarním tržišti v Babyloně nad Sekvanou. Netřeba snad ani výslovně podotýkati, že ze stanoviska náboženského, a ethického vůbec, nynější produkce literarní ve Francii jest až na malé výjimky zavržení hodna. Nejlepší romancieři a novellisté francouzští zúmyslně obírají si látky a předměty oplzlé, studují lidstvo, jakým prý jest, ale divná věc, že v něm nenalezají ani jediného človíčka, který by něčím do opravdy šlechetným a vznešeným vynikal! Někteří zrovna demonskou a afroditskou, smímeli se tak vyjádřiti, četbu čtenářům podávají. Dokladem stůjtež tu jen „Le possedé“ od *Cam. Lemonniera*, „La peau“ od *R. Maizeroya*, „Le Cadet“ od *J. Richepina*. Proti těmto jest ještě poslední roman *Zolův* „La bête humaine“ (po česky snad nejpřípadněji „Člověk jako hovado“) čistým a

[1]) Z důvodů tiskových přepisujeme zde jakož i dříve názvy ruské latinkou, a to tak, že ѣ = ě, e = e, ačkoli v ruštině obě samohlásky jsou si zvukem podobny; ь vyznačujeme změkčenou předchozí souhláskou (нь = ň), někdy souhláskou j.

rozumným. Někteří kritikové mají poslední práci Zolovu za velkolepou epopeji. Na vlašského kritika Depanisa, jak se sám vyjadřuje, činí Zolovy romany dojem jistých krajin za rozličného osvětlení. Tak „La bête humaine,“ píše doslova, „evoca la visione di un tragico tramonto. All' orrizzonte è un accavallarsi, un sovrapporsi di nubi smisurate che incombono sulle montagne: nero il cielo, violacea la pianura. E ad un tratto, da uno strappo longitudinale di quel cumulo enorme guizzano alcuni raggi di sole ed obliquamente, da sotto in sù, rischiarano le nubi. Il fondo nero permane, ma sono serpeggiamenti sanguigni che guizzano per entro come rivoli di lava in fusione, sono chiazze rossiccie che balenano a modo di dischi arroventati; sono riflessi cuprei, gialli, paonazzi che rendono più livida, più violacea la pianura. L'incendio si distende, dilaga, trionfa. Le nubi salgono su su per il cielo, gonfiano, ingigantiscono, si squarciano quasi sventrate da un cozzo formidabile; ed altre sorgono, pullulano dalle loro viscere, montano all' assalto con una corsa vertiginosa, bianche oramai del biancore del metallo rovente, imbevute di luce, anelanti alle tenebre. Bruscamente lo strappo longitudinale si chiude, l'oscurità diventa profonda. Solo, all' estremo orizzonte, tra nube e nube, balugina un lucore sporco simile all' ammiccare di un occhio arrovesciato.“ Týž kritik spatřuje v romanu tom mravní tendenci, již prý lze označiti slovy: »Pánbůh nevyplácí každou sobotu.“ Jiní zase jinak soudí, ač předností a krás, jimiž kniha oplývá, Zolovi neupírají. Děj romanu toho, jehož rámec činí život a ruch a poesie železnic, jest tento: Roubaud, úředník železniční, dosti svědomitý, ale takto obmezený, surový a žárlivý, vypátrá jednoho dne, že jeho žena Séverine byla a doposud je maitressou presidenta Grandmorina. Roubaud velí ženě své, aby přiměla milence svého, aby s ním cestoval v jednom a témž železničním voze, a za cesty ho zavraždí. Vypravování zločinu z úst Séverininých jest mistrovským kouskem co do slohu a komposice. Že si Roubaud přivlastnil tobolku oběti své, učinil tak, aby lidé hádali na loupež. Jelikož Roubaud i nadále ženu svou miluje, dá se snadně předvídati, že naši spoluvinníci všemožně budou se hleděti zachrániti. A v těch místech stává se studium povah nanejvýše zajímavé. Zola totiž, jako dramatik, učiní pojednou Séverinu předmětem lásky dvou mužů, kteří by mohli o vraždě vážné zprávy podati, totiž: Jak. Lantiera, jenž bezděky byl svědkem jedné části tragické sceny, a Camy-Lamotta, tajemníka v ministerstvě spravedlnosti, jenž má lístek, který Séverine psala Grandmorinovi, by ho do pasti vlákala. Tu Séverine rozkošnou hru s oběma muži provádí. Ale od toho okamžiku všecky povahy náhle se mění. Séverine, již až do té doby spisovatel byl líčil jako nerozhodnou ženu bez svědomí, stává se rázem ráznou a neustupnou osobou, jež by ráda pohnula milence svého, Lantiera, by vztáhl ruky na jejího manžela, a Roubaud, až dosud prudký a žárlivý, chová se skoro lhostejně k nevěrnosti ženině. Možnoli změnu tu s dostatek odůvodniti a vysvětliti okolností, že se stal hráčem a že prohrál všecky uloupené peníze, a tím sám se ponížil?! Co se Jak. Lantiera týká, když vraždí svou milenku Séverinu, nesmíte pohnutky k vraždě té hledati mezi pohnutkami, jež lidstvo ostatní k zločinům svádí. Lantier jest praedestinovanou osobou knihy, obětí Zolovy „dědičnosti,“ určeným od narození k páchání vražd. — Ptáme se, jest manie vraždicí —

lidskou, typickou? Nikdy ne! leda chorobou mozkovou, a to ještě velmi řídkou. Ale abychom dopověděli děj a ukázali na trest, který Lantiera stíhá. Roman končí skutečně velkolepě. Jak. Lantier po zavraždění Séveriny miliskuje se s Philomènou, milenkou či ženou topiče Pecqueuxa, tento v žárlivosti pomýšlí na mstu. Jak. Lantier a Pecqueux řídí stroj, jenž vleče celou řadu vagonů nabitých vojíny na hranice Německé k válce r. 1870. Oné červencové noci propukne řevnivosť mezi nimi v zjevný boj. Pustí se do sebe. Jak. Lantier padne pod stroj, ale v pádu chytne kolem šíje Pecqueuxa a strhne ho s sebou pod stroj. Stroj bez mašinisty, bez topiče pádí dále vstříc záhubě. „Sans conducteur, au milieu des ténèbres, en bête aveugle et sourde qu'on aurait lâchée parmi la mort, elle roulait, elle roulait, chargeé de cette chair à canon, de ces soldats, déjà hébétés de fatigue, et coies, qui chantaient.“ Těmito slovy roman končí, a máli tím znázorněn býti osud Napoleona III. a druhého císařství, potom ovšem symbol ten jest tak mohutný a mocný, jaký jen v básnické fantasii Zolově zroditi se mohl! K doplnění obsahu uvádíme počet zločinů, které průběhem jeho spáchány. Najdete tam dvě vraždy, nožem spáchané (Séverina a president Grandmorin), 1 otrávení (Fasii), dvojí a vzájemné shození pod vlak (Jak. Lantier a Pecqueux), 1 sebevražda (Flora), 1 stuprum (Louisette), patnáct mrtvých a 32 raněných při železničním neštěstí (úskočném), a kromě toho množství pokusů zločinných anebo jen tak z daleka nastíněných. (P. d.)

— Z novějšího knihopisu vyjímáme: *L. Léger*, Russes et Slaves. Études politiques et litteraire. Par. 1890. Str. 346. Sbírka studií jedná většinou o Rusku, pak též o Bulharsku a Srbsku a konečně o „Le poète du panslavisme.“ — *Ed. de Monsier*, Romanciers allemands contemporains. Par. 1890. CXII. 404. Se stanoviska německého idealismu vylíčeny tu rozdíly povahy francouzské a německé, pak oceněni současní belletristé němečtí, ač ne všichni ani ne všichni vynikající; nejvíce pozoru věnováno Heysemu, Freytagovi, Raabemu.

Anglie. K nejoblíbenějším romanopiscům zajisté připočísti sluší *R. L. Stevensona*. Nejlepším romanem jeho, tak aspoň zní soud jednohlasný, jest jeho poslední práce „Master of Ballantrae.“ (Mimochodem podotýkáme, že vyšel už také v Tauchnitzově sbírce.) V práci té setkáváme se se všemi přednostmi Stevensonovými: s čistým a elegantním slohem, s jasnou, prostou a průzračnou koncepcí děje. Látka jest pochmurna. „Master of Ballantrae“ jest totiž historií bratrské nenávisti a zášti. Vypravován jest ve formě memoirův, a tož od starého, s tělem i s duší oddaného sluhy rodině Ballantrů. Doplňuje pak vypravování jeho vzpomínkami vlastními vojín, Ir. Ton vypravování jest různý dle toho, který z obou těch vypravěčů mluví. Suchopárný, podrobný a co do úsudku náramně obmezený, když mluví sluha; živý, pln humoru, když vojín vykládá. Z celé knihy vane jemná vůně Škotska, která čtenáři připomíná díla W. Scotta. Děj jest asi tento: Rodina pánů z Ballantrů skládá se ze starého pána, slabocha to, a ze dvou synů, z nichž starší, jemuž po škotském obyčeji titul „master of Ballantrae“ přísluší, jest ovšem statečný, duchaplný, ale nehrubě svědomitý, ba sobecký kavalír. Hrdinou romanu jest vlastně mladší syn svou obětavostí. Historie počíná r. 1745., kdy Stuartovci poslední pokus učinili o nabytí trůnu. Rodina Ballantrů nerada by si to pokazila s tou i s onou stranou. Proto po rodinné úradě má jeden ze synů jíti s princem Karlem Eduardem, kdežto druhý má doma zůstati a

podporovati stranu krále Jiřího. Los padne na staršího. Netrvá to dlouho, dochází domácích zpráva, že padl v bitvě u Cullodenu. Po té novině uváže se mladší v držení statku a ožení se nad to s bohatou dědičkou, která byla původně bratrovi jeho určena. Starý pán se snachou žijí jen pro padlého. Ale nastojte! z čista jasna objevuje se domněle padlý, zaživ dobrodružstva nenepodobná vypravování v romaně „Kidnapped," bortí nemilosrdně illuse starého otce svého a místo radosti jenom zármutek a rozbroj v rodině působí. Rozumí se, že z bratří stávají se nepřátelé; nepřátelství pak jejich končí smrtí obou. Mladší padá jak oběť vzteklého záští bratrova, staršího pak stíhá smrť za jeho věrolomnost. (P. d.)

— Od října 1890 vychází v Londýně obrázkový měsíčník „The Paternoster Review," jenžto chce státi na stanovisku křesťanském a v tom směru pojednávati o záležitostech politických, socialních a vědeckých. — Sinajský klášter má pro anglické zpytatele pořád ještě nové poklady rukopisné. 1886 vydal Gardthausen Catalogus řeckých tamních kodexů, 1890 vydal Harris „Biblical Fragments," mezi nimiž jsou zlomky až do 4. stol. sahající; v úvodě vyd. podotýká, že viděl v klášteře syrský překlad Aristidovy apologie (z r. asi 125.), což by byl výtěžek znamenitý, jelikož toho spisu dosud celého neznáme. — Pracuje se pilně o sbírce a vydání listů kard. Newmana před i po návratu do církve katolické.

FEUILLETON.

Předmluva professora Florinského k ruskému překladu Vlčkových „Dejin literatúry slovenskej."

Přeložil *K. + S.*[1])

V ruské vědě a literatuře již dávno se uznává potřeba důkladného, všestranného a hlubokého poznání slovanského světa. Ale na ukojení této potřeby stalo se a děje se u nás pořád ještě příliš málo. Pravda, literatura naše rok co rok obohacuje se v slavistice více nebo méně cennými pracemi, přes to nicméně v tomto oboru cítí se nedostatek dostupných spisův obecnější povahy, z kterých široké obecenstvo a studující mládež mohli by čerpati správné a zevrubné poučení o příbuzných slovanských národech, jich osudech v minulosti a současném položení, jich poměru k západu i Rusku, jich bytu a vzdělanosti, jich politických i národních snahách. Dosud nemáme jen trochu dobrých přehledův ani dějin, ani zeměpisu západního a jižního Slovanstva, ani celkových, ani pro jednotlivé země a národy; nemáme podrobných, vědeckých ethnografických popisů Slovanstva.

[1]) Podáváme zde česky předmluvu prof. Florinského k Opfermanovu ruskému překladu Vlčkových „Dějin literatury slovenské." Podáváme ji proto, že předmluva tato obsahuje velmi mnoho stejně zajímavého jak instruktivného. Mohla by míti nadpisy dva: v prvé své části „Příklady, jak popularisují slavistiku na Rusi," v druhé pak „Ruský hlas o položení Slováků." Tento obsah je dostatečným důvodem, že předmluva je hodna pozornosti i českého vzdělanstva. Zvláště mile čtenáře bude dojímati horlivost ruských učených kruhů slavistických v šíření vědomostí o Slovanstvě. Autor i překladatel knihy, oba Slováci rodem, zajisté jsou vděčni předmluvě, kterou vyznamenal jich práci ruský vědec. Více pro Slováky sympathickou a zároveň věcnou předmluvu nelze snad ani napsati.

ani systematických přehledu slovanských literatur, ba ani grammatik a slovníků pro mnohé slovanské jazyky. Co se týká hlavních spisův obecné povahy, vydaných našimi slavisty: Grigorovičem, Gilferdingem, Lamanským, Makuševem, Pypinem a jinými, jsou to knihy většinou nedostupné obecenstvu, buď proto, že jsou rozebrány nebo rozptýleny po časopisech, nebo že jsou příliš drahé. Odtud není divu, že u nás dosti často v kruzích velmi vzdělaných setkáš se s velmi smutnými názory o Slovanstvě, ba i s plným nedostatkem jakýchkoli vědomostí o něm. Přirozenými jeví se také často se ozývající mezi studenty-filology a vůbec osobami, interessujícími se Slovanstvem, stesky na nedostatečnost dosavadních slavistických pomůcek.

Kijevská Slovanská Společnost (Kievskoe Slavjanskoe Obščestvo), prohledajíc k ukázaným vážným nedostatkům a mezerám v ruské literatuře, vždy viděla hlavní úkol své činnosti v šíření na Rusi vědomostí o Slovanstvě a nakládala značnou část svých skromných prostředků na publikace slavistické. Ať jsou sebe méně důležity na prvý pohled tyto publikace (»Slavjanskije Ežegodniki« [každoročniky], »Istorija češskoj literatury,« »Slavjanskaja Besěda«), ať jsou nedostatky jejich sebe větší, přece jen přinesly a přinášejí jistý užitek. Bohužel nedostatek pracovníků v provincialném městě, omezenost nakladatelského rozpočtu a některé jiné příčiny, kořenivší v samé organisaci vydavatelského podniku, překážely členům Společnosti, stojícím nejblíže tomuto podniku, vésti publikace tak, jak by náleželo, by se co nejlépe vyplnil výše ukázaný úkol. Nyní, kdy se jeví živější ruch v pracích Společnosti, možno naditi se, že její vydavatelská činnost se rozšíří a bude spořádanější a souměrnější. Hlavní cíl, který sledovati mají publikace Slovanské Spol., po našem rozumu, bude záležeti v tom, aby se opatřilo čtoucímu obecenstvu všestranné, správné a podrobné poučení o Slovanstvě. Tak přede vším jest si přáti, by se vydaly obecné spisy, původní nebo přeložené z různých oborů slavistiky, založené na důkladném přesně vědeckém studiu toho neb onoho předmětu a při tom vyložené spůsobem obecně dostupným. Ke spisům takého druhu patří přítomná kniha, mající úkolem seznámiti ruské čtenáře s rozsahem i obsahem jedné z nejmladších a nejpozoruhodnějších slovanských literatur.

* * *

Slováci náležejí k číslu slovanských národností nejméně známých čtoucímu ruskému obecenstvu. Jméno Slováků velmi zřídka vyskýtá se ve sloupcích našich denníkův a časopisů. Pochází to asi odtud, že v politickou stránku slovanské otázky, která u nás především pozornost poutá, Slováci velmi slabě zasahují. Představujíce daleko ne nejnepatrnější číslem (okolo 3.000.000) národ Rakousko-Uherska, nehrají tam přece nijaké politické úlohy. Je to národ svrchovaně zubožený, ponížený a bezprávný, jakkoli žije na půdě říše, která se honosí svou liberalnou konstitucí, svobodou a rovnoprávností svých národů. Nelze si představiti položení těžšího a zoufalejšího nad to, ve kterém jsou Slováci. Jim vzali v pravém slova smyslu vše, co se

jen může národu vzíti. Pouhá exsistence Slováků jak ethnografická individualita neuznává se říší [1]) Kdokoli nazývá sebe Slovákem, veřejně mluví slovensky, už pokládá se za vlastizrádce a nepřítele říše, a vystavuje se zjevným i tajným pronásledováním veřejné moci. Proto není se čemu diviti, že Slováci nemají ani jediného zástupce ani na sněmu, ani v místní administraci, že nemají jediné střední školy, jediného učeno-literaturného společenstva neb ústavu, ani bibliotheky, ani divadla; jim přikázáno zapomenouti svůj jazyk a užívati všude: i před soudem, i ve škole, i na poště, ba i v církvi (od posledního času) maďarského jazyka: pozbyli své kdysi silné a bohaté šlechty, která se pomaďařila a jde za jedno s vrahy svého národa; jsou zbaveni nejlepší své půdy, která přešla v ruce Maďarů, Maďaronův a židův a snášejí nesnesitelný hnět od těchto tří živlů, které pokaždé jednají v plné shodě, kdykoli jde o ponížení a zničení ubohého slovenského lidu. Pomaďaření čarovné slovenské země, onoho dědictví slavné kdysi velkomoravské říše, stalo se nejvyšší státní potřebou nynější maďarské vlády a společnosti. A snažení toto co den víc a více pokračuje. Aby se tento cíl dosáhnul, dovolenými se pokládají všeliké prostředky, třeba sebe hnusnější, nevyjímaje ani takých na př., jako nedávno začatý záchvat a úvod v maďarský plen silných a zdravých slovenských chlapcův a děvčat.

Úplně je pochopitelno, že při takém těžkém uhnětení Slováci jeví se bezhlasným, umlčeným, zcela nepatrným členem v rodině národů rakousko-uherských. O nich málo píší a mluví i slovanské denníky a časopisy, vycházející v mezích monarchie Habsburgů, nemluvě už o německém a maďarském tisku. To vše však není dostatečným důvodem, abychom my Rusové věnovali Slovákům málo pozornosti nebo se snad k nim měli zcela lhostejně. Myslíme naproti tomu, že lid ten zasluhuje obzvláštní naší pozornosti a sympathie nejen proto, že dávno a mnoho strádá, ale i z jiných příčin. Rušti slavisté již nejedenkrát ukazovali na to, jaké místo zajímají Slováci v rodině západoslovanských národů. Lid tento, který — nezapomínejme — je bezprostřední soused ruského národa (zejména té jeho části, která žije v severo-východních podkarpatských Uhrách), přese všechny přežité útrapy uchránil svůj tak bohatý ethnografickými črtami slovanský typ. Dokázavše silný kulturný vliv na Maďary, sami Slováci ve své masse, s výjimkou nejvyšších vrstev, nepoddali se cizímu vlivu. Často u nich nalezáme úplně zachovány takové drahocenné zvláštnosti bytu a povahy, s jakými setkáváme se daleko ne u všech rakouských Slovanů. Zde, na Slovensku, nacházíme veliké bohatství a podivuhodnou rozmanitost prostonárodních písní, starodávné lidové obyčeje, obřady a pověry, neobyčejně čistý, cizích příměsků prostý, zvučný a výrazný slovanský jazyk, zvláštní charakteristický názor na svět jak v lidu, tak i u intelligentních představitelů jeho, názor, který překvapuje svou bystrostí i vniternou pravdou. (O. p.)

---

[1]) Tisza skonfiskoval matičné jmění slovenské, protože „neznal slovenského národa," který byl po případě dědicem nasbíraného jmění.



HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 2.

Karolina Světlá.

Kritická studie. — Napsal *L. Čech.* (Č. d.)

I opusťme nyní společnost velkoměstskou a odebeřme se k oné společenské třídě, k níž i Světlá ráda z dusných zdí velkoměstských spěchávala. Jest to lid český, jejž zobrazuje v povídkách svých lidových, mezi nimiž největší část povídek povaholičných se nalezá. Povídky ty tím jsou zajímavy, že ode dávna charakteristice mnohých osob v nich vystupujících se vytýká nepravděpodobnost a nadsazování, proti kterýmž výčitkám Světlá se co nejrozhodněji brání, tvrdíc, že nejen lidu českého neidealisuje, nýbrž že vůbec péro její jest slabé k pojímání a zobrazení »individualnosti tak individuelní« (srv. předmluvu k romanu »Nemodlenec«), a všeliká podobná obvinění naprosto odmítá;[1]) ba zakládá si na pravdivosti svých osob tou měrou, že by pozbyly veškerého významu a ceny, kdyby byly pouze výtvory její fantasie a ne bytosti, jež skutečně žily tak cítíce a smýšlejíce. (»Z vypravování staré žebračky.« »Osvěta« 1884, str. 27.) Rozhodný hlas vážené spisovatelky a zase tak často opakované výtky jsou činitelé, jichž dlužno dbáti a šetřiti; i jest třeba rozhodnouti, zda jeden z hlasů těchto či žádný nemá pravdu, nebo zda zcela jinak na věc jest hleděti. Nejpádnějšího důkazu, kterým by se dala pravdivost nebo nepravdivost charakteristiky Světlé dotvrditi, nelze provésti; »propadlyť,« jak dí Světlá, »nejzářivější perly národní původnosti, onu krajinu způsobem velmi vynikajícím a významným charakterisující, navždy zapomenutí« (»Z literarního soukromí.« »Ž. l.« 1880, str. 57.), a není Ještěd již ve všem takový, jak před čtvrtstoletím se Světlé zjevil, »kdež se mu byly právě sňaly okovy roboty, a z poroba se stal občan volný, svéprávný, kdež odchován duchem bible a starých kronik českých, v úkrytu domácího krbu čtených a zase čtených, ještě mluvil jejich vzletem básnickým, jejich ryzostí klasickou a kdež jednával, nadchnut jejich naučením.«

[1]) Nejrozhodněji v rozpravě „Z literarního soukromí“: „Pročež mi nelze jinak odpověděti těm, kdož mě viní, že do lidu našeho jsem vbásnila, co v něm není, než že ovšem nemohli v něm se dopátrati, čeho jsem se dopátrala já, když třeba v jeho lůně zrozeni, přec nikdy dokonale jej nepoznali, než záhy znáti přestali; a tudíž obvinění shora uvedené, nechť je pronáší kdožkoli, rozhodně odmítám.“ („Ženské listy“ 1880, str. 179.)

(Tamtéž, str. 180.) Z nemožnosti tedy důkazu tak říkajíc experimentalního nutno se obmeziti na údaje spisů samých, abychom se dodělali o věci té úsudku pravého; uveďme tedy některá fakta, na jichž základě konečný úsudek vyslovíme.

Lid český Světlá zbožňuje: ale veškeré její básnické oslavy veškerého lidu českého, jež v několika spisech jejích se objevují,[1]) nespadaly by na váhu, neboť líčiti chce hlavně lid ještědský,[2]) tedy nepatrnou část národa českého, a ten zajisté by mohl býti takým, jakým jej Světlá kreslí, kdybychom i v krajích ostatních málo jen nebo pouhé zárodky podobných vlastností shledali. Tento lid ještědský ovšem bude míti společné vlastnosti s ostatním lidem českým, ale zajisté i vlastnosti, kterými se od něho liší.[3]) O vlastnostech těchto Světlá mluví vědecky neb theoreticky hlavně v úvodech a předmluvách, a mimo to je básnicky zobrazuje ve svých kresbách. A tu předně nalezáme mezi oběma spůsoby jisté rozpory. Tak na př. v pověsti »Z Ještěda« tvrdí o lidu ještědském, že jen málo básníků vychoval, mnoho však bystrých myslitelův a rázných povah, a vysvětluje zjev tento povahou půdy i spůsobem výživy.[4]) I úvod k »Vesnickému romanu« svým druhým odstavcem na cosi podobného ukazuje, třebať se tu již mluví o tom, že v povaze lidu ještědského je cosi jižního, pohyblivého, ale odstavec třetí již dává na jevo, že ani v těchto krajinách nebylo bez básnického nadání, neboť »básník tesklivě pohlíží, jak zapadává slunce dávné poesie na obzoru národa našeho, i spěchá, by pérem svým zachytil aspoň ještě několik zlatých nití starobylé řízy, by se přioděla nachovým pláštěm nových, volných myšlenek.« A skutečně před pověstí »Z Ještěda« Světlá kreslí naprosto básnicky nadanou Sefku, nad niž nikdo neuměl tak hezké a dlouhé písně zpívat, a která byla básnířkou prostonárodní, neboť písně svoje zapomínala a »mělali je podruhé zazpívat, spletla si to a zpívala jinou, a kdyby se byla kdo ví jak napnutě rozpomínala, nepřipadla více na první.« Takovou lidovou básnířkou jest i dcera světelského rychtáře lesní panna, poesie sama, Karla, a obě tyto

---

[1]) Srovnej hlavně předmluvy k „Nemodlenci" a k „Poslední poustevnici."

[2]) Hlavně tyto dědinky a místa jsou dějištěm povídek Světlé: Světlá, Horka, Proseč, Dolní Paseky, Domáslovice, Horní Paseky, Rozstáň, Luhov, Javorník, Osečná, Český Dub.

[3]) Zajisté jest pravdou, co Světlá tvrdí, že „některými příznivými poměry přírodními i společenskými vyskytují se v tom neb onom kraji lidé ráznější, důmyslnější, schopnější než jinde, což rovněž tímto spůsobem ve velikém společenstvu lidstva, kdež ten který národ větší se těší přízni ponebí, politické svobody a jiných výhod, vývoji jeho napomáhajících, se opakuje." („Z liter. soukromí." „Ž.l.," str. 178.)

[4]) „Příčinu toho snad slušno hledati jen v tom, že bylo lidským rukám příliš namahavě pracovati, než dobyly z tvrdých kamenitých ňader rodných hor podstaty života, chleba vezdejšího. Duch jim musel příliš úsilovně pomáhat, by přelstil přírodu zde zvláště lakotnou, příkrou, člověku nepříznivou. Nemohl tedy zůstaviti stop tak hlubokých, původních a četných jako v krajích jiných, kde se těší náš lid životu příjemnějšímu a klidnějšímu. Neuprositelné potřeby přítomnosti nepřipustily, aspoň dle mého zdání, by mysl často od nich se odvracela, zabíhajíc do šera minulosti, letíc zápalem prorockým budoucnosti vstříc neb vytvořujíc si vedle světa nynějšího svět jasnější, pestřejší." („Z Ještěda." „N. B." Díl LXXI., str. 160.)

ještědské krajanky v ničem nezadají Sončkově Jitřence Hedvice, která byla »perlou mezi všemi světa básníky.« Hedvika jest výtvorem fantasie, vysněným dítětem, z něhož vane a dýše duch doby, onen kultus poesie lidové, jejíž vzácné ostatky zachovali nám v Čechách Erben a Němcová, už jen obraznosti představujíce si ony požehnané pěvce a pěvkyně, jimž Světlá svými postavami dodati hleděla skutečného života. A tato Sefka i Karla jsou ženy ještědské, o nichž Světlá v úvodě k »Vesnickému romanu« vypravuje, že jsou skoro tak silny a pevny jako muži: »to tím, že je musejí ve všech pracích zastupovati; ženě připadne celá starost o hospodářství i pečuje o ně vzorně.« A vysvětlujíc v pověsti »Z Ještěda,« proč že tam tak málo básníků, mluví v úvodě k povídce »Z vypravování staré žebračky« o dětech tvrdého Ještěda s měkkými srdci, mezi nimiž se nalezají i zárodky citového pessimismu v Ciliji, a jimž se křivdívá co do hloubky, jemnosti a vzletu citu, neboť »nemáme většího nad něho (totiž nad lid) básníka lyrického.« Neshodná tato tvrzení lze snadno vysvětliti: zaměňujeť tu Světlá lid český, jehož básnické nadání četní sběratelé tak patrně dokázali, s lidem ještědským, jenž z různých ji samou udaných příčin jen málo básníků vydal. Ovšem bychom tyto v různých dobách napsané neshodné výroky mohli vysvětliti i tak, že jsou psány vždy pod dojmem případů jednotlivých, tedy rychlé generalisace z nedokonaných indukcí. Jeli pravdou první vysvětlení naše a přidržujemeli se výroku Světlé v pověsti »Z Ještěda,« máme tu jeden případ vnášení v lid ještědský vlastností, jíž by v něm nebylo neb aspoň jen v míře skrovné dle vlastního výroku Světlé. Rozhodně však Světlá v některém svém tvrzení se zmýlila.

Přistupme však k faktu jinému. Světlá v náboženském hnutí našem vidí »nejdůležitější tepnu v celém ústrojí našeho národního života, z níž se přec vyprýštil veškerý mohutný proud našich dějin« (»Z literarního soukromí.« »Ž. l.« 1880. str. 55.). a dle rady, kterou *Purkyně* dal Němcové (tamtéž, str. 56.), chtěla si povšimnouti zásluh lidu o osvětu a pátrala v něm po šlepějích staré kultury národní, kteréž našla nejvíce v době josefinské v krajinách ještědských. A ještě za své doby sešla se zde »s oněmi opravdovými, hloubavými mysliteli, s oněmi biblaři ducha prorockého, zápalu básnického, výmluvnosti úchvatné, ryzosti antické, kteří neustále s Bohem rozmlouvali a se zlými duchy válčili, s dědici a stoupenci to oněch povah, které v zatemnělém a surovém středověku dějiny naše ozářily nehynoucím leskem svých ctností a skutkův, o nichž naši novelisté nevěděli či věděti nechtěli« (tamtéž, str. 56.), ve kterýchžto osobách spatřovala ony závažné články »řetězu vývoje spojující nás s minulostí slavnou.« (Viz úvod k »Nemodlenci.«) Příklady myslitelského ducha uvádí nám v rozpravě »Z literarního soukromí.« Tu jeden občan vyslovoval velmi tajemně svou pochybnost, že celé lidstvo pochází jen z jediného Adama, a vyslovoval své mínění, že aspoň národové černé, přižloutlé a zarudlé pleti měli asi každý Adama svého; jiný zase chtěl věděti, zdali jsou všecky hvězdy do jedné

spočítány, kolik jich je, a jak se jmenovali ti, kdož práci tu vykonali; kovář jeden zase na mysli měl jakési perpetuum mobile, kteroužto vidinou nakazil jiného občana, jenž si je představoval tak, že kdyby vůz byl ze dřeva a kovu neporušitelného, nejen sta a tisíciletí, nýbrž věčně by běžel se svahu, na němž by nebylo překážek a jenž také do nekonečna by se skláněl; jiný zase věděl, jak to s duší dopadá, že se to s ní má, jako se svíčkou, jejíž plamen hoří, dokud knot a lůj, a že tedy shasne duše s tělem, jako plamen, když svíce dohořela. (Tamtéž, str. 180. a 181.) Nikdo nebude pochybovati o pravdivosti takovýchto otázek, aniž o tom, že by mezi lidem ještědským takých myslitelů a hloubalů nebylo. Neboť otázky a názory zde pronášené dějí se zcela s naivního stanoviska venkovského lidu a pohybují se úplně v rámci a na půdě kulturní výše, na níž lid státi může. Ale jak vypadají vlastnosti zde líčené v povídkách Světlé, jak vypadají onino hloubalové a myslitelé? Ondřeje Hlohovského staví na stanovisko deismu předešlého století, jak bylo již řečeno, a Michal Luhovský neméně, stoje na stanovisku osvícenců zákony přírodní nade vše ceníci, pronáší filosofské názory řeči, z níž znalost aspoň nějaká spůsobu projadřování filosofického na jevo jde. A čím jest Frantina, tento poslední prý potomek vyznavačů pantheistické víry, nejkrajnější strany někdejších Táboritův, i »pohanský« otec její? Vyznavače racionalismu předešlého století, ne neuvědomělé, ale vědomé, kteří jen dle vlastního rozumu svého se řídí a spravují, a mimo smysly a rozum nic jiného neznají,[1]) a dle známého voltairovského krejčího za to mají, že všecky takové věci, jako je duše nesmrtelná, poslední soud, z mrtvých vstání, věčný život, jen ti velicí vymyslili, co nad lidem panují, aby ho mohli nebem těšit, když ho tu na zemi příliš mučí, a posledním soudem strašit, nechceli jich poslouchat. Jako v Ondřeje, tak zajisté i ve Frantinu vnesla mnoho, co v nich nebylo, a byť vedle Frantiny kreslila Bartoloma, zbožného a pověrčivého zástupce tehdejší většiny lidu ještědského, a vedle Luhovských tehdejší lid pověrčivý i zbabělý, byť tedy osoby tyto jen jako výminečné líčila i v krajině ještědské, přece jen je vytrhuje z kulturního jich postavce a povznáší je na stupeň vyšší. Nalezajíc zárodky podobných povah ve skutečném životě ještědském nedala jim vyvíjeti se v jejich ovzduší a prostředí, nýbrž z jejich kulturní fase přesadila je do vyšší, své neb aspoň té doby civilisovaných duchů myšlenky a názory vnášejíc v postavy tyto. To věru přiznává i sama *Krásnohorská* pravíc, že »zajisté přioděla v určitost vlastního myšlení, co v prostých těch povahách vřelo jen neuvědomělého, zajisté že též odlišila odpory a zmatky, které věci nepochopené spůsobily v hlavách těch neučených, přiostřila je důsledností, docelila a dovršila mocnou jich ozvěnou ve vlastním srdci pocítěnou a prohloubila tak jich obsah i význam.« (»Osvěta«

[1]) Říkával Frantině otec: „Co bych do tebe mluvil? Máš zdravé oči, zírej, dobrý sluch, naslouchej, zdravou hlavu, porovnávej, a na vše, co ti je vědět potřebí, sama tak snadno přijdeš, jako že jedna a dvě jsou tři.“ („Frantina,“ str. 135.)

1880, str. 179.) Ale pak nelze Světlou nazývati ani spisovatelkou realní ani umělkyní vší subjektivnosti prostou (srv. *Novákové* »K. Světla,« str. 63.), nýbrž naprosto romantickou, která ozařovati musí svým světlem a jasem osoby, které chce učiniti sympathickými a zajímavými: toť její svět, který tu vidíme, a ne skutečný život, zde ovšem myšlenkový, lidu ještědského. I tážeme se marně, kde že jsou ti opravdoví, hloubaví myslitelé, ti biblaři ducha prorockého, s nimiž ve skutečnosti v lidu ještědském se potkala, v jejích spisech? Jest to Michal, starý Luhovský, Frantina, Ondřej, Bartolom? A třebas na tyto vlastnosti takovou klade váhu, umělecky onoho biblaře vidíme vtěleného vlastně jen v lamači Vackü v povídce »Lamač a jeho dítě,« s nímž sic osobně se setkala a v jehož nitro nahlédnouti dovedla (starý »Antošů,« »Ž. l.« 1880, str. 176.), jehož však nechává jednati, jak zajisté by byl jednal, kdyby si byla dcera jeho oblíbila syna nepřítele jeho rodiny, kteréhožto zármutku se ovšem ve skutečnosti nedožil (tamtéž, str. 177.); a tak i o této povídce bylo pověděno, že se v ní idealisuje přílišně.[1]) Podobně i té skutečné lidové filosofické hloubky, oné moudrosti nabyté na základě jeho životní velké zkušenosti málo nalezáme vtělene v rázovitou povahu nějakou, vyjmemeli starého Podhajského a bohyni v selské kukli, dceru jeho, kantůrčici Enefu, které však Světlá nedovedla udržeti na jejím kulturním stanovisku, činíc z ní hlasatelku týchž idei jako Vilmu v novele »Konec a počátek,«[2]) činíc z ní jako z mnohých jiných hlasatelku vlastních svých názorů.

Toto vnášení vyššího kulturního stanoviska v lid ještědský ubírá ovšem objektivní charakteristice jeho subjektivními přídatky nezkalenou pravdu. A proto ovšem mezi těmito jejími Luhovskými, Ondřeji atd. a mezi ostatním lidem bývá nepřeklenutelná propast. Jak zcela jinak i dle jejího líčení vypadají ty široké vrstvy lidové! Nezoveliž ho Frantina liknavým, podlízavým, neupřímným, zpozdilým a zbabělým? Jak choval se tento lid k rychtáři Březinovi, a jak pohlíží naň Apolín? A v »Nemodlenci« jak chová se ten pověrčivý, otrocký, bázlivý, mlčky trápení pánů svých snášející lid k Michalovi? Nezdviháliž lid na dobrodince svého v romanu »Na úsvitě« kameny a nedovolujeliž si proti němu největší surovosti? Zda by ten, kdož

[1]) V „Literarních listech“ č. 10. r. 1890. ve studii „O podmínkách i možnosti národní české literatury“ H. G. Schauer, jenž jinak tuto povídku nazývá se stanoviska čisté aesthetiky dokonalou.

[2]) Či jest skutečně možno, aby prostá dívka čepičkáře mimo jiné takováto pronášela slova?: „O slavný to muž, který čeká teprve na ženu, aby na pravou dostala ho dráhu. Žena tedy má býti muže svého vychovatelkou, ona mladší, slabší, nevědomější jeho? Ty's byl na vysokých školách, všecky vědy ti jsou otevřeny, a čekáš prý na děvče vesnické, aby ti povědělo, co činiti máš a nemáš? Zdaž byl kdy pronešen výrok sám sobě víc odporující? O zavřete pak přec ty své školy, vy měšťáci; spalte ty své knihy, vy učenci — nestojí věda, vaše učenost za nic, když jí se nestáváte lepšími, když čekáte na ženu, která nikdy ničemu se nepřinčila a co ví, jen ví ze sebe, abyste ctnosti a moudrosti od ní se přiučili! A já mívala učenost v takové uctivosti; já myslila, vzdělanec toť že tolik co muž šlechetný — Bože, což se již skutečně boří ten tvůj svět! Zem pode mnou se chvěje a jeden sloup víry mé po druhém se řítí — do jaké to padám prohlubni?“

by podle těchto údajů čerpaných z líčení Světlé soudil o tom českém lidu, došel k oněm básnickým chvalořečem? Lze skutečně jen dle několika vynikajících případů podávati charakteristiku lidu? Světlá ovšem dí, že ano. Přiznávajíc, že brala si jen povahy vynikající, odůvodňuje počínání své tím, že »i mezi vzdělanci jsou vynikající povahy jen po různu, že jen jednotlivci jsou muži celými, a že přec nebývá spisovatel zakřiknut, že idealisuje, vybereli si z těchto kruhů zajímavé, důstojné charaktery k provedení.« (Předmluva k »Nemodlenci.«) Povahami pouze vynikajícími charakteristika lidu, jako vůbec žádné jiné vrstvy společenské i celého národa, se nevyčerpá, a jakoby jednostrannou byla charakteristika, pokud by lid pozorovala jen na jarmarcích a hospodách,[1]) podobně není úplnou, ani když pozorujeme ho jen v domácnosti, u krbu, tedy v jeho životě rodinném, kde ovšem i nejskrytější stránka povahy jeho vysvitne. Vynikajících osobností jest i v Ještědě malá zajisté menšina proti ostatním lidem určitý stupeň kultury zajímajícím, a jejich jen líčením pravá povaha té oné vrstvy na jevo nevychází, zvláště když nápadné rozdíly tyto se jeví ve vzdělanosti a intelligenci; máme tu před sebou pak pouhé výjimky a jsouli tyto výjimky ještě stupňovány vnášením zcela jiných živlů kulturních, tu vysvětlíme si snadno onu propast velikou, která dělí je od vrstev, z níž vyšly a mezi níž žijí. Snahou jen po vynikajícím Světlá vězí aspoň částečně ještě v názoru, který vůbec lid vyobcoval z oprávněnosti uměleckého spracování; žijíc však v době, když tak díti se více nemohlo, starému zvyku holdovala aspoň tím, že vynikající výtečníky své vnesla do lidu pohrdajíc »tuctovou všedností a bezvýznamnou prostředností.«[2])

Bráníc se konečně Světlá proti výčitce idealisování, uvádí za důvod spisovatele jiných národů jako Andersena, Björnsona, Etvösa, Auerbacha, Roseneckra a jiné, kteří prý rovněž idealní stránky lidu

[1]) Že by tu se jevila jen trivialnost a že bychom zde se shledali všude v městech i v cizině se stejnými typy s nepatrnými jen rozdíly a odchylkami, s pravdou se sotva srovnává, a jako často i zde moralisující rys v povaze Světlé se dere na jevo.

[2]) Jak jinak o této prostřednosti, o této monotonii domácnosti smýšlí na př. *George Elliot* dě: „Nalezám pramen nevyčerpatelné zajímavosti v tom věrném zobrazování jednotvárné domácnosti, která byla osudem daleko většího počtu mých rovesníků, než života naprostého bohatství a naprosté chudoby, bolestí tragických neb činů skvělých. Odvracím se bez lítosti od vašich sibyl, vašich proroků, vašich hrdin, abych pozorovala stařenu skloněnou nad květináčem, ana pojídá samotinká svůj oběd ... ba i tu svatbu venkovskou, která se slaví mezi čtyřmi začazenými stěnami, kde vidíme neohrabaného manžela neobratně zahajovati tanec s nevěstou vypuklých ramenou a široké tváře ... Mějmež tedy stále lidi hotové věnovati s láskou práci svého života podrobné reprodukci těchto věcí prostých. Malební lazzaroni nebo dramatičtí zločinci jsou řidší než naši obyčejní rolníci, kteří poctivě vydělávají svůj chléb a jej pojídají prosaicky s ostřím svého kapesního nože. Jest méně potřebno, aby sympathický záchvěv mne spojoval s tím velikolepým zločincem v červené šerpě a zeleném chocholu než s tím obyčejným občanem, který váží můj cukr v nákrčníku i vestě špatně se k sobě hodícím.“ (Srv. *Guyau*, „L'art au point de vue sociologique,“ str. 153.) Při tom ovšem máme na zřeteli protivu oněch osob vynikajících a této obyčejnosti a prostřednosti.

svého předvádějíce nikdy nebyli stiženi výtkou našich kritických duchů, že nadsazují, nýbrž docházeli právě pro tyto snahy i u nich zaslouženého ocenění. (»Ž. l.« 1880, str. 178.) O poslední výrok nám, kteří jsme ho nečinili, se nejedná, a kdož by výčitky Světlé chtěl dělati proto, že zvolila si a předváděla stránky ideální našeho lidu, jimiž zajisté myslí bodrost, přemítavost, důmyslnost s jedné, poctivost, ryzost, upřímnost s druhé strany.[1]) nedobře by činil, jelikož o tom, že by takých povah v Ještědě nebylo, nikdo nebude pochybovati. Zde však se jedná o to, jak tyto vlastnosti a jak vůbec povahy své, jimž hlavní péči věnovala, líčila. A tu Světlá vězí, jako vůbec ve všech svých spisech, i v povídkách lidových v romantickém pojímání idealisace, v onom, jež u ní potvrzuje i *Krásnohorská* díc, že »v osnování děje sledovala vždy zásadu pravého básnického idealisování: nepodvrhovalať, jakož i v líčení povah, nikdy výmyslu za skutečnost, ale s e s i l o v a l a ji, soustřeďovala živly její v ruku svou tvůrčí, vyprosťovala logiku pravdy z roztroušených zjevů života v d ů s l e d n é, s c e l e n é, d o v r š e n é j e j í v z o r y, zvyšujíc tak jen pravý její účinek. (»Musejník« 1880, str. 270.) Podobnou theorii dávno již dle vlastního vyznání Světlá Hálkovi hlásala. K námitce jeho totiž, že nechodí asi mnoho Isabel po světě, odpovídá: »Mnoheli pak chodí Venuší po světě, a kdo ještě dosud zazlil sochaři, že Venuši nám vytvořil? Pakli přiřkneme sochaři právo ozdobiti jedinou postavu dívčí všemi oněmi přednostmi, kteréž seznal po jedné na celé řadě dívek jiných, tož musí býti taktéž spisovateli dovoleno, aby ozdobil povahu jediné dívky všemi krásnými vlastnostmi, kteréž porůznu seznal u povah rozličných, pakli se ovšem shodují se základními rysy typu, který v ní podati hodlá. Jest ovšem především žádoucno, aby spisovatel přihlížel k možnosti, pravděpodobnosti a skutečnosti všedního života; avšak při tom nevyhnutelno podati v š e d n í m u o n o m u ž i v o t u v z o r ů, k nimž má tíhnouti.« (P. d.)

Současní belletristé ruští.

Sestavil *Aug. Vrzal.* (Č. d.)

Hlavou hrubého n a t u r a l i s t i c k é h o s m ě r u f r a n c o u z s k é h o, libujícího si v širokých líčeních vnějších pouze stránek předmětův i osob, nepronikajícího k jádru a podstatě věci, hromadícího suchopárné výtahy z protokollův a prodlévajícího nad potřebu při popisu zjevů šeredných i oplzlých, jest *Petr Dmitrijevič Boborykin* (* 1836). Tento stráviv několik let ve Francii poznal Zolu a ostatní naturalisty francouzské i upravil dle toho vkus svůj. Miluje důkladné popisy zevnějšku osob, uvádí rozvláčné a nudné rozmluvy jejich, byť i nepřispívaly k povahokresbě jejich ani k vyznačení koloritu okolí;

[1]) „Poctivé, ryzé, upřímné povahy jsou v Ještědě ještě dosud více než jinde domovem,“ praví Světlá. („Ž. l.“ 1880, str. 180.)

o prohloubení se nestará. B. má zvláštní vášeň pro všecko. čemu říkáme moda, co jest nejnovější, byť i to bylo sebe malichernější: popisovati nové, sebe nepatrnější zjevy, zábavně vypravovati o pletichách našich dní, to mu stačí. Aby vypravování bylo pikantnější. neštítí se ani pochybných prostředkův a laciných effektů. Vedlejší, zbytečné podrobnosti a příměsky, jednotvárně se opakující sceny zaviňují rozvláčnost prací a přivádějí nudu čtenářstva, jehož pozornost odvracována také jinak častými episodami. Osob jednajících pravidelně hromadí veliké množství, výjevy střídá rychle a pestře. Z četných prací zdařily se drobnější novelly ze života služek (»U plity« — u plotny, »Za krasneňkuju,« »Po čužim ljuďam«). Život moskevských kupců dosti věrně kreslí v rom. »Kitaj gorod.« Velikou pozornost vzbudil obraz úpadku současné intelligence, nadepsaný »Na uščerbě«; je to práce vážného podkladu, v níž B. dotýká se nejchoulostivějších neduhů naší doby, klesání mravnosti. studu, svědomitosti. šíření se hnusného egoismu, materialismu a cynismu. Většina vystupujících osob, zkažený egoistický student Kancev, zástupce mladších básníků hr. Zacharin, repraesentace učenců (docent Kulikov a prof. Sochin), kreslena sice velmi pochmurně ale celkem trefně; »čisté duše« jsou malomocny v boji proti kalu, je obklopujícímu. Škoda, že autor vedle postav, vzatých ze života ruského, dávaje povinnou daň svému francouzskému vkusu, předvedl tu též několik exotických postav, jichž vzorem jsou hrdinové moderního romanu francouzského: tak zvláště professorka Kuliková, demonická žena, »Mefisto v jubce,« jejímž otrokem stane se Jermilov, a zpěvačka Karusová, »velitelka« Gremušina, který se do ní zamiluje na stará kolena až po uši a k vůli ní opustí četnou rodinu svoji, nejsou nové snad typy ruské společnosti, za jaké je vyhlašuje autor, nýbrž i se svými kavalíry, kteří poslušně konají, co jim rozmazlené velitelky káží, byť i to bylo sebe více ponižující, jsou obkresleny dle hrdin romanů francouzských. — Jako dramatický spis. uvedl Bob. na ruské jeviště drama »nevídaných rozkladů rodinných,« nevěrnosti manželské.

Velice frivolního a kluzkého obsahu jsou novellistické práce *Dm. Muravlina,* vlastně knížete *Dmitrije P. Golicyna.* Jeho první práce »Tenor« přijata dosti příznivě, ba od obecenstva s nadšením, jež však čím dál tím více chladne; naděje v něj skládané zklamaly. Přes to zůstaly mu nakloněny kruhy vyšší společnosti. v nichž se hlavně v životě i v literarních pracích svých pohybuje; je to četba pikantní, přepepřená strava pro zkaženou chuť šlechtických vrstev. Hrdinové jeho bývají lidé mravně zkažení, komposice nebývá dosti pečliva. a vůbec ledabylost prací ukazuje, že autor netouží asi po vavřínech spisovatelských. Vedle toho napsal sbírku »Kňazja.« romany »Okolo ljubvi,« »Rubli« a nejnověji kratší novellu »Ne ubij,« jež namířena proti »Kreutzerově sonatě,« nápodobíc ji slohem ale s patrným nezdarem. — *N. K. Lebedev* pod pseudon. *N. Morskoj* vydal mravopisný roman ze života kupeckého »Aristokratija gostinago dvora« a frivolní »Sodomu,« kde vstoupil pod prapor naturalismu.

— Mladší spisovatelka *K. V. Nazarjeva* napsala v kratinké době řadu prací novellistických (»V tiskach,« rom., »Skorbnyj puť,« rom. ve 2 částech, »Čërtovo gnězdo,« rom. ve 2 č., novelly »Opasnyje ljudi« a »Dvě pravdy«) i dramat, v nichž rozervanost rodinná, smyslnost lásky, nevěrnost manželská hrají přední úlohu. Spracování je většinou nedbalé, pravděpodobnost často pokulhává: na př. v novější nov. »Butaforskaja ljubov« je nemožna postava rozumného Grišina, těšícího se »se šťastným úsměvem na rtech,« že uprchlá žena, nasytivši se lásky komediantské, vrací se.

Cizozemský kolorit a exotické typy najdeš také v pracích *A. Michajlova,* pravým jménem *A. K. Šellera,* autora socialních romanův. I u nás jest M. znám překlady a vyhlášen za plnokrevného realistu, který »obral si za úkol líčení poměrů současné společnosti ruské a líčí je tak, jak jsou — s neúprosnou pravdivostí,« tak že práce jeho jsou »věrným obrazem života nynější ruské společnosti.« Docela opačně a ovšem správněji soudí o M. kritikové ruští, z nichž *Skabičevský*[1]) tvrdí, že M. opustiv docela půdu realismu, života skutečného, oddal se tendenčnímu idealismu, jenž fantasií vymyšlené osoby i obrazy přispůsobuje tendenci své. Mnozí vidí v něm pouhého kompilatora, vypisujícího z romanův anglických celé hlavy a výjevy. Třebas to bylo upřílišeno, upříti nelze, že aspoň jednotlivé postavy (kapitan *Prochorov* v romanu »Lěs rubjat — ščepki leťat« a *Chlopko* v romanu »V razbrod«) nemají na sobě pranic ruského: jsou to postavy čistě anglických romanopisců. Mimo to jeví M. v povahokresbě chudobu vynalezavosti, jednotvárnost a stereotypnost, tak že postavy některé (asi 6) ve všech romanech se opakují, což odtud vysvětliti jest, že M., nejsa ve styku s různými vrstvami společnosti, zvláště pak neznaje vyšších tříd, nemá obrazů konkretních ze života i tvoří je ve své fantasii. Chtěje vylíčiti na př. nepřirozený poměr kapitalistův a dělnictva a neznaje ze života kapitalistů, již by odpovídali představě jeho, vymýšlí hrdinu svého, jejž postaví do jakýchsi fantastických okolností, kde hrdina provádí činy a páchá zločiny, o nichž svět neslyšel. Tento sentimentalní idealismus, čili, jak jej oni zvou, mírný, »střízvý realismus,« chtěje abstraktní idealy svoje obléci v konkretné postavy, předvádí buď monstra neb skutečnost nejméně idealní povznáší za idealní, jak viděti u M. Pokud spisov. držel se ještě života, napsal dosti zdařilé povídky, na př. »Dvě semji,« kde neřeší sice velikých úkolův, ale podává prostý obraz skutečnosti, ač i tu příliš si zaidealisoval. Ale jeho »Gnilyja bolota,« »Zasorennyja dorogi« (špinavé cesty), »Chlěba i zrělišč,« »Žizň Šupova« a j. jsou ceny pochybné pro své přízračné zjevy. Hrdiny své provází autor od kolébky; již tu jeví se jako postavy z druhého světa, kteří již v desátém roce nás překvapují svou vyspělostí, hloubkou svých socialních názorů, soucitem s trpícími a poníženými. Jestliže tedy tak záhy jeví takové vlohy, jakými velikány budou v dospělém věku? Ale chyba lávky: tu právě vidíme je křehčí jiných smrtelníků; z nich

[1]) Sočinenija *A. Skabičevskago.* Petrohrad 1890.

však na konci stanou se zase vzorové dokonalosti. Motivisaci skutků jejich, prohloubení povah a děje plynoucí z povah jednajících osob marně hledáš; neníť zde života přirozeného. jsme v říši fantasie, a tam zákony takové neplatí. — Jsouli přece spisy jeho oblibeny v kruzích pracujícího lidu, jde to odtud, že M. lehce, plynným slohem umí rozmlouvati o otázkách zloby dne. o zájmech tříd oněch.

N. S. Lěskov, známý také pod pseud. *M. Stebnického,* nepodává sice vždycky místo pravdy životní abstraktních přízraků fantasie svojí, ale líčí často život velmi jednostranně. V deseti svazcích sebraných spisů (vyšly u Suvorina v Petr.) nalezáme romany z pohnuté doby let šedesátých, obrázky ze života ruského duchovenstva, povídky pro lid a staré legendy spracované trochu na způsob Tolstého. Co se týče delších romanů z let šedesátých, vidí v nich většina pamflety některých událostí doby té. Chmurný názor autorův o době jmenované, skepticismus, nedůvěru k lidem vysvětliti lze tím, že autor setkal se s takovými zjevy, jež budily odpor, nenaladily k nadšení a obdivu jasných stránek svých, kterých L. pro ohromný rozměr temných stránek buď neviděl, buď považoval je za příliš malicherné, než aby je kreslil. Tento nedostatek objektivnosti znamenati hlavně na rom. »Nekuda,« »Na nožach,« »Soborjane,« kde místo typů doby té podává buď karrikatury, v nichž není stínu životní pravdivosti, buď postavy nejasné, mdlé. Také komposice jejich není vzorna, ježto autor hromadí tu všecko nepromyšleně, snášeje i klepy ničemné a ošklivé, čímž stává se místy rozvláčný. V jiné části spisů jeví se L. více idealistou, hlásá, že pravda a dobro dosud nezahynulo, že dobro v každém jednotlivci jest mocnější zla, že tato »jiskra boží« za příznivých okolností se vznítí, a tu třeba ve tmě bloudícímu ukázati jenom cestu ke světlu a pravdě. To bylo povinností kněžstva: mnozí vyváděli lid z bludu, jiní však vězíce sami v nevědomosti pravé cesty neznají, a to nejen prostí kněží nýbrž ani patriarchové, mezi nimi také papež římský, druhdy neznají prý pravd učení Kristova, jež vede ke spáse (»Legenda o sověstnom Danilě«). L. vybízí nás k lásce bližních i takových vrstev společnosti, ve kterých bychom očekávali, že tam vládne úplná tma, zvrhlost: i tam dřímají dobré stránky jednotlivců, i tam nalézti lze vzory ctnosti, »pravedniky,« prostřed pochmurného okolí zářící: neodsuzujme tedy vůbec lidí takových, neschvalujme sice jednání jejich, ale odpusťme jim, soucitem a láskou hleďme je získati. I vyzývá autor ne k nečinnosti dle theorie Tolstého »neprotiviti se zlu!«, nýbrž k energickému protivení se zlu, jehož zásadou: »ljubi i spasaj!« Obětujme jmění, statky i život náš, jdeli o to, aby bližní byl zachráněn. To hlásá ve sbírkách »Svjatočnyje razskazy,« »Razskazy kstati« a j. Že nemáme žádného lehce odsuzovati, poučuje nás pov. »Pugalo« (strašidlo): strašidlem celému okolí byl nešťastný majitel nájemného hostince, o němž děsné historky se vypravovaly, až náhodou vyšlo na jevo, že hostinský je hodný, poctivý muž, strašidlem pak byli si lidé sami, majíce zrak zlobou zatemnělý. — Pěkné jsou povídky

z vojenského života, na př. »Figura«: hrdina této pov. slul vlastně Vigura a jsa důstojníkem měl stráž ve velikonoční noc s kozáky, kteří se mu opili, ba jeden ho uhodil. Důstojník odpustil vojákovi, aby nebyl zastřelen; velitelství však o tom zví, důstojníka propustí. Vigura stal se rolníkem, přijal za pomocnici opuštěnou Chrisťu s dítkem, o něž jak otec se stará a spokojeně žije. Podobně mocně dojme pravdivý příběh »Spasenije pogibavšago«: vojín jsa na stráži vidí ubožáka topícího se, opustí stanovisko, by mu pomohl; za to však je tělesně trestán, ale v duši cítí spokojenost se skutkem svým. Již tu vidíme konflikt dvou zákonů, pravdy věčné, svědomí, jež stojí proti pravdě formalní zákona lidského: co jeden zákon přikazuje, druhý zapovídá, a hrdina plně jeden zákon přestupuje druhý; za přestupkem následuje trest. Něco podobného nalezáme v legendách, jež L. dle »Prologu« volně spracoval; nejvíce tu vadí, že spis. užil místy barev příliš křiklavých, aby kontrast vynikl, čímž obraz druhdy až odpor vzbuzuje. Tak v leg. »Prekrasnaja Aza« vypravuje o pohanské dívce, jež z lásky k bližnímu jmění své obětovala a sama stala se žebračkou. By zachránila zoufalého otce, jenž nechtěl viděti, ana dcera již již chce se státi kuběnou věřitele jeho, starého lichváře, Aza zachránila rodinu, ale v nouzi sama stala se nevěstkou a chtějíc se vrhnouti do moře zachráněna křesťanem, který ji poučí o Kristu. Podobně přesycenými barvami v leg. »Skomoroch Pamfalon« autor chtěje provésti ideu, že člověk má hleděti spásy hledati pracuje mezi lidmi a pro lidi, ne pak v samotě se skrývaje jen o sebe se starati, staví proti domýšlivému poustevníkovi šaška, jenž zpustlé lidi nepěkným svým řemeslem baví u heter: nastřádav si tolik, aby mohl spokojeně žíti, zachrání ženu, stojící nad propastí, ale o spásu duše své se nestará, dále »baví« uměním svým »veselou« mládež. — Co se týče komposice těchto prací, jest nám poukázati k jednotvárnosti, jež vzniká tím, že autor velmi často vkládává tato vypravování v ústa jedné z jednajících osob, vsouvaje nad to do vypravování časté episody a četné nepotřebné podrobnosti, jež, byť i byly časem zajímavy (v pov. »Zapečatlënnyj angel« jsou poutavé zprávy o malování obrazů svatých, v rom. »Gora,« uveřejněném loni na památku L. 30letého jubilea spisovat. činnosti, pěkné podrobnosti o starém Aegyptě), přece nudí. Nicméně drobné tyto povídky lepší pověst L. získaly než starší romany jeho.

Ze světa bohaté fantasie své čerpá *Nikolaj Vagner* látku ke svým idealistickým pracím liter., jež pod pseud. *Kot-Murlyka* (kocourmourek) vydal, a to 1872 »Skazki,« od roku 1881. »Pověsti, skazki i razskazy« ve 4 sv.; dále vydal romanovou kroniku[1]) »Temnyj puť« ve 4 částech. Sbírky jeho bajek a pohádek pro děti přijaty byly pochvalně kritikou a nadšeně obecenstvem. Jeho romantický a báječný svět fantasie, svět nadpřirozeného a nadpo-

[1]) Roman-chronika značí Rusům belletristickou práci, kde autor předvádí skutečné osoby a události pravdivé z minulosti neb života současného, ze života veřejného neb soukromého.

zemského, odpovídá celkem čilé fantasii dětské, mající zálibu v neobyčejném. Neníli v takových povídkách nic přepjatě fantastického, přízračně abstraktního, analysujeli spis. jednoduché zjevy světa skutečného, pokud je přístupen dítku, předváděje na př. postavu malého chvástavého žvanila, odiváli v roucho pohádkové otázky společenské, hýbající současnou společností, pokud jí dítě rozumí, vyhovují pohádky jeho účelu svému; tak zdařily se mu některé »skazki,« některé povídky z I. a II. sv. »Pověsti, skazki i razskazy.« Kde však autor vstoupil v oblasti mlhavých reflexí, kde analysoval abstraktní psychické dojmy, složité otázky života, nepochopí ho děti. Také přílišné napínání fantasie dětské dítě rozladí, podráždí citlivost; plačtivý, smutný ton povídek, z něhož vyznívá beznadějná tesknost, ostré obrazy pochmurných povah dětem jen škodí. Tak mnohé pov. z III. a IV. jsou dětem četivem těžkým, dospělému a myslícímu čtenářstvu spisovatelův pochmurný romantismus, zahrávání si se spiritismem, a blouznivá povídavost o skrytých pokladech, zjevování se duchů protiví se.[1])

K romantice, idealistickému směru v theorii i praxi hlásí se *K. K. Slučevský*: je to poeta nejen ve svých čtyřech sbírkách veršů, nýbrž také ve svých básnických popisech cest po severu, v romanech »Virtuozy,« »Zastrělščiki« a zajímavé sbírce »Tridcať tri razskaza.« Jeho »bytové« povídky na třech, čtyřech stránkách podají roztomilý poetický obrázek veselého neb tragického života. Vezměme na př. čtyřstránkovou povídečku »V pylu boja:« dlouho, velmi dlouho již trvá děsná válka, obě protivné strany jsou přesvědčeny, že bijí se za věc spravedlivou, »za pravdu, za chléb vezdejší, za čest, za domov svůj.« Jednou za parného poledne v malém koutku velikého boje unavení vojínové obou stran sešli se k oddechu ve chladném kostelíčku a klekli na kolena, modlili se tiše, »jako by nikdy nebyli stáli proti sobě.« Náhle zavzní roh, vojáci střemhlav ženou se každý v jinou stranu ke svému vojsku. Zahučel boj děsnější než před tím, a k večeru nezůstalo stopy ani po chrámu ani po tom, co se v něm událo, »protože obě strany bily se za pravdu, hynuly za ni a nevěděly, kde ji nalézti...« Zajímavy ještě »Voskresšije,« »Iščut klounov,« »Zavjanet li?« a j. T. zv. »historické« povídky, tvořící druhou část knihy, jsou sice rozsahem širší, cenou však nevyrovnají se »bytovým.« Látka k nim vzata z dob až mythických (»Amazonki«), dílem z historie, dílem z anekdot, zvláště o malířích italských; o zvrhlosti Říma přetřepává Sl. známé povídačky a klepy.

[1]) Nemíníce rozepisovati se o literatuře pro mládež připomeneme aspoň některá jména spisovatelů druhu toho. *Alexander V. Kruglov* napsal v krátké době asi 19 knih pro děti; vnější stránka mívá převahu nad vnitřní, spěšnost pozorovati v nedbalém slohu. Ze spisů *Viktora Ostrogorského* více se líbí poučné než zábavné, zvláště kniha „Ruští spisovatelé“ přijata příznivě. „Dětskije razskazy“ *P. Nezvanova*, nebožtíka P. N. Tice, vynikají živostí, poetickou vřelostí, humorem a zdravým jádrem. *V. P. Želichovská* a *A. Annenská* vybírají mnohdy themata příliš složitá pro mládež. Dále jmenujeme *Smirnova, Bogemskeho, Semenova, Ostrovskou, Sergijevskou* a j.

Ze spisovatelek, jež vůbec nevyznamenávají se určitým směrem, uvedeme předně *Olgu Šapirovu*, jež kreslíc rodinný život shání se po effektních a hrůzoděsných scenách, po neutěšených, černých stránkách současné společnosti, jíž líčí jednotvárně, černě. Realní, skutečný život visí u ní, jakož i u všech téměř spisovatelek ruských, dosud v povětří. O pečlivou komposici, o uhlazenou formu vnější Š. se nestará. Její sbírka novell »Pověsti i razskazy« psána tonem pessimistickým; z prací jejich nejvíce se líbí »Kandidat Kuratov,« »Na porogě žizni,« »Bez ljubvi.« — *S. S. Smirnova* podává mnohé pravdivé podrobnosti ze všedního života obyčejných lidí, jež kreslí věrně; ale o hloubce povahopisu, o propracovanosti thematu nemůže býti řeči: je to směs poutavých výjevův a nudných, nepotřebných popisův. Přední místo zaujímá starší rom. »Ogonek«; z jiných prací jmenují se »Sila charaktera« a »U pristani.«

Z nejmladších spisovatelek pěkné naděje vzbudily sbírečky drobných prací *M. V. Krestovské*, dcery oblíbeného spisovatele V. Krestovského. Má zdravější názor světový než Šapirova, nelíčí tak černě života lidského, všímá si více světlých stránek společnosti, líčíc zvláště vřele zájmy duše dívčí. (»Vně žizni.)« (O. p.)

Posudky.

O Bohu jednom v bytnosti a trojím v Osobách. Výklad Summy theologické sv. Tomáše Aquinského (I. qu. 1—43). Podává *Dr. Václav Šimanko,* professor dogmatiky na bisk. ústavu bohosl. v Budějovicích, bisk. notář a konsist. rada. V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 416. Cena 2 zl.

Spis obsahuje traktat ze specialní dogmatiky, jejž bohoslovci zvykli jsou nazývati: De Deo uno et trino Pan spis. místo samostatného pojednání přidržel se pořádku i myšlenek Summy theol. sv. Tomáše Aqu., předesílaje podle něho otázku v desíti článcích, jež jednají o bohovědě vůbec; pak teprve jedná o jsoucnosti boží, o vlastnostech, o činnosti jeho; druhý oddíl jest o nejsv. Trojici a jednotlivých Osobách.

Výklad uspořádán je tak, že obsah příslušných oddílů Summy podán jest ve stručném opise; proto vypuštěny scholastické obraty pouze methodické, z věcných pak ty, které modernímu způsobu myšlení a mluvy jsou cizí, podány ve srozumitelném překladě. Není tu tedy překlad a výklad zvláště, nýbrž je to stručný, volný, parafrastický překlad: způsob tento nelze leč úplně schváliti, a to z důvodů methodologických i názvoslovných, jichž dále uváděti netřeba. Poznámky dogmaticko-historické doplněny ovšem údaji z novější doby; tak o mylných naukách, tak o názorech sporných.

Obsah zevrubněji probrati ponecháno budiž časopisům odborným. Názvosloví scholastické právě v nauce o nejsv. Trojici každému

modernímu jazyku staví obtíže nepřekonatelné: p. spis. vládna velmi obratně vědeckou češtinou, počínal si tu co nejopatrněji: jistě spis jeho každému následujícímu dogmatiku v češtině musí býti základem správného a vhodného názvosloví. Z nedopatření, jež se mi namanula. budiž vytčen chybný překlad citatu na str. 293. nah. (Aristot. Eth. Nik. VI. 2): »toho jediného zbaven jest Bůh, totiž (moci) činiti nestalým, co se stalo (srv. »co se stalo, odestáti se nemůže«); »in obliquo« překl. p. spis. »šikmo« — snad by »nepřímo« dostačilo.

Úprava knihy je slušna, cena mírna. Jest povinností každého bohoslovce a kněze, knihu tu si zaopatřiti a tak namahavou práci poněkud podporovati. *P. J. Vychodil.*

Mluvnice česká pro školy střední a ústavy učitelské. Napsal *Dr. J. Gebauer*, řádný professor c. k. české university v Praze. I. Nauka o slově. II. Skladba. V Praze a ve Vídni 1890.

Mluvnici jazyka spisovného některé doby, zvláště mluvnici školní napsati není úkol tak snadný, jak u nás před 40 lety pokládáno. Vůbec v té věci byla různá mínění. a dle toho také školní mluvnice psány. Jedni psali je, abych tak řekl, z paměti, obmezujíce se pouze na dobu svou a skládajíce mluvnici dle své paměti anebo z denních pramenů své doby. Známa jsou vypravování pamětníků Tomíčkových. Že jest to stanoviště zcela chybné, seznáno brzo, a grammatikáři počali si všímati pilně staršího jazyka. Ale při tom zůstávali většinou zase na jisté době.

Jazyk určité doby jest agglomerat útvarů různých dob; některé věci jsou z doby prastaré, jiné časem v jazyku se objevily. ale vžily se a srostly se starým dědictvím jazyka, jiné jsou z doby nové a nejnovější. Jest úkolem grammatikovým, aby tyto věci rozeznal a opodstatněnost nových zjevů posoudil. Věci, které sice časem teprve se vyskytly. ale tím, že po dlouhou dobu v platnosti jsou, práva v jazyku nabyly a s ním srostly, z jazyka opět vymítati bylo by věcí nesprávnou a nad to marnou: ze skutečného jazyka tím by se neodstranily. Jinak jest s věcmi, které se vyskytují v době nové a nejnovější. Ty jen potud lze uznati, pokud opodstatnění své mají ve vývoji jazyka; nemajíli opodstatnění ve vývoji jazyka, nelze jich přijmouti. Nad to ovšem stříci se musí grammatik, aby neuváděl sám do jazyka tvarů, kterých v něm nikdy nebylo (srv. smyšlené přij*a*ti atd.). Z toho plyne, že nelze si dokonalé mluvnice jazyka spisovného. a zvláště dokonalé mluvnice školní, mysliti jinak, než jako výsledek historického pozorování jazyka.

Pohlížímeli s tohoto stanoviska na mluvnici Gebauerovu, musíme uznati velikou její přednost před dosavadními mluvnicemi školními, poněvadž právě k historickému vývoji jazyka pilný zřetel brán. Z toho vznikla mnohá věc, mnohá nauka, kterou se tato mluvnice od jiných liší na svůj prospěch. Na příklad učení o tom, obměkčujeli ь předcházející *d, t* (o *n* nejistoty není, to na konci slov dávno obměkčeno). Jde při tom zejména o substantiva kmene *i*. Z rukopisů staročeských

o výslovnosti se přesvědčiti nemůžeme, v nich jen velmi sporadicky bývá měkkost označována. V tištěných památkách 15., 16., 17. století čteme vesměs jen: vlast, žádost, vrchnost, odpověd atd., tak že jistě byla výslovnost tvrdá. Ale již Dobrovský v prvém vydání »Ausführ. Lehrgebäude der böhm. Sprache« na str. 10. praví, že ženská substantiva, která se zakončují souhláskami d, t. měla by dle pravidla míti ď, ť tak, jako bez výjimky jest ň, ř, ale že Čechové velmi často píší jen d. t místo ď, ť: smrt, čest, závist, zpověd, odpověd. Podobně praví Čelakovský na str. 152. svých »Čtení o srovn. mluvnici slov.,« že při substantivech, o něž nám jde, obměkčení d, t jak v písmě tak ve mluvě se zanedbává. ale že radno by bylo, pomalu k starému spůsobu se vraceti. Po Čelakovském tato nauka o obměkčování d, t u i-kmenů přešla do mluvnic a stala se pravidlem. Vycházeli tedy Dobrovský a Čelakovský od toho přesvědčení, že ь skutečně obměkčuje předcházející d, t a že od tohoto pravidla výslovnost i písmo se odchyluje. Ale historie jazyka nás poučuje, že tomu tak není, že ani ь neobměkčuje (srov. kos*t*mi, *zd*mi) ani jeho střídnice e (kostech. zdech). A jestliže i v nynější výslovnosti alespoň t u těchto substantiv tvrdě se vyslovuje (vyjímajíc substantiva, která mívají v gen. ě), jde z toho pravidlo, že také v písmě to sluší zachovávati. Ovšem že v některých krajinách i v Čechách již vyslovuje se měkce: vlasť, veselosť atd. Souhláska d nyní tuším již vesměs měkce se vyslovuje. — Podobně se věc má i jinde. Tak pravidla o trojslabičných infinitivech. Jak málo dbá se tu dosud vývoje jazyka a skutečné výslovnosti! Jak známo, jedni píší trojslabičné infinitivy vesměs krátce, vyjímajíc ovšem případy, v nichž dlouhá samohláska povstala stažením (á = aja, í = ie, také složeniny s jíti: přijíti atd.). jiní trojslabičné infinitivy kmene zavřeného píší též dlouze. Že na př. sluší psáti p ř i n é s t i, ukazuje dávná výslovnost. obec. přinýst; ale právě tak dávná výslovnost káže psáti také d o b ý t i, v obecné výslovnosti dobejt. — Jiným příkladem budiž adv. nejprvé. O tom učeno za poslední doby. že se má psáti e. a spojováno jakožto stejně tvořené s adverbii nejdříve, nejlépe atd. Ale historie jazyka poučuje nás, že n e j p r v é jest původu jiného. Adjektiva p r v ý, p r v n í. p o s l e d n í vůbec netvořila komparativu, ale za to tvořila superlativ přidáním předpony naj- ku positivu: najprvní, najposlední. Jest tedy i n a j p r v é takový tvar, a jest to neutrum tvaru určitého. Ostatně délka -é osvědčena jest také v starých rukopisech. v nichž psáno bývá -ě. -ee. jakož to dosvědčuje i spojení: najprvé — druhé — třetie (Pass. 415). Ale vedle určitého tvaru n a j p r v é byl i neurčitý tvar n a j p r v o (Hrad. 15[b]). jehožto koncové -o přirozeně pak podléhalo témuž sklesnutí v -e, jako u všech adverbií téhož zakončení, a toto e konečně i odpadlo: najprvo — najprve — najprv (srov. tamo — tame — tam, jedno — jedne — jen m. jedn. toprvo nebo teprvo — teprve — teprv atd.). Jest tedy odsouvání *é*, jehož jediné příklady uvedeny p r v é, n e j p r v é (I., 9), velmi nejisto. — Také nauka o s k l o ň o v á n í j m e n c i z í c h podána jest spůsobem, který šetří i historického vývoje i ustáleného zvyku a nečiní takového

násilí jazyku, jak jazyk náš poslední dobou opravován, ovšem jen v theorii; v praxi by se to jistě nikdy nepodařilo. Že by se na př. jméno Bordeaux nebo Anjou, Peru a j. ve skutečném jazyce někdy tak přesně skloňovala, jak v theorii ustanovováno, jistě každý musí pochybovati. Týká se to zejména slov jazyků jiných, neslovanských, s výjimkou jazyků staroklassických. Shodujíli se jména těch jazyků zakončením svým s domácími slovy, pak ovšem se skloňují dle příslušných vzorů; neshodujíli se, zůstávají, zvláště jména místná, beze sklonění. Násilím se tu nepořídí ničeho. — Jiný příklad jest v nauce o spojování předložek s pády předložkovými (II, 131), v níž podobně dbáno historie jazyka. Tu zastání došel zejména inkriminovaný tvar nazpamět, místo něhož neprávem zaváděn tvar napamět: nazpamět učiti se něčemu = učiti se, aby to z paměti uměl. Podobně se věci mají při supinu a při jiných a jiných případech, jichž zde vyčítati všech nelze. Zkrátka, k historické stránce jazyka v celé knize hleděno pilně. Tak i všude při skloňování ukazováno, jak a kdy vznikají novotvary, a i v paradigmatech odlišeny tvary původní a tvary associační; v syntaxi mnohé vazby staročeské připomínány, nyní vymizelé, jakož i staročeská podoba nynějších vazeb udávána. Tím mnoho přispěno k názoru v útvar a vývoj jazyka.

Vedle stránky historické žádati musíme, aby školní mluvnice byla také na stanovisku vědy. Neslušejí ovšem školní knize věci nejisté, dosud neustálené, ale bezpečné resultaty vědecké musí v ní býti respektovány. Že mluvnice Gebauerova i po této stránce vyhovuje, rozumí se samo sebou. Tu nás především zajímá nauka o stupňování. Ta jest zcela jiné podoby, než dosud u nás ve školních knihách byla podávána.

O této nauce v posledním desítiletí mnoho bylo pracováno mezi jazykozpytci, a celkový výsledek těch studií podal Brugmann v »Grundrissu der vergl. Grammatik der indogerm. Sprachen« I., 246—261, ale málo dbal o jazyky slovanské. Pro slovanštinu tato nauka zpracována jest vedle některých pojednání ruských zvláště v naší knize. Má tedy tato partie důležitost velikou. Obmezeno jest tu stupňování téměř výhradně na samohlásku *e* (spojení: tert, telt; tent; ei; eu; k tomu dloužení ē, ō = slovan. ě, a), poněvadž příklady stupňování jiných samohlásek ve slovanštině jsou řídky. Podobně zajímava jest nauka o tak řečeném pohybném *e*, u nás, jak známo, v poslední době objasněná. Jest to nauka velice důležitá, ale pro školu bude tuším vyžadovati nového spracování. V této podobě jí probírati nelze (na základě staré slověnštiny), a že ve škole pokud možno procvičiti se musí, jest na snadě. Ze mnohých jiných věcí připomínám jenom ještě nauku o větách, která s velikou pečlivostí a zevrubností jest propracována, a zvláště na vysvětlení a ustálení jednotlivých pojmů váha kladena. K celé knize připojeny jsou ještě výklady všeobecné pro hlubší poznání jazyka a mluvnice, v nichž jednáno o řeči a jazyku vůbec, o slově a větě, o slovníku, mluvnici, o článkování hlásek atd. Že i to by mělo býti probráno na školách

jakožto zakončení mluvnického vyučování v jazyku mateřském, nikdo zajisté upírati nebude.

Oplývá tedy celá kniha značnými přednostmi, látkou hojnou a — což důležito — na mnoze novou, tak že nejenom pro školu, ale i pro širší kruhy působení její bude značné. Co se však školy týká, jednu věc bychom měli na srdci. Že veškera tato bohatá látka v nižších třídách probrána býti nemůže, jest na snadě. Ve vyšších třídách však o mluvnici málo se zavadí. Jen příležitostné výklady nepostačují. Jest dávno cítěná potřeba, aby i ve vyšších třídách dostalo se češtině zvláštní hodiny grammatické, tak jako jiným jazykům jest věnována. Nynější počet hodin až nadbytkem vyplní látka, která nyní jest jim určena. *J. Pelikán.*

John Stuart Mill: **Poddanství žen.** Z angličiny přeložily *M. B.* a *C. G. M.* Oddíl I. a II. V Praze 1890. Str. 175. Cena 70 kr. „Vzděl. bibl." sv. 2.

Stuart Mill náležel v Anglii mezi přední zastance úplné rovnoprávnosti žen ve všem všudy; »The Subjection of Women« v jakékoli formě, ať uzákoněné ať v životě obyčejné, jest mu otroctvím, a to při manželství otroctvím o mnoho horším, než jest jakékoliv jiné otroctví starého neb nového věku. Ještě spíše životní zvyk z něho něco mírní, ale psaný zákon jest v této příčině výrazem největšího tyranství; naráží tu sice zvláště na Anglii (str. 53.), ale míní zákonodárství vůbec. Hned z předu zkoumá důvody, které společnost lidská uvádí pro to své jednání se ženským pohlavím, i jest mu »zřejmo, že nepřirozenost znamená pouze nezvyklost, a vše, co jest obvyklým, zdá se býti i přirozeným. Jelikož podřízení žen mužům jest všeobecným zvykem, zdá se přirozeně býti každá odchylka od něho nepřirozenou« (str. 22.). Inu ovšem, consuetudo — altera natura; ale positivistovi, jako jest Mill, náleželo by poněkud realističtěji oceniti příčiny jeho — i když nepřipouští theoretických důvodů svého protivníka — neboť obdoba mezi tímto »otroctvím« a otroctvím v obyčejném významu přece jen silně pokulhává. Přirozených příčin, založených totiž v jakékoliv inferioritě nebo v jakékoli různosti povahy ženské od mužské, nechce dopustiti; ač sám uznává, že přirozené zvláštnosti povahy ženské s tohoto stanoviska nejsou s dostatek prozkoumány aniž zjištěny, přece dle svého theorematu na jisto tvrdí, že co tu zove se přirozeností ženské povahy, jest jen výsledek odvěkého postavení jejího, výsledek výchovu, podřízenosti atd. Odstraniti tyto podmínky, a pak se ukáže, že to není přirozenost, nýbrž dílo zvyku. Nedůvěru logikovu k takové argumentaci snaží se vyvrátiti, jednak poukazuje na minulou zkušenost, co všechno ženy kdy vykonaly, ne bez přiměřené nadsázky, jednak odvolávaje se na budoucí zkušenost, co ženy dovedou, jakmile budou zbaveny dosavadních pout. »Jest docela zbytečno, zakazovati ženám to, k čemu jsou [prý] od přírody neschopnými. Konkurence postačí uzavříti jim dráhu, pokoušejíli se o věci, které mohou sice vykonávati, ale ne tak dobře, jako muži s nimi konkurující; neboť nikdo nežádá

povinnosti [? [1]] a výsady ochranné ve prospěch žen; žádá se pouze, aby dosavadní výsady a povinnosti [1]) ochranné ve prospěch mužů byly zrušeny.«

Zajímavo jest, jak soudí spis. o křesťanském stanovisku k této věci. ‚Slýcháme, že sv. Pavel pravil. »Ženy poslouchejte svých mužů.« ale on též pravil, »Otroci poslouchejte svých pánů.« Podněcování kohokoli ku vzpouře proti trvajícím zákonům nebylo úkolem sv. Pavla, aniž se hodilo jeho úkolu šířiti křesťanství. Přijalli apoštol všecky společné instituce tak, jak je nalezl, nesmíme si to vykládati, jakoby zamítal všechny pokusy zlepšiti je ve vhodnou dobu; podobně jako jeho výrok o »vrchnosti Bohem ustanovené« nesmí se bráti, jakoby vyhlašoval despotismus vojenský za jedinou křesťanskou formu politické vlády a doporoučel passivní k němu poslušnost. Tvrditi, že křesťanství mělo za účel ustáliti trvající formy vlády a společnosti a chrániti je před změnami, znamená snížiti je na stupeň Islamismu neb Brahmanismu. Právě že křesťanství toho neučinilo, bylo náboženstvím pokrokové části lidstva, kdežto Islamismus a Brahmanismus atd. jsou náboženstvím nepokrokové části nebo spíše klesající, poněvadž neexistuje společnost, která nehybně stojí. V každé době křesťanství bylo s dostatek lidí, kteří se o to pokoušeli, učiniti z něho něco podobného; udělati z nás druh křesťanských Mohamedanů, z bible koran, zamezující každý pokrok, a velká byla jejich moc, a mnozí musili obětovati svůj život, poněvadž jim odporovali.‘ (77.) Jinde vytýká křesťanství, že nedovedlo proti choutkám jiných moci svobody uhájiti, ba že se jim katolicismus i propůjčoval. Jakkoli v příslušných výrocích poznáváme liberalního a nevěreckého pojímatele náboženství, alespoň tolik by se mohli stoupenci jeho u nás odtud naučiti, aby vážně a umírněně o věci vůbec jen přemýšleli.

Celý spis má mnoho nových, často překvapujících myšlenek; unavuje poněkud častým opakováním. Jakožto dílo horlivého průkopníka emancipace má pro tu stranu ovšem svou cenu; ostatně i jinému, koho věc zajímá, stojí za přečtení, ale té epochalnosti, která se mu zase u nás, jak obyčejně, přisuzovala, v něm bude marně hledati. *P.*

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl II. „Očistec." V Praze 1880.

Hlavní osoba, jež v básni té vystupuje, jest básník Dante sám; protož znáti dobře život básníkův, jeho osudy, jeho názory života a úmysly nevyhnutelno jest tomu, kdo chce dobře porozuměti básni jeho. Dante v mladších letech svých stával, jako předkové jeho, vždy věrně po boku Guelfů, stoupenců papežových; v řadách jejich bojoval jsa 26 roků stár proti Ghibellinům (stoupencům císařovým), Aretinským a Pisanským; mimo to pracoval horlivě v záležitostech státních a byl od obce florentské pro svou rozvahu a moudrost několikráte do Říma a dvakrát do Neapole vyslán, aby hájil zájmy své vlasti;

[1]) Rozuměj asi: obmezení.

v 35. roce věku svého (1300) byl zvolen do sboru starších (prioru) obce florentské, ale právě tato v jeho rodišti nejvyšší důstojnost byla původem a příčinou všech strastí, kteréž na něho přikvačily, jak v listu k Leonardu Brunovi píše: neboť v tom čase utvořily se vedle jiných ještě dvě nové strany, Bílých a Černých, které v obci neustále různice působily a mezi sebou až do krve se nesvářily; priorové, mezi nimiž Dante, vypověděli z obce hlavnější náčelníky obojí strany, ale Černí brzo dovedli si vymoci návrat náčelníků svých, kteří pak ze msty zavolali Karla z Valois, bratra francouzského krále Filipa Krásného, kterýž právě v Italii dlel a trůnu sicilského se domáhal, namluvivše jemu a spojenému s ním papeži Bonifácovi VIII., že Bílí jsou vlastně Ghibellini, nepřátelé Církve a krále francouzského, a žádali ho, aby přišel a ve Florencii pořádek zavedl. Povážlivější Florenťané prohlédnuvše úmysl Černých, že chtějí jenom se domoci vlády v obci, poslali Danteho ještě s třemi do Říma, aby vyložili papeži pravý stav věcí a Karla od zamýšleného tažení do Florencie odvrátili. Práce jejich byla marna, neboť mezi tím vtáhl Karel do Florencie, a Černí řádili ve vlastním městě hůře než cizí nepřítel, a Danteho majetek, ještě než tento z Říma se vrátil, dílem zabavili, dílem poplenili, a jej nepřítomného k velké pokutě a brzo na to i k smrti upálení odsoudili. Dante útěkem se spasil a dlel v různých městech hořejší Italie, hlavně ve Veroně u svého příznivce Cana Ghibellina, a konečně v Ravenně, kdež v 56. roce věku svého 1321 zemřel.

Vpádem Karlovým do Florencie Dante v nejlepším věku svém octnul se pojednou a mimo vůli na nové dráze života svého: zatlačen v náruč Ghibellinů, zbaven všeho majetku, odkázán jísti chléb u stolu cizího, zklamán ve své naději urovnati spory mezi stranami, a seznal ku svému žalu, že nepořádek jak společenský tak mravní zahnízdil se ještě více nejenom v obci florentské, nýbrž i v celé Italii. Toto vyjadřuje ve své básni (»Peklo,« zpěv I.), an praví, že v polovici věku svého najednou, aniž věděl jak, v noci na zelený čtvrtek (tedy zkrátka před tím dnem, v němž člověčenstvu vykoupení se dostalo) octnul se v lese pustém a divokém, z něhož nemohl východu najíti; až k ránu spatřil horu, jejížto vrchol byl ozářen paprsky slunce vycházejícího; něco málo sobě odpočinuv chtěl vystoupiti na horu, aby se rozhlédl, kde by asi byl, ale bránil mu v tom kropenatý panther, zakročiv mu cestu, potom lev hrdě hlavu vypínající, a konečně vlčice hladová, kteráž jej nazpět zaháněla, kdykoli k hoře se přibližoval. — Těmito slovy naznačuje Dante smutný stav svůj, ale i mnohem smutnější stav své vroucně milované otčiny.

Ale opět mu zakmitla nová naděje: vždyť mu ještě zbývala zbraň vydatná, totiž živé slovo, kterýmž by mluvil od srdce k srdci všem rozdrobeným a rozdvojeným Italům, a tak v něm vznikl a dozrál úmysl, napsati »Božskou komedii,« hlavní své dílo. Slovo, aby důrazné bylo, musí vyzbrojeno býti vědou, jak lidskou tak i božskou,

a věda obojí musí napomáhati, aby člověk znova byl do pořádku uveden a jaboby znovuzrozen; báseň takto upravená měla se státi prostředkem, jenž by lidstvo z nepořádku a surovosti zase uvedla do pořádku a ku vzdělanosti; ale že reforma, jak Danteovi na mysli tanula, měla býti nejen mravná a týkající se jednotlivců, nýbrž i politická a společenská, kteráž však jen mocí a zbraněmi provedena býti může, proto předpovídal a sliboval Dante, že přijde rek a statný vojevůdce (císař římský), kterýž tento řád zevnější provede, a pod jehož vládou všickni se sjednotí a upokojí.

Praviť Dante v jiném spisu svém (»Monarchia«) ku konci: »Jako člověk jediný ze všech tvorů jest účasten jak neporušitelnosti (dle duše) tak porušitelnosti (dle těla), tak i jediný ke dvojímu cíli jest určen: k jednomu, pokud jest smrtelný, ke druhému, pokud jest nesmrtelný. Protož ona prozřetelnost, jež se neklame, předložila člověku dvojí cíl: jeden jest blaženost tohoto života, a v tom záleží, aby člověk ctností dbal a dle nich jednal, kterýžto cíl se zobrazuje rájem pozemským (vrchol hory očistcové); druhý jest blaženost života věčného, a v tom záleží, že raduje se člověk z patření na Boha (kterého člověk pouze svou silou nemůže dojíti, neníli podporován světlem božím), a tímto se srozumívá ráj nebeský. K tomuto dvojímu cíli vedou nás prostředky rozdílné: k prvému cíli přicházíme poučením filosofickým (vědou o věcech lidských), následujemeli ho také, podle ctností mravných a umových jednajíce; ke druhému pak poučením duchovním (vědou o věcech Božích), následujemeli ho jednajíce podle ctností theologických. Tento dvojí prostředek jest ukázán, prvý rozumem lidským, jak filosofové nám ho uvádí, druhý od Ducha sv., který skrze proroky a svaté spisovatele, a skrze věčného Syna Božího Ježíše Krista a jeho žáky, nám pravdy nadpřirozené a nám potřebné zjevil: ale přece by jich žádostivost lidská zanedbávala, kdyby lidé jako koně ve své zvířeckosti sem tam těkajíce, na úzdě nebyli držáni. Proto potřebuje člověk dvojího vedení dle dvojího cíle, totiž vedení nejvyššího biskupa, který by dle zjevení řídil pokolení lidské k blaženosti duchovní, a císařova, jenž podle učení rozumu by vedl lidi k blaženosti časné.«

Toto měl Dante na zřeteli, a podle toho svou »Komedii božskou« sestavil: uvádí lidi z dob minulých, a událostmi sběhlými chce uvésti své souvěkovce ku věcem budoucím (historia vitae magistra); ve smyslu slovném mluví o zemřelých, jichžto duše jsou buď v pekle nebo v očistci nebo v nebi; ve smyslu allegorickém či jinotajném mluví o člověku vůbec, pokud svobodnou vůlí jednaje za své skutky dobré nebo zlé očekávati má od spravedlivého Boha buď odměnu nebo trest, jak v listu ke Scaligerovi píše. — Ten tedy jest allegorický význam básně: milost předcházející (či milosrdenství Boží) majíc útrpnost s člověkem pobloudilým a nalézajícím se v nebezpečném zmatku politickém a mravném, sešle mu paprslek své milosti osvěcující; člověk pak chtěje dojíti řádu a pořádku a tudíž i blaženosti, zatouží po vědomostech, jichž nabýti lze rozumem přirozeným, jenž jest jako

oblesk věčného rozumu Božího; ale věda lidská provede člověka jen dvojí polokouli pozemskou (peklem a očistcem); aby však vnikl do sféry nadpozemské a došel cíle posledního (totiž Boha), k tomu potřebuje vůdce vznešenějšího, totiž vědy božské. — Toto platí o člověku, pokud jest bytost jednotlivecká, a v ohledu mravném; v ohledu pak politickém a společenském, pokud totiž jest členem společnosti lidské, naznačuje Dante, že budoucí nějaký rek, Bohem poslaný, zlomí zhoubnou nadvládu Guelfů (kteří dle domnění básníkova jsou původem všech zmatkův a zlořádův), uvede řád a pořádek společenský, a tak spůsobí pokoj, spokojenost a blaženost pozemskou

Vedle smyslu slovného jest tedy v básni též allegorický smysl, a to dvojí: mravný a politický či historický, jak Dante ho nazývá; protož panther kropenatý (černo-bílý) ve smyslu politickém znamená obec florentskou, v níž Bílí a Černí stalé různice tropili, lev hrdý znamená francouzského krále a vlčice hladová kurii římskou: ve smyslu mravném panther znamená závist, lev pýchu, vlčice lakotu. A protož Dante či člověk vůbec nalézaje se v hlubokém a tmavém lese vášní, náruživostí a nevědomostí, a chtěje lepší vůlí svou jim uniknouti a dostati se na vrch ctnosti, nalézá překážky hlavně troji: závist, pýchu a lakotu; a když téměř naději ztrácí, naskytne se mu Virgil, jenž jest obraz rozumu lidského, vedoucího rozum a vůli ku pravdě a dobru, a vyvede jej z nebezpečí, v němž by bez mála byl zahynul. Ale Virgil nepřišel o své ujmě, nýbrž návodem Beatrice, totiž vědy theologické, kterouž podporuje milost předcházející (la donna gentile) a milost osvěcující (Lucie, viz »Peklo,« II., 94—118); Virgil jej vyvede z lesa a uvádí do říše mrtvých, aby viděl, jaké tresty jsou ustanoveny na hříchy člověka, a tudíž aby hříchů se zhrozil; pak jej uvede do očistce, cestou napřed velice obtížnou, dále pak snažší, a ku konci příjemnou, kterou člověk projíti musí, aby došel pokoje a blaženosti, an totiž umrtvuje zlé náklonnosti, napravuje své chyby, a obrací se od hříchů ke ctnostem. Strach trestu, bolest smíru očistcového, naděje odplaty jsou tři stupně, po nichž se vystupuje na horu, jež jest symbol ctnosti; člověk očistěn byv ode vší viny, a zatouživ po pravdě a právu, stane se hodným a spůsobným, aby vystoupil na nebesa. Tu odstupuje Virgil, a přistupuje Beatrice, kteráž poučujíc Danteho ve víře, bez níž nemožno líbiti se Bohu, provází ho z jedné sféry nebeské do druhé, dává mu poznati a okoušeti radost nevýslovnou, jakéž požívají blažení za své ctnosti mravní a theologické, a dovede ho až do nejvyššího nebe (coelum empyreum), kdež patře na tvář Boží okouší radosti nejvyšší. Ukazuje tedy Dante, že člověk není živ jen pro tuto zemi, nýbrž že určen jest pro vyšší cíl (o gente umana, per volar su nata! »Očistec,« XII., 95), k němuž se stále upravovati má, tedy zlé náklonnosti v sobě utlačovati, zlých činů svých želeti, ctnosti sobě dbáti a o svém posvěcení stále pracovati, aby se Bohu vždy podobnějším stával; budeli takto již na zemi člověk upraven, bude také upravena společnost lidská, hrubé spory pominou, zavládne svornost, pokoj a blaho obecenstva.

Tuto chceme II. díl »Očistec,« projíti, a udáme hlavní obsah jeho, aby laskavý čtenář poněkud seznal hlavnější myšlenky básně, a zároveň uvedeme místa, v nichž se překlad od originalu uchyluje anebo myšlenku jeho slaběji podává, tak že podáme napřed co možná slovný překlad, v závorce vysvětlení, kde ho třeba bude, a pak metrický překlad Vrchlického.

Zpěv I. Dante vychází se svým průvodcem Virgilem z pekla, a zaraduje se pohledem na hvězdy, kteréž po delší době opět spatřil; zejména se zaradoval uviděv 4 hvězdy na druhém polu (souhvězdí ryb), jichž neviděl nikdo než jen první lidé (Adam a Eva):

v. 24. jež, vyjma ráj, nezřely oči jiné.

Přibližují se k ostrovu, na němž jest Očistec, a jehož hlídá Kato z Utiky; tento se velice diví, že někdo z pekla vychází, a praví: zdaž zákony pekla jsou porušeny, anebo v nebi jinak jest ustanoveno (zda Bůh snad usoudil, že může někdo z pekla vyjíti a spasen býti)?

v. 46. Či propasti tak zrušeny jsou řády?
či v nebi nový soud změnili svatí?

Virgil praví, že Dante ještě nezemřel, že tudíž není ze zavržených v pekle; ani že ho sám o své ujmě peklem provedl:

v. 52. ... mé jemu nepomohly páže;

nýbrž že tak učinil na povel ženy, která s nebe sestoupila a jej za průvodce Danteova ustanovila. (P. d.) *Dr. V. Šimanko.*

Christoforo Colombo. Historická hra výpravná o 11 obrazech. Dramatických děl *Lad. Stroupežnického* sv. 5. V Praze 1890. Nakl. F. Šimáček. Str. 141. Cena 60 kr.

Výjevy obrazů těch vzaty jsou z výpravy Kolumbovy za novým světem: vyjednávání na dvoře Ferdinanda a Isabelly, přípravy k odjezdu, výjevy na lodi, na ostrovech, opět ve Španělích, v přístavu a na dvoře královském. Prvý obraz ukazuje Kolumba osvoboditelem Beatrice z rukou lupičů maurských: tím dostává se mu snadnějšího přístupu do blízkého kláštera, dále přízně otce Beatricina, bohatého plavce. Skrze ně usnadněn mu přístup ke dvoru a zjednána přízeň Isabelly; ostatně má oním nahodilým osvobozením asi hlavně načata býti milostná nitka, vinoucí se odtud mezi Kolumbem, provázeným od syna svého Diega, a Beatricí. Po mém soudě jest nápad velmi nešťastný, učiniti Kolumba v tomto ovzduší také rekem erotickým; příslušná scena alespoň nehodí se ani k celku, tím méně pak do povahopisu Kolumbova.

Každý z 11 těch obrazů má momenty dramatické, mnohdy velmi působivé. Tak hned na počátku přepadení Beatrice, sebevzdání maurského knížete Boabdilly Ferdinandovi, loučení v přístavu, vzpoura lodníkův, odboj divochův atd. Kolumba doprovází Beatrice se svým otcem, zachrání Kolumba od smrti plavci jemu strojené; zvláště nápadny jsou v průvodě Kolumbově figurky — Don Quijota a Sancho Pansy, jejichž objevení se čtenáře překvapí neméně než Kolumba.

S těmi zbabělý rytíř Cardenio tvoří trojlístek šašků, kterým se někdy chutě zasmějeme, ale nikoli ve valný prospěch skladby.

Povahu Kolumbovu pojal básník jakožto zaujatou smělým záměrem a o jeho právu zcela přesvědčenou, při tom však hluboce zbožnou a pokornou — alespoň někdy v řeči. Rozhodně pochybeny jsou výjevy před královskými manžely — před i po výpravě. Před výpravou hádá se tu Kolumbus trochu s dvořeniny, zvláště však se 13 mnichy z vysokého učení v Salamance: obě strany si tam před králem a královnou dělají poklony, jakoby byly z redakce »Národních listů« Na konci Kolumbus chválí Isabelle veřejně jejího ducha, který »ani na okamžik nedal se zakaliti mrakem předsudkův a nevědomosti mnišské!« (str. 141.). Ovšem, námitky, které těm zástupcům slavného učení v Salamance spisovatel vložil do úst, jsou tak nejapny, že nebylo potřebí proti nim ani toho ducha »jako slunce paprslek,« o kterém Colombo — jakož vůbec rád a často — deklamuje; p. spis. při te mnišské nevědomosti, která z úst opravdu velikého Kolumba se nese velmi nevhodně a nehistoricky, měl si vzpomněti na Kolumbovo vejce, a nebyl by napsal, čeho Kolumbus při té povaze a situaci říci nemohl.

V přiměřené výpravě dojem hry na jevišti jest jistě úchvatný, snad až přeplněný; básnická skladba jest místy pochybena, zvláště ve hlavní osobě, která zasloužila větší svědomitosti historické a podle dějin též psychologické. *P.*

Edvard Jelínek: **Korouhevník.** Kratochvíle o třech jedn. V Praze 1890. Nakl. F. Šimáček. Str. 102. Cena 50 kr. „Repertoir českých divadel" 20.

Professor Jiříček hledá »rodokmen znamenitých pánů českých, Kořenských z Terešova,« kteří bývali korouhevníky stavu panského, jejichž potomkem by rád byl přese vše demokratické nápady Ludvík Kořenský, synovec soukromníka a sběratele starožitností Jahody, takto hodný větroplach. Zatím se ukáže, že rod ten po meči vymřel; bádání to vede však k objevení rodokmenu Dra. Vidinského, s jehožto pradědem poslední ženský potomek Kořenských se byl spojil. Ludmila, schovanka Jahodova, následuje tohoto »korouhevníka.«

Hra jest prostá, spočívajíc hlavně na hledání rodokmenu a na poměru Kořenského i Vidinského k Ludmile. Vedlejší výjevy zosnovány jsou na pošetilých kouscích Kořenského a starožitnické zálibě Jahodově; tu vyniká zvláště mýtný Kubánek, jenž má starožitnou pečeť a těší se na základě jejím aspoň na nějaké to »barounství,« neboť jako mladému Kořenskému před nedávnem, tak i jemu zasvitlo cosi o rovnosti všech lidí.

Povahokresby zdají se býti upřílišeny: tak pedantský professor až příliš naivně pedantský, kandidati šlechtictví vesměs neuvěřitelně lehkověrní; zdařilá jest postava venkovského redaktora Křikavy. Děj, možnoli vlastně o jakém mluviti, jest velice slaboučký, a části jeho sestaveny více pro charakteristiku než pro průběh dramatu. Dialog jest uhlazený. *P.*

Cestou životem. Básně *Josefa Kuchaře.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 62.

Hned napřed budiž poznamenáno, že sbírka obsahuje několik velmi pěkných básní; milovníci poesie tklivě melancholické najdou jich tam ještě víc než obyčejní čtenáři. Motivy nejsou sice nové ani zvlášť úchvatné, ale takové, které vždy ostávají svěžími a milými, jsouli podány ve formě tak lahodné, jaká zde většinou se podařila. Často se opakují: sníh, pokrývající život; hrob zahalující minulost, a pod.

Vás všecky, poeti, vás velké, malé,
vás, skvoucí hvězdný kruh, tak plný krás,
co živ jsem, miluji, ctím neskonale
a nemohu ni mžik žít beze vás,

praví básník úvodem nevelmi se zamlouvajícím; končí jej pak slovy, která udávají jaksi naznačený ráz sbírky:

A luzný sen mi blaze táhne hlavou,
až odejdu kdys na vždy tiše spat,
že láska má k vám ještě bujnou travou
se na mém hrobě bude zelenat.

(Moje okénko):
na okénko v dáli myslím
v zasněžené horské chýži.

Cizí, hlučný, závratný svět,
na nějž moje duše snivá
tím okénkem dětských snů mých
bláhová se do dnes dívá.

Podobné návraty do mládí obsahují též »Štědrý večer v mládí,« »Do mládí zpět.« Skladba básničky »Modrý květ« — modrý zrak, kalichem duši obestírající, jest málo působivá, poněvadž obšírným obrazem prvé slohy (modrý květ ve snu kalichem hlavu obestírající) jest myšlenka vyčerpána, tak že druhá sloha ji takořka jen opakuje. »Na rozchodnou« zdá se málo opravdova, jakkoli lesklými obrazy přeplněna:

cítím v srdci růži tmavou
vytrysklou z krve, usmívavou —
i to mi štěstím, těchou blahou,
že světlou Tvojí stopou drahou
má krváceti bude hruď.

Zdařilý jest kontrastový obrázek nálady života a smrti »Mlýn na samotě.« Oblíbený obraz »růže shlíží do slunce« (37) odporuje názornosti. Některé »upomínky« jsou příliš povšechné. Pěkné jsou básně »Hvězdám.« »Na dušičky,« »Nad hřbitovem« atd. Jakožto rara avis u našich současných pěvců stoj zde ještě »Prosba«:

Ty Bože, jenž se nad hvězdami
blankytným pláštěm odíváš,
Ty Bože, který lidské klamy
tak jako bolest lidskou znáš,
Ty víš, co hruď má za žal nosí,
Ty úlevu též pro ni máš;
má celá bytost Tebe prosí:
kdy v žití klid a mír mně dáš,
Ty velký Bože náš?!

Ty velký Bože náš!
Svůj život do Tvých kladu rukou,
vždyť věrný byl jsem syn vždy Tvůj,
a usoudillis, by zhasl mukou, —
mé broučky doma opatruj.
Kdo hřál by, chudé, na své hrudi?...
Těch drobných očí pláč a žel,
jenž srdce otce neprobudí,
by nebesa Ti prorážel. —
Mír vsej v mou duši s hvězdné nivy,
Ty velký Bože dobrotivý!

Při tom domnělém realismu lyrických sbírek našich působí tato sbírka mile již tou změnou ovzduší, které místy s pravou realností produševněno. *P.*

Paměti farnosti u sv. Markéty v Břevnově a blízkého okolí. Napsal *P. Bonif. Jan Holub.* V Praze 1890.

Před 150 lety cizinec Ziegelbauer podal Čechům knihu dějin o nejstarším jich klášteře. Dílo obšírné a na svůj čas i dobré. Ziegelbauer byl muž vzdělaný a pilný, ale byl také cizinec a nerozuměl nám. Psáti o našem Břevnově nevedla ho láska, spíše snaha ukázati, jak psáti podobné monografie, snaha podati pouhý experiment. Sto padesát let stačí, aby i lepší dílo zastaralo, zvláště když brzo na to stal se obrat tak pronikavý v historické kritice. K tomu Ziegelbauer mate často pravdu s pověstí a legendou, a kritika pramenův a pomůcek jeho jest nedostatečna. Hájek jest mu »author idoneus« — musel zastarati a brzo zastarati. Historik najde v něm dosud mnoho dobrého, ale jinak to dílo nechutné, neurovnané a latina jeho činí jej nepřístupným. Počátky Břevnova souvisí úzce s obecnými dějinami českými, dějepisec Čech nemůže se jim vyhnouti. Palacký a Tomek proto k nim pilně přihlíželi, ale postupně víc a více uniká Břevnov zraku a se ztrácí v proudu důraznějších událostí. Zde počíná vlastní úkol monografie hledati ztracenou niť a ji sledovati, a té dosud Břevnov neměl a nemá. Co zde učiněno, nese nádech pokusův a příspěvků. Zvědavě tedy saháme po všem, co odnáší se k dějinám Břevnova, zvědavě sáhli jsme i po nejnovějším spisku P. Holuba. Děkujeme za práci jeho pilně sestavenou a zvláště pro znalce okolí břevnovského poučnou a zajímavou. Co mohlo býti zvláštní předností díla, stalo se mu vadou. Snaha podati památnosti okolí zatlačuje vlastní dějiny kláštera a ty by nás přec nejvíce zajímaly. P. Holub vytknul své práci rámec příliš těsný a dbá až úzkostlivě někdy, by nevybočil, jindy opět jest příliš všeobecným. Chtěl napsati paměti farnosti břevnovské a okolí avšak, ač věděl, málo dbal, že dějiny farnosti a kláštera děliti nelze. Děkujeme mu za práci jeho, uznáváme důležitost i nutnost monografií, ale neměla býti tak úzká. Chceme znáti dějiny Břevnova, chceme je znáti důkladně — žádáme monografii Břevnova důstojnou. A tu podati nám mohl P. Holub. Kdož hned tak povolán jak on! Dopřáno mu býti členem téhož kláštera a žíti v tradicích velkých zakladatelů, kdož může míti zde již větší

lásky, kdož lepšího pochopení a porozumění předmětu? Lásky třeba, jest vynalezava a neleká se překážek, bez nichž není práce podobné. Jako Rus s úctou patří ku lavře pečerské, tak my vzhlédáme ku svému Břevnovu. Přišly jiné řády a zastínily lesk a slávu jeho, ale my nezapomínáme, že tam vytryskl pramen života řeholního do končin českých a to nám jej činí drahým. Brzo stojíme přede dnem, v němž oslavíme 900letou památku jeho založení. Pamatujeme se na slíbenou k té slavnosti monografii, ale snad německou. Nebyl by pro nás svátek dosti slavným, srdečným, my chceme české, přejeme si takové, jež by byla případným slovem naší piety. A toho slova nadějeme se od autora »Pamětí.« *Jos. Hodinář.*

Hudební slovník. Obsahuje výklad veškerých českých i cizích v hudbě se vyskytujících slov a uměleckých výrazů, jména hudebních nástrojův a jich rozsah hlasový. S četnými příklady notovými. Sestavil *Jan Malát.* Druhé, úplně přepracované a rozmnožené vydání. V Praze 1891. Nakl. F. A. Urbánek. Seš. 1. a 2. po 64 str., 50 kr. Celkem 4 sešity.

Slovník tento bude velmi vhodnou příruční knihou pro hudebníky i zpěváky, zvláště pro zpěvácké spolky. Seznam slov jest velmi bohatý, tak že sotva kdy nechá bez porady. Vysvětlení jsou co nejstručnější, ale přece jasná a dostatečná; přílišná stručnost ovšem zavinila někdy vysvětlení zcela neurčité, na př. »conductus, jedna z nejstarších forem hudebních (ve 12. století).« Při cizích slovech připojeno všude, jak se vyslovují; u vlašských někdy naznačena délka slabik, ale snad bylo by záhodno raději naznačiti přízvuk slovný, neboť výslovnost jinak sebe správnější bez pravého přízvuku ostane vždy chybna; u nás je zvyk latinská slova z pravidla přizvukovati na druhé slabice od konce, a to přenáší se také na slova vlašská. (Str. 128.) Jmenujeli se částí mše také Credo, pak Offertorium následuje teprve po něm, ne po Evangeliu. Dějepisné údaje jsou četny, ovšem také zcela stručny. Dílo jest velmi bedlivě pracováno. *R.*

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. II. Platíli vývody naše v č. 1. »Hl. lit.« uveřejněné o knihách vůbec, platí tím více o knihách pro lid určených. Slovem lid myslíme z pravidla lid obecný, nejširší vrstvy národa, na rozdíl od poměrně nepatrného zlomku národa, jenž se ať už právem či neprávem povznáší nebo povznášen bývá »nad« lid obecný. Opatříli někdo vznešeným a bohatým pánům drahá vína, ovšem se jim zavděčí, ale širé vrstvy lidu žádného užitku z toho nemají; kdo však prostým domácím chlebem celý národ sytí, ten koná věc velikou, záslužnou. Nejinak jest s potravou duševní, tedy s knihami. Tisíckrát větší zásluhu o vzdělání národa získal si jistě spisovatel, jenž napsal dobrou knihu pro lid obecný, než onen spisovatel, jehož spisy hodí se jen skrovnému počtu vyvolenců. Tím nechceme ubírati ceny spisům druhu posledního, ale vším právem žádáme, aby dobří spisovatelé pro lid píšící nebyli — podceňováni. Ovšem by

»výteční« spisovatelé zásluhy své zmnohonásobili, kdyby se s oblačné výše snížiti ráčili a výtečné spisy **pro lid** napsali. Tak by rázem celý národ povznesli... Jak nyní věci se mají, nenapočítal bys ani deset knížek básnických, které by mohly v lidu jíti z ruky do ruky jako v prose spisy Pravdovy a Kosmákovy. Že naše sbírky básnické jsou postrachem i lepších čtenářů lidových, potvrdí vám každý knihovník. Je to věru divný zjev! Že by lid náš neměl smyslu pro výtvory básnické, nebude snad nikdo tvrditi, kdo ví, kolik básnických perel vytvořil lid náš sám ve svých písních. Je tu z veliké části vina na básnících samých. K věci té se později vrátíme.

Z přirovnání duševní potravy k potravě tělesné plyne ještě jiné poučení. Jistotně dopustí se zločinu, kdo škodlivými přísadami otravuje drahá vína, jakož i ten, kdo by každodennímu chlebu jedovaté látky přimíchal: který však z nich dopustí se zločinu většího? Nejinak jest u knih: nemravností prosáklá kniha, určená pro »vznešenou« společnost, jistě působí zle; ale nemravná kniha, již vkládá spisovatel do rukou lidu, účinkuje ještě zhoubněji. Proto měřítko pro jakost a podstatu knihy lidové má býti ještě přísnější než při spisech prvějších. A přec děje se obyčejně opačně. Kniha, abych tak řekl »lidová,« se ledajak odbude: »Inu, vždyť se hodí jenom pro lid!« Co si tu »lidem« myslí ten, kdož tak soudí? Snad jen zpustlou chátru?! Věru, kdybychom tak všickni soudili, zevrknul by se nám národ brzy — v chátru! Kdo tak soudí, prozrazuje dále, že ani nedovede posouditi, co se opravdu lidu, t. j. jádru národa »hodí.« A říci s úsměškem slovíčko »jenom« pro lid — opováží se říci jen lehkomyslník, který nemá za mák úcty — nedím lásky — k národu, z něhož se zrodil.

Kdo posuzuje novodobé hnutí v naší společnosti, ten zajisté postřehl, že nová zřízení ať vládní, ať společenská, po výtce nemají zřetel pouze k jednotlivým vrstvám společenským, nýbrž pořád víc a více zájmy obecné, t. j. všeho lidu, tedy celých národů se týkají, ba že stará zřízení, původně jen pro vyvolené určená, ráz více méně lidový ponenáhlu dostávají. A s literaturou nemůže býti jinak. Co jinde, na př. v Anglii, již dávno naznali a provádějí, to u nás teprve nesmělé na dvéře klepe... A přece musí nám malému národu více záležeti na povznesení jednotlivého muže z lidu, než u národů stomilionových na celém tisíci. Sice zchátrají-li nám vrstvy lidové, veta bude po národu českém: hrstka učenců, professorův, úředníkův a spisovatelů by ho potom neudržela. Kdo si rozmyslí, jak vážná jest otázka, jíž jsme se dotkli, ten také nazná vážnost hlasu našeho, volajícího po dostatečné zásobě výborných knih lidových, jež by národ **všestranně** vzdělávaly, poučovaly, či — abych zůstal při hořejším přirovnání — zdravou a záživnou potravou duševní sytily.

Tím jsme potřebu výborných knih lidových zdůvodnili. Namítá se nám nyní otázka, mámeli jich dostatek, nedím zásobu? Že některé dobré spisy lidové máme, jest jisto; ale o dostatku jich nelze u nás dosud mluviti. Tu by věru neškodilo napodobiti poněkud cizinu. Jako v Anglii, Francii, Italii, Německu sestavili řadu jednoho sta nejlepších

spisů, jež by měl každý vzdělanec znáti, tak by u nás měl býti sestaven seznam nejlepších spisů lidových, vybraný ze spousty různých sbírek. Co se týká počtu, nevím, zdali bychom dotáhli na sto; však bychom se spokojili třeba s padesáti. Stálo by věru za pokus, aby jednak knihovníci, jednak povolaní znalci literatury, jednak knihkupci, kněží a učitelé, a snad i čtenáři z lidu sestavili dle svých zkušeností nejlepší a nejoblíbenější spisy lidové. Takovýmto hlasováním sestavený seznam by se ve všech časopisech otiskl a stal se základem při zřizování lidových knihoven. Takovou malou sice, ale vybranou lidovou knihovnu — jež by byla též poměrně lacinou — měla by pak míti každá naše obec. Aby ji měla, bylo by vážným i vděčným úkolem opravdové národní politiky, lépe řečeno — národního života. Kdyby pak každoročně podobným výborem deset dobrých knih přibylo, nemohli bychom naříkati na nedostatek duševní potravy pro lid. (Dojdeli návrh tento souhlasu, doufám, že slavná redakce »Hlídky lit.« i ctěné čtenářstvo věci se uchopí a ji provedou. Či by nás v Čechách i na Moravě nebylo ze všech oborův ani sto, kteří by ve vážných otázkách také vážně jednali?!)

V požadavku výše dotčeném položil jsem zvláštní důraz na **všestrannost** literatury lidové. Po této stránce přátelé lidu ještě více stesků pronášejí. Píšíť se pro lid až na nečetné čestné výjimky pořád jen povídky, a ještě povídky a povídačky; to jakoby člověka jen samými pamlsky chtěl nasytiti a vyživovati. Jako tělo, tak i duch nezbytně potřebují střídání v pokrmech. Proto si má literatura lidová všech podstatných stránek života lidového všímati a každou z nich pěstovati a zušlechťovati. Proto potřebuje náš lid dobrých spisů zdravotnických, hospodářských, živnostenských, obchodních, občanských, vychovatelských, vlasteneckých, dějepisných a zeměpisných, tu hlavně cestopisův a životopisů, mravoučných a náboženských, ovšem také zábavných, ale jen tolik, aby teprve na dva až tři spisy poučné přišla jedna zábavná. K tomu požadavku měl by přihlížeti i seznam výše řečený. *J. F—k.*

Slezská kronika. Sešit 12. „Janek Slavík, vítěz gravellotský.“ Povídka ze života českých Slezáků v Prusku. Z Henryka Sienkiewicze upravila *Maryka Hanýsova.* Str. 52. Cena 15 kr.

Kdo zná zbožný lid slezský, přisvědčí, že jen tendencí náboženskou a národní možno k srdci jeho se dostati a jej probuditi z ospalosti národní. Byla nám již jednou dána příležitost pochvalně se zmíniti o »Slezské kronice,« dnes chválu onu potvrzujeme posudkem dobře voleného »Janka Slavíka, vítěze gravellotského,« v překladu Maryky Hanýsovy. Děj k Janku Slavíkovi vážen ze života českých Slezáků v Prusku, a sice z dob poslední války pruské a francouzské. Janek Moravec z Kostic také vytáhl proti Francouzovi, statně se pral, tak že kříž zaleskl se na jeho prsou. Toto vyznamenání však neuchránilo ho, by, až se navrátil domů, neposadili ho Němci, za které bojoval, do žaláře. Stalo se to takto: Učitel prušácký v Kosticích Boege

nadal synkovi Slavíkovu — Franckovi »moravských sviň a ještě jinak« ve škole. Tato událost rozhněvala Slavíka tou měrou, že vychovatele mládeže potrestal. Ani by člověk nevěřil, jaké měla tato historie následky. Janek vykoupal jen pana Boegelo ve špíně a jen několika německým kolonistům vypral, ale německé noviny udeřily na poplach, jakoby celá německá říše hořela a psaly mnoho o tom, že pokojný lid německý pronásledován od nevzdělaných barbarských obyvatelů slovanských. Obviňovali kněžstvo, že podněcuje a podpichuje sprostý lid proti vládě pruské. Konec konců byl, že Francka, obhájce vlasti, vítěze gravellotského, strčili do díry. Takové jest vypravování o Francku Slavíkovi v kronice, na němž spis. ukazuje barbarské jednání vlády pruské vůči Slovanům, z nichž Prusko chce nadělati Němců. Francek jest sice přihlouplý, tak že nemůže býti představitelem »Moravců,« ale přece drasticky dokazuje, jaké lidi vychovávají poněmčovací školy prušácké, nevědomce, hlupáky. Povahopis Franckův, hrdiny povídky, jest přirozený, odpovídající zakonům psychologickým. Kresba dědiny, života, neuvědomělosti Čechů v Prusku jasně čtenáři bije do očí, kéž jen s dobrým užitkem Čechům slezským, aby sami se poznali a poněmčovacím choutkám prušáckým dali výhost. Překladu dalo by se něco vytýkati. Odporučujeme »Slezskou kroniku« co nejvřeleji a vznášíme na intelligenci českou prosbu, by jí dopomohla rozšířiti, neboť tím poskytne podporu utiskovaným Slezákům: **nedejme jí zaniknouti!** *J. V.*

Romanová knihovna Světozora. Nakl. Fr. Šimáček. Sv. I. „Šlechtické hnízdo.“ Roman *Iv. Serg. Turgeněva.* Z ruštiny přel. *Dr. Pavel Durdík.* V Praze 1887. Str. 197. Cena 70 kr.

Iv. Turgeněv jest jedním z nejsympathičtějších spisovatelů ruských. Z něho nejdříve překládali Francouzi a Němci, tak že T. naklonil čtenářstvo cizí k četbě romanů ruských. Jakkoli přemrštění realisté to a ono mu vytýkají kladouce jej daleko pod Tolstého, Dostojevského a j., přece uznati musejí, že T. vyniká zvláštní elegancí, jemností slohu, rozkošnými popisy krajin, stručností, s jakou dovede pojednávati o látkách vážných a nesnadných otázkách společenských. — V přítomném rom. nakreslil nám spis. stav ruských statkářů v poslední dobu nevolnického práva, a stav ten jest velice neutěšený: viděti, že všecko hnije a jako stojatá voda ze sebe nepříjemný zápach vydává. Představitelem statkářů hlavním a spolu hrdinou romanu jest lehkomyslný, nečinný lenoch Lavrecký. Otec jeho pobyv delší čas za hranicí chce na svém statku všecko opraviti »dle nového systemu,« zvláště syna svého, jemuž záhy zemřela láskyplná matka, chce vychovati »synem přírody« dle zásad Rousseauových. Ale převrácené vychování toto, jež připravilo jej o víru, mělo špatné následky. Po smrti otcově vidí Lavrecký, že vychování jeho dokončeno není, poslouchá tudíž přednášky universitní, ale lapen vnadnou dívkou ožení se; ta stala se mu záhy nevěrna. Lavrecký zamiluje se v opuštěnosti do idealní dívky Lízy, již chce pojati za choť, oklamán

mylnou zprávou novinářskou, že žena jeho jest mrtva. V tom však žena se vrací, štěstí života jeho znovu ho opustilo, tak že vida své »bezprospěšné živobytí« hledí aspoň teď trochu polepšiti stav nevolníkův, aby upokojil svědomí své. To by byl asi stručný obsah rom., a spolu charakteristika Lavreckého, jenž je typem statkářů let čtyřicátých a padesátých. Celé okolí jeho kresleno barvami tmavými až na Lízu, v níž vidíme roztomilou idealní postavu dívky, jež nešťastně zamilovala se do Lavreckého, chce mu podati ruku v domnění, že žena jeho zemřela; když pak si ho vzíti nemůže, odejde raději do kláštera (bylať od maličkosti zbožná), než aby podala ruku chvástavému Panšinovi. Týž brzy stane se otrokem, nad nímž záletná žena Lavreckého neobmezenou moc provozovala; bylať ona ženou, jež »s každým hned lehko se seznámila« a stala se »znamenitostí« světa zvláště pařížského. Je tu ještě celá galerie postav ne právě světlých, od nichž vane zkažený vzduch tehdejší společnosti. Slušná dávka pessimismu, který v některých plodech T. silně znamenati, naleză se také tu. Nicméně roman čte se příjemně, poutá až do konce, byť autor nesháněl se po effektech, a je zvláště oblíben u bílé pleti pro luznou postavu Lízinu. Roman ten měl z liter. prací T. největší úspěch, ačkoli není nejlepším plodem jeho.

Překlad čte se pěkně, jenom kdyby nebylo tolik tiskových chyb, jimiž oplývají také další svazky knihovny této. *A. V.*

Besedy mládeže. Red. *V. Špaček.* Nakl. M. Knapp v Karlíně. Sv. 262. Cena 30 kr.

Sešitek tento má dvě části: na straně 1.—29. jsou »Z r n é č k a,« rýmované čtení mravoučné a zábavné. Názvu »básničky« málo která z nich zaslouží. V části bájky nadepsané jsou jinak dosti známé myšlenky zveršovány. Poměrně nejpěkněji se čte »Šavle a pluh.« K nim řadí se »Rosná tráva a slunce,« »Zvědavý lístek,« »Diamant a uhlí,« »Kanárek a vrabci,« »U výrnice,« »Moucha a včela,« »Krůpěj rosy.« Ostatních patnáct mohlo býti směle vypuštěno. V části »Různé básně« jsou na místě jen tyto: »Veselé a smutné dni ptáčků,« »Ptáčkův pohřeb,« »Spokojenost,« »Včely« a »Hvězdičky.« Vysloviti sluší, že všechny se snaží některé poučky mravné mládeži vštípiti. Toliko v bájce »Růže a zemák« závist z řeči tohoto se jevící není na svém místě. — V bájce »Liška a pes« je mnoho titěrných rýmů; podobně ve »Zvědavém lístku.« V »Touze« (str. 30.) čte se: »... a opodál tiché dvorce, jak by o d u m ř e l é světu,« v poslední sloze: ... »V e s e l o j e po dědině.« Na straně 31. přání: »Kéž j a r e m **celý** život váš« — je nerozmyšleno. I v jiných »básničkách« jsou nejasné myšlenky. I řeč by mohla býti tu a tam přesnější. Kukačka prý »tluče« (str. 35.). Spisovatel této části jest *Aug. Černý.*

Větší část knihy (30.—95. str.) vyplňují »P o v ě s t i o m ě s t e c h a h r a d e c h« od *V. Podhradského.* Jest jich celkem devatenáct. Sběratel zavděčil se jistě jak mládeži, tak učitelstvu touto svou prací. Neškodilo by věru i ostatní místní pověsti naše po četných

knihách a časopisech roztroušené v celek sebrati. Lid vůbec, mládež zvláště má takové čtení ráda. Nad to budí se jím smysl jak pro vážné dějiny, tak pro dějinné památky. Jen že by při každé pověsti mělo býti naznačeno v poznámce, v čem odporuje zajištěným zprávám dějepisným, sice jinak pověst byla by na újmu vzdělání dějepisnému. Podhradský učinil tak jen na málo místech (str. 53., str. 93.), což vadí zvláště při těch pověstech, jež povstaly z výkladu jména (»O původu hradu Boskovického na Moravě«). Jiné pověsti týkají se Kutné Hory, Dačic, Loun, Navarova, Staré Boleslavě a Klecan. Těšína, Rabí, chrámu svato-Vítského, Pernštýna, Buzova, Trosek, Hostinného. Čertovy skály, Mírova, Vyšehradu, Věličky. — Řeč jest celkem správna. (Str. 89. »... děkovaly Bohu a pomodlili se.«) Obsah po všech stránkách nezávadný. (O. p.) *F.*

Bartoš, Národní písně moravské (J. Korec: Č. M. m. 1). — *Brynych*, Naše vesnice po r. 1860. (J. V. Novák: Lit. l. 3). — *Čelakovský J.*, O domácích a cizích registrech (Kameníček: Č. M. m. 1). — *Flekáček*, Naučné povídky setníka z Hvězdy (Fr. Pražský: Lit. l. 2). — *Hovorka*, Mezi pány a služebníky (J. V. Novák: Lit. l. 3). — *Jireček J.*, O zvláštnostech češtiny ve starých rukopisech moravských (Fr. Pastrnek: Arch. f. slav. Philol. 12). — *Kolda Malínský*, Slanské obrázky (J. V. Novák: Lit. l. 2). — *Kosmák*, Kukátko, IV. (Obz. 24; V. Vávra: Lit. l. 3); Dobrá rada (V. R.: Lit. l. 2). — *Kovář*, Nákres mluvnice starobulharské; Česká mluvnice (Fr. Pastrnek: Arch. f. slav. Philol. 12). — *Lepař J.*, O některých sporných věcech gramatických (J. R.: Paed. r. 1 n.). — *Loti*, Rybář islandský (Astur: Lit. l. 2 n.). — *Mádl*, O českém skle (J. F. Vrba: Lit. l. 3). — *Mareš*, Úvahy z cest (Pečírka: Ath. 4). — *Méric*, Život na onom světě (Dom in svet 1). — *Polívka*, Dvě povídky v české literatuře 15. stol. (Jagić: Arch. f. slav. Philol. 12). — *Prasek*, Vlastivěda slezská (F. A. Slavík: Č. M. m. 1). — *Rais*, České album (A. F.: Paed. r. 1). — *Rezek*, Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III. (Kameníček: Č. M. m. 1; Vančura: Ath. 4; Čas 51). — *Řehák-Kamenický*, Obrázková knihovna pro mládež, VII. (B. Z.: Paed. r. 1 n.). — *Sláma*, Zvoňte na mraky (A. F. Tichý: Lit. l. 3). — *Sokol*, Dějepisné učení ve škole obecné (Fr.: Paed. r. 1). — *Šimáček*, Svět malých lidí (Schulzova: Kv. 1). — *Šimanko*, O Bohu jednom v bytnosti a trojím v Osobách (Dusil: P. duch. 4). — *Šubert*, Velkostatkář (Schulzova: Kv. 1; Zl. Pr. 4). — *Šujan*, Rakousko po válce třicetileté (F. K.: Č. M. m. 1). — *Tolstoj*, Anna Karenina (Astur: Lit. l. 2). — *Vorovka*, Krasočtení a přednášení (J. R.: Paed. r. 2). — *Vrchlický*, Midasovy uši (Astur: Lit. l. 2). — *Winter*, Kulturní obraz českých měst (F. K.: Č. M. m. 1). — *Zíbrt*, Staročeské výroční obyčeje (Jagić: Arch. f. slav. Philol. 12; Russk. mysl 4). — *Železný*, Glossy k politickým našim poměrům (Schauer: Lit. l. 2). — Repertoir českých divadel, XXI. (Astur: Lit. l. 2). — Z literatury o Komenském (Paed. r. 1 n.).

Časopisy.

„Kolo.“ (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. Č. d.) V posledních 20 letech objevili se na charv. poli literarním vedle starších spisovatelů buď spisovatelé zcela noví, buď takoví, kteří se ve znamenité spisovatele rozvili. Zvláštní pozornosti zasluhují jména: J. E. Tomić, A. Šenoa, Fr. Mažuranić, Iv. Dežman, Fr. Ciraki, Iv. Zachar, A. Palmović, H. Badalić, R. Flider Jorganović, Ďuro Arnold, D. Lopašić, A. Kovašić, A. Harambašić, N. Kokotović, M. Grlović, E. Kumičić (Jenio Sisolski), Milka Pogačićeva, Ivan Lepušić, Šandor Gjalski (Babić), F. Becić, Draženović, Livadić, I. Vojnović a j. Miláček omladiny charvatské jest velmi vzdělaný, upřímný idealista *Dr. Fr. Marković.* Když bývalý redaktor „Vience,“ Dr. I. Dežman, řízení tohoto listu

odevzdával svému druhu Fr. Markovićovi, promluvil ze srdce všem známým tohoto neobyčejného člověka, když pravil, že v Markovićovi jsou všechny struny Apollinovy. Syn šlechtické charvatské rodiny byl od svého nejútlejšího mládí pečlivě vychován. Mezi svými druhy ve škole nejvíce vynikal, byl jimi téměř zbožňován pro svůj vynikající charakter a pro svou nadšenou idealně básnickou duši. Druh zemřelého Šenoy a charv. historika Tade Smičiklasa stál vedle nich jako nejvzdělanější pracovník na literarním poli a statný bojovník na charv. sněmu. Z počátku jako professor na gymnasiu a od založení charv. university v Záhřebě professor všech odvětví filosofie uměl své posluchače neobyčejným spůsobem svých přednášek i svým idealním nadšením rozplameniti pro poesii a literaturu. On jest v aesthetické kritice v Charvatsku „ultima instantia." Jako básník napsal již, jsa ještě gymnasistou, romantický epos „Kochan a Vlasta," který kritika velmi dobře přijala. Jagić v „Književniku" hned při prvých pokusech označil jej a Šenou jakožto velmi nadané básníky. Markovićovy ballady („Zadnja zdravica," „Šaš polje") jsou opravdu vzorem tohoto druhu básnictva. Matice charvatská vydala sbírku jeho tištěných i netištěných ještě básní. Není to sice veliká sbírka, ale za to jednotlivé básně jsou pravé perly. Jako dramatický spisovatel zaujímá Marković v literatuře charv. zvláštní místo. Jeho dramata: „Benko Bot," „Zvonimir," „Karlo Drački," čerpaná z charv. dějin, vynikají vzornou technikou, vzletem básnickým, hloubkou citův, avšak jsou více psány jako pro čtenářstvo nežli pro divadlo. Jako kritik jest básníkům Preradovićovi, Mažuranićovi, Stanku Vrazovi a poněkud i Šenoovi tím, čím byli Lessing a V. Humboldt Schillerovi a Goethemu. Jeho obšírný aesthetický a kritický úvod k dílům těchto básníků plu jest genialního vzletu. S literarním druhem, se kterým zápasil na poli literarním a politickém — Hermanem Pavićem — rozvíjeje a vykládaje ve svých kritikách Aristotelovu theorii dramatu ve „Vienci," první položil základ k vědecké divadelní kritice, tak že jeho rozpravy tohoto druhu jsou pravý pendant Lessingovy „Hamburské dramaturgie." Jako akademik vedl s úspěchem spor s H. Pavićem o komposici Gundulićova „Osmana." Pavič dokazoval, že chybící 13. a 14. zpěv „Osmanidy" dá se tak vysvětliti, že Gundulić napsal vlastně dva eposy, „Osman" a „Vladislav," které pak někdo se pokoušel sestaviti v jeden epos, a odtud prý jedině lze vysvětliti některé poklesky a nedostatky v dnešní „Osmanidě." Marković však brzy ukončil svou básnickou karieru, totiž od té doby, co musí v charvatském sněmu bojovati za práva národa v řadách opposice, a co učitelství filosofie na všeučilišti záhřebském jej jinak zaměstnává.

Šenoa je znám celému vzdělanému světu. Jeho díla pilně se překládají na jazyk český, polský, francouzský, německý i italský. Německý kritik Gottschall zvláště pochválil jeho roman „Diogenes," který nebožtík L. Mrazović dosti nemilostivě ocenil v „Národních novinách," což Šenou velice bolelo. Charv. matice posud nedokončila souborné vydání Šenoových spisů, což by bylo tím potřebnější, aby se již konečně o nejplodnějším a nejlepším romancierovi charvatském důstojný soud a konečné ocenění jeho děl utvořil. Nebožtík Šenoa uvedl jako redaktor „Vience" celý řetěz mladších spisovatelů v tento doposud mladší generaci nepřístupný list. Takto stal se učitelem novější generace charvatských literatův. I pisatel těchto řádků (I. Hranilovič) rád vzpomíná na onu dobu, kdy se svým druhem T. Maretićem docházel v sobotu do redakce

zvěčnělého Šenoy, kde nám při zamčených dveřích předčítával genialní Šenoa v rukopisu své básně a rozvíjel své literarní osnovy do budoucnosti. Tu jsme seznali mnohou literarní tajnost. Tu jsme slyšeli, že hrdina Šenoovy povídky „Barun Ivica“ ještě dosud žije jako zametač záhřebských ulic; tu jsme slyšeli, že hrdina jeho povídky „Mladi gospodin“ skutečně žil tak, jak jest vylíčen, a že povídka napsána jest dle listů, které právě Šenoa měl ve svých rukou. Všude domlouvali Šenoovi, že bacchanalní ples v jeho romanu „Diogenes“ jest přehnaně popisován. avšak kdo ví, jak účastníci jej popsali v rukopisech, ten teprve s uspokojením dovede oceniti umění Šenoovo ve vypisování tak delikatního předmětu. Tu jsme slyšeli, jak „Vienac“ z počátku musel zápasiti s nedostatkem přispivatelů. Ba jednou nebylo jinak, než aby jejich trojice rozdělili mezi sebou práci ve „Vienci“; Trnski (či Marković) psávali básně, Šenoa povídky, Dežman poučné lékařské články. Dvěma Šenoovým odchovancům — téměř nejlepším a nejplodnějším spisovatelům — odňala péro z ruky smrt v nejkrásnějším květu mladosti. Dnes oba již s nebeských výšin prosí za zdar naší bratrské svornosti, třeba za živa byli literarními protivníky.

Rikardo Flider Jorganović napsal větší počet vyspělých povídek, přidržuje se dovedně Turgeněvova realismu. Nyní vydává knihkupectví Kugli a Deutsch sbírku jeho povídek, již řídí nadaný mladý básník A. Harambašić. Jorganović byl jedním z nejlepších charvatských novellistů. Jeho novellistická oekonomie jest opravdu salonní, jako u Pavla Heyseho. Jorganović již jako klerik básnil ve „Vienci,“ a snad to právě bylo příčinou, že vystoupiv ze semináře věnoval se výlučně jen krásné literatuře v rozličných jejích druzích. Jorganović byl nadaný básník i novellista, a zvláště jeho lyrické písně (na př. benátské elegie) vyznamenávají se něžným citem a realistickým směrem. Podobně byl taktéž znamenitým a velmi nadaným feuilletonistou v „podlistku“ „Pozora,“ ba nějaký čas veřejné mínění tvrdilo, že převezme i redakci tohoto organu umírněné charvatské opposice, od čehož však ho mnozí jeho přátelé již ze zájmu pro pěknou literaturu hleděli odvrátiti vědouce, že politika odcizila literatuře nejvýbornější síly, jako Dra. Fr. Markoviće, Dra. Iv. Zachara a po svém spůsobu i genialního básníka „Čengiće agy,“ Iv. Mažuraniće. Smrt Rikarda Jorganoviće jest tragickou. Nedlouho před smrtí museli mu, krásnému mladíku, odejmouti nohu, následkem čehož brzy potom ve květu mladosti zemřel. (P. d.)

Literarní rozpravy v časopisech.

Čech L., Klassicismus a naše literatura (Lit. l. 1 nn.). — *Durdík Pav.*, Turgeněv a paní Viardotová (Kv. 1 nn.). — *Hruška*, Národní píseň na Chodsku (Kv. 1 nn.). — *Seydler*, Akademie česká a Společnost nauk (Ath. 3). — *Sokol*, Význam našich dějin vzhledem učení školního (Paed. r. 2). — *Vobornik*, Nesnáze nejnovějšího českého básnictví (Lit. l. 2 nn.). — *Vrba Jar.*, Nové rovy české (Osv. 1). — Ludvík Kuba (Zl. Pr. 4 n.). — *Kozlov*, Listy o knize hr. L. N. Tolstého „O životě“ (Vopr. filos. i psychol. 5). — *Protopopov*, Glěb Uspenský (Russk. mysl 8 n.). — *Semevský*, N. D. Chvoščinská-Zaioněkovská (V. Krestovský pseud.) (Russk. mysl 10 n.). — *Solověv*, Všeobecný význam umění (Vopr. filos. i psychol. 5). — *Vatson*, Portugalsko a literatura jeho (Russk. mysl 8 n.). — *V. M. P.*, Z historie německé lit. v 19. století (Russk. mysl 8 n.). — *Volynský*, Mravní filosofie hr. L. Tolstého (Vopr. filos. i psychol. 5 n.). — *Adler*, Moralka na jevišti socialistickém (Kath. 12). — *Arndt*, Demetrius v Rusku (St. a. M.-Laach 10). — *Kohut*, Novější literatura maďarská (Ggw. 50). — *Vondrák*, O osobních nadávkách v češtině (Arch.

f. slav. Philol. 12). — *Zimmermann*, Newman jakožto katolický spisovatel (St. a. M.-Laach 10). — *Graf*, Jedno zřídlo pessimismu Leopardiho (Nuova Antol. $^1/_{12}$). — *Olsewska*, Poslední básníků polských, J. I. Kraszewski (Nuova Antol. $^{16}/_{11}$).

Paběrky.

České časopisy pro mládež posuzujíc „Beseda učitelská" vytýká jim hlavně (č. 52. před. r.) přílišnou sháňku po obrázcích: „Byl jednou jeden otec" . . . Vedle jest ten tatínek hned vymalovaný. Pomálu bude potřebí ke každému pojmu obrázku. Sazeč bude míti dvě kassy: v jedné litery, ve druhé obrázky. Vysadí slovo „strom" a přidá hned obrázek stromu. Jen ať mládež nenamáhá obrazotvornosti!" Kárá se také přemrštěné to „diagramování" a četivo dráždivé pro mládež.

Preissová v Brně. „M. O." (289) doplňujíc zprávu svoji o večeru pořádaném na počest Gabr. Preissové, která sama přednášela o svém poměru k nepříznivé kritice, praví: „nemilým nedopatřením vynecháno, že slovutná umělkyně pí. L. z Popelků přečetla mistrně črtu „Paní Šedá" „Z mého alba" G. Preissové. Recitace tato byla rozhodně (!) nejlepším číslem celého večera."

Noviny a literatura. I. Všechny stesky do nedostatků výroby literarní jsou marny, dokud noviny proti nim se zdravými zásadami nevystoupí a odporu svého důsledně neprovedou; časopisy literarní nevycházejí tak často a jsou poměrně tak málo rozšířeny, že v tomto směru účinek jejich pro tu chvíli nepůsobí, moha býti jen pozvolný. Noviny však úkol ten vykonávají velmi nedostatečně, otiskujíce knihkupecké vytištěné prospekty a reklamy beze vší poznámky. kdežto knihy poslané redakcím bez takové přílohy reklamní bývají prostě ignorovány. Příklad: laciná a snad ne docela bezcenná sbírka naše „Knihovna lidu" poslána také redakcím novin, i nadáli jsme se, že dojde aspoň nějakého příznivého slova průvodního. Avšak na to stálé volání o potřebě takové sbírky bylo toho s málo výjimkami až hanba málo, jak v Čechách tak na Moravě. Některé ani titulu neoznámily; na Moravě jedny noviny po opětné zásilce a opětné žádosti o nějakou aspoň zmínku uveřejnily asi 4 řádky, v nichž vytčeno za zásluhu sbírky zvláště to, že v ní posouzeno 54 spisů (!), kdežto jest jich tam kolem 200! Tedy také doporučení, ale konečně přece lepší než nic. To jest jenom nepatrná ukázka, nám nejbližší, již uvádíme beze vší osobní předpojatosti; neboť vydavatelé bez průvodních reklam mohli by připojiti k ní podobných na tucty. Máme zde ovšem na mysli noviny naší strany, neboť noviny liberalní jsou mnohem opatrnější a nepropustí toho, co se jim nelíbí, bez poznámky. Naše noviny však i v témže čísle dovedou toužiti na nedostatek dobré kritiky, na přechmaty nekalé reklamy — a v literarní rubrice uveřejniti hned reklamu sebe nestydatější o dílech již vůbec odsouzených; připomínáme na př. Kronbauerovo „Z posledních stanic", které pražský „Čech" dokumentarně odsoudil, aniž tím zabránil, aby jiné noviny i stejného s „Čechem" směru díla toho neodporučovaly. Nedůslednost taková všechno pokazí a činí všechno úsilí marným: nedůslednost totiž, volati po dobrém tisku a jej pak ignorovati;

horliti v theorii proti špatnému a dělati jemu reklamu. Úkolem novin jest především reklama, zvláště u nás, kde prostředky rozšiřovací jsou tak skrovny, a kde nemohou si noviny vydržovati řady znaleckých zpravodajův; ale reklama ta má sloužiti dobrým dílům, sice povstává spor mezi theorií a praxí, mezi částí na př. politickou a literarní, jakýž právě spatřujeme bohužel příliš často v redigování novin směru našeho. Určitý program a důslednost!

Zprávy.

Spolkové. Matice moravská dle zprávy z 18. dubna 1890 na konci r. 1889. měla členů zakládajících 20, činných 139, přispívajících 427; r. 1890. dostoupil počet všech členů čísla 800. V hotovosti jest 207 zl. 42 kr., v cenných papírech 3950 zl.

— Jednota českých filologů v Praze ve správním roce 1889. až 1890. měla 7 členů čestných, 137 zakládajících, 19 činných a přispívajících (mimo akademiky), 50 činných z akademiků. Zamýšlela vydávati příručné knihy vědecké, ale prvé dílo takové „Řecká rythmika,“ které stálo 417 zl., vyneslo jen 151 zl., tak že od toho záměru prozatím upuštěno a ustanoveno vydávati spisy studentstvu a širším vrstvám určené; letos mají vyjíti dějiny literatury řecké od V. Sládka, a dějiny literatury české od Jar. Vlčka.

— Umělecká beseda v Praze ve spr. r. 1889—1890 měla členů 1722, jmění koncem října 22.541 zl. 70 kr.; příspěvky členské toho roku obnášely 7410 zl. Za premii uspořádáno skvostné illustrované vydání K. J. Erbenovy „Kytice.“

Právnické názvosloví české uveřejňoval J. Nečas v prvých číslech letoší „Moravské Orlice,“ žádaje za případné opravy neb doplňky.

Bibliografický katalog za r. 1889. setkal se s dobrým výsledkem; protož uspořádán bude též za r. 1890. Zprávy přijímá p. Jos. Špringer, účetní v Praze, Žitná ul. č. 24.

Časopisy. „Časopis Matice moravské,“ jehož vyšel 1. čtvrtletní sešit o 1/2 6 archu, obsahuje články místopisné a dějepisné o Moravě s příslušnými posudky. Arch původní práce honoruje se 20 zl., arch výpisků nebo překladů 10 zl. — Oblíbený náš „Obzor“ v novém ročníku obírá se četivem pro lid a podává zprávy Dra. J. Korce o dramatech na brněnském českém divadle provedených. — „Pražské večerní noviny“ zovou se od nového roku „Večerní noviny“. — „Čas“ vychází ve zvětšeném formatě se směrem mladočeským; podle zmínky o Rezkových Dějinách stojí redakce neb alespoň pisatel stati na stanovisku protestantském, kteréž i vloni se tam již ukazovalo. — Přírodovědecký měsíčník „Živa“ u Otty v Praze, redakcí proff. Drů. B. Raýmana a Fr. Mareše má obnoviti práci starší „Živy“; nadějeme se do ní střízlivého posuzování přírodovědeckých theorií jakož i přísné vědeckosti v hojných zprávách. — Brněnská „Niva“ nově založená podává v prvých dvou číslech původní i přeložené povídky, články poučné a zprávy literarní.

6*

Slovensko. Vydavatel homiletického časopisu „Kazatel'ňa“ Fr. Rich. Osvald počal vydávati za přílohu dvouměsíčník „Literárne listy,“ jejichž úkolem bude m. j. „zastávať zásluhy spisovatel'ov katolíckych“; dle polemiky vzbuzen tento záměr hlavně dílem J. Vlčka „Dejiny literatúry slovenskej.“

Slovinci. Neocenitelná Slovenska Matica vydala vloni 3 knihy, jež obsahují 60 tisk. archů; tolik četby ještě její údové nedostali žádného roku. Prvá kniha jest „Dušeslovje“ (II. a poslední díl) od *Dra. Fr. Lampeho.* Lampeho „Dušeslovje“ jest uprostřed mezi vědeckým a popularním. Druhá kniha „Valentina Vodnika izbrani spisi, uredil *Fr. Wiesthaler*“ jest doplněk ku sbírce Vodnikových básní, které byly již r. 1869. Sl. Maticí vydány. Aby údové Sl. Matice měli v rukou celého Vodnika, vyňal teutokráte p. pořadatel z prosaických spisů Vodnikových to, co formou i obsahem ještě dnes neztratilo své zajímavosti, což v tomto svazku členům podává. V čele knihy jest důkladný životopis slavného spisovatele Vodnika a popis jeho literarního působení. Každého roku vydávaný „Letopis“ uspořádal letos prof. *A. Bartel.* Obsah jeho jest velice zajímavý; články v něm obsažené jsou vědecké, týkající se většinou historie a jazykosloví. Názvy jednotlivých článků jsou: „Andrej Turjaški“ od *J. Steklasy;* „Slovenske narodne uraže in prazne vere“ od *J. Navratila;* „Prazgodovinska in rimska razkopavanja po Slovenskem l. 1889.“ od prof. *S. Rutara;* „Deželni stanovi kranjski od 1818—1847“ od *J. Apiha;* a poslední spis jest „Doneski k historični slovenski dialektologiji“ od nadějného *V. Oblaka.* Ostatní část „Letopisu“ zaujímají „Slovenska bibliografija“ od 1. ledna 1889 do 1. ledna 1890 a spolkové zprávy, z nichž vyjímáme: Koncem r. 1889. měla Matice 51.908 zl. 53 kr. jmění a 2032 údů. Rok od roku počet členů vzrůstá. Vypsány též ceny: 300 zl. na dvě povídky, 200 zl. za povídku, která by měla 10 tisk. archů, 100 zl. za povídku na 5 archů. — Družba sv. Mohora vydala vloni 6 knih opravdu popularních, 2 náboženské, 2 zábavné, 2 poučné. Členů měla vloni 48.084, z nichž každý dostal 6 knih, celkem tedy rozeslala Družba sv. Mohora vloni mezi slovinský lid 288.504 užitečných a lidu v každé příčině vhodných knih.

Charvati. Jihoslovanská akademie věd a umění oslavila 20. listop. m. r. ve veřejném zasedání 200letou památku osvobození Slavonie od Turků, ve kterém předseda Matice charv. předčítal rozpravu „Oslobodjenje Slavonije od Turaka.“ Pojednává nejprve o válkách, které vedeny za svobodu, až po mír v Karlovcích. V druhém díle vypravuje o životě Slavonie pod nadvládou tureckou. Pojednává o povaze a všeobecném obrazu země, zabývá se otázkou o zbytcích dřevní správy křesťanů, mluví o víře katolické a pravoslavné, o klášteřích, o poměru „raje“ ke státu a církvi. Končí oceněním národních písní, které oslavují hrdiny těchto válek. — Družtvo s. Jeronima vydalo 4 knihy pro lid (asi 40 archů), mezi nimiž kalendář „Danica“ ve 30.000 výt. — V Záhřebě počali vydávati „Ruskou biblioteku“ podobně jako u nás Otto. Počato Tolstým, a sice „Dětstvím.“ Redakt. jest známý básník *Harambašić.* — *Gjalski* vydal velmi pěknou povídku (otisk z „Vience“ r. 1884.) „Maričon.“ Gjalski (pravým jménem L. šlechtic Babić) počítá se k nejlepším belletristům charvatským. K němu čestně se druží *J. Kozarac* svými „Mrtvými kapitaly.“ Charvatská kritika o této povídce dí, že patří mezi nejlepší plody charvatské belletristiky po smrti Šenoově.

Srbsko. Císařské dvorní knihovně ve Vídni zaslán rukopis „Horského Vě nce,“ epické to básně vladyky černohorského Petra Petroviće Njeguše. Rukopis obsahuje 18 listů, které tvoří první díl básně. — Matice srbská vydala 163. knihu svého „Ljetopisa Matice srbske“ red. *A. Hadžiće.* Obsahuje pěkné články: *Dra. J. Ilijća* „Srpska demokracija u srednjem vieku.“ Ozdobou knihy jest překrásná idylla *Vojislavova* „Darovi neba,“ v níž líčí klassickým slohem tichý život rybáře na pobřeží mořském. V rubrice „Glasnik srpskog i slovenskog svieta“ v přehledu „literatury slovinské“ od nejstarší doby do posledních let jsou některé omyly. Několik spisovatelů charvatských počítáno mezi spisovatele slovinské.

Polsko. Akademie umiejetności v Krakově vydala m. j. 2 důležitá díla: *Dembiński,* Rzym i Europa przed rozpoczeciem trzeciego okresu Soboru trydenckiego. I. 1890, str. 264, c. 1 zl. 40 kr.; *Pawlicki,* Historya filozofii greckiej od Talesa do śmierci Arystotelesa. I. 1890, str. 431, cena 3 zl. — Ve Varšavě vydána díla *Ludv. Kondratowicze* (Syrokomli) v 5

svazcích. — *St. Witkiewicz* vydal ve Varšavě sbírku svých kritických rozprav pod názvem: Sztuka i krytyka u nas 1881—1890/1891, str. 530. Literatury týkají se zvláště rozpravy: Mickiewicz jako kolorysta, Krakowska szkola, která stojí v nepřátelství s liberalní varšavskou.

Rusko. „Materialy slovnika staroruského,“ jež sbíral proslulý slavista *Izmail Sreznĕvský* († 1880) po dvacet let, vydávati bude císařská akademie nauk v Petrohradě; vydání redigovati bude akademik *A. F. Byčkov* s pomocí deery autorovy. — „Krylatyja slova“ nazývá se sbírka vysvětlivek nejasných slov a frasí lidu ruského od *S. V. Maksimova.* — *V. Strachov* v zajímavém spise „Iz istoriji literaturnago nihilisma 1861—1865“ bojuje proti nihilismu v literatuře, hlavně proti Černyševskému, Pisarevu, Ščedrinovi, poráželje námitky a vytáčky strany protivné docela logicky a vážně. — Moskevský časopis (od roku 1889.) „Voprosy filosofiji i psychologiji“ (red. N. J. Grot) v č. 5. přinesly dva články o učení Lva Tolstého: „Pisma o knigě gr. L. N. Tolstago ‚O žizni‘“ od prof. kijevského *Kozlova*, jenž soudí, že filosofie Tolstého nevyhovuje ani nejmenším požadavkům; naopak *Volynský* ve článku „Nravstvennaja filosofija gr. L. Tolstago“ míní, že „tak pravdivého, tak smělého slova u nás ještě nikdo nepověděl.“ „Russkaja Mysl“ mluvíc o tom článku všelicos mu vytýká. O „Voprosech“ podává zprávu do „Philosoph. Monatshefte“ (3. 4.) T. G. Masaryk a předesílaje několik údajův o předešlé filosofii v Rusku, hodlá prý o další ruské filosofické činnosti pravidelně tam zpravovati. — „Z ruských časopisů paedagogických“ podávají zprávy „Paedag. rozhl.“ č. 1. nn.

Německo. Realismus některé Němce již omrzel; jest prý nejvyšší čas, podati něco nového, bez křesťanství, bez náboženství — pouze na základě moderního přírodozpytu, jímž ovšem jest jen darwinismus (Lauenstein u. Grottewitz, Sonnenaufgang. Zukunftsbahnen der neuen Dichtung). — Hypnotismus přetřásán tu nedávno s dvojího stanoviska. K. E. Franzos táže se, zdali hypnotické úkazy jsou vědecky odůvodněny, zdali tedy naturalismus jich smí po pravdě používati i v básnictví. K prvé otázce někteří požádaní znalci odpověděli dosti nedůvěřivě, a dle toho odpovídá se k otázce druhé taktéž více záporně, leč by prý básník výjevy ty jinak psychologicky zcela odůvodnil. Jesuita Haan zase zkoumá, zda události hypnotické dosti pověřené lze přirozeně vysvětliti; i odpovídá, že nemožnost toho není dosud dokázána, tedy že prozatím nemají býti uváděny na příčiny leda přirozené. — Roku 1890. byly 3203 německé časopisy; katolické časopisectvo se tu značně pozvedlo, počtem i cenou. — *Alex. Baumgartner*, Nordische Fahrten. II. Durch Skandinavien nach St. Petersburg. Freiburg. Herder. Dílo velmi cenné také po stránce literarní. — Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristlichen Religionsgeschichte vycházejí v Münsteru; prvý svazek od E. Hardy jedná o buddhismu, látce to i u nás zajímavé, poněvadž také náš Čupr křesťanství odvozoval z buddhismu: Hardy takové názory důkladně vyvrací. Druhý svazek od F. S. Kraussa jedná o víře a pověrách jihoslovanských a ve mnohém bojuje proti dosavadní mythologii slovanské. — Velmi zevrubné seznamy bibliografické a přehledy časopisů přináší mnichovský „Historisches Jahrbuch,“ vydávaný od spolku Görresova; z českých publikací zasílá se pouze „Věstník

král. č. spol. nauk." — „Gegenwart" (č. 47.) měla za vhodno podati článek nadepsaný „Tuberculose und Tolstoïtis." — *Paul Albrecht* postavil si za úkol v deseti svazcích díla svého („Leszings Plagiate," Leipzig) dokázati, „dass eigenhirnige Gedanken in Leszing überhaupt nicht vorkommen, dass alles, was uns an ihm gefällt, fremdhirniges Erzeugnis ist"; motto jest:

So lang du lebtest, stahlst du weit und breit:
Du stahlst dir schliesslich die Unsterblichkeit.

Francie. (Návštěvou u některých vynikajících romancierů francouzských. Č. d.) Jiným, rovněž jako Zola, ovšem ve směru jiném, originalním jest *Pierre Loti,* pravým jménem *Julien Vlaud.* Na kolbiště literarní vstoupil Loti r. 1879. s romanem „Aziyadé," jež jest milostnou historií, kteráž však autorovi byla vlastně zábarkou ku popisu a líčení Cařihradu. Po „Aziyadé" následoval r. 1880. roman „La mariage de Loti," nová to historie milostná, do níž vpleteny jsou dopisy a memoiry Plumketta, osoby, s kterouž se častěji v romanech Lotiho setkáváme. V romanu tomto unáší čtenáře do Tahiti. R. 1881. vydal „Le roman d'un Spahi," děj podstatně tentýž, opět historie milostná, jen že tentokrát dějiště přeneseno do Senegalu. Rekem jest Jacques Peyrol. R. 1882. vydal „Fleurs d'ennui," sbírku črt a popisů, poměrně velmi slabých, ale hned následujícím dílem „Voyage au Montenegro" opět se povznesl. Hlavně však proslavil se svými romany „Mon frère Yves" (1883) a „Pêcheur d'Islande" (1886). Obecenstvo sice palmu přiřklo tomuto, ale rozhodně originalnějším, třebas ne tak jednolitým a organickým, jest onen. Oba romany tyto jsou skvělými básněmi v prose, v nichž idylla střídá se s dramatem. Loti opěvá v nich poesii bretaňských „land," vlnění se pališí větrem zmítaného, vřes pokrývající zemi květnatým kobercem, skromné chaty slamou kryté, na nichž bují všeliké rostliny, nebe olověné a nízké, po němž se bleskurychle honí prchavé mraky; opěvá bouřlivé a hrozné moře na severu Francie; opěvá statnou čeleď Bretonců, kteří se na moři rodí a v moři zase hrob svůj nalézají, rybolovce, kteří domov opustili jako statní mladíci, avšak domů se již nevrátili zahynuvše ve fjordech; opěvá lásku matek, žen a milencův a muka čekání, a potom zoufalství následující jistotu, že muž milý na moři zahynul. Nekonečnost moře jest podkladem básnického „Rybáře islandského" a nekonečnost bretaňských „landů" podkladem „Můj bratr Yves." R. 1887. vydal jinou sbírku krátkých črt a episod, totiž „Propos d'exil," v kteréžto sbírce obsaženy jsou tři vzácné perly: „Mahé des Indes," „Un vieux" a „Mort de l'amiral Courbet." Téhož roku, ač právě uvedená sbírka jest data o dva roky mladšího, vydal „Madame Crysanthème." Tu máme opět novou změnu kraje a návrat k prvotnímu směru vypravovatelovu. Loti vypravuje v „M. Cr." o svém morganatickém sňatku s Japonkou, jen že v této práci zádumčivost, jež jest charakteristickou známkou všech jeho děl, neprýští se z hoře, jež rozloučení jak v jednom tak i v druhém způsobuje, nýbrž z lhostejnosti a nudy, jež předcházely, doprovázely a následovaly sňatek P. Lotiho s pí. Cr. Loti nehoruje ani pro Japan ani pro jeho obyvatele, ba nemůže se zdržeti „un sourire de moquerie légère pour le grouillement de ce petit peuple à révérences, laborieux, industrieux, avide au gain, entaché de mièvrerie constitutionnelle, de pacotille héréditaire et d'incurable singerie."

V „Les Japoneries d'Automne“ (1889) setkáváme se s týmž dojmem a celkem práce ta, až na několik stran, nepřidala slávy Lotimu. Za to svým „Au Maroc“ (1870) nadělal mnoho hluku. Tu o lásce nic. Ďábel stává se poustevníkem, a Loti, cestovatel divoký a nekající, skeptik, pessimista, materialista, závidí Maroku jeho víru, jeho neproniknutelnost a nehybnost. „O Moghreb sombre, reste, bien longtemps encore, muré, impénétrable aux choses nouvelles, tourne bien le dos à l'Europe et immobilise-toi dans les choses passées. Dors bien longtemps et continue ton vieux rêve, afin qu' au moins il y ait un dernier pays où les hommes fassent leur prière... Qu' Allah conserve au peuple arabe ses songes mystiques, son immuabilité dédaigneuse et ses haillons gris!“ A letos vydal Pierre Loti „Le roman d'un enfant“ (Calman Lévy), jenž v pravém slova významu romanem není, nýbrž historií vývoje dítěte. Jest to řada více méně spolu souvisejících zkušeností a dojmů, podaných v živě názorných obrazech. Osobnost Lotiho dodává práci půvabu. Líčí v knize té pohodlný domov svých rodičů, líčí život v něm, popisuje jednotlivé členy rodiny. V domě rodičů jeho panovaly zbožnost a bázeň Boží, proto nepodiví se čtenář, že potomní pantheista Loti původně knězem, ba i missionářem chtěl býti. Při vychování jeho žádný ani ve snách nepomyslil na karrieru námořnickou, jíž se Loti později věnoval. Kniha končí okamžikem, kterého Loti dorostl jinošství. Kniha jde na dračku. Vůbec v nynější francouzské literatuře patrna jest snaha po sepisování vzpomínek z mládí. (Cf. F. Fabra „Ma vocation,“ Fr. Coppéea „Toute une jeunesse“ a And. Theurieta „L'oncle Scipion.“) A vysvětlitelno to. Pessimismus většiny spisovatelů není důsledkem filosofických doktrin, nýbrž bezprostředním účinkem temperamentu, nadaného citlivostí až chorobnou. Poněvadž spisovatelé vidí, že skutečnost neodpovídá idealům, jež se zrodily v jejich mysli, a poněvadž zkušenost odnímá jim naději v lepší budoucnost, nezbývá jim nic jiného, nežli se znova vžíti v mládí, zda by snad takovou znova neokusili illusí mladistvých. Okoušejí jich částečně, jen že illuse ty ničí kritický duch, jehož se zbýti nemožno. A takovou rozpor mezi skutečností a idealy, mezi životem a sněním se přiostřuje, a kdo vyvolává minulost, dospívá poznání, že co bylo nikdy se již nevrátí, kdežto co bude nebo má býti nelze odvrátiti! A odtud ta zádumčivost a ponurost, jež z takových vzpomínek k nám mluví.

— V říjnu m. r. založeno ve Francii 81 nových časopisův, a to 43 v okresu sekvanském.

Anglie. Miláčkem anglického čtenářstva jest *R. Haggard*, jenž dějiště romanů svých po většině klade mezi Afry. Nezakládajíť se ovšem práce jeho na přesně vědeckých výzkumech, ale svou fantasií bohatou umí spis. v Anglii buditi živý interess pro ten temný kout světa. Z romanů jeho uvádíme: „Doly krále Šalomouna,“ „Hlava čarodějnice,“ „Kleopatra,“ „Plukovník Quaritch,“ „Beatrix.“ Nejposlednější povídka jeho „On the Amber Route“ líčí dobrodružství předhistorického dítěte, nalezeného r. 1800. před Kr. P. na Baltickém pobřeží od rybáka jantaru. Dítě vyspěje v statného, rusovlasého juna, srdce neobyčejně vznětlivého. Chlapík bije se s draky a na moři s piraty. Jest tak šťasten, že je přítomen zápasu posledních „mastodontův“ a z luku že zastřelí „pterodaktyla.“ Konečně pustí se s karavanou, která

veze jantar, po Labi na jih. Na cestě, po Labi se plavě, setká se s Jasonem a Medeou, kteří se touže cestou na lodi „Argo" do Řecka vrací. Medea se okamžitě do našeho junáka zamiluje, který však má již v karavaně milou. Hrozné sceny mezi žárlivými soupeřnicemi, ze všeho toho vyklove se boj s Jasonem, v němž tento padá. Po boji táhne náš chlapík dále k jihu, ale na moři Aegejském chytnou ho piráti, kteří ho prodají za otroka sidonským kupcům. Po mnohých dobrodružných toulkách Středozemním mořem dostane se do Egypta, a to v té právě době, kdy tam zuří boj s Pastevci-králi. Tam vykoná mnoho hrdinských činů svou „palaeolitickou" sekyrou, jíž žádný jiný ani pozvednouti nemůže. Povýšen jest za to za kapitana Faraonovy stráže v Thebách, kdež se ožení s dcerou krále Hittitů.

Zcela jinak vede si *Miss E. S. Phelpsová,* jež spolu s R. H. Wardem vydala roman „The Master of the Magicians." Celý roman jest vlastně líčením — a to na základě přesných vědeckých výzkumů — života na dvoře krále Nebuchadrezzara za časů proroka Daniela. Věrně líčeny jsou jednotlivé postavy, jen že ze stanoviska čistě rationalistického. Vrátíme se ke spisov, až vyjde roman její „Pojď ven!" který začala uveřejňovati zašlá magazine „East and West."

Veliké naděje vzbuzuje autor romanu „The Bondman" (Nevolník) *Hall Cdine.* Je to vlastně skvostná „sága," v které se líčí básnickým (epickým) slohem zuřivý boj vášní, které člověkem druhdy zmítají. Postavy jednotlivých osob jsou plasticky názorně podány, jsou to osoby skutečné, živé. Není možno, abyste necítili s Joesonem a Sunlockem (Zlatovláskem). A což teprve ta líčeň té pusté, ponuré přírody Islandu! Děj „ságy" té jest věru nesnadno podati, proto odkazujeme znalce angl. jazyka na Tauchnitzovo vydání.

Nástupce či nového Thackeraye spatřují mnozí kritikové v *Henry Cuninghamu,* jenž prý v romaně svém „The Heriots" vylíčil život Angličanů na venkově a ve městě s takovou věrností a s takovým půvabem, jako žádný jiný spisovatel anglický.

Pozoruhodným jest také roman *Conana Doylea* „Micah Clarke" Jest to roman historický, v němž se líčí vzpoura proti králi Jakubovi II., za vedení vévody Montmoutheského. Historie lásky hrá v romanu roli jen podružnou.

Dočetli jsme však právě dvě zajímavé práce amerického spisovatele *E. Bellamyho,* totiž jeho „Looking backward" a „Miss Ludington's sister." Obě u F. Warnea v Londýně po 30 kr. V „Sestře slečny Ludingtonové" hlásá Bellamy novou či ohřátou nauku Pavla Riemera o nesmrtelnosti. Upevňuječ spisovatel na str. 16., že každá jednotlivá osoba skládá se z více, jež postupně (v rodině pobočně) na sebe následují a jejichž jména jsou: dětství, chlapectví, jinošství, mužství, zralý věk, stáří, až opět klesáme na stupeň dětinstva. Jednotlivé ty osoby, jež činí postupem jednoho jmenovatele kollektivního, různí se od sebe. Nápadné rozdíly jak fysické, tak i duchovní mezi nimi existují. Dětství a chlapectví jest (prý) nepochopitelným mužnému věku a tento opět oněm. Mladík jen s odporem pohlíží na stáří, které ho čeká, a starý mnohem více obcuje se svými rovesníky, nežli s mladší generací. A co se duchovní stránky týká, nezřímeli často, že z mladíka darebáka stává se často v stáří člověk ctnostný a řádný, jemuž každá špatnost jest protivna?...

A autor pokračuje: „Zdaž by postupné osoby, jež činí jednotlivce, nepohlížely na sebe s opovržením, ba snad dokonce i nepřátelsky, kdybychom je kouzlem nějakým svedli dohromady? Na př. kdybychom proti sobě postavili Savla a potomního Pavla, zdaž by se do sebe nepustili? Druhdy však postupné osoby harmonují spolu, a ty zase kdyby se sešly, jak milý by nám výjev vzájemné něžnosti a lásky podaly?!“ A z toho vyvozuje autor, že každý věk lidský má svou, bychom se tak vyjádřili, duši zvláštní. A usuzuje, že v jiném, lepším světě zdržuje se na př. moje dětská, chlapecká, jinošská atd. duše, což prý mnohem lépe se srovnává s pojmem našim o Bohu, nežli nauka, kterou hlásá církev o nesmrtelnosti. Dokládá ještě, jestli ty postupné duše spolu harmonují, že je bezpochyby Bůh, aby štěstí jejich dovršil, spojuje svazkem, který jest nepoměrně něžnější a užší, nežli si my zde na zemi pomysliti můžeme, činíce dohromady život arciť mnohonásobný, harfu, jejíž však struny současně zní bohatým akkordem. Toť jsou hlavní myšlenky romanu nadřečeného. Ostatek vše jest jenom stafáží. Ale klame se velice E. Bellamy, domníváli se, že jeho mysticismus stane se náboženstvím budoucnosti. Na ostatek celá argumentace jeho jest pochybena. Že nynější moje „já“ s mým na př. chlapeckým „já“ neharmonuje, od něho se liší, co z toho plyne? Zajisté nikdy ne to, že by taková řada různých „já“ činila řadu různorodých duchovních živlů. Toť prostě jenom „modifikace“ (pozměna) jednoho a téhož „já.“ Kdyby E. Bellamy pravdu měl, kterak vyložíme si potom vzpomínky na př. na léta dětská?! Inu, napsati něco, a dokázati to, jest veliký rozdíl!

Druhá práce E. Bellamyho jest „Looking backward,“ t. j. Pohled na zad. Jest to na pohled báchorka à la našeho Čecha „Výletů.“ jen že autor ve formě romanu snaží se podati (cfr. str. 191.) obraz, jak se za nějakých sto let utvoří socialní poměry v Americe. Že nynější stav společenský potrvati nemůže, bije každému do očí; na všech stranách to kvasí, kde kdo uznati musí nesrovnalost a neudržitelnost dnešních poměrů socialních. Velmi trefně přirovnává spis. (str. 8.—10.) dnešní společnost k divotvornému vozu, do něhož massy lidstva zapřaženy jsou, táhnouce jej do strmého kopce po cestě kostrbaté. Kočím jest — hlad, jenž nestrpí odpočinutí. Vůz jest nabit pasažéry, kteří se svých pohodlných míst ani do kopce slézti nechtějí A proč by také slézali? Vždyť místa jejich jsou pohodlna, vzdušna, poskytujíce jim nad kotouči prachu rozkošné vyhlídky. Rozumí se, že po těch místech jest veliká sháňka, a to proto, že jsou dědična. Jen nepříjemné jest, že s místa toho při silném otřesení vozu nejeden spadne, a potom — s ostatními táhnouti musí. Nemyslete si však, že páni „nahoře“ nemají útrpnosti s táhnoucími! I ano, pořád je napomínají k trpělivosti, slibují jim odměnu na onom světě, ba i na mastičky a obvazky mezi sebou sbírají, když nějaký ten chuďas dole upadne a od druhých pošlapán jest — ale víc nic! Ano, tak to asi za dnů našich vypadá. Nuže, co jest příčinou toho stavu přežalostného? Spisovatel na otázku tu odpovídá, že nezřízená soutěž a hromadění ohromného kapitalu v jedněch rukou (cf. kap. XXVIII.). Nuže, kterak tomu odpomoci? Tím, když národ veškerý průmysl převezme do svých rukou. A jak si to „nacionalisování“ práce autor představuje, vykládá a zdůvodňuje v rozmluvách s Drem. Leetem, občanem 20. stol., v kap. V.—XXVIII. Trest jejich jest asi tato: Na místo dosavádních několika podnikatelův a průmyslníků nastoupí jeden, t. j. národ. (O. p.)



FEUILLETON.

Předmluva professora Florinského k ruskému překladu Vlčkových „Dejin literatúry slovenskej.“

Přeložil *K. + S.* (O.)

Od pradávna žijíce pod cizím jhem, Slováci neživí žádných širokých politických plánů, neznají snů, jako někteří jiní slovanští národové Rakousko-Uherska, o utvoření vlastního, silného státu, nesahají na práva druhých bratrských národů. Za to živě jsou si vědomi své plemenné i duševní příbuznosti se vším slovanským světem, želajíce svobody a všelikého blaha všem členům veliké této rodiny. Snad nikde v Rakousko-Uhersku slovanská idea nezapustila tak hlubokých kořenů jako mezi Slováky. Ne nadarmo také vyšli z tohoto lidu tak velicí pobornici této ideje, jako Šafařík, Kollár a Ljudevít Štúr. S druhé strany nikde snad nenajde se tolik čistých, nezištných sympathií k Rusku a ruskému narodu jak u Slovákův. Událo se nám v různých dobách navštíviti většinu severo-západních i jiho-západních Slovanův a s celou upřímností můžeme říci, že jsme se nikde tak dobře necítili jak u Slovákův, nikde nenalezli tolik blízkého, rodného, drahého ruskému srdci jak u tohoto mezi všemi Slovany nejvíce sympathického národa.

* * *

Jako charakteristickou črtu Slovákův uvésti sluší značné nadání, které došlo výrazu, mezi jiným, v utvoření dosti bohaté a pozoruhodné literatury. Slovenská literatura — nový jev; existuje celkem asi sto let a svoje rozvití děkuje onomu velikému politickému a kulturnímu hnutí našeho století, které je známo pode jménem »slovanského znovuzrození.« Ať byly a jsou sebe větší vnější překážky, při kterých zakládala se tato literatura a přes které žije nyní, přece vzmohutněla, rozkvetla a dobyla pro sebe patrného místa v řadě jiných západo-slovanských literatur. Přese všechny pořád ještě neustávající energické protesty[1]) Čechů proti literaturné samostatnosti Slováků dnes sotva

[1]) Protesty tyto tušíme přestanou úplně, jakmile se začne o věci více mysliti než lacině horovati. Důvody pro jednotu spisovného jazyka jsou tak na snadě ovšem, že uváděti je byla by holá zbytečnost. Zrovna však ve stejné míře by mělo býti každému na snadě pováižiti, že každý slovenský intelligent zajisté jest si vědom všech těchto důvodů pro spisovnou jednotu. „Píšeli však přece slovensky, mohl by tak činiti z nerozumu na škodu svou i naši. Ale mohl by také, jestli rozum jeho na výši velmi jasné jednotářské argumentace, míti pro to své důvody, které mně poznati ještě zbývá.“ Tak měl by rozumovati, kdo se nechce unáhliti. A myslíme, že by našel pro fakt psané slovenčiny jiné důvody než ukvapenou pomluvu separatismu. O věci té bylo by šíře přemýšleti a za radu se tázati i rozumu i citu. Což lidé té bystrosti rozumu, té přesvětle dokázané nezištnosti jako Štúr, Hodža, Hurban by nebyli měli lepších důvodů než herostratskou slávu lehkomyslných a hříšných novotářů? Co a priori už tušiti můžeme, o tom se přesvědčíme, čtouce „Dejiny slovenskej literatúry.“ Odkazujíce na knihu Vlčkovu, jen toto dáváme na úvahu: Jak měli Slováci česky psáti, když z těch, kdo chtěli a byli schopni své myšlenky

možno Slovákům upírati právo na vlastní literaturu, a to z té prosté příčiny, že ji skutečně mají. Na doličení tohoto fakta dostačí připomenouti třeba jen to, že právě slovenské literatuře náležejí tak veliké poetické talenty jako Sládkovič, S Chalúpka, Král. Bo'to, Hurban-Vajanský, Hviezdoslav-Orszagh, které jsou pravou ozdobou slovanské lyriky.

Dvě črty obzvláště vyznačují hodnotu a význam slovenské literatury. Jest to literatura po výtce národní v širokém smysle toho slova: provazí život národa, jeho minulost i přítomnost, jeho idealy i snahy, vůbec vyniká národním duchem i ve formě i v obsahu. S druhé strany odráží v sobě slovanskou ideu, která, jak bylo ukázáno, tak hluboce tkví v slovenské bytosti. Všechno to, uvážíli se pohromadě, činí literaturu tohoto malinkého národa hodnou pozornosti ruských vzdělanců.[1])

* * *

Na ruském jazyce, kromě několika cenných statí, monografií, o slovenské literatuře máme dvě práce obecnější povahy: *A. N. Pypina* »Literatura Slovakovъ« v druhém díle známého jeho spisu »Istorija slavjanskichъ literaturъ« (Petrohr. 1881) a *L. Píče* »Očerkъ političeskoj i literaturnoj istorii Slovakovъ za poslědnija sto lětъ.« (Slavjanskij sbornikъ T. I., III. 1877.) Ale prvá z nich má hlavně biografickou a bibliografickou povahu a málo seznamuje se samým obsahem literatury; nad to nevyniká úplností a je málo dostupna pro velikou drahotu

lidu svému sdělovati, jen sem tam někdo, obyčejně pobytem v Čechách, nabyl spůsobilosti česky plynně a správně psáti? Jestli lépe vůbec nepsati než slovensky psáti? Tratíli pro Slováky cenu česká řeč, které rozumějí, protože jí psáti naučiti se nemohou, a to pro překážky zaviněné jen úpadkem českého národa? Jednota by prý pomáhala proti maďarským útiskům. Pomáháli jednota jazyka Srbům a Rumunům, kteří přece mají soukmenovce v sousedních samostatných státech? Ostatně slyšme jen, co stoupenci stejně šlechetného jak genialního Ljudevíta Štúra sami hlásají o tom, jak hledí na češtinu. Hodža píše ve Větíně (1847 a 1848 v Levoči): „To nedaj Bože, aby niektorí z nás pre samú slovenčinu češtiny sa celkom odžehnávali. To je nie vzdelanec, ten prináleží alebo medzi l'udí len potrebu obchodu a živnosti, a nie tú osvetitel'skú majúcich, alebo už medzi tých starých Adamov slovenských, zo slova i ducha národnosti zrodiť sa venkoncom nechcejúcich.“ Slyšme, jak Eugen Gerometta („Slov. pohl'ady“ I., 5., str. 173.) vážil si češtiny: „Tí Slováci, čo česky dobre znajú, najlepšou slovenčinou sa vyznačujú. Na príklad dovádzam len Štúra, Hodžu, Licharda, Sládkoviča, Škultétyho, Rimavskjeho.“ Nejpoučnější jest osvědčené Hurbanovo: „Svázky žiadne sme nepotrhali: a čo sa druhých kmenov slovanských týče, i s tými sme v bližšom ešte spojení mocou slovenčiny, lež do toho času, v ktorom sme písavali po česky. Ciel' náš je svätý: bo chceme Slovenstvo vzkriesiť, chceme možnosť národnieho života a sebavedomia na Slovensku založiť, uskoriť. Národ vzdelaný vstúpi sám do takjeho spojenia i literárneho i spoločenskjeho, akô (= jaké) jemu i svetu užitok donesie. O zakladaní velikej literatúry my aspoň ešte nesnívame, my snívame len o zachování života slovenskjeho.“ (Jaroslav Vlček, „Dejiny literatúry slovenskej,“ str. 170., 171.)

[1]) Ruský slavista vyhlašuje slovenskou literaturu za hodnou pozornosti ruských vzdělanců. Nemámeli pak my, kteří se Slováky tvoříme národ jeden, mnohem více ještě příčiny všímati si literatury psané slovensky, zvláště když — s dobrým rozmyslem to pravíme — vydala i plody, které úplně se vyrovnají nejlepším plodům literarním psaným česky? Slováci se neodtrhli od nás, ale spíše se my jich vzdalujeme, vlastně

díla. ve kterém jest otištěna. Druhá — krásný, ale nedokončený, daleko nevyčerpávající předmět, spis, při tom zas otištěný ve sborníku a nevyšlý o sobě.

Takým spůsobem vydávaná kijevskou Slovanskou Společností kniha. zdá se nám, má vyplniti jednu z mezer naší slavistické literatury. Spis p. Jarosl. Vlčka, rodem Slováka, professora pražské realky, jest celkový obšírný nárys slovenské literatury, napsaný veskrz krásně s úplnou znalostí věci. Seznamuje nejen s hlavními fakty a pracovníky v literatuře slovenské, ale uvádí čtenáře i v obsah nejdůležitějších prací.[1]) Nelze však nelitovati, že v té příčině příliš málo místa věnováno novějším velikým spisovatelům, jako Svetozáru Hurbanu-Vajanskému a Országhu-Hviezdoslavovi. Obeznámiti ruské čtenáře s uměleckými útvory těchto slavných poetů je vskutku potřeba nevyhnutelná. První vydání spisu p. Vlčkova vyšlo česky už 1881. Vydávaný zde překlad sdělán dle rukopisu chystaného autorem do tisku druhého vydání na slovenském jazyce. Pokládáme za příjemnou pro sebe povinnost vysloviti zde p. Vlčkovi jménem Slovanské Společnosti upřímný dík za laskavou ochotu, s kterou dodal nám opravený a doplněný original své krasné práce.

Kijev. 1. září 1889.

---

už nespravedlivě ignorujeme vše, co se u nich děje. Poučme se o příčinách vzniku psané slovenčiny, poznejme nejlepší spisy jejich, pozorujme život jejich jazyka a uvidíme, že Slováci čtou česky tolik a vězí v duševním snažení našem tak pevně, jak vůbec jest možná po a při překážkách, které mají příčiny jednak ve hrozném úpadku našem v časech Bernolákových (konec XVIII. století), jednak v politické bezvýznamnosti i nás i Slováků v dobách Štúrových, a na konec v politické nadvládě Maďarů zjevné od r. 1868. a připravované už dávno před tím. Studujme literaturu jejich a poznáme, že vězí kořeny její hloub v lidu než kořeny literatury naší. Studujme ji a poznáme, když už zapomínáme, čemu nás učili Slováci Kollár, Šafařík a Štúr, že bychom se tomu znova mohli naučiti u nynějších Slovákův. A když uvážíme, že nezhynula škola ta, ba že při životě pevně drží větev národa našeho týranou, že nelze více, poznáme také, že bychom se v té slovenské škole měli naučiti také tomu, co udržuje při mysli Slovana, i když horší věci naň dorážejí než strach z „kroku do nejista.“

[1]) Obeznámiti se s plody těchto velikých spisovatelův u nás je potřeba tím větší, že studiem jich vzejíti by mohl nemalý prospěch v nejedné příčině našemu tvořeuí literaturnému poznáním nových zdrojů, které tryskají z ducha slovenského, nám tak blízkého, že bez něho nejsme ani celí. Ku konci přičiníme poznámku, jak se má ruský překlad k starší práci Vlčkově a k nynější slovensky napsané. Když starší česká práce měla býti do ruštiny přeložena, spisovatel, jak dovídáme se z předmluvy Florinského, překladateli dodal opravený a doplněný original své práce. Srovnámeli však ruský překlad vyšlý r. 1889. se slovenskou prací dokončenou r. 1890., vidíme, že ruský překladatel dostal do rukou jen část oprav a doplňků. Zejména část o současných předních spisovatelích je v nové knize znamenitě rozšířena a hoví se tím přáním ruské předmluvy. Litovati jest, že ruský překlad nepočkal na knihu slovenskou mezi tím značně zdokonalenou. Název knihy slovenské: „Dejiny literatúry slovenskej.“ Napísal *Jaroslav Vlček*. V Turč. Sv. Martine 1890. Str. 280. Cena 2 zl.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 3.

Příspěvky ku praktické poetice.

Pocestný.

Od *Fr. L. Čelakovského.* — Podává *Fr. Bílý.*

Je to chůze po tom světě —
  kam se noha šine!
Sotva přejdeš jedny hory,
  hned se najdou jiné.

Je to život na tom světě —
  že by člověk utek'!
Ještě nezažil jsi jeden,
  máš tu druhý smutek.

Což je pánům! ti na voze
  sedí pěkně v suše;
ale chudý, ten za nimi
  v dešti, blátě kluše.

Ej, co já dbám na té cestě
  na psoty a sloty,
jen když já mám zdravé nohy,
  k tomu dobré boty.

Však na pány v krytém voze
  taky někdy trhne:
jednou se jim kolo zláme,
  jindy vůz se zvrhne.

A krom toho — až své pouti
  přejedem a přejdem,
v jedné hospodě na nocleh
  pán nepán se sejdem.

1. Jinaký býval život na našich silnicích ještě před padesáti lety! Vůz hrčel za vozem, těžké nákladní střídaly se s osobními, pokřiky vozkův a vřesk trubek zněly od rána do rána, neutichujíce ani v noci, v zájezdních hostincích měli pořád plné ruce práce — milý to obraz ruchu a hluku, scen veselých i ovšem také bolestných, jak jej vídati dnes jen na nemnohých nástupkyních jejich, jen na nejživějších drahách a stanicích. Básníci, povídkáři i praprosaičtí pamětníci zaletují v duchu do těch dob vesměs jaksi s elegickou náladou, s pohnutím, avšak rádi. Vzpomeňme si jen starého Hájka u Boženy Němcové, nebo Jiráskovy povídky »Na staré poště.« neb i úvodu Čechovy »Noci na Supově.« A co mají Němci všelijakých těch »Wanderliedů« s nápěvy a bez nich!

Ovšem dobře jest nám nyní velebiti tehdejší způsoby cestování; avšak kdo tenkráte sám podnikl nějakou cestu, jmenovitě delší, zkusil toho v zimě v letě, že měl o čem vypravovati a nač vzpomínati; ale přes to přese vše ten, komu los padl méně skvoucí, že mu bylo cesty podnikati pěšky, neubránil se mnohdy návalu trpkých pocitův a se závistí pohlížel na mimo jedoucí kočáry a bryčky, starosvětské okroče i na rozviklané dostavníky.

2. Také náš pocestný, patrně bez velikých přítěží putující, vystrojený asi jen holí a skrovným uzlíkem nejnutnějších potřeb, jak jej také vypodobnil v Hálkových »Květech« r. 1868. v. č. 41. Vojtěch Barvitius, byl jeden z těch mnohých, kteří cestování vozmo znali jen od vidění: muž z lidu, dobrého zrna, vtipný a veselý, na »pány« jako na ideal pohodlí a blaha životního patřící.

Dlí již asi delší dobu na cestách a má ještě hodný kus světa projíti. Stálé stoupání s kopce do kopce již se mu zmrzuje, a pohled na nové hory, sotva si oddechl od jeděch, přímo mu již vyluzuje povzdech nad tím divným pořádkem v přírodě i nad obtížnou chůzí samou.

Jako pak v přírodě, jest i v životě lidském, jen že tu místo vrchů kupí se na sebe smutek, bolest a žal. Onyno omrzují chodce svou hojností a namahavostí a zkracují mu dech i veselí, smutek a žal zase svírají srdce, skličují mysl a zbavují svěžesti a jaroty. Způsobují tudíž city stejně tísnivé. Proto jedny druhých mohou pocestnému býti příhodným obrazem, a on tyto pojmy jinak sobě cizí trefně přivádí vytknutou společnou vlastností ve vzájemný vztah. (Sloha 1. a 2.)

Neveselé úvahy a city pocestného ještě mocněji se vzrušují, an vidí přejížděti kočáry panské, v nichž jedoucí pohodlně si hoví a se baví, na pěšího chodce pak jen lhostejně, neli výsměšně se poohlednou. On jme se srovnávati poměr pánů s osudem chudých, uvádí si na mysl příjemný život jejich, v hojnosti a bez jakéhokoliv odříkání plynoucí, a co naproti tomu zkusí chuďas při tom cestování, vydaný všem rozmarům a změnám počasí: mrazům, vichrům, sněhu i dešti. O takových strastech neví ovšem nic pán sedící v kočáře, vždy dobře opatřený pro všechny okolnosti. Závist a nepřízeň vkrádá se proto v dobré jinak srdce chodcovo. (Sl. 3.)

Avšak kdyby jim pustil uzdu, přistěhovala by se tam brzy také rozmrzelost a nespokojenost, neli též nenávist, a ztrpčovala by mu všechen život, všechno konání, aniž by se tím docílila náprava. Nestrpíť závist souladu a míru, kde se usadí, hlodajíc v samy kořeny vnitřního života; toť právě její kletba!

Dobře jedná tudíž náš pocestný, že se oním českým »Eh co!« vytrhuje těmto zlým mocem a vrací sám sobě, jenž jest v jádře bytosti své zdravý, mysli bodré a jaré spokojuje se tím málem, které však nazývá svým. K cestování potřebuje hlavně svěžesti tělesné, křepkých nohou a dobrých botův — a to obé má v plné míře a také s chutí si to libuje. Veselost už při tom se jaksi najde, nesneseť Čech dlouho smutněti, má ještě slzu v očích a již mu úsměv pohrává kol úst; a tato vnitřní urovnanost přenáší se pak lehce přes obtíže pouti pozemské, přes ty rozmanité psoty a sloty. (Sl. 4.)

Ostatně pocestného posiluje také leckterá útěcha, byť tato nebyla vždy prosta škodolibosti. Panské cestování má také své vady. Jak často slýchati a vídati, kterak jednou se jim koně splaší, jindy kolo u vozu neb náprava se zláme, někdy i celý povoz se převrhne. To se pěšímu chodci nepřihodí. Může se tudíž jeho způsob cestování honositi dokonce některými přednostmi před způsobem panským. (Sl. 5.)

Jiná útěcha posléze spočívá i v tom moudrém zřízení přírody, že jako všichni stejně s pláčem a bolestně přicházíme na tento svět, tak také před bledou bohyní smrti, jejíž řádění tak nezapomenutelně vypisuje Komenský v kap. VIII. svého »Labyrintu světa,« lidé jsou si všichni rovni. Král jako poddaný, pán nepán, ten, jenž se za živa jen pohodlně vozil jako ten, kdo se namahavě blátem brouzdal a od deště mokl, dostane k poslednímu pobytu těla stejně skrovný odměrek země, čtyři studené, tmavé stěny. (Sl. 6.)

Tímto zakončením sbližuje se naše báseň se známou slovenskou písní: »Bože mnoj, otče muoj,« kteráž ale jinak základní náladou i celým rázem svým od ní se odlišuje. Ubohému Slováčkovi jest tato rovnost posmrtná jedinou útěchou smutné a zoufalé existence jeho.

3. »Pocestný« vyskytl se poprvé na veřejnosti r. 1831. v »Časopise Českého Musea,« v němž Čelakovský seznamoval čtenáře s rázem a spůsobem nového ohlasu písní, tehdáž českých, který, povzbuzen jsa netušeným úspěchem »Ohlasu písní ruských,« hned na r. 1830. celý vydati mínil. Že asi básník vložil do písně reflex citů vlastních, že tedy za »Pocestným« hledati smíme jej sama, právem možno se domýšleti. Neboť Čelakovský rád cestoval, často, když prázdeň dovolila, navštěvoval rodné město a přátely, dary pozemskými však nikdy, a dokonce ne do let třicátých, neoplýval. Domysl zmíněný potvrzuje také úkaz, že Čelakovský už dříve (ve »Smíšených básních«) cestování si obral za předmět básnického spracování, nejpodobněji naší básni pak v písni »Radostné cestování,« kterou byl složil r. 1828. Nad to sám vyznal, že poesie jeho — podobně jako u Goethe — pramenila hlavně z toho, co sám zažil a okusil.

4. Z těchto skladeb »Pocestnému« náleží přednost. V »Radostném cestování« ovládá výhradně satira, nejsoucí ničím zmírňována; básník obral si za terč výsměchu vůz, na němž jede čtvero pánů, projevujících každý jinakým spůsobem svou únavu a nevšímavost cesty, řízený s kozlíka klejícím vozkou, kdežto jiný povoz, snad dámy vezoucí, opět tak jest zabedněn, až by se ani nepoznalo, sedili kdo v něm čili nic, nebýti těch krabic a škatul, jež po něm jsou porozvěšovány. Krása krajiny, občerstvující vzduch, vonné sady a háje, okouzlující lahoda jarní neb letní přírody — toho naši cestující nedbají, před tím se naopak uzavírají. Jeliž divu, že takováto protiva naplňuje básníka jakousi škodolibou radostí, a jest mu jakýmsi zadostučiněním za vlastní nepohodlí, tak že zavírá vždy své pozorování výsměšným refrainem:

Ó radostné cestování,
jaké mají velcí páni!
Hahaha! hahaha!

V »Pocestném« té řízností satirické nenajdeme. Jest zde ztlumena v milý humor, který je výronem šťastného názoru světového, vedle něhož blahořečiti lze tomu, kdo se dovede vždy vpraviti ve svůj osud a s ním smířiti, vyhledává jeho pěkné stránky a druhému bez závisti a záští přeje jeho radostí a předností, věda, že v té číši

slastí bude vezpod asi také ukryt nějaký pelyněk, jenž je ztrpčuje a proměsuje hořkostí. Jen když jemu za to kvete nejcennější všech kvítků: dobrá mysl!

5. Takto básník uložil do prostého roucha pocestní písně vzácné jádro myšlenkové, které každému mluví z duše a jistě značný podíl má na oblibě její. Mile jímá také zvláštní nálada písně spůsobená hojnou změnou citů: počínajíc jaksi elegicky, toužně, vzmocňuje se v dissonanci společenským kontrastem, jevícím se v povědomí macešského osudu, jenž jednomu položil do vínku jen trud a pot, kdežto druhému nadbytkem uštědřil rozkoší a blahobytu; avšak hned potom se báseň vytrhuje z takového rozladění a berouc na se ráz žertovný, kořeněný trochu škodolibostí, dospívá posléz k čistému smíru citův a vyznívá takto harmonickým závěrem, aniž při tom vybočila z energie, která ji všecku prodychuje.

Jinou příčinu oblíbenosti a znárodnění písně hledáme v její mluvě a v lahodném toku rythmickém. Bystře a vtipně básník přiřaďuje myšlenky a nápady pocestného zcela podle povahy našeho lidu, která se v básni té tak znamenitě obráží, volí slova i obraty jadrné a nestrojené a vzbuzuje vůbec illusi, jako bychom píseň slyšeli z úst prostého pocestného. Na př. hned povzdech: Je to chůze po tom světě! frase: že by člověk utek', 2. osoba: sotva přejdeš, ještě nezažil jsi, zvolání: Což je pánům! slova: v dešti, blátě kluše, dobré boty, metafora v jedné hospodě na nocleh a j. stírají s písně říkajíc původ umělý a dodávají jí rázu lidového.

Týž účel, nerušiti přílišnou umělostí prostonárodní nádech písně, má asi také spůsob rýmování (toliko vždy 2. a 4. verš váže se rýmem) jakož i čtyrstopý trocheus, jenž někdy s veršem utíná také větu, jindy s následujícím třístopým veršem libě splývá v myšlenkový celek a tak přirozeně přiléhá k celému rázu písně, jakoby tu nemohl ani jiný rythmus býti, propůjčuje jí ve spojení s celkovou lahodou mluvy plynné a lehké zpěvnosti.

Ostatně nejlepší soud o básni té pronesl národ sám. Přešla řekna v krev a tělo jeho, a již mládež ráda ji říká, přednáší i zpívá, ana také v hudbu byla uvedena.

Karolina Světlá.

Kritická studie. — Napsal *L. Čech.* (Č. d.)

Idealisování toto, jež po Aristotelovi Lessing nejrozhodněji hájil,[1]) G. Sand zcela nepokrytě nazývá okrašlováním,[2]) a počínání toto

---

[1]) Že však proti Aristotelově výroku v poetice (kap. 15. 11.) lze uvésti i výroky jiné, ukázal jsem v článku „Nová literarní revoluce“ („Liter. l.“ 1887, str. 51.—52.), kde pojednáno rovněž o různém významu pojmu idealisování.

[2]) V povídce „La mare au diable“ (I.) dí: „Son but (= de l'art) devrait être de faire animer les objets de sa sollicitude, et au besoin, je ne lui ferais pas un

scelujíc, dovršujíc, sesilujíc důsledně vede k isolování jisté vášně neb jiné duševní vlastnosti bez ohledu na ostatní život duševní, tak že, jak Guyau dí, romantikové vtělujíce jednu vášeň v jednu osobu »uvádějí lidský stroj na jediné jen kolečko a nahromadivše jistou sílu veškeré pak užívají, aby do krajností hnali danou vášeň.« Tak zajisté jen abychom některé příklady uvedli, stupňuje a napíná se mstivost Dalenina v meze nejkrajnější, zrovna tak jako chorobná citlivost Cilijina, nebo podivínství venkovského Fausta, onoho kořenáře Kosmasa, jenž neli Bohu vyrovnati, aspoň nad smrtí zvítěziti a všem vládnouti chtěl. Jestliže stupňování a vzorové kreslení jakýsi smysl má u povah dobrých, jelikož sloužiti mohou k účelům povznášejícím a moralisujícím, jak to na př. nebožtík prof. K. Šmídek učinil s Evou ve své rozpravě o romanu »Kříž u potoka« (»Vesna« 1885, str. 187. a 199.), nemá to zajisté rozumu pražádného u povah jednostranných nebo naprosto špatných a zlých,[1]) nehledě vůbec k tomu, že pravdivější formuli o životě vyslovil Guy de Maupassant, pravilli, že život není ani tak dobrý ani tak zlý, jak se v podobných případech líčívá. K jakým koncům takovéto idealisování vede, viděti jest na Rozárce ve »Skaláku,« která sice má býti vzorem nejšlechetnější a nejidealnější obětavosti, vlastně však vrcholí v tak přemrštěné a chorobné citlivosti, že ji ne k idealním, ale abnormalním postavám čítati musíme, zrovna jako pessimistku Cíliji. Kam takovéto idealisování, totiž hromadění zlých vlastností při kreslení charakteru zlého, může vésti, vidíme na staré Rohačce v Divousích, která při zastřelení syna ještě jen pouze na zničení rozsívky myslí volajíc hlasem sípavým: »Vždyť to vidíš, zkazil mi rozsivku. On tím vinen, nebudeli nám teď scházet obilí,« a dává odvésti syna svého do kostnice bez rubáše. To pak již nejsou idealní vlastnosti našeho lidu, jako jí není též hrubá až nad dětmi vlastními se zapomínající bezcitnost starého Klobosila v »Kříži u potoka.« Zajisté by Světlá rozhodně se opírala tomu, kdyby někdo podle těchto idealisovaných postav celkový úsudek pronášel o lidu ještědském, ač by k tomu měl tutéž oprávněnost, jako ten, kdo jej pronáší na základě několika výminečných případů výtečných. Nejčastěji idealisování toto vede k rodovým typům z klassického světa známým, a není divu, že Světlá takovéto postavy nazývá antickými. Ostatně přecházení těchto rodových typů v šablonovitost, jíž se ani u Světlé ubrániti nedovedeme, jest tak všeobecně uznanou věcí, že i novější idealistická aesthetika útočiště vzala k individuelnímu idealu a vidouc, že i s tímto zřídka se ve skutečnosti setkáváme, na výrazno či charakteristické krásno velkou váhu klade, což Hartmannovi zajisté za zásluhu přičísti dlužno. Idealisování v tomto smyslu tedy Světlá prosta není a to nejen v těchto lidových, ale i v ostatních svých povídkách, a jest pochopitelno, jestliže, majíc právě jistou jedinou vlastnost duševní na zřeteli, zapomíná na veškeré

---

reproche de les embellir un peu. L'art n'est pas une étude de la réalité positive; c'est une recherche de la vérité idéale."

[1]) Srv. „Literarní listy" 1887, str. 52.

okolí a prostředí a stejně líčí povahy své na Ještědu i v městě. I kreslí pak lidi, jakými by měli býti, ne jakými by mohli býti a méně ještě než jakými jsou. A jsou pak tyto postavy zbavené svého kroje a prostředí tak abstraktní, že se s nimi ovšem setkáváme u spisovatelův i jiných národností, tak že se nikdo báti nemusí, že snad by přisvědčiv ku pravdě této nad národem se zapomínal a upíral mu toho, co mu nad ostatní přísluší v míře větší. A čím více se zveličují vlastnosti některé, čím více osoby se stávají telefony, jimiž se rozvádějí spisovatelčiny názory, tím méně mají plastičnosti mizejíce do vzdušných mlh a jinozemských sfer.[1])

Přes to vše však i u Světlé s realistickými živly se potkáváme. Realismus přes noc nalezen nebyl, a něco pravdy obsahuje tvrzení, že velcí spisovatelé byli vždy realisté. Již tím, že spisovatelé naši z důvodů národních a vlasteneckých byli přinuceni lidem a národem se obírati, přímým pozorováním a studiem života toho k jeho reprodukci byli vedeni. Světlá trávíc život vždy nějaký čas uprostřed samého lidu ještědského zachytila mnoho ze skutečného života a na četných kresbách lpí jeho svěžest života. Hlavně ovšem povídkám jejím národní ráz vtiskují podrobné kresby venkovského dějiště, jak krajiny celkové, tak i jednotlivých vesnických statků, chaloupek, mlýnů, lesů, pasek, humen, dále šatstva a kroje, na prvním místě však četné národní obyčeje a zvyky, pověry, říkadla i zvláštnosti mluvy, jimiž hojnou měrou obohacuje spisy své. V té příčině jest také sběratelkou jako Erben, Němcová a jiní; jen že nepodává material tento přímo a samý o sobě, a za věc hlavní, nýbrž s ním zároveň zobrazuje i nositele jeho. A právě ty osoby, jež nepovznáší nad úroveň intelligence i mravnosti dosažitelnou v daných poměrech, aniž sklání je pod ní, patří k postavám nejvěrněji vystiženým, a v nich skutečně, jež jak snadno pochopitelně i většinu tvoří, vlastní rázovitost lidu ještědského spočívá. Takto sice nečiní ho ani bohorovným ani antických povah plným, ale milým, soucit i soustrast vzbuzujícím. Tu nezapomíná snad na banalní, ale tak snadno zapomínanou pravdu, že »má i ten nejlepší mezi námi na duši znamínko, podle něhož zapříti nemůže, že je dítě světa z hříchu zplozeného« (»Lamač a jeho dítě«), což svým způsobem již starý Aristoteles pověděl, určuje, jakého hrdinu dramatický básník zvoliti si má. A stopujemeli pak tento lid ještědský, Florika i Lukáše, Vendulku i mlynářku z »Kříže u potoka,« starého Palouckého i stárka rovněž z romanu posledně jmenovaného, ty pašíře i loupežníky,

[1]) To částečně i připouští T. Nováková, pravíc: „Pochybujeme, že se nám kdy dostane podobných povah básnických, byť i literatura naše výše a výše postupovala, jako jsou Frantina, Marie Felicina z Felsenbergů, Eva a Józa, Sylva a Jirovcová, Leonila Křinecká, Jitka, Monika, Cílije, teta Albína, Nebožka Barbora. Tu ovšem zdá se nám někdy, že z úst těchto dívek a žen, nesmírně nad úroveň všednosti čnějících, promlouvá k nám věštkyně naše, že Marie Felicina, Leonila, Albína, Isabella, Ivana jest — Karolina Světlá.“ („K. Světlá,“ str. 62.) Podivení nad tím, že při tom všem Světlou lze nazvati spisovatelkou realní a vší subjektivnosti prostou (tamtéž, str. 63.), vyslovil již též referent „Hlasu národa.“

vidíme lid svůj s jeho ctnostmi i chybami, mezi nimiž neschází na př. ani svárlivost, soudivost a neústupnost starého Rokelského i Ptáčníka v povídce »Přišla do rozumu,« v níž bezmezná láska našeho sedláka k té hroudě jeho v malém došla dříve projádření, než ve velkém Zolově romanu »La terre.« Že mezi lidem tímto žíly i povahy charakteristické, značně individualností svou od ostatních se lišící, není pochyby: duševní výraznost tato jevila se buď v pokrokové snaze ku předu, buď byla zvláštním přežitkem z předešlé kulturní fase, buď zvláštní spletka pokroku s minulem. Mnohdy jistá abnormalnost u osob takých se jeví, ať již ve fysiognomii, ať v intelligenci, kterýžto nedostatek jistou dobrou mravní stránkou se nahrazuje: takovými jsou Matýsek se svojí Barborou, Josefů Josef s parádivou i lenivou Lenkou, švec Antonín se svojí Mařkou a j.

Vyplývá tedy z úvahy této o lidových povídkách Světlé, že jednak vnášela v něj vlastnosti českého lidu vůbec, kterých mu jindy upírala, jednak zase, že povyšovala jej na vyšší stupeň kultury, své pomysly i názory jemu připisujíc; jinak však že mnohé stránky o vlastním pozorování a studiu svědčí, ač i tu jako v celé činnosti své podléhá romantickému názoru o idealisování, čímž nejpatrněji od moderního realismu se liší.

Ještě však dvojí proud v lidových povídkách jejích se jeví. Míniť jednak povídkami svými přímo lid poučovati. Učinila tak již v »Kříži u potoka« v prvním jednání, majíc za to, že největší část čtenářů mnohem spíše si povšimne pokynu v rouše zábavném a že mu v této formě mnohem hlouběji utkví v mysli, než podánli mu bývá v úvaze vážné a přesně věcné. Nejpatrněji se jeví tato snaha v črtě »Bohatá nevěsta,« která založena jsouc na sporu mezi přívrženci hospodářského pokroku a protivníky všeho novotářství a starých zvyků velebiteli, popisem živého plotu skutečně vzbudila touhu zvěděti, jaký druh rdesna spisovatelka mínila, tak že v připojené poznámce spisovatelčině odpověď na dotazy tyto obsažena.

Jiného druhu jest povídka »Ze starých časů,« která vypisováním minula reagovati má na přítomnost. Výroky jako »Kde je moc, tam je také právo, kdo nechce snášeti násilí, tomu nezbývá než podlézti,« jsou rozhodným ohlasem současného nedávného kvašení, zrovna jako zjevno jest, kam se míří s pouty, jež mušketýrovi rychtář sám uschovává, kterážto pouta i ve »Větrni« svou důležitou úlohu mají. V obou povídkách těchto mimo to Světlá ukazuje na rozpory, v jaké přivésti může předpis zákona a předpis lidského soucitu a útrpnosti; dávno známá kollise povinností a zkušenost vložená v přísloví: summum jus summa injuria. V povídce první »Ze starých časů« aspoň jest naznačeno, že zákon tu provádí se nespravedlivě, ač případ sám jest rozhodně výminečný, vrcholící totiž v tom, že prostá žena Héda stává se najednou znamenitou lékařkou a pokutována má býti za to, že zdarma léčí ty, kdož k ní přicházejí, a že tedy zde přispívati bližnímu a smilovati se nad ním stává se skutkem nezákonitým. V druhém případě Dorka nechce prozraditi pašíře,

poněvadž pašířství i z hladu se vykonává. Avšak v obou těchto případech jest sice jakási revolta proti socialním ustanovením, ale nevyužitkuje se rozporů těchto ani k situacím tragickým ani k jakémusi idealnímu rozřešení obou na se narazivších povinností; v povídce druhé vůbec onen spor jen k pouhé charakteristice Dorky slouží.

Bylo již řečeno, že pominemeli ony jedinečné povahy vynikající buď mravní vznešeností nebo nadměrnou zlou vlastností nějakou ostatní lid ještědský buď jeví se takým, že bychom vůbec se nemohli povznésti k onomu nadměrnému vychvalování jeho vlastnosti, buď jest takým, jakým vůbec lid ve své kulturní fasi býti může. Ony individuelní osobnosti svými charakteristickými vlastnostmi tak se podobají osobám z jiných vrstev, že při rozdělování a popisování těchto individualních povah netřeba více rozdílu činiti mezi osobami z lidu a osobami ze stavů jiných. Proto také v této části onoho rozdílu činiti nebudeme.

Předveďme nejprve řadu ženských osobností Světlé. Jest známo, že nejkrásnější své myšlenky Světlá vtěluje v bytosti ženské, a že povahy ženské kreslí ve světle nejpříznivějším. Netřeba pro tyto okolnosti žádné omluvy: vysvětluje se zajisté počínání toto z emancipačných snah Světlé, která snaží se aspoň umělecky dokázati, že ženy jsou schopny toho, co jim duch její vykazuje. Tázalať se již Hálka: »A jak chcete, aby ona část obecenstva, která jiného čtení nezná, než čtení zábavných spisů, se vzdělala a povznesla, nemáli nikdy poznati idealů ve spisech těch?« (»Z literarního soukromí.« »Ž. l.« 1880, str. 108.) Povznesení a zušlechtění české ženy bylo jí úkolem, jejích povídek ženy měly tedy býti vzory, dle nichž česká žena se měla říditi, k jejichž výši aspoň přibližovati se měla. Obětavost a lásku k povinnosti Světlá ženám na předním místě hledí vštípiti, a proto tyto dvě ctnosti nejčastěji zdobí její ženské bytosti. Její Božena, Lenora, Aninka, Isabella, Anežka, Rozárka, Lidunka, Johanka, Klárka, Sylva, Eva, Milda, Lidvina, Luběna, Tereza, Monika, Marie, Albína, Celesta, Katynka, Héda, Marie Felicina, Selena, Borka — ty všechny ozdobeny jsou těmito ctnostmi, ať již obětavost jejich se vztahuje ku prospěchu jednotlivce, milence nebo manžela, ať ku prospěchu celého rodu, ba i celého národa, ať obětavost ta se končí vítězstvím a potomním blahem, nebo zničením vlastního blaha a života. »My jsme silnější než vy, proto musíme nésti větší tíže života,« volá za ně za všechny k mužskému pokolení Božena. Mravní vznešeno tyto ženy její a následkem toho ženy vůbec činiti má základem světa tohoto. Sám Bůh zjevil podještědské Monice, kdy skoro šílená hořem u olše k němu volala, tuto pravdu: »Máli ten svět potrvati, tož nutno, aby přebývala v ženách stálost, dobrota, smířlivost. Ony jsou základy jeho. Pakli by ony povolovaly, rozpukají se a vše, co stojí, s nimi se zboří a propadne. Uložil Bůh srdci ženinu, aby vše snášelo a překonalo pro ty, které její lásce svěřil. Jí jest svět ten vykoupiti ode všeho zlého svou trpělivostí a jej upevniti svou ctností.« A tak jsou ženy její praví heroové ctnosti, u nichž mravní

tento zákon pevně vryt jest v srdce. Avšak nejen vznešená výše mravní jest stkvělou jejich ozdobou, vynikají i mohutnou silou ducha a značně vyvinutou intelligencí. Milují knihy, studují, vzdělávají se, rozluštňují otázky vědecké i společenské: její Vilma, Ivana, Leonila, Isabella, Luběna, ba i ta bohyně v selské kukli Enefa, Celesta, hospodská v Letovicích, Estella, v otázce ženské, národní, socialní, umělecké honěny jsou v míře vrchovaté. Názory proniknuty jsou svobodomyslnými, láska ku svobodě, nenávist proti všelikému tyranství, boj proti všelikému obmezování a tyranství, touha po rovnosti všech lidí zdárně klíčí v jejich srdci. Filosofická náklonnost vězí ve všech a dotýká se u různých osob nejrozmanitějších otázek, ani náboženských nevyjímajíc. O nich rozjímá nejen pohanka Frantina, která milenci zlými činy poskvrněnému vráží vlastní rukou nůž do prsou, ale i ta Dorka — větrně, která nemodlí se, poněvadž nechce svými záležitostmi obtěžovati Boha, jejž obtěžují všichni. Ukončme tuto řadu žen obětavých a heroických Ismenou, která dýkou otcovou se vraždí, zneuctěna jsouc v citu svém zrádným, sobeckým milencem.

Jiná řada představuje ženy neukojitelnou vášní zmítané, která se stupňuje v nezdolnou mstivost: tyto zastupuje Tekla, rychtářka, Gabriela, Józa, Xavera, Dalena, Zdenka: ale, jestliže Józa za utrpení a příkoří učiněná proklíná celý rod, jako rychtářka proklíná manžela, Dalena obětuje zapřisáhlou pomstu svoji na osvobození Michala a hraběcí sestry své, milenky Michalovy.

I tu tedy ženy máme aspoň velikostí svou vznešené: pod nimi však nízko stojí nízce smýšlející kokety jako Isolda z Nežárova, Emilie, ba i ta Ida, Berta i Francka. K nim řadí se hrdé šlechtičny, Anděla z Mont d'Or i Ilda Bělotýnská, jakožto protivy oněch mravně povznesených a obětavých Leonil a Teréz, kdežto antická Korona svým vzděláním tak povrchní a mělká stojí oproti intelligentní Ervíně, Ivaně v téže protivě, jako ve vrstvách lidových horoucí láskou ke knize se vyznamenávající Eva k bohaté nevěstě Kačence, ku knihám těm zrovna tak velikou nenávist chovající. Sem dlužno vřaditi i vlasteneckou vlažností a lhostejností vynikající Rudolfu proti vlastenecké Albíně i Jiřině.

Po těchto jednak positivních vzorech jednak negativních jejich protivách přichází celá řada žen ne sice všedních a tuctových, přece však ne v míře tak veliké nad všeobecnou úroveň vynikajících, za to však charakteristických jistou vlastností, ať chvalitebnou ať ne právě pěknou. Vystupují před námi hlavně v povídkách lidových a povahopisných: míněny jsou ženy, jako na př. otce svého do nejkrajnějších mezí poslušná Dorotka, tvrdohlavá Vendulka i Mařka, svého Matýska tak něžně milující Barbora, zbožná teta Vavřincová, jež opuštěna byvši prvním svým milencem, zrovna tak více se nechce provdati jako po smrti prvního manžela vdova Jirovcová, lenivá, ale parádivá Lenka a j.

Ukončíme pak tuto galerii nejrozmanitějších postav osobnostmi abnormalními, fantastickými, chorobnými, nedostatkem vzdělání ne-

vyvinutými, podivínskými: vystupují od prvních děl Světlé až v nejnovější spisy. Jsou to mlhovitá Lucinka, všeho vzdělání prostá, ale citu plná Márinka, chorobná Stázička, divá Vincka, jež teprve láska vyhojí a k netušené výši mravní i intelligentní přivede, podivínská Johanka, fantastická Helena, pessimistická Cilije a chorobná samotářka k řece Vltavě tak lnoucí a konečně tak vášnivá Jitka.

Zbývá ještě krátce jen zmíniti se o tom, jak líčí Světlá ženy své co do krásy tělesné, a kterak tato se má k duševním vlastnostem jejich. Celkem ženy Světlé jsou vesměs krásny, neb zajisté aspoň výrazny. Ty z nich, které duševní prázdnota, nebo mravní nicota hyzdí, bývají nadány zvláštní krásou tělesnou, Isolda z Nežárova i Emilie jsou pravými královnami mezi dívkami a ženami, a Koronu zdobí přímo krása antická, kdežto ženám jejím ctnostným a intelligentním se sice arci ledakterá může krásou vyrovnati, ba někdy ženy tyto až s ošklivostí hraničí jako na př. snědá, hubená, hranatá Johanka, jejíž kudrnaté černé vlasy stály jako hřebíky nad nízkým, vždy zamračeným čelem, avšak duševní jich hodnota v pravém okamžiku naplňuje obličej jejich takým jasem a oživuje jej tak, že i ony se stávají ku podivu krásnými. Bývají z nich mnohé sice hubené, vytáhlé, s čelem širokým, ať jest to již městská Isabella nebo venkovská Anežka a Dorotka, nicméně i z těchto jiné věnem mají krásu vzornou. Není tudíž mezi ženami Světlé absolutního ošklivа, ale představuje dosti krásek vzorných, z nichž u některých mezi tělesným půvabem a duševní hodnotou bývá naprostá rovnováha, u jiných pak zase oproti kráse tělesné stojí duševní nicota, nebo naopak menší krása tělesná se snoubí s duševní výší. Zaznamenati dlužno, že k příznakům krásy tělesné hlavně oko a vlas přináležejí.

Již Hálek Světlé vyčítal, že kreslí ráda muže odporné (»Z literarního soukromí.« »Ž. l.« 1880, str. 109.), a Krásnohorská připouští, že »její rekové se zdaleka nevyrovnají oslňujícím jejím idealům ženským,« pravíc stejně upřímně, že jest to docela v pořádku, docela přirozeno, jelikož se jen »žena spisovatelka nejhloub vžije v ženskou obdobu své fantasie«; nicméně netají se Krásnohorská i s tou příčinou, že ženštinám velmi často muži okazují se ve svých nejslabších stránkách, že hrdinové nebývají k nim hrdinami, šlechetníci ne šlechetníky, svobodomyslníci ne svobodomyslníky, charakterové ne charaktery, a že jednání mužů se ženštinami bývá často zřejmou nedůsledností proti jejich ve všem zjevné povaze. (»Osvěta« 1880, str. 195.—196.) Buď jak buď, Světlá zajisté na své dráze životní setkala se i s ušlechtilými charaktery mužskými, a nejsou skutečně ani její díla prosta mužských vzorův, ba lze říci, že vyjmemeli nešťastnou existenci Skaláka, jejž na sráznou dráhu uvedla lidská společnost, proti jejímuž převrácenému jednání i dílo toto jest namířeno,[1])

[1]) Výtka tato obsažena jest ve slovech Rozárčiných: „Bůh zajisté chce, by boháč sdílel statek svůj s chudým, silný aby byl nápomocným slabému a dobrý člověk života ctnostného a mravův ušlechtilých by se naklonil k chybujícímu a měl s ním trpělivost a mluvil k němu slova

nenalezáme v mužských charakterech Světlé tak demonických osob jako jest Gabriela, neb i stará Rohačka, a mezi slabosti a hříchy, jež tíží bedra romanových hrdinů jejích, nepatří hnusné činy, děsné zločiny, raffinovaná zloba a naprostá zkaženost, nýbrž chyby vyplývající z přirozených zlých stránek povahy lidské neb z převráceného vychování. Egoisté a sobci, lehkovážní hejsci, nerozvážní vášnivci, slaboši duchem a tělem, neústupní tvrdohlavci, vypínaví domýšlivci, moderní blaseovaní Faustové a pessimisté, nedoukové a mravní slaboši — toť asi řada oněch odporných mužů, jednajících v romanech Světlé; že charaktery tyto hlavně Světlá klade mezi muže, a že nepatrný jich počet nalezáme mezi jejími ženštinami, tohoť hlavní příčina, že spisy její hlavně na povznesení ženského pohlaví míří, jemuž vzorné idealy zcela přirozeně v osobnosti ženské klade. Avšak jak již bylo řečeno i mezi jejími muži stkví se povahy mužné a žulové jako Antoš neb Ambrož, poctiví a idealní snílci jako Jarolím neb Souček, obětaví nadšenci a poctivci jako Šimon anebo Pavlík, dobráci od kosti jako Josefů Josef, láskou k svobodě i vlasti horoucí mužové jako Vojtěch, Ondřej, Kleofáš Chřášťal, vysokou intelligencí nadaní myslitelé jako Dr. Daněk nebo Marcel, pochybnostmi zmítaní myslitelé jako Michal, v citovém životě si libující uzavřenci jako Jiljí, Tomáš. Jedněch charakterův ovšem u ní nenalezáme: muže činorodé vůle a rázných činů, pracujících energicky a obětavě pro dobro, pokrok a idealy lidstva ať v rozměrech širokých, ať v okruzích nejobmezenějších až na Klementa Natterera nenalezáme v řadách mužských jejích postav. Snad i toho příčinou ta okolnost, že spisovatelka naše vůbec více tíhne k filosofickému přemýšlení a hloubání, moralisujícímu (v nejvšeobecnějším významu) povznášení, neb naprosto k citové a sentimentalní kontemplaci, a že její romany přese všechny problemy a otázky přetřásané jsou na úzký vniterný život obmezeny, a tím ve starém smyslu romany psychologické.

(P. d.)

Posudky.

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl II. „Očistec.“ (Č. d.)

Zpěv II. Anděl v člunu přiváží duše: tyto vystoupivše ptají se básníků, kudy by měly vystupovati na horu (na níž jest Očistec: hora tato rozdělena jest na 10 kruhů, vystupujících nad sebou; první tři kruhy jsou předočistec, ostatních sedm jest očistec): avšak poznavše, že Dante není duch, nýbrž člověk v těle jsoucí, podivem zsinaly:

v. 69. a divily se úžasem, až zbledly;

Casella, jeden ze zástupu toho, slavný pěvec a skladatel, pozná Danteho.

laskavá, která by ho dojala a obměkčila. Zdá se mi, že kdybychom se všichni dle toho spravovali, musila by všecka chudoba pominouti, i zlomyslnost a hřích.“

přitele svého, a zapěje mu kanzonu; duše naslouchají radostně, až Kato je zakřikne, načež rychle se ubírají k hoře.

Zpěv III. Básníci postupují k úpatí hory: slunce jest za nimi, a Dante pozoruje toliko svůj stín a nikoli Virgilův, a proto leká se, že ho Virgil snad opustil; tento však mu praví, že pravé jeho tělo, jež by stín vrhalo, odpočívá v Neapoli, ale Bůh že duším dává něco tělu podobného, což, ač pravé tělo není, trpí horko a zimu; Bůh že tak činí ve své moudrosti nevystihlé, a bláhový jest, kdo myslí, že vystihne nekonečnou cestu (příčinu a spůsob jednání) Boha jednoho v bytnosti a trojího v Osobách:

v. 36. Kdo myslí, že náš rozum zotročilý
můž v třech osobách jedné prabytosti
projíti dráhu věčnou, ten se mýlí.

Protož ať člověk nezkoumá, proč tak jest, nýbrž ať se spokojí, že tak jest (jak Aristoteles praví, že dvojí jest důkaz: jeden propter quid nebo a priori totiž z příčiny, druhý a posteriori totiž z účinu), čili o věcech, jichž ani smysly ani rozumem nechápeme, nás poučuje víra: neboť kdyby rozum náš svou přirozenou silou mohl všecko (i nadpřirozené) vystihnouti, byl by Adam nezhřešil (byl by poznal, že není pravda, co mu ďábel namlouval: neumřete, nýbrž budete jako bohové), a tudíž by nebylo třeba, by Panna Maria porodila (nebylo by třeba Vykupitele):

v. 37. Na pouhém „proto" měj ó lidstvo dosti;
neb nemusila Marje (!) stát se matkou,
by rozum váš moh stačit do věčnosti;

a viděli jste, praví dále Virgil, že toužili po tom bez úspěchu bystří duchové (staří mudrcové), kteří, kdyby možno bylo rozumem to postihnouti, byli by zajisté skutečně postihli a blaženosti došli, a kteří nyní (protože ani rozumem nepostihli ani věrou nepřijali) na věky (vyloučeni jsouce z patření na Boha) v předpekli touhou se trápí:

v. 40. Mřít viděli jste mnohé touhou vratkou,
jenž nyní tady věčně trpí za to,
co nemohlo jim vyspět v pravdu sladkou;

podle překladu by tady (v očistci) trpěli za to, čeho vůbec nemohli učiniti; za to však Bůh nikoho netrestá. — Táží se pak duší, kteréž jim přicházejí vstříc, kudy by měli vystupovati: jedna se k Danteovi hlásí, pravíc, že jest Manfred, král sicilský, a vysvětluje mu, že zde na úpatí hory se očisťují ti, kteří zemřeli v klatbě církevní: pro tuto nebývá člověk odloučen od lásky věčné (Boha), jenom když naděje se trochu zelená, t. jen když za živa a byť i v poslední chvíli hříchu toho lituje, pro nějž byl v klatbu dán: praví, že tuto musejí tuze dlouho čekati, ledaby tresty jejich byly ukráceny modlitbou spravedlivých na zemi.

Zpěv IV. Postupují dále: Dante zabrán do toho, co Manfred mu vyprávěl, nepozoruje, jak rychle čas plyne, a proto praví, že duše, jedna jsouc, má dvojí mohutnost: jednu, jížto přijímá, a druhou, jíž o přijatém přemýšlí a uvažuje: prvá mohutnost

jest vázána na předmět (nemůže přijímati, nenili předmětu), druhá jest volná (uvažujíc o předmětu, i když tento není přítomen):

v. 10. Neb jiným smyslem duše jest zas jata,
a jiný smysl to je, kterým slyší,
ta schopnost volná je, ta jaksi spjata.

Svah hory jest z počátku příkrý, čím dale pak, tím mírnější: vystupují tedy velmi obtížně na první lem hory, kdež za balvanem spatřili dav stínů lhostejných a líných: Bellacqua, jeden z nich, praví Danteovi, že jsou to duše těch, kteří za živa s polepšením až do poslední chvíle otáleli: a jak dlouho na zemi otáleli, tak dlouho musejí před očistcem čekati, až je k očistě připustí anděl, jenž hlídá vchod do brány očistcové, ledaby modlitba živých spravedlivých jim toto čekání ukrátila.

Zpěv V. Vystupují na druhý lem hory, kdež potkali tlum duší těch, kteří z tohoto světa sešli násilnou smrtí (překlad — obsah str. 234. — praví: »duše náhle zemřelých«) a až v posledním okamžiku hříchů svých litovali; tři z nich vypravují Danteovi, jakou smrtí sešly, a prosí ho, až se na zem vrátí, aby je odporučil jich příbuzným, aby za ně se modlili.

Zpěv VI. Některé jiné duše o totéž prosí; a proto Dante žádá Virgila, by mu vysvětlil, jak se to má s modlitbou: ty pravíš ve svém spisu, že modlitba nemění úradku nebes (»desine fata deûm flecti sperare precando.« Aeneis VI, 376), a tyto duše právě o to prosí, by příbuzní jich za ně se modlili: jest snad jejich naděje marná, aneb tvůj výrok není jasný? Virgil odpovídá: i jedno i druhé jest v pořádku, neboť soud Boží vyžaduje, aby za hříchy zadost se stalo, buďto od vinníka nebo od jiného, jenž dobrovolně za vinníka to na sebe přijímá; vroucí láska (z níž plyne vroucí modlitba) živých působí v krátkém čase totéž zadostičinění, jaké tuto duše teprve za dlouhý čas by učinily: ona pak slova jsem pronesl v podsvětí, kde chyba se nenapravuje (hřích se neočisťuje), a prosba toho, jenž ji pronesl (Palinur), nemohla býti vyslyšána, protože zavrženci v pekle jsou odloučeni docela od Boha:

v. 40. Kde větu onu děl jsem, temnou tobě,
tam k Bohu modlitbou se nedoletlo,
tam nebylo lze uleviti zlobě;

a v poznámce dodává překlad: »před vykoupením lidstva Kristem (což po vykoupení lze uleviti zlobě v pekle?), který celému lidstvu byl prostředníkem, jako jednotlivci jsou modlitbou svou prostředníky kajícníkům v očistci« (což Kristus Pán za nás jen orodoval?).

Postupujíce dále potkají Sordellu, básníka mantuanského (13. st.), jenž radostně obejme krajana Virgila, kterážto láska krajanů Danteho tak dojme, že vzpomenuv sobě na nesvornost svých souvěkých, počne kárati ostře roztržky a spory Italů.

Zpěv VII. Virgil praví Sordellovi, že tělo jeho na rozkaz císaře Oktaviana (v Neapoli) bylo pohřbeno dříve než přicházely duše vyvolených na tuto horu, by zde se očisťovaly, t. před smrtí Krista Pána, a že nebe neztratil pro hříchy jiné, ale jen proto, že neměl víry:

v. 4. Než záře boha hodné duše svaté
se cestou k této hoře obrátily,
mne Oktavian pohřbil, již mne znáte;

a v poznámce dodává překlad: »před smrtí Krista byla hora očistce pusta (!), jelikož všechny hříšné duše přišly do pekla«; což po smrti Krista Pána přicházejí hříšné duše (v nekajicnosti zemřelých) někam jinam?

Virgil praví dále: ne proto, že jsem činil (co zlého), nýbrž proto, že jsem nečinil (dobré, hlavně že jsem neměl tří ctností theologických, jak v. 34. praví), zbaven jsem patření na ono slunce vysoké (Boha), po němž ty (v očistci) toužíš, a jež pozdě (až po smrti) jsem poznal:

v. 25. Ne pro skutky, leč pro jich opak zbledlo
mi ono slunce, po němž ty mřeš touhou,
za nímž se pozdě poznání mé zvedlo;

a v poznámce dodává Vrchlický: »Sordello není zde pro zlé skutky, nýbrž pouze proto, že nevyznával tré božských cností«; těchto slov však nemluví Sordello, nýbrž Virgil, a Sordello jest v očistci proto, že činil pokání až v posledním okamžiku života.

Virgil praví dále Sordellovi: tam (v předpeklí) jsem s nekřtěňátky a s těmi, kteří neměli tré božských ctností, ač žili jinak bez hříchu, a znali a konali všecky ostatní ctnosti (viz »Peklo« IV, 19—36):

v. 31. tam s nevinnými dětmi...
a s každým, který v žití neošatil
se třemi cnostmi božskými, hřích mina,
šel za jinými, a přec nebe ztratil.

Sordello pak provází básníky dále a uvádí je při západu slunce do krásného údolí v třetím oddílu předočistce, kde »Salve Regina« zpívají duše knížat a králů (Rudolfa, Otakara atd.), kteří po celý život o věci pozemské se starali a na Boha až před samou smrtí si vzpomněli.

Zpěv VIII. Jedna duše pěje večerní hymnus »Te lucis,« a sice neprosí za sebe, jak z druhé slohy (procul recedant somnia et noctium phantasmata) vysvítá, nýbrž za živé velmože, kteří smyslným pokušením jsou nejvíce vydáni; s nebe sestupují dva andělé s meči, aby zahnali hada pokušitele, jenž do údolí se vplížiti chce; — Dante rozmlouvá se soudcem Ninou a Konradem Malaspinou; Nina ho prosí: pro vděčnost, jíž jsi zavázán tomu, jenž tají své první »proč,« tak že není brodu (Bohu, jehož příčiny, proč tak neb onak jedná, jsou jako hluboká voda, kterouž nelze přebroditi; srovnej žalm 35, 7: »soudové tvoji propast nesmírná«):

v. 67. ... tím tě zapřísahám díkem,
jejž tomu dlužen jsi, který tak tají
své první proč, že ztrácíš brod tam mžikem;

až se vrátíš na zem, rci mé dceři, aby za mne Boha prosila; — Dante pak spatří na nebi tři hvězdy, jež naznačují tři božské ctnosti a vůbec život rozjímavý, jako ony čtyry, které dříve viděl, naznačují čtyry základní ctnosti a vůbec život činný.

Zpěv IX. Dante k ránu usne; v tom jej vezme Lucie (symbol milosti osvěcující) a přenese až ku bráně očistce, kam Virgil za ním

kráčí: Dante procitnuv prosí anděla bránu střehoucího, by je vpustil do očistce, což anděl učiní a uvede je ku bráně, do níž vedou 3 stupně: prvý jest z bílého hladkého mramoru a znamená upřímné vyznání hříchů: druhý z fialového a drsného kamene znamená lítost; třetí z červeného porfyru znamená lásku k Bohu, jíž má kajicník vzplanouti: práh brány jest diamantový — pevný základ, na němž Církev stojí; brána znamená zpověď svátostnou, tři stupně podmínky, za nimiž se rozřešení dává: nemůže tedy nikdo vejíti do očistce, komu hříchy odpuštěny nejsou, neboť v očistci se očisťuje jen ze zbytků hříchu. — Anděl pak Danteovi na čelo mečem vpíše sedm P (začáteční písmena slova peccatum — hřích), jež znamenají 7 hlavních hříchů, z nichž kajicník jest sice za živa rozřešen, ale jichžto rány nejsou ještě zaceleny, jichžto zbytky ještě na něm lpí, a z nichž se tuto mají očisťovati; proto jest očistec rozdělen na 7 kruhů. — Pak otevře anděl bránu dvojím klíčem: stříbrný znamená zpovědníkovu schopnost a dovednost rozeznávati hodné od nehodných (této musí učením a přemýšlením sobě získati), zlatý znamená moc rozvázati, t. odpustiti (tuto od Boha dostává); a kdyby jeden klíč nevnikl v otvor zámku (t. buď že zpovědník rozřeší nehodného, nebo rozřeší hodného sice, ale neumí ho vésti na cestě pokání), neotevře se brána; dražší jest klíč zlatý (protože jest ovoce utrpení a smrti Krista Pána), druhý však, dřív než otevře, vyžaduje (od zpovědníka) mnoho práce a přemýšlení, protože zpovědník musí zároveň uzel rozvázati (t. poučiti kajicníka, jak by mohl vyváznouti z tenat hříchu):

v. 124. Je dražší ten, však více přemýšleti
u toho dlužno s umem, snahou větší,
neb on to jest, jenž uzel rozváže ti;

anděl praví, že klíče ty obdržel od Petra, jenž mu pravil, aby raději nehodnému dal rozřešení, než aby je hodnému zadržel, t. aby byl spíše milosrdný než přísný; — na to otevře bránu, Dante vstupuje do očistce, v tom co duše zapějí te Deum laudamus, děkujíce, že opět jedna duše vchází do očistce a tudíž určena jest ku spáse.

Zpěv X. Básníci postupují úzkou a obtížnou cestou a přicházejí do prvého kruhu, v jehožto mramorovou stěnu jsou vryté obrazy představující různé příklady pokory, protivy to pýchy, z níž se tuto duše očisťují: archanděl Gabriel jest vytesán v mramor tak dovedně, že nezdá se obraz, kterýž mlčí (nýbrž skutečný anděl, kterýž mluví):

v. 37. tu před námi stál vtesán v mramor bílý,
jak živ s posuňkem svojí tváře smavé,
že jako skutečnost nás obraz mýlí;

zdá se, jakoby právě říkal »Ave,« neboť i ta (Panna Maria) jest zde vyobrazena, která otočila klíčem, aby lásku pravou (Boží) otevřela (přístup k lásce Boží možným učinila):

v. 41. neb ona taky byla na obraze,
jež otočila klíče lásky pravé.

Druhý příběh: Židé převáží archu úmluvy na Sion, David král v plesu a pokoře (neboť Michol, žena jeho, dívajíc se pohrdá jím

v srdci svém) poskakuje před archou; příběh (storia) jest Vrchlickému báj:

v. 52. Báj jinou v mramor bílý vytesanou;

třetí obraz představuje císaře Trajana; vdova, jíž byl zavražděn syn, předstoupila před císaře, právě když táhl v čele vojska; i poručil vojsku stanouti a vystihnuv, že vrah jest druhý syn její, táže se, chceli, aby vrah byl odpraven, anebo chceli ho přijmouti za syna na místo zabitého; vdova přijala to druhé.

Dante praví dále: ten, jemuž nic není nové (jenž jest vševědoucí), nám tento viditelný hovor učinil (tyto obrazy, kteréž nám pravdu na mysl staví, jakoby mluvily), jenž jest nový nám (smrtelníkům), protože zde (na zemi) ho nenalézáme:

v. 95. Ten, nového nic není jehož očím,
nám viditelný tento hovor stavil,
tam neznámý, zde novinkou jej zočím.

Dante počínaje vypisovati tresty očistcové, napomíná čtenáře, by se jimi nedal odstrašiti, a nehleděl tak na těžké tresty, jako spíše na to, co po nich následuje (blaženost v nebi), neboť v nejhorším případu (i kdyby tresty sebe větší byly) budou trvati jen až do velkého (posledního) soudu (neboť po něm očistce nebude):

v. 109. Co trpí, zde tě neděs, mysli spíše
na následek, byť nejhůř zněl hlas soudu,
přec nepřečká on očistcovy říše;

original praví, že po posledním soudu nebude očistce, překlad praví, že bude i po něm; pak tedy útěcha Vrchlického zní: nedělej si z trestů nic, neboť budou ještě dále trvati!

Na to vidí Dante přicházeti zástup duší nesoucích na zádech těžké balvany, pod nimiž až k zemi se ohýbají (trest za jejich pýchu, kterouž si vykračovaly za živa hrdě hlavu majíce vztýčenou).

Zpěv XI. Duše ty modlí se Otčenáš, jehožto poslední prosby (»neuvoď nás v pokušení, ale zbav nás ode zlého«) neobětují za sebe, protože v pokušení nejsou, nýbrž za živé (duše v očistci orodují za živé); Vrchlický však praví v poznámce: »Duše v očistci nemají více potřebí této prosby otčenáše, obětují ji tedy za ty, kteří dlí ještě v předsíni očistce«; básníci se jich táží, kudy by vystoupili do kruhu druhého; Humbert Aldobrandeschi, jenž se pyšnil svým rodem, Oderisi, jenž hrd byl na své umění malířské, a Salvani na svou vládu, rozmlouvají s Dantem. (P. d.) *Dr. V. Šimanko.*

Bohdan Kaminský: **Den štěstí.** Verše erotické. (1883—1885). V Praze 1890. Nakl. J. Otto. Str. 114.

Byla to jediná píseň, jen krátká,
dál a dál slyším ji do noci zníti . . .
Stačila na to by jediná řádka —
proč na to nestačí celičké žití?

Není mi zcela jasno, co básník posledním veršem míní; ale že by na látku jeho básní stačila jediná řádka, cítí čtenář jejich na nejednom místě. Thema jejich jest praobyčejné a prosaicky vyjádřeno zní: Básník měl lásku, a ta se mu provdala za jiného. Prvý oddíl

sbírky (1883) opěvuje štěstí lásky té, druhý (1884) vylévá se v bolestné vzpomínky na ni, třetí (1885) taktéž. V každém oddílu najdete některou pěknou básničku, zvláště kdy básník volí lehčí formu a dá si trochu záležeti na úpravě její, totiž kdy přestává poněkud býti tím »Kaminským,« odkládaje tu sice část své individuality osobní, nikoli však na škodu básnické. Ve přílišném vytýkání té čistě osobní stránky jest hlavní vada sbírky; chvílemi zdá se ti, že máš pathologickou zvláštnost před sebou (básníku často hlava »šílí«). Pro interessenty snad bude to sbírka interessantní, ale básnicky stává se takto méně cennou; v písních o blahu své lásky básník hloubá o kdovíjakých záhadách, tak že nevíš, co vlastně jest hlavní a co jen staffaží, i nedivíš se, že dojde k »Loučení.« A táž pochybnost doprovází tě dále, neboť zoufalá horečnatost básníkem projevovaná nezdá se býti dosť přiměrna a ve přirozené spojení uvedena se svou příčinou, zvláště když tě ujišťuje, že sice

šťastným byl jenom den.
A navždy ztracen není.
Vždy kouzlem bude ozářen
a krásou posvěcení. (?)
Ten jeho smírný, vlahý dech
mne ovane i po letech
svým nekonečným kouzlem.

Ovšem, že hned »přece se bojí žíti dál —«

Když člověk cítí, jak je život krátký
a jak tu marně hyne, mře a strádá
a chvíle ta že nevrátí se zpátky,
když řeklas mi: — Jak mám tě, hochu, ráda!

Z tohoto místa snad vysvitá dosti, co vytčeno za nepřiměrné mezi podkladem básně a mezi básníkovou náladou, ve které se pohybuje; na jedné straně chorobné vzrušení, na druhé chladný, hloubavý rozum, na jedné straně velká myšlenka, neb aspoň velké slovo, na druhé nepatrný toho důvod — výsledek obou nemohou býti takovéto básně, aby byly opravdu básněmi. Smyslnosti nad to nalézáme v těchto verších Kaminského až nazbyt nahromaděné. *P.*

Dramatická díla *Jaroslava Vrchlického.* XII. **Midasovy uši.** Veselohra o třech jednáních. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 93. Cena 40 kr.

Moralka kusu jest:

Na tlachu blázna visí osud náš
i život často a tím otroky
se často strachu svého stáváme —
Midas král
měl oslí uši, pokud se jich bál,
však pravdě v tvář jak hledět nabyl síly,
byl celý muž zas, zmizely v té chvíli.

Starověkou povídačku o oslích uších krále Midasa pojal tedy a spracoval Vrchlický v tom smyslu. Chytrý Řek Lykias jest ukrytým svědkem, kterak Thersites, zbrklý holič králův, tajemství oslích uší, které sám králi namluvil (!), svěřuje mlčenlivé zemi. Tu vystupuje král s družinou, i zavděčí se jemu Lykias, usekna větev, jež

by králi byla shodila frygickou čapku, kryjící jeho tajnost. Za to stane se milcem královským a přijme zaň nevěstu jeho, medskou princeznu Panthalis, když král ostýchá se jí ukázati; zneužije však per graecam fidem důvěry té a sám se jí počne kořiti, což ona rozhorleně odmítne. Zatím jitří se odboj lidu a strany dvorní, Panthalis setká se s králem a dosvědčí mu, že nemá »větší uši, než kdokoliv...« Smíření atd.

Skladbě vzdány již poslušné poklony ex offo s různých stran, idealistických i realistických, tak že nemáme opravdu co dodati, abychom té »genialnosti« neublížili.

Kdo nevěří, ať tam běží... *P.*

Dejiny literatúry slovenskej. Napísal *Jaroslav Vlček.* Časť II. V Turč. Sv. Martine 1890. Tlačou kníhtlačiarského účastinárského spolku. Nákladom vlastným. Cena 1 zl. 40 kr.

Jest to zvláštní, zajímavý úkaz, jak revoluční doby účinkují na povahu a ducha lidí. Jakoby čarovným prutem se jich dotkl, střásají se sebe pouta všednosti, zamlklosti, konveniencních ohledův a projevují jarou pružnost, sílu, svěžest, která nachází všude porozumění a spoluúčast; vše se budí, k slunci tlačí, radostně hýbe, jak o krásném dni jarním v přírodě.

Tak bylo také u nás v době velké revoluce francouzské a opětně okolo r. 1848. Týž zjev pak vidíme na Slovensku. Jak se oživují pojednou klidné jinak kraje tatranské a považské, když v nich zavěje lahodný, osvěžující vzduch let čtyřicátých! Vznikají časopisy, vydávají se almanachy, skládají řízné písně, plné odvahy a chuti k boji, nebo smělých, rozněcujících žalův a žalob.

Chalúpkovy písně: »Šablenka brúsená, to je moja žena,« »Koníku môj vraný, od krála mi daný,« Matúškova: »Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú,« Kuzmanyho: »Kto za pravdu horí« a »Do zbroja Slovania,« Bullova: »Bratislava, Bratislava, tam zapadla Slávov sláva,« Bottova »Prísaha Slováka« dle Petöfiho složená: »Hor sa Slovák, čuj otčinu!« Tomášíkovy: »Hej Slováci, ešte naša slovenská řeč žije« a »Hoj pod Kriváňom, to je krásny svet« a j. přecházejí v tělo a krev, duši a ústa národa, a ozývají se jimi hory a doly, svědčíce o novém vzruchu, o novém životě slovenského lidu.

Středem pak tohoto nového života jest Prešpurk se svým slovenským ústavem, a v něm především Ludevít Štúr, tento podivuhodný zjev Hegelianského filosofa, ctitele národní poesie, slovanského nadšence, učitele mládeže, buditele lidu, novináře a bojovníka, jenž stejně krásně psal česky, rusky, německy a založil novou spisovnou řeč slovenskou. Organy literarními byly tomuto ruchu almanach »Nitra« a časopis »Tatranský Orol.«

Nadšení učitelovo přecházelo i na žáky, a každé působiště těchto stalo se novým ohniskem uvědomění národního, lásky k rodné mluvě a spisbě. Jakož pak Štúr byl vroucím ctitelem poesie lidové a proto mladým básníkům odporoučel Homera, maloruskou dumku

a národní píseň, jejíž obsah neméně než elegický ráz a hudebnost mocně jímaly jeho duši, tak že v zapadlé slávě a v utrpení kozáctva starého viděl obdobu s osudy vlastního lidu: tak ovšem i v učních jeho doutnající jiskra lásky k národní písni slovanské vznítila se v silný plamen a měla účin na veškero spisovatelské tvoření jejich. Tak bylo zejména u Jana Francisciho (Rimavského), jenž zřídil v Levoči ústav podobný prešpurskému, u Janka Matúšky, původce písně »Nad Tatrou sa blýska, hromy divo bijú,« u Pavla Dobšinského a Jana Botta, žáků Francisciho, u Janka Čajaka, Ludovíta Kubaniho, Bohuslava Nosáka, Petra Kellnera-Hostinského a Janka Kalinčáka, vesměs odchovanců Levočských; tak bylo též u jiných přátel Štúrových, jako Ladislava Pauliniho, Skultétyho, Štefana Daxnera, Dra. Hurbana, Jakuba Graichmanna a j. Jejich básnickou i vlasteneckou činnost vypisuje Vlček podrobně, vytýkaje při tom význam jejich poesie, neb i jednotlivých básní; životopisná data obmezena jsou na míru nejmenší; jen kde bylo třeba více zpráv pro pochopení literarního směru spisovatelova, popřáno jim více místa, jako vidíme u záhy zemřelého bratra Štúrova Karla, jenž podobně jako Škultéty a ostatní napřed psával po česku, neb u romantiků Sama Bohdana Hroboně, Mikuláše Dohnányho, Viliama Paulinyho a j., jimž věnována zvláštní kapitola. Také u povídkářů (J. Kalinčáka, J. M. Hurbana, J. Paulinyho a S. Tomášíka) běh života teprv potom šířeji vypsán, když se tím osvětluje vznik nebo zvláštní ráz prací. Vlček nepostaví hned při první příležitosti obraz povahy a osoby čtenáři před oči, nýbrž ponechává si to až k té části výkladu o jich působnosti literarní, kde míní, že se ona nejlépe a nejpříhodněji vysvětluje a pochopuje z dat biografických. Tak toho žádá jeho methoda. Poněvadž však nelze hned jedním proudem vyložiti veškeru činnost každého spisovatele, nýbrž tato s rozvojem doby a rozvojem písemnictva těsně souvisí, nevynikne celkový obraz najednou, nýbrž jakoby jej malíř před našima očima právě maloval. Genetický postup ten má ovšem také svůj rub; život jednotlivců se drobí dle údobí neb oboru činnosti, přehled činnosti není tak jasný, nutno si jej teprv scelovati, a nemá tudíž ani účinu přímého. Za to opět jest odhrnuta opona s vyměřeného období časového, a čtenář vidí rozvíjeti se děje v příčinné spojitosti s jich původci a nabývá pravého poznání o tom, co jsou dějiny a co jest život, kterak vznikají a se ujímají nové ideje, jak lidé jimi jsou unášeni nebo proti nim se stavějí, zdali a pokud lidé dělají dobu a doba je takovými, jakými se potomkům jeví. Vlček kráčí tu ve šlépějích Taineových a Schererových.

Široce a mohutně rozepjal se vzlet nového slovenského života před r. 1848. a v roce tom; Štúr, Hurban, Hodža neváhali na váhu položiti hlas jeho i ve věcech válečných, vedeni byli pudem, že samostatnost maďarská nebude kolébkou též samostatnosti neb aspoň lepší budoucnosti slovenského lidu, nýbrž že se může státi jejím hrobem, ani Maďaři sami o sobě nestačili by už počtem na samostatný stát, kdyby se nedoplňovali a neobrozovali národností jinou, a to nejspíše

měkkou a namnoze též chudobnou národností slovenskou, jejíž šlechta velkým dílem bez toho už lidu byla odcizena. Avšak na hlavu Štúrovu, Hurbanovu a Hodžovu rozepsána byla od vůdce revoluce maďarské, odrodilého Slováka Košuta, cena 50 zl., na Slovensko házeny brošury a vysílány noviny velebící věc Košutovu a hanobící Štúrovu; a když minulo rozčilení r. 1848. a 1849., následovalo samo sebou přirozené ochabnutí. Té chvíle použil Kollár a navrhl ministru Lvu Thunovi opětné zavedení češtiny jakožto řeči úřední a školní na Slovensku, a tak se i stalo; aby pak citlivosti slovenské bylo učiněno zadost, nazvána řeč staroslovenskou. a dovoleno užívati některých plnějších forem slovenského nářečí. Pokus ten měl oporu v neustálenosti a rozervanosti pravopisu slovenštiny Štúrovy; ale jakkoli se k němu přidali veterani slovenského písemnictva vyznání evangelického, kteří v mladých letech svých byli už psávali po česku, a veškero kněžstvo katolické s biskupem báňsko-bystřickým Štěpánem Moyzesem v čele, ba sám Ludevít Štúr vydal po česku v Praze nákladem Matice české svůj spis »O nár. písních a pověstech plemen slov.,« pokus se nevydařil. Dar z rukou reakce viděl se mnohým darem Danajským. Vlček ostrými rysy kreslí následky staroslovenčiny; avšak myslíme, že nepadá všecken ten úpadek výhradně na vrub její; vždyť podobná »suchota a nemota« zavládla také jinde účinem reakce, na př. též v Čechách, kde nejpádněji tuto charakterisuje vyloučení zakladatele Matice české a prvního muže národa, Palackého, z výboru musejního, a Vlček sám v další kapitole správně analysuje celou dobu. Národu českému ovšem vždy bude líto, že se sjednocení nepodařilo tenkráte; neboť kdo ví, byloli by potom došlo k nynější formě dualistického zřízení státního; a kdyby: český národ měl by právo ozývati se a pracovati za právo svého kmene a duševního rozvoje svého na Slovensku, hovoře jménem devítimilionového celku. Tolik jest jisto, že ztratili oba, Čech i Slovák, následkem roztržky; ale Slováci ovšem zas také získali; konečnou billanci mezi ziskem a ztrátou provede teprve budoucí století a jeho historik, od nás všech několika generacemi oddělený.

Jako po celém Rakousku koncem let padesátých a zvláště zavedením konstituce lid procítá ze mdloby a spánku, tak i na Slovensku jeví se nový ruch literarní i národní; »novou vesnou« Vlček přezval toto údobí. Zahájeno bylo r. 1858. almanachem »Concordií,« vydaným Palárikem a Viktorinem, podobně jako u nás »Ladou Niólou.« Další almanachy už nesly jméno »Lipa« (1860, 1862, 1864) a shromáždily kol sebe všechny vynikající spisovatele slovenské, pokud nebyli literatuře smrtí vyrváni. Druhé středisko slovenských literatů byl »Sokol« v B. Bystřici Dobšinským od r. 1860. vydávaný. Též politické noviny vstoupily v život: »Peštbudínské Vedomosti« J. Francisciho. Jazyk spisovný a pravopis ustálen hlavně pomocí Hattalovou. A zas bylo veselo v krajích podtatranských: zpívalo a pracovalo se s radostnou myslí, nadějným zrakem. R. 1862. založena Matice slovenská a do roka měla 100.000 zl. jmění; výročí valných hromad jejích byla olympiadami Slováků.

Sládkovič, Żello, Chalúpka, Botto i Janko Král, Graichman, Dobšinský, Hurban a V. Pauliny-Tóth, Zoch a Hroboň, Kuzmany a Hodža — vše veršovalo. Báseň byla hlavním projevem nové vesny; a vedle starých pracovníkův objevují se noví: L. Kubáni, J. Čajak, G. Lojko, J. Capko-Zniovský a J. Bachat. Avšak i povídka a drama, jakož i věda nachází pěstitelů.

Tu udeřil z nenadání strohý mráz a mnohé nadějné puky a květy zničil: Maďaři zavřeli slovenská gymnasia, zakázali činnost Matici, její jmění pak movité i nemovité skonfiskovali (1874 a 1875). Ale nedosti na tom: i smrt počala řáditi mezi Slováky zrovna postrašným způsobem. Od r. 1870. odešli náhle za sebou Chalúpka, Hodža, Żello, Sládkovič, Kalinčák, Palárik, r. 1873. Kellner-Hostinský. 1874 Viktorín, 1876 Záborský a Janko Král, 1877 Matúška, Nosák a Pauliny, a každý další rok vyžadoval si nových obětí. Tu stařičký Hurban znova se pokusil o spisovnou jednotu československou, vydav r. 1876. šestý ročník »Nitry« po česku. A v Čechách i na Moravě ožila tím bratrská náklonnost a láska. Čeští básníci a malíři počali putovati na Slovensko a čerpati z jeho hojných zřídel krás; na Slovensku samém vystoupili v popředí dva básníci Bohem posvěcení: Vajanský a Hviezdoslav, kteří bohatě hradí ztráty utrpené zlobou času a lidí. K nim se přidružil nejnověji novellista Kukučin, šina zase svůj obor literarní na výši uměleckou a seznamuje také čtenářstvo české svými českými pracemi ve »Světozoru« i jinde uveřejněnými s krajem a lidem slovenským. Trojici té Vajanský vévodí; on tvoří stejně dokonalé plody na poli drobné písně jako velkého eposu; jeho romany krášlí vzácná technika, rozčleněná komposice, zejména však originalní povahotvorba; sahá vždy a všude do tůně slovenského života a vynáší z ní perly na odiv. Slovem publicistickým pak vlévá neocháble oheň a vytrvalost v srdce slovenská, spolu maře hojné nástrahy nepřátel. Pod tíhou záslužné, však neklidné práce žurnalistické neklesá tvořivost jeho umělecká, a právem skládají se do této ještě mnohé naděje. Tito tři mužové vyčnívají dnes jako majáky nad ostatní družinu pracovní, která pilně vzdělává také obory naukové; z ní hlavně Dr. Czambel jazykozpytnými pracemi vzbudil pozornost ve slovanském světě filologickém.

Konečný rozhled Vlčkův jest útěšné prognostikon do budoucna. Viděti z něho, že vědomí slovenské neutuchá přes veškeren nátlak maďarský, odrodilost zemanův a kněžstva, přes nedostatek průmyslu a bohatství, zapouštějíc pořád širší a pevnější kořeny v samém lidu.

Spůsob Vlčkova vypravování ocenili jsme už ve zprávě o I. díle »Dejin«; z chvály tehdejší neubíráme nic, ježto i druhý díl zdobí táž plastika, lahoda a vroucnost slohu, táž pevnost v charakteristice, totéž obratné rozvrhování látky, táž láska k věci. Že by byl mohl tu i tam o vlivu českého písemnictva na slovenské častěji se rozhovořiti, na př. o vlivu bible české, Erbenově, Havlíčkově, jenž dotknut jen letmo, o stycích r. 1848., před ním a po něm, o působení českých professorů v Uhrách za doby reakce, že mohl také určitějšími rysy obmysliti

českou literarní působnost Slováků neb snad i vysloviti své mínění o mezích samostatné spisby slovenské, že zmínka o Brnu a Budějovicích mohla vypadnouti, nepřiléhajíc k věci atd., jak všechna ta přání u nás pronášená znějí, že také kniha nevyčerpává veškeré látky nezmiňujíc se o některých jménech (na př. o Pepkinu, Jur. Bulovi a o několika katolických spisovatelích) a věcech (na př. Kadavého »Spevech slov.,« o časopise »Slovesnosti,« red. Radlinským a Sasínkem, o »Zorničce« Podhradského a j., o překladech, na př. »Snoubenců« Manzoniho a j.), jakož vůbec závěr příliš je stručně odbaven, toť mnohé snad je pravda, ale nesnadno spisovateli předpisovati, jiné zas je nemožno. Kniha byla psána především Slovákům a má tam svůj veliký význam a úkol, jenž také pochopen od přátel i nepřátel, jak z posudkův obou táborů jde na jevo. Tomu úkolu pak dostála plnou měrou a stala se tak znamenitou knihou slovenského písemnictva naukového. Vlčkovým »Dejinám« dostalo se cti, že přeloženy do ruštiny od A. Opfermanna (Kijev 1889), předmluvu k tomu vydání pak napsal univ. prof. T. Florinský; překlad její uveřejněn ve »Hlídce lit.« (č. 1. a 2.). Ruský překladatel ovšem překládal z vydání českého, neboť slovenské tehdy ještě nebylo uveřejněno; avšak podivně dojímá, že překladatel neuznal za vhodno, že perevod stal se z češtiny. *Fr. Bílý.*

Dobrá rada. Obraz ze života. — **Bída je, proto — juchu!** Časová črta od *Václava Kosmáka.* V Telči 1890. Nakl. E. Šolc. Str. 266.

Dobrou radu dal své vnučce Marjánce stařeček Neoral. Pod jeho šedivou hlavou kryje se poklad životní moudrosti, dle níž rozjímá, pozoruje, radívá, »jak to má býti na světě.« Součkův Jan, jenž míní se ucházet o Marjánku, zalíbí se mu na první pohled, ale jednu vadu má: rád bývá v hospodě vesel do té míry, že i na dluh pije, nestačíli kapsa. Náhle umírá Janovi matka. Při hrobě vida jej stařeček Neoral, jak usedavě pláče, pomyslí si: »Má dobré srdce, a to je velká věc na světě.« Proto podporuje námluvy jeho o Marjánku, a Jan mu za to slibuje: »Až budu míti Marjánku za ženušku, neuvidí mne hospoda, leč budeli ona se mnou.« Příležitost naskytla se hned v neděli po svatbě, když jeli do kostela: Jan stavil se s Marjánkou v hospodě a pobyl si tam. Z toho povstala mrzutost a v Marjánce obava, aby snad mladý hospodář ze zlosti a vzdoru nezačal opět chodívat do hospody sám a často. Prosí tedy stařečka o radu, a on jest ochoten: »Přišel mi dobrý nápad, jak bys mohla svému muži to hospodování šikovně odvyknouti. Ale musíme zpytovati, jeli to nápad od Boha. Proto se při modlení na ten úmysl pomodli, a já se pomodlím též. A když se mi ten nápad nerozejde, zůstaneme při něm.« I poradil jí, aby s manželem v hospodě vysedávala, jak dlouho sám bude chtíti, a aby se stavěla, jako by ji hospoda více těšila než doma hospodářství. Předvídaný účinek ukázal se brzo: Jan dostal strach, že manželka je taková jak on, a zanechal hospody.

Je to obraz pěkně provedený. Celkový dojem jest asi takový,

jako při pohledu na luční potůček: myšlenkový obsah jasně průhledný, vypravování šine se klidně ku předu, místy odbočuje a pozdržuje se, třeba když vykládá o účelu zahrádek před okny (str. 16.), nebo když ústy farářovými dává snoubencům naučení (str. 81.). A nad obrazem zdravé ovzduší venkovské dědiny. Spisovatel míní dědinu slováckou, jen že povahopis po této stránce jest málo určitý a ne dosti individualní.

Pod nápisem »Bída je, proto — juchu!« přidána jest »časová črta,« kterýmžto slovem spis. obratně uhnul výtce, kterou by mu pozornější kritika nebyla darovala. Je to skutečně ne obraz úplný, nýbrž pouze črta, obrazový úryvek. Jinak by čtenář očekával, že se dozví, kam vede to ustavičné »juchu« — když den co den vysedává se v hostinci, — když zábava stíhá zábavu, a výlet za výletem se strojí. Ale toho spis., ač snad původně chtěl, neprovedl a zůstal při pouhé črtě. Její účel vyjadřuje řezník Sekera slovy: »Já vám veselí nevyčítám: jsem sám rád vesel, ale pak nenaříkejte! Tady v hospodě je vás každý den plno, zábava za zábavou, a přece pořád kňouráte, že je bída. Jeli bída, seďte doma a neutrácejte, a neníli, nebědujte. Ale naříkati na bídu a při tom přece pořád juchu! — to je bláznovství!« Tohoto účelu je Kosmákovským spůsobem výborně dosaženo. Po stránce umělecké snad vadí popis opakovaných výletů, kteréž, jak víme, podobají se sobě jako vejce vejci. Ani k moralce ani k provedení poměru Karlova k Žofii nebylo toho tuším nezbytně potřebí. — Úprava knihy je pěkná, tiskových chyb značný počet.

J. Klenek.

Knihovna lidu a mládeže.

Památná místa okolí kutnohorského. Dospělejší mládeži napsali *Ant. J. Zavadil* a *G. J. Lašek.* Obrázky kreslil J. Dobeš. („Obrázkové knihovny pro mládež" r. VIII. seš. 9.—10.) Nové Město n/M. 1890.

Na 85 stranách čísti lze popis 51 míst z okolí staroslavné Hory Kutné. Popisy jednotlivé sestaveny jsou jednak na základě osvědčených a na příslušných místech uvedených pramenů, jednak na základě vlastního názoru. Jsou psány nejen s patřičnou znalostí věci, nýbrž také s ušlechtilým citem pro staré naše památky vlastenecké, národní i náboženské. O tom svědčí každá stránka, zvláště však články o Záboři (str. 18.) a jeho památném chrámu ve slohu romanském, o klášteře sedleckém (str. 41.), o boji na Vysoké (str. 71.) a j. Ale i o současném stavu těch kterých míst v okolí kutnohorském dočísti se lze zajímavých zpráv (na př. o továrně tabákové v Sedlci, o novém dolování na stříbro a j.). Poněkud větší pozornost mohla tomuto odvětví a vůbec nynějšímu lidu a jeho živnostem býti věnována. Obrázky Dobšovy — jest jich celkem 8 — jsou pěkné. Většinou představují památné chrámy. — Osudy všech osad popsaných jsou těsně spojeny s osudy města Kutné Hory a s osudy kláštera sedleckého, kolem nichž se všechny kupí. A jelikož dějiny i kláštera i města jsou v úzkém

spojení s dějinami království Českého i koruny české, ba s dějinami naší celé říše, jest Kutná Hora i se svým okolím krajinou pro každého Čecha památnou. Z příčiny té vykonali spisovatelé čin záslužný. Jen že v té formě, jak spis jest složen, hodí se především pro dospělejší mládež i lid z okolí Kutné Hory, pak za průvodce těm, kdož po památných místech těch putují. Pro širší čtenářstvo, zvláště však pro mládež 12—16letou jest spis příliš podrobný a snad i unavující. Forma spisu V. Novotného »Cestování o prázdninách« nebo Čermákovy »Cesty do Hor Železných« by cenný spis ten učinila daleko poutavějším. Divíme se tomu, že vydavatelstvo nepřidalo ke spisu mapu místopisnou. Aby odstavec třetí na str. 12. byl každému čtenáři jasným, mohl býti stručně a prostě vyložen smutný děj sám, tak se stalo na jiných místech knihy této. Jinak jest obsah knihy nezávadný, řeč až na některé zvláštnosti větoslovné správná. Neznámé věci jsou pod čárou vysvětleny, ač ještě nejedno slovo bude mládeži neznámým. *F.*

Právo katolíkův na školy konfessionalní a nezbytnost ze spravedlnosti plynoucí, by jim byly národní jejich školy vráceny. Podává *Dr. F. A. L.* V Praze 1890. Nákl. knihtiskárny Cyrillo-Methodějské. Str. 104. Cena 40 kr.

Obsah jadrného spisu je tento: pojem školy (roz. především obecné) konfessionalní, aby veškero vyučování bylo náboženským duchem proniknuto — ovšem pokud kterému předmětu svědčí; dějiny školských zákonů z r. 1868.; apriorní právo a povinnost Církve jako rodičů žádati takové školy; právo historické, neboť fondy školské neprávem odňaty, a neprávem se žádá, aby titéž katolíci platili na školy »státní« a svoje soukromé zároveň. Dobře posvíceno na fanatika Dittesa, jehož moudrosti někdy až dosud i české časopisy učitelské čtenářstvu předkládají.

Knížka je s to, by přispěla k objasnění pojmův, a následkem toho také ke smíření, ačkoliv jest polemická: vytčeno tu jasně, čeho katolíci žádají, a žádný rozumný učitel nemůže požadavkům těm upírati práva. Pravíme to i přes veškeren odpor jistých časopisův učitelských, vědouce, že učitelé a časopisy učitelské nejsou vždy totéž. Odporučujeme. *R.*

V zátiší. Povídka z rakousko-pruské války. Napsal *Alois Dostál.* (Výňatek z „Čecha.") V Praze. 1890. Nákladem Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 120. Cena 40 kr.

»Zátiším« pojmenována Tejnice, vesnice v pohoří orlickém, rodném to kraji p. spisovatele, proto dobře vypodobněna krajina i obyvatelé její. Též na události z nešťastné války prusko-rakouské dílem z vlastní zkušenosti, dílem z vypravování svých krajanů se pamatuje, proto i v této příčině povídce vytýkati netřeba. — Osou, na níž navlečeno všechno vypravování, jest rodina baronů Renšperkův, a sice vlasteneckým členem a odrodilým, vychovaným v Německu. Oba dva vystřídali se na Tejnici. Ku hlavní ose přivinuty jsou dějiny dvou srdcí,

Terezy a Josefa, jejichžto otcové, Přibík a Pilař, pro maličkost se znesvářili. Místnímu panu faráři, Čečetkovi, ustanovena jest úloha smírce, zároveň i apoštola v ohledu národním jak u Přibíka a Pilaře, tak i nového pána na Tejnici. Úkol p. farářův se zdařil, zlé doby války prusko-rakouské k tomu valně přispěly, vždyť neštěstí sdružuje a léčí neduhy duševní. Přibík a Pilař se smířili, p. Artur Reušperk obrátil se, s lidem obcoval jinak, též měl se jinak k národu. Terezka a Josef se vzali. — Z povahopisů nejlepší jest Čečetkův. Arturova změna v národnosti, tedy v povaze vůbec, více provádí se v zákulisí, tak že se čtenáři zdá nedosti přirozenou. Může se sice uvésti, že p. farář a četba jím p. Arturovi odporučena a válka valně působí v něj, aby se změnil; ale přece obrat není docela odůvodněn. — Forma jest dobrá. Knihu doporučujeme zvláště krajinám, jež němectvím ohroženy. *J. Vyhlídal.*

Novomodní švindl. Obrázky dle skutečnosti, kreslí *J. Ježek*. V Praze 1891. Nákl. vlastním. Str. 156.

Knížka obsahuje 10 obrázků: »Výprodej,« »Akciový podnik,« »Životní balsám.« »Sprostředkovatel sňatku.« »Doktor a doktor.« »Na burse,« »Zaopatřovatel služeb,« »Honba za řádem,« »Jak v T... stávkovali.« »Pojišťovací společnost.« Z nadpisů samých viděti, že jenom některé hodí se lidu venkovskému, všechny však těm, kteří s městskými poměry ve styk vcházejí. Sloh je stručný, případný; některé výrazy nejsou popularní. Odporučujeme. *R.*

Besedy mládeže. Red. *V. Špaček*. Nakl. M. Knapp v Karlíně. (O.)

Svazek 266. obsahuje na 92 stránkách dva spisky. Prvá část »Seminka« od *Jana Tykače* obsahuje krátké povídky, obrázky přírodopisné, dětské. Zvláště pěkné článečky jsou: »Štědrota císaře Ferdinanda Dobrotivého,« »Knížata Demidovi« a »Jak se slévá zlato«. »O hudebních nástrojích« a »Ve mlýně.« nebude čísti mládež bez užitku, ač prvá stať dle našeho zdání hodí se více pro hocha škole odrostlého, v hudbě se cvičícího, druhá zase je méně zajímavou; hoch, který ve mlýně nebyl, věci dle ní si nepředstaví. Byloli třeba čtyř obrázků praobyčejných květinek, bylo by jich tím více třeba ke článku o mlýnu. Víme, že výtka padá tu na vrub — nakladatelův.

Druhá část jest od *J. Flekáčka* a skládá se ze dvou statí: »Petr Veliký, car ruský,« a »O českých klenotech korunovačních«. Prvá stať dobře doplňuje obrázek »Knížata Demidovi« v prvé části knížky této; čte se pěkně, ač zároveň zřejmo ukazuje, jak jednotlivý příběh ze života některého slavného muže živě a s potřebnými podrobnostmi napsaný daleko je působivější než stručné a přehledné vypsání života celého. »O českých klenotech korunovačních« zví tu mládež zajímavé zprávy. O starší koruně českých králů z časův před Karlem čte žák v VIII. čítance (na str. 46.) zcela jinou zprávu než v této knížce na str. 86. —

Tu pak vyznáváme bez obalu, že podobné snůšky krátkých článků střídavě zábavných a poučných jsou pro mládež daleko příhodnější než knihové povídky. Proto tento svazek rádi doporučujeme.

Svazek 267. *Josef Flekáček*, »Naučné povídky setníka Hvězdy.« Setník Hvězda, bývalý učitel školy vojenské, navštíví přítele svého, hraběte ve Vrbovicích. Napřed dětem, později též venkovanům dospělým srozumitelně vypravuje o slunci, měsíci, hvězdách, dále o kalendáři, sopkách, větroplavbě, vodní smršti a větrech. Výklady tyto jsou prosté, otázkami a zkušenostmi posluchačův oživené, a některé z nich (na př. na str. 91. o větrné smršti v okolí Jistebnice blíže Tábora —) zvláště zajímavé. — Na str. 17. čteme: »Slunce jest mezi všemi tělesy nebeskými největší, kolem něho všechna(?!) se otáčejí; jest to král všech(?) hvězd a světů. Slunce se všemi(?!) tělesy nebeskými jmenuje se též jinak soustava sluneční.« Také na str. 57. je věcná nesprávnost: »A jantar — neboli jak se též říká ‚mořská pěna'(?!)....« Řeč je celkem správna. Na str. 76. »Etna byla dostoupena«; dostoupiti čeho; str. 77. *d*ešť. Podobá se, že některé odstavce jsou přeloženy z německého. Výslovnost cizích slov je tu a tam naznačena; neškodilo by učiniti tak všudy. V posledním článku jako dodatkem vypráví se o povodni ve Vrbovicích, k čemuž setník Hvězda připojil vypravování, jaké pověsti zachovali různí národové o potopě světa, a poukázal na shodu jich s vypravováním sv. Písma. I na jiných místech knihy budí spisovatel ve čtenáři city náboženské. Opravíli učitel ve knize té dotčená místa nesprávná, může ji dobře zařaditi do knihovny školní. *F.*

Romanová knihovna Světozora. Nakl. Fr. Šimáček. Sv. III. „Jako sen." Povídka od *Antonína Giulia Barriliho.* Z vlaštiny přeložil *Fr. Pover.* V Praze 1887. Str. 135. Cena 40 kr.

Vypravovatel příběhu podaného v pov. Ant. Barriliho je spolu hrdinou vypravování. Jeda z Neapole zachrání v kupé neznámou dámu od dotěrného muže, s nímž má v Grottamare podstoupiti souboj. Cestou uvidí hrdina, že zachránil sličnou a vtipnou ženu, s níž vede v kupé rozhovor, až se do ní zamiluje. Tu vystoupí, hledá soka, místo něho však najde tu sličnou onu ženu, s níž se byl dobře bavil, jež však chtěla jeti původně dále. V Grottamare stráví spolu nějaký čas oddavše se svojí romantické lásce a rozejdou se, aniž vypravovatel — hrdina zvěděl, kdo byla ona dáma. »Žila opravdu? Či byl to můj sen?« ptá se sama sebe vypravovatel dodávaje, že to, co podává, jest »opravdový příběh, který se bude zdáti mnohým smyšlenkou.« Třeba k tomu hodné domýšlivosti, myslíli autor, že komusi namluví, že podal příběh skutečný v povídce své. Neznáme sice ohnivé povahy Vlachův, ale soudíme, že lidsky téměř nemožny ony divné okolnosti, do jakých postavil autor svoje fantastické postavy; to nejsou lidé této země, spíše nějací obyvatelé vzdušných krajův. A kuriosní sloh B., rozvláčný dialog sotva mnohé

na tolik upoutá, by přečetli celou povídku. Zásluha překladatelova tím velice klesá: než takové povídky překládati, raději nic.

Sv. IV. „Zlatem a mlatem.“ Roman od *A. Michajlova*. Z ruštiny přel. *V. Mrštík*. V Praze 1887. Str. 213. Cena 60 kr.

Jakkoli Mich. nelíčí ruské společnosti docela věrně a viněn, že nápodobí romany anglické, přece postavy jeho jsou daleko pravdě podobnější než v uvedené povídce vlašské. M. je spis. socialních romanův, a »Zlatem i mlatem« je také romanem takovým, kde autor popisuje nepřirozený vztah mezi pány a dělníky, ač zde do popředí tlačí se jiná ještě idea. V nedávné době (roman je novější prací Mich.) opanovala Rusko horečka stavební: stavělo se na venkově i v městě, železné dráhy i domy. Jedni při tom bohatli, druzí přišli o všecko. Podnikavý a neohrožený Muratov staví na venkově dráhu, dělníky zkracuje, dávaje jim malou mzdu a špatnou stravu, tak že mnozí onemocní a vzbouří se proti tyranovi svému; ale tento důvtipem a chytrostí všecko překoná, v Petrohradě klame úřady, jimž je převzíti nově vystavěnou dráhu, pomocí své záletné švekruše Adelaidy Alexandrovny, pověstné milostnice židovského bankéře, jenž penězi má jí pomoci k rodnému statku. Méně praktický byl příbuzný Muratova vrtkavý Baskakov, jenž hledal vhodné zaměstnání, procestoval cizinu a počal stavěti v Petrohradě novomodní domy se vším pohodlím, přijde o všecko, ale umírá spokojen, že pracoval poctivě pro vlast; jakýsi naivní slavomam zračí se v povaze jeho. — Obě ženy, manželky Baskakova (Matrëna Kuzminišna) i Muratova (Olimpiada Pachovna), jsou věrné družky manželů svých, oddané jim tělem i duší. A postavy tyto jsou přirozenější a prohloubenější než povaha prodajné kokety, vášnivé Adelaidy, jež padla až na nejnižší stupeň mravního hnusu: jsouli ony trochu idealisovány, je tato až příliš pošpiněna. Dělníkům věnováno málo píle, není tu žádného jasného typu, tahy jsou příliš povšechny. Co se týče komposice, není v celku dostatečné soustředěnosti; v druhé části poněkud ustupuje do pozadí otázka hlavní, a pozornosti více se věnuje otázce manželské. Jinak je roman tento dobrý, jen překlad mohl býti pečlivější, čeština správnější. Čteme na př. na str. 4.: »Obracejíc ji..., zdálo se, že pojednou přišla v nadšení...« a j. *A. V.*

Zábavy večerní. Red. *Vojtěch Pakosta*. Nákl. Cyrillo-Method. knihtiskárny v Praze. Cena ročníku 2 zl. Roč. I. (1880.) Č. 1. „V sousedství.“ Obrázek ze života. Napsal *V. Pakosta*. Str. 90. Cena 30 kr.

Děj povídky jedná v horské vísce české. Klácel, vášnivý, zarputilý člověk, nenávidí hodného souseda Maštu, že bohatá a hezká Mařenka Dorotkova dala přednost Maštovi před ním. Proto se s ním soudí, chce ho vypáliti, konečně však, když Mašta mu polozmrzlému zachrání život, obměkčí se a prosí ho za odpuštění. — Tendence pobádati ku smířlivosti podporována dějem jednoduchým a průhledným, hladce a zajímavě vedeným. Mimotní tendence, proti soudům a advokatům a proti stěhování do Ameriky, vloženy hlavně v rozmluvu

jednajících osob. Povahy několika rysy vytčené jsou zřetelny, ačkoli zůstávají povšechnými.

Čís. 2. „Na rozcestí.“ Obrázek ze vsi. Sepsal *K. Paszliński*, přel. *V. Pakosta*. Str. 164. Cena 40 kr.

Spíše »na scestí« než »na rozcestí« octne se synek rolnický, Jeník Školauda, sváděn zlou společností ku karbanu a hýření. V nejvyšší čas však se obrátí a novým životem poklesky své napraví. — V první polovici svazku děj rychle pokračuje, zájem vstoupá, potom však děj vázne, vplétají se dlouhé řeči a napomenutí, která jsou sice pro poměry našeho rolnictva velice případná, jen aby jich čtenář nepřeskočil a nepodíval se pouze na konec, jejž už beztoho dávno tuší. Povahy hlavních osob zdařile zachyceny. Tendence je dobrá, dojem dosti silný. Překlad celkem plynný. Zvláštního polského rázu není, že by snad vadil srozumitelnosti.

Čís. 3. „Bojem k vítězství.“ Povídka od *M. Foucaulta*, přel. *Josef Janda*. Str. 112. Cena 35 kr.

Bojem k vítězství si cestu razí pravda víry Kristovy v srdci židovky Esthery a otce jejího Ismaele. Děje jest málo, více rozjímání; sloh jest málo uhlazen, mnohdy věta větě odporuje. Vůbec věnováno málo píle požadavkům povídky.

Čís. 4. „Matka a syn.“ Novella od *V. Nottreta*. Volně vzdělal *Josef Janda*. Str. 64. Cena 20 kr.

Pí. Kolářová by ráda, aby syn její Jaroslav vzal si zbožnou a útlocitnou Lidunku Nevinných, on však unesen jsa půvaby ješitné sobecké Růženy Rozkošných, její tužby zmaří. Přesvědčiv se však o necitnosti a marnivosti své vyvolené, nakloní se k Lidunce. — Pěkně se proti sobě staví zbožnost a křesť. útlocit — světáctví a z něho plynoucí necitelnost. Děj jest jednoduchý, ale nepříliš živě vedený, proto konečný dojem jest sice uspokojující, avšak slabý. (P. d.) *P. Š.*

Cumpfe, Kulturní obrázky ze starého Říma (T. Hrubý: Lit. l. 4; J. Blokša: Obz. 2). — *Klášterský*, Spadalé listí (V. L.: Obz. 2). — *Lucek*, Ibsenovy Příšery (Astur: Lit. l. 4). — *Mrštík*, Tolstého Vojna a mír (F. V. V.: Sv. 8 n.). — *Schwarz*, Starosta Václav Dobrovský (Schauer: Lit. l. 4). — *Vobornik*, Vrchlického Legenda o sv. Prokopu (Schauer: Lit. l. 4). — *Vrchlický*, Goetheho Faust (Kraus: Sv. 10 n.); Hlasy v poušti (Schauer: Lit. l. 4).

Časopisy.

„Kolo.“ (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. (Č. d.) Ještě tragičtějším jest konec druhého žáka Šenoova *Dra. A. Kovačiće*. A. Kovačić byl jedním z nejnadanějších mých soudruhů školních. Co se týče invence a fantasie, nebylo mu rovna. Věčná škoda jen, že mu onen „boj o bytí,“ právnické jeho práce, silná plodnost a různost literarních prací neposkytly času, aby se stránky technické díla svá povznesl k oné ceně, jakou zasluhuje jeho literarní práce se zřením na hloubku myšlenek a obrovskou fantasii. Jeho literarní práci sotva budou moci potomci pochopiti, poněvadž jest plna politické tendence a toliko časové hodnoty. Napsal tři větší romany:

„Fiskal,“ „Barunčina ljubav“ (láska), „U registraturi,“ větší počet povídek, z nichž nejlepší jest „Ladanjska sekta.“ Technice jeho romanův a povídek mohlo by se ledaco vytýkati, avšak nikdo mu nemůže upříti obrovské fantasie a neobyčejných myšlenek, jakož i idealního vlastenectví, které provívá všemi jeho literarními pracemi. Kovačić napsal též mnoho epických a lyrických básní, avšak dle mého zdání nejlepší jsou jeho básně nejpozdější, ve kterých zaznívá lyra jeho v těch tonech, které jsou mu nejvlastnější, satira, sarkasmus, ironie. V satiře předčil téměř Šenou. Jeho tragoedie „Smrt babe Čengićkinje“ karikuje neúspěchy vlády bána a pěvce „Čengić agy,“ Iv. Mažuraniće. Pro tuto báseň a pro její „mis en scène“ měl Kovačić velké nepříjemnosti, byl u audience u samého císaře ve Vídni. Právě takovými jsou nepočetné jeho feuilletonistické články. Nade všecky pak jest jeho satirický epos „Iz Bombaja,“ kde originalním způsobem satiricky charakterisuje některé momenty ze života charvatských notablův a předáků. Jeho předčasná smrt jest skutečně hrozná. Píše drama, ve které hlavní úlohu hrá blázen, tak se vžil ve studii tohoto hrdiny osudného dramatu, že pozbyl paměti právě tehdy, kdy se jeho přátelé a ubohá jeho rodina radovali, že konečně, dostav jako advokat „statum agendi,“ položil základ své vlastní a své rodiny budoucnosti. O tragickém jeho konci napsal velmi pěkný a plný nejněžnějších citů feuilleton jeho přítel, druh, charvatský romanopisec Eugen Kumičić ve vánoční příloze záhřebského „Agramer Tagblattu.“ Zemřel sotva 35letý v šestnáctém roku své literarní činnosti, neboť již jako gymnasista r. 1873. psal básně pro „Bunjevačku a šokačku vilu,“ která vycházela v Subotici. — Zdá se, že sám Šenoa nejvýše jakožto básníka cenil *Dra. Đuru Arnolda.* A skutečně písně Arnoldovy jsou plny překrásné lyriky. Zvláště pak krásná má přirovnání a metafory. Básně z nejnovější doby, ve kterých oplakává smrt předčasně zesnulé ženy, plny jsou něžného idealního citu. Lyrická pointa jeho písní jest skutečně něco uměleckého. Poslán charv. vládou, aby se připravil na cizích všeučilištích na eventualní professuru z filosofie pro charv. všeučiliště, popsal své pocity a vzpomínky na oněch místech Německa, kde žili někdy „Slované,“ v překrásných básních ve „Vienci.“ Arnold jest znamenitý a velmi oblíbený professor a spisovatel knih pro školní potřebu. Literarní, o něco mladší jeho druh, jeden z nejlepších kritiků, *Dr. M. Šrepel,* všestranně vzdělaný spolupracovník „Vience,“ tak říkajíc zasypal chválou jeho první plody na poli básnickém.

Dlouho již neobjevuje se *Hugo Badalić,* ve kterého kladeny tak krásné naděje, a kterým až dosud vyhovoval. Dobrým jest lyrickým básníkem; a komu by nebylo známo překrásné libretto k Zajcově opeře „Zrinski“? Badalić napsal též jednu povídku v „Charvatské lipě,“ která vycházela nejdříve za řízení Dragutina Jagiće a později Kraljeviće v Záhřebě. Zdá se však, že v povídce této jest příliš doktrinalní. Mluvilo se, že Badalić překládá Goetheho „Fausta“; doposud však překlad světla neuviděl. Jest dobrým básníkem, důkladným znalcem jazyka a vynikajícím spisovatelem literarním, jak dokazuje jeho studie o doplnění Gundulićovy „Osmanidy“ Sorkovićem a Mažuranićem. (Posledně napsal pěkný úvod k „Izabranim pjesmam“ J. Sundečiće, jež vydala Matice charvatská.)

Kdo stopoval rozvoj charvatské literatury za posledních dvaceti let, mohl zpozorovati žalostný zjev, že většina spisovatelů právě tehdy skládá

péro, kdy lze od nich nejvíce očekávati. Jedněm ve květu mladosti přeruší jejich literarní tvorbu smrt, jiné opět odcizují krásné literatuře starosti jejich povolání a politické práce. Tak odňala smrt národu charvatskému dva velmi nadané básníky, kteří, ač činnost jejich byla velmi krátká, zasloužili, aby jména jejich byla vpočtena mezi nejlepší básníky. Po smrti *Lva Vukeliće* vydal a důstojně ocenil jeho spisy jeho druh Bude Budislavljević. Jsou to nejněžnější písně, které kdy v Charvatsku byly vyzpívány. Vukelić, bývalý krajinský důstojník, později civilní úředník, synovec svého chefa Iv. Trnského, vedle básní uveřejnil i několik povídek ve „Vienci." Jazyk v těchto povídkách ostane povždy vzorem, jmenovitě v povídce „Hajduk Rade." (P. d.)

Literarní rozpravy v časopisech.

Bartoš, O některých stránkách obrazné konkretnosti a jadrné stručnosti našeho jazyka (Obz. 2 n.). — *Durdík Jos.*, O naturalismu v básnictví (Osv. 2). — *Krásnohorská,* Markéta a Jenůfa (Ž. l. 2). — *Zaleski,* Vznik nihilismu v Rusku (Przegl. powsz. 2). — *Beketov,* Mravnost a přírodoznalectví (Vopros. filos. i psych. 1). — *Birjukovič,* Exkursy do oboru ruského eposu (Russk. mysl 1 n.). — *Ostrogorský,* Motivy poesie Lermontova (Russk. mysl 1 n.). — *Protopopov,* Ženská tvorba (Russk. mysl 1 n.). — *Solověv,* O lyrické poesii (Russk. obozrěnije 9 n.). — *Trubecký,* O přirozenosti lidského poznání (Vopr. filos. i psych. 1). — *Ventcel,* Učení o vůli v nové psychologii (Vopr. filos. i psych. 2). — *Baumgartner,* Atlantis catalanského básníka Jacinto Verdaguer (St. a. M.-Laach 2). — *Harnack,* Tolstoj v Německu (Preuss. Jahrb. 1). — *Mahrenholtz,* Trojí jednota francouzského dramatu (Bl. f. litt. Unterh. 1). — *Roetteken,* O prostředcích básnictví (Ztschr. f. Littgesch. IV. 1). — *Spitteler,* Píle a vnuknutí (Kunstw. 8). — *Cornut,* Škůdcové literatury; divadlo (Études $^{15}/_{1}$).

Paběrky.

O našem posuzování **děl Kosmákových** brněnská „Niva" (č. 3.) pronesla několik vět, jež by při nejlepší vůli mohly vésti k nedorozumění. Především nepamatujeme se, že by „Hlídka lit." „ze čtyř dílův jeho Kukátek při doporučování dobrých spisů dva byla pominula — areiť způsobem nejvýš delikatním"; pokud víme, dali jsme po stránce umělecké jiným spisům jeho přednost před sbírkou Kukátek, jež ovšem obsahuje obrázky velmi zdařilé vedle méně cenných. Ale celkem odporučili jsme všechny spisy jeho lidu na čtení. — Že posouzení naše je snad střízlivější, než jeden feuilleton „Národních listů," vyplývá tuším z rozdílu mezi spravedlivou a věcnou kritikou literarního časopisu a referentstvím novinářským: oné jest oceniti přednosti i vady, toto z přerozmanitých důvodů spokojuje se u nás obyčejně panegyriky nebo prostým odsouzením; v onom případě měly „Nár. listy" svůj zvláštní důvod. proč „Chrta" tak pochválily, jako jindy měly svůj zvláštní důvod, proč o Kosmákovi nevelmi lichotivě mluvily. O důvodě tom nelze tu veřejně mluviti, poněvadž jest nám znám ze soukromého sdělení Kosmákova. — Kosmákovi samému dobře známa jest výtka, jež se mu od nepřátel i od upřímných přátel jeho činí v příčině umělecké; možno však, že mu není dosti známo odůvodnění její, v čem ten nedostatek záleží, a proto my snažili se některým těm důvodům zjednati místo, ačkoli nám to snad ve zlé vykládáno. — Pana pisatele oné zprávy v „Nivě" bychom jen

ještě upozornili, aby katolictví nevplétal tam, kde běží o věc, se kterou katolictví nemá co činiti. My tím jménem zbytečně se neoháníme aniž ho zneužíváme, ač ovšem na tom stanovisku stojíme, když o ně se jedná. Emfatické však ono pojmenování „katolického kritika" našeho — byť i tentokráte z dobrého úmyslu učiněné — jinak jest velmi pohodlnou vytáčkou protivníků našich, jakoby posudky naše byly jenom nábožensky přepjaté a strannické, kdežto přece s nimi přečasto náboženství docela nic nesouvisí. Onen posuzovatel „Chrta" náhodou není ani kněz, jakého asi v „katolickém kritiku" chce p. spis. tušiti, nýbrž laik, professor středních škol, tak že podle stejného měřítka sám p. pisatel by se měl nazývati „katolickým kritikem," jestli vůbec katolíkem. I v tom potřebí dorozuměti se, aby pro domnělá hesla stran nebylo zapomínáno na věc. Zde jest věcí tou na př. tendence vůbec, pokud jí utrpěla či neutrpěla umělecká hodnota díla Kosmákova; o tom nerozhoduje katolictví, nýbrž něco jiného. Až půjde o tendenci katolickou či protikatolickou, pak u nás promluví katolictví, a pak smí se říci, že tak soudil „katolický kritik"; kdy však se o to nejedná, tehda doufáme si vždy pojistiti také pověst nestranných kritiků vůbec, a marně by se pak každý vymlouval na naše katolictví.

Ptačí aesthetika, u některých novějších pěvců našich za příkladem Vrchlického oblíbená, nalezla obhájce též ve Sv. Čechovi („Šv. dud." 1). V Číně kdosi měl slavíka a kosa, i učil slavíka, aby zpíval jako kos a kos jako slavík.

Zdání své vám ještě povím,
že i mnohé kritiky
kosy učí slavíkovým,
kosím zpěvům slavíky.

Proveďme to srovnání trochu dále. Pták v širém poli nebo v lese zpívá si, jak mu „zobák narostl"; když se mi zpěv jeho líbí, poslechnu ho, pakli ne, tož odejdu neb jej zaženu. Chovámli si však a živím ptáka pro zpěv, a on nezpívá mi po chuti, tedy... A tak dělají nejen v Číně, nýbrž na celém světě. Fiat applicatio! Zde postačí soudné obecenstvo; kritika pod takovými ranami jistě nepodlehne, neboť ona nikoho zpívati neučí. Neporozumění v základních otázkách o úkolech umění vede k obranám, jichž opravdoví pěvcové svých národů nepotřebovali a neužívali, ani v Číně ani v — Čechách.

Brehmovy přírodovědecké spisy vyznačují se nechvalnou snahou člověka zhovaditi a zvíře vylíčiti jakožto člověku rovné v pudech a poměrech životních. Jsou sice německé i české vydání „Života zvířat" od přímých urážek křesťanství očistěna, ale toho zhoubného směru vymýtiti nelze, poněvadž celý spis jest jím jaksi provanut. Nyní jakožto doplněk onoho díla vydána v němčině řada přednášek Brehmových, o kterých z velké části totéž platí; proto doufáme, že již nebudou překládány, jako „Život zvířat," jenž vychází ve druhém vydání. Což pak nelze se zmoci na dílo původní a slušné?

Překlad „Fausta" od Goethe, pořízený J. Vrchlickým, uvádí zase chvalořečníky v bezměrné nadšení, jako kdysi překlad Danteho; zatím v samé Praze vyskytl se také kritický hlas, jenž míní, že Vrchlický bude nucen překládati — ještě jednou. Ve „Zl. Pr." (č. 14.) Vrchlický uveřejňuje hymnu, jíž bohům děkuje za ten zázrak, totiž ukončení překladu „Fausta"; nebojí se, že mu bohové odpovědí: „nemáte zač"?!

Paolo Mantegazza ve vědeckém světě nemá té skvělé pověsti, jakou jej opatřuje reklama v širších vrstvách. Jeho rozmanité spisy o lásce přijaty vědou dosti chladně, a oslňující sloh jeho přímo mu vytýkán, poněvadž užívá ho při věcech choulostivých; chtějc prý rozšiřovati mravnost, dráždí zbytečně smyslnost často až způsobem šarlatanským. Pro katolíky jest vodítkem ta okolnost, že ony spisy jeho, z nichž „Physiologie lásky" česky se vydává u Kobra, dány římskou kongregací na index; z vědy, jak vidno, proto katolík mnoho neztratí. (U nás se proti spisu ozvala též „Živa" 3.)

Zprávy.

Lorenzova Knihovna naučná, která v Třebíči počala vycházeti, chce za laciný peníz podávati lidu našemu „poučení o nejnovějších objevech, o zemích domácích i cizích, a to ve slohu lehkém, nehledaném, prostém." První sešitek počíná psáti o Africe; nevíme, zdali to volba vhodná a tolik potřebná. Co do úpravy, byli bychom tou radou, aby tisk byl větší.

Rusko. Z Puškinské ceny přiřkla císařská akademie věd premii 500 r. *M. J. Kudrjašeru* za básnický překlad „Pěsni o Nibelungach," premii 500 r. *D. L. Michajlovskému* za překlad Shakespeareových trag. „Antonij i Kleopatra" a „Ričard III.," premii 300 r. *V. S. Lichačevu* za překlad Molièreovy kom. „Škola žen"; pochvalného uznání dostalo se universitnímu docentovi *J. A. Šljapkinovi* za redakci „Polnago sobranija sočinenij A. S. Gribojedova." — Professor *A. Gusev* ve spisku „O brakě i bezbračiji" ukazuje na odpory v učení hr. L. Tolstého o manželství: kdežto T. nedávno spiskem „V čem moja věra" na základě učení Kristova, rozumu a zákona přírody byl tvrdil, že „určením člověka jest, aby žil ne jinak než muž a žena," v manželství, že ženám vštípeno, „by rodily, kojily a vychovávaly co největší množství dětí," a to že jest jejich jediným povoláním, jak učil v listu „Ženščinam"; zavrhuje na základě téhož učení Kristova, rozumu a přírody nyní v „Kreutzerově sonatě" a „Doslovu" stav manželský, dokazuje, že jest proti učení Kristovu, že obcování muže se ženou jest nemravné, a že „tak zvaný křesťanský obřad manželství nemůže na tom ani na vlas změniti." G. dokazuje z Písma sv. (Matth. 19, 3—6), že stav manželství souhlasí s učením Kristovým, apoštolů, svatých otcův a církve; G. vede si v důkazech vážně a klidně. Známý francouzský spis. a zvláštní ctitel Tolstého *M. de Vogüe*, jehož článek „Po povodu Krejcerovoj sonaty" přineslo „Russkoje obozrěnije," jest ovšem opět nadšen plodem „velikého spisovatele ruského." — V Rusku letos vychází: 88 duchovenských časopisů, 90 denníků, 78 týdenníků, 31 měsíčníků, 86 časopisů bibliografických, 32 illustrovaných, 17 paedagogických, 117 vědeckých, ekonomických, technických atd.; celkem 703 časopisy. — Kniha *A. S. Prugavina* „Zaprosy naroda i objazannosti intelligenciji" pojednává o knihovnách pro lid, o tom, co čte lid a jak to čte, a jak by vůbec vzdělané obecenstvo mělo působiti na osvětu lidu. — „Sočinenija" *N. V. Šelgunova* přinášejí články historické, literarně-kritické, paedagogické, socialně-ekonomické i vzpomínky autorovy.

Německo. Ve Stuttgartě počal známý literat J. Kürschner vydávati čtrnáctidenník „Aus fremden Zungen," věnovaný překladům nejlepších děl cizojazyčných; mezi prvými překlady je zastoupeno Rusko hr. Tolstým. — „Die Moderne," nový časopis nového směru literarního v budoucnosti, jenž prý pomálu nastává na troskách antiky dosud vládnoucí, klade rozdíl nového směru od starého v to, že prý antika měla úkolem člověka zbaviti zbytků zvířectví, „die Moderne" pak že chce „das Menschliche zum Göttlichen heraufbilden." Jak viděti, zase jeden prorok! — Ve vědeckém klubu vídeňském přednášel prof. Dr. Wilckens 29. pros. 1890 o „dědičnosti a naturalismu." Poněvadž naturalisté opírají se o t. ř. zákony přírodní, potřebí jim důrazně připomněti, že dědičnost takovým zákonem naprosto není.

Naturalisté, jako Zola, Conrad, Ibsen atd. domnělého zákona toho užívají jen o vlastnostech špatných, často oplzlých, dávajíce tím s dostatek na jevo, oč jim vlastně běží. Ibsenovi zvláště vytýká některé naprosté nemožnosti a nesmysly v povahokresbě, prý realistické, tedy věrné. NB. Wilckens nestojí na stanovisku ani křesťanském! Ve Vídni Ibsenova dramata nevalně se líbila, a přece naše reklama křičí o enthusiasmu obecenstva. Ku konci cituje W. slova Stindeho: „Der Naturalismus ist eine Art von literarischem Guanogeschäft.“ To je dosti zřetelné.

— *A. Trabert,* Franz Grillparzer. Ein Bild seines Lebens und Dichtens. Wien 1890. Str. 371. Obsahuje přehledný životopis a ocenění spisů. Leckteré význačné podrobnosti chybí; směr jest chvalořečný a dosti předpojatý. — *W. Wetz,* Shakespeare vom Standpunkte der vergleichenden Litteraturgeschichte. I. Die Menschen in Shakespeares Dramen. Worms. Rozborem tím vyvracejí se některé výtky, od vykladačů Sh. činěné; některé postavy pak jinak pojaty než obyčejně (Jago — ein plumper Intrigant, Falstaff — ein Feigling). — *H. Diels,* Sibyllinische Bücher. Berl. 1890. Str. 158. Orakula ta u Flegona jsou prý pravá, nepovstala teprve za císaře Hadriana, nýbrž vyňata ze starých římských spisův obřadních.

Španělsko. Královská akademie uspořádala první úplné kvartové vydání děl Lope de Vega, jehož prvý svazek vydán vloni; ročně mají vydány býti 3—4 svazky asi po 15 zl.

Francie. (Návštěvou u některých vynikajících romancierů francouzských. Č. d.) O téže věci, totiž o srdci lidském (ženském zvláště), vyšly skoro současně dva romany, a to od francouzských spisovatelů nejpřednějších. *Guy de Maupassant,* jenž už skoro všem přes hlavu přerůstá, vydal u P. Ollendorfa „Notre coeur,“ a *P. Bourget* u A. Lemerra „Un coeur de femme.“ Oba romany, ať tak dím, vzájemně se doplňují, z nichž jeden ukazuje líc, druhý rub téže medaile. Krátký obsah obou jest tento. „Notre coeur.“ Ond. Marolle, mixtura to světáka, umělce a misanthropa, jest představen téměř proti vůli pí. Michaele z Burnesu, mladé, krásné a bohaté vdově. Toť se ví, že misanthropství jeho stává se obětí koketnosti její. Mezi oběma vznikne poměr milostný, jenž se končí nočním dobrodružstvím v opatství sv. Michala v Avranchesích. Avšak Ondřej jest přepjatý, Michaela přece jenom jest positivní; rozum u ní brzo vrch obdrží nad srdcem. Po prvním opojení zahájí Michaela svůj dřívější život, zůstává sice Ondřejovi věrna, ale při tom přijímá také dvoření se jiných. Ondřej konečně ze žárlivosti a ze zoufalstva, že není milován, jak by si přál a jak se domníval, přetrhne pouto, které ho k Michaele váže, a ustraní se do fontaineblauského lesíku. Avšak pokoje tam nenalézá, nenalézá ho ani v lásce Alžb. Ledruové, již si byl za hospodyni vzal a jež ho upřímně miluje. Myslí svou stále dlí u Michaely. A jednoho dne, odhodiv veškeru hrdost, dovolává se pomoci Michaely. Mír mezi nimi brzo zjednán: Michaela nepřestala nikdy Ondřeje milovati, ovšem svým spůsobem. Učiní kompromis (— pěkný!) v tento smysl: Ondřej podrží jak Michaelu tak i Alžbětu, v oné má ženu, kterou miluje, v této — ženu, která ho zase miluje. — V Bourgetově romanu hrdinkou jest taktéž mladá, krásná a bohatá vdova Julie z Tillières, jež, třebas od světa pokládána byla za ctnostnou vdovu, jest milenkou ženáče Jindřicha z Poyannu. Týž jest výtečným politikem, jedním z vůdců pravice. By straně své na venkově stoupenců získal, jest nucen častěji si tam zajeti a svolávati schůze. Za jednoho takového výletu na venek představen jest Julii libertin Rajmund Casal. Přátelé Jindřichovi ovšem ji před ním varují, ale výsledek výstrah jest právě opáčný: Julie zamiluje se do Rajmunda. Co teď dělati? Jindřicha si váží, Rajmunda miluje. Bojuje sama se sebou a zapoví Rajmundovi k ní

docházeti. Ten však maje za to, že toho všeho příčinou Poyanne, domnívaje se, že si Julie jenom šašky z něho tropila, by se pomstil, vyzve Jindřicha na souboj. Julie neví, kterak by souboj překazila. Když vše marné, odebéře se k Rajmundovi, pohne ho k odvolání vyzvání, a za to se mu poddá. Avšak oběti té nebylo třeba, neboť souboj přece se koná, v němž Rajmund jest raněn. Tu však také pozná Jindřich, ač o poslední hanbě své milenky neví, že není již milován. Nechá politiky a odebéře se do Ameriky, a Julie vstoupí do kláštera. — Analogie mezi oběma romany jest očividna, proto nebudeme se víc o věci té šířiti, toliko konec jiný, což jest výsledkem různého názoru, jaký spisovatelé o lásce mají. Jeden jako druhý jest předpojat proti ženám; Bourget nedůvěřuje jim, ba v jistých okamžicích nenávidí jich, a se zálibou vyhledává a noří se v příčiny té nedůvěry a nenávisti; Maupassant také ženě nedůvěřuje, jen že se snaží na ženě vylákati, čeho může dosíci. V Bourgetovi převládá psycholog, kdežto v Maupassantovi světák.

Ze spisovatelů francouzských nejlépe „kšeftu“ rozumí *G. Ohnet.* Ohnet sleduje, kam se nese okamžitá chuť čtenářstva. A dle toho své romany zařizuje. Dnes veliká část francouzské společnosti holduje spiritismu, hypnotismu a p. A na základě této dvojí theorie Dra. Davidova: 1. že většina nemocí vzniká z obrazotvornosti a tudíž že nejlepším protilékem jejich jest opět obrazotvornost, a 2. že možno duši „transmittovati“ z jednoho těla do druhého — vytvořil Ohnet svůj roman „L'âme de Pierre.“ Avšak spracování theorií těch jest nijaké, postavy nepřirozené, neskutečné. Děj jest asi tento: Mladý světák, všecek churavý, Jacques de Vignes, slyší Dra. Davidova vykládati o transmissi duše z jednoho těla do druhého. Historie ta, kterou také poslouchal přítel Jakubův, Pierre Laurier, pohne tohoto, když se doví, že jeho milenka, Clemence Villa, vlastně miluje Jakuba, k samovraždě. I napíše lístek, v němž poručí duši svou churavému příteli Jakubovi. Avšak místo aby si život sám vzal, zachrání život tonoucímu podloudníkovi, s nímž se potom dostane na ostrov Korsiku. Tam v zátiší začne žíti nový život. Jakub, dověděv se od přátel o domnělé smrti Petrově a jeho „testamentu,“ uzdravuje se rychle věrou, že mu duše Petrova přinesla nový život. Za to však Julie, sestra jeho, která tajně milovala Petra, chřadne. Avšak najednou spadne pomoc s nebe. Davidov vypátrá Petra, přivede ho zpět, jest svatba a Jakub — umírá! ¹) — Recte, neníli to, jak dí jeden francouzský kritik, povedený kousek „eskamotážní“?!

U Charpentiera vyšel od *Ferd. Fabra* „L'abbé Roitelet.“ Co jsme tu již napsali o dřívějších pracích téhož spisovatele, platí i o této. Práce tato není nic jiného nežli praktický komentář slov P. Charrona, že jest blízký styk a sousedství mezi člověkem a ostatními živočichy; oni nám rozumějí a my jim; pakli se úplně nedorozumíme, jest otázka, čí to vinou? Autor i v tomto romanu zavádí čtenáře do svého rodiště, do Cevennes, a to o vánoční svátky. Jitřní služby Boží končí tam požehnáním stád s hor přihnaných ke kostelu, při čemž se pěje starodávní píseň vánoční o zvířatech:

Aux pauvres bêtes que nous sommes
Faites une grâce, mon Dieu:
Rendez nous semblables aux hommes
Puis recevez — nous dans les cieux.

Al. Delpit vydal u Ollendorfa roman „Comme dans la vie.“ Je

¹) Následkem však zhýralého života!

to dosti špatná ohřívanice originalního romanu Dostojevského „Vina a trest.“ — *Octava Feuilleta* „Honneur d'artiste“ nezasluhuje nazván býti prací uměleckou. Myšlenka není nová, ani spracování, ač povídka dojemná, že čtenářky sentimentalní nejednu slzu při ní uroní. Povahy jsou však fabrické, dělané, nežijí, nejsou osobami ze skutečného života vzatými, nýbrž toliko literarními stvůrami. Stavba romanu nese na sobě stopy nedbalosti, ba přímo až úžasné u Feuilleta nezkušenosti spisovatelské.

V romanu *V. Cherbuliera* „Une gageuse“ dialektice a sofismatům obětován jest skutečný život, a o „Histoire d'amour“ od *P. Deroulèda,* jenž prací tou zkouší se poprvé v romanopisectví, a to dosti čestně, ovšem z každé řádky mluví k vám básník, ale celek se příjemně čte. — Zmiňujeme se také o romanu *P. Hervieua,* jenž mnoho hluku nadělal, ale vlastně proč, není známo. „Flirt“ svědčí, že spisovatel bývá častým hostem vyšších, světáckých společností, že dobře zná z vlastní zkušenosti úskok, podvod, přetvářku, podlost tam panující, ale množství materialu neodpovídá na všech místech stejné spracování, a sloh jest také poněkud těžkopádný. — *Paul Margueritteových* „Amants“ (přinesla také „Lecture“) motto zní: „La vie est un songe.“ A skutečně, když roman ten čtete, zdá se vám, že vlastně sníte. Jen že to sen hallucinační. Osoby jsou všecky chorobné stvůry, jako: Frédérique, Wilkie a Mitka. Dějiště — Alžír. Osoby vzaty ze všech skoro národů. (P. d.)

— Henri Gaidoz v „Mélusine“ vyzývá spisovatele a literarní spolky slovanské, aby spisy folkloristické opatřovali vedle původního názvu a obsahu též názvem a obsahem v některé řeči světové (latinské nebo francouzské neb anglické neb německé). Takto prý by aspoň poněkud padla hradba, jež výzkumy jejich činí západu nepřístupny. Návrh zajisté pozoruhodný; ovšem nejlepší by byla k tomu latina nebo frančtina. — Koncem minulého roku počal vycházeti v Paříži vědecký časopis, věnovaný hypnose a vztahům jejím k psychologii, pathologii a zákonodárství.

— *A. Delaigue,* Un homme de lettres, Paul Féval. Par. Str. 271. Životopis a ocenění romanopisce i člověka; katolická kritika francouzská dílo velmi chválí. — *O. Gréard,* Edm. Schérer. Par. Str. 232. Spis obírá se více osobní povahou, vývojem jeho liberalismu než činností kritickou. — *Ferd. Brunetière,* L'Évolution des genres dans l'histoire de la littérature. I. L'Évolution de la critique depuis la Renaissance jusqu' à nos jours. Par. 1890. Str. 283. Dějiny kritiky, především francouzské, od 16. stol. dílem tímto znamenitě se osvětlují.

Anglie. (Č. d.) Od toho okamžiku jest práce všech nucena, smímeli se tak vyjádřiti. Jako se u nás k vojsku odvádí, tak se v tom budoucím ráji odvádí k práci. Odvodní čas začíná 21. rokem a služba trvá až do 45. roku. Do 21 let trvá vychování, jež hlavně na zřeteli má uschopnění chovance k jistému odboru práce, ať si již fysické či duševní. Po 24leté službě činné vstupuje každý do „reservy,“ jež trvá 10 let. Ale z reservy bývá málo kdo k aktivní službě pracovní povolán. Po 45. roce věku svého jest každý úplně svobodný a může se věnovati, čemu chce. Práce, z níž ani ženy vyňaty nejsou, je stejnoměrně na všecky rozdělena, t. j. jeli práce nějaká těžší, jest za to počet pracovních hodin velmi malý a nad to s mnohými výsadami spojena. A jak se mají věci s platem, tážeš se? Takto: Na začátku roku dostane každý občan úvěrovou poukázku na jistou část či podíl ze společného, přebohatého výnosu

ročního. Ten „kredit“ jest pro všecky stejný, následkem toho odpadá všeliká závist a nepřízeň. V tom budoucím ráji není ani chudých ani bohatých, ani nízkých ani vysokých, ani nevzdělaných. Všickni jsou si rovni, majíce vše společné. Zkrátka, jest to říše „bratří.“ Do obšírnějšího výkladu, kterak si jednotlivé instituce spis. myslí, nebudeme se pouštěti, an úplný překlad romanu toho vyšel v Lipsku u Wiganda. (Překlad v „Hl. nár.“ uveřejněný jest kusý a pořízený dle *Reclamova* „originalu“ německého!) Jen některá kuriosa či věci, jež skutečně jakoby z pohádky vzaty byly, uvedeme. Tak na př. v tom budoucím ráji spojeno jest každé stavení telefonicky s koncertními místnostmi, kdež od rána až zase do rána nejlepší hudební kusy se hrají nebo zpívají, tak že vám třeba jenom otevříti kapsuli, a již slyšíte, co jste chtěli slyšeti. Tak se také věci mají s „kázaními.“ V tom 20. stol. netřeba vám také, když prší, deštníku bráti, poněvadž nad ulicí rozepjat jest jeden společný deštník ohromný. Peněz není (aj, což by tomu tak mnohý z vás povděčen byl, kdyby již to bylo!), války se nevedou, úřady, které jsou, mají jediné o to dbáti, aby každý měl, čeho mu třeba dle těla i duše. Ku konci podotýkáme, že v Americe již existuje spolek, jehož členové snaží se myšlenky Bellamyho ve skutek uváděti.

Acta Martyrum et Sanctorum syriace edidit P. Bedjan. V Lipsku vydán vloni I. svazek nákladného díla toho, jež obsahuje 14 vokalisovaných textů; celé dílo ukončí se ve 3 svazcích a bude obsahovati mnoho látky dosud neotištěné. Na prodej určeno jen 50 výtisků.

Zajímavý příspěvek k **výkladu knihy Job** („A wonderful discovery in the book of Job“) podal v severní Americe Mr. Samuel O'Turdell. Učenci lámou si dosud hlavy, co znamená „Behemot“ (hroch?) a „Leviatan“ (krokodil?); p. O'Turdell zcela vážně v těch obludách vidí prorocky znázorněnou — lokomotivu a železnici!

Tužby a přání z obecenstva. „Osvěta“ v občasných přehledech české belletrie takořka úplně pomíjí sbírek, jako „Zábavná bibliotheka,“ „Zábavy večerní“ a pod., ačkoliv je na obálce oznamuje. Vždyť cenou literarní nestojí tyto sbírky pokaždé za spisy, které „Osvěta“ dosti obšírně posuzuje. — O tom, co lid a mládež naše čte, znějí zprávy stále neutěšenější; kdy pak na Moravě soustředí se činnost k nápravě směřující? jaké knihovny zakládati? obecní, farní, školní?

FEUILLETON.

Vesnický Jakobin.

Povídka od *V. B. Třebízského.* — Oceňuje *J. D. Štoček.*

V čísle 10. loňského ročníku podali jsme malý příspěvek ku charakteristice V. B. Třebízského jakožto spisovatele pověstí dějepisných, dnes se chceme podívati, jaké hodnoty byla činnost tohoto tak proslaveného spisovatele v povídkách nehistorických. Vybrali jsme si k tomu účelu povídku »Vesnický Jakobín,« jež sepsána r. 1875. otištěna byla poprvé v »Lumíru«; v sebraných spisech naleza se v dílu I. svazku 2. Krátký obsah povídky je tento:

Ve Velkých H... žil sedmdesátiletý vdovec Materna s dcerou Olivou spokojený a bohabojný život. Materna byl pobožný, chodil do kostela každý den, zadarmo zpíval pod kruchtou, chudým lidem chodil na pohřeby zpívat také zadarmo; nebylli na cestách — na poutích, býval v kostele, sotva že kostelník dvéře otevřel, sedl si pod kruchtu, rozevřel knihu a ve všední den zpívával »Minula noční hodina« a v neděli o »Sv. Trojici.« Dceru svou si vychoval, jak mohl a jak uměl; dal si na ní záležeti, aby ji vychoval křesťansky: obzvláště o Panně Marii jí často vyprávěl; často se za ni modlíval k matce Boží; utíkal se s ní pod plášť Bohorodičky, a v Ročově dával na světlo každý rok, aby mu Panna Maria dceru zachovala.

Jednou poslal dceru Olivu s procesím na pout do Prahy k sv. Janu; ale když poutníci se vraceli, přišli bez Olivy. Ztratila se jim; hledali ji, ale nenašli. Starý Materna se těšil myšlenkou, že v Praze zbloudila, že se však zase brzo vrátí. Vyšel jí kus naproti, tu mu však bláznivá Mařka — poběhlice — sdělila, že mu Olivu vzali »páni«; viděla ji, jak se vedl kníže pán s ní a jak jí domlouval; holka prý se pýřila jako červánky, ale šla ráda a smála se, na starého tatíka v chaloupce nemyslila, zapomněla. Materna sice hned neuvěřil řeči bláznivé, ale v srdci jeho zasazen byl štír, jenž ho svedl k rouhání: »Či by se přece byla dcera tvá, Materno, nezvedla? Pak bych přestal na stará leta choditi do kostela, pak bych se přestal modliti, potom bych přestal i věřiti a chodil bych ode vsi ke vsi, a všude bych povídal, aby také nevěřili ani Bohu, ani samým sobě, aby děti nechali růsti jako rostou v Gothardu borovice. Slyšíš mne, ty Bože, jenž hřímáš na nebi a blesky posíláš na lidi a biješ jimi dobré i zlé, co bych já udělal? A ještě více bych vyváděl, že by tak brzy na Maternu nezapomněli, a že by s ním měli hezkou práci... Ty matko Boží! Co já se k tobě namodlil, co já o tobě dceři napovídal. Kolikrát já se utíkal s ní pode tvůj plášť, dával v Ročově na světlo každý rok, abys mi ji zachovala... A ty bys oklamala starce v šedinách... Pak bych i v tebe přestal věřiti a všude bych lidem rozhlašoval, že je to klam, že je to lež, co mi o tvé moci povídají.«

Pobídnut řečí Mařčinou vydal se Materna na cestu hledat dcery; vrátil se teprv až ve 14 dnech, ale sám. Přišel ve čtvrtek před prosebnou nedělí večer, když už bylo tma. Zůstal schválně venku za vsí, aby ho lidé neviděli a neptali se, kde nechal Olivu.

Od tohoto okamžiku počal houževnatě plniti onu hrozbu, kterouž vyslovil v onen den, když přišli poutníci z Prahy.

Za krátkou tu dobu stala se s Maternou velká změna; hlava mu zpopelovatěla, očima, mluvilli s kým, třeštil, slyšelli zvoniti do kostela, pojevil se ve svalech kolem rtů jízlivý smích. Přestal se modliti, do kostela nešel ani na prosebnou neděli. Farář k němu poslal rychtáře Lišku, muže, jemuž nadarmo neříkali Liška, aby ho vyzval súčastniti se křížových dnův, ale veškerá výmluvnost Liškova nedovedla starcem pohnouti. Když pak farář sám vyhledal Maternu, nezdařilo se ani jemu přiměti Maternu k obratu. Materna setrval na

svém úmyslu tvrdošíjně; rozmluva jeho s farářem končila slovy: »Proklejte si mne, vyvrhněte si mne jako prašivou ovci, a já půjdu ode vsi ke vsi, budu vám kazit lid, aby celé vaše stádo sprašivělo.« Farář musel odejíti s nepořízenou, a v prosebné dny zpíval místo Materny litanie kantor. Hned po procesí vydal se farář k panu vrchnímu na zámek, varovati milostivou vrchnost před Maternou.

Materna zatím odešel opět ze své chaloupky a vrátil se teprve po týdnu. Nyní počal novou část své úlohy prováděti. Pánu Bohu se již dle svého mínění vymstil, nyní se ještě musel pomstíti »pánům« tím, že lidu vsadil do hlavy myšlenky revolucionářské, že je proti »pánům« vzbouřil. Začátek učinil v rodné vsi, kde nalezl obzvlášť pomocí křižových tolarů, jež mu poslala dcera od knížete, hojných přívrženců, před nimiž musel zmlknouti i Liška, jemuž dal pan »delektor« právo do ruky, a před tím právem se jindy třásli v celé vsi. Co vykonal ve Velkých H..., to dále prováděl v Kl...nech a jiných vsích se stejným výsledkem. Ve Velkých H... nešli v pondělí ráno na robotu, druhý den také ne a v okolních vsích si také nedali dlouho říkati.

Tak dostál Materna svému slovu, že bude kaziti lid, a ještě více vyváděti, aby tak brzy na Maternu nezapomněli a aby s ním měli hezkou práci.

Ale brzo stihla jak zbloudilé sedláky tak i Maternu panská pomsta. Kde nešli na robotu, poslali na sedláky po švadroně dragonů, »jimž se tak leckdy zastesklo po tureckých vojnách; ještě horší než vojáci byli rychtáři, protože s každým slovem běželi na zámek a za každé slovo byla vyměřena šatlava na několik dní, tuhá šatlava, bez jídla a bez pití, jako lidomorna... Sedláci mlčeli a nešli si stěžovat nikam. Byli by také nic nepořídili; ale myslili si tak, jeli přece ten Pánbůh na nebi a jeli spravedlivý, proč nebije bleskem do pánův a do všech panských pochopů.«

Po Maternovi rozeslali špehýře do celého kraje, a ti ho chytili kdesi na Oharce. Zavezli ho do zámku, kde dlouho seděl v žaláři, v nejhlubším, jaký měli na zámku, a nejhorším, jaký mohli nalézti. Odtud ho odvezli na krajský soud do R..., kdež odsouzen byl k smrti provazem, která též na popravišti u R... vykonána byla. Teprve po několika dnech byl zahrabán pod šibenicí. Konec jeho oznámil farář obci těmito slovy: »Chtěl vás zavésti v osidla satanáše, a zapletl do nich sebe sama. Já první do té jeho duše jakobínské nahlédl, já první ustřehl milostivou vrchnost před ním, aby byla opatrna a bděla nad těmi, nad kterýmiž jí svěřil vládu pán. Také chtěl, aby lidé vyhladili pány své; zapřel Pánaboha, vyznal satanáše, a peklo se mu odsloužilo. Nešťastník! Na popravišti u R... vzal si včera zlý duch jeho duši. Modliti se za něho nemůžeme, protože umřel bez lítosti a bez pokání.« Jinak soudil o věci té sedlák Lukáš, »tvrdohlavec,« jenž se již za živa zastal Materny proti rychtáři Liškovi: »Tomuhle, že bychom se za něho nemohli modliti, nevěřím, do smrti na něho nezapomenu. Býval hodný, tuze hodný, z nás nejrozumnější,

o tom se na kazatelně ani nezmínil. Tak, tak, vždycky si povídají o člověku jen to zlé, a to dobré zapomínají nejdříve.«

Nyní se ještě poohledněme, co mezitím činila Maternova dcera Oliva. To, co řekla bláznivá Mařka pod hruškou starému Maternovi, bylo pravda. Kníže, jemuž náležela vesnice Velké H..., vdovec, podvedl Olivu a učinil ji svou milostnicí. Obsypal ji vším přepychem a nádherou, ba daroval jí dokonce nejdražší rodinné památky: svůj vlastní prsten s korunou a znakem, skvostné modlitby, vázané ve slonové kosti, svrchu posázené perlami, památku po matce, a velký drahocenný kříž s těžkým řetězem po první choti. Ve vší této nádheře zapomněla na otce; jen jednou poslala mu váček naplněný dobrými křížovými tolary, aby prý mohl býti živ a hlady neumřel. Když pak starý Materna v R... byl oběšen, tu přijela na druhý den na služby Boží do svého rodiště. Po kostele doprovázel pan farář Olivu až za dědinu, kdež ji čekal kočár se čtyřmi koni. Když přijela k popravišti, na němž posud viselo tělo jejího otce, vystoupila, hodila na cínový talíř pod čakanem dary, jež dostala od knížete: zlatý řetěz s těžkým, drahocenným křížem, modlitby ve slonové kosti vázané a drahocenný prsten s erbem knížecím. Chvilku postála, co by se tak pomodlila »otčenáš« a »zdrávas,« podívala se nahoru, a zdálo se, že se zachvěla. Vítr opět zavanul do vlasův utracence a rozhrnul mu je s čela i s obličeje. Vystouplé oči, zdálo se, že upřel na Olivu a stažené rty že se pootevřely.

Pohled tento, jakož i slova farářova, jenž v kázaní vykládal, že Materna, když ho vedli na šibenici, ji proklínal, nedala Olivě více pokoje, až ji dohnala k tomu, že se v lese sama oběsila na hrušce s obrázkem Panny Marie. Poutníci vracející se s pouti ročovské nalezli ztuhlé tělo její. V malé chvilce byla na silnici kolem hrušky celá ves i s panem farářem. Když poznali, že zde visí Oliva, pravil: »Odvezte ji na čemkoli, třeba na trakaři, do chaloupky. Tak je to, tak. Dcera tatíkovi se vydařila. Nebudou si míti co vyčítati.« Jinak mluvil tvrdohlavec Lukáš: »Jařku, sousedé, pomodlíme se za tu holku a za tatíka. Nám to neuškodí, a jim můžeme pomoci. Materna si toho zasloužil. Činů jeho souditi nebudeme. Pánbůh je již odsoudil, jak, nevíme my lidé, jediné on sám nejlépe. A Pánaboha nepředejdeme v soudech jeho svým míněním«; na to sňal čapku, klekl a začal se modliti, a všichni, co jich tu bylo, modlili se s ním. Pan farář brzy se červenal a brzy bledl; obnažil sice také hlavu, ale neklečel a nemodlil se, protože Jakobin Materna byl nevěrec, a dcera jeho kuběna a samovražednice. — Když se nikdo pro trakař nehýbal, aby odvezl oběšenou, pomohl opět Lukáš se synem: »A Olivu odnesu sám. Pojď, chlapče, pomůžeš mi, míváls ji někdy rád. Nestyď se za to, že se oběsila. Měla takovou smrtí sejíti, a ve škole vás pan farář učíval, že bez vůle Boží člověku ani vlas s hlavy nesejde.« Pak rozepjal na hrdle Olivy pás, vzal ji s hochem do náručí a nesli ji do chaloupky. Mimo Lukáše měla ještě bláznivá Mařka soustrast s nešťastnou Olivou. V noci navštívila její mrtvolu, postála u ní, pozpívala, a pak udělala

Olivě na čele, na rtech a na prsou kříž, pokropila ji svěcenou vodou a šla na silnici pod brušku za dvě nešťastné duše k matce Boží se pomodlit. Druhý den k večeru vynesl starý Lukáš se synem z chaloupky modře natřenou rakev, naložili ji na vůz a odváželi na »krchůvek« za vesnici. Pan farář Olivu na hřbitov kolem kostela nechtěl přijati. Na »krchůvku« pochovávali utopence a oběšence bez výkropu a bez otčenáše . . . Za vozem, taženým dvěma plavkami, šla jediná šílená Mařka. Na smrt Olivy lidé brzo zapomněli; jediný Lukáš, když měl tak odpoledne pokdy, zašel si na »krchůvek.«

Pan farář se dostal na tučné děkanství a do zdejší fary přistěhoval se mladý kněz, dobrý pán, ale trochu nemluvný. Po okolních farách mu říkali »zarytý josefinista.« A když mu jednou povídali o Olivě a Maternovi, poslouchal pozorněji, a když mu to dopověděli, poprosil je, aby mu ukázali, kde že na »krchůvku« Oliva odpočívá.

Pověděli mu, starý Lukáš ho tam dovedl. A pan farář dal utesati veliký kříž s plechovým Ježíšem, v neděli při »ranní« ohlásil, že ho odpoledne po požehnání posvětí, a že tam půjdou s průvodem. A posvětil ho. Od těch dob stojí na »krchůvku« kříž, zrovna Olivě ve hlavách.

Nový pan farář si vyšel skoro každý den k večeru na »krchůvek,« usedl pod kříž, na Olivin hrob, a čítal v jakési knize se zlatou ořízkou a ve skvostných deskách. S Lukášem se tam setkali často, a s ním si velebný pán zahovořil rád; mnohdy tu proseděli do soumraku, zvláště když Lukáš vypravoval o Maternovi a o Olivě. Bůh ví, proč to tak pana faráře zajímalo; nepověděl to nikomu. (O. p.)

Doplněk.

Na str. 92. ř. 34. shora račiž laskavý čtenář si doplniti takto: ... v hudbu uvedena od L. Zvonaře (vydáno u Hoffmanna v Praze 1862 pod názvem „Humoristické zpěvy“ č. 2.) a pro sbor upravena od J. P. Martinovského (vyd. 1867 v Praze).

Opravy.

Na str. 63. ř. 4. shora čti: *u* Leonarda Bruna (m. *k* L. B.). — Ve zprávě na str. 80. (Srbsko) udává se, že dvorní knihovně zaslán byl rukopis „Horského Věnce,“ epické básně P. P. Njeguše. Vpravdě věc se má takto: Mezi fragmenty obsahu slovanského, mezi nimiž nalézal se i úryvek Alexandreidy mnou v „Časopise česk. musea“ 1889 vydaný, byl také novější rukopis s nadpisem Gorskij věnac: Gebirgskranz von Peter Petrovits von Njegosch, Vladika von Montenegro. Srovnav rukopis s prvním vydáním, seznal jsem, že obsahuje zcela odchylné čtení, opravy a pod., a přišlo mi hned na mysl, že by to mohl býti originál. Pátral jsem dále po autografu vladyky Petra, abych jej srovnati mohl s rukopisem, ale nenalezl jsem žádného. Potom od p. Miklosiche jsem doslechl, že Petr neuměl ani psáti; přišel jsem tudíž k náhledu, že jest to prvopis písařův, jemuž básník slova diktoval do péra. I podle toho ocenil jsem důležitost rukopisu. Když pak nedávno prof. Brož studiemi v knihovně se zanášel, sdělil jsem mu o této záležitosti vše, co jsem věděl. Od něho asi někdo jiný o věci doslechl, a tak povstala ona z části mylná zpráva. *Ferd. Menčík.*

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 4.

Současní belletristé ruští.

Sestavil *Aug. Vrzal.* (O.)

Již jméno Sibiře samo děsí nejen Rusa, nýbrž i každého vzdělance: souvisejíť s ním báječná zrovna vypravování o nevlídných krajích těch, o vyhnancích tamějších a trestancích ruských. Není tudíž divu, že spisovatelé, kteří chtějí podati ve knihách svých něco nového, neslýchaného, utíkají se k originalním látkám z kouzelné a děsuplné říše pohádek. Viděli jsme již nahoře, že nejnadanější z mladších spisovatelů, *Korolenko,* napsal několik povídek sibiřských, a jeho soupeř na poli literarním, *Cechov,* zašel si loni do studené Sibiře, by bezprostředně studoval život obyvatelstva a přírodu pro své literarní drobotiny. — Ze starších spis. kromě *Dostojevského,* jehož hrůzoděsný obraz »Zapiski iz mertvago doma« znám jest, *Sergěj Vas. Maksimov* (* 1831) procestovav Sibiř napsal knihy »Na vostokě« a »Sibir i katorga«; ovšem že práce jeho vůbec mají směr spíše poučný než čistě belletristický, ale psány jsouce slohem lehkým čtenáře pobaví. Spisovatel tento počal činnost literarní ethnografickými studiemi, pak procestoval vybídnut ministerstvem námořním různé gubernie středního a severního Ruska, navštívil Bílé a Ledové moře, Sibiř až k řece Amuru, Ural, moře Kaspijské, a výsledkem těch cest byly sbírky črt: »Lěsnaja gluš,« »God na sěverě« (1890 už ve 4. vyd.), kde umístěna velmi pěkná povídka o dobrosrdečném knížeti gruzijském (»Pečorskij kňaz«), »Broďačaja Rus,« »Drevňaja i novaja Rossija« a j.

A. Jak. Maksimov vyniká zdařilým líčením života obyvatelstva nejvýchodnější Sibiře; je znalcem velkolepé a divoké přírody při ústí Amuru a krajin sousedních, maluje je v trefných obrázcích, jež vynikají živostí a svěžestí. Jeho sbírka »Na dalekom vostokě« a četné větší i menší povídky, cestopisné črty a poučné stati těší se veliké oblibě čtenářstva, jež rádo slyši o neobyčejných událostech, o nebezpečných zápasích se šelmami, jež miluje nádheru a pestrost krajinomalby; kolorit místní A. M. se neobyčejně daří. Abychom ukázali, jaký asi ráz mají některé povidky, uvedeme zajímavý delší obraz ze života uprchlých trestanců, kteří spojujíce se v čety, hledají s nebezpečenstvím života ve tmavých jeskyních, kamž paprsek slunce nikdy nevnikne, človĕkopodobný kořen, jenž prý léči všecky nemoci

a má tudíž u Čiňanů cenu zrovna baječnou (»Za dragocënnym kornem«). Případná charakteristika tuláků těch, jejich odvážlivost, obratnost v boji s tigry, medvědy, rysy a vlky, jejich egoismus a nemilosrdné trestání vinníků, kteří za živa bývají zakopáváni, popisy děsně romantické krajiny a bouře divoké provedeny živými a sytými barvami; čtenářovi, neznajícímu země té, připadá to až fantastickým, nemožným.

Ural a Sibiř, přiléhající k Evropě, obral si za dějiště svých novellistických prací *D. N. Mamin-Sibirjak,* rodák krajův oněch. Vydal »Uralskije razskazy« (ve dvou sv. 13 pov.), roman »Gornoje gnězdo«; črty »Na kumys« (popisují život malých národkův uralských a spůsob léčení kumysem) a široký letopis uralský »Tri konca« přinesla »Ruská mysl.« Mamin zná dobře přírodu, rostlinstvo i zvířectvo země té, zná lidi, neutěšenou historii Uralu, kde za nevolnického práva bylo ještě hůře než kde jinde v Rusku. Zajímavý v té příčině jest obrázek »Iz uralskoj stariny,« kde živě vymalován neutěšený osud nejhezčích dívek selských, obětí bezcharakterných, smilných pánů, jež zhanobeny v haremu pánově bývaly propouštěny, by celý život snášely posměch krajanův a bití mužů surových. O nic lepší není nyní osud chudých dívek, jež ve fabrikách, ryžovnách i jiných závodech vedou život, který vyznamenává se mravní nevázaností, o níž jinde není ani tušení (»Zolotucha,« »Lěs«). Děsný obrázek zatemnělosti lidu podává »Otrava.« Na Urale muž surový z nouze oddává se pití, žena prostopášnému životu. Muž maje neobmezené právo nad ženou, jíž nikdo nezastane se, týrá ženu často až do smrti; není tudíž divu, že žena chce zbaviti se muže, hledá jed, aby jej otrávila; i vyskytují se tam »v každé větší vsi« baby, jež muže celého okolí tráví. Ani život dělníků na lodech nevyznamenává se zvláštní čistotou mravů; po řekách, na nichž o skály (»Bojcy«) lodi se rozbíjejí, plaví se dříví, lodníci a dělníci trpí újmu všelikou, ale v přístavech za to si popřejí, pitím, hýřením se svůdnými sirenami utratí všecko, co vydělali, a bez kopějky vracejí se domů. Zlodějství je na Urale v nejlepším rozkvětu: dělnictvo jsouc bídně placeno krade, kde může, a finanční politika ruská nepostarala se dosud o upravení poměru mezi dělnictvem a pachtýři závodů, ryžoven, již shrabují milliony do kapes, dělníky nechávají v nouzi a zatemnělosti, připravují je o rodinný pokoj, při tom však tak obratně si vedou, že udržují předsudky proti dělnictvu »loupeživému.« — Ural byl po delší čas útočištěm rozkolníků ruských, a ti žijí buď ve fanatismu náboženském, buď oddávají se rozkošnictví a prostopášnosti nejhoršího spůsobu, jak to líčí »Tri konca«; delší tato práce podává až příliš neutěšený obraz života tamějšího ve fabrikách i poustevnách. Ostatně chybí práci té pevná konstrukce. — Kromě povídek uralských napsal M. několik novell ze života hereckého. Některým povídkám chybí určitý místní kolorit, krajinomalba obrázků jeho je mdlá, ani individualisace postav se mu vždycky nezdaří. Pochmurné povídky jeho těžko čísti po sobě. Více světla a jasu!

Nepropracovanost thematu, nesouměrnost, šířku popisů, rozvláčnost a nejasnou povídavost, bombastický a místy příliš pathetický sloh, shánění se po effektních scenách, melodramatičnost lze vytýkati zajímavým jinak novellám *Grigorije A. Mačteta,* od něhož známy: »Povésti i razskazy« (1889 ve druhém vyd.), »Siluety,« sbírka nových 7 novell a povídek, psychologická studie »Žid.« báseň v prose »Bělaja panna« a črty z amerického života s názvem »Po bělu světu.« Nejlepší prací jeho je první sbírka čtyř povídek ze života sibiřského před reformou, kdy policejní kommissař vykonával zároveň moc správní i soudní, tak že odvolati se nebylo možno. Hájili se tudíž sibiřští rodáci před různými dareby a tuláky domácím soudem: mir (obecní hromada) usnesl se, že darebu třeba popraviti, i metali los. Na koho los padl, musel darebu zastřeliti; přišel policejní náčelník, dostal své, dále nepátral, bylo všecko dobře. Nejpěknější z nich a velmi dojemná je pov. »Mirskoje dělo.« Ale v dalších povídkách nezdařilá místa zastiňují pěkné stránky; děj bývá výstřední, postavy neobyčejné, reflexe frasovité, fantastičnost a retorickost slohu kazí dojem celkový. Z lepších je delší novella »Bludný syn,« kde autor dotkl se zajímavého zjevu současné psychologie, předváděje postavu muže, který nechtěje spokojiti se příliš úzkou, dle jeho mínění, činností duchovního na venkově, chce celému světu věnovati vlohy a síly své, působí jako professor, ale svou idealní svědomitostí odcizí se kollegům svojim i hledá štěstí v Americe. Tam však, jak se přesvědčí, třeba spíše práce tělesné než duševní: nepochopen, sklamán vrátí se do svého rodiště a věnuje mu síly své, srdce i lásku. Velmi vhodně umístěn na konci poetický sen vracejícího se zbloudilého syna nedaleko domova; scena ta je dojemná, není v ní nic dělaného, strojeného, jak to bývá v jiných pov. Mačtetových.

Jak. Vaskel vydal novellu »Tëmnoje dělo,« k níž látku čerpal ze života sibiřského. Autor podal holá fakta bez psychologických podrobností, nenakreslil sice žádných typických postav, ale přece podal obrázek pozoruhodný svou děsnou pravdivostí. Žena, jež kdysi chtěla s vědomím milence zbaviti se muže, pykala však úmyslu svého a s mužem pak klidně žila, najednou soudem, kdež ji udal bývalý milenec, odsouzena na tři roky; hrozná zpráva ta připraví muže o život, a mladá žena určena za služku ovdovělému úředníkovi modlí se jen k Bohu, by »už nedal jí dětí«: osud její jest horší osudu nevolné otrokyně. — *A. Umaňský* nakreslil obraz ze života zlatokopů v pralesích na březích Jeniseje s názvem »Očerki zolotopromyšlennosti v Jenisejskoj tajgě«; je tu mnoho poučného. — Také mladičký *M. Kostin* vydal pod pseudon. *K. M. Staňukovič* roman ze života sibiřského. »Ne stol otdalennyja města,« ale vděčnější jest mu písemnictvo ruské za originalní povídky ze života námořníků, nazvané »Morskije razskazy.« Kostin pohlíží seriosně na spisovatelství, zná důkladně život námořnický, jasné i tmavé stránky jeho, a má dar prostého ale poutavého slohu; řeč jeho zbarvena charakteristickou — trochu přihrublou —

mluvou námořníků. Pod hrubým však zevnějškem a drsným jednáním prostých těch lidí skrývá se často srdce zlaté, šlechetné a sebeobětavé. Tak Proškou všichni pohrdali, všichni ho bili, když něco ukradl, až najednou surový námořník ten pomocí, jíž mu nabídl šlechetný druh, a upřímnými slovy velice dojat polepší se a nasadí život, aby vytáhl z vln tonoucího přítele svého (»Čelověk za bortom«).

Ze spisovatelů pro lid vynikl v poslední době samouk sedlák *S. T. Semenov,* kreslící trefné obrázky ze života prostého lidu. S. zná život mužíků do překvapujících podrobností; jeho postavy jsou jako živé před námi, vykresleny se všemi svými individualními přednostmi a nedostatky vryjí se v paměť čtenářovu na vždycky. Také řeč osob jednajících je charakteristická; nejen že je to do mikroskopické zevrubnosti táž řeč, jíž mluví venkované, nýbrž ona má ještě zvláštní odstíny: každý jednotlivec mluví svou zvláštní řečí, odpovídající typu jeho; jinak také mluví venkovan, který o město téměř nezavadil, jinak venkovan, který v městě déle pobyl: zbarvilť mluvu svou cizími názvy a frasemi. Jeho drobné obrázky, jež vycházejí nákl. »Posrednika,« srovnati lze přibližně s naším Kukátkem: tatáž jednoduchost komposice, tatáž fotografická věrnost v popisech. Za příklad vezmeme povídečku »Naslědstvo.« Dva selští bratři uslyší, že bezdětná tetka jejich v Moskvě zemřela a zanechala po sobě domek; ihned vypraví se do města, přijdou však pozdě, sestra tetčina pobrala, co zbylo, a dům prý jí nebožka před svědky odporučila. Bratři vykládají si o tom v hospodě, uslyší je ošumělý advokat, namluví jim, že dům patří jim, aby mu dali jenom plnomocenství, že vyhrají. Brzy však vyssává advokat oba bratry, různé listiny a kolky mnoho stojí, bratři jsou téměř na mizině; s radostí tudíž přijmou oba malou náhradu od tetky, za niž vzdali se práva na dům. Ale advokat, jenž teď zbohatnuv sotva si bratří všiml, žádá za »práci« tolik, že ubožákům málo zbude z dědictví, ostatek roztrpčeni cestou propijí, přijdou domů bez groše. — Z ostatních vynikají »Dva brata,« »Ne v deňgach (penězích) sčastije,« »Dvornik,« »Nemilaja žena« a »Marfuša-sirota,« dojemné vypravování o sirotku, jehož se ujali dva sedláci; když však se octli na mizině, vděčná dívka věnuje jim všecky síly své a mládí.

Z četných spisovatelů, kteří sice již déle pracují v písemnictví, dosud však nemají určitého směru, individuality, jmenujeme předně *V. S. Lichačeva,* který 1889 vydal své překlady, verše původní a miniaturní povídky i novelly, pojmenovav knihu svou »Za dvadcať lět« (1869—1888). Co se týče původních prací, nevynikají nad prostřednost, vypravování bývá mdlé, někdy také kluzkého obsahu. Nyní obrátil se L. většinou k jevišti, píše a překládá dramata i veselohry (z Molièrea a j.), jež se mu lépe daří než práce novellistické.

Také *A. A. Ďjakov (A. Nezlobin)* píše již asi po 15 let novelly a romany, v nichž vedle podrobností realistických a naturalistické kluzkosti překvapují nás místa úplně v duchu romantickém, což znamením jakéhosi kvašení a nezralosti umělecké. Jeho sbírka větších povídek »Razskazy« (1881 počtem 11) a drobných obrázků »Kartinki

i eťudy« (1888 počtem 22) vyznačují se tou zajímavostí, že spis. všímá si dosti bedlivě školství jak v Rusku tak za hranicemi, v městě i na venkově, poukazuje na různé zlořády, jež se tak zahnízdily, že těžko je odstraniti. Lid neuvědomělý o školy se málo stará, než by sedlák dal něco na školu, raději si koupí vodky, krčma jest mu potřebnější než škola. Intelligence, úřady neuvědomělosti lidu hledí spíše využitkovati, než aby se skutečně postaraly o nápravu školství. Poutavý je zvláště široký obraz »Zemskoje stolpotvorenije,« kde vidíme chvástavého barona, velikého »paedagoga« a »proroka« národu, na jehož hlavu musejí ubozí učitelé a zvláště učitelky plésti vavřínové věnce. Politování hodný život učitelek nakreslen tahy ostrými; nouze stává se u nich matkou prostopášnosti, v niž uvrhly je táž intelligence a úřady. Jinde dotýká se spis. zlořádů veřejných činností jiných úřadův, opět jinde líčí život vyhnanců ruských ve Švýcarsku, již dělí se hlavně na idealnější sektanty a ve hnusném materialismu vězící nihilisty, kteří, aby přemohli nepřátele, čest svou i žen svých a čistotu dcer zaprodávají, děsně mstí se na politických nepřátelích, vraždíce domnělé »špiony« příšerným způsobem. Nad vypravováním prostírá se mrak a dusnost, satira spis. je jízlivá, postavy často stereotypní, sloh rozvláčný a málo květnatý, suchopárný.

Týž neveselý ton pozorovati na sbírce dopisů z venkova »Na otdychě« a novellách »Kniga razdora« i »Susalnyja zvězdy,« jichž autorem *Žitel* (pseudonym). V této odsuzuje spis. operetky pro jich nemravnost; menší kočující společnosti nahotou svých ženštin v operetkách kazí umělecký vkus obecenstva. »Kniga razdora« jest autorovi zákon židovský, Talmud, dle něhož židé žijíce záhubně působí na lid ruský. »Židé jsou — peníze,« bez nich žid jest nullou; aby tedy peněz nabyl, dovoluje ženy i dcery před očima svýma zhanobiti: bezectnost, škandal, odpadnutí od víry, vůbec všecko jim dovolí, jen když za to dostane hodně peněz. Sličné dcery jsou židům »rodinným kapitalem,« za tisíce prodávají je jako nevěstky a milostnice boháčům, k nimž dcery třeba cítí odpor. A »loupežná tato korporace« židovská vodkou připravuje »luzu ruskou« o statky, na účty téže »holoty« krade ve válce, jak se to stalo v poslední rusko-turecké: židé dodávají špatné zásoby vojsku za drahý peníz, dcery pak jejich bohaté důstojníky zapletou do svých sítí a uvádějí na mizinu.[1])

Této otázce židovské, Rusko tak zajímající, věnoval také *J. V. Antarov,* rodilý Bulhar, píšící rusky, pozornost v delší črtě »Evreji i židy.« Lepší však prací tohoto spis. je starší novella »Děvičji sny,« kde podal Ant. politické otázky v rouše belletristickém, posuzuje poměr Ruska k Bulharsku, jen že staví Bulhary příliš do růžového světla, Rusy však do temného.

Nejplodnějším ze spisovatelů, kteří vystoupili teprv před dvěma třemi lety, jest *A. D. Apraksin;* vydal celou řadu povídek, studií,

[1]) Žitel diví se ostrovtipné politice rakouské, jež tak bystře dovede postřehnouti různá „znamení času,“ ale na pletichy židů dosud nepřišla; nejspíš prý žurnalistika ta vězí „v rukou samých židů.“

skizz, črt, novell, romanův a dramat, k nimž látku bere ze života velkosvětského neb intelligence. Vydal na př. od r. 1888. rom. »Alzakovy,« »Prazdnyje ljudi,« »Na voloskě,« romanovou kroniku ze života rodinného knížat Sumských s názvem »Kajin i Avel,« novellu »Dělo česti,« sbírky »V tiši nočnoj,« »Gore i radosť,« »Nezemnyja sozdanija i drugije razskazy« atd. Skoro všecky ty práce nesou na sobě pečeť zběžnosti, s jakou Apr. pracuje; nepropracovanost sujetů, mnohdy také neznalost kruhů, jež líčí, až zaráží. Routinu vypravovatelskou spis. upříti nelze, typů však ani charakterův Apr. netvoří, o komposici se nestará, patrně nejde mu o vavřínové věnce, píše snad jen ze záliby.

Autor cestopisu po Španělsku, vydaného pod záhlavím »Očerki sovremennoj Ispaniji,« *J. Jakovlev (J. Jak. Pavlovský)* použil některých vzpomínek z cest ku pracím belletristickým, jež umístil ve knize »Maleňkije ljudi s bolšim gorem.« Tak v povídce »Alegro« užil své vzpomínky na svůdnou cikánku sevillskou, jež zamilovala se do ruského herce, začež padla za oběť žárlivého cikána; vmíšeny jsou četné zprávy o životě, slavnostech i obyčejích sevillských. Jestli tu hojně romantických živlů, nejsou jich prosty ani povídky přímo z ruského života. Talentu k psychologické analyse autor nemá; aspoň »psychologická« črta »V odinočnom zakljućeniji« tomu nasvědčuje: jak jemně byl by nakreslil povahu trestance, jenž ve vězení až zšílí, na př. Dostojevský nebo Albov! Lepší trochu je povahokresba blouznivé dívky »Agrafeny Kolačevy,« jež buď co buď proti vůli rodičů chce působiti pro blaho člověčenstva, nejprve spisovatelstvím, a když mladý žurnalista jí přímo řekl, že nemá talentu a potřebného vzdělání, aspoň ve škole. Obrázek ze života opuštěných dětí podává pov. »Prijemyši.« Cynická židovka, chtějíc s věnem dostati se od rodičů, by mohla žíti se svým milencem křesťanem, přemluví zamilovaného do ní žida, domácího učitele (»Nesčastija Zubkova«), by namluvil rodičům, že prý ji svedl, hned po sňatku však opouští povolného manžela a prchá k milenci. Je to trochu strojené, zvláště, jak dobře umí citovati židovka svaté evangelium a jak obratně připravila si možnost útěku s penězi rodičů.

J. N. Zacharjin (Jakunin) vydal »Těni prošlago.« sbírku povídek z minulosti, a zajímavou sbírku trochu mračných obrázků ze života lidu, pojmenovanou »Ljudi těmnyje.« Z. píše lehkým, živým feuilletonickým slohem, je proniknut soucitem s »lidem temnosti,« zná však spíše jen vnější stránky života lidu toho. Vraždy a samovraždy na venkově mezi lidem prostým nejsou daleko tak časté, jak bychom soudili dle sujetů povídek Z., vzatých nejspíše z místních novinářských zpráv o trestních případech. Ze 7 pov. venkovských 5 končí samovraždou neb sebevraždou; nejlepší ještě je povídka »Soldatskoje serdce.« Také tři pov. z městského života končí pochmurně; z těch vyniká pov. »Dvě šveji« (švadleny).

Docela podřízeného významu jsou novellistické práce *Viktora J. Bibikova,* »Marusja i drugije razskazy,« »Tri portreta« a

řoman »Duel.« — *N. J. Pozňakov* podal ve sbírce »Žitejskije razskazy,« obrázky sice zajímavé, ale rázu neveselého ze života chudiny v městě i na venkově; zápas o »kus chleba« je thematem většiny drobotin těch. Povahy kreslí tahy určitými, z hruba ale případně. — Vydavatel měsíčníku »Russkoje bogatstvo« *M. J. Krasov* pod pseudon. *L. E. Obolenský* vydal sbírku »Žažduščije světa« a pov. »Četyre brata,« jež byly dosti pochvalně přijaty; nelíčí sice život, jaký ve skutečnosti jest, nýbrž spíše, jaký by býti měl, žádoucný, však možný. — Chvalně vyslovila se kritika ruská o nováčkovi na jevišti literarním *Val. Sysojevu,* jehož sbírky ze života prostých lidí, »Kartinki,« nemohli jsme dostati; byla záhy rozebrána. — Suchopárností, povídavostí bombastickou a širokými popisy nedůležitých okolností a věcí vedlejších trpí práce *N. D. Achšarumova,* »Vo čto by to ni stalo,« »Novaja derevňa,« »Bludnyj syn« a j. — Četní jsou ještě mladší spisovatelé, kteří v poslední době sbírkami obrátili na sebe pozornost: *M. M. Kojalovič, E. Lvov, S. Karr, Dobrotvorský (P. Karmasanov), Dněprovský, Jakovlevá, Ševljakov,* nade všecky však rázem vynikl *J. N. Potápenko,* jehož koncem minulého roku vydané »Pověsti i razskazy« (dva sv., 8 povídek a novell) v mladší novellistice ruské, jež stůně pochmurností a pessimismem, jsou velmi potěšitelným zjevem. Hned když vycházely loni ve »Věstníku Evropy,« »Severním věstníku« a »Artistu« vzbudily pozornost obecenstva i kritiky svým idealním směrem, svěžestí, živostí, bezprostředností a upřímností citu, dobrosrdečným humorem a místy psychologickou hloubkou. Jeho individualnost není sice dosud určita a jasna, o znamenitém však talentu pochybovati nelze. Rozhodně nejlepší je novella »Na dějstvitelnoj službě,« vynikajíc jak základní ideou tak realistickými obrázky ze života duchovenstva ruského. Máme tu idealního mladého kněze Kirila, jenž vyniknuv na studiích mohl dostati hned výhodné místo v semináři nebo při některém kostele v městě; jemu však nejde o důchody, on chce býti »dobrým pastýřem« lidu venkovského, mezi nímž se zrodil a žil. Žádá představeného za malou farečku; žádný nemůže pochopiti této skromnosti, myslí, že »se přeučil.« Dostav ji, bere za funkce, co mu kdo dá, čímž ovšem popudí proti sobě kollegy (postavy jejich jsou výbornými typy), již mají četné rodiny a příjmů mimořádných nemají, by z nich žili, jak on žije z věna ženy své. Předností novelly jsou prosté realistické obrázky ze života tohoto duchovenstva na venkově, jež mívajíc četné rodiny, v zápase o chléb stará se spíše o materialní zaopatření rodin svých než o nadpozemské blaho, o duševní zájmy farníků. Mezi takovými typy duchovenstva, pohříženého v zájmy hmotné, v takové atmosfeře zdá se ovšem postava idealního pastýře skoro fantasticka a v Rusku skoro nemožna, ježto tam syn duchovního dědičným zvykem určen k stavu tomu, by dědil místo po otci; když však vstoupí mladík do stavu toho — jako zde Kiril — z povolání, jest zjev takový realní, živý zjev, ne pouze nositel tendence autorovy. Dojem bajky činí pouze šťastné náhody, jimiž

řeší se otázka o hmotném postavení duchovních, nahodilou totiž obětavostí statkářky, jak Kiril šťastně, když vypukl hlad, dovedl pohnouti tutéž statkářku a jiné dobrodince k pomoci sedláků, jak se mu všecko bez překážek daří v odstraňování pijáctví mužíků, v nápravě školství atd., jak bez duševního boje, když žena, neporozuměvši jeho činnosti pro blaho bližního, ho opustí, provádí nezlomně dále programm svůj, jak čist bez hnutí duševního vyjde, když statkářka vášnivou láskou k němu vzplála atd. Přes to je to povídka zdařilá a patří k nejlepšímu, co napsali mladší spisovatelé v době poslední. Zajímavá jest také povídka »Rědkij prazdnik,« z téhož života duchovenstva čerpaná. Známo, že duchovní, nemáli synů, chce aspoň dceři zanechati místo své, hledá pro ni kandidata stavu duchovního, nebo pošle zrovna do semináře, by mu nějakého poslali. Taková dívka stává se pak paní, má všecko ve svých rukou, mnohdy stává se přímo dračicí, jako v naší povídce, v níž s humorem autor vylíčil, jak najednou ve svátek všecka čeládka nesvědomité ženě té uteče. — Dojemná je črta »Prokljataja slava« ze života nižšího úředníka, který nucením vpravil mladému synu neobyčejnou zručnost ve hře na houslích, a když se všichni hře dítěte diví, ve své zaslepenosti myslí, že hoch má talent, stane se velikým umělcem a zlepší hmotné postavení rodiny; ale hošík, jemuž otec nedal se ani vyspati, aby ušel týrání otcovu, oběsí se, otec zšílí. — »Sekretar jego prevoschoditelstva« je mladý intelligentní muž, jenž ve své ctižádosti po povýšení, všechny síly a všechen čas vynakládá na to, čeho si přeje jeho excellence, ač je mu to z duše protivno, spravuje mu domy, píše listy, učené referaty, tak že na to, co by ho těšilo, nikdy času nemá. Nejdelší z prací P. je psychologická studie »Zdravyja poňatija,« kde trochu rozvláčně na 200 str. vypravuje se, jak sotva dostudovavší mladík chladně zřekne se milované dívky, nutě ji, by si vzala starého ale bohatého prostopášníka a sám pojme ze soustrasti churavou dívku za ženu. Když pak millionář umírá, střeže posledních dechů jeho, by taškářsky se zmocnil jmění jeho s vdovou, ač žena jeho dosud dýše. Již ta prospěchářská chladnost, s níž mladík podřizuje city své vypočítavosti rozumu, je strojena; ještě více nepřirozený jest obrat v povaze dětsky nevinné dívky, jež byla uražena podlostí milence, odstupujícího ji starcovi: jak najednou nabyla tak »zdravých pojmů,« že bohatství stojí za každou oběť! Také povídky »Potěšnaja istorija« a »Svjatoje iskustvo« mají své přednosti vedle vad. První je trochu rozvláčně podaná anekdota o statkáři, jenž si dovolil příliš smělého žertu proti sedlákům, nechtějícím jemu pracovati; druhá líčí slavomam mladíka, jenž opustí místo, by věnoval se umění, ale později rád, že přítel mu zase místo najde, by nezemřel hladem.

Ku konci podotýkáme, že o historické novelle promluvíme jindy; ze spisovatelů zde uvedených věnovali jsme větší pozornost oněm, již u nás méně známi, ač zasluhují právem bližšího povšimnutí.

Karolina Světlá.

Kritická studie. — Napsal *L. Čech.* (O.)

4. Doby, místa a okamžiky dějů.

Bylo již řečeno, že děje romanů Světlé spadají v dobu posledních desetiletí století minulého a odtud nepřetržitě až do časů nejnovějších; hlavně však doba josefinská a nastalá po ní reakce, doba revolučního roku osmačtyřicátého a nejnovější doba některými svými zápasy literarními, národními a politickými zvláštní přednosti se těšily. Jen pověstí »Meluzina« zasahuje v století sedmnácté, v onu dobu, kdy na statky vypuzené šlechty domácí se usazovali cizinci, zrovna jako zde na statky pánů z Vartenberka krutý utiskovatel českého lidu Isolani.

I dějiště romanů Světlé dosti jest obmezeno, stejnou asi měrou se podělujíc o Prahu a venkovskou krajinu ještědskou a nepatrným jen způsobem i na některé menší město venkovské se rozšiřujíc. Mimo domy bohatých pražských obchodníků nebo jiných měšťanů jsou to hlavně dvě místa, kam hrdiny a hrdinky svoje městské Světlá zavádí: zámky a letohrádky. Hned na počátku jejího tvoření poetické a romantické zámky zamlouvaly se obraznosti Světlé. Na jarovickém zámku Božena svého dvojího probuzení dojde, na zámku loukovském Emilie poetickou Marii zbavuje ženicha, na zámku radlickém Oskar poznává svoji Isabellu, a tak stále v nádherných komnatách, na pavlanech, terasách a u jezírek rozmanitých zámků se spřádají romanové různé děje. Tu a tam staré hrady, buď jako již jen zříceniny na př. Hlohov, Fridštýn, buď jak obnovené a osídlené zámky (hrad českodubský, bělotýnský) hostí ve svých zděch naše hrdiny a hrdinky. Ještě jen letní sídla, villy a letohrádky se svými parky, zahradami, vinicemi jsou oblíbenými jich místy. Ve ville Ismena při plese tanečním v maškarním obleku se zabíjí, v letohrádku ve vinici Selena sní své sny vyváznuvši z domácího zajetí a s ruským knížetem hovoří o vyšších otázkách, v letohrádku v zajetí drží královna krásy Isolda Jaromíra Vrbinu z Úval, na letním sídle v zátiší Ivana odmítá horovného Gustava i moderního sobce Horovského a sbližuje se s nenáviděným dříve Marcellem, v zámecké zahradě na jelenu se proháněJíc moderní vlastenka Rudolfa se cvičí Thusneldou.

A jako tuto v pražských těch romanech a povídkách nejraději vybírá místa tajůplným kouzlem a šerem ozářená, k nimž významně se druží mimo starobylou, charakteristickou část Prahy i stříbropěnná Vltava, již tak horoucně milovala Františka Bursova: podobně i tam v okolí ještědském místa zvláště poetická a romantická zvolila a zobrazila. Lesy, háje a paseky, statky, dvorce i chaty o samotě stojící, lesní rozcestí a křižovatky, houštiny, vysoké skály, potoky, sady, tůně u olší, kříže osamělé, mlýny, vše zkrátka, co dýše tajem a šerem, i zde převážnou většinou jest dějištěm, vábným i přítulným svým kouzlem ukolébávajíc čtenářovu mysl v touhu po veškerých

těch rozkošných místečkách, neb tajemnou hrůzou jej plníc, kde se jedná o místa nebezpečná, hrozná, děsná...

Takými však místa tato činí hlavně doba a okamžiky denní, ve kterých se události odehrávají. Sotva asi koho překvapí, řeknemeli, že večer a noc veškeru tuto tajůplnost dovršují. Srovnejte působení večera a noci v »Nemodlenci,« vánoční půlnoc ve »Vesnickém romanu,« kdy Antoš se Sylvou a s dítkami s matčiny chaloupky dolů do statku spěchá, a v témže romanu noc, kdy rychtářka na kříži hroznou svoji vyslovuje kletbu, vizte tu noc, v níž Edyna parkem se prochází až k myslivně toužebně čekajíc Romualda, vizte ten noční obraz v dramatu zbořeného domu i to noční zasnoubení ve hřbitovním kostele Milana s domněle mrtvou Zdenkou! V noci parkmistrovic Katynka vyznává statečnému obranci utiskovaných Zahrádeckých svou lásku, v noci Borinka v »jezmeře« hledá černou diviznu, v noci Anežka spěchá zachránit Floryka, v noci Regina Isolaniho vraždí mladého Vartenberka, v noci Frantina se dívá do skryté cha'oupky svého milence, náčelníka lupičů, jak se loučí se mstivou svojí matkou.

Jestliže noc zvyšuje tajemné a tajůplné kouzlo prací Světlé: bouřka, vichřice nebo vánice bývají zase věrnými průvodčími srdce rozbouřeného ať vášněmi ať nadějemi a tužbami. Za bouře se Berta stává obětí své vášně k Maďaru, za bouře Emilie vymýšlí lest, jak by znovu bývalého milence k sobě upoutala, za bouřlivého večera Oskar na zámku radlickém hledá zmizelou Isabellu, za bouřky Michal se dovídá tajemství dědova, za bouře a vichřice přestrojená Felicina přichází na Hlohov, za vichřice a deště spěchá Anežka bosá, vlasatá bez kabátku a loktušky k Fridštýnu, po bouři Haštal poznává svoji Vojtěšku, a po bouři Františka Bursova vášnivě svému švakrovi vyznává lásku, a bouře aspoň měla hučeti a douti, když Estella vrací se z bálu rozechvěna pro drzou urážku, kterou jí způsobil Raul Hron.

Noc a bouře jsou nejvýznamnější okamžiky, za nichž se vykonávají jednotlivé děje v romanech Světlé; k nim ještě se druží východ i západ slunce, svou velkoleposti vznešené výjevy, a i bledá snivá luna zavdává podněty k básnickým apostrofám.

Tato volba rozkošně útulných, vábivých, vždy více tajemným kouzlem působících míst a spolu i buď velkolepě děsných nebo zrovna tak tajemně prostých denních okamžiků, nemalý má ovšem výsledek na celé ovzduší citové, do něhož čtenář čta spisy Světlé upadá.

Poznámka red. Studie »Karolina Světlá« bude vydána v samostatném otisku, jenž bude obsahovati též ostatní oddíly, zde neuveřejněné.

Posudky.

Moderní humanita. Dle různých dokladů napsal *Vilém Sladomel,* kněz. V Brně 1890. Tiskem a nákl pap. kniht. bened rajhr. Str. 72. Cena 50 kr.

Obsah spisu jest: I. Historický vývin moderní humanity; II. Věrouka; III. Mravouka; IV. Pospolitý život. Posledním tímto názvem míní se život státní a socialní. Historický vývoj stopuje spis. dle zemí, mluvě především o empirismu anglickém a odvozuje nauku o neodvislosti člověka dle Pachtlera z dob Jindřicha VIII. Pojem »moderní humanity« není v knize vyznačen, ale spis. očividně chce jí míti rozuměn hlavně praktický atheismus, opírající se o přiměřené, jinak vespolek naprosto se různící smyšlenky filosofické. Ale i dle toho názoru klade historický nástin počátky t. ř. humanismu příliš pozdě; neboť humanismus klassický 15. a 16. není jen tak nevinným směrem archaeologickým, nýbrž opravdovým zárodkem pozdějších převratův, a to tím nebezpečnějším, poněvadž vyhejčkán v samém lůně církevním, na dvoře papežském. Tam měl p. spis. zasaditi počátek svého nástinu, a mnohá věc následující by se z toho přemrštěného hellenismu v cizině i u nás vysvětlila sama sebou. Ovšem, p. spis. asi nezamýšlel psáti díla soustavného, nýbrž jen časový spis. a tak třeba býti povděčnu za to, co nám podal.

V sestavené látce viděti velikou sečtělost p. spis. Ve stručném náčrtku polemickém nezbytně zní některý výrok jednostranně, a snadno se klade přílišný důraz na stránku nejméně příznivou (Descartes, Bacon Ver. a j.). Správně poukázáno častěji na souvislost popisovaného směru se svob. zednářstvím, jež tajnými podkopy ohrožuje ode dávna společnost lidskou, jakkoli se to popírá a zapírá. Filosofický význam některých nauk vylíčiti, nebylo p. spis. účelem hlavním; v tom také má práce jeho slabší stránky. (Nepěkně — mimochodem řečeno — se nese to neustálé: emp*y*rie, emp*y*rický atd.! Na str. 16. v citatě Stöcklově chtěl asi říci »hmota« místo »látka«). Spis měli by si pozorně přečísti novináři, an sám také novinářsky, lehkým a působivým slohem psán, a pro jejich práce leckterý vhodný údaj obsahuje; myslím totiž novináře, kteří snaží se psáti také něco věcného. Avšak lidu, jak p. spis. zamýšlí, bych knížky té do rukou nedal; dostal by z toho chaosu závrať. — Úprava je slušná; revise spisovatelská mohla býti bedlivější. *P. J. V.*

Atheny. Črty cestopisné a vzpomínky z minulosti. Líčí *Dr. Justin V. Prášek.* V Praze 1890. Str. 394. Cena 3 zl. 60 kr. „Z našich a cizích vlastí. Illustrovaná bibliotheka novel a cestopisů.“ Red. *Ferd. Schulz.* Č. VII. Nakl. J. Otto.

Dílo podává více, nežli skromný nápis jeho slibuje. Cestopisný jest jen úvod, jenž líčí plavbu z Cařihradu do Peiraiea. Další oddíly věnovány jsou vesměs topografické minulosti a přítomnosti Athen. Dějepisné a národopisné vzpomínky — vedle dvou více soustavných přehledů (»Z dějin athenských« a »Dějiny hradu athenského«) —

jsou hojně vplétány do popisů míst a budov, jakž na půdě tak po výtce dějinné ani jinak býti nemůže. V místopisu nejvíce zasloužené pozornosti věnováno Akropoli a částem jejím: potom následují ostatní části starého i nového města, jakož i okolí. Popisy jsou podrobné, opírajíce se o autopsii a zprávy četných badatelův, jejichž domněnky a spory často přeobšírně vypisovány a posuzovány. Každý uzná, že spis. měl úlohu dosti nesnadnou: psáti pro t. ř. širší obecenstvo a přece vědecky, což při tomto předmětě znamená mnoho archaeologických údajův a domyslů. Vědecká, ba i příliš odborně vědecká část silně převládá; spis. jest především filologický archaeolog. Literatura není zvlášť uvedena, ale v textu okázale jí používáno, jak ve spisech Práškových jsme zvykli vídati. Za to umělecký význam »Athen« a památek jejich velmi málo oceněn; snad to bylo mimo obsah volené práce, snad také vinna tím naznačená individualita spisovatelova. A přece právě uměleckou stránkou vedle historické nejspíše bylo by dílo nabylo zajímavosti pro širší vrstvy, nehledíc k tomu, že i tam jest u nás posud mezera nevyplněná. Spis. jest sice nadšen krásou hellenských výrobkův a nadšení to nejednou pronáší nadšenými slovy, ale zůstává přece jen při popisech archaeologických.

Tolik dostačiž k povšechnému obrazu o bohatém obsahu díla. Sloh jest přesný a plynný, snaže se býti co nejvíce přístupný. V cizích jménech označuje p. spis. délku samohlásek, ač ovšem ne zcela důsledně: myslíme, že to vůbec zbytečná přítěž. — Ku konci ještě poznámku o »zélótismu« náboženském, jejž p. spis. stereotypně vyčítá osobám církevním a císaři Justinianovi pro nešetření památek klassických; p. spis. snad nechce býti počítán ke školometským filologům, kteří budou nad nějakým záhadným nápisem dřepěti, byť se nebesa i země v základech otřásaly. Jsa historikem a možná také trochu křesťanem snad uzná, že biskup athenský nemohl lidí posílati na »bohoslužbu« k Afroditě pandemos, a šířitelé křesťanství že nemohli dáti hlásati učení křesťanské a zároveň nechati ho tupiti ve škole athenské, která dávno přestala býti opravdu filosofickou. Že kult pohanský byl křesťanství nebezpečný, snad p. spis. ví z dějin Juliana Odpadlíka; či snad bylo lépe křesťanskou osvětu vydati v nebezpečí, aby se filologům německým a jich nohsledům zachovala vzdělanost klassická? Tak pedanticky obmezený názor projevuje spis. několikrát. — Ostatně odborná kritika i ve věci ještě leccos bude míti vytýkati. — Obrazy jsou četné, ač namnoze známé; provedení jejich, jakož i celá úprava je skvostná. *R.*

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl II. „Očistec." (Č. d.)

Zpěv XII. Básníci postupují dále v prvním kruhu, a uzří na podlaze vyobrazené příklady potrestané pýchy; Dante je popisuje praví, že viděl na jedné straně toho, jenž byl nejvznešenější tvor (Lucifer), dolů s nebe jako blesk padati (»viděl jsem satana jako blesk padajícího s nebe,« Luk. 10, 18):

v. 25. Já toho zřel, jejž stihly blesků střely
a s nebe svrhly tam na straně jedné,
ač povznešen byl rodem nad svět celý.

Pak viděl Brianea, giganty, Nimroda. Niobu, Saula, Sancheriba atd., všechny tak dokonale v podlahu vyryté, že mrtví skutečně vypadali jako mrtvi, a živí jakoby žili, a neviděl jich lépe ten, kdo je viděl ve skutečnosti (současníci jejich), než já, pokud nakloněn jsa k zemi na obrazy se díval:

v. 67. Zde mrtví mrtvi, živí živi byli,
a neviděl, kdo viděl vše ty činy,
jak já, skráň jehož cestou k nim se chýlí;

překlad praví, že hůře viděl ten, kdo činy viděl, než ten, kdo obrazy jejich viděl.

Přistoupil k nim anděl, jenž jim ukázal vchod do druhého kruhu a pravil: zde jsou schody, po nichž se již snadno vystupuje:

v. 92. ... zde jsou stupně, výše
jenž bez obtíže nám se nabízejí;

a stěžuje sobě anděl, že na pozvání toto málo jich přichází (neboť mnoho jest pyšných, málo pokorných) a praví: ó lidský rode, jenž zrozen jsi (určen k tomu), bys letěl vzhůru (ke slávě nebeské), proč padáš dolů již při slabém větru (proč tebe v letu ke slávě nebeské marná sláva světská dolů sráží)?

v. 95. ó lidský rode, určen k letu čistý,
jak padáš, sotva malý větřík dýše!

Na to uvádí básníky do druhého kruhu, a ovívaje Danteho křídly smaže mu první P (na znamení, že zbylé skvrny pýchy jemu očistěny jsou).

Zpěv XIII. V druhém kruhu jsou závistníci; Dante slyší jejich hlasy povzbuzující k lásce a vzývající Pannu Marii a Svaté o pomoc; pak teprve je spatří a vidí, že mají víčka u oči drátem sešitá, jak se dělává chycenému a proto nepokojnému ostříži, by skrotl:

v. 71. ... jak ostřížovi
se dělá, klid když není ctností jeho;

to jim takovou bolest působilo, že skrze dráty vytlačovali slzy, kanoucí jim na líce:

v. 83. ... kterým oči dráty
dešť horkých slz na bledé tváře kladly.

Dante k nim praví: vy, jenž jisti jste, že uzříte vznešené světlo (Boha), po němž jediném toužíte: (a přeji vám, aby brzo se tak stalo): kéž milost Boží sebere pěnu svědomí vašeho (očistí vaše svědomí), tak aby skrze ně čistý tok mysle (lumen intellectuale) sestoupil (svědomí vaše očistěné upokojil; neboť závist zatemňuje rozum, a člověk zle čině poskvrňuje svědomí): povězte mi, jestli mezi vámi nějaký Vlach?

v. 85. Jenž jisti jste, že světla paprsk zlatý
— já začal — někdy v oči vaše šlehne,
po kterém spěl jen vašich tuch vír svatý;
když milost v pěnu svědomí vám lehne,
jí spláchne tak, že potom čistým tokem
vám do něho proud ducha mocně vběhne;

pravili překlad »spěl« v času minulém, pak to znamená jejich touhu, kterouž na zemi měli; ale ta byla závist, a nikoli »tuch vír svatý«; Dante však praví v času přítomném, že touží (v očistci) jedině po Bohu.

Otázku jeho, jestli mezi nimi Vlach, opravují duše poukazujíce, že tuto jedno jest pravé město (Boží), a všechny že jsou měšťanky jeho (že tudíž tuto není rozdílu mezi Vlachem, Francouzem atd.), a praví, že snad se ptá, jestli tu některá duše, jež žila v Italii jako poutnice (život pozemský jest pouť do věčnosti)?

v. 94. Ó bratře! měšťankou jest mezi námi
zde každá v městě božím, ty chceš říci,
zda putovala kdys Vlach krajinami;

jedna duše praví, že jest Sapia ze Sieny, a v slzách Boha prosí, aby sám se jí dal (aby ji k sobě do radosti přijal):

v. 108. lkám k Bohu, aby o nás tady zvěděl;

jakž teprve zví, an jest vševědoucí!

Sapia byla vypovězena z rodného města Sieny, a proto nepřála vítězství Sienským válku vedoucím, a uviděvši je poražené na útěku, radostí zvolala: již se tě, Bože, nebojím (ať se mi stane cokoliv, nic na to nedbám, jen když jsem uviděla porážku jejich)! až před smrtí se chtěla smířiti s Bohem, a proto praví, že by měla býti ještě v předočistci mezi nedbalými, kteří čekají, až budou připuštěni k očistě, a přese všecko její pokání že by povinný trest její nebyl ještě umenšen, kdyby zbožný poustevník Petr Pettignano za ni se nemodlil:

v. 125. ... však za pokání moje
v smír se mnou ještě nevešlo by nebe;

s kým nebe vchází ve smír, ten jest v nebi a ne v očistci.

Zpěv XIV. Dante pak rozmlouvá s jinými; jeden z nich mu praví: odkud přicházíš, a kdo jsi? neboť tvé milosti (že živ do očistce přicházíš) tak se divíme jako věci, která nikdy před tím se nestala:

v. 13. Kde jsi a odkud? milost, v níž se skvěje
tvá ctnost, nás vrhá v také podivení
jak při věci, jež poprvé se děje;

stěžuje pak sobě na obyvatele toskanské, že jako zmiji všudy zahánějí ctnost, jakoby naše nepřítelkyně byla:

v. 37. ctnost všem sokyní býti nepřestává,
ji všady zahánějí jako zmiji;

druhý, Guido del Duca, žaluje na sebe, že krev jeho tak byla roznícena závistí, že vždy celý zblednul, kdykoli viděl, že někdo jest vesel:

v. 82. tak závistí jsem zahořel, že něčí
když zrak jsem viděl zanícený plesem,
mé zblednutí hned každý pojem předčí;

übersteigt allen Begriff! za to jej postihl tento trest, a protož volá rozželen: ó lidstvo, proč kladeš srdce své tam, kde není dovoleno druha míti (proč toužíš po věcech pozemských, jež nemohou všecky náležeti všem, nýbrž jsou rozděleny mezi jednotlivce; proč tedy jich závidíš těm, kteří je mají, a proč nestaráš se o věci duchovní)?

v. 86. Ó lidstvo, rci, proč s takou horlivostí,
kde zákaz nutný, soucit v srdci nesem?

Žádost po statcích, jež jinému náleží, jest podivný »soucit srdce.«

Básníci pak sami kráčejí dále; v tom se ozve proti nim hlas (tak z nenadání), že zdál se jako blesk, jenž neočekávaně vzduchem projede:

v. 131. když zazněl hlas, jenž v sluch mi šleh jak v zraku
blesk šlehá vzduch dělící rýhou žhavou;

hlas ten uvádí dva příklady závisti: Kaina, jenž bratra zabil, a Aglauru, kteráž sestře své záviděla lásky Merkuriovy, a proto od něho v kámen byla proměněna.

Zpěv XV. Pod večer přicházejí básníci ku vchodu vedoucímu do třetího kruhu, a spatří jiného anděla, kterýž je zve, aby vstoupili: co vystupují, Dante žádá Virgilia, by mu vysvětlil slova Guidonem pronesená o druhu a zákazu; Virgil odpovídá: toužiteli po statcích, jež spolumajetnictvím se rozdrobují, jak závist zdvihá měchy vašim vzdechům (touha vaše stane se příčinou závisti, kteráž vám působí žalost místo radosti):

v. 49. když mysl vaše o věci se stará,
jež spolčením se rozpadají v díly,
v měch vzdechů více fouká závist stará;

kdybyste však zatoužili po statku nebeském, netížila by bázeň (závist) srdce vaše, neboť tu čím více jest těch, kteří praví »naše« (čím více spolumajetníků), tím více má každý jednotlivec; neboť nekonečné a nevýslovné dobro (Bůh) tak spěje (ne k závisti, nýbrž) k lásce (k milujícím duším blažených, aby dobra jim udělil), jako paprslek sluneční vniká v průsvitné těleso (by je pronikl světlem):

v. 67. To nekonečné dobro, jež taj cloní
tam nahoře, vždy lásce v náruč spěje,
jak paprsk k světlému se tělu kloní;

a protož čím více lidí tam se raduje patřením na Boha, tím více jest dobrého milování, protože láska od jedné duše ke druhé se odráží jako světlo od jednoho zrcadla ke druhému:

v. 73. A čím víc srdcí tam si v náruč pílí,
tím víc tam lásky, tím víc milování,
jak zrcadla druh s druhem lásku sdílí;

zrcadlo nesdílí lásky s druhým zrcadlem.

Druhé P jest smyto s čela Danteova; básníci vstupují do kruhu třetího; Dante u vytržení vidí několik příkladů mírnosti a tichosti (neboť v tomto kruhu duše trpí za hněv): Pannu Marii hledající Krista Pána ve chrámu, Peisistrata, jenž ani naléhavou prosbou své manželky nedal se strhnouti ke hněvu, a sv. Štěpána prvomučeníka, jenž prosil Boha za své nepřátele takovým zrakem, jenž otvírá (srdce ke) smilování:

v. 114. tož zrakem, před nímž soucit neoněmí.

Zpěv XVI. Básníci postupují dále v třetím kruhu, a přijdou do hustého dýmu (jenž vyhlídku jim zamezuje), v němž jsou hněvivci, o mír a milosrdenství vzývajíce Beránka (Krista Pána: »učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem,« Mat. 11, 29):

v. 17. o soucit, mír a zkojení všech sporů;

Marco z Benátek mluví s Dantem, a stěžuje si, že nynější svět ctnosti nehledí; na to se táže Dante, odkud by pocházela příčina této zloby: zda (nahoře) z nebeských hvězd (z příčiny vnější) anebo (vdole) z člověka (z příčiny vniterné); Marco odpovídá, že nepůsobí ani prvá příčina sama ani druhá sama, nýbrž obě, ale různým spůsobem: kdyby platila toliko prvá příčina, byla by zničena svoboda vůle naší, a pak by nebylo spravedlivo dobré odměňovati a zlé trestati (neboť nezbytné činy nejsou přičetné):

v. 70. byť bylo tak, svobodné vůle vznětí
je ztraceno; pak spravedlivo není,
že dobru ples, msta zlému ve zápětí;

nebesa ovšem začátek dávají pohybům (činům) vašim, ač ne všem (protože některé vznikají z rozpoloženosti a spůsobnosti člověka); a i kdyby (všem), jest vám dáno světlo (rozumu) k rozeznání, co jest dobré a co zlé, a dána jest vám svobodná vůle (abyste nikoli nezbytně, nýbrž svobodně volili poznané dobro; ale konati dobro není tak snadné, jako je poznati a voliti, nýbrž má mnoho překážek a obtíží); ale vůle, opřeli se vytrvale z počátku vlivu nebeských hvězd (t. postavíli se vydatně na odpor a zlomili první hnutí našich žádostí nezřízených, jež nevznikají z vůle, nýbrž z přirozenosti), pak zmůže všecko ostatní (hnutí žádostí), dostáváli jen vydatné potravy či síly (poučením, dobrým příkladem a p.); překlad praví něco jiného:

v. 73. Pohnútku dává ovšem nebe chtění,
leč všemu ne, a bych i pravil všemu,
vám dáno světlo k sporu rozluštění.
A volná vůle byť i duchu mdlému
z počátku s nebem kruté půtky dala,
přec zvítězí, když stravu jemu dáte.

Original praví: vám dáno světlo k rozeznání dobra i zla, a svobodná vůle, kteráž vytrváli v prvním zápasu, v dalším pak tím snáze vítězí; ale nepraví, že vůle dává duchu mdlému kruté půtky a že nad duchem mdlým zvítězi. (P. d.) *Dr. V. Šimanko.*

Björnstjerne Björnson: **Nový system.** (Det ny system) Drama v 5 jedn. Dle druhého vydání přeložil *Hugo Kosterka.* V Praze 1890. Nákl. vyd. „Č. č. studentstva.“ Str. 136. Cena 50 kr. „Vzdělávací bibliothcky“ sv. 3.

»Nový system.« vlastně v cizině již starý, zaveden do technické správy státní. Riis, generalní ředitel, má se vůbec za původce toho. Mladý Hanuš Kampe, vrátiv se z Ameriky vydá knihu, v níž odhaleny nedostatky systemu toho a nesprávné údaje obhájcův jeho, jimiž obecenstvo domácí oklamáno. Jiné výpočty jsou pro tuzemsko, jiné pro cizinu. Hanuš miluje dceru Riisovu Karen, která mu trpce čin onen vytýká; on ji ujišťuje: »Kdybych byl věděl, čím jsi mi byla, ty jsi mohla přivésti mne k tomu, že bych byl lhal, ty jsi mne mohla vrhnouti zpět do zbabělého mlčení.« Karen sama jinak nenávidí přetvářky, má útlé svědomí pro povinnost; láska jejich i po té přihodě ostává.

Pro obyčejné drama bylo by toho, s přiměřenou staffaží, asi takořka dosti, předpokládajíc, co tomu všemu řekne napadený otec, Riis. V »Novém systemě« však ještě dlouho běhají lidé sem a tam, hádají se, rozčilují a smiřují se, vedou mravovědné hovory, ze kterých má vysvitnouti jednak konventionalismus (Riis), jednak upřímné mravní přesvědčení (Hanuš, Karen), ba i jakási zbožnost a přiměřený mravní útlocit (Riisová). Dramatickými vzpružinami v hovorech těch mají býti podezření nekalých pohnutek, Hanušovi podkládaných (otec jeho — opilec — nezdá se míti úřad a účty svoje v pořádku, aby se tedy zřetel od něho odvrátil a pod.), přetřásaná opovážlivost mladších inženýrů proti starším autoritám a pod.

Hlavní tři momenty dramatické jsou: spor lásky Hanušovy s vědeckou povinností; schůze a rokování inženýrův o námitkách proti »novému systemu«; rokování sněmovní o témže předmětě. O tomto třetím dovídáme se jenom z trhaných zpráv účastníků, tak že se výsledek jeho jaksi rozplyne v neurčitosti, ačkoli celkem zdá se, že Hanuš zvítězil. Tou nejistotou dle úmyslu spis. asi mělo býti vyznačeno, jak v takových případech veřejné mínění bývá na straně pravdy, ale v rozhodné chvíli proti autoritě a moci přece zřetelného výrazu nenajde; ta charakteristika dvojakosti byla by takto vhodně vystižena, ale pro celek dramatického děje jest bezvýznamna. Schůzka inženýrů repraesentuje se nám několika necelými větami, ba výkřiky; nevím, jak na jevišti takový hovor se nese, jenž u t. ř. realistův jest oblíben, ale čtoucímu to »skákání do řeči« v téhle společnosti jest přece jen zvláštní a obtížné; snad tím vinno rozechvění zaujatých odborníků, snad také hodovní nálada, jak již bývá, když vážné otázky při pohárech se přetřásají. To mnohem klidněji o věci hovoří — kafíčková společnost damská, současně v témž domě se sešlá: tak hezky taktuplně. Touto episodou osvědčuje se zase snaha básníkova, uvésti též nesúčastněné vrstvy ve spojení s otázkou pro ně vlastně málo zajímavou; spojení to uskutečňuje dle zvláštního názoru jejich, pokud totiž otázka týká se osob a rodin. Vedlejších výjevův aneb rozvláčných hovorův o věcech vedlejších je tu vůbec několik. Rozmanité společenské názory a styky tím znázorněny v jakési úplnosti obyčejného života, jiiž t. ř. realismus i na jevišti chce míti. Divák, jenž pokaždé jest zaujat tím, co právě před sebou vidí, bude s tím také vždy spokojen; posuzovatel celku však bude všechny přívěsky, které s dějem nesouvisejí ani jako příčiny ani jako následky, pokládati za vadu jeho: a takovou jsou tu na př. vzpomínky o projížďce na moři, výčitky Kareniny, že nezachránila tonoucího, příprava Riisových k večeři Páně atd. Když už to má býti realistický obraz celého prý života, tedy bychom konečně snesli také jiné věci; kde tedy přestati?

Kapitalní jest 2. výstup 5. jednání, ve kterém Riis a Larssen vysvětlují, jak vlastně »nový system« byl zaveden: Riis spoléhal na výpočty chefa své kanceláře Larssena, Larssen pak spoléhal na Riisa, jehožto klidné přesvědčení mu imponovalo, i při nedůvěře k vlastním výpočtům. To je tak trochu hádanka, a poněvadž nevíme,

co vlastně »při velkém shromáždění železničním v Paříži« se stalo, proč a jak výpočty domácí od oněch se lišily — neboť osoby dramatu v rozhodném okamžiku vždycky jedna druhou zakřikne, nedadouc jí domluviti — proto hádanka ostává, ač Riis konečně uzná, že jest překonán.

Hovor jest místy velmi mdlý; a kde jest živější, tam zase je trhaný. Mnoho se mluví takořka o ničem; různotvárný obsah dějový zůstavuje dojem roztříštěný. Charakteristika postav je podařená, jen že jí věnováno mnoho na úkor děje, se kterým nepodařilo se jí splynouti. Myšlenkový ráz kusu jest vážný, ušlechtilý; některé floskule darwinské prohozeny jen mimochodem, tak že jakási opravdová noblessa celku jimi není porušena. Dojem citový není nikterak silný; spisovatel operuje raději klidnou ironií, která nad některými postavami se vznáší a nečiní nám jich právě sympathickými (na př. Riis a jeho paní). *P.*

Dr. Ceněk Zíbrt: **Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské.** I. svazek. Doba nejstarší až do polovice stol. XIII. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 133 se 63 obrázky. Cena 1 zl. 30 kr.

Stálý stesk na nedostatek kulturní historie české začíná pozbývati platnosti. Široký obor tento stal se u nás v poslední době kolbištěm zvláště hledaným, na kterém povolané postavy měří své zdatné síly. Vděčných diváků při těchto utěšených závodech nechybí. A neskrbí svým potleskem. Každý ze zápasníků má své zvláštní přednosti. Ne poslední místo zaujímá mezi nimi svědomitý a osvědčený pracovník Dr. Č. Zíbrt. Dlouhá by byla řada článků, kterými odhalil toliký již rys se zastřené minulosti našich předků. Při všech byla zjevna neúmorná píle a vážná snaha vědecká. Nejnovějším svým dílem předstihl Zíbrt všecky své práce dřívější o hodný kus. »Dějiny kroje v zemích českých« mohou se řaditi jak obsahem, tak i formou mezi díla vážně vědecká. Spisovatel, nežli přistoupil ke své práci, hleděl se dříve rozhlédnouti po literatuře domácí i po literaturách jiných ve svém oboru. Úctyhodné množství odborných spisů cizojazyčných — mezi nimi vážíme si zvláště pramenů polských a ruských — přivedlo spisovatele k vážnému pojímání svého předmětu a ku správné methodě. Spisovatel dovedl se obratně vyhnouti úskalí, aby tyto výtěžky pozorování cizích nevsunul násilně ve vlastní líčení, nýbrž aby vždy přiléhaly těsně k vlastnímu předmětu, osvětlujíce jasněji půdu domácí. S touto přípravou a po dlouholetém shledávání materialu jal se Zíbrt vyličovati kroj v zemích českých v dobách nejstarších, dobách to, ve kterých pro vzdálenost od »kolbiště dějinného« jsou zprávy domácí i cizí o kulturním životě našem velice chudy. Zásluha tím větší, podařili se o některé jeho stránce mozolnou prací zachytiti obraz sebe chudší. Třeba tu ovšem opatrnosti a vědeckého klidu. V kroji vidí Zíbrt — zejména ve starších fasích — význačný rys povahy národní, součást vniterného života. Kroj jest úzce spojen s kulturními poměry a názory současnými. Jako jiné zjevy u národů kulturních — ukázali

bychom na př. na literaturu a umění — není ani kroj ve všem originalní, nýbrž přechází od národa k národu. přispůsobuje se jeho názorům a potřebám. Tak i český kroj objevil se jako společný produkt téže rodiny slovanské, který často v mnohém podléhal vlivu krojů cizích. Usouzení toto podává se nezbytně ze srovnání a analogií současných. Methoda srovnávací, která na jiných příbuzných polích, zejména v jazykozpytě a literarní historii, tak se osvědčila, uvedena šťastně i u nás v historii kulturní.

Potom líčí kroj český v dobách nejdávnějších. V době praehistorické vede nás poněkud bezpečněji jen archaeologie a linguistická palaeologie. Pro doby pozdější jsou to vedle zrnek bezděčně zatroušených v rozličných spisech starých hlavně miniatury starých kodexů, mince, pečeti. náhrobky, ze kterých nutno odkresliti obraz kroje. Věci tyto věrně dle skutečnosti vykreslené provází názorný popis jednotlivých částí, které jen vycvičené oko odborníkovo postřehne a které by snad laikovi ušly. Spisovatel usuzuje bystře z každé zmínky o pravém stavu věci, drže se vždy jen toho, co lze exaktně stanoviti. Zvláštní zajímavá úvaha věnována »shodě kroje staročeského s krojem jiných Slovanův«; jiná »vzájemnému vlivu kroje slovanského a západoevropského,« kde působí styk našich předků s cizinou, mezi jiným hlavně za křížových výprav.

Na to promluviv o nejstarší cizí zprávě o kroji a zbroji slovanské vůbec, líčí Zíbrt zevrubně jednotlivé části napřed kroje mužského, pak ženského; vykládá původ jména každého kusu, jeho podobu a druhy; mluví o ozdobách staročeských, o odění válečném; odstavec »o rouchu knížat a králů českých,« který by snad byl býval vhodněji umístěn před odstavcem o odění válečném, končí tento první svazek.

Nebylo by snad zasloužilo zmínky též obřadné roucho církevní? Má sice, jak pochopitelno, všeobecný ráz křesťanský, ale přece se vyvíjelo. Snad by nám pomohlo i některé části starého kroje objasniti? Vzniklo zajisté původně z obecného roucha. Nebylo podrobeno tak rychlým změnám mody, poněvadž bylo chráněno posvátností svou a autoritou církevní. Proto má větší podobu s krojem středověkým. Bylo by pro ně i více památek.

Jakkoli má spis ráz vědecký — autor má na př. skoro na každou větu všeobecného názoru nějaký doklad, i když je zřejmý z pouhého domyslu — postaral se spisovatel jasným výkladem i běžnějších pojmův, aby širším kruhům byl srozumitelný. Tomuto účelu dělá někdy větší ústupky, nežli jich snad bylo třeba. Nač stále připomínati, že se chce držeti jen toho, co se dá jen z pramenů přesných vyčísti? (tak na str. 5., 17., 22., 34. a j.). K čemu podobné zmínky, jako: »Kdož by se chtěl čeho o šatě z popelu dohadovati« (str. 18.), nebo »Z ničeho něco osnovati přesahuje lidskou vůli a snahu« (str. 20.) a j. Naopak zdálo by se nám, že by ve prospěch neodborníků byl měl někdy připustiti zajímavé vyobrazení nebo zmínku cizích spisů čtenářům často úplně nepřístupných (na př. str. 50. pozn. 20., 126. pozn. 21. a 30. a j.), a to tím spíše, když pro pouhé »pohodlí čtoucího,

aby nemusel obraceti« týž obraz v tomto svazku dvakrát přinesl (str. 130.).

Celé dílo provází zdařilými, věrnými kresbami osvědčený V. Král z Dobrévody.

Při velkém úkolu, který si Šafařík a Palacký vytkli jakožto cíl životní, ale nebylo jim popřáno jej celý provésti, počínají se hlásiti pilní pracovníci o podíl, a to namnoze se zdarem. Mnoho snad se ještě během času doplní, ale v některých oborech podán už základ solidní a široký. Dalšímu zkoumání upravuje se už i u nás cesta. Těšíme se na pokračování tohoto slibného díla v době, kdy památek a pramenů zachováno nám více. *Dr. J. Jakubec.*

Kulturní obrázky ze starého Říma. Napsal *Dr. K. Cumpfe.* S 18 obrazci a plánem starého Říma. V Praze 1890. Nakl. F. Kytka.

Klassická filologie má za nynějších časů, kdy idea národnostní a s ní jazyky národní své vítězství slaví, kdy vědomosti skoro napořád jen dle praktické důležitosti se cení a odměňují, postavení zejména v našem národě málo závidění hodné. Chceli spisovatel býti přísně vědeckým, najde především obrovského soka ve filologii německé, s nímž nesnadno závoditi. Dopracujeli se pak přece něčeho, nenalezne kromě odborného časopisu místa pro práci svou a z nedostatku čtenářův ani nakladatele. Nebudeli přísně vědeckým, oloupí práci svou o šlechtictví, jímž v učeném světě ceny nabývá, vydává se výtkám nepůvodnosti se strany kritiky, a což nejvíce váží, zavazuje se opatrně vybírati látku a ze mnohého, co by snad pověděti uměl, podati širšímu obecenstvu jen to, co by je zajímati mohlo. A obecenstvo naše jest pro studium staroklassické velmi málo připraveno, proto i málo přístupno a vnímavo. Z těch příčin pochopiti lze, proč klassické filologii u nás valně se nedaří. Za takových okolností slušno jest uvítati s potěšením každou upřímnou a poctivou snahu, aby co nejdříve z bohatého pokladu Řekův a Římanů k nám převedeno bylo vše, z čeho bychom se něčemu naučiti mohli, a z čeho by národu našemu nějaký prospěch vzešel. Původnost tu položiti třeba na místo druhé, a první věcí bude, aby dobrá knížka česká vešla ve své právo, prolomíc obecnou téměř zásadu, že poučení o věcech filologických jen z německých knih čerpati možno.

Pohlížímeli s toho stanoviska na knížku přítomnou, můžeme říci, že spisovatel k dosažení účelu výše dotčeného přispěl platnou měrou. Prostudovalť celou řadu děl o životě Římanů pojednávajících, srovnal i přehlédl citovaná v nich místa ze starých autorův a nahromadiv takto hojně látky, sestavil 12 obrázkův o životě, mravech a názorech starých Římanův, zejména v I. století po Kr., kdy Řím ve mnohé příčině vrcholu vývoje a slávy dosáhl; odtud pak vycházeje, když toho potřeba se vidí, přičiňuje výklady, jak ta neb ona věc za dob starších upravena byla. Pojednávaje o všech stránkách života soukromého a veřejného, světského i náboženského, podal ve 12 hlavách, pokud možno, úplný obraz starého Říma. Názvy jejich jsou:

I. Řím, hlavní město říše. II. Život v Římě. III. Villy a pobyt na venkově. IV. Kroj, ústroj a účes. V. Jídlo a pití. VI. Senatoři a rytíři. VII. Třetí stav. VIII. Otroci a propuštěnci. IX. Rodinný život. X. Náboženské názory. XI. Veřejné radovánky a zábavy. XII. Literarní poměry.

Líceň jest všude živá, sloh obratný, vypravování čilé; poutavým stává se zejména tím, že spisovatel užil dovedně prostředku v tom oboru osvědčeného, pohlížeti na starý svět, jak možno nejvíce, okem člověka naší doby, a co by jinak antikvarně suchým a cizím se zdálo, přimknouti co nejtěsněji k názoru našemu. Při předmětě, jenž tolik rozmanitých stránek jeví, světlých i stinných, při vypisování života celého národa a mravů velkoměstských, za dob obecné porušenosti naskytla se spisovateli příležitost nejen chváliti a údiv čtenářův buditi, nýbrž mnohdy i trpce kárati, při čemž dobře užil případných míst ze satiriků římských. Též vytknouti dlužno, že spisovatel, jakkoli není nepřítelem žertu a posměšku, s šetrností uznání hodnou vyhnul se všemu, co by knížku tuto v rukou mládeže závadnou učiniti mohlo, a že i věci choulostivé podal spůsobem opatrným, nevyhledávaje jich zbytečně, nýbrž vzdaluje se všeho, co by na pohoršenou býti mohlo. Tím ovšem jen posloužilo se knize, jež především mládeži studující určena jest, aniž při tom pravda dějinná úhony utrpěla. Sloh je celkem příjemný, ačkoli místy cítili jsme cosi dělaného a jako prokmitající vzory německé. Ani mluvě se stránky správnosti nelze mnoho výtek činiti; sem tam jenom některý ten germanismus se vloudil j. na str. 1. »nájemných obydlí, jichž bezpochyby několik šlo na jeden dům.« Na str. 101. »Znenáhla přišlo ze zvyku tráviti celý rok na venkově.« 18 obrazců čistě provedených, jež na vhodných místech do textu vloženy jsou, a plán Říma patrně k vůli širšímu obecenstvu připojený, podporují názor čtenářův. Úprava jest celkem slušna. *L. Šolc.*

Příšery (Gengangere). Drama ve třech jednáních. Napsal *Henrik Ibsen.* S výsl. povolením spisovatele z norského přel. *Alois Lucek.* S podobiznou a životopisem Henrika Ibsena. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp. Str. 100. Cena 40 kr. „Ochotnické divadlo“ sv. 63. (pořádá Arnošt Schvab Polabský).

Opilec truhlář Engstrand chce zaříditi »asyl« pro námořníky. Regina, domnělá dcera jeho ve službě statkářky vdovy Alvingové, má býti v něm jeho pomocnicí a lákadlem. Alvingová na smíření prostopášného života nebožtíkova založila již asyl, jenž má zítra slavnostně býti otevřen. Pastor Manders přijde za tím účelem k ní, aby se o všem umluvili. Při tom se hezky rozpovídají o minulosti. Z řečí těch, jejichž obsah bychom tu zbytečně rozšiřovali, kdybychom jej otiskli, vychází tolik na jevo pastorovi, že Osvald, syn Alvingové, nyní právě s umělecké cesty se navrátivší, poslán tak záhy do ciziny, aby se od otce nenakazil; Alvingová trpce pastorovi vyčítá, jak »šťastné« to manželství skopuloval. Osvald ale nakažen již jest, neboť po otci to zdědil; nyní jest již tělesně i duševně schvácen

chorobou. Regina jest jeho sestra po otci; láska jejich tedy jest beznadějna; Osvald požije mnoho morfia a umírá. Regina odchází do onoho »asylu« otcova, neboť také zdědila po Alvingovi jeho pěknou vlastnost.

To jest kostra děje; že asyl Alvingové noci té shoří, nejsa pojištěn, pastor tím mravně zničen, jest vedlejší. Figura pastorova i při tom skrovném personalu dramata (5 osob) je zbytečna; autor potřeboval někoho, komu by Alvingová se svěřila, a kdo by repraesentoval nějak konventionalni lež veřejné mravnosti; pastor je na to dobrý dosť, neboť jest nevysvětlitelně přihlouplý dobrák a při tom mravně vážný taškář. Truhlář Engstrand taktéž jest exemplář, na kterém Ibsen demonstruje dědičnost neřesti a zároveň hloupost pastorovu; nepatří tedy také k ději, leč že na počátku slibuje Regině »asyl«, do kterého ona na konci odchází, a že nechal v asylu Alvingové třísky, které nešikovný pastor zapálil, a tím také celý asyl. Truhlář převzal kdysi Reginu za svou, nyní přijímá také vinu pastorovu za svou. »Příšerami« zove Alvingová onoho ducha prostopášnosti, již páchal nebožtík její, zůstaviv ji v zámku za dědictví svým dětem. Kdyby p. překl. byl přeložil »obludy« nebo »potvory«, mohlo jméno býti zřetelněji dvojznačné, a to velmi vhodně; tihle lidé jsou vyvrhelem života, a Ibsen, jak známo, jest v moderním naturalismu patentovaným dodavatelem špinavého prádla pro jeviště. Nyní mají naši čeští ochotníci (!) a komedianti takové zboží roznášeti po československých vlastech, aby v jejich »chrámech Thalie« učili se lidé odkládati stud a pěstovati »pravdu.«

Brzy mají též jiné překlady býti vydány, neboť nebyli bychom ovšem národem pokročilým na výši doby, kdybychom neřídili se pokřikem německých davů novinářských a nevzdali genialní prý nerudnosti Ibsenově zasloužený hold.

Ibsen totiž má v moderním naturalismu pověst, že řeší kdovíjaké problemy moderní společnosti — známá to již bezvýznamná frase! — na základě vymoženostı́ a »zákonů« přírodovědeckých, rozuměj totiž darwinských. Veřejný pokřik nestará se o to, že ony t. ř. zákony nejsou než velmi vratké domněnky. Namítne se ovšem, že básníci svou »intuicí« mají dar, předbíhati vědu a demonstrovati bezprostřednému citu a jistotě jeho, co věda dosud jen zdaleka tuší; srv. na př. hypnotismus. Že je to vlastně logickým přechmatem, nad tím nesmíme se při soustavě naturalismu pozastavovati, passi graviora: naturalismus zakládá se prý na zjištěných zákonech přírodovědeckých a zároveň, poněvadž ty zákony přírodovědou dosud zjištěny nejsou, pomáhá přírodovědě je dokazovati, an zákony těmi jakožto jistými operuje. To dokazuje, že je tu jiný zájem, nežli zájem pravdy: darwinské šiboletу některé totiž lahodí jistým pudům, a proto musejí odbývati za zákony, ať si věda skutečná říká co chce.

V našem dramatě jest podle p. Lucka »tragicky hrozný pretext (?) přirozeného zákona dědičnosti« — za kterýžto zákon

podle pojmu naturalistického každý šibeničník se může pohodlně schovati. Jak snadno se zákony dělají! Zde zvláště jak snadno choroba a neřest se přenáší, jak snadno a hravě jest vysvětlena! A přece fysiologie a embryologie marně snaží se i jen poněkud pochopiti, kterak jest možno, aby chorobný bacillus v zárodku a s ním vyrostl, aniž by ho zničil, života neschopným učinil. Ale což na tom; naturalismus má svůj zákon dědičnosti, — a konec. Ba nesmysl ten jest zřovna »tragicky hrozný«! Abychom se k Ibsenovi vrátili, jeho dědičnost otáčí se stále kolem alkoholismu a hovadství — skutečné »litterarisches Guanogeschäft« (Stinde). Co to znamená? Inu dojista — pravdu a nic než pravdu.

Zajímavá figurka dramatu jest malíř Osvald. Plíží se již jako stín, napadá Reginu, hodně pije — vše to z dědičnosti a v šílenství; ale jest při tom klidný blázen. Když dokonává, mluví poměrně nejvíce duchaplně, ač přerývaně; poslední slova jsou: Matko, dej mi slunce — Slunce! — Slunce! Škoda, že necituje ještě Goethe. Pan překladatel bezpochyby jak ostatní zbožňovatelé Ibsenovi, věří v tu hroznou přírodovědnou pravdivost povah Ibsenových. Nuže poslyšme, co praví prof. *Dr. August Forel,* slavný léčitel choromyslných, o tom chorobném stavu Osvaldově: »Er ist so falsch geschildert, dass jeder Wärter einer Irrenanstalt und jede Frau eines Irrenhausbeamten — von den Irrenärzten selbst nicht zu sprechen — sofort sagt: Was, das soll ein Paralytiker sein? Einen solchen Geisteskranken habe ich überhaupt nie gesehen.« (Wissensch. Club in Wien XII. II.) Tak vypadá ta vědecká pravdivost Ibsenova!

Ke všemu tomu neostýchá se p. Al. Lucek napsati: »Činěné výtky tyto jsou úplně bezpodstatny« (str. 100.), což prý »uznati musí každý, kdo porozuměl cílům dramat těchto.« Jděte mi k šípku s vaším »porozuměním«! Buď jim rozumí každý, kdo schopen literarním dílům porozuměti, a pak jsou odsouzeny, aneb jim rozumíte jenom vy, a pak si jich nechte. »Ibsen píše nové drama realistické, na něž s dychtivostí již čekáme!« Toť se rozumí! *P.*

Vlk Krampotů. Valašská povídka z roků čtyrycátých. Napsal *J. M. Slavičinský.* V Praze 1891. Nákladem časopisu „České zájmy.“

Martin Krampotů byl sedmým dítětem chudobného chalupníka na halenkovských pasekách. Vyrůstal v Boží přírodě, byl těla silného a ducha vtipného. Do práce byl jak oheň, ale sotva si vydělal na stravu; bylť »hrubý jicník,« pročež ho přezvali Vlkem. Když vyrostl, šel sloužit; ale chodil ze služby do služby, nikde dlouho nepobyl; odevšad ho brzy odpravili. »Čert prý aby mu vařil.«

Konečně dostal se do služby k zámožnému sedlákovi Bazalovi na Hrozenkov, co mu pravili »Stříbrňák«, protože měl hodně dvacítek naskládaných. Ten byl uznalý; za řádnou práci dopřál svému čeledínu řádné stravy i slušné mzdy. »Kdo by ho měl uživiť, kdyby ho náš grunt neuživil,« pravíval Bazala »honosnato.«

Bazalé měli jediné dítě, dcerku Rozínu. Byla to děvucha »čubrná,

šumná, grýčná — krev a mléko«. Když si stoupala v neděli do kostela, šuhaji mohli na ní oči nechat, i ti ženáči se po ní ohlédali. A u muziky byla na uchýtku. Okoličně nebylo jí roveň.

Mach Krampotů se skamarádil s Rozínkou. Nebylo divu. Byl v domě, často spolu bývali při práci a škádlívali se spolu. A měla Rozínka koho si oblíbiti. Mach byl chlapík pěkně urostlý jako jedle a oči měl černé jako ta trnečka. Nijaké práce se nebál, všechno mu tak jenom v rukou hrálo.

Starý Bazala sám nejednou, hledě na mladé lidi, myslil si: »Škoda, že ten chlapík není z gruntu.« Ale mu ani na mysl nepřišlo, že by měl býti z toho mračna déšť. Když pak se už přece na ten déšť sbíralo, Bazala poznav, kolik uhodilo, vyplatil Machovi, co mu přišlo, a vyhnal ho z domu. Měl sice Macha rád, že převrátil kus práce, ale aby dal dceru pacholkovi, takové hanby si nechtěl dáti udělať za nic.

Rozína hleděla za odcházejícím milencem všecka uplakána, ale za útěchu dostala huby od otce i od matky.

Bylo právě v hody; v hospodě byla muzika. U muziky bylo tehdy plno šverců (pašeráků). Poprodali dobře švercovaný uherský tabák a peněz měli »jak žab po Juřú«. Silný a obratný chlapík Mach padl švercům do očí, že by se dobře hodil mezi ně. Připíjeli mu, zakládali ho penězi a přemlouvali ho dotud, až ho dostali mezi sebe. Mach stal se švercem. Byl brzy z nejsmělejších a nejodvážnějších, a když jejich vůdce Jestřábík od obrajtův byl zabit, zvolili vůdcem Macha.

Ale Rozínky Mach přece ze srdce nepustil, ani ona jeho. Docházíval zavdy v noci pod její okénko na zálety. Kdysi vyslídil ho starý Bazala, a chtěje tomu rázem učiniti konec našel Rozínce ženicha, Ozefa Švagerového, synka z gruntu. Rozína sice nechtěla o vnucovaném jí ženichu ani slyšeti, ale sám Mach, přišed ještě jednou a naposledy pod její okénko, rozmluvil jí to, že by s ním nebyla šťastna, jednajíc proti vůli svých rodičův. A tak se slavila konečně hlučná svadba, nevěstě více na žalost než na radost.

Manželstvo to nebylo šťastné. Ozef byl člověk marnotratný, nehospodářský. O hospodářství se nestaral, celé dni se jen po hospodách posmětal. Co starý Bazala nahospodařil, zeť promarnil. Starý Bazala od lítosti zemřel.

Po smrti Bazalově Ozef ještě hůře »stvářal.« Z opilosti ani se neprobíral a sužoval ženu, vyčítaje jí dřívější známost s Martinem. Když z takového živobytí své skončení vzal, Rozína sotva si oddechla.

Byla nyní vdovou, dětí neměla. Docházeli ženiši, ale ona o druhé svadbě slyšeti nechtěla.

Vlk Krampotů hned po svadbě Rozínině zapadl kamsi do Uher, a léta nebylo o něm slechu dechu. Až tu najednou po smrti Ozefově objeví se v hospodě hrozenkovské cizinec, v němžto z řeči do řeči shromáždění tam šverci konečně poznali bývalého kamaráda. Byl zase jejich a počínal si směleji a odvážněji, než kdy před tím.

Mach obnovil svou známost s Rozínou, ale o svadbě nechtěl ani slyšeti. Byltě již příliš navykl potulnému a dobrodružnému životu švercovskému; poctivé a klidné práci při polním hospodářství nechtěl už zvykati.

Konečně na ustavičné doléhavé prosby Rozíniny, když známost jejich nezůstávala bez výsledků, dal si přece říci. Už jim vyšly ohlášky, měla se slaviti svadba. Mach vyšel si ještě jednou, že prý naposled se svými kamarády do Uher na tabák; byl však od nich samých, protože se jim zprotivila jeho hrubá pánovitost, obrajtům zrazen, a zahynul bídně zaskočen byv od nich v hospodě.

Rozína teskníla dlouho za Machem. Ostala vdovou do smrti. Žila jenom pro svého synka, co se jí narodil po smrti Machově. —

Totě stručný obsah povídky, jak viděti, dosti nepatrný a všední. A přece povídka tato má do sebe zvláštní půvab a zajímá i baví od začátku až do konce. Co jí půvabu toho dodává, jest předně jadrné a rázovité nářečí valašské, jímž sepsána jest. Pan spisovatel vystihl velmi dokonale všecky zvláštnosti tohoto krásného nářečí, nejen po stránce mluvnické, nýbrž i lexikalní a frastické. Povídka jeho stala se tím činem pro dialektologa a filologa pravou pokladnicí. Co tu neznámých jazyku spisovnému krásných a význačných slov, co přesných a jadrných vazeb a úsloví! Pro snadnější porozumění vyloženy jsou méně známé tvary, slova i vazby pod čarou.

Osoby v povídce jednající jsou pravé typy valašské, přímo ze života vzaté. Takými jsou pasekář Krampota, sedlák Bazala a jejich ženy, Martin Krampotů, jehož celý životní proces vylíčen tu věrně psychologicky, Ozef Švagerů, děvucha a pak nešťastná žena Rozína, valaští šverci, i ty babky klevetnice.

Neméně věrně dle pravdy a přírody nakresleno dějiště povídky. Jest to valašská chaloupka na pasekách i selský grunt v dědině, selská jizba na pasece i na statku. V povídku pak samu vetkán jest na příhodných místech názorný a věrný popis všeho života lidu valašského. Spisovatel popisuje nám tu zevrubně kroj i stravu našich Valachů, jejich práce a hospodářství v chaloupce i na gruntě, život v dědině v létě i v zimě. Dále nám líčí zálety, námluvy a svadbu, dobrodružný život bývalých šverců, kteří za »třicátku« (před r. 1849.) pašovávali uherský tabák na Moravu, jejich boje s »obrajty« (finančními strážníky) a m. j.

Mimo to vypravování kořeněno jest jadrnými příslovími a pořekadly, čipernými vtipy a veselými anekdotami. Na nejednom místě dotčeno též valašských zvyků a pověr.

To vše dodává naší prostinké povídce zvláštního půvabu a vysoké ceny. My ceníme ji zvláště jakožto velmi důležitý příspěvek k naší lidovědě.

Ve prospěch této naší lidovědy přáli bychom si, aby se co nejdříve vzdělaní příslušníci našich hlavních kmenů moravských za příkladem pana Slavičinského chopili podobné práce a podali nám takto živý a názorný obraz veškerého kmenového života našeho

lidu, dokud ještě vše nivelisující ráz naší hanumanské doby nesetře s něho všeho pelu a původního rázu. Vědecká dialektologie a ethnografie nemůže konečně podati než rozdrobené a nesouvislé části, kteréž spojeny jsouce v rámec tak úplného a živého obrazu celkový byt našeho lidu mnohem živěji nám objasní a znázorní.

Jak už řečeno, p. spisovatel vystihl všude zcela správně rázovité zvláštnosti nářečí valašského. Jen některé maličkosti dovolujeme si podotknouti. Za něm. frasi »co dělať«, lid říká: Jaká tu pomoc? Jaká tomu rada? Macháček chodil z jedné služby do druhé, t. ze služby do služby. Jestřábík nebyl na hlavu padlý, val. »v hlavu obražený.« Jestřábík pravil na obiło = na obyło. Tak aspoň a nejinak slyšel jsem všude na Moravě (na obyło = leda było). »Nakúk« do chléva jest bohemismus, mor. nahlédl. — »Když odešel ženich s tatú, teprú začala Rozína s t v á ř a ť«. K tomu poznamenáno: »tvařiti se, dělati z něčeho více, než skutečně na tom je.« S t v á r a ť jest iter. sloveso stvořiti, a znamená »tropiti, dováděti, dělati rámus« a p.

Fr. Bartoš.

V zátiší. Roman. Veršem napsal *Karel Leger*. „Poetických besed" č. 41. Nakl. Ed. Valečka. V Praze 1890. Str. 133. Cena 65 kr.

Děj veršovaného romanku Legerova z maloměstského života jest velmi prostičký: starý, dobrosrdečný, ve věcech lásky trochu neprohlídavý mládenec žije nečinně se svou tetou v ústraní maloměstském, kamž se uchýlil po smrti rodičův opustiv studia. Najednou zemře příbuzná, a děvčátka po ní má ujati se starý mládenec; s počátku sice není rád, že Lidka k němu se uchýlila, později však děvče si zamiluje. Sousedem jeho jest obstárlý kontrolor, pan Trnka, mající hezkou, mladou a záletnou ženu; churavý tento úředníček s blaženým úsměvem pozoruje, jak žena hledá si milovníky, lákajíc také starého mládence, kterého konečně po smrti manželově a po smrti tety mládencovy do svých sítí upoutá, Lidku, něžně milující svého dobrodince, z domu vypudí a sama se tam usadí, by také druhého mužíčka přivedla pod pantofl. — Toť vše. Žádné skoro zápletky, slabé stupňování děje, který však přece mocně nás upoutá a na konci čtenářem, jehož veškera sympathie jest na straně nešťastného sirotka Lidky, silně otřese. Forma romanu je denníková, jež nese s sebou chaotický charakter, neuspořádanost, pestrou úryvkovitost. V technickém ohledu pozorovati nepropracovanost, jakousi nedbalost slohovou. Váha romanu leží hlavně v analysi povah, které skutečně nakresleny ostře, a kromě šablonovité postavy tetiny všecky jsou originalní, s životní pravdivostí. Lidka je sice také idealisována, ale postava ta přece tkví svými kořeny na této zemi; paní Roza není zase pouhou snůškou všeho špatného, nýbrž živou záletnicí, jež výborně muže svého podvádí a starého mládence potutelným úsměvem přivádí do rozpakův. Obě mužské postavy jsou bez energie, slaboši, ostře však individualisováni ve své slabosti proti Roze.

Skvostné jsou jednotlivosti, episody, lyrické výlevy (na př. chvála poesie, str. 85.) a reflexe o našem stavu národním. Tu jest

Leger ve svém živlu: místy podává jadrný humor, místy šlehá satirou a sarkasmem různé společenské neduhy, místy s žíravou ironií posuzuje okolí své. Lze však také najíti tu četná místa prosaická, skoro bychom řekli zveršované články a zprávy novinářské. Verš místy není dosti uhlazen. Nicméně čte se báseň Legerova velice příjemně, nikde nenudí. *A. V.*

Gust. Narc. Mayerhoffer: **Z pevnosti.** Vzpomínky starého majora. Illustruje Věnceslav Černý. V Praze 1891. Nakl. Jos. R. Vilímek. Str. 143. Cena 1 zl.

Úhledná knížka obsahuje 10 obrázků ze života vojenského, jejichž dějištěm jest Josefov s okolím. »Poslední píseň« paní Truxesové, do které kapelník Varanič se zamiloval, vede jej ke sňatku se sestrou Truxesové, jí nerozeznatelně podobnou: zpívalať ona píseň tu, jež kapelníka okouzlila, místo Truxesové. — »Illicet« — tajné slovo, jímž poručík Halász, bývalý cikán, vyvolá svoji někdejší snoubenku, baronku Sztrilichovou, taktéž cikánku, od manžela jejího, majora — k cikánskému životu nazpět. — Tři »Andulky,« jež major Sztrilich kdysi miloval a dosud miluje, dráždí smrtelně žárlivost ženy jeho; netuší, že jsou to — ptáci, které nyní přináší mu jakýsi člověk vycpány. — »Žluté růže« jsou oblíbená květina hrdiny této povídky a ovšem též milosrdné sestry Boženy, bývalé lásky jeho, jež náhodou ustanovena jemu nyní za ošetřovatelku. U Králové dvora najde ji na obvazišti zastřelenou od nepřátelské koule, žlutou růži v ruce (!). — »Veselohra«: Důstojnický sňatek, k němuž nevěsta zjednala si neznámým spůsobem kauci, — hrozící rozvod, poněvadž ona nechce se vzdáti spisovatelství (dramatického), jehož on nenávidí; smíření, neboť kauce byla z honoráře. — »Kadet Hainbach« se zastřelí, pozbyv naděje v povýšení, protože opustil službu a vydal se na ples za svou zbožňovanou: staffaží jest náhrobek samovražednice z nešťastné lásky »Kaetchens Ruhe.« — »Za srdcem mateřským« líčí dvojí rodinu: zámožnou vojenskou a chudou venkovskou; plukovníkům zemrou neštovicemi tři dítky, mezi nimiž chromý hošík, v oné chudé rodině, do níž plukovníková náhodou vstoupí, najde děvčátko neštovicemi osleplé. Byvši dříve plna bolu, těší se nyní: »lépe je, že z našich miláčků jsou andělíčci v nebi, než aby nám zůstaly na živu a byly tak znetvořeny a slepy.« — »Růžový lístek,« jejž manžel o svatbě dostal do rukou, dělí jej od nevěrné; konečně se smíří, a dítko jejich čítává s vybledlého lístku: »Viktor bude generalem.« — »Dva tajné plány.« Major, otec pěti dorostlých dcer, hledí radu upoutati k nejmladší, ale jen pod tou podmínkou, když starší budou již opatřeny: rada kommanduje takořka podřízené úředníky za ženichy, až mu jeden z nich odvede i Anežku. — »Albína,« dama z cirku, Vlaška; provdala se za kapelníka, jenž pak dal se do vojska, a odešla zase k cirku, kde zahynula. Hrdinu našeho vedla prý v řece za sebou, až by se byl utopil. Pikantní vyobrazení její jest opravdu prazbytečno.

Nejzdařilejší jsou »Za srdcem mateřským« a »Dva tajné plány,«

jež mají nejméně vojenského na sobě. První jest velmi tklivý, i v té sentimentalnosti zcela pravdivý obrázek, mocně působící případnou líční osob a dojmův jejich, jakož i protivou dvojí rodiny a dvojího neštěstí, jež tak sbližuje. Humoreska »Dva tajné plány« zajímá rychlým postupem a překvapivostí, nejsouc zdržována reflexemi, jež v jiných povídkách mnohdy unavují; pro tu zajímavost jakoby zapomněl čtenář všímati si blíže pravděpodobnosti děje. Ostatní obrázky najdou své vděčné čtenáře a — bez pochyby — zvláště čtenářky; nemají sice mnoho vojenského do sebe, leda to dvojí soukno svých hrdin, ale jsou tím více oslazeny laskavičnými příběhy a vzdechy, že těm ex offo »mužům« věru velké cti nedělají! Místy naraženo též na lehké poměry mravnostní, jaké v pevnostech bývají, ale jinak počíná si spis. dosti delikatně. Spisovatel většinou sebe vplétá v děj s účastenstvím větším nebo menším; ale úlohy jeho jsou někdy divné, a to melancholické toužení u starého vojína působí až komicky. Sebevražda kadeta Hainbacha jest taktéž dětinský kousek, jaký jen převrácená přecitlivost mohla ve vojsku legalisovati; pravdivo to ovšem bohužel jest. — Sloh jest lahodný. Na str. 126. »aby poznal svoji nicotu a velebnost toho, jejž nazývají stvořitelem« — jest buď slohová neobratnost aneb myšlenková cetka. Úprava, jak pověděno, jest nádherná a vkusná. *P.*

Romanová knihovna Světozora. Nakl. F. Šimáček. Sv. XVII. *Vladimír Korolenko:* „Sibiřské povídky.“ Z ruštiny přeložil *Jan Wagner.* V Praze 1891. Str. 141. Cena 42 kr.

»Sibiřské povídky« vzaty ze sbírky předního novellisty mezi mladšími spis. ruskými Vl. Korolenky, nazvané »Očerki i razskazy,« o níž ve »Hlídce« byla řeč 1890 na str. 370.; proto o literarní ceně šířiti se nebudeme. Všecky tu přeložené povídky (Uprchlík s ostrova Sachalína, Sen Makarův, Ve vyšetřovacím oddělení, Starý zvoník) zasluhují překladu, jen že trochu svědomitějšího, než jaký nám podal p. Wagner. Němci přeložili si pov. tyto již dříve a lépe než my: tak Aug. Scholz uveřejnil již 1888 svůj překlad (»Sibirische Geschichten«), který, jak jsme srovnáním se přesvědčili, jest sice volnější než český ale správnější. Celého překladu p. Wagnera s originalem (1890 čtvrté vyd.) jsme nesrovnávali, pouze asi třetinu knihy isme prohlédli důkladněji, dále pak jen zběžně jsme original i překlad četli.

Z toho jsme poznali, že překlad je předně kusý; místa těžší, kde by měl překladatel ukázati, co dovede, pohodlně vynechal. Tak v překladu vypuštěna nejen slova, frase jednotlivé, nýbrž i celé řádky a odstavce; srovnej na př.: na str. 339 (v překl. 9), 353 (17), 354 (19) tři řádky, 375 (34) dva řádky, 210 čtyři řádky, 220 asi 8 řádků, 224 čtyři řádky, 231 (123) třináct řádků, atd. nepřeloženo. Místy přeložil W. pravý opak toho, co jest v originalu: „a privjazal by . . .“ (344) = „nýbrž byl by přivázal . . .“ přel.: „a nebyl by přivázal“ (11); „zagovoril s serdcem“ (= „pravil se zlostí,“ 366) přel.: „pravil srdečně“ (27); „pchnul odin

soldat štykom meňa v nogu . . ., da ja spotknulsja“ (= voják bodl mě bodákem do nohy . . ., a já zaklopýtal . . .“ 379) přel.: „jeden z vojáků bodl mne bodákem do nohy, klopýtnul“ t. j. voják; „ja sdělaju na tebja prošenije“ (= podám na tebe žalobu, 121.) přel.: „odpustím ti“; „čto v serdcě jego istosčilos terpěnije“ (= pozbyl vší trpělivosti, v srdci jeho byla trpělivost vyčerpána, 139.) přel.: „v srdci jeho uhostila se trpělivosť.“ (83.) atd. Místy jest překlad vůbec nesprávný: „Sibir priučajet vidět v ubijcě čelověka, i choťa bližajšeje znakomstvo ne pozvoljajet, konečno, osobenno idealizirovat ‚nesčasteňkago . . ,‘ no vse že eto znakomstvo pozvoljajet“ (= Sibiř učí nás viděti také ve vrahovi člověka, a ačkoli bližší známost (nominativ) nedovoluje ovšem nám, abychom idealisovali nešťastníka . . ., přece však známost tato dovoluje, 341) přel.: „Sibiř učí viděti i ve vrahovi člověka a třeba by nedopouštěla (Sibiř) bližší známost (akk.), přece učí (Sibiř) idealisovati ‚nešťastníka . . .‘ Nicméně známost ta dovoluje . .“ (9) P. Wagner nevěděl, kde je podmět! „O poslědstvijach projisšestvija“ (= o následcích události, 355) přel.: „o poslední události“, „pokolě nogi-to nosjat“ (= pokud mne nohy ponesou, pokud budu moci jíti, 359) přel.: „kam mne oči ponesou“ (21.); „poslě tščatelnych sborov“ (= po bedlivých přípravách na cestu, 361.) přel.: „ve společnostech“ (23); „po nočam šli naprolět“ (= celé noci jsme šli, 383) přel.: „v noci pak ubírali jsme se dále“ (40); „i stěnka na světu pobleskivajet“ (= a zeď [zídka] svitem se leskla, 387) přel.: „vidím stíny“ (43); „obličaju načalnikov, načalnikov nespravedlivych obličaju“ (= usvědčuji úředníky, nespravedlivé úředníky usvědčuji, 207) přel.: „oznamuji příchod úředníků, odhaluji nespravedlivé úředníky“ (106). Místa obtížnější pohodlně „přebásnil,“ hodně volně: „slěďa za slabymi perelivami spolocha“ (396) přel.: „pozoroval krajinu“ (50); „Noč pritajilas, ochvačennaja užasom, čutkim i naprjažennym“ (338) přel.: „Noc spustila se k zemi se všemi svými hrůzami“ (7); „dělo bylo obsuždeno s polnoju obstojatelnosťu (356 = záležitost byla vyřízena, posouzena s velikou důkladností) přel.: jednoduše: „na události mnoho se nezměnilo“ (19); „vse živoj rukoj budet“ (366 = všecko tu bude ihned) přel.: „všecko se ti dostane“ (27); „v ťurmach u nas vsě fiskaly na perečet“ (389 = v našem žaláři jsou všichni slídiči, slídí jeden vedle druhého) přel.: „jinak jest v našem žaláři.“ „Obyčnyj“ (obyčejný) jest mu zvláštní, „dymka“ (= krepová látka, polohedvábnina, závoj) jest mu dýmem, „trjum“ (= podpalubí) místností, poršni (= písty) jsou mu kola, „rotozějstvo“ (= zevlování, lelkování) jednáním; nezná, co znamená „galeta“ (= placka, lívanec), „burelom“ (= vývrať) atd. — Ani stránka překladu není bezvadna! *A. V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Zábavná bibliotheka. Pořádá *Karel Šťastný.* Vydává *Bernard Plaček.* Dílo CXX. „Tři povídky.“ Napsal *J. L. Hrdina.* V Brně 1889. Str. 96.

Názvy povídek jsou: »Poslední soud,« »Bratři Josefovi,« »Nad Plchovem.« První a poslední mají podobné jádro, totiž objevením uhelných dolů zbohatnouti. Tato vášeň tak osedlá jednající osoby,

že jí věnují všecko, statek, spokojenost i vlastní krev — děti. V první povídce přidružena jest ještě druhá vášeň — soudy, jimiž už mnohý přiveden byl na žebráckou hůl, jako Zeman, bohatý rolník, v první povídce, a Civín v poslední. V prostřední povídce líčí se hanebné jednání synů Zemínových, podobné biblickému vypravování o bratřích Josefových, kterak přemluvou zaprodali takořka svého bratra agentovi do Ameriky, by zbavili jej otcovského podílu. Zaslouženou odměnou odpykali svůj zločin.

Sloh Hrdinův jest lehký, proto četba rychle plyne; postavy skutečné. Komposice povídek jednoduchá. Zábava jest hlavním účelem, poučení podřaděno. Povídky pěkně česky psány. *J. Vyhlídal.*

Kukátko, čili: Život v obrazích. Sepsal *Václav Kosmák.* Díl čtvrtý. V Brně 1891. Dědictví Cyrillomethodějské. Str. XXX a 448. Cena 1 zl. 20 kr.

Kdo četl tři první díly, ten s chutí sáhne i k tomuto, byť už obrázky v něm obsažené po většině známy byly z »Hlasu.« Jsou to vpravdě obrázky jako z kukátka. Tím jest duševní dílna našeho spisovatele. Všední příběh přetváří se v ní ve příběh zajímavý, nepatrná zkušenost ve zkušenost poučnou, jednoduché na pohled slovo ve slovo dojemné nebo obsažné. Z toho učiní pak spis. snímek na papír, a obraz kukátkový je hotov. Dílnou podobnou jest ovšem každý básnický duch, ale Kosmákova má tu přednost, že vycházejí z ní obrazy srozumitelné, zajímavé, dojemné nebo poučné i pro ten lid, jemuž vyšší jemná poesie jest uzavřena. A učeným prý se snáze káže, následovně tedy i snáze píše a básní než neučeným. Jen někdy zdá se příběh snad až příliš všední anebo nevystačuje na rozsah, jejž Kosmák obrázku dává; ale i v těch případech pro jednotlivé půvaby obrázku zapomínáme na celek a čteme rádi dále. Všimněme si jen té poesie v obrazích: »Svatba na vsi,« »O ptačí svatbě,« »Pomoc v nouzi,« »Neštěstím nezlomený,« »Milá vzpomínka.« Většina z 19 čísel jest rázu satirického, a dvě z nich skoro malé povídky: »Důkladně vzdělaná slečna a dcera« a »Puška.« Kniha jest věnována zbožné památce Sušilově a Procházkově. Procházka byl po Sušilovi starostou »Dědictví ss. Cyrilla a Methoda,« proto jest na titulním listě knihy jeho obraz a na předních listech zdařilý životopisný nástin od Vl. Šťastného. *J. Klenek.*

Matice lidu. R. XXIV. č. 5.—6. Red. *Primus Sobotka.* „Historické povídky." Napsal *D. L. Mordovcev.* Z ruštiny přeložil *Jan Wagner.* V Praze 1890. Str. 412.

Nikterak nelze tvrditi, že by byl Wagner docela vhodně volil ke svým překladům z novějších historických novell ruských právě tyto povídky D. Mordovceva, totiž roman »Idealisté a realisté« i hist. pověst »Ruský Odysseus.« Jsouli práce tyto v Rusku oblíbeny, neplyne ještě odtud, že by také českému lidu se hodily; jsouť u nás známy příliš málo zcela zvláštní dějiny ruské, zvláště o době tak pohnuté, jakou byla doba převratů za Petra Velikého,

málo kdo u nás ví. Budeli tedy čísti naše čtenářstvo »Idealisty a realisty,« neporozumí onomu zápasu starého i nového světa, zápasu vyvolaného reformami Petrovými, jimž druhdy scházel rozumný podklad. V caru samém, jenž krutě i proti vlastnímu synu vystupoval a bezohledně zaváděl cizáctví u dvoru i mezi lidem, viděti bude naše obecenstvo vskutku jen antikrista samého, v podlém Menšikovu a zvláště v udavačském padouchu Orlovu, který dívku, již byl svedl a pak nešlechetně zradil, sám vede na šibenici, pomocníky antikristovy. S druhé strany Levin podobá se ne tak idealistovi, jako spíše fanatikovi, jakož vůbec ruské sektářstvo svou pověrčivostí, absurdní bohoslužbou, hrůzoděsnými obřady, s nimiž pouze báječné smyšlenky starých gnostiků srovnati lze, podobati se bude spíše zástupu příšerných bytostí, oblud, než lidem skutečným. Tím vypadne celý obraz ten hyperromanticky, čehož Mordovcev nikdy nezamýšlel. — A nepravdě podobné popisy bloudění, nehody a dobrodružství »ruského Odyssea,« Jašimova, který uprchl ze zajetí francouzského počátkem nynějšího století, zahnán bouří do Alžírska, přibyl na Sardinii, až posléze zabit v souboji, nevyznamenávají se ničím, výhradně ruským. Lehké vypravování o rytířských činech mnohého snad upoutá, více však v něm není.

Český sloh není všude hladký; o věrnosti překladu, nemajíce po ruce originalu, souditi nemůžeme. *A. V.*

Zábavy večerní. (Č. d.) R. I. (1880.) Č. 5. „Jermola.“ Obrázky ze vsi od *J. I. Kraszewského,* přel. *V. Pakosta.* Str. 216. Cena 73 kr.

Chudý samotářský stařeček Jermola vychová si nalezence Iridiona, vynakládaje veškeren zbytek svých sil, aby dítě i sebe uživil. Pěstoun i chovanec přilnou k sobě láskou velikou. Leč rodiče, kteří se, ač sezdáni, tajiti musili před otcem svým, po smrti tohoto se o dítě přihlásí. Jermola je zoufalý. Když rodiče mu ze žárlivosti zakážou svého vychovance vídati a navštěvovati, unese jim Iridiona na jeho vlastní ponuknutí. Hoch však na útěku zemře utrmácením. — Láska starého Jermoly k nalezenci vylíčena přirozeně a dojímavě. Povahy z lidu vzaté jsou typické, rázu osobitě slovanského. Čtenáře nesečtělého unaví sice z počátku široké založení povahy lidu a kraje maloruského Polesí, leč za to odškodní jej ostatek povídky. Do děje klidně ale poutavě postupujícího, vpleteny úvahy, jak je zvyken Kraszewskému, o povaze lidu, o srdci lidském, o lásce vůbec a pod Jermola patří mezi povídky, jejichžto vzpružinou není zápletka milostná. Vřele odporučujeme.

Č. 6. „Sibylla.“ Roman od *Octava Feuilleta,* přel. *J. Kuffnerová.* Str. 342. Cena 1 zl. 10 kr.

Trojdílný roman »Sibyllu« pokládá kritika vedle »Romanu chudého mladíka« za nejlepší práci Feuilletovu, bez odporu pak náleží k romanům jeho nejušlechtilejším. V prvním dílu autor vyvinuje dovedně povahu Sibylly de Férias, dívky snivé a hloubavé, odhodlané ba umíněné. Rozumné vychování děda jejího, markýze

de Férias, obrátí sic tuto nezlomnost vůle do směru rozumného, leč hlubokého, až chorobného mysticismu s povahy Šibylliny nesetře. Druhý díl uvádí Sibyllu do Paříže, aby se v domě děda svého po matce seznámila s vysokým světem pařížským, — jejž při té příležitosti Feuillet vyličuje a odsuzuje po stránce mravní, — a vyhledala si budoucího chotě svého. Tu setká se s Raoulem de Val-Chesnay, jemuž duše její od dětství náležela; seznajíc však, že je nevěrcem, zřekne se idealu svého a vrátí se do Normandie, do rodiště svého. — Díl třetí vyplňuje líceň žalu a beznadějnosti obou milenců̊v, obrácení Raoulovo a smrť Sibyllina v nejblaženějším okamžiku, kdy pozná, že Raoul opět věří. — Roman je silně tendenční; stanovisko jest křesťanské, děj umělecky upravený, mluva vřelá; povahy uchvacují svou silou a vábí svou sympathičností; duše zbloudilé budí ne odpor, nýbrž soustrast. Dílo je skvělou obranou křesťanství proti oběma krajnostem, nevěře i pobožnůstkářství; obranou křesťanského manželství a rozborem podmínek jeho zdárnosti. Zájem stále vstoupá, dojem je mocný, jednotný a ušlechtilý. Český překlad měl býti lepší. — Kniha zasluhuje vřelého odporučení; pobaví sic každého, ale plného účinu dosáhne hlavně u čtenářstva vzdělanějšího.

Č. 7. „Žebrák Luka.“ Povídka z vesnického života. Charvatsky napsal *August Šenoa,* přel. *Fr. Pohunek.* Str. 267. Cena 85 kr.

Žebrák Luka, který si klamáním útrpných lidí, dědictvím a lichvou nahospodařil kolem 800 zl., chce si založiti vlastní krb a státi se pořádným člověkem. K tomu konci vyhlédne si nejbohatší a nejhezčí děvče z Jelení, Marii Končarevičovu. Netroufaje si však zpříma, spojí se s padouchem Míkou a cikánem Uharkovičem, kteří na dívčina otce uvalí soud, pohubí mu dobytek a vypálí ho, doufajíce, že ochuzen byv Lukovi se nakloní. Leč Luka cíle svého nedojde. Chtěje se mstíti na šťastně vdané Marii, úsměvem dítěte jejího jest odzbrojen a k pokání přiveden. Přepaden pak od Míky a Uharkoviče, již ho chtějí oloupiti o peníze, skočí do Sávy a utopí se. — Tendence díla směřuje celkem k nápravě nerozumu a nehospodárnosti rolníků. Děj je rozmanitý, zájem udržuje se sic až do konce, ale dojem není z nejsilnějších. Povahy jsou čím špatnější, tím životnější. Zla jest mnoho, ale dobro přec nad ním vítězí. Překlad plynný s několika poklesky pravopisnými, jež v tomto ročníku »Zábav večerních« nejsou řídky. — Kniha hodna odporučení, zvláště pro venkov.

Č. 8. „Tmáři a osvětáři.“ Kresby ze života. Nastínil *V. Pakosta.* Str. 44. Cena 14 kr.

»Osvětáři« tito nejsou tak hrozni. Jest to několik rolníků slivkovských, kteří chválí na sousedních Plaňkovských, že odbírají knihy, na neštěstí krvavé romany, jichž ceny a obsahu však osvětáři neznají. Až se vše vysvětlí, objeví se, že mají jak tmáři tak osvětáři mínění stejné. — Proti krvavým romanům brojí se hlavně řečmi, děj je vedlejší. Ovšem ne všecko tu o četbě lidu záhubné pověděno, ale přece mnoho prospěšného. *P. Š.*

Kaminský, Den štěstí (Astur: Lit. l. 6). — *Konrád,* Z bratrských vlastí (V. Rokos: Lit. l. 6). — *Kosmák,* Dobrá rada (Konečný: Vl. 5). — *Kronbauer,* Z posledních stanic (J. V. Novák: Lit. l. 5 n.). — *Kuchař,* Cestou životem (Astur: Lit. l. 6). — *Kvapil J.,* Růžový keř (P. Skřivan: Vl. 5). — *Pakosta,* Zábavy večerní (Šubrt: Vl. 6). — *Prášek,* Atheny (J. Novotný: L. filol. 1). — *Sladomel,* Moderní humanita (Fr. Kolísek: Obz. 4 n.). — *Stroupežnický,* Vojtěch Žák (Astur: Lit. l. 5). — *Šimanko,* O Bohu jednom v bytnosti a trojím v Osobách (Kyselka: Čas. katol. duch. 2). — *Štech,* Zlatý déšť (Astur: Lit. l. 6). — *Vacek,* Církevní dějiny české (Krásl: Čas. kat. duch. 2). — *Vilímek,* Kalendář Humor. listů (Uhlíř: Vl. 5). — *Vrchlický,* Fresky a gobeliny (Astur: Lit. l. 5). — *Wagner,* Korolenkovy Sibiřské povídky (Orest: Lit. l. 5). — *Tolstoj,* Spisy (Šubrt: Vl. 5). — Museum (V. Jesenecký: Vl. 5). — Přítel domoviny, 1890 (V. Zálabský: Vl. 4). — Zábavné listy (V. Zálabský: Vl. 6). — Živa (J. E. Vrba: Lit. l. 6).

Časopisy.

„Kolo.“ (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. Č. d.) Mnohem lepším básníkem byl *Andrija Palmović,* básník-kněz. Jeho básně sebral a vydal literarní jeho druh, bývalý redaktor „Vience“ a neunavný bojovník za práva národa charvatského Fr. Folnegović. O básních A. Palmoviće napsána větší studie v časopise „Balkan“ (spisovatelem tohoto článku J. Hranilovićem) jakožto pokus aestheticko-kritického rozboru spojený s důkazem, že Palmović jest nejgenialnějším charvatským básníkem za posledních dvaceti let. Jmenovitě nikdo nedovedl dosud tak věrně podržeti dikci a ducha národní poesie ve formě umělecké, jako nezapomenutelný A. Palmović. Jeho básně „Zora Veronika Zriňská,“ „Vladislava Nelipićova,“ jeho „Zahorské elegie,“ jmenovitě jeho znělkový věnec „Domovině“ a znělky „Z bosenské okupace“ plny jsou skutečně klassických myšlenek a obrazů.

Druh Palmovićův, *Fr. Folnegović,* dávno již zaměnil péro s politikou. Jakožto spisovatel satirických „Iskric,“ črt a feuilletonů jak v samostatných knihách tak v politických a belletristických časopisech — kdež psal pod pseudonymem Vilko Slavoj — byl právě tak sympathickým na tomto poli, jako nyní ve sněmovně.

Dr. Ivan Dežman vynikl jako redaktor „Vience“ tak i jako básník písní: „Zriňski,“ „Kodolak,“ sbírky básní „Poletarky,“ „Rusmana a Ludmily“ (epos) atd. a spisovatel znamenitých lékařských spisův a článků. Další činnost však překazila mu přeranná smrt.

Dosud žije, ale velmi zřídka se objevuje na literarním poli nejlepší spolupracovník „Vience“ *Fr. Ciraki,* starosta města Požegy. Vyniká jako básník lyrických písní a něžných salonních povídek. „Drobné básně“ Cirakiho vydány v samostatné knize. Něžné jeho povídky „Mali gresi,“ „Andjelina,“ „Nina“ až podnes počítají se mezi nejlepší salonní povídky. Mimo to vydal studii o „Osmanových básních“ a o životu i smrti posledního francouzského „Dauphina,“ syna Ludvíkova.

Ivan Zahar v letech 1869.—1874. stával se nejlepším spisovatelem; tu však přinucen okolnostmi, věnovati se svému právnickému povolání, aby si zabezpečil život. Zahar jest venkoncem idealista. Básně jeho, otištěné z „Vience“ a „Hrvatské Lipy,“ vydány ve zvláštní knize. Vynikají hlubokou filosofickou reflexí, něžným lyrickým citem a láskou vlasteneckou. Jeho povídky „Branimir,“ „Sestrin grob,“ „Dosljedna Ljubav,“ „Seljanka,“ „Bolji izbor,“

„Švehatski prosjak“ (žebrák) ukazují na hlubokou znalost techniky a dobrý vkus. Posud jest stálým přispěvatelem „Vience,“ uveřejňuje v něm články o charvatské literatuře, divadle, aesthetice.

Dobře známým jest spisovatel krásných, pravým humorem propletených komoedií, dobrých obsahem i technikou romanů, povídek a básní *J. E. Tomić,* neunavný belletrista. Téměř každého roku potěší Charvaty vždy pěkným plodem svého péra. Jeho drama „Franjo Trenk“ až podnes bývá rádo viděno; svým romanem „Zmaj od Bosne“ (drak bosenský) ukázal, jak psáti povídky, aby jimi nebyli uraženi Mohamedani ve svých choulostivých citech; povídkami „Kapitanova kći“ (dcera), „Emin-agova ljubav“ (láska), které, jakož i „Bosenského draka“ vydala Charvatská matice, snaží se ukázati, že procítil domácí historii tento neunavný spisovatel a překladatel. Skutečně nikdo by nebyl dovedl s lepším úspěchem dokončiti neúplný, nejrozsáhlejší Šenoův roman „Kletva“ nežli Tomić, který ho velmi dovedně doplnil. Od Tomiće, který jest v nejlepších letech, charvatský čtenářský svět ještě mnoho očekává. (P. d.)

Literarní rozpravy v časopisech.

Dolenský, O reformě našich časopisů pro mládež (Bes. uč. 10 nn.). — *Hostinský,* O původu umění (Kv. 2). — *Konrád,* Čeští Bratří v zrcadle svých kancionalů (Vl. 4 n.); Hymnologie starocharvatská (Věstn Král. č. spol. nauk). — *Novák J. V.,* O slovanských příslovích (Lit. l. 6). — *Petrů,* Mohamed a jeho učení (Vl. 4. n.). — *Slavík,* O významu jména Čech (Č. Č. M. 4). — *Tarnowski,* O dramatech Schillerových: Panna Orleanská (Przegl. pol. 8). — *Zdziechowski,* Byron (Przegl. pol. 9). — *Albalat,* Chateaubriand a současná škola realistická (Nouv. Rev. $^{15}/_{12}$).

Zprávy.

Dopisy z Prahy. X. Není tomu tuze dávno, co jsme se po světové literatuře básnické mohli rozhlížeti jen s povzdechem nad hojností toho, co ještě do našeho jazyka převedeno — není. Jak se změnil ten stav věcí za krátko! Překlad stíhá překlad a dochází střídavě na literatury západní i slovanské. Lví podíl práce připadá Jaroslavu Vrchlickému, který rozvinuje i na tomto poli plodnost, která nebude as míti toho času rovně u žádného národa. Sotva čtenář zařadil do své knihovny překlad básní Američana Poëa, jichž zvláštní ráz jej divně naladil přes to, že již hlavní číslo té sbírky „Havrana“ znal z převodů dřívějších, jmenovitě V. K. Šemberova v Hálkových „Květech“; a sotva osvěžil v mysli různé myšlenky Faustovy a písně Marketčiny v novém, byť i ne vždy dost přiléhavém rouše českém: již leží zase na stole čtyři sličné svazečky překladů básnických. *Danteovy* „Básně lyrické,“ téhož „Nový život,“ *Byronovy* básně („Nebe a země,“ „Lara,“ „Oskar z Alvy“) a *Esaiáše Tegnéra* „Frithjofssaga.“ Toliko Byron a Tegnér mají jiné překladatele, prvý prof. Fr. Krska a druhý J. V. Sládka; ostatní zčeštil vše Vrchlický. Akademie česká míní prý odměniti nejlepší převod cenou; bude tudíž porota za tím účelem zřízená míti dosti materialu před sebou, zvláště budouli připuštěny také práce posud nevytištěné a nakladatele nenašedší. Šeptá se však od ucha k uchu, že palmu odnese asi Krásnohorská za „Childa Harolda.“

Také v sadech krásné prosy hýbe se nový život. Nakladatel Jaroslav Pospíšil, jehož otec si získal nehynoucí památku v první polovici tohoto věku horlivou a rozmyslnou podporou domácí slovesnosti a již také hojný počet překladů znamenitých romanů jinojazyčných byl vydal, ohlašuje nový podnik: „Bibliotheku překladů vynikajících děl cizojazyčných“ a zahájil ji — patrně s ohledem na úspěch hmotný — Zolovým „Člověkem — bestií.“ Nakladatel jaksi však se omlouvá, že zvolil právě toto dílo za první; pro další svazky slibuje dánský roman „Niels Lyhne“ od Jacobsena. Všechny literatury a všechny směry literarní prý mají býti tu zastoupeny. Podobnou bibliotheku vydával před lety Th. Mourek a vydává posud Hynek. Všude však čeština byla ubohou pastorkyní. Bojíme se, aby tato nešetrnost a ledabylost k mateřštině neovládala i zde. Záruky nepodává žádné ani neznámý redaktor bibliotheky ani prospekt nakladatelský.

V té příčině nyní chvály zasluhuje Ottova „Ruská knihovna.“ Ukončivši zatím Tolstého, vyslala nyní *Turgeněva* na literarní trh; „Lovcovými zápisky“ učiněn začátek, a překlad Machův podroben přísné opravě (také doplněn) od *Jaromíra Hrubého,* nynějšího redaktora knihovny. Chystá pak se *Gogol,* jenž bude zcela nově přeložen od vynikajícího znalce, našeho krajana Ignáce Hoška, mnohá léta na Rusi pobyvšího. Že se „Ruská knihovna“ udržela a ujala, jest zajisté úkazem potěšitelným se všech stránek, ať na to hledíme se stanoviska vzájemnosti slovanské nebo se stanoviska vkusu čtenářského, se stanoviska uměleckého neb i literarního. Dlužno ostatně dáti pravdě průchod, že v Čechách záliba pro ruské písemnictvo vždy se jevila (třebas ne tak rozšířená jako nyní), jakož o tom svědčí již Havlíčkovy překlady Gogola, Bendlův překlad Puškina, Hálkova „Bibliotheka romanů slovanských“ atd. Bylo by si jen přáti, aby bohatý strýček severní také si aspoň takovou měrou všímal umění českého, kterou si ho všímají na př. Němci. Také by se nemělo u nás každé jinoslovanské dílo nechati napřed nějaké desítiletí uležeti, než se převede, a tu by též divadlo mělo pečlivěji dbáti své povinnosti, nežli posud činí.

K domácí produkci dramatické — však jen nové — Národní divadlo chová se nyní jaksi vlídněji a ochotněji než v letech dřívějších. A hle, jak se pojednou rozvířily líné jinak vlny literarního interessu! Všude se mluvilo a psalo o „Její pastorkyni“ paní *Preissové,* o „Světě malých lidí“ *M. A. Šimáčka,* o „Velkostatkáři“ *Šubertově* pro i proti. Takovéto pak potýkání a tříbení zásad a směrů literarních neb uměleckých jistě literatuře více užitku a cti přináší než stálé přetřepávání záležitostí osobních a politických. Nyní opět *Štolbovy* „Křivé cesty,“ *Bozděchovi* „Spoutaní“ a *Vrchlického* „Smír Tantalův“ stojí v popředí interessu. Tak konečně snad nadejde doba, kdy český spisovatel přestane býti jen říkajíc exotickou květinou národního života. Budeli každé nové dílo u obecenstva více vážiti, bude zas také hlas čtenářstva spisovatelům závažnějším, a tak bychom se toho mohli dočkati, aby spisovatel a národ konečně se navzájem našli, aby tedy také literatura česká stala se zdravým, oživujícím pramenem národního života, pevnou tvrzí jeho existence — nám i budoucím.

V té naději utvrzují rozmanité úkazy: nejnověji „Starosvětské písně“ *J. V. Sládka* v „Lumíru“ uveřejňované. Jakoby elektrická jiskra

byla projela všemi čtenáři, druh se ptá druha: „Četlli jsi již...?“ A odkud ten rozněcující účin? Vítězství národního ducha, z lidové písně šťastně zachyceného, v poesii! Už tedy nebude jen hudba a malířství hledati národní ráz v lidu. Jen aby se šlo na té dráze dále a vytrvalo! Šťastně už jí putovali Čelakovský, Erben a Němcová.

V redakci „Časopisu Českého Musea“ nastane změna. Po dvacetileté správě její složil prof. *Dr. Emler* úřad redaktorský najmě pro hojné jiné práce a chorobu oční, a v právě vydaném 3. a 4. čísle r. 1890. loučí se s čtenáři „Musejníka.“ Vykonal pro tento časopis poctivý kus práce, zvelebiv jej každým směrem: získal opět přední učence za spolupracovníky, vyhledával přispěvatele nové, zvětšil značně objem časopisu, splňoval rád přání projevovaná ke zdaru jeho a šetřil vždy přísné objektivnosti. Odevzdává „Časopis“ zdokonalený bývalé váhy nabyvší nástupci, kterým zvolen prof. *Ant. Truhlář*. I tento p. redaktor má nejlepší vůli a snahu, aby časopis rozkvétal dále a zachoval si jak přízeň spisovatelů, tak obecenstva, české vědě a osvětě pak aby sloužil a prospíval co nejvydatněji. Mámeli jaké přání, týká se části kritické a referentské: hlídky literarní. Přes veškero úsilí nepodařilo se býv. p. redaktoru získati tomuto oddílu stálých spolupracovníků, kteří by systematicky střehli rozvoj literarní a o něm čtenáře zpravovali. Nová redakce zajisté pokusí se znova o organisaci tohoto oddílu; přejeme jí, aby byla šťastnější a jmenovitě aby občasným nezdarem nedávala se odrazovati od dalšího úsilí. P. redaktor Truhlář míní vydati 1. číslo tohoto ročníku v květnu, a sám podá v něm studii o staročeském divadle.

V české literatuře vědecké ozývá se také jaksi mocnější ruch. *Dr. Zíbrt* a *Z. Winter* pracují o velikém díle, dějinách českého kroje, jehož první část, doba nejstarší až po války husitské, právě vydána s příhodnými illustracemi; *K. B. Mádl* chystá se veliké illustrované dějiny umění vydávati u Bursíka a Kohouta, které bohdá budou také po stránce formalní tak pečlivě obstarány jak po stránce obsahové, a nakladatel p. Vilímek připravuje nový podnik, katechismy jednotlivých vědeckých nauk, podobné známým něm. katechismům Webrovým.

Tak proud duchovního života českého přese vše samostatní, mohutní a rozpíná se — aspoň do šířky. Překvapující obraz tohoto mohutnění objeví se jmenovitě jasně při zemské výstavě zdejší jak na všech polích práce vůbec, tak zvláště v oddíle literarním, jenž zobrazí rozvoj písemnictva českého od nejstarších dob a jmenovitě za posledních sto let spůsobem takovým, že přítel nepřítel vzdá uznání té síle a dělnosti národní, která bez podpory vyšší, bez samostatni politické, ba do nedávna beze škol vyšších a odborných, sama ze sebe a při sterých překážkách dovedla učiniti tak obrovský pokrok. Výstavu literarní bude doplňovati výstava typografická a knihkupecká. Všude pilně se konají přípravy, katalogy chystají, díla shledávají; součinnost národa při tom se osvědčuje až tklivým spůsobem. Z výstavy té Čech bude odcházeti hrd, se srdcem mocněji tlukoucím radostí, pýchou i nadějí a s nově vzpruženou chutí k další práci národní. Ta němá mluva bude příliš výřečna a jasna, než aby jí vůbec někdo nerozuměl.

Spolky. Král. č. společnost nauk koncem roku 1890. měla členů 180. Jubilejní fond čítá 35.000 zl. — „Máj,“ spolek českých belletristů, má nyní jmění 3637 zl. 29 kr.

„Historický kroužek“ v Praze zasílá toto „Provolání. Historický kroužek družstva „Vlasť,“ obrav si za úkol, odmítati nespravedlivé útoky, které byly anebo budou podnikány na církev katolickou vzhledem k dějinám českým buď z vášně strannické, buď z povrchní znalosti věcí anebo z kterékoliv jiné pohnutky: v těchto minulých dnech náležitě se zorganisoval a se ujal díla ve jménu Páně. Obor své práce rozdělil na tři periody: 1. na husitskou od r. 1403., 2. na periodu katolické reformace, jež počíná se obnovou pražského arcibiskupství r. 1561. a sahá celkem do r. 1661., a 3. na dobu pozdější, kdy novomodní liberalismus vynikající a zasloužilé muže katolické pod kteroukoli firmou a záštitou hyzdil, zlehčoval aneb umlčoval. Dále stalo se usnesení, aby za účelem vědecké obrany katolické církve v Čechách, na Moravě a ve Slezsku sestaveno bylo dle možnosti úplné repertorium všech posud vykonaných prací dějepisných, nechať jsou barvy kterékoliv, a to aby pak bylo tiskem vydáno ve formě „Rukojeti ke studiím českého dějepisu.“ Z této sbírky pramenů vyjde na jevo, co ve výše udaném směru bylo již vykonáno, a čeho ještě vykonati třeba. Však jest sestavení onoho repertoria úkolem pro jednotlivce příliš rozsáhlým a vyžaduje tudíž součinnosti mnohých a mnohých mužův upřímných, jimž jde o pravdu. Protož vyzýváme všecku intelligenci katolickou v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a kdekolivěk a vroucně za to prosíme, aby každý vedle možnosti své pátral po historických elaboratech, jež chovají se v rukopisech, anebo tištěny jsou buď jako samostatné celky, nebo vtroušeny jsou do sborníků, periodických listův i sešitů. Jmenujeme tu na př. „Časopis katol duchovenstva,“ „Čecha,“ „Večerní noviny,“ „Blahověst,“ „Pastýř duchovní,“ brněnský „Obzor,“ „Časopis Českého Musea,“ „Časopis Matice Moravské,“ „Časopis Musea Olomouckého,“ „Sborník historický,“ „Památky archaeologické,“ „Světozor,“ „Zlatou Prahu,“ „Osvětu,“ „Květy,“ „Politik,“ „Hlas národa,“ „Národní listy,“ „Moravskou Orlici,“ „Jindy a nyní,“ „Dobroslav,“ všecky časopisy paedagog., feuilletony všech listů krajinských („Budivoj,“ „Poutník od Otavy,“ „Český jih“ a jiné). Dále prosíme, aby pozornost věnována byla zahraničným sborníkům dějepisu, jaké vycházejí v Mnichově, Berlíně a jinde, také „Spicilegio Vaticano di documenti inediti e rari estratti degli archivi e della bibliotheca della sede apostolica,“ jež vychází v Římě u E. Löschera prací msgr. Isidora Carini a Dona Gregoria Palmieri O. S. B., dále časopisu „Civiltà Cattolica“; pak doporučují se „Les sources de l'Histoire de France“ (notices bibliographiques et analytiques des inventaires et des recueils des documents. Par Alfred Franklin. Paris, Firmin Didot et Comp. 1877). Také žádáme za prozkoumání starších knih nebo rukopisů, jež nesou se k výše udaným periodám dějin českých, málo známy jsou a přece velikou důležitost mají. Ke všem přátelům českého dějepisu snažnou vznášíme prosbu, by ony knihy, rukopisy neb elaboraty přehlédli, nám pak laskavě udali titul knihy, titul a číslo časopisu s udáním roku a dne, dále stručné udání, o kterých událostech neb o kterých katolických mužích a paních se tam pojednává, neb co tam zvláště důležitého jest. Taková sdělení přijímá redaktor „Rukojeti“ Jos. Vávra, c. k. professor v Praze, bytem na Karlově náměstí č. 311.- II. (12 n.). Družstvo „Vlasť“ jest ochotno přispěvatelům po případě dávati i honorář. V Praze, dne 25. ledna 1891. Za výbor historického kroužku: *P. Josef Svoboda, S. J.*, místopředseda. Prof. *Josef Vávra*, jednatel.“

Charvati. Jihoslovanská akademie vydala 23. knihu „Starin“ s velmi zajímavým obsahem: *Zlatović:* Zpráva o Bosně r. 1640. Pavla z Rovinje. *Milčetić:* Příspěvky k literatuře charvatských hlaholských památek. *Ljubić:* Polycorion, qui typicus vocatur. Listina spljetského arcibiskupa Vavřince z r. 1069. a abatyše Marie z r. 1119. a j. Táž akademie vydala svůj „Letopis“ za r. 1890. svazek 5. Setkáváme se tu s nekrology Lamanského a Jirečka. — Roku 1889. měla akademie důchodů 19.313 zl., vydání 19.825 zl. Z důchodův akademie vydáno r. 1889. 11 knih. Základní jmění obnáší 398.040 zl. — „Letopis“ oznamuje, že příštího roku vydána bude obšírná rozprava prof. *T. Smičiklasa* „Oslobodjenje Slavonie od Turaka“ a 12. sv. „Slovníka,“ řízeného prof. *Budmanim.* Ve sbírce „Starých spisovatelů charvatských“ vydá letos akademie díla „Dinka Ranjiny“ jako 18. svazek. — Mimo to připravena již látka k „Acta dietatalia“ prof. *Smičiklasa* a „Acta croatica“ *R. Lopašiće. O. E. Fermendžin* odevzdal akademii „Acta Bosnae ecclesiastica.“ — Připravuje též zvláštní odbor pro literaturu prostonárodní. — Uměleckých děl měla galerie akademie 320. — *Dr. Fr. Maretić* dovedně přeložil Mickiewiczova „Pana Tadeusze.“ Některé ukázky

přinesl „Vienac.“ — *August Harambašić* vydal dítkám peknou knížku básní velmi něžných „Smilje i Kovilje.“ Všude provívá láska k vlasti. Najmě jsou krásny „Moj ponos“ (pýcha), „Moj zavičaj“ (rodný kraj), „Hrvatskomu sinu,“ „Ja sam Hrvat,“ „Hrvatic',“ „Hrvatska moja.“ — Nákl. Scholze a Krále vydána „Božićnica“ (vánoční dar) časopisu „Hrvatska“ s příspěvky Harambašiće, Kumičiće, Kokotoviće a některých mladších spisovatelů. — *Nikola Šimić* v Zadru počal vydávati literarní list „Iskre.“ — *Davorin Trstenjak* vydal paedagog. dílo „Mladi učitelj,“ rady a praktické příklady pro první třídu. V prvém díle pojednává o učiteli a dítkách vůbec, o lásce k dítkám a těchto k učiteli, o prvém školním dnu, o školském duchu a životě, o popularnosti a o svědomí učitelově, o čistotě ve škole, o školním řádu a j. v. V druhém dílu pojednává o názorném vyučování, o náboženství, psaní, čtení, počtech, zpěvu, o dětských hrách, o tělocviku. *J. Malota.*

Polsko. Didonův život J. Krista vyjde polsky ve Varšavě o 25 seš. po 25 kr.; prvé sešity už vydány. — Krakovský čtrnáctidenník „Nowa bibl. uniwersalna“ (V. r.) přešel v jinou redakci a jest úpravou i obsahem zlepšen; slibuje cenná díla kulturnohistorická i belletristická. — V „Bibl. rodzinné nové“ (VI. r.) P. Chmielowski uveřejnil „Przegląd nejnowszych powieści.“ — „Przegląd powszechny“ (č. 3.) má obšírný přehled obsahu „Č. Č. Musea“ a „Osvěty.“

Rusko. *S. J. Umanec* vydal zajímavý „Očerk razvitija religiozno-filozofskoj mysli v Islamě,“ v němž místy příliš stručně líčí příčiny, proč Islam na tolik sekt se rozpadl, podávaje svou suchou obřadovou stránkou a smutnou, slabě rozvitou dogmatikou velmi málo pro srdce i rozum. Jen filosofické idey Peršanů, když Arabům se poddali, obohatily poněkud svět filosofický islamu. — O zmíněné (v předešlém čísle) knize *A. Prugavina* „Zaprosy naroda“ napsal známý kritik *A. Pypin* obšírný článek „Narodnaja gramotnosť“ do „Věstniku Evropy,“ kde klade hlavní váhu na to, že stát má se starati především dobrými školami o osvětu lidu. „Ruská mysl“ referujíc o tom, podotýká, že nelze souhlasiti s P., jenž zavrhuje účastenství a povinnost jednotlivců z intelligence v šíření vzdělanosti mezi lidem: pokud stát kromě školy nepůsobí, nesmí intelligence seděti se založenýma rukama do klínu, nýbrž má se starati o lid nedělními školami, vydáváním dobrých a laciných knih, přednáškami pro lid atd. — Nedávno zemřelá professorka *S. V Kovalovská* v článku „Tri dňa v kresťjanskom universitetě v Šveciji“ ukazuje, jaký pokrok v krátkém čase učinila idea rozšíření vyšší vzdělanosti mezi lidem švédským.

Italie. Zvláštní zjev jest *Mario-Antonio Canini*, universalní duch. Jako jeho skoro všickni krajané byl agitatorem a revolucionářem, z dob těch čerpal látku ku knize „Dvacet let vyhnanství,“ jež svého času dosti veliký úspěch měla. Agitator ten měl pokdy zabývati se bádáním filologickým. Je také básníkem, a r. 1880. vydal sbírku básní, jež došla uznání i nejširších kruhův. Ale hlavním zaměstnáním jest uveřejňování ohromné trilogie, snůšky či sbírky to básní všech dob a všech zemí, jejíž název jest „Kniha vlastenecká,“ „Kniha víry,“ „Kniha lásky.“ Poslední právě dokončil. Je to práce přímo titanská. Považte, podati anthologii milostných písní, básní ze všech dob a světa ze všech končin! Kde se naučil všem řečem? Jak si opatřil dokumenty, jich překlady? Třeba považiti, že podává básnické plody krále Šalomouna až po plody královny Carmen Sylvy, zpěvy nejstarobylejších básníků čínských a egyptských až po zpěvy Annamitův a Kanaků. Jediné lze vytýkati práci jeho, že se při sestavování měl říditi spíše citem, z něhož se jednotlivé písně vyřinuly, nežli formou básnickou. Ze všech zemí dostal příspěvky, jen ne z Katalonie!

Známý i u nás z překladů *F. de Roberto* vydal v Milaně dva svazky povídek: „L'Albero della scienza“ a „Processi verbali,“ jež se vzájemně doplňují, any jsou pojaty a provedeny dle lit. formul dvou škol z míry protivných. Spis. hlavně dvojím spůsobem může předvésti čtenáři osoby svých

plodů: může je pozorovati přímo a vylíčiti, co z jich skutkův a činů postihl, co vystihl z jejich řečí, odzíraje při tom úplně od své vlastní úsoby. Toť methoda naturalistů, pokud jí ve svých spisech užili a užívali Flaubert, Zola, Guy de Maupassant a j Velmi ráda odívá se v roucho povídky krátké, v níž jest velmi málo popisů, mnoho však přímé rozmluvy, konversace. Spisovatel však může také vmysliti se ve své osoby, obléci jejich kůži na sebe, jak se říká, stotožniti se s nimi; v tom případě mluví jejich jménem, propůjčuje jim dlouhé monology, vypisuje jejich rozmluvy, líčí jejich city atd., toť methoda psychologická, jak jí užívají P. Bourget, P. Margueritte a j. Nuže F. de Roberto chtěl ukázati, že je schopen říditi se jednou i druhou methodou, že se může státi ba naturalistou, ba psychologem. V jednom i druhém způsobu osvědčil se býti obratným spisovatelem, ač, jak patrno z „Albero della scienza," více se kloní ke škole psychologů. Z této sbírky nejlepší jest „La scoperta del peccato." Ze sbírky „Processi verbali" vynikají „Il rosario" a „Il convegno."

Rovněž známý u nás *S. Farina* vydal roman „Don Chisciottino." V úvodě jako naši spisovatelé brojí proti kritikům. Z práce té vyznívá jemná zádumčivost: „Život pravý jest jen láska, každý jiný cit vznešený bez lásky jest neštěstí." Práce ta počítá se k lepším pracím téhož autora.

Amilcare Lauria k mládeži mluví ve svých „Hošich neapolských" (Milano). Je to sbírka 6 povídek, z nichž první „Un lazzariello" půl svazku zabírá. Laurii podařilo se obeplouti úskalí pedanterie a dětinství, a třebas popředně určeny byly povídky ty mladým, pobaví se jimi i staří pro typy neapolské v knize věrně zobrazené.

Ugo Valcarenghi vydal povídku v Milaně s názvem „Maria," psanou ve formě autobiografie. Mladík, skeptik a zasnoubený, zamiluje se do nevěstky, Marie. U něho vzniká láska z útrpnosti, u ní z lásky. On přijme místo redaktora u nově založeného listu v Comu, rozloučí se s ní se slibem, že se brzy vrátí, ale zatím ji na novém působišti svém klame. Časopis založený rozkvétá a odkvétá či zaniká, a s ním souměrně vzmáhá se a opět zaniká vášeň jeho k Lavinii, manželce slavného advokata milanského. Vrátiv se do Milana jme se hledati Marii, ale ta, opuštěná, klesá níž a níže. Lituje jí, ale nepokusí se Marie vytrhnouti z kalu a bláta, do něhož se vrhla. (P. d.)

— Zajímavý příspěvek bibliografický vydal Nic. Bernardini pod názvem „Guida della stampa periodica italiana"; jsou tu dějiny staro-římského i vlašského novinářství, seznam pseudonymův i pravých jmen jejich, přehled všech novin vlašských atd.

Anglie. *Ed. Lyall* obrala si v romanu „Donovan" za předmět obrácení atheisty. Hrdina „Donovan" stal se následkem nepříznivých poměrů, za kterých vyrostl, bezbožcem, a by se na lidech, kteří s ním krutě nakládali, pomstil, stane se falešným hráčem a provozuje se zápalem nekalé to řemeslo. Po čase však toho nechá, dojme ho neštěstí, do něhož hrou svou uvrhl jednoho ze svých protivníků. Vrátí mu vyhrané peníze a umíní si, že začne nový život. Daří se mu napřed dosti bídně, ale potom se ho ujme Gladysova rodina, do jejichž dcery se zamiluje. V té rodině začne o křesťanství uvažovati, obrátí se a pojme svou Gladys za manželku. Přes pěkné vylíčení povahy D., není nám hrdina sympathickým. Milý zjev jest Gladys, jen že zas až přes příliš ctnostmi všemi bohatá.

Jak ze zaniklé magazíny „East and West“ vysvítá, počíná hasnouti hvězda spisovatelky *Quidy*, neboť její poslední román „Syrlin“ nejenom nudný jest, rek — osoba odporna a nemožna, ale i co do přesnosti řeči daleko prý za dřívějšími pracemi téže spisovatelky pokulhává.

Letos vydána také nová řada dopisů lorda *Chesterfielda*. Když před 120 lety vydána korrespondence jeho se synem, tu nabyl autor jejich jimi slávy větší, nežli celou svou politickou karrierou. A nemenší sensaci spůsobila tato řada dopisů. Pocházejí z let 1761.—1770. a svědčí jeho křestnému synovi Fil. Stanhopeovi, jenž se stal jeho dědicem po smrti vlastního syna. Jest všech 250 a vydal je hrabě z Clarendonu, přičiniv k nim historickou a kritickou předmluvu. Listy ty podávají nám názor o duchu, v kterém tehdy vychovávána byla mládež vysokých kruhů.

V „Century Magazine“ uveřejňují právě † Abrah. Lincolna, presidenta Spojených států, bývalí tajemníci John Hay a John Nicolaï, jeho životopis, jenž bez odporu nejlepším bude ze všech (osmi) doposud uveřejněných.

Zajímavou knihou jsou prof. *Pawlinsona* „Dějiny Feničanů.“ Čtenář dovídá se z ní o výpravách Feničanů do Černého moře a na jih Afriky, do Španělska atd., o loďstvu Hiramovu, o cedrech chrámu Šalomounova, o tyrském červci, o vzniku naši abecedy. Velmi živě vylíčeno dobytí Tyru Alexandrem V. Z knihy té dovídáme se mnoho podrobností o důležitosti fenických měst za dob římského císařství, ba až do jich pobořeni Sarraceny. Mnoho stránek věnováno také kultu Astarty.

— Jesuité angličtí hodlají vydati velký výklad celého Písma sv. Roku 1893. mají vyjíti prvé oddíly. Bude psán anglicky. 12 učenců bude o něm pracovati. — Židovskou řeč odvozuje Arth. Hall v učené práci své ze stejného původu s indoevropskými, poněvadž prý kořeny její nalézají se v sanskritu, a mnohé výrazy jsou jí společny s latinou a řečtinou.

Francie. Slovník biblický vydává známý apologeta bible abbé Vigouroux s četnými spolupracovníky (Dictionnaire de la Bible), chtěje jím podati nejen přepracování díla Calmetova, nýbrž nový spis moderně založený. Slovník má býti úplným seznamem a výkladem všech osob, věcí, otázek atd. biblických. Sešity jsou po 5 fr.

Dílo Aristotelovo „Athenaion politeia,“ jehož dosud jen zlomky byly známy, objeveno celé v britském museu. Editio princeps pořízena od F. G. Kenyona (str. 190). Pro řecké dějiny má dílo nemalý význam.

K „Opravě“ p. Ferd. Menčíka o zaslaném rukopise epické básně P. P. Njeguše „Gorski vienac.“

Omyl „o zaslání“ rukopisu „Gorskoga vienca“ vznikl dle zprávy, uveřejněné v časopisu záhřebském „Vienac“ č. 48. str. 775. r. 1890. od p. B. Počátek zprávy zní: „Rukopis ‚Gorskoga vienca‘ dobila je prošavše godine carska knjižnica u Beču.“ Slova zemřelého Dra. Miklosiče, dle kterých neuměl vladyka psáti, zdají se býti nepříliš kritická. Na str. 188. a 189. „Historie literatur slovanských“ od Pypina a Spasoviče se praví, že vladyka „po dvě leta zabýval se studiemi bohosloveckými u mnicha Osipa v Boce Kotorské“ — „a básněním“ (od r. 1827.—1829.). Z tohoto lze souditi, že uměl asi psáti. *Jan Malota.*

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 5.

Posudky.

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** Díl II. „Mezi proudy.“ Tři histor. obrazy. I. „Dvojí dvůr.“ Nakl. J. Otto. Str. 402. Seš. 47.—59. Po 32 str. 15 kr.

Roman »Mezi proudy,« vlastně první díl jeho, nazvaný tak dříve sám ve »Světozoru« 1887, nyní pak mající název »Dvojí dvůr,« vyhlašován byl za nejlepší historickou práci Jiráskovu, a r. 1888. dostalo se mu ceny ze základu Beneše-Třebízského. Tyto dvě okolnosti jsou, tuším, dostatečnou příčinou, abychom trochu šíře promluvili o romanu tomto, pokud v něm zachycen duch doby líčené.

Historická novellistika nepředvádívá sice vždycky výhradně jen velikých historických osobností a nejdůležitějších událostí, nýbrž často podává také obrázky mravů té neb oné epochy, líčíc všední život v rozmanitých jeho odstínech do nejmenších podrobností. Poněvadž však přední historické osoby nejmocněji působí na své okolí a určují jaksi celý ráz doby, třeba přede vším, aby aspoň jejich postavy, pokud do děje zasahují, byly nakresleny docela věrně se vší historickou nestranností a objektivností, aby autor nedělal z nich pouze nositelů svojich vlastních ideí, své vlastní tendence. Mimo to nesmí historický spisovatel nešetrně zacházeti s historickými fakty, všeobecně známými, by je buď odstraňoval, buď přenášel pohodlně do jiné doby, hodíli se to jeho zvláštním, subjektivním ideám, nesmí vnášeti fakt, jež vynalezl vlastní svou fantasií, odporují-li duchu doby a pravdě historické. Není tedy na tom dosti, nosí-li postavy jeho oděv, náležející době líčené, mluví-li archaickým jazykem atd., nýbrž umělec má podati věrný obraz zápasu se vší jeho dramatickou kollisí, ukázati příčiny událostí a postup až ku katastrofě děje konečné.

Jirásek ve svém histor. obraze, nyní nadepsaném »Dvojí dvůr,« uvádí nás do doby prvních let panování Václava II., jichž charakteristickou známkou jsou královy »neshody s duchovenstvem,« hlavně rozepře s pražským arcibiskupem Janem z Jenšteina. Bude tudíž záhodno, abychom načrtli, jak dobu onu, hlavně přední faktory neshod krále i duchovenstva, líčí historie, čímž lépe vynikne rozdíl mezi historickou pravdou a tím, co podal Jir. ve svém historickém (!) romanu. I poslouží nám Fr. Palackého »Dějiny národu českého« a V. Tomka »Dějepis města Prahy,« prameny, které jistě katolíkům a duchovenstvu nestraní; místy pak, kde novější badatelé, majíce

po ruce větší zásobu pramenů, než Pal. a Tom., lépe vylíčili stav věcí, použijeme prací jejich, abychom opravili a doplnili neúplný obraz ten.

V popředí doby té, kdy četní mužové povstávali proti zlořádům církve, ať domnělým ať skutečným, stojí s jedné strany král a tak zvaní »milci královi,« s druhé pak arcibiskup Jan z Jenšteina.

Václav IV. „co dítě stal se byl králem; po dětsku kraloval pohříchu i v dospělém věku; dobromyslně i spravedlivě, pokud náruživostí bezuzdnou do scestností veden nebyl, ale nemužně, po pouhém rozmaru a své hlavě, jako každý slaboch, který silný vidín býti chce. (Pal. D. č. 1. str. 258.) Byl tělesně líný, k událostem velikým obyčejně „vlažný a obojetný“ (Pal. III. 1. 205), „snadno popudlivý, bez odvahy a podnikavosti, ale vždy svéhlavý, jako nějaké rozmazlené dítě po celý svůj život, nevzdával se přece pretense, panovati sám ... a vésti vládu osobně.“ (Pal. II. 2. 294.) Nevážností a nešetrností svou odpuzoval od sebe přední stavy doby a mysle, že „svět celý“ musí „přestávati na dobrých jeho úmyslech, třebas sebe svévolněji a násilněji provozováni byli“ (tamtéž), utvořil si mimořádnou kabinetní vládu, obklopil se „milci,“ s nimiž pak svévolně panoval. Co se týče milců těchto, „nejvíce bije do očí ... jejich zřejmá bezohlednost naproti kněžím a duchovnímu stavu vůbec ...“ (Pal. II. 2. 255.) I jest „velice k víře podobné, že když již byla zlá vůle mezi králem a arcibiskupem, dvořané a zvláště přední důvěrníci, tak zvaní milci královi, podněcovali jeho tím více a činili duchovenstvu všelijaké schválnosti.“ (Tom. III. 365.) Jak viděti, bylo „smýšlení duchovenstvu protivné při dvoře královském“ (tamtéž).

O Janovi z Jenšteina, jehož osobnost v díle tomto hraje první úlohu, vypravuje Tomek, že byv „rozmařile a ve vší hojnosti vychován v domě otce svého, ... byl rozkošně živ za studií svých ...“ (Tom. III. 357.) V šestadvacátém roce věku svého stal se biskupem míšenským, r. 1378. jmenován byl arcibiskupem pražským; tehdy „byl sice mladý věkem, ale ... byl mnohostranně vzdělaným, přítelem literatury a sám také spisovatelem, pobožným a počestným, ale při tom oddával se rád i světským rozkošem, veselým zábavám, honbám, turnajům a tancům“ (Pal. II. 2. 241); první dobu byl arcib. u dvora osobou vítanou, kancléřem, radou a zpovědníkem mladého krále. „Ale po některém čase — již r. **1380.** — nastala s ním (arcibiskupem) změna úplná. Když byl r. 1380. sklíčen těžkou nemocí, ze které povstal po velkém utrpení proti vší naději lékařů, počal ponejprv mysliti na pokání ze svého posavadního lehkomyslného života. A ještě více hnulo jeho myslí, když r. 1382. uslyšel o hrozné smrti arcibiskupa magdeburského ..., počal se arcibiskup Jan od té doby vzdalovati světa a oddával se skutkům kajicím. Jak nejvíce mohl, trávil čas v samotě, v modlitbě, v rozjímání a všelijakém spisování, maje k tomu zřízeny úzké komůrky na zámcích svých v Roudnici a Helfenburce i také v Praze ve věži dvoru arcibiskupského, ve kterých nedopřával sobě ani nejmenšího pohodlí; mořil tělo své příliš častými a těžkými posty daleko přes míru církevních přikázaní, mrskával se druhdy metlami, druhdy proutím trněným, spával málo a na tvrdém loži, častěji ve studené komnatě třeba za tuhého mrazu, až si tím vším spůsobil tělesné neduhy ... byl štědrým dárcem almužny ...“ (Tom. III. 358; srv. Pal. II. 2. 256 sl.)

To je všecko, co o privatním životě jeho vypravují Pal., Tom. a dle nich se řídíce někteří spisovatelé němečtí, již o době té psali, neznajíce listů Jana z Jenšteina, na př. *H. Friedjung* a *Dr. Theod. Lindner,* který ve svém díle »Geschichte des deutschen Reiches unter König Wenzel« (Braunschweig, 1876) o změně v povaze Jana z Jenšteina dí takto: »... bald nachdem er vom Meissner Bisthum nach Prag versetzt worden war, ging in ihm ein Umschwung vor.« (178.) Všichni tito za hlavní a skoro jediný pramen životopisný o povaze arcib. měli legendarní »Vita Joannis de Jencenstein,« pocházející od nejmenovaného autora, kterouž vydal 1793 J. Dobrovský (nyní ji čísti lze také v »Pramenech dějin českých,« vydaných z nadání Palackého 1873). Tam specialně ničeho není o dřívějším životě arcib., než oddal se askesi; zmíněno jen povšechně, že dříve »oddán zaměstnání světskému v záležitostech vojenských a dvorních nechtíval býti poslední... více hleděl vrchův a hájů než chrámů.« Nejlepší však novější studie o Janu z Jenšteina napsána od známého spisovatele o hnutí husitském *J. Losertha,* jenž s názvem: »Der codex epistolaris des Erzbischofs von Prag Johann von Jenzenstein,« vytiskl v »Archiv für österreichische Geschichte« (Bd. 55, 1877) listy arcib. tohoto a opatřil je poznámkami i úvodem; tím mnohé zprávy o Janu z Jenšteina nově objeveny, jiné opraveny na základě listů těchto a jiných dříve málo známých pramenů. Z úvodu citujeme toto:

„Der anonyme Biograph des Erzbischofs ist geneigt, die ascetische Gesinnung desselben erst der späteren Zeit, der reiferen Einsicht und zwei Ereignissen zuzuschreiben, welche einen nachhaltigen Eindruck gemacht haben. Aber Johann von Jenzenstein besass seine ascetischen Anwandlungen schon in der frühesten Jugend. Schon als Jüngling hat er an den Freuden seiner Genossen keinen Antheil genommen... In Paris hat er Wunderdinge gesehen, bei deren Anblick sich sogar des Greises blöde Augen verjüngen: ihn lassen die Herrlichkeiten kalt... In seinen Briefen aus Padua und Bologna, aus Montpellier und Paris (tam všude studoval) findet sich kein Hinweis auf ein fröhliches Studentenleben, auf lustig verlebte Tage — eher das Gegentheil, denn, selbst noch Student, sendet er dem jüngeren Bruder Ermahnungen zu, derselbe möge sein Leben der Tugend weihen... Er wundert sich sehr, dass einer seiner ehemaligen Genossen aus der Zeit von Bologna her, der durch seinen Uebermuth und seine tollen Streiche meist die Aufmerksamkeit von ganz Bologna auf sich gelenkt, sich gebessert habe. Dass er selbst einen ähnlichen Process durchgemacht habe, davon sagt er kein Wort... Auch als Bischof huldigt er den strengen Anschauungen... Als Bischof von Meissen ist er nach den Schilderungen des Biographen ein üppiger, lustiger Weidmann, der lieber zur Jagd als zur Messe geht. Unsere Briefe sprechen anders. Er muss sich als Bischof von Meissen von seinem Freunde, dem Archidiakon Borso von Bechin, den Vorwurf gefallen lassen, dass er in kirchlichen Dingen (wahrscheinlich mit Rücksicht

auf die kirchliche Disciplin) zu gewaltthätig vorgehe. Das geschehe, erwidert der Bischof, bloss, um Räuber und reissende Wölfe aus seiner Diöcese zu jagen... Wir finden in seinen Briefen keinen Hinweis auf üppige Gelage und fröhliche Weidmannslust. Nichts von Scherzen und Tänzen!... Die Klagen, dass er die schönen Jahre seiner Jugend in eitlem Tand, in Saus und Braus verlebt..., diese Klage sind bei ihm stereotyp geworden. Man muss sie vom Stadpunkte seiner späteren, ungleich stärkeren ascetischen Gesinnung beurtheilen, in der er sich selbst niemals genug thun kann. Von diesem Standpunkte aus muss man seine eigenen und die Ausführungen seines Biographen betrachten. Dem letzteren war zur Fixirung seiner Legende ein schönes Object vor Augen gestanden, wie aus dem Kinde der Welt ein Heiliger geworden ist. Die schon vorhandene Gesinnung wurde allerdings in der Folgezeit noch verstärkert. Aeussere Umstände sind hinzugetreten. Eine schwere Krankheit hat diesen Fortschritt hervorgerufen... Es ist auch glaublich, dass auch der plötzliche Tod des Erzbischofs von Magdeburg... auf ihn einen nachhaltigen Eindruck ausübte...“ (274—276.)

To tedy jest, co historie o soukromém životě Jana z Jenšteina vypravuje; o nějakém záletnictví, jež nám p. Jirásek tak ze široka líčí, maje vášeň tu za hlavní ředitelku činů jeho, v dějepisích tu citovaných nenašli jsme ani zmínky; kdyby pramenové, historikům těm povědomí, byli o něčem podobném mluvili, jistě ani Pal. ani Tomek ani ostatní nebyli by opominuli o tom se zmíniti. Prohledli jsme i starší prameny (na př. *Pubičkovy* »Chronologische Geschichte Böhmens«), a nikde ničeho jsme o záletnictví se nedočetli. Patrno tedy, odkud Jir. čerpal své vypravování: ze své fantasie.

Co se týká velepastýřské činnosti veřejné Jana z Jenšteina, dí o něm týž *Loserth:* „Seine Verdienste um die Hebung der arg verlotterten kirchlichen Disciplin in seiner Diöcese sind bekannt genug (jenom ne p. učiteli dějepisu, Jiráskovi!); er hat mit Energie auf die Herstellung einer besseren Disciplin gedrungen. Es konnte nicht fehlen, dass er darob mit der lebenslustigen Geistlichkeit von den niedersten bis zu den höchsten Personen in viele Conflicte gerieth. Seine Umgebung konnte ihm in dieser Beziehung niemals genug thun.“ („Archiv für österreichische Gesch.,“ 55. B. 276. S.) Tato přísná askese, jíž také od jiných požadoval, poněkud nesnášelivá povaha a příliš vysoké pojmy, jež měl o svém postavení, nikoli nemravný život jeho, byly příčinou četných neshod jeho s králem i vlastní kapitolou, jak Loserth sám, opravuje tím onu legendu o Janovi z Jenšteina, otevřeně vyznává. S tím se srovnává, co o něm praví Palacký, že totiž „muž tak pokorný a daleký veliké osobní ctižádosti, považoval to přece za hřích, kdyby sebe méně povolil co do církevní pravomocnosti své“ (Pal. II. 2. 256); „dle ponětí tehdáž v duchovenstvu panujících... každé sažení na jmění neb důchody svého arcibiskupství považoval za uražení božského řádu, hodné, aby bylo stiháno celým důrazem práva církevního.“ (Tom. III. 359.) A poněvadž král s milci „čiré schválnosti“ ne jednou duchovenstvu dělali, arcibiskupova

„nedůtklivost ve všem, co měl za své právo," nemálo tím byla drážděna; jelikož pak „byl i král Václav vášnivý, svéhlavý a na práva svá choulostivý" (Tom. III. 362), „nepřítel duchovenstva a práv jeho," není divu, že vznikly neshody mezi arcibiskupem a králem. Již r. 1381. začaly neshody ony jeviti se na venek po tak zvané popské válce ve Vratislavi. Té doby, v létě **1381.**, kdy arcibiskup (přidržíme-li se třebas jen i vypravování Pal., Tomka a j. o oné náhlé změně v povaze arcib. r. **1380.**) byl už úplně změnil způsob života, počíná také vypravování „Dvojího dvoru."

Jirásek seznamuje čtenáře hned na počátku s mravy tehdejší doby ústy tří studentův, ubírajících se na vakace a zbloudilých v lesích křivoklátských, již si vypravují o bohatství, rozkošnictví a znemravnělosti duchovenstva. Poslechněme úryvek rozmluvy té:

Bernášek naříká si, že dosud jedl jen bídnou stravu. „Nu, však tomu již bude brzo konec. Až o sv. Václavě přijmu prvé svěcení a jakmile mně pleš proholí, bude dobrý začátek. Budu pak knězem, budu míti dobré bydlo, píti a jísti, co duše ráčí; budu choditi v čisté šubě —"

„Budeš míti tučný a široký teřich, sádlem prorostlý zášijek a lalok utylý, líce ducaté a rumné," vyčítavě Jan po něm pokračoval; než Bernášek pokyvoval velkou hlavou a přimhuřuje oči spokojeně se usmíval.

„Ano, ano" — opakoval.

„A budeš hráti v kostky nebo u vrchcáby pro kratochvíli, budeš do krčem choditi a ženinu míti —"

„Třeba, třeba," opakoval Bernášek nepřestávaje souhlasně s úsměvem pokyvovati.

„I ženinu?!" zvolal Jan už nějak rozhorleně.

„A proč by ne? Mají je kanovníci, arcijáhnové, scholastikus vyšehradský, o farářích ani nemluvím —"

„A proto chceš býti knězem?"

„A proč šli všichni jiní na kněžství? Proč tys se dal zapsati k pražskému učení a proč ty chodíš na lektoř?" ptal se Bernášek opravdově, bez úsměvu, upíraje veliké, poněkud vyvstalé oči na svého druha.

„Proč? Abych poznal pravdu, ji miloval a činil a zlého se uměl varovati, abych jiné mohl učiti" atd. (18.)

Jan tuto zmíněný již tenkrát jako mladý student pohlížel tak idealně, vážně na stav duchovní proti druhu svému; »s rozhorčením« toužil na to, jaké neplechy dějí se ve stavu tomto (201) pro veliké bohatství. I jinak líčen Jan velmi idealně, jako velmi vtipná (203), velice »vážná hlava« (240), kterýžto »nemiloval hlučných a rozpustilých veselostí« svých druhů, studentů, ba »na kratochvíle a rozkoše nikdy ani nepomyslil . . . Jeho jedinou rozkoší bylo sedati u knih, probírati se učenými traktaty« (203), studovati »pilně, přepilně« (202). Jan jest Jiráskovi jakýmsi idealním předchůdcem mistra Jana Husa, proto postava jeho musí býti od dětství nadpozemsky velebná, vážná, ozdobená všemi možnými i nemožnými přednostmi těla i duše a dokonalostmi mravními. Co je to jiného než úmyslná snaha spis., by husitismus od počátku skvěl se nadpozemskou čistotou, by kolem jeho bojovníků bleskotala svatozáře, na účet druhé strany!

Tendence Jiráskova patrna také z toho, že tohoto idealního předchůdce Husova, světce od maličkosti, kterému již tehdy předpovídají, že jako bojovníka za pravdu a právo, by snad jiným nepřekážel, dají jej »z kacířství obviniti a snad také na konec za živa upáliti —« (42), chtěl udělati očitým svědkem vybásněného záletnictví Jana z Jenšteina a vplésti jej v rozvoj sujetu romanu, podobajícího se místy rytířským romanům středověkým. Báječnost romantických intrik svědčí o vynalezavosti bohaté fantasie spis., který takovým způsobem hledí četbu učiniti lákavou, pikantní a nanejvýš napínavou.

Jak jsme již výše pověděli, brali se onino tři studující (Jan, Bernášek a Tkanička) na vakace, Jan ke svému strýcovi, hajnému. Přišed do hájovny, pozoroval rozčilenost mladé tetky své, již právě byl opustil mladý arcibiskup, kterýž, chtěje marnivou ženu míti blízko sebe, přimluví se u krále, že starý Šíp, muž její, povýšen byl za královského »ohnivce.« Sotva že však Šíp zví, proč byl povýšen, počne zle nakládati se ženou, ta pak uteče ke dvoru Jana z Jenšteina, k němuž bývá vpouštěna tajnou brankou, dokud ho neomrzí; potom odvezena na dvůr nějaký neznámý, kdež touží po miláčkovi! Není to dosti romantické! Arcibiskupovi i v noci zdává se o vnadách ženy té; aby fantasie jeho tím více byla ke smyslnosti drážděna, předčítají mu, když už leží v posteli, než usne, místo modliteb lascivní verše pohanského básníka Ovidia. Kněze Pavla, který jej jakožto zpovědník napomínal, aby byl pamětliv slibu, učiněného v nemoci, vyhnal; uviděl-li hezkou ženu, všecky jeho »kajicné myšlenky zmizely .... jako když vítr sfoukne mráček dýmu.« (262.) Co je to, když ne karrikatura »zbožného, počestného« (jak jej i sám Palacký, neřku-li Loserth líčí) Jana z Jenšteina! Podotýkáme opět, že děj odehrává se r. 1381.: arcibiskup byl se již roku předešlého úplně oddal asketickému životu, tak že právě proto toho roku o nějaké podobné historii ani dle vypravování Pal. a Tomka, natož teprv Losertha a novějších historických pramenů, řeči býti nemůže. Ani o dřívějším životě Jana z Jenšteina nikde historie specialně a konkretními případy nevypravuje, že by byl dával tak pohoršlivý příklad duchovenstvu. Ale Jirásek naproti onomu idealnímu Janovi, který zatím byl se stal mistrem, zbožným knězem a kollegiatem, již si postavu arcib. tak »vybásnil,« i nakrelil jej pravým helmbrechtníkem, záletníkem, který »zlými příklady vše kazí, i kněžstvo i lid« (227), ruší svazky manželské, a když se pobaví s ubohou cizí ženou, odežene ji, ba uvězní, by mu nepřekážela. Ovšem postava mladé ženy Šípovy sama je čirý výmysl fantasie Jiráskovy, historie o ní ničeho neví; spisovatelé té doby, již rádi zaznamenávali skandalní historky (kolik jich napsali o tehdejších nehodných duchovních!), nebyli by o tom pomlčeli. Jir. vypravuje dále, že Jan z Jenšteina »si beztoho více hledí vrchův a lesů, nežli kostelů,« s čímž legenda sice se srovnává, co však Loserth rozhodně popírá. Vůbec spis. nahromadil na arcibiskupa různé neřesti a nectnosti, jichž Jan z Jenšteina byl prost. Za to Jir.

nikde nezmiňuje se o arcib., kolik synod s duchovenstvem svým slavil na opravu kázně církevní, což přece historicky známo. kterak rád kázával za týmž účelem (zachovalť se silný svazek jeho kázaní v universitní knihovně vratislavské) a jinak také zásluhy arcibiskupovy zmenšuje. Není to silně tendenční?

Šípová je zavřena, proto mladý rytíř Jan z Jenšteina počíná nové dobrodružství se sličnou Peltratou, příbuznou paní maršalkové Čúchové Ač dle Jir. »mnozí nepokrytě si povídali« o milosti té, přece o ní ničeho jsme se nedočetli. Když na masopustním veselí Jan z Jenšteina, jehož ješitnost a marnivost autor tak podrobně vypsal (254), se slečnou Peltratou se byl pobavil, tanče v čele všech (všecko to Jir. nalhal na Jana z Jenšteina, použiv zpráv o marnivosti arcibiskupa magdeburského), uslyší najednou známou zprávu o smrti arcibiskupa magdeburského; mocně dojat opustí najednou zábavu a odjíždí domů. Tu pak vykouzlil Jir. scenu, které by mu záviděl mnohý hyperromantik. Vášnivá žena Šípova přišla do Prahy, čeká na miláčka, by mu vyznala horoucí lásku svou.

„Výkřik se ozval tichou, pustou ulicí. Arcibiskup pozvedl hlavu. Vozataj nedbaje jel dále, ale pán jeho, vida samojedinou ženu, ana vztáhnuvši ruce za saněmi kvapí, a slyše, jak „Pane!“ úpěnlivě volá, poručil, aby zastavili. Vlášek stoje vzadu na sanicích stáhl obočí. Mrzeloť ho, že v tom chladu měli státi, a to k vůli nějaké snad poběhlici.

Ale již strnul. Žena ta přichvátavši k saním, klesla u nich do sněhu a vztáhla po pánovi ruce. Světlo měsíční padlo jí do tváře. Byla přibledlá, ale sličná. Oči nevýslovného výrazu, plny bázně, lásky i prosby tkvěly na Janovi z Jenšteina. Bylo zřejmo, že žena ta nemohla pohnutím hned ani promluviti. Za to však se ozval arcibiskupův tlumený výkřik úžasu a hlasitější Vláškův. Teprve nyní poznali Šípovu mladou ženu.

Jan z Jenšteina hleděl na ni vyjevenýma očima jako na nějaký přízrak. Jsa bez toho rozechvěn a hluboko dojat Božím znamením a posledním varovným hlasem, jak to zaslechl před chvílí tam o tom hříšném veselí, uvažoval cestou skroušeně a sklíčeně o všelikém svém provinění — a hle, tu zjevila se pojednou před ním vtělená jeho vina, klečící, ruce po něm vztahující! Pocítil hrůzu i odpor.

Hleděl beze slova na ženu, k vůli níž bylo tolik hříchův, a neodpověděl ani Vláškovi, jenž vzpamatovav se tázal se ho, co má s ní učiniti.

V tom už ona zase promluvila. Nedbajíc Vláška ji odstrkujícího, držela se křečovitě saní a vášnivým hlasem, urvaně, všecka od sebe, nespouštějíc planoucích očí s arcibiskupa, ptala se, co s ní chce učiniti, proč ji zapudil, že nechce od něho, že nemůže bez něho živa býti —

Jak to řekla, mladý kníže sebou trhl a vztáhnuv proti ní prudko ruku zvolal: „Pryč! Pryč! Z očí! Jdi a kaj se, nešťastná! Nechci tě ani viděti! Odveďte ji! Zavřete!“ —

Temný, vášnivý výkřik její mu odpověděl. V tom se také v záři měsíce něco zablesklo, a již vysoko vystříkl proud krve, jenž zbarvil saně i zdupaný sníh ... Arcibiskup byl jako u vidění. Zoufalým činem vášnivé té ženy byl ohromen.

Nyní ležela ve sněhu zalévajíc se krví, řinoucí se z hluboké rány. Zasadila si ji dlouhým nožem," a v takových absurdnostech to jde dále (281 a sl.).

Za scenu tu by se nestyděl žádný »krvavý« romanopisec; na ni vynaložil Jir. všecku sílu své fantasie, a podařila se mu! Není to tklivé? Přimyslete si k tomu ještě tajemné svědky výjevu toho (krále s milcem, panem Jírou), již nepozorovaně se dostaví »jako zjevení« a brzy zaniknou opět »jako šeré zjevení v temnu němé ulice,« a máte scenu z fantastických romanů hotovu.

Šípovu ovšem ve dvoře arcib. vyléčí, pak schovávají v klášteře u sv. Anežky; ač milci královi, chtějíce se arcib. pomstiti, všecku péči vynaloží, aby ji našli, nepodaří se jim to: ana zatím zemře, odpustivši Janovi z Jenšteina. To jest hlavní pásmo romanové; místy sentimentalnost, místy melodramatismus a romantismus převládá. Všecko to popsáno ze široka, názorně, barvami hodně křiklavými, a biskup v této části romanové hraje úlohu zlého ducha, který však posléze se obrátí, dá se na pokání. A nyní dále stručně, mdle a suše, Jir. asi týmiž tahy, jaké nalézáme u Tomka, líčí kajicný život arcibiskupův. Ovšem že kajicnost ta byla králi a milcům »bláznovstvím« (354), a Jiráskovi samému největší pokora arcib. nebyla nic jiného než »zvláštní druh pýchy« (396). Jinak soudí o tom Palacký, jak jsme viděli nahoře; Jiráskovi však po historii nic není, on chce psáti pamflet na Jana z Jenšteina, a dosti!

Jirásek neosvětlil poměru mezi arcibiskupem a králem s milci jeho, historických podkladů řádně nepoužil, nebo ledabylo odbyl události dějinné. Kdekoli se zmiňuje o nějaké neshodě mezi stranami, o »čirých schválnostech,« jež dělali milci královi duchovenstvu vůbec a arcibiskupovi zvlášť, straní vždy straně králově: arcibiskup a priori byl v neprávu! To dějiny, sepsané Palackým nebo Tomkem, daleko správněji o tom soudí. Řádění milců při dvoře nikterak není osvětleno, ani zdaleka ne; jsou to pravá neviňátka.

Ráz doby není tedy věrně vylíčen, ježto přední osoby doby té vylíčeny strannicky. Případněji zachyceny podrobnosti všedního života pražského. Praha jmína tehdy za nejveselejší město v Evropě (v očích prostého Šípa byl to skutečný »Babylon«); čilý byl život v krčmách, časté bitky mezi četným studentstvem německým a českým, život na universitě byl dosti pohnutý. K objasnění toho táhnou se dvě vedlejší pásma dějová, vpleteno několik episod a úvah. Roman nešťastné lásky Elšky, sestry malíře Chvala, jež zamilovala se do německého studenta, když pak milující ji panic ze Sovojevic, háje čest její, raněn vyznal jí lásku a zemřel, vstoupí do kláštera, — jeví obyčejný romantický postup, jakož charaktery kresleny stereotypně, nemají půvabu originalnosti a individualnosti. — V jiném pásmu vidíme lehkomyslného zpěváka Tkaničku, spolužáka Janova, kterému znechutila se studia, i spokojí se místem kantora a nejstarší dcerou hospodyně faráře Bohuňka, zlou Bětkou. Co episodicky vypravuje se o faráři Bohuňkovi, v historických pramenech nikde sice jsme nečetli, ale podobné exempláře

lze si mysliti v oné době; postava pak Ludvíka Kojaty a většinou také Mikuláše Puchníka srovnává se s historickými zprávami, je tedy oprávněna do jisté míry. Ze všech kněží, kolik jich vystupuje, jediný kněz Pavel poněkud došel milosti u spis. Konečně nalézáme některé zmínky o bratrstvu »Obruče s kladivem,« o pražské inquisici, v níž působí také již Bernášek, nyní dominikan Michal, která nemá nic jiného na starosti, než »aby všecky zbožné a horlivé zastrašovala« (365), by nekázali svobodně slovo Boží, o bekyních atd.

Celkový úsudek učiní si laskavý čtenář sám.

Pravda, roman není dějepis. Ale takovým nízkým a podlým způsobem przniti památku českého velekněze, jen aby husitismus byl oslaven, jest hrubou urážkou přirozeného zákona mravního, jenž váže i básníka, idealistu i realistu. Jirásek ty mírné (ač také nepravdivé) výčitky starších historikův o arcibiskupovi nestydatě zveličil. Že na vadách tehdejšího duchovenstva tolik se pase, o přednostech sotva chtěje věděti, to pouze kvitujeme, vidouce pravý jich účel a — ty prostředky, jež ani »našemu« Jiráskovi nejsou dosť hanebny. On prý zamýšlí napsati celou řadu romanův o době husitské. Soudíme-li dle této ukázky, budeme míti o jeden chvalozpěv, strannické velebení husitismu více.

Jiráskovo jméno nás přimělo, abychom na ty čisté záměry a prostředky novohusitismu blíže posvítili. Amicus Plato, magis amica veritas — ať komu vhod či nevhod! A takové spisy poctívají se cenami ze základu katolického kněze! *A. V.*

Stručný slovník paedagogický. Abecední soubor nejdůležitějších nauk z paedagogiky, hodegetiky a didaktiky, z methodiky obecné a methodik zvláštních, z dějin vychovatelství a školství, ze zákonodárství školního a statistiky školní v zemích našich a cizích i z pomocných věd vychovatelských: diaetetiky, psychologie, ethiky, sociologie a logiky se zřetelem k učitelstvu škol obecných a měšťanských. Redaktoři *Josef Klika* a *Josef Sokol.* Díl prvý. Abacus — Fantasie. S 68 vyobrazeními, diagrammy a mapami, s 56 přehledy a výčty tabellarními, s tabulkami statistickými atd. V Praze 1891. Nákl. Odboru literarně-paedagogického při Ústředním spolku jednot učitelských v Čechách. Str. 316. Cena 2 zl. 50 kr. Lex. 8°.

Když nedávno novinami koloval vznešený výrok o úžasné činnosti učitelstva, mimoděk jej každý obracel též na učitelstvo česko-moravské. Tolik časopisů, tolik rozmanitých knihoven si udržuje svou prací a namnoze svými penězi, že jest jich jemu samému již příliš mnoho. Podnik, jehož mnohoslibný název schválně uveden doslova, chce býti úplně učitelským, pocházeje z učitelské píle, z učitelských peněz a obraceje se také na podporu učitelstva — NB. škol obecných a měšťanských! »Encyklopaedie paedagogická,« která počala kdysi vycházeti u Šimáčka v Praze, měla širší program a též volnější dráhu, neboť stál za ní nejen podnikavý nakladatel, nýbrž i četní, povolaní odborníci; litujeme srdečně, že zanikla tak záhy, a to tím více, jelikož náhrady za ni dostává se nám v tomto

slovníku jen částečné. Nejméně důležita jest úprava zevní, neboť čeho nedostává se nákladnosti tohoto slovníku, to nahraženo pílí a bedlivostí; obrazců, diagramův a pod. tu podáno hojně, byť i některé obrázky byly mohly zcela odpadnouti. Více nedostatků má slovník v obsahu slovním, z nichž některých se chceme dotknouti; sledovali jsme pozorně obsah každého sešitu, i neváháme čtenářů svých o výsledcích zpraviti.

Pro dorozumění předesíláme, že slovníku toho, pokud směru jeho se týká, s dobrým svědomím doporučiti nemůžeme; chtějíce pak udati, proč, obmezujeme se na (některé) výtky, nemínice tím nikterak umlčovati mnohých předností, jako bohatého materialu, přesných a hojných dat a jiných věcí, které při snůšce encyklopaedické rozumějí se samy sebou. Z téhož důvodu pomíjíme též poznámek o volbě hesel, o úplnosti či neúplnosti a pod.; v této příčině lze říci, že tu učiněno spíš více než méně. Zřetel svůj chceme obrátiti ke článkům, které nějak souvisejí s filosofií a anthropologií, abychom vytkli, v jakém ovzduší myšlenkovém dílo toto vyrostlo. Představujeme si pak encyklopaedii pro učitelstvo škol obecných a měšťanských jakožto snůšku a výbor veškera kladného materialu, vědecky zjištěného, kteréhož ono učitelstvo potřebuje k přehledu a zaokrouhlení svých vychovatelských vědomostí; tedy ne k pěstování svých osobních oblíbených studií, neb docela k účelům strannickým; proto na spolupracovnících takové encyklopaedie vyžaduje se, aby příspěvky své přispůsobili oné potřebě, aby podali úplný nástin vědecky zajištěných vymoženosti paedagogických, nástin to ovšem přehledný — a neužívali místa toho na prohánění svého koníčka, ať si druhu jakéhokoliv. Požadavky tyto jsou sice přísné, ale stručná encyklopaedie paedagogická vynasnaží se jim co nejvíce vyhověti.

Tož především pozorujeme v redakci jistou jednostrannost, která se charakterisuje v Rakousku jmény Dittes a Lindner, v Čechách jmény Klika — Sokol — Frumar atd. Redakce bojuje proti škole konfessionalní, a proto dala slovníku svému co možná směr protikatolický, ba protikřesťanský; tím dokázala, že sama nedělí principu politického od nábožensky-vychovatelského, diskreditovala všechny výmluvy v tom směru pronášené, že nynější směr školní jest dosti náboženský, ana svoje dílo vehnala v extrem místy naprosto negativní. To nemůže býti výkvět onoho přesvědčení, jímž učitelstvo naše jest prodchnuto; bylo by to hrozné. A přece takový výkvět každý ve slovníku tom by měl spatřovati; zatím je to plod jisté strany a kliky. Odtud tak zvláštní seznam spolupracovníků: málokteré zvučné jméno našich uznaných a osvědčených paedagogů; rozdělení hesel; pro katechetické věci mezi asi 40 přisp. jen dva kněží, jejichžto příspěvků však těžko se dohledati, neboť hesla náboženská vypsána odjinud, nebo spracována týmže směrem. Tak na př. jakýsi Ptáček píše (str. 82, sl. 1.): »Není zbytečno poznamenati, že knihy kanonické v biblích evang. a katol. jsou tytéž; apokryfy jsou však

v biblích katol. též kanonickými.« Tak! Je to sice řečeno v pojednání o bibli evangelické, ale za to řečeno velmi zřetelně; p. Ptáček to rozhodl, a konec! Odtud pocházejí také leckteré narážky a data, se zvláštní zálibou proti náboženství vyhledávaná, o narážkách na osoby a zřízeni církevní ani nemluvíc (dozor na př., dějiny a j.). Ostatně historické články jsou psány celkem správně. (Co u Aristotela znamená »duše vyřinující« u rostlin, jest věru nepochopitelno; snad vyživující? Popis ethiky Arist. taktéž není zcela správný; článek o Českých bratřích jest nepoměrně obšírný, zavíraje v sobě věci s heslem docela nesouvislé atd.)

Filosofické a fysiologické články jsou hlavně od prof. *J. Kaprasa* (!), *E. Makovičky* a *J. Mrazíka*; články posledního z nich jsou poměrně ještě nejlépe sestaveny. Úprava ostatních jest velmi nedokonalá a neurovnaná, místy hodně zběžná, tu příliš povrchní, tu zase příliš rozvláčná. Čeho všeho prof. Kapras tam napovídal, jest sice velmi čestno jeho erudici, ale polovička toho by dostačila úplně. Bylo by totiž třeba obmeziti se na věci důležitější, zbytečné citaty vynechati, nešířiti se tolik o svém pověstném »zázračném dítěti,« nelíčiti všech možných kontroversí, na nichž učiteli věru pramálo sejde, neblýskati se svým skepticismem a — to ostatní lépe propracovati a přehledněji sestaviti; slovník tento tuším není pro porodní báby, ani pro professory fysiologie nebo filosofie, aby se s p. Kaprasem měli oč hádati. V psychologii on bojuje proti materialismu a zároveň staví podstatnost duše v úplnou pochybnost; kterak možno při tom ujíti materialismu, jest nepochopitelno, ale jest manýrou p. Kaprasovou nejzávažnější věci velmi hravě a lehkovážně odbývati. Podstata duše a co s ní souvisí jest na př. základní článek křesťanství; Herbart, jehož psychologii p. Kapras přijímá, tuto podstatnost prohlašuje za nedotknutelnou.[1]) Ačkoli »reale« jeho přijmouti nemůžeme, přece zase zcela směle smíme žádati, aby na takovém místě, jako jest náš slovník, záhady takové, které do empirické psychologie naprosto nepatří, nebyly tak projednávány, jak činí p. K. Pro darwinskou »dědičnost« uvádí p. Kapras také — Písmo sv.; je to bezpochyby ještě zbytek těch »leves gustatus,« jež učinil kdysi v theologii, ale opravdu velmi nepodařený. Výroků pochybených vůbec ve článcích pana Kaprasa máme více zaznamenáno, ale nelze jich tu všech uváděti; místy mluví o věcech náboženských velmi vážně, jinde je podrývá. *E. Makovička* jest hotový sociolog positivistický; statě jeho místy podávají membra desiecta podivínských napadů! »Dělej dobré, protože toho vyžaduje rozvoj lidstva« — jest vrchol jeho praktické moudrosti učitelské a vychovatelské. O důvodech katolické moralky, že láska k sobě — ne »egoismus,« jak pořád se tu píše — přirozeně předchází před altruismem, nemá ponětí. Vůbec dle článkův jeho, pak dle Kaprasova o evoluci a posléze dle Klikova o darwinismu by člověk soudil, že naši pp. učitelé léhajíce vstávajíce třímají Darwina a H. Spencera. P. Klika o darwinismu by sám musel teprve

[1]) W. I. 287; II. 286.

pilně studovati, kdyby chtěl něco vědeckého a soudného o něm napsati. Nerozumíť ani podstatě hypothesí darwinských a pomocných (srv. na př. výrok o »migračním zákoně« Wagnerově), ne tak aby je dovedl posouditi. *P. Mrazík* ve článku »Darwinismus v paedagogice« mluví o vlastním thematě dosti málo, a i v tom jest leccos nesprávného; »jak s dostatek dokázáno« — se p. Mrazíkovi, učiteli měšťanské školy, snadno řekne, tak jak ostatním pp. spis. tuto jmenovaným, ale dokázati skutečně — to nešlo a nejde tak rychle, ani podvody Haeckelovými, o kterých ovšem slovník náš nesmí psáti; že proto nejlepší fysiologové a přírodozpytci od darwinismu jakožto soustavy se odvracejí, to jest faktum, o kterém každý, kdo tu něco chce veřejně psáti, má věděti. Pp. spis. buď toho nevědí, aneb nechtějí věděti, a tím jest mnoho řečeno; avšak již i v té okolnosti, že protikřesťanským směrům moderním, zvláště positivismu, tolik pozornosti věnováno vůči učitelům škol národních a měšťanských (!), jest dostatečná charakteristika díla tohoto, již tu bylo třeba alespoň konstatovati; více prozatím jsme činiti nemínili. *R.*

Listy z českých dějin kulturních. Sepsal *Dr. Čeněk Zíbrt.* V Praze 1891. Nakl. Jos. R. Vilímek.

Od nedávné teprve doby pěstují se u nás vedle dějin politických také důležité dějiny kulturní, a již bychom ze spisů sem spadajících sestaviti mohli hezkou příruční knihovničku. A jsou to velikou většinou spisy důkladné, svou vnitřní hodnotou vynikající. Z nejpilnějších a nejsvědomitějších pracovníků v tomto oboru jsou dva mladí učenci čeští, Dr. Zikmund Winter a Dr. Čeněk Zíbrt. Onen kromě hojných jiných spisů nedávno vydal nákladem České Matice I. díl rozsáhlých studií, »Kulturní obraz českých měst,« na 800 stran silný, a vydává právě nyní ve spolku s Drem. Zíbrtem illustrované »Dějiny kroje v zemích českých.« Dr. Zíbrt uveřejnil tolikéž už celou řadu důkladných monografií za příspěvky k českým dějinám kulturním, kterouž svými »Listy z českých dějin kulturních« platně rozmnožil.

»Listy z českých dějin kulturních« pojednávají v devíti rozpravách o zajímavých zvycích a názorech našich předků. Každý takový zvyk nebo názor spisovatel stopuje až po jeho původ, pokud jej z historických památek doložiti lze, doličuje jeho souvislost s podobnými zvyky a názory ostatních národův evropských a sleduje pak jeho stopy od nejstarších památek písemných až po naši dobu, všímaje si zároveň nynější tradice lidové. Rozsáhlá znalost příslušné literatury cizí i domácí jakož i píle, se kterou tolik pramenů historických, tištěných i rukopisných za účelem těchto studií probádáno, a spisovatelova zručnost, která všecky tyto pracně nasbírané drobty spojiti dovedla v ladné celky pěkných a zajímavých rozprav, jsou věru podivu hodny.

Z rozpravy »o líčeni a šlechtění tváří u starých Čechů« dovídáme se zajímavých zpráv, hlavně ze spisů starých mravokárců čerpaných, jak staročeské ženy, nepřestávajíce na vdécích přirozených,

za příkladem jiných žen západoevropských, své tváře rozmanitými líčidly »šlechtily,« malovaly, až i fermežovaly a vystřiženými černými flíčky rozmanitých tvarův a podob polepovaly.

V rozpravě druhé p. spisovatel pojednává o stínání kohouta, mlácení káčera, stínání beránka, shazování kozla a o trhání hlavy husím na provaze pověšeným. Spisovatel vidí v obřadech těchto, nyní už skoro vymizelých, právem »přežitky starodávných obětních obřadů,« zaznamenává je však za tím hlavně účelem, aby zachoval »budoucí paměti líčení, jak se ony slavnosti u nás dály,« nepouštěje se při tom »do bůhví jakých domyslů bájeslovných,« jako činili dřívější badatelé, jmenovitě Hanuš.

»Symbolika barev u starých Čechů« seznamuje nás o tom, jaký význam naši předkové přikládali jednotlivým barvám, zvláště za dob rytířských.

V následující rozpravě »o Meluzině v českém podání lidovém« spisovatel dokazuje francouzský původ této pověsti, zmiňuje se o pokusech spisovatelů francouzských, německých a j. vyložiti její význam, vyličuje a literarně-historicky ukazuje přechod této cizí látky do Čech a vykládá konečně, jak cizí tato látka hlavně četbou u nás zdomácněla a jak splynula se zvykem, také jinde známým, krmiti vítr moukou, až vyspěla v názor, že za skučivého větru báječná bytost Meluzina to lká a žalostivě kvílí.

»Mezi lidem českým podnes je rozšířen obyčej, že vdovci a vdově pořádá omladina v předvečer druhé nebo třetí svatby potupné zastaveníčko.« Spisovatel stopuje tento zvyk také v Němcích (Polterabend), v Italii (scampanata), ve Francii (charivari) a j., cituje popis francouzského charivari zachovaný v cestopise hraběte Ignáce ze Šternberka z r. 1664. a nalézá jeho původ ve starodávných řádech církevních, ana církev původně omezovala a jaksi jen nerada dovolovala sňatky podruhé a potřetí a až dosud jim méně přeje.

V kratičké rozpravě »Truňk sv. Jana o svatbě« spisovatel dovozuje, že starodávný obyčej světiti na sv. Jana Evandělistu víno, jest také obřadem svatebním, zachovávaným posud mezi lidem bavorským, dolnorakouským, štyrským a korutanským a byl také svatebním obřadem staročeským.

V následující delší rozpravě, nadepsané »Tabák v zemích českých« spisovatel zmiňuje se nejprve stručně o tom, od koho a kdy tabák do Evropy byl přinesen, jak rostlina tabáková původně pěstována byla v zahradách jakožto bylina léčivá, že Angličané zanesli nejprve do Evropy zámořský obyčej kouřiti tabák, a že vojáci angličtí, kteří byli posláni od krále anglického na pomoc zeti jeho, Fridrichovi Falckému, nejvíce přispěli, že kouření stalo se zvykem napřed mezi soldateskou, pak i mezi lidem. Zvyk tento šířil se potom právě touto soldateskou za války třicítileté po všech zemích evropských, až se pak kouření i šňupání tabáku stalo potřebou všeobecnou přes všecky zákazy vrchností církevních i světských. Pěstování tabáku od soukromníků rozmáhalo se z míry. Brzy všímala si toho u nás, jakož

i jinde, vláda a jednak obmezovala určitými řády pěstování výnosné byliny od jednotlivcův, jednak později úplně si vyhradila právo prodeje. Celý tento historický rozvoj spisovatel vyličuje dle pramenů chronologicky a dokládá hojnými svědectvími.

Známou posud mezi lidem českým pověst o Žižkově kůži, kterouž prý dle vlastní závěti hrdinovy potažen byl buben, spisovatel stopuje k jejímu původnímu prameni, kronice Eneáše Sylvia, potomního papeže Pia II. (1405—1464). Smyšlenku Sylviovu převzali do svých kronik Doubravius a Hájek, zvláště pak k jejímu rozšíření přispěl Veleslavín, přeloživ kroniku Sylviovu. Zajímavo jest, že záhy kořistili z naší pověsti v cizině malíři a básníci. Avšak o zázračném bubnu se netoliko vyprávělo; i ukazován byl s veškerou jistotou ve zbrojnici Kladska. Bedřich zmocniv se Kladska, odvezl odtud za drahocennou vzácnost buben s domnělou koží Žižkovou. Že všecky tyto povídačky o kůži Žižkově nejsou než lichou smyšlenkou, dokazuje spisovatel z dějin, ač připouští, že pověst sama mohla vzniknouti v lidu českém a že ji odtud Sylvius převzíti mohl do své kroniky; majíť i Lužičané podobnou pověst o »králi srbském.«

Poslední rozprava nadepsána jest »Svatba únosem u starých Čechů.« Spisovatel dovozuje, že násilný únos ženy prastarý, takořka všeobecně rozšířený způsob ženitby a že není obyčejem výhradně staroslovanským, jak někteří badatelé tvrdili, odvozujíce odtud neoprávněné závěry o kultuře slovanské. Z právnických památek spis. dokazuje dále, že násilný únos pokládán byl za zločin poměrně veliký a jakými pokutami byl stíhán. Konečně zmiňuje se o některých svatebních obřadech, v nichž se zachovala památka onoho zvyku kdysi u nás dosti rozšířeného.

Toť v nejhrubších rysech tresť zajímavé knihy Zibrtovy, kterouž našim čtenářům co nejlépe doporučujeme. *F. Bartoš.*

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl II. „Očistec.“ (Č. d.)

Marco vysvětluje dále: těmto silám přírody jste sice podrobeni, ale ne tolik, aby ovládaly vaši vůli; vyšší však síle a lepší přirozenosti (všemohoucnosti Boží) podrobeni jste (kteráž i vaší vůlí vládne a přece ostáváte) svobodni; tato síla stvořila mysl ve vás, kterouž tělesa nebeská nemají ve své (moci) starosti; protož bloudili nynější svět, ve vás jest příčina toho, a v sobě ji hledejte (a ne mimo sebe), a chci ti to nyní pravdivě okázati:

v. 79. Vás volné síla větší ve jho jala
a lepší příroda, ta ve vás tvoří
tu duši, která nebi odolala.
Když z pravé cesty svět se v bludy noří,
jen vaše hrud jest těchto bludů vlastí,
tě poučit v tom duše moje hoří.

Věc tedy se má takto, pokračuje Marco: duše prostičká, neznajíc ještě ničeho (nemajíc vrozené idey a pojmy), majíc však způsobnost či schopnost, že hnuta jsouc od veselého (dobrotivého) tvůrce svého,

ráda se sklání k tomu, co ji obveseluje: tato duše prostičká z ruky Toho, kterýž sobě v ní zalíbil (ve svých věčných ideách), dříve než (skutečně) byla, vychází jako dítko, ježděckuje (své dětinství ukazuje) jak v pláči tak ve smíchu (existenci svou ukazuje pláčem a smíchem):

v. 85. Neb z ruky toho, jenž zří na ni v slasti
než stvořena jest, jako dítě pravé,
jež směje se ať v smíchu nebo v strasti,
jde duše lidská v prostotě své hravé,
nic nezná, z tvůrce veselého dlaně
jde ráda, kde jí plesy kynou smavé;

nejprve sobě libuje v dobru nepatrném, vratkém, a (doufajíc, že nalezla blaženost) klame se a spěje za ním přec dále, neřídí-li (k dobru pravému) lásku její vůdce (vychování) anebo uzda (zákon); proto jest třeba zákona, by uzdu kladl, a krále, by dovedl rozeznati (a jiným oznámiti) města pravého (dobře spořádaného) alespoň věž (nejhlavnější část, základ společnosti, t. spravedlnost):

v. 91. Prv malý ples jí stačí, který planě
ji láká dál, jde za ním neustále,
když neřídí ji uzda odhodlaně.
Tím nutnost zákona i nutnost krále,
jenž aspoň pravého by města věže
v tmě rozeznal, je zjevna;

zákony jsou sice, ale kdo je provádí a kdo je koná? nikdo, protože pastýř, kterýž jde napřed, žvýká sice, ale nemá kopyto rozpoltěné (zná sice zákony, ale neplní jich, nepředchází dobrým příkladem):

v. 97. Jsou zákony, leč pověz, kdo jich střeže?
ni jeden! Pastýř, který v čele kráčí
jsa jednokopytník přec žvýká v leže;

poznamenává k tomu Vrchlický, že »pastýř, který v čele kráčí,« jest papež; ale že jest to nejen papež, nýbrž vládce a panovník vůbec jak duchovní tak světský, vysvítá z v. 117., kde Dante mluví o císaři Fridrichu II.

Protož lid, vidí-li, že vůdce čelí po onom (vratkém či pozemském) dobru, po němž on (lid) sám jest lačen, živí se jím (užívá ho) a netouží po jiném; překlad však praví, že pastýř (tedy papež) touží po jmění, po němž lační:

v. 100. Když zástup tedy zří, že vůdce tlačí
se k jmění, po němž lační, jím se živí,
víc nežádá, to jemu právě stačí.

Z toho poznáváš, praví Marco dále, že špatné vedení (vládců světských i duchovních) jest příčina, která svět vinným učinila, a ne příroda (přirozenost), jakoby ve vás byla porušena (t. j. lidská přirozenost, ač porušena, není příčina, že skutky vaše jsou zlé):

v. 103. Tím poznáváš, že původ spravedlivý
zla všeho spočívá ve správě špatné,
ne v přírodě, již viní soud váš křivý.

Pak sobě trpce stěžuje, že není shody mezi papežstvím a císařstvím, protože papežové si osobují i světskou vládu (t. že chtějí, aby knížata panující ustanovováni byli od papežů, jakoby od nich vládu světskou přejímali; ale tím důstojnosti papežské uškodili), a že

od těch dob, co Fridrich II. začal spor s papežem, nesvornost a strannictví mezi Italy tím více zavládly.

Zpěv XVII. Básníci prošli dýmem, a Dante opět upadá u vytržení; počínaje to vypravovati, diví se lidské obrazivosti: ó obrazivosti, kteráž nás vyrveš někdy tak z nás samých, že ani nepozorujeme (co kolem nás se děje), byť i trub tisíc kolem hlaholilo! kdo hýbe tebou (kdo tě uvádí v čin), neposkytuje-li tobě smysl (předmět nějaký)? světlo, jež v nebi se tvoří, tebou hýbe, buď samo sebou (přirozeně, vycházejíc z nebeských těles), anebo tou vůlí, kteráž je dolů uvádí či sesílá (vůle Boží):

v. 13. Ty obraznosti! kam až zaletělo
tvé křídlo často s vlastní duší naší,
že neslyšíme, byť sta trub kol hřmělo!
Když spějí smyslové, kdo tebe plaší?
ty světlem nítíš se, jež v ráji tvoří
se samo neb se vyšší vůlí snáší.

Vrchlický k tomu poznamenává: »fantasie přináší obrazy bez dojmů smyslových, tyto obrazy buď pocházejí z hvězd anebo z vůle boha, přeludy neb zjevení a vidění«; že by obraznosti křídlo pryč zaletělo s vlastní duší, že by ji někdo plašil, že by se nítila světlem, jež se v ráji samo tvoří, o tom original nepovídá. — U vytržení pak vidí Dante příklady hněvu potrestaného, jež jsou tyto: Prokne, jež z hněvu zabila svého syna a dala jej manželu svému jísti, Aman ukřižovaný, a Amata, manželka krále latinského, kteráž z hněvu se oběsila; vzbudí ho pak záře anděla stojícího u schodů, po nichž se vystupuje do 4. kruhu; anděl, aniž o to byl žádán, cestu jim ukazuje, a jedná s nimi tak, jako jedná každý sám s sebou (t. každý hledá sobě pomoci, aniž čeká, až ho jiný bude žádati, by sám sobě pomohl); neboť kdo vidí, že pomoci jest třeba, ale čeká, aby o ni byl žádán, ukazuje zlou vůli (t. nechce pomoci: »tarde velle nolentis est: qui distulit diu, noluit,« Seneca, de benef. II, 1):

v. 58. (Anděl) Nám pomahá, jak každý z nás sám sobě,
kdo nouzi zří a čeká na prošení,
ten přemítá, že odmitne je v zlobě.

Dante pozoruje, že vánim křídel mu anděl smazává s čela znamení hněvu, a slyší zpěv: blahoslavení pokojní, kteří jsou bez hněvu zlého (neboť hněv jest také dobrý, t. horlivost spravedlivá: »hněvejte se a nehřešte,« žalm 4.):

v. 68. . . . hlas: Beati
pacifici, jimž hněv jest liché zdání;

nastává noc a Dante, pozoruje, že sil jemu ubývá, zvolá: ó sílo má, proč mizíš?

v. 73. Ó sílo má, jak síla tvá mne mámí?

vystoupili na nejvyšší schod, a Virgil praví Danteovi, že v tomto novém kruhu pykají duše za svou lenost v dobrém, an dí: láska k dobru, jež ustává ve své povinnosti, v tomto kruhu se doceluje; zde se rychle zdvihá veslo, jež dříve zle a zdlouhavě se pohybovalo:

v. 85. Pud dobra loudavý, jenž k povinnosti
se kárá zde, a zde se zdvihá veslo,
jímž vládlo se kdys špatně v lhostejnosti,

lásku k dobru nazývá překlad »pud dobra«; ale ve zp. XVIII, v. 58. stojí, že pud nezasluhuje ani odměny ani trestu! a pud dobra loudavý se »kárá k povinnosti«!

Vysvětluje pak Virgil, že láska jest příčinou ctnosti a hříchu, dle toho, jest-li dobrá, nebo zlá: ani tvůrce ani tvor bez lásky nebyl, buď přirozené (a tudíž nezbytné), nebo duševní (a svobodné); přirozená nikdy se nemýlí (neboť k jednomu toliko vymezena jest — determinatur ad unum — a nemůže nebýti: tak i vůle sama, pokud jest přirozenost, nezbytně touží po blaženosti); ale druhá (protože není vymezena k jednomu, nýbrž volí to neb ono) může blouditi, buďto že předmět její jest zlý, anebo že předmět sice dobrý jest, ale že touží po něm buď nemírně (per excessum) anebo mdle (per defectum):

v. 91. Ni tvůrce ani tvor, on začal jemně,
bez lásky nebyl, víš to, synu milý,
ať duševní, ať té, již rodí země.
Ta přirozená láska se nezmýlí,
ta druhá snadno, špatný-li cíl její,
když příliš mnoho má neb málo síly;

v poznámce praví Vrchlický: »pud zvířat nezbloudí tak snadno, jako duševnější láska člověka (!)«; překlad ač mdlý, k originalu přece poněkud přiléhá, ale poznámkou překladatel na jevo dal, že smyslu tohoto místa nevystihnul: láska přirozená není »pud zvířat,« a láska duševní není »duševnější láska člověka,« neboť original praví: láska přirozená vyplývá z přirozenosti, a jako přirozenost nemůže vypadnouti (neboť každá věc jest jen to, co jest, a není zároveň něco jiného), tak i láska přirozená nemůže nechtíti své vlastní blaženosti; ale v čem by člověk tuto blaženost hledal anebo jakou cestou a jakým způsobem, k tomu není veden přirozeností, nýbrž jedná dobrovolně; a protož, jak Virgil dále praví, pokud k prvnímu dobru (duchovnímu či nebeskému a tudíž nepomíjitelnému) se kloní a po něm touží, a pokud v druhém (pozemském, časném a tudíž vratkém) pravou míru zachovává, nemůže tato touha býti původem zlé rozkoše (hříchu):

v. 97. Po ctnostech dokud její snahy spějí,
po světských statcích, míru má-li pravou,
zlé chtíče v nás se nikdy nezbouzejí;

»láska« má své »snahy,« a z těchto se vzbouzejí »chtíče«! — ale, pokračuje Virgil, obrací-li se ke zlu anebo k dobru buď více nebo méně, než patří, pak tvor jedná proti tvůrci (proti vůli jeho):

v. 100. Leč převrácena, nebo naléhavou,
neb liknavou-li ku dobru se stává,
tvor proti tvůrci v půtku vchází dravou.

Z toho můžeš poznati, praví Virgil, že láska ve vás jest símě (původ) vší ctnosti, jakož i všeho jednání, jež zasluhuje trestu:

v. 103. Tož chápeš teď, že láska nepřestává
být ve vás zdrojem ctnosti a všech činů,
jichž úmysl hned zlý trest vyhledává.

Avšak co prvního druhu špatné lásky se týká (milovati zlo), ještě musíme rozeznávati, čí zlo člověk miluje, nebo komu zlo přeje: sám sobě nikoliv ani Bohu, nýbrž bližnímu; tak odůvodňuje Virgil: že láska nemůže nikdy odvrátiti zraku (odvrátiti se) od blaha podmětu svého (láska člověka nemůže nechtíti blaha člověka, v němž jest jako ve svém podmětu): tudíž jest každý jist před vlastní nenávistí (nemůže sám sebe nenáviděti, neboť nemůže sám sobě zla přáti):

v. 106. Leč od předmětu lásky své, že, synu,
odvrátit nemůže láska svojí vlohu,
je každý jist, že nejde v záště stínu;

podle překladu láska nemůže odvrátit svou vlohu od předmětu své lásky, a proto jest každý jist, že nejde v záště stínu; jakým důvodem plyne druhé z prvého?

Za druhé, že pak žádná bytost (stvořená) nemůže býti oddělena od bytosti první (Boha) aniž může sama sebou (bez Boha) v bytí se udržeti: protož jest vyloučena všecka náchylnost (možnost), Boha nenáviděti (protože by člověk nenáviděje Boha, vlastně sebe nenáviděl):

v. 109. Však bytost sotva představit si mohu,
jež bez tvůrce by pouze v sobě dlela,
tím nemožna jest též zášť proti bohu!

Člověk tedy jen bližnímu přeje zlo, a sice trojím způsobem: buď pádem a záhubou bližního chce se vyšinouti (pýcha), buď bojí se, že bude zastíněn ve slávě, majetku a p., stoupá-li bližní a daří-li se mu (závist), anebo se chce vymstíti za příkoří (hněv); duše očisťují se ze zbytků těchto hříchů v prvých či dolejších třech kruzích očistce.

Druhý druh špatné lásky jest milovati dobro převráceně, a sice buď nemírně anebo liknavě:

v. 125. ... buď nyní poučený
o té, jež převracena k dobru letí;

převrácenou nazval Vrchlický v. 100. lásku zla (milovati zlo), tuto zase lásku dobra buď přílišnou nebo liknavou; přílišná ovšem letí, ale což liknavá?

Virgil praví, že dvojí jest dobro: jedno jest dobro samo v sobě, druhé jen poněkud a prostředek k dosažení dobra prvního, a praví: jen dobro každý vůbec, ač nejasně chápe (pozná je přirozeně sám, aniž k tomu jest veden: »fertur ipsa hominis voluntas naturaliter in bonum,« Summa), a touží po něm, aby v něm odpočinul (blažen byl), a proto každý se namáhá, by je dostihnul; vede-li vás však liknavá láska (jste-li nedbalí), abyste poznali a získali to dobro, pak tento kruh (čtvrtý, v kterém právě jsou) po pravé lítosti vás mučí (litujete-li ještě za živa toho hříchu, jinak byste přišli za hřích ten do pekla, viz zpěv IX., 91—105), a nyní překlad!

v. 127. Po Nejvyšším jest každý roztoužený,
byť nejasně Ho tušil, mír v něm hledá,
Jej dostihnout jest každý rozhorlený.
A vaše láska, práci-li si nedá
Jej zřít a získat, potom ve lítosti
trest slušný pro vás v kruhu tom se zvedá;

po »Nejvyšším« (a pro jistotu přidává v poznámce: po Bohu) jest každý roztoužený a Jej dostihnout rozhorlený: v zápětí však praví: »vaše láska, práci-li si nedá Jej zřít a získat,« není tedy každý roztoužený a rozhorlený; potom dle překladu by ve 4. kruhu byli trestáni ti, kteří Boha nedbale hledali; ale Dante uvádí v tomto kruhu opata veronského, protože nedbale plnil své povinnosti, židy, protože na poušti Boha málo poslouchali a slabě jemu důvěřovali, a některé druhy Eneášovy, protože nechtěli snášeti nepohody až do konce se svým vůdcem. a raději zůstali na Sicilii trávivše život neslavný. Dante však nemluví tuto o Bohu, nýbrž o dobru duchovním a mravném (t. o ctnosti), proti němuž klade dobro pozemské a vratké, jako dříve ve v. 97.—98., kdež Vrchlický toto dvojí jmenuje »ctnosti« a »světské statky,« a proto liknavost či lenost se vztahuje na dobro vůbec.

Druhé dobro, pokračuje Virgil, nečiní samo sebou člověka blaženým, (není dobro naprosté a proto) neobsahuje v sobě blaženosti, aniž jest bytnost sama sebou tak dobrá, že by z ní jako z kořene (dobrého) pocházelo jen vše dobré ovoce, nýbrž jen pokud pravou mírou po něm toužíte; láska k tomuto druhému dobru nikdy není liknavá, jako přirozená láska nikdy se nemýlí; ale sháni-li se člověk příliš po tomto dobru, jest to hřích (lakota, obžerství, smilstvo). a v trojím kruhu (hořejším) se očisťují z něho duše:

v. 133. Jeť dobro, a přec není k blaženosti,
a není štěstím, není dobrem ani,
ni plod a kořen, který dobro hostí;

dobro, které není dobrem!

Zpěv XVIII. Dante žádá Virgila, by mu vysvětlil, co vlastně jest ta láska, z níž pochází jak dobrý tak zlý skutek, a Virgil praví: duch lidský, jenž uzpůsobený k lásce jest stvořen, snadno chýlí se ku každé věci, kteráž se líbí (lehce skloniti se dá ku každé věci, která v něm budí zálibu), ihned jak zálibou jest vzrušen či pohnut k činu; nebo jinými slovy: duchu lidskému jest vrozena mohoucnost (potentia) lásky, kteráž daným námětem se uvádí v čin (actus):

v. 19. Duch stvořen k lásky svojí ukojení
se hnout dá tím, co líbí se mu právě,
jak přidruží se k skutku zalíbení;

jak může se přidružiti k skutku zalíbení, když záliba jest původem skutku? a v poznámce dodává Vrchlický: »schopnost chtění sídlící v duši stává se teprve zalíbením a přilnutím k předmětu vůlí«; jako bychom řekli: schopnost vidění sídlící v oku našem teprve postřehnutím předmětu stává se zrakem!

Dále vykládá Virgil, kterak a čím láska z mohoucnosti v čin se uvádí: vaše mohutnost postihující či pochopující (vis apprehensiva) od bytosti pravdivé (skutečné) přijímá obraz či námysl (intentio scil. logica) a u vnitru vašem ho rozvine (mysli k nazírání předloží), tak že duch se k němu obrátí (pozoruje ho; totiž člověk postřehne smyslem nějakou věc skutečnou, mysl jeho představu této věci zkoumá, jest-li hodna lásky):

v. 22.
Váš rozum věcí skutečných pak v hlavě
si tvoří obrazy, jež rozvinuje,
a ducha k nim pak táhne namahavě;

rozum netvoří obrazů, nýbrž rozum obrazy či představy zkoumá a o nich soudí; v tomto místě praví překlad něco jiného než original.

Pakliže duch, pokračuje Virgil, obrátiv se k obrazu, k němu se i kloní (k němu přilne), to přilnutí jest láska, a tak příroda zálibou znova se ve vás (s vámi) pojí (t. prvá láska přírody s člověkem jest jeho schopnost, že totiž jest rozpoložen k lásce; přejde-li tato rozpoloženost v čin skutečnou zálibou, jest tento čin druhou páskou):

v. 25.
A duch když s představami v souzvuk pluje,
to láska jest, a přírody to dílem,
že záliba vás celé opanuje.

pluje-li duch v souzvuk s představami, to jest láska! a kdyby »přírody to dílem bylo, že záliba vás celé opanuje,« byla by přirozena všecka láska. t. j. nezbytně by k jednomu toliko cíli čelila, a bylo by veta po svobodné vůli a lásky z ní plynoucí, a člověk by nebyl zodpovědný za své činy, jež dobrovolně koná: ale Virgil právě toto dvojí, svobodu vůle a zodpovědnost či příčetnost chce vyložiti.

Virgil praví dále, že duch lidský nezůstává při pouhé zálibě, nýbrž: jako oheň vzhůru plane, tak i duch stále touží pohybem duchovním (ne hmotným jako oheň), a nepřestane dříve, až předmětu žádaného dojde a z něho se raduje: z toho vidíš, jak hluboko ukryta (neznáma) jest pravda těm, kteří praví, že každá láska jest v sobě chvalitebna:

v. 34.
Tu poznat můžeš, kterak věru tmavá
těch cesta jest, kteří se domýšlejí,
že každá láska dobrá je i pravá;

hmota lásky, pokračuje Virgil, zdá se snad vždy dobrá býti, (neboť láska se kloní jen k tomu, co se líbí, a líbí se, protože jest dobro, buď pravdivé nebo zdánlivé; ale proto přece není láska vždy dobrá, jako) není dobrý každý výtisk, i když vosk jest dobrý:

v. 37.
Být dobrá může vždycky láska její,
však nemusí být každý otisk jasný
tím vosk že dobrý; . . .

a v poznámce dodává Vrchlický: »co do podstaty své jest každá láska dobrá, jelikož k nějakému dobru směřuje, není však dobrá ve skutečnosti, jelikož to, co za dobré pokládá, vždy dobré není«; ale Dante neklade lásku v podstatě proti lásce ve skutečnosti, nýbrž lásku určitelnou (jako hmotu) proti určené (údobou, formou).

Na to se táže Dante: vnáší-li se nám (přistupuje-li k nám) láska z venku (z předmětů zevnějších), a nemůže-li duše kráčeti též druhou nohou (nemůže-li jinak jednati, jsouc k lásce stvořena), nemůže býti její záslubou, jde-li dobře nebo křivě (jest nepříčetna):

v. 43.
Když láska ze zevnějšku k nám se hostí,
a v ní jen duše soustředí se cele,
kterou jde cestou, není její ctností.

Virgil dále vykládá svobodu vůle: pokud rozum (lidský) stačí, odpovím ti na otázku; nač rozum odpověděti nedovede (co rozum

nevystihne), nýbrž co vírou přijmouti musíme, to ti poví Beatrice; každá údoba podstatná (forma substantialis), kteráž se liší ode hmoty (materia), ale jest spojena s ní, chová v sobě vidotvornou sílu (virtus specifica):

v. 51. A s látkou nebo bez ní sama v sobě
dlí v každé formě bytí zvláštní síla,
jen sobě vlastní a svá v každé době;

Virgil tuto mluví o údobě, kteráž se různí ode hmoty, ale jest spojena s ní, tedy o bytosti, kteráž sestává ze hmoty a údoby, čili o bytosti složené; ale překlad mluví o formě ať jest s látkou (složenina) nebo bez ní (podstata odmezená, forma separata, jako jsou pouzí duchové nebo duše oddělena od těla); v poznámce pak praví Vrchlický: »formou sluje v scholastice to, co dělá předmět zvláštní individualitou; forma tato jest s pralátkou sloučena, ale není s ní identická, tvoří pak různé druhy (species)«; — risum teneatis! — scholastikové praví: principium individuationis non est forma sed materia; a jak může tvořiti různé »druhy,« dělá-li předmět »zvláštní individualitou«! (P. d.) *Dr. V. Šimanko.*

Gabriela Preissová: **Její pastorkyňa.** Drama z venkovského života moravského o 3 jedn. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 64. Cena 36 kr. „Repertoir českých divadel“ XXIV.

Z rozmluvy na počátku dramata vedené seznáváme některé podrobnosti předchozí, na kterých spočívá osnova celého děje. Laca a Števa, nevlastní bratří, vnuci staré Buryjovky, hospodyně ve mlýně, jsou trochu sokové o Jenůfu, pastorkyni druhé Buryjovky (»kostelnice«), která je snachou oné starší; na kostelnici tuto vztahuje se prazvláštní titul dramata: »Její pastorkyňa,« kterým buď úmyslně, buď bezděky naznačeno, že ona, Buryjovka mladší, jest vlastně vůdčí postavou děje, a pastorkyně jejím nástrojem. Ostatně na titulu tolik nezáleží, není-li jen v rozvoji děje chyba ta patrna. Jenůfa miluje více Števu, ačkoli s Lacou od maličkosti byla zaslibována. Oba, Jenůfa i Števa, předvádějí se nám co nejnepříznivěji: Števa přichází opilý s muzikanty od odvodu, Jenůfa pak v ustavičném vzdychání prozrazuje svoje provinění s ním, a to vychloubání kostelničino, jak prý si ji vychovala a zachovala, působí trapně nejen na ni, nýbrž i na čtenáře. Jenůfa vzchopí se docela k obhájení Števa proti Lacovi: »Přes to zůstane on vždycky stokráte lepší než ty.« Na konci teprv mu praví, že »byl nejlepší člověk, jehož jsem potkala na světě.« Laca při laškování zohyzdí Jenůfě tvář poraněním — tušíš hned, že úmyslně, ač bys se toho do něho nenadál; ale Slováci jsou prý takoví, a i ten dobrý, tichý Laca činí to jen z — lásky, vida, že Števa jde jen po kráse. Števa zatím marní, s chystané svadby s Jenůfou schází, neboť si našel jinou, rychtářovu Karolku. Marně »nadnášlivá« kostelnica před ním se snižuje k prosbám i hrozbám; ani pohled na vlastní dítě jím nepohne, ba jej odpuzuje — chce se vyrovnati, platiti, »jako se spořádal Jano Kapiců se svou frajerkou,« ale k ničemu se nechce veřejně znáti, ne tak zavazovati. Kostelnici, ač prohnané, jak ty »maslařky«

obyčejně bývají, všecko se hatí; Laca sice chce ještě Jenůfu si vzíti, »když by jen to dítě nemusel mít na očích.« Aby se vina Jenůfy nerozhlásila, drží ji doma pod zámkem, nalhávajíc lidem, že ji poslala do Vídně; znajíc se v dryáčnictví, uspává ji makovinou a za spánku toho jedná: dítě vhodí do řeky. Je před zdavkami Jenůfy s Lacou, i Števa se snoubenkou jest hostem, kostelnička jest jakási celá nesvoje; spisovatelka zdržuje katastrofu lidovými obřady před svatbou, až přinášejí dítě nalezené pod ledem přimrzlé. Rychtář, takto ne příliš důvtipný, staví se hned v úřední posici, kostelnička se přiznává, omlouvajíc Jenůfu; Števu nevěsta opouští; zůstávají sami Jenůfa s Lacou, slibují si věrnost, Jenůfa deklamuje: až půjdu s tebou mezi lidi, k soudu, »tu budu vědět k posile: Já nejsem bídná — můj muž stojí při mně!«

Poboční části rozvíjeného děje jsou: delší poněkud rozmluva kostelničina s rychtářkou, rozmluva to charakterní o honosné kostelničce, kteréž konečně i žárlivá rychtářka přisvědčuje — trochu neslovácky: »vážnosti vám nikdo neupírá.« Kostelnička strojívá rozmanité letkvary a léky, a z vůle spisovatelčiny ujišťuje nás napřed, že »se nebojí žádného mrtvého,« abychom se pak nedivili, když utrácí dítě Jenůfy; »souděná-li člověku chudoba a ponížení — není-li tisíckrát lépe nebýt mu na světě«? Jiná vložka jest »léčení« pastuchyně, kteráž jistě má vedle toho také za lubem něco vyzvěděti; kostelnička chlubí se jí výbavou a vykládá jí, kde že to Jenůfa nyní jest, totiž ve Vídni; pastuchyňa — ač uvěří-li tomu — jistě to roznese. Takových jemných rysů charakteristických má skladba více, ale zdá mi se, že spisovatelka zapomněla někdy s vlastními charakteristikami účtovati. Kostelnička jest na venkovské poměry světem honěná; pýcha její ovšem ji zaslepuje, ale myslím, že až pravdě nepodobně, aby neviděla, co se děje, a neslyšela, co se mluví. Sama pastuchyňa nadhazuje jí, co prý ženské »pomlúvaly, že Jenůfu dala na pomahaj stařence do mlýna mezi mužskou chasu«; že by ona o tom nevěděla a chápala se toho prostředku, Jenůfu držeti doma, aby se věc zatajila, prostředku to za těch okolností víc než pochybného, jest nápadno. K o s t e l n i č k a v ů b e c p o j a t a v e v y s o k é m t r a g i c k é m s l o h u, j e n ž p o m ě r ů m j e j í m n e s v ě d č í; z tohoto pojetí vysvětluje se přílišná neprozíravost a umíněnost její, »jednat za mladou hlavu« Jenůfy a — odsouditi ji k úplné passivitě. Nad to řešen spor její mezi touhou, zachovati svou a pastorkyně čest, a mezi skutkem, totiž proviněním pastorkyně, v takový způsob, jehož opravdu tragickým nazvati, ani se stanoviska realistického vůbec uznati nelze.

Míním tu vraždu dítěte, kterýžto hřích jest jaksi plod předešlého provinění. Spisovatelka oboje hledí odbýti co nejhladčeji, cítíc se tu zajisté na půdě velmi kluzké: nevstupovati na ni vůbec, bylo nejlepší, takto nezbývalo, než voliti menší zlo, technickou vadu skladby. Vše se děje mimo dozor divákův jakoby letem — uměle přivedený spánek Jenůfy — horečné rozčilení kostelničino z rozmluvy se Števem a později Lacou, před jehož brzkým návratem věc má býti provedena atd.

— jsou momenty, které příšerný dojem skutku mají učiniti snesitelnější. O sceně té u nás již mnoho napsáno,[1]) pročež obmezím se na některé poznámky. Nelíbí se mi, ať prohlédám k typičnosti života lidu slováckého, neb ať rozbírám průběh události samé. Preissová odvolává se ráda na originaly svých postav, a kdesi jsem také četl seznam některých; to však neznamená pro realnost a typičnost pranic. V našem případě svou kostelničkou i Jenůfou lidu a jeho povahopisu ublížila. Kostelnička sama dítě pokřestí (!) a odnese, Jenůfa procitnuvši táže se po něm a mluví pak o něm, jakoby na př. milý host byl se vzdálil, ujišťuje, že jest jí k pláči, táže se na maličkosti, ale kde jest pochováno, na to ne, a pod. V tom ovšem jest mnoho úmyslnosti skladatelské, nikoli přirozené. Kostelnička sama viní se později z pýchy, ale k takovým raffinovaným skutkům zločinným v těch poměrech pýcha nevodívá. Jenůfa zdá se jen pořád mysliti na vdávání, ostatní jakoby se jí ani netýkalo; na konec vyznává sice mimochodem svoji vinu (»Já vám dokážu, že se ze své viny povznesu«), ale pro odváděnou pěstounku má jen odpuštění, výčitky a přímluvu zároveň: »Nezatracujte jí... Dopřejte jí času k pokání.« Kostelnička má nachystaný jed, ale nepožije ho; spisovatelce dvojí vražda byla asi mnoho, neboť u kostelničky bychom sebevraždu spíše očekávali, než tenhle obrat, že chce pro Jenůfino zachránění ostati na živu, ač »sebe více milovala« než ji. Slovem, postava ta jest upřílišena, a nemohla na tom stupni ani důsledně ani pravdě-

[1]) Našim naturalistickým labužníkům stýskalo se tu po požitku takhle něčeho hodně masitého a dráždivého. Nelíbila se jim vražda dítěte v „Pastorkyni,“ byli u vytržení nad velkolepostí podobné sceny ve „Vládě tmy“ od *Tolstého*, nad „grandiosně stupňovanými motivy“ činu toho, „který vám pak zadrhne hrdlo (děkujeme pěkně za to!), že se chvějete jako v horečce.“ — Vraždy dítěte ve „Vládě tmy“ Rusové sami neschválili; svědectvím toho uvedeme tu několik slov ze studie *A. M. Skabičevského*, naturalisty od kosti, kterému snad naši naturalisté nebudou vytýkati úmyslné „pokrytectví.“ Sk. dí, že mnozí „Vládě tmy“ měli za zlé úmyslnou, docela zbytečnou hrubost realismu, zvláště cynické podrobnosti vraždy dítěte, až nám mráz jde po zádech; scena ta není daleka krvavých výjevů „starodávného cirku římského“ a připravuje cestu k tomu, by z divadla, jež by mělo ušlechťovati mravy, stala se škola „zdivočení mravův a rozvoje krvežíznivých instinktů lidu.“ Ve čtvrtém jednání, praví dále Sk., je „řada děsných scen... zvláště vraždy dítka Akulinina... Zde jest nám hr. L. Tolstého vydati tupitelům dramatu jeho úplně a nikterak není možno hájiti ho od útokův jejich. Skutečně, zde neshoda vede za sebou neshodu, a nepřirozenost, strojenost všech těchto neshod bije nám do očí.“ „...Tolstému zachtělo se, aby Nikita skoro před očima obecenstva přimáčkl živé dítě deskou a sedl na ni, aby kostečky zachrustěly. Dobře pochopujeme, nač hr. L. Tolstému bylo třeba těchto odporných, trapných scen... Bylo nutno, aby poslední zločin hrdinův učinil nejděsnější dojem, a aby takto ospravedlnilo se úplně záhlaví dramatu („Vláda tmy“ slove totiž jinak: „Uvázne-li drápek, — ztracen celý ptáček“), aby Nikita chrustění kosteček a předsmrtný pískot dítěte měl na mysli dnem i nocí, aby jej svědomí tak mučilo, by odhodlal se zrovna při svatbě Akulinině před četným zástupem padnouti na kolena a káti se ze všech svých spáchaných zločinů.“ Takovými odpornými scenami, dodává Sk., chtěl asi Tolstoj schválně ukázati, že je prost „velkosvětské choulostivosti.“ — Zda-li Preissová si počínala po tomto „vzoru,“ či ne, na tom nezáleží; nanejvýš bylo by to vzhledem k osobnosti spisovatelčině tím odpornější, kdybychom, jak se nyní žádá, k té osobnosti také prohlédali.

podobně býti dokreslena. Sotva ji odvedou, Laca s Jenůfou znova se sobě zaslibují.

Ostatní postavy a výjevy jsou zdařile provedeny. Števa lehkomyslník a slaboch, rychtářka a její dcera, kostelničiny snahy odvrátiti pozornost hostí ukazováním a vychvalováním výbavy, zmatek při náhlé zprávě o dítěti atd., to vše velmi živě podáno.

Mluva jest propletena tu a tam slovenčinou; chtěje o tom jinde promluviti, přestávám na té poznámce, jíž míním jen vytknouti, že místa taková jsou zcela libovolná, tak že nevíme, proč osoby někdy tak, někdy spisovně mluví. Ráz hovoru, zvláště Jenůfina, místy přesahuje obzor, ve kterém uvykli jsme si osobu umísťovati.

Výslední úsudek lze již zamlčeti. Autorka octla se tu v jisté výstřednosti, která nesvědčí ani jí ani zvolené látce, tolik jest jisto; úspěch na divadle a horlivé obhajování frasemi, že »jen v pravdě jest krása,« dílu tomu nepomůže. O k r á s u zde vůbec nejde; vždyť krásnou nelze nazvati takořka ani jedné postavy, ani jedné sceny — odkud by se tedy krásy nabralo? Snad z toho věrného prý vylíčení těch scen? Snad z jeviště? *P.*

Vojtěch Žák, výtečník. Drama o pěti dějstvích. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 140. Cena 60 kr. Dramatická díla *L. Stroupežnického*. VI.

Žák jest majetník selského statku; přídavkem »výtečník« prozrazeno již poněkud, co jej vyznačuje, a kolem čeho děj dramata se otáčí. Žák pochytil několik úsloví z moderní vědy, jak se pěstuje v novinách, chce býti vůdcem svého okresu; na pomoc má Štětku, redaktora »Osvěty českého východu,« a učitele Perličku, jenž právě založil časopis »Český kurník.« V něm, totiž v tom časopise, prvním výtečníkem s podobiznou jest Žák, druhým bude mlynář Krákora, sok Žákův, jenž byl poražen vytištěnou pomluvou o nepočestném životě; otrávena mu tím domácnost, i chce se Žákovi pomstiti. Žák svým furiantstvím jest na mizině, hrozí mu exekuce, kterou tentokráte ještě podaří se mu zaplašiti vypůjčenými 4000 zl. Maje najatý revír, uspořádá velký hon s hostinou, jako »feudali,« k čemuž pozve též Krákoru na smířenou; domácí Žákovi (manželka, syn, otec, teta) všelijak mu to zrazují, manželka nechce strojiti hostiny, tak že se najme kuchařka z města. Krákora přetvářeně uzná Žáka za vůdce okresu, ve hře však jej obehraje úplně o peníze, jež manželka marně skrývala, z jeho peněz zakoupí si redaktora Štětku a hází Žákovi pětku na — provaz, »aby nevisel na dluh.« Hosté odcházejí, ostává jen posluhovač Pavlík, hajný Žákův, s pánem; ten jest jednoroční realista, přísahá na Darwina, »a páteři si můžou kázat co chtějí.« On poradí Žákovi, že za dvě stovky zapálí mu pojištěné stohy za vesnicí; avšak hned po skutku chytne jej pes p. Mošovského, vracejícího se též od Žáka z honu. Vše se vyjasní, Žák se zastřelí. —

Obrázků podobných máme v literatuře už několik. Když Kosmák svého Kroutila z Drnkálova takto vylíčil, nebylo to v Čechách dosti vysoké, aby si toho vážněji všimli. Nyní v Čechách samých zhoubný

ten slavomam vybízí k pozornosti. Pohříchu, hledíme-li na umění též se stránky národně praktické, spracována jsou díla ta směrem tragickým; satira, veselohra by tu snad byla vhodnější a v příslušných vrstvách by více působila.

Stroupežnický tu operuje s personalem dosti četným a většinou svérázným. Nevím, zda-li mezi prodajnými padouchy vedle zdařilého žurnalisty vhodně též umístěn řídící učitel. Starosta Strouhal, rozšafný venkovan. Statkář Mošovský, jaksi mentor kusu, ač velmi málo dramatický, poněvadž málo jedná, mnoho mluví, jen pobízeje; řeči jeho nad mrtvolou Žákovou, na př. »i on na cestě k odvěkému cíli všech lidských snah — ku poznání pravdy (tak?) — vykonal svůj úkol,« jsou velice nevčasné. Rodina Žákova celá postavena proti němu, a každá osobnost z ní po svém charakterisována. Zde však potřebí něco vytknouti. Lidé ti poslouchajíce (I. 2.) světoborný žvast Žákův div do mdlob nepadají; což pak jej slyší dnes po prvé tak mluviti? Belhavou tetu pak vylíčil spis. — proti důstojné manželce protestantce — jako přemrštěnou pobožnůstkářku s patrným úmyslem učiniti to směšno, s patrným pravím, neboť osoba ta počíná si příliš komediantsky, abys nepoznal, že p. Stroupežnický, an všude pro herečku přidává »(zbožně, s hlubokou vírou)« a pod., nemá ponětí, jak se zbožnost znázorňuje, a proto místo ní podal karrikaturu. Osoba ta i otec Žákův se neustále křižují; to si mohl skladatel uspořiti, neboť pro zbožnost lidu potřebí míti nějaký smysl a porozumění, jehož českým spisovatelům druhu tohoto takořka venkoncem se nedostává. Krákora jest psycholog nad míru vypočítavý. Uznává Žáka najednou za vůdce tak ochotně, že jen zaslepený Žák licoměrnosti té nepozoruje; zvěděv, že vypůjčené peníze schovala žena Žákova, odvolává to, an prý ne ženu jeho chtěl míti vůdcem. Tím ovšem Žáka poštve, žena vydá část peněz na zaplacení prohry, ale Žák hraje dále, až prohrá všecko, i dopustí se na manželce surovosti, aby všechny peníze vydala. Posupný výsměch Krákorův naproti Žákovi až mrazí; opatrného učitele dobral si hned z počátku, vyzvav jej též do hry, novinářovu úplatnost pak postaví na pranýř, že i Žák konečně karabáčem jej vyžene. Syn Žákův Jaroslav nezasahuje ničím do děje; jest bezpochyby jen na to, aby nářky matčiny o promrhané jmění byly důraznější. O návrhu Pavlíkovu, zapáliti stohy, bojuje Žák krutý boj, až svolí. Zastřelením svým chce dáti nevěřícím domácím odpověď na obvinění Pavlíkovo, že jej najal; ačkoli v celém dramatě mluví s přepjatým bombastem, na tomto místě zdá mi se pathos jeho býti příliš divadelní, pravdě nepodobný.

V řeči charakterisuje p. spis. celkem případně; manželka Žákova mluví snad příliš vysoko. Proč u některých osob někdy užívá se v koncovkách nesprávné mluvy vulgarní (mezi j. dobr*ý* = dobré, neutr.!), nesnadno pochopiti; v tom přece tolik rázovitosti není, aby se nesprávnost vyvážila, a herci bez toho ponecháno na vůli, aby dle okolností mluvil tak, jak úloha vyžaduje.

Celkem jest drama velmi působivé. Motivy, jako novinářské

štvaní a úplatnost, mělké vzdělání a neznabožství se selskou pýchou, demokratismus s opičením se po velkých pánech a pod., tnou u nás do živého. *P.*

Velkostatkář. Drama o 3 dějstvích. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 118. Cena 50 kr. Dramatická díla *Fr. Ad. Šuberta.* IV.

Velkostatkář Svoboda, lékař a horlivý vlastenec, bývá často volen do výboru rozmanitých družstev, kde jest pak největším pracovníkem a — poplatníkem. Jmění jeho tím béře zkázu pomálu nezdolnou. Rok pověstných voleb (1872), kdy židovskoněmeckou stranou statky skupovány, mohl by i Svobodovi pomoci, jak pomohl některým sousedům; potřebí jen prodati židům, neboť vlastenecká strana spoléhá na Svobodu jistě a není s to, aby i tento statek koupila — jak syn Svobodův potají jménem jeho žádá, aby více vytloukl. — Jiná pomoc byla ve sňatku dcery jeho Anežky s bohatým soukromníkem Kytkou; ona však miluje novináře Prokopa. Otec ji přestane přemlouvati. Matka, z jakéhosi šlechtického rodu, by přijala tu neb onu pomoc, jen aby mohla dále skvěle žíti. V tom vyjednávání, přemlouvání, intrikách, ovacích vlasteneckých pohybuje se děj, až Svoboda — voliv ještě se stranou národní — pozbude všeho, i rodina se od něho vzdálí krom Anežky, a on se otráví.

Látka má sice význam jen časový, ale Čechům zajisté na dlouhou dobu památný a zajímavý; a on není pouze místní, na Čechy obmezený. Dramatickými živly hojně oplývá, pohybujíc se v protivách a sporech, vyžadujíc rozhodnutí a jednání; skladatel pak se jí zdárně zmocnil, aby nakreslil životný obraz pohnuté doby té. Děj rychle postupuje, vedlejší příběhy, které vyznačují buď povahy, nebo věci, dodávají jemu obsažnosti a jen málo kde jej pozdržují, ač i to vhodným způsobem. Svoboda jest vlastenec, jakožto lékař lidumil, ale přílišný dobrák; známý u nás a smutný zjev, že veřejné hodnosti a činnosti obyčejně mívají v zápětí úpadek domácností, je tu proveden v jímavé pravdivosti. Důchodní Brož, postavený mezi dobrotu pánovu a bezohlednou marnotratnost ostatních členů rodiny, namáhá se, aby úpadek odvrátil, ale marně; Svoboda přijme zase »čestné« (a drahé) úřady, ostatní nechtějí ani dosť málo se uskrovniti; k tomu nehody živelní, jako pravé zprávy Jobovy, ochromují takořka úmysl Svobodův, zabývati se bedlivěji svým hospodářstvím. Co se těchto posledních týče, myslím, že jsou již jaksi nadbytečny, že totiž pro odůvodnění úpadku není jich tolik potřebí, a pro dojem citový že učiněno jimi již příliš mnoho, až do nepodobného přeplnění. Jakési upřilišování pozorovati v dramatě tomto častěji, a protivy se co nejvíce zaostřují. Drzost židovského agenta jest podle pravdy líčena, ale stupňována tak, že sotva už tomu věříme (str. 110.). Zápis odhadní vylíčen taktéž v celém barbarství a nešetrnosti. Útěk ženy s dětmi, zvláště řeč synova při tom jest odporna a sotva uvěřitelna.

Dvě podobné sceny se opakují, zajisté z vypočítavého úmyslu skladatelova, ale s mocným účinkem. Ovace lidu na počátku, učiněná

Svobodovi jakožto panu starostovi, a podobná ovace na konci, kdy Svoboda hmotně zničen zápasí se zoufalstvím, učiněná jemu jakožto statečnému voliči národnímu. Jiný výjev jest více charakterní, do děje zasahuje ještě méně než předešlý: stařena s poraněným okem přichází k dobročinnému, namnoze bezplatně léčícímu lékaři, objevujíc se taktéž po prvé za lepších ještě dnů, po druhé před samou smrtí Svobodovou. An totiž prohlíží léky, připadne na jed, »nejstručnější prý formulku filosofické útěchy, pravý kámen moudrosti a klíč světa druhého.« Upřímně řečeno, povahopis tohoto Svobody sotva lze nazvati zdařilým. Jest dobrák až přílišný, vlastenec snad až jednostranný, má mohutně vyvinutý cit pro čest a povinnost, proto klesá do bídy, museje si říci, že tu správně jednal, osvědčiv tolik energie, ač zase nesprávně co do své domácnosti; ale že by pro takovýto život a taková povaha z pouhé bázně, že budou naň lidé ukazovati jako na bývalého velkostatkáře, neb že by měl začíti znova své lékařské povolání, jemuž prý odvykl (?), že by, pravím, takováto povaha z takových pohnutek sebevraždy nedovedla se vyprostiti, jest nepochopitelno. Sebevražda jeho je spíše opotřebovaný obrat divadelní, než básnický závěr. Viděti v takovýchto projevech domnělé velikosti — dle úmyslů spisovatelských — spíše to, že uznává se jaksi militaristické sesurovění citu pro čest za cit pravý, a takovéto osvědčení jeho se vhod nevhod postavám vnucuje. Děvče Anežka, též příliš abstraktně a idealně snad vylíčená, dodává otci mysli, otvírajíc potěšný pohled do budoucnosti po boku svého snoubence, ale marně.

Divadelní sestrojení hry jest obratné, jak u Šuberta bývá; effektů jest v ní dosti a nemalých. *P.*

Esaias Tegnér: **Píseň o Frithiofovi.** Přeložil *J. V. Sládek.* Nakl. J. Otto.

Uražená hrdost rodová a uražená pýcha mužná, hrdinná, toť trest básně, která hned po svém vyjití r. 1824. překročivši užší hranice vlasti básníkovy, Es. Tegnéra, zjednala mu pověsti »skalda« evropského. Náhoda pouhá učinila z Es. Tegnéra spisovatele. Jak známo, narodil se jako čtvrtý syn z pastorské rodiny ve Vermlandu, provincii to na krásy přírodní nejbohatší, dne 13. listopadu 1782. Poněvadž mu otec o devíti letech umřel, nemohla matka ani ve snách pomýšleti, mladému Esaiášovi dopřáti vychování lepšího. Dala ho k Brantingovi, výběrčímu daní a příteli otcovu, jemuž mladý Esaiáš v písemních pracích kancelářských a při vybírání daní pomáhal. U Brantinga nalezl mladý Tegnér, který byl velikým milovníkem čtení, ač žádného vzdělání neměl, dvě knihy, které se staly jeho miláčky a z nichž jedna právě v něm probudila dřímajícího ducha básnického. Byly to »Bastholmova Filosofie pro neučené« a »Björnerova sbírka starých hrdinských pověstí národních.« Zvláště tato mocně působila na ducha jeho, neboť Franzén, který podal před několika lety nejen authentický, nýbrž tak říkajíc officielní životopis Tegnérův, upevňuje, že již tehdy

v kanceláři Brantingově za té, co opisoval úřední akty, v hlavě své spřádal a rozpřádal látku k napotomním básním svým. Zcela jisto jest, že tehdy již vznikla jeho báseň »Atle,« a »Frithiofs Saga« aspoň v zárodku v duchu jeho byla.

K potřebnému však vzdělání, jak už jsme výše se zmínili, pomohla mu náhoda. Jedné krásné, hvězdnaté noci vraceli se pěstoun Branting a chovanec jeho. Tegnér, z Carlstadtu. Branting, jenž byl mužem nábožným a vnímavým pro krásy přírodní, dal se s mladým Esaiášem do řeči o Božích dílech a jiných vážných věcech, a tu dal Tegnér na jevo takové porozumění a takovou znalost, že Branting byl překvapen a po několika dnech svému chovanci lakonicky pravil: »Půjdeš studovat.« Což se také stalo. Mladý Tegnér, bylo mu tehda 14 let, odebral se ku svému bratrovi, jenž byl už svůj akademický běh dokončil. Jakmile jeho vedením v základy klassických řečí byl zasvěcen, začal na svůj vrub ve studiích pokračovati. A štěstí mu přálo, dostal se za domácího učitele do rodiny Myhrmana, majitele železných dolů. Myhrman byl neobyčejně vzdělaný člověk, v jeho knihovně nalezl Tegnér nejen všecky téměř řecké a římské klassiky, nýbrž také četné spisy žijících spisovatelů jak domácích, tak i cizozemských. Prostudovav Myhrmanovu knihovnu, odebral se r. 1799. do Lundu, kdež se podrobil zkouškám z filosofie.

O té době dal Tegnér ponejprv některé věci do tisku, z nichž elegie na smrt nejstaršího bratra jeho byla korunována vědeckou společností göteborgskou. Obdržev docenturu na lundské universitě zasnoubil se s Myhrmanovou dcerou. Z doby docentury jeho pochází většina jeho drobných lyrických básní, zvláště jeho »Válečná píseň« a »Svea.« Roku 1812. jmenován byl skutečným professorem. Jako professor proslavil se svými řečmi, z nichž zvláště »Řeč o oslavě Lutherově« r. 1817. patří k nejgenialnějším výplodům ve švédském písemnictví v tom oboru. V těch letech vydal své dvě větší romantické básně »Aseel« a »Natvardsbarnen,« roku pak 1824. »Frithiofs Sagu,« která mu mimo jiné dopomohla — byltě Tegnér také theologii studoval — k biskupství ve Vexio. Ale od toho okamžiku nenapsal Es. Tegnér nic už pozoruhodnějšího, nic většího, snad mu v tom jeho úřad překážel. Zemřel 2. listopadu 1846.

Ačkoliv i ostatní práce Tegnérovy cenny a pozoruhodny jsou, přece jenom korunu slávě jeho vsadila a věčně věkův jméno jeho hlásati bude »Píseň o Frithiofovi.« V té básni v světle nejzářivějším objevila se zvláště jeho virtuosita formalní. Sotva báseň ta vyšla, o překot překládána do cizích řečí. Že asi i u nás nejednoho básníka lákala, o tom pochybovati nelze. Ale pro překážky, které překlad básně té působil, netroufal si žádný do ní. Jeť vůbec těžko překládati prosaické práce, myslíme tu arciť svérázné práce — nordických spisovatelů. Byltě Doucha nejen znalcem švédského jazyka, ale i mistrem v poesii naší, a přece se jenom spokojil s malými ukázkami z »Frithiofs Sagy.« Překlad celé písně čekal

až na J. V. Sládka. A věru lepšího překladatele nemohl by si přáti autor nad něho, znáť Sládek nejen důkladně řeč originalu, nýbrž jest také svérázným ve své mateřské řeči, což opětně dokázal právě tímto překladem. Srovnávali jsme řádek za řádkem překladu s originalem, i žasli jsme, jak věrně vystihl Sládek original. Překladem tím podal skvělý důkaz, jak bohatý a ohebný jest náš český jazyk, a jak veliké pokroky učinilo básnictví české v posledních letech. Ne, Sládkův překlad není »pouhým pokusem odíti českým rouchem báseň, která dnes už neschází žádné literatuře vzdělaného světa.« nýbrž duchem a rozměrem originalu psaná česká »Píseň o Frithiofovi.« (O. p.) *A. Koudelka.*

Jasem i stínem. Slovanské črty z různých stran. Část I. Napsal *Edvard Jelínek.* Nakl. F. Šimáček. V Praze 1891. Str. 172. Cena 60 kr. „Kabin. knihovny“ sv. 52.

»Někdy z malých motivů lze čerpati velké zásady,« hájí spis. poslední črtu »Ochranné rámě,« kdyby snad někdo řekl, »že to byla tuze prostičká a jednoduchá historka.« A má docela pravdu. V poslední, zdánlivě prostičké historce jeví se krásně zásada šetrné pohostinnosti. Dostav se jednou na noc do polského dvorce, spis. mile překvapen byl zvláště úpravou vykázané mu ložnice. Nad postel pověsili, Bůh ví odkud sehnaný pohled na Prahu a k papirosům přiložili několik čísel nejnověji došlých časopisů. Vedle nich byla stoha knížek, a hned na vrchu Chojeckého »Dějiny národa českého« a Kirkorovy »Přednášky o literaturách slovanských.« V obou knihách rozepisují se spisovatelé o českém národě velmi přátelsky. Ale něco bylo na stolku, co by českého hostě snad obraziti mohlo. Sotva byl totiž v ložnici zhasl svíci, vzpomněla Maryla, dcera hostitelova, že položili na stolek mimo jiné noviny také jakýsi časopis polský s úvodníkem, plným nevlídných a nelaskavých domyslů proti Čechům. Uminili si osudné noviny hned odstraniti. Pokoušelo se o to napřed oknem, k němuž stolek přiléhal, rámě Marylčino, a vykonal potom otec její. Na druhý den, když všechno se vysvětlilo, byl protičeský článek vítězně spálen. Čin takový, řekněme prostinký, není skutečně projevem i příkladem jemné šetrnosti polské naproti hostům? Anebo vezměme, co zkusil spis. »Na slovanském pomezi«; jsa návštěvou v Lužici u svého přítele kněze, poznává v něm idealního vlastence. P. Jurij se slzami v oku předkládá mu ethnografickou mapku, na níž bedlivě vyznačeno jest obyvatelstvo historického území lužického. Nakreslil si ji sám. »Mnoho jí věnoval péče a píle. Zajížděje v povolání svém tu a tam, všude zjišťoval zachovalé ještě stopy lužické národnosti. Jurij počítal svůj národ a zejména v nejsevernějších osadách znal téměř každého »našince« podle jména, věku i smýšlení.« Tuto povahu dojemně znázorňuje zármutek jeho nad smrtí starce, jehož právě zaopatřil, a jenž byl posledním Lužičanem ve své osadě. Co může upřímná láska mateřská, dokazuje »Matčino srdce.« Pasák Grigor vrátiv se z krčmy domů, pobil do krve svou stařičkou matku, když

jej chlácholila a domlouvala mu, aby se Pánu Bohu nerouhal. Nezdárný syn odsouzen do Sibíře, smrtelně raněná matka čeká své poslední hodinky. Když se jí tázali, co by si ještě přála, vydechla hlasem jedva slyšitelným a bolestným: »Přeji si již jedno... a to by mne uzdravilo... kdyby mi synka Grigorka neodsoudili a za nevinna jej prohlásili. Přimluvte se, uvidíte, že se uzdravím.« Peníze, co dostala darem pro sebe, poslala Grigorovi na přilepšenou, a když se dověděla, že syn jest odsouzen, umřela se slovy: »Ubohý synek, ubohý Grigorek!« Tyto tři črty jsou nejlepší, ostatní, pět počtem, se jim nevyrovnají. Zdá se to býti v nich prostřední a pozadní zrno, jež přepadlo již několikrát řešetem, kterým spis. své vzpomínky přesívá a vybírá, když je chce uložiti do nového svazku. Všechno slovanské není proto ještě zajímavé. Co vypravuje »Starý salašník« o svém synu, jak jsa v panské službě starého otce nepoznal a na rozkaz pánův vystrčil za dvéře, není leč motivem opravdu jednoduchým. Lest, jakou »Kozácká milostnice« Marosja dostala se na službu do domu, v němž sloužil její »molodec,« jest zajímavá jen jako pouhá historka. Jen ukrajinské dějiště jí přidává jakýsi zvláštní nátěr. Mysleme si celou věc u nás a místo kozáckých jmén položme naše: zbude bez romantické slupky skrovné jádro. Črtou »Žofinská růže« octl se autor v ovzduší humoru, ale nesvědčí mu. Obrázek z Marianských lázní »Eligie« zavinila spisovatelova snad přílišná snadnovznětlost naproti jemnému pohlaví. Jinak byl by zajisté motiv sám o sobě tak slabounký, jako jest: poznati němou dámu, nebyl považoval za dostatečný, aby o něm v této podobě zvěděl svět. »Sám« jest štědrovečerní obrázek feuilletonistického rázu a způsobu. Že i uvedené tyto črty spis. zařadil do svých spisů, dá se vysvětliti i omluviti. Památník jeho vzpomínek jest bohatý: pro něho mají všechny, i ty nepatrné svou zajímavost, jako nás zajímá prosté kvítko, jež jsme si při nějaké příležitosti na památku utrhli a vložili do knihy, pro cizího jest památka taková jen suchou květinkou. Takové jsou i některé vzpomínky Jelínkovy. *J. Klenek.*

Zámecké novelky. Napsal *Vácslav Řezníček.* V Praze 1891. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 223. Cena 60 kr.

Dějiště novelek těchto jest panství budišovské; Italie a Vídeň zasahují do nich jen mimochodem. Příběhy týkají se hraběcí rodiny Paarův a odehrávají se od počátku 18. století dále. Jsou to příběhy milostné, buď v rodině samé, buď u služebných jejich a úředníků. Živel venkovského lidu jest zastoupen tu poddanými, tu svobodnými rodinami; »karabáče« užívá se velmi málo. Tu a tam prokmitají rozhárané poměry šlechtických rodin, nespokojenost, otupělost jejich, jinde zase jakási idyllická blahovolnost. Sentimentalních hříček jest ovšem mnoho při tom úzkém obzoru jednajících osob: zábava, láska, nějaká intrika — toť asi všechno, co mají na starosti. — U svého čtenářstva, jež miluje lehkou, zběžnou četbu, dojdou obrázky ty zajisté obliby; zvláštní ceny sobě asi nehodlají osobovati. *P.*

Ruská knihovna. VIII. Spisy Ivana Sergějeviče Turgeněva. Sv. 1. „Lovcovy zápisky.“ Překlad redigoval *Jaromír Hrubý*. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 391. Cena 1 zl. 50 kr.

Za »první české vydání úplné« proslulých »Lovcových zápisků« bude čtenářstvo české povděčnější než za některé suchopárné povídky Tolstého, jimiž knihovna ruská začala. Poetický realismus Iv. Turgeněva, který některým našim přemrštěným naturalistům dosti se nezamlouvá, činí četbu povídek jeho poutavu, tak že T. nejen na západě proklestil cestu novellistům ruským, nýbrž také doma považován téměř za »nejsympathičtějšího« spisovatele.

»Lovcovy zápisky« povstaly mezi lety 1847.—1852., kteréhož roku vyšly souborně ve dvou svazcích, načež pak v letech sedmdesátých rozmnoženy novými obrázky, že jest jich nyní 25. Veliký význam jejich záleží předně již v té okolnosti, že T. první všiml si škodlivého vlivu nevolnictví na mravy pánův i otroků, na jejichž útraty hýřiví a leniví statkáři zvykli si žíti a stali se neschopni vážné práce. Kdežto před ním téměř výhradně literatura jmína byla privilegiem vyšších tříd, jež líčila, T. nakreslil tu roztomile a přirozeně ruského mužika (sedláka) a postavil jej na roveň s jinými lidmi. Vzbuzuje úctu k utýranému lidu, proti němuž postavil »zbytečné« členy člověčenstva, jež vychovala rozmařilost statkářstva, působil nepřímo pro zrušení nevolnictví, ač politická tendence tato nikde není na újmu uměleckosti povídek.

Turgeněv jest malířem krajin par excellence: svou poetickou duší vnikl ve přírodu ruskou, jejímuž kouzlu se oddal, jíž se kochal, zároveň však dovedl hleděti na ni okem umělce, analysujícího dojmy, ponímajícího takové momenty, jež obyčejnému člověku uniknou. Jeho obrázky z přírody jsou vůbec výtečné, umělecké, ať již popisy ty úplně zaměňují vypravování, pohlcují děj (»Les a step«), ať převládají nad dějem neb s ním v harmonický celek splývají: všude mistr popisného genra vyznačuje se živostí, rozmanitostí a bezúhonností formy. Bohatý kolorit místní (»Kasian z Krásné Meče«), kresba jednotlivých momentů, na př. západu slunce (str. 88.), nebo celé řady zjevů přírodních, jako jasného dne červencového (89—90), bezlunné noci letní (108) a svěžího úsvitu (109), večeru »na tahu« (15), popisy lesa za vedra i života v něm (118—121, 164, 211—212) činí nás účastny dojmů, jež měl autor sám. Vzorem popisu uvádívají počátek pov. »Dostaveníčko«: básník tu ukázal, jak vystihl slovy hudbu, vznikající šelestem různých stromů, kterýž trefně individualisoval, dovedně naznačil přechody. Z pouhého šumění listu poznává básník dobu roční, první podzim. »Nebylo to veselé, smějící se třepotání vesny, nebyl měkký šepot a dlouhý rozhovor léta, ani ostýchavé a chladné blábolení pozdního podzimu, nýbrž jedva slyšné, ospalé žvatlání atd.« Dále pak ještě popis šumění břízy a zvláště osiky, to všecko našim novellistům, již chtějí popisovati realisticky, ale při tom zůstati umělci, může býti vzorem, z něhož mnohému lze se přiučiti. (O. p.) *A. V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Veršované pohádky. Mládeži odrostlejší podává *B. Klimšova*. Illustroval Karel L. Thuma. Nakl. Bohdan Böhm v N. Městě n/M.

Čteme-li životopis B. Klimšovy, industrialní učitelky ženských ručních prací v Praze, který na konci k pohádkám připojen jest, dovídáme se z něho, že spisovatelka překládá pilně z jazyka francouzského i německého a píše původní práce v prose i ve verších, a dle slov jejího p. životopisce »že je básnířka vynikající, vládnoucí velice plynnými a jasnými verši.« No nechť, v životopise, který jsme již při třech sbírkách četli, takovou chválu již strpíme, ale ve spravedlivé kritice třeba pověděti pravdu. Tu přestává galantnost.

Sbírka výše pojmenovaná obsahuje tři pohádky: »O štědrém večeru.« »Tři perly,« »Zima a Vesna.« Psány jsou sice pro odrostlejší mládež, ale bojíme se, že ani ta mnohému z pohádek neporozumí. Na př.:

Králová se zamyslila tiše,
chtivě ssála každé slovo ženy,
páni duše zvěstem otevřeny,
v zadumání padnul vládce říše;
bledá žena ujala se slova,
tiše, volně, jak kdy sotva dýše.

Nebo na str. 29.:

V chládku vějířů, ve vonném pachu
mastí drahých, v přelíbezné vůni,
v měkkém sedle se zlatými květy
bílý kůň se hrdě nese z nachu:
v závoji, let na sta na němž předli,
u velebě králová v něm trůní.

Kdo porozumí tomu? Snad ten kůň sedí v sedle ve chládku vějířů? Myslí-li to spisovatelka o královně, co pak tedy dělá kůň mezi zlatými květy a závojem, »let na sta na němž předli«? Kdo předl sta let? Pak ten »Vonný pach«! A porozumí mládež těmto slovům: »V dojetí síň zlatá, v ruce králi zachvělo se žezlo« (str. 31.). Podobných nejasných obrazů jest ve sbírce mnoho. — Spisovatelka po příkladu »velikých« básníkův, jako Vrchlický, k vůli rýmu vetká do svých veršů vše, ať se smyslem mezi ně hodí čili nic. Tak na př. na str. 8. píše:

Prohlížejí, žasnou,
obdivují děti,
co Ježíšek štědrý
navěsil jim v sněti;
panny perníkové,
z marcipánu koní,
ořechův a jablek,
že se větve kloní,
hodinky a z cukru
píšťaly a ptáčky,
a i drůbež se psem
slaví v síni táčky.

Nebo:

Až k zdi hradební; u městských valů
zaskočeni; stráže tasí píku;
druhá míří ocelovou dýku,
třetí svižným lukem čelí na nč (str. 33.) atd.

Čeština mluvnická i básnická utrpěla tu mnohé násilí. Lépe daří se spisovatelce práce psané mluvou prostou.

Ku konci dodati musíme, že se nám mnohé myšlenky v pohádkách těch zase velmi líbily. Nehledímeli k pokleskům výše vytknutým, hodí se »Veršované pohádky« pro třetí stupeň školní mládeže i pro čtenáře škole odrostlé. *J. Horák.*

Škůdcové našich lesův a sadů. Dle různých pramenů napsal *Č. Kalandra.* Illustr. J. Dobeš. Nakl. B. Böhm v Novém Městě n/M. Str. 42. Cena 16 kr.

Pan spis., starý asi praktikus, milým a zábavným způsobem seznamuje čtenáře s nejobyčejnějšími motýli a brouky, kteří stromům listnatým škodí. Líbí se nám, že vedle popisu těla náležitá pozornost věnuje se i životu těchto škůdců.

Vypravování rozdělil si p. spis. na osm vycházek, které se žáky do přírody podnikl. Jednou vyšel s nimi na lov do zahrady, jindy na louku, po třetí do lesa, po čtvrté k potoku, a vycházky ty konány byly v různých dobách ročních. Takovým jen rozdělením látky bylo p. spis. umožněno žáky na každé vycházce s novými a novými druhy škodlivého hmyzu seznámiti. Nejlépe se nám líbí lov večerních a nočních motýlů s lucernou.

Je pravda, že mnohý popis nepatrných a málo známých motýlů a housenek mohl býti zkrácen, ba i vynechán, ale zase doznati musíme, že popis oživen jest otázkami žactva, odpovědmi učitelovými, ba i veselými příhodami. — Vyobrazení motýlů, housenek a brouků je pěkné, věrné a původní. Sbírka ta směle vřaděna býti může do knihovny školní pro třetí stupeň žactva.

Z připojeného oznámení dovídáme se, že touto prací ukončen je VIII. ročník »Obrázkové knihovny,« a že pan nakladatel ji dále vydávati nebude. Přiznáme se, že je nám toho velice líto. Doznati musíme, že po celých osm let, až na skrovné výjimky, uveřejňovány byly v »Obr. knihovně« práce vzácné a cenné. Krásné a původní illustrace stály nakladatelstvo mnoho peněz, a proto nemohlo déle konkurovati s jinými knihovnami. *J. Horák.*

Zábavy večerní. (Č. d.) R. II. (1881.) Cena ročníku 3 zl.[1]) Serie I. svazek 1. „Sirotci." Povídka. Napsal *Jan Podhajský.* Str. 128. — „Dobré rady." Povídka od *Ant. Trueby.* Ze špaň. přel. *Fr. Pohunek.* Str. 16. Cena 45 kr.

První povídka vyličuje nám osud dvou sirotků, Josefa a Aničky, jichž po smrti rodičů, v krajině úplně cizí, ujala se stará Voršula, chudá domkařka. Děti jsou hodny, poslušny a pilny, zvláště Josef jeví nadání řezbářské, o čemž když náhodou se doví místní vrchnost, dá ho na akademii do Prahy. Mecenáš Josefův brzy sice umře, ale Josef již sám protluče se do konce studií, ba i do Říma se odebere, tam uměleckým dílem rázem vynikne mezi římskými umělci, draze je prodá a peníze dá věnem sestře své Aničce, aby si mohla vzíti bohatého selského synka, jehož rodiče o chudé nevěstě ani slyšeti nechtěli. Sám Josef ožení se s hodnou Římankou, vrátí se do Prahy,

[1]) Rovněž I. ročník stojí 3 zl. a nikoli 2 zl., jak mylně udáno.

a všechno pak již šťastně končí. — Povídka pobaví a mile dojme, ale nárokův uměleckého díla nečiní. Postavy nejsou rázovity, za to však vesměs ušlechtily. Sloh není beze všech nezručností.

»Dobré rady« jsou vtipnou, umělou pohádkou o španělském »Honzovi.« Z pohádkového rámce však vymykají se svou tendenčností.

Sv. 2. „Věrný černoch." Povídka od *Marie Edgerworthové.* Z angl. přel. *K. T.* — „Macecha." Obrázek z vesnického života. Napsal *J. B.* Str. 54.

Dvě krátké, nepatrné povídky: první jedná v době, kdy otroctví v Záp. Indii bylo ještě dovoleno, kdy páni své otroky všemožným způsobem týrali, otroci se zase bouřili, a ovšem jako mezi bělochy byly výjimky hodných pánů (v naší povídce p. Eduard), tak i mezi černochy nalezl se ušlechtilý charakter, otrok Cesar, jenž z vděčnosti k svému pánu spiknutí černých svých bratří proti všem bělochům namířené vyzradil; — druhá povídka vzata z našich venkovských poměrů, poučuje nás, jak často vdovec vybíraje přebere, a jak macecha chtějíc si nakloniti nevlastní dítky a dávajíc jim zvůli (liší se tedy macecha naše od macechy tradicionelní), je tělesně i duševně pokazí. — Jinými přednostmi kromě ušlechtilé tendence žádná z obou povídek se nehonosí.

Sv. 3. „Z dob velké vojny." Historická povídka od *Jana Podhajského.* Str. 230. Cena 73 kr.

P. spisovatel předvádí čtenáři hrůzy války třicetileté. Počíná panováním Bedřicha Falckého a bitvou na Bílé Hoře a dobu tu matně nastíniv, přechází hned k r. 1631., ku vpádu saského vojska do Čech a vylíčiv několik vražd a loupeží saských žoldnéřů, zabývá se pak osudem hocha Václava, od saského žoldnéře Martina Grossmaula uneseného a žalem příbuzných, kteří se vydávají ho hledat. Václav se má zatím v Sasku špatně, jest pasákem u Martina, později vyhnán byv octne se v táboře Torstensonově a r. 1648. bojuje pod Königsmarkem proti Pražanům. Tu najdou ho po uzavření míru poustevník Prokop od sv. Jiří na Řípu a ženich sestry Václavovy Vít, jenž byl vstoupil do vojska císařského, aby se stopy po zmizelém Václavu spíše dopídil. — Vedení děje není příliš obratné, různorodé prvky sloučeny nanejvýš jedinou truchlou pro Čechy vzpomínkou na válku třicetiletou, s dějem samým mnoho osob a událostí vůbec nesouvisí. Postavy jsou dvojího střihu, jedny absolutně dobré, druhé absolutně špatné, obojí málo životné. Též rozhovory mnohé zarážejí svou strojeností. Nejlepší stránkou knihy jest vlastenecký a náboženský směr. *P. Š.*

Mladý svět. Povídky pro českou mládež. Napsal *Fr. J. Andrlík.* Illustroval Karel L. Thuma. Ve Velkém Meziříčí 1890. („První moravské obrázkové knihovny" č. 3. a 4.) Nakl. J. F. Šaška vdova.

Knížka tato obsahuje na 109 stránkách 15 povídek. Andrlík tak jako Špaček formu povídkovou náležitě ovládá. O tom svědčí i tato snůška povídek. Libí se nám především stručnost jejich. Krátká,

ale jadrná povídka působí na mysl mládeže více, než rozvláčný děj celou knížku vyplňující. Takovou zdařilou povídkou v nadepsané knížce jest »Továrna pod Bělinou.« Toho druhu povídek, psaných za heslem »Svépomoc!« a »Člověče, přičiň se, a Bůh ti požehná« jest nám třeba jako soli. Hledejme toho druhu příklady po všech našich krajích. Pěkné jsou dále povídky: »Růženec« (učí důvěrně modliti se k Bohu), »Šťastné vánoce« (hodných sirotkův ujali se lidé dobří), »Pod zemí« (potrestaná neposlušnost), »Černý prsten« (lenost plodí bídu), »Hudební odkaz« (šetrný otec položí základ ke štěstí vytrvalého syna svého), »Pro bližního« a »Na věži.« I ostatní povídky jsou vzaty z oboru mládeži přístupného a pobaví ji; některým se také zasměje (»Malíř,« »Na čerstvém vzduchu« a j.) Opraviti sluší: na str. 19. ř. 8.: »Mistr mne ještě nikdy nedomlouval«; na str. 27. ř. 18.: »Nenadál se, že lpí tak horoucně ku svému domovu«; na str. 77.: »Až pojedeš po druhé, ať *se* dovolíš!«; na str. 100.: »... že dovolí svého dvanáctiletého Jaroslava na prázdniny.« Jinak je celá knížka pěkná a lze ji do knihovny zařaditi. *J. F—k.*

Časopisy.

„Kolo." (1890, 1—3: Charvatská literatura v nové době. (O.) Mezi spisovateli povídek zaujímají v charvatské literatuře nové doby první místa: Ferdo Becić, Eugen Kumičić, Šandor Gjalski, Václav Novak, Josef Kozarac, Nikola Kokotovič, Dušan Lopašić a Draženovič; mimo to v charvatském písemnictví jest dosti dilettantů.

V rozpravě „O theorii novelly," otištěné v „Charvatské vile" r. 1882., pochváleny jsou povídky *Becićovy*, a soud, který zde o něm vyrčen, může každý i dnes podepsati. Svými povídkami z hraničarského života ukázal Becić, jak psáti takové povídky. Kritika taktéž pochválila jeho povídku „Zavjet," kterou vydala Matice charvatská, v níž ihned poznati spisovatele povídky „Perce," vydané ve „Vienci" a velmi pochválené.

Eugen Kumičić počal svou literarní karieru romanem „Olga i Lina" ve veristickém směru Emila Zoly. Povídky „Začudjeni svatovi," „Primorci," „Jelkin bosiljak," „Sirota," „Gospodja Sabina" ukazují na velký vypravovatelský talent. Pěkně popisuje přírodní obrazy svého rodného kraje, dle něhož i z počátku posílal do světa své romany pod pseudonymem Jenio Sisolski. Z jeho romanů nejlépe se nám líbí „Začudjeni svatovi" (Překvapení svatebčané), v němž jsou sceny, důstojné samého Turgeněva. Mnoho se zazlívalo romanu „Gospodja (paní) Sabina" tvrzením, jakoby „sujet" nebyl dosti zaokrouhlen a příliš úsečně byl ukončen; zapomněli však, že Lemmermaier oceňuje Turgeněva praví, že slabší romanopisci hledí na zaokrouhlenost látky, a že se on i Brandes nikdy nebudou rozčilovati pro nezaokrouhlenost látky, ale vždy že budou chváliti charakterisování osob v jeho povídkách a v charakteristice a novellistické staffaži málo kdo se vyrovná Kumičićovi mezi všemi charvatskými novellisty. Pravda, že Kumičić jest tam nejlepším, kde si obral látku ze svého rodného kraje, Istrie a Přímoří, právě jako Václav Novak, jehož větší povídku „Pavao Šegota" vydala Matice charv.,

která ničím nevyniká nad ostatní drobné povídky, vydané ve „Vienci." Drobné jeho povídky „Podgorske pripoviedke" vydala též Matice roku loňského.

Právě tak i *Šandor Gjalski* (Ljubomir šl. Babić), tento nejšťastnější stoupenec Turgeněvovy realistiky v Charvatsku, nejdokonalejším se nám jeví v povídkách, ve kterých kreslí osoby a scenerie ze života lidu zagorského, jako na př. v povídce „Maričon," „Illustrissimus Batorich" ve sbírce povídek „Pod starimi krovovi." Též větší jeho povídky „Janko Borković," ve které nakreslil skutečný život genialního, avšak nešťastného doktora filosofie (Fr. Jelačiće), který jakožto obět labyrintalné filosofie německé nachází se v ústavu pro duševní nemoci u Záhřebu, a povídka „U noći" s velmi zřetelnou tendencí, jsou velmi pěkné psychologicko-novellistické studie. Nejnovější sbírka jeho povídek „Bijedne priče," vydaná Charv. maticí, kreslí s různým úspěchem bídu v rozličných společenských třídách. Nejlepší jsou „Svjetica na grobu," „Maja," „Zašto," „Perpetuus." Rovněž nákladem Matice vyšly „Tri pripoviesti bez naslova" (nápisu), charakterisující dobu absolutismu Bachova.

Velmi oblíbeným spisovatelem jest *Josip Kozarac.* Povídky jeho „Biser (Perla) Kata,". „Proletarci," která jest též do němčiny přeložena, a nejnovější „Mrtvi kapitali," která vyjde ve zvláštním otisku z „Vience," vynikají psychologickou hloubkou, krásnou tendencí bez subjektivní reflexe. Kozarac jest též dobrým básníkem, jmenovitě dikci má velmi pěknou.

Jakožto spisovatelé črt vynikli Nikola Kokotović a Draženović, u něhož převládá reflexe. Oba kratičkými črtami „Lišće" (Listí) předčil Fr. Mažuranić. Jeho kratičké črty, plné životní filosofie, velmi připomínají Turgeněvovy „Básně v prose."

Taktéž oblíbeným jest Dušan Lopašić pod pseudonymem *Janko Miščin.* Pěkné jsou jeho povídky, otištěné ve „Vienci" na př. „Moj stric," v různých almanaších na př. v „Hrvatské" povídka „Brača." Napsal též hojně všelijakých politických feuilletonů, z nichž nejduchaplnější jest „Karlovačke arabeske."

Zdá se ostatně, že ještě jemnějším jest péro *Ivana Vojnoviće,* který svými novellami „Pérem a tužkou," vydanými Maticí pod pseudonymem Sergij, a větší povídkou „Ksanta" najednou osvojil si sympathii charv. obecenstva. Veselohra „Psyche" potkala se s dobrým úspěchem. Vytýká se jí kosmopolitismus.

Neméně známo jest jméno *Aug. Harambašiće.* Ač ještě mladičký, patří mezi nejlepší básníky. Dosud o sobě vydal „Ružmarinke," „Slobodarke," „Bugarske pjesme," „Tugomilke" a „Pjesničke pripoviesti" (viz r. 1890. „Hl. lit.," str. 439.).

Končíme toto „revue" charv. literatů pěkným zjevem na básnickém poli — *Milkou Pogačićovou.* Její ve zvláštní sbírce vydané básně kritika charvatská přijala velmi pochvalně. Jest učitelkou v Záhřebě, a vedle básní jest též autorkou pěkných povídek a duchaplných feuilletonů.

* * *

Z celého článku tedy lze poznati, že všichni znamenitější belletristé skupili se kolem Charvatské matice a „Vience," nejlepšího dosud listu zábavně-poučného, který vychází již 22 let statně a vytrvale plně svou úlohu. Ode dávna má za své heslo — shodu srbsko-charvatskou na literarním poli. Ostatní časopisy jsou více méně podřízeného významu.

Literarní rozpravy v časopisech.

Bartoš, O domácím lékařství lidu moravského (Č. Mat. mor. 2). — *Kovář*, Nástin dějin ethnologie (Ath. 4 n.). — *Pastrnek*, Novější práce o slovanských apoštolech Cyrillu a Methodovi (Čas. Mat. mor. 2). — *Šolc*, O našich slovesných útvarech lidových (Lit. l. 9). — *Štěpánek*, Literarní divadlo (Č. Th. 11). — *Vaněček*, Tisková propaganda (Vl. 7). — *Milkin*, O nadpřirozeném živle v básnictví (Slov. pohl'. 3 n.). — *Žiak*, Spisba pro lid (Literarne l. 2 n.). — *Aksakov*, Dějiny mé známosti s Gogolem (Russk. archiv 1—12). — *Bao*, Ideal novější ethiky (Voprosy filos. a psych. 3). — *Čiž*, Mravnost duševně nemocných (Vopr. filos. i psych. 3). — *Golcev*, Idealy a skutečnost (Vopr. filos. i psych. 3). — *Grot*, Úvod do historie nové filosofie (Vopr. filos. i psych. 3). — *Kalenov*, Nauka Schillerova o kráse (Vopr. filos. i psych. 3). — *Kudrjavcev*, Světový názor středověku (Russk. mysl 3). — *Sirotinin*, Biografie Rylějeva (Ruský archiv 9 n.). — *Umanec*, Náboženská metafysika mosleminského Východu (Vopr. fil. i psych. 3). — *Ipsen*, Danská filosofie posledního desítiletí (Philos. Monatsh. 6). — *Kaempfer*, Roman (Lit. Korr. 3). — *Kraepelin*, O psychofysických methodách (Philos. Stud. 4). — *Kuhmerker*, Symbol a realismus (Dichterh. 11). — *Sommerfeld*, Nový naturidealismus (Lit. Korr. 2). — *Wilckens*, Ibsen a dědičnost (Ggwart. 8). — *Janet*, Realismus a idealismus (Revue philos. 2). — *Quatrefages*, Theorie transformistické (Journ. des Sav. 1). — *Stiernet*, Rozvoj kritiky (Muséon 1). — *Tarde*, Umění a logika (Revue philos. 2).

Paběrky.

Noviny a literatura. II. Důslednost v provádění určitého programu vzhledem k literarním výtvorům, o které tu minule zmínka učiněna, předpokládá přede vším, aby program ten byl znám těm, kteří literarní část v novinách obstarávají, a to znám nejen z povšechného hesla, nýbrž do podrobna, a byl také programem jejich. V naší žurnalistice ovšem bezcharakternost zdá se býti hlavním požadavkem; a tu si pak redaktoři stěžují, že prý jest nesnadno, za týden vychovati žurnalistu v tom a tom směru! Že vážnosti žurnalistiky to neprospívá, jest nyní pro nás mimotní; ale věc, v našem případě dobrá literatura a její blahodárné účinky jsou tím nejvíce poškozeny. Opakujeme, že úkolem novin vzhledem k literatuře jest reklama; jakmile však děje se ona bez určitého směru, dle vlivův osobních, neb jiných náhod, přestává býti vůbec působivou, nehledíc ani k tomu, že pomohla již rozšířiti věci, které toho nezasloužily. Děje se to obyčejně proto, že jinde již o tom díle jest mnoho hluku, tedy nesmějí tyto noviny také zůstati pozadu; nebo jde literarnímu spolupracovníku o to, aby dostal zadarmo redakční výtisky, zvláště jsou-li to díla větší a nákladnější. Tu se snadno zapomene na program a směr novin, věc vůbec vychvalovaná se chválí také, věc umlčovaná se umlčuje také. A když literarní referent docela chce závoditi s lokalkářem, aby za tepla podal zprávu o tom velkém štěstí či neštěstí literarním, pak není jinak možno, leda že se píše a opisuje bez rozmyslu, chválí nebo trhá bez příčiny; zatím ty popelky poctivé snahy a práce ať se dívají na šťastnější sokyně. Spolehlivě si tu počínati vyžaduje spojení mnoho spolehlivých pracovníkův; u našich novin nesnadno říci, kde by tomu tak bylo, neboť o tom rozhodují obyčejně nahodilé vlastnosti, zřídka kdy průprava a vzdělání. Sama dobrá vůle, „vpraviti se v ten onen směr.“ nedostačí; co má přesvědčovati jiné, musí samo z přesvědčení pocházeti, a toto přesvědčení musí býti obrněno jistou zásobou positivních vědomostí v tom kterém směru. Pokud tedy týká se literatury,

která tolik rozmanitých myšlenek a zásad na veřejnost uvádí, jest nezbytno, aby literarní zpravodaj novinářský se v nich vyznal a k nim určité stanovisko zaujmouti dovedl. Jen tím způsobem lze zdárně pracovati o vytříbení jednotného názoru na věci společenské vůbec, když i literarní část s politickou a ostatními bude souhlasiti; jinak jedna druhou podrývá. Přestáváme na těchto všeobecných poznámkách; máme-li však aspoň jeden zcela určitý návrh pronésti, byl by to ten, že novinám našim při nedostatku spolehlivých zpravodajů literarních potřebí více než dosud používati alespoň výsledkův, uložených v časopisech odborných, a tyto výsledky v širší známost uváděti, aby nabyly praktického účinku. Tak v hospodářství, tak v právech a povinnostech občanských, tak ve vzdělavatelských podnicích vůbec; horuje se o pomnících, o divadlech, o knihovnách lidových atd. atd., ale málokdy při tom se objasní, co se díti má, jakými prostředky se věc uskutečniti má. Ne lecjaké divadlo, ne lecjaká přednáška, ne lecjaká knihovna prospěje vzdělání, nýbrž jen dobrá. Stesky, které tuto naznačeny, že totiž noviny ne dosti bedlivě a spolehlivě rozšiřují zprávy o vážných podnicích našeho života veřejného, proneseny též na sjezdu katolických učenců v Paříži, nedávno konaném.

O díle prof. Dra. J. V. Práška **„Atheny“** napsáno v referatě tohoto časopisu (č. 4.), že zprávy jeho zakládají se též na autopsii, o které v díle často je zmínka. J. Novotný v „Listech filol. a paedag.“ (1891, str. 131. n.) objasňuje tu autopsii tak, že p. Prášek pobyl v Athenách „nejdéle pět necelých dní,“ a že datoval svoje tehdejší dopisy (do „Zl. Pr.“) z východu koncem července a začátkem srpna, ač již 24. července byl se vrátil a meškal v Pardubicích. Tím opravujeme a doplňujeme onen referat; ostatně ani pro naše poměry literarní ani pro činnost p. Práškovu tato oprava není nezajímava.

Vrchlický — milionář ve verších. Referent „Hlasu národa“ pod pseudonymem „Nunquam Retrorsum“ píše o virtuosní formě, skvělosti mluvy a bohatosti obrazů v básnických pracích Vrchlického, žasne nad tím, že verše tohoto básníka čítají na statisíce, a potrvá-li vedle vlastního tvoření i jeho překladatelská píle posavadním způsobem, počet jeho veršů za málo let dosáhne milionu. Kdosi vypočítal, že Vrchlický napsal asi 40 svazků básní („Z hlubin duše“ obsahuje 2800 veršů, „Duch a svět“ 3400, „Soud lásky“ 2300 atd.), všechny svazky prý obsahují 118.500 a řekněme 125.000 veršů. To napsal Vrchlický za 15 let. Dočkáme se tedy podle dosavádního tvoření a překladatelské píle spisovatelovy milionu prý r. 1994.! Rozumí se samo sebou, že v těch původních pracích Vrchlického jsou samy nové a původní myšlenky. Jak by ne? *M. Z.*

„Nejpřednější básník“ náš napsal o **českém dorostu básnickém** tyto věty: „Až budeme míti v ruce Mužíkovy nové vážné a hluboké meditace, verše Macharovy ve svém pessimismu tak svěží, Kaminského ryze pražské a moderní ballady, Ilje Georgova delikatní a sensitivní motivy intimní, Škampovy procítěné krajinomalby, Klášterského tklivé a jemně ciselované genry, uvidíme, a ne-li my, pozdější doby jistě, že poesie česká udělala zase veliký krok v posledním desetiletí.“ Tak pište, kritikové! *M. Z.*

Nový svět hojně nás oblažuje „zakázaným“ ovocem. Roku 1890. bylo v Rakousku zakázáno 230 časopisů, českých 24, které hlavně v Chicagu a jiných amerických městech vycházejí. *M. Z.*

O poměrech literarních vyšel paskvil v „Plzeňských listech“ pod názvem „Nová božská komedie,“ z něhož vyjímáme na ukázku:

U okna pak nad papírem
bezhlavý kdos s pérem stál —
hned pan Zákrejs dí: „Toť, prosím,
kritik F. V. Vykoukal.“ *M. Z.*

Velmi výhodné jest v Americe zařízení tak zvaných **jednatelství** k odebírání novin a časopisův. Americký „Hlas“ jim děkuje, že se starali neunavně o to, by dobré listy byly odebírány a rozšiřovány. Jednatelé mají skrovné percento za odměnu. — Na Moravě pokusila se „Matice moravská“ o podobné zařízení, taktéž se zdarem. *M. Z.*

Zprávy.

Zemská jubilejní výstava v Praze, kde též literatura bude přiměřeně zastoupena, dala vzniknouti příležitostným spisům: „Zemská jubilejní výstava“ (skvostně illustr., u F. Šimáčka), „Šimáčkův průvodce po Praze a jubilejní výstavě“ (česky, francouzsky, německy), „Vilímkův průvodce po Praze a po zemské jubilejní výstavě“ (česky, francouzsky, německy). Mimo to bude vycházeti výstavní denník „Praha,“ jehož 1. číslo vyjde 12. května.

Polsko. „Nowa Biblioteka universalna,“ vycházející každých 14 dní v Krakově, vydá letos m. j. též literarní články P. Valer. Kalinky a L. Siemieńského „Pisma pomniejsze.“ Předpl. r. 4 zl. 60 kr. — Hr. Teresa z Potockich Wodzicka vydala v Krakově „Historii Polska dla dorostającej młodzieży.“ Str. 496. Cena 2 zl. 40 kr. — Spasowiczových „Dějin polské literatury“ vydal A. G. Bem 3. vydání doplněné. Str. 440. Cena 2 zl. 80 kr. — Bobrzyńského „Dzieje Polski w zarysie“ (2 sv.) vyšly v 3. vydání v Krakově. Str. 376 a 387. Cena 6 zl. — Jougan Al., „W sprawie reformy nauki religii w naszych szkolach średnich.“ Lwów 1891. Str. 120. Cena 1 zl. 10 kr. Úvahy ty zasloužily by též u nás povšimnutí. — Pochvalně přijaté dílo anthropologické, jež německy napsal Dr. Platz, vychází ve Varšavě polsky pod názvem: „Człowiek, jego pochodzenie, rasy i dawność.“ Přel. K. Jurkiewicz.

Rusko. Ve „Věstníku Evropy“ věnoval *A. V—n* sebraným spisům N. Zlatovratského článek „Narodniki i narod,“ který však dle „Ruské mysli“ trochu jednostranně soudí o „narodničestvu“ jako o nějakém mystickém kultu lidu a života venkovského. „Narodničestvo“ vzniklo po zrušení nevolnictví, kdy intelligence obrátila pozornost svoji k mužíkovi, jako člověku, jejž dříve nespravedlivě posuzovali. Tu vystoupilo několik spisovatelů („narodniki“), mezi nimiž byl také Zlatovratský, kteří počali líčiti život lidu, jedni podrobujíce světlé i tmavé stránky života venkovského přísné analysi, druzí, náchylni jsouce k optimismu (Zlatovratský), vynášeli na světlo denní hlavně jasné stránky lidu, jakožto hlavní pracovní síly, která zasluhuje úcty. V 80ých letech Zlat., poražen autoritou „velikého člověka,“ přilnul k filosofii Tolstého, jejímžto základem neprotiviti se zlu, zavrhnouti umění, hledati spásu v mystickém zbožňování venkova, spasiti duši svou orbou a prací tělesnou; frakce Tolstovců jest proti vší civilisaci, překáží pokroku a národu ničím neprospěje. *A. V—n* všímá si téměř výhradně jenom této frakce narodničestva, staví intelligenci proti mužíkovi, nevšímá si skutečných činitelů, působících v lidu, a tím neobjasňuje různých oněch národních potřeb a neukazuje, jakou cestou by bylo možno nejlépe posloužiti blahobytu národu, což předním jest účelem narodničestva. — Prof. *P. G. Rědkin* vydal šestý svazek svých „lekcij po istoriji filosofiji prava v svjazi s istorijej filosofiji voobšče,“ kdež jedná o filosofických spisech Aristotelových, dovozuje, že žák Aristotelův má nejdříve sám naučiti se, jak by měl působiti, by vykonal povinnosti řádného občana, potom pak

má témuž učiti jiné. — Petrohradský knihkupec počal vydávati sbírku vynikajících mužů ruských i cizích s názvem „Žizň zaměčatelnych ljudej," jejížto jednotlivé svazečky (po 25 kopějkách) mají 80—100 str. a opatřeny fotografiemi. Ve svazcích dosud vyšlých podal známý kritik *A. M. Skabičevský* životopis A. S. Puškina, *Protopopov* Bělinského, *Brilliant* Krylova, *A. Annenská* N. V. Gogola. Mimo to nalézáme tam biografie Mickiewicze, Dantea, Lessinga a j. Z Čechů bude zastoupen jediný Hus! — Minulého roku vyšlo v Rusku 4114 knih, z nichž bylo 244 obsahu theologického, 46 filosofického, 56 paedagogického, 455 jazykovědeckého, literarně historického a kritického, 639 belletristického atd. Pro lid vydáno přes 400 knih. — „Naučnyj obzor za 1890 god" sestavil *M. J. Demkov* s přispěním jiných spis.; podán tu dosti obšírný přehled vědecké literatury všech oborů za poslední rok. — *S. Maksimov* ve své knize „Krylatyja slova" pokusil se vysvětliti ona specialně ruská, často již nejasná slova, výrazy a obraty, jež staly se téměř národními příslovími. Za tím účelem studoval národní podání, pověsti z dob první prostoty jazyka; objasnění hledal ve starých spisech právnických, v živém jazyku lidu selského, v obyčejích lidu toho. Způsob, jímž se děje vysvětlování, je ten, že ku každému přísloví podává vhodný příběh. — *Carská akademie věd* vydala sebrané vědecké práce z let 1856.—1881. nebožtíka *A. A. Kotljarevského* („Sočinenia," 2 sv.); jsou tam umístěny práce z historie literatury, ethnologie a četné recense. Ve vydávání ještě se pokračuje. *A. V.*

Charvati. Okolo časopisu „Vience" a „Matice hrvatské" skupili se všichni znamenitější spisovatelé. „Vienac" i „Matice" jsou tak říkajíc zrcadlem nové literatury charvatské. Prohlížíme-li nejnovější publikace Matice za r. 1890., setkáváme se jednak se starými osvědčenými spisovateli a veterany, jednak s novými, jakoby čerstvými silami, které jako větve vypučely na mohutném již stromu charvatské literatury. Roku 1890. vydala Matice svým členům 7 knih: 5 zábavných, 2 poučné ve výběru co nejpečlivějším. 1. „Odabrane crtice i pripoviesti" velmi záhy zesnulého *Nikoly Tordince*, kněze a prof. na djakovském lyceu († 21. února 1888 v 30. roku svého věku). Všecky „crtice i pripoviesti" zde skupené vydány byly nejdříve ve „Vienci" a budily podiv již tehdy ve všech kruzích krásným jazykem, věrným líčením povahy a života slavonského sedláka, jejž spisovatel znal jako málo kdo. Jest jich celkem 11 a jsou to pravé perly. Tordincovy povídky mají cíl netoliko umělecký, ale též didaktický. Čtenáře chce seznámiti se selskými obyčeji a sedláka začasté chce odvrátiti od všelijaké pověry, a co hlavní, není při tom suchoparný. Humoristou jeví se ve „Vukodlaku." Celá povídka ukazuje, že Tordinac byl dobrým portretistou. Velmi pěkně proveden portret „Crkvenjaka" (kostelníka). V „Pismu" prochvívá něžný humor. „Selska ludjakinja" jest pěkná povídka, ale neúplně prohloubena. Význačnou stránkou u Tordince jest optimismus. V povídkách těch měl před očima Tordinac účel doktrinalní. Dobře však účel tento spojoval s účelem uměleckým, jak viděti v črtách „Blago (poklad) nekopano, nekovano" a „Ružini griesi." Jednající osoby vzaty z lidu a jsou skutečně typickými. V „Crkvenom godu" (posvícení) popisuje venkovský život před posvícením a na posvícení. „Čarobna skrinjica" ukazuje, že Tordinac uměl rozeznati ve svém národu černé od bílého. Tendence jest docela zřejmá: Jakubova (žid) skřínka s rozličnými věcmi připravila matku Olivinu, která svou dceru přespříliš milovala, o všecek majetek. V „Růžiných hříších" ukázal nám čarodějství, v „Crkvenom godu" kolo, tu v „Čarobne skrinjici" maluje zase trh a svatojanské ohně. Nejlepší zajisté ze všech jest „Brat Adam." Skladba i sloh vyhovují všem požadavkům. Poslední, v nemoci napsaný jest „Kožuh," ve kterém líčí sedláka dobráka, který by bratru svému s radostí daroval kožich, kdyby ho poprosil, násilím však nikterak se nedá k tomu pohnouti. Sbírka zakončena jest hajduckou, romantickou povídkou „Djakovački spasovdan." Tordinac ve svých črtách a povídkách jest objektivní realista. Popisuje sedláky tak, jak jsou. Tu a tam však pozorovati u něho stopy romantismu. Řeč jeho jest pěkná. Velmi pěkně čtou se přirovnání u nás neobvyklá: „bílý jako hlohový květ," „bílý jako planinský sníh" a pod. Ke knize připojen život jeho a jeho literarní činnost. — „Na rodjenoj grudi" má název nejnovější kniha *Šandora šl. Gjalského.* Jako všechny práce Gjalského, tak i tato vyznačuje se pěknou invencí, důmyslným provedením, hlubokým psychologickým prohloubením a ušlechtilou tendencí. Sobecký člověk, ve kterém vymizel ve světě veškerý cit, vrátiv se na svou „rodnou hroudu,"

jakoby očarován oteckým domem, poctivým venkovským životem, přijde k poznání své ničemnosti a mění veškeré své myšlení. Tendence je zřejma. Spisovatel proti surovému modernímu sobectví líčí nám krásu venkovské prostodušnosti, proti společenskému lesku a moci slaví dobrotu šlechetného srdce. Překrásně vylíčil jeseň a zimu. Gjalski ve své „rodné hroudě“ ukazuje nám boj reakce s evolucí. O Gjalském (šl. Babić) jde jeden soud, že jest v nynější době po Šenoovi nejlepším spisovatelem. — *Simo Matavulj,* mladý ještě, avšak velmi dobře známý spisovatel v Charvatsku, vybral některé své dosavádní práce a vydal je v Matici pod názvem „Iz primorskog života,“ obrázky to ze skalnaté Dalmacie. Jest originalním. Práce jeho kypí zdravým humorem a lid svůj zná velmi dobře. Jako zvláště krásné studie jsou „Svrzimantija“ a „Posljedni vitezovi.“ — Poprvé mezi pracovníky Matičiny vstoupila pí. *Hermina Tomićová,* choť J. Eug. Tomiće, známého spisovatele „Bosenského draka“ a „Eminaginy lásky.“ Vydala totiž nedávno dvě dramatické práce: „Zabluda matere“ a veselohru „Kita cvieća.“ Obě práce s úspěchem dávány již v zemském charv. divadle. „Zabluda matere“ jest vážnou hrou ze života rodinného. Kusu dalo by se leccos vytýkati; avšak vedle některých menších nedostatků nacházíme tu mnohé krásné věci, které ukazují veliký talent pí. Tomićové. Technika dramatu jest velmi dobrá. Charakteristiky většinou zdařilé. — Poslední zábavná kniha jsou „Izabrane pjesme“ *Petra Preradovića.* Básně skutečně jsou vybrané; ty nejpěknější. Básně vydány podle původního znění, jak vyšly z péra Preradovićova. Vydání jest velmi elegantní, vpravdě salonní; ozdobeno jest podobiznou básníkovou. Text upravil charvatský literarní historik Dr. M. Šrepelj, který v úvodu velmi pěknou studií vylíčil básníkův život a jeho literarní práce, upotřebiv většinou doposud neznámých dopisů Preradovićových. Kniha věnována „Hrvatskoj mladeži — Matica Hrvatska.“ — Vedle pěti zábavných vydala Matice charv. dvě poučné knihy. „Slike iz obćega zemljopisa“ (obrazy ze všeobecného zeměpisu) od *Dra. Iv. Hoiće.* Obrazy pojednávají specielně o zemích evropských: o Francii, Švýcarsku, Nizozemsku, Belgii a Velké Britanii. Každé zemi přidána mapa a ke konci knihy politická mapa Evropy ve velkém formatě. Kniha napsána dle nejlepších pramenův a ozdobena 93 krásnými obrazy — francouzského a německého původu, tak že může závoditi s podobnými knihami jiných národů. — Domácí a jmenovitě místní historii věnována kniha *Radoslava Lopašiće* „Bihać i Bihaćska krajina.“ Zde sebráno všecko, co potřebí věděti o této posud velmi málo známé, avšak divukrásné krajině bosenské, která dožila rozličných osudů. V knize této sebrána jsou data posud neznámá a jak pro dějepisce, tak i pro laika nanejvýš zajímavá. Jmenovitě zajímavé jsou listy a dopisy krajských náčelníků, begův, agů. Kniha ozdobena četnými illustracemi a zeměpisnou mapou krajiny bihaćské. — Všech sedm knih má cenu 10 zl., které však členové Matice dostávají za roční příspěvek 3 zl.

— „Iskra,“ literarní list v Zadru, oceňuje v č. 4. a 5. obšírně kriticky literarní díla Eug. Kumičiće (Jenio Sisolski). — Dotištěna jsou díla *Adolfa Vebera-Tkalčiće,* obsahující 9 velkých svazků. Nejprve umístěny jsou články belletristické, pak jeho články o jazyku, četné polemiky, práce obsahu theologického a konečně v 9. svazku „Put (cesta) u Carigrad.“ Z tohoto vydání utvořiti si lze úplný obraz jeho původního literarního tvoření. Díla jeho vydána toliko ve 20 výtiscích. — Knihkupectví R. F. Auera v Záhřebě vydalo před nedávnem zajímavou brošurku „Eine Erinnerung an die Illyrier,“ gewidmet Kroatiens edlen Frauen von *Hortense* (pseud. spisovatelky Gabriely Zemljić-Gajové). Zvláště zajímavý jest třetí díl, novoillyrská doba. — Letošní „Vienac“ uveřejňuje studii dle Pypina od A. Radiće o Gogolovi a Bělinském. *J. Malota.*

Srbsko. *Mita Živković* napsal „Car Ivan,“ tragoedii v 5 jednáních, jež bylo poctěno cenou Ilie M. Kolarce. Drama líčí skutky „cara Ivana“ v 16. stol., který byl postrachem Turkův i Maďarů. Kritik chválí dílo po stránce umělecké; po stránce technické odporučuje některé změny. — Matice srbská vydala 164. svazek „Letopisu Matice srbské“ s pestrým, pozoruhodným obsahem, po většině dokončením dříve započatých prací. — „Prosvetni glasnik“ oznamuje, že v Bělehradě tisknou se *Vuka Karadžićovy* „Srpske narodne pjesme. I. kniha: Ženske pjesme“ a „Rječnik srpskoga jezika.“ — *Manojlo Grbić,* prof. učitelského ústavu v Karlovci, napsal „Karlovačko vladičanstvo (biskupství), příspěvek k historii srbské pravoslavné církve.“ Ukazuje, že biskupství karlovecké vzniklo ze srbských přistěhovalců, líčí jeho osudy před patriarchou Čarnojevićem až do biskupa Menadoviće r. 1744. *J. Malota.*

Německo. „Jesuiten-Fabeln. Ein Beitrag zur Culturgeschichte" nazývá se nové dílo, jež vydávati počal P. Bern. Duhr T. J. u Herdera ve Frýburku, aby z historických pramenův objasnil rozmanitá nařknutí proti jesuitům činěná; dílo vyjde v pěti sešitech asi po 100 str. — Alb. Weiss ze své „Apologie des Christenthums vom Standpunkte der Sitte und Cultur" vydal 3. svazek o sobě pod názvem: „Die Entstehung des Christenthums." Freibg. 1891. Str. 158. Cena 90 kr. Obs.: konec starého světa; původ křesťanství; židovství v dějinách vzdělanosti. — Církevní historikové *Knöpfler*, *Schrörs*, *Sdralek* sestoupili se k vydávání „Kirchengeschichtliche Studien" z výtěžků prací seminarních. Ročně vyjdou asi 4 sešity v Münsteru u H. Schöningha. — C. Flaischlen pokusil se sestaviti grafickou tabulku literarní, která by znázornila zároveň vliv cizích literatur na rozvoj německé (veletok — přítoky). — „Neue Heidelberger Jahrbücher" s obsahem literarně-historickým počal vydávati historicko-filosofický spolek v Heidelbergu. — V Berlíně počala vycházeti „Sammlung von Wörterverzeichnissen als Vorarbeiten zu einem Wörterbuch der alten arabischen Poesie"; 1. sv. obs. „Die sieben Mu'allakât," text s výkladem od L. Abela. — Náš O. Hostinský vydal v Hamburku dílo „Herbarts Aesthetik." — Fr. Klincksieck, „Zur Entwickelungsgesch. des Realismus im Roman des 19. Jahrh." Marburg 1891. Jedná po výtce o romanu francouzském (Balzac, Flaubert, Zola atd.), dokazuje, kterak realismus a naturalismus nezbytně vzešel z požadavku romantismu o návratu k přírodě.

Italie. Vatikanský kodex bible (č. 1209.), obsahující LXX a N. Z. řecky, velmi zřetelně psaný na blanách antilopích, jako rukopisy aegyptské, na rozkaz Leona XIII. fototypicky dále otiskuje P. Costa-Lazzi. Kodex sahá před 4. stol. a jest základem vydání Sixta V., jež i schismatikové přijali. Fototypie počata již za Pia IX. — V Milaně bude vycházeti v týdenních svazcích (po 1 fr.) sbírka děl o dějinách vlašských i všeobecných; pohříchu budou tam také znova vydány nesprávné a strannické dějiny sněmu tridentského od P. Sarpi. — Biblioteca Estense v Modeně hodlá založiti Archivio Muratoriano i žádá za příspěvky dějepisce onoho se týkající.

Francie. Právě zesnulému Oct. Feuilletovi věnoval *E. Gréville* (Librairie Plon, cena 3 fr. 25 c.) svůj roman nový „Le passé." V základech svých podobá se předešlým pracím (jichž činí 50. svazek) téhož spisovatele; setkáte se v něm s týmiž přednostmi a chybami, jež, třebas na ujmu byly umělecké ceně jeho, přece nevadí na druhé straně, abyste romanu toho s živým zájmem nepřečetli. Děj jeho odehrává se v ovzduší elegantním a aristokratickém, v němž si † Oct. Feuillet liboval. Toť se ví, že podkladem jeho je cizoložství, jen že netvoří zakončení romanu, nýbrž jeho východiště. E. Gréville snaží se dokázati jednak, že pád ženy nemůže zneuctiti manžela, pokud jest sám všeho hříchu podobného čist, jednak, že by k tak mnohému cizoložství nedošlo, kdyby manželka stále na paměti měla své mateřství.

Alphonse Daudet vydal poslední část z trilogie „Port-Tarascon, dernières aventures de l'illustre Tartarin." Kdo by i z českých čtenářů neznal dobrodružství Tartarina, slavného lovce lvů, neohroženého Alpinisty? Jak se přečasto přihází u velikášů, Tartarin pocházel z nízkého rodu a nebyl z prvopočátku po zásluze oceněn, avšak po jeho dobrodružné výpravě do Alžíru a potom do Švýcar octl se v ústech všech. Tartarin jsa skromným vrátil se do Tarasconu a pobyl tam několik let. Ale prosím vás, tací lidé nevydrží dlouho nečinně a tiše seděti. Tartarin meditoval potichu a tajně o nové výpravě. Ale kam? Když byl lov lvů v modě, byl v Africe, podobně za horečky alpské ve Švýcařích, teď, co „kolonisace" straší v hlavách všech státníkův a co zajímá všecky evropské národy, Tartarin podívá se do

Polynesie a založí tam kolonii Port-Tarascon. A Daudet, jeho historiograf, v novém svazku líčí kolonialní dojmy svého hrdiny. Nebudeme se pouštěti do podrobností. poznamenáváme jenom, že v Port-Tarasconu Tartarin sestupuje parabolicky, jak dříve byl stoupal. Jsa obětí podvodníka upadá sám v porok podvodnictva. Ostrov, k němuž se vypravil se všemi Taraskoňany v domněnce, že jest bohatý, obydlený a svobodný, jest nezdravý, obydlen ano, ale lidožrouty, a podléhá vládě anglické. Kolonisté hynou, a Francouzi začnou s Tartarinem process, protože se dopustil „regardelle." V Tarasconu, vysvětluje tajemník Tartarinův, zoveme „regardelle" vše, co očím nedá pokoje a čeho ruka nedosáhne. Jest sice z obžaloby propuštěn, ale jeho popularita vzala také konec. Nevděčná vlast, jež ho kdysi potleskem zasypávala, zasypává ho teď hanou a pískáním, a Tartarin — vystěhuje se z Tarasconu do Beaucaïru, kdež po čtvrt roku umírá. Ať si francouzští kritikové vynášejí až do nebes úspěch této knihy, jisto jest, že co do umělecké ceny svazek tento pokulhává za předešlými. Daudet v předešlých svazcích „vymačkal" ze svého reka, co mohl, tak že mu na poslední svazek téměř nic nezůstalo. Avšak třebas epilog nebyl tak skvělý jak úvod, přece typ Tartarina v celku zůstane a žíti bude věčně v literatuře francouzské, jako žije ve španělské literatuře typ Don Quijota.

A. Koudelka.

— 1.—6. dubna konán v Paříži druhý mezinárodní sjezd katol. učenců (Le congrès scientifique international des catholiques) za předsednictví biskupa Freppela. Asi ze 150 prací po přísném výběru přijato: 18 z theologie, 17 z filosofie, 22 z dějepisectví, 17 z anthropologie, 11 z filologie, 34 z práva, 22 z mathematiky. Z nich některé předneseny v sekcích, některé v plné hromadě. Účastníků bylo přes 2000. I Polsko a Uhry byly zastoupeny, Čechy nikoli. (Prvý sjezd r. 1888. měl 600 účastníků). Jak o prvém sjezdu učiněno, tak i o tomto budou vydána příslušná acta. Budoucí sjezd bude konán 1894. — V Paříži založen dvouměsíčník „Revue de l'évolution sociale, scientifique et littéraire." — Ve sbírce „Les grands écrivains de France" vydán po životopise Sandové životopis *Theof. Gautiera* od Max. du Campe (1890); životopis ten jest přátelský, méně kritický, zvláště málo upozorňuje na stinné stránky děl G., pohanství a nemravnost. — Jules Lemaitre vydal pátou řadu svých Impressions de théâtre (1891), kdež mluví též několika články o divadle ruském. Jako v předešlých oddílech, tak i tu jest mnoho duchaplného a zajímavého, ale též nedůsledného a bezzásadného. — Léon Taxil vydal knihu Les conversions célèbres (1891, str 431. Cena 3 fr. 50) od dob evangelických až do našich dnů; spis. přeje si o knize „puisse-t-il circuler parmi des mains loyales et ouvrir des yeux!" — Georges Romain, Le moyen âge fut-il une époque des ténèbres et de servitude? Par. 1890, 365. Cena 4 fr. Líčí kulturní a politický vliv církve v středověku a srovnává jej s jinými dobami, dokládaje se četnými prameny. Užitečná sbírka zvláště pro žurnalisty. — Ans. Tilloy, Les Églises orientales dissidentes et l'Église romaine. Par. 1890, 392. Cena 4 fr. Odpověď k 9 otázkám Vl. Solověva o budoucnosti církví schismatických a o poměru jejich ke katolické; objasňuje otázky sporné a námitky vyvrací. — A. Brunetière, „Nouvelles questions de critique." Par. 1890. Mezi jinými články pozoruhoden jest onen,

jenž jedná o literarním ruchu 19. stol. (romantismus, jeho úpadek, naturalismus); Br. na rozdíl od jiných kritiků fr. hájí rozhodně zásad náboženských i mravních v literatuře. — F. Drujon, Essai sur la destruction volontaire des livres, ou Bibliolytie. Par. 1890. Jedná o ničení knih, zvláště od spisovatelů samých, nebo vydavatelů; seznam (268) ovšem může býti jenom neúplný.

Švedsko. (Dle literarních článků časopiseckých.) Překlad Tegnérovy „Frithiofs Sagy" do češtiny J. V. Sládkem zavdává nám příležitost seznámiti čtenáře „Hlídky literarní" s předními ze současných spisovatelů švédských. O starších zprávách dočte se každý v dějinách literatur evropských.

Ze žijících spisovatelů švedských někteří náleží ku staré škole, kterou bychom dle teď panující či oblíbené terminologie roztřiďující nazvali školou romantickou, jiní, jichž většina, k nové, realistické škole. Z romantiků na prvním místě uvésti dlužno „korunovaného" básníka švedského *Karla Davida of Wirséna.* Starý „skald" ten téměř výhradně čerpal látku ku svým básním ze své vlastní, tvůrčí fantasie, vyhýbaje se úzkostlivě zjevům skutečného života. Ký tudíž div, že básně jeho jsou samé abstraktní reflexe a meditace. V poslední době se zvláštní zálibou činí děti předmětem svých básní. Jako kritik postavil se na stanovisko rozhodně nepřátelské proti novotářům. Z prací jeho uvádíme: „Dikter," „Nya dikter," „Sånger och bilder" a „Vid Juletid" (O vánocích).

Poněkud více smyslu pro skutečnost jeví hrabě *Carl Snoilski,* lyrický básník. Básně jeho vyznačují se — zvláště jeho prvotiny — neobyčejným horováním pro svobodu, mohutností a obsažností. Později horování to zvrhlo se v lásku všelidskou, z jeho drobných obrázků genrových až příliš vyznívá tendence demokratická. Olaf Hanson, švedsky i německy píšící spisovatel, dí o něm: „Snoilski jest od přírody muž labužnické interieurní malby a hledané chuti, jenž se z čistého rozumování básníkem lidu stal, je to „noli me tangere" individualita, která se nechala poprášiti prachem veřejné silnice." Z prací jeho uvádíme 4 svazky nadepsané „Dikter" a svazek „Sonettů."

Pro učený a hloubavý ráz působivější obou jest *Viktor Rydberg.* Velikého hluku nadělala po vší zemi jeho kniha „Učení bible o Kristu," v níž popírá božství Syna Božího. Básně jeho, jež jenom pořídku z péra jeho plynou, vyznačují se mysticismem, filosofickými názory theologickými. Jeho právě ukončené bádání o starogermanské mythologii pod názvem „Fädernas gudasaga" pokládá se všeobecně za nejlepší práci na tom poli posud vydaná. Jako kritik proslul prací „Romerska dagar," jež obsahuje povahopisné analyse na základě portretní skulptury zbudované. Z novellistických prací jeho uvádíme fantastickou povídku z doby černého moru „Singvalla" a potom „Den sista (poslední) Athenaren." Pořídil také překlad Goetheova „Fausta."

Po smrti oblíbeného A. Blanchea, povídkáře a dramatického spisovatele, byl a až doposud jest nejhledanějším a nejoblíbenějším spisovatelem dramatickým, třebas práce jeho nevynikaly žádnými myšlenkami světobornými, *F. Hedberg,* jenž požívá také pěkné pověsti jako novellista a lyrický básník.

Harald Wieselgren, dlouholetý redaktor „Ny illustrerad Tidningu," jest výtečným publicistou. Jeho biografické články jsou pravými skvosty literarními. Po většině roztroušeny jsou po časopisech švedských.

Veteranem na roli publicistiky jest také *Claës Lundin,* jenž píše duchaplné causerie o mravech a poměrech stockholmských. Známý je z oboru toho spis, který společně sepsal s A. Strindbergem, „Starý a nový Stockholm,“ druhý díl jest však výhradně práce jeho. (P. d.) *A. Koudelka.*

FEUILLETON.

Vesnický Jakobín.

Povídka od *V. B. Třebízského.* — Oceňuje *J. D. Stoček.* (O.)

Máme zde tedy dva tábory: Na jedné straně stojí Materna »vesnický Jakobín« s dcerou Olivou, sedlák Lukáš a kněz »Josefinista,« na druhé hlavně mimo »pány« farář a rychtář Liška.

Má-li hrdina povídky býti vždy zastancem nějaké idey vznešené a ušlechtilé, jíž v tragickém zakončení fysicky snad v obět padne, moralně však zvítězí, uráží hned z prvopočátku čtenáře, že Třebízský vybral sobě za hrdinu povídky zastance zásad revolucionářských a bezbožných; že činy hrdiny svého omlouvá a tak popisuje, že čtenář s hrdinou sympathisovati musí, že konečně Třebízský vylíčil ve knězi katolickém a rychtáři Liškovi, kteří mají býti zastanci zásad Maternovým zásadám opačných, povahy, jimiž čtenář musí opovrhovati.

Neméně uráží, že Materna a Oliva, byť i fysicky došli zaslouženého konce, moralně zvítězí tím, že se jim dostane jednak Lukášem, jednak knězem Josefinistou, již oba jsou zastanci lživé lidskosti, zadostučinění, že čtenář pociťuje soustrast s těmi, kteří zaslouženě trpí, že čtenář má dáti za pravdu těm, kteří se zdají býti lidštějšími, než posel slova Božího, než kněz katolický.

Přihlédněme nyní blíže k povahám v povídce nakresleným. — »Páni,« t. j. šlechta jest, jak vůbec u Třebízského, trýznitelem lidu poddaného, jejž týrá proto, že to trpí, a proto, že ví, že to musí trpěti. Dovolává se při tom ještě i svědectví Písma sv. a zákona Božího. Dále však o tento zákon Boží se nestará, nýbrž žije ve hříších a prostopášnosti; k ukojení panských choutek musí sloužiti jim chudý lid, jejž pak odbude sáčkem tolarů. — Dle tohoto ve spisech Třebízského stereotypního vzorku kreslen jest i kníže, který svedl Maternovu Olivu.

Věrným spojencem knížete pána je pan farář; Třebízský ho líčí takto: »Plné načervenalé tváře stahovaly se v lahodný úsměv, jenž každého si dovede získati. Byl asi tak šedesátník, ale dosud ještě v plné síle a při nejlepším rozmaru. Lidé měli pana faráře rádi, protože se mračil málo kdy, a když se mračil, ještě to tak vypadalo, jakoby se smál. Jenom tvrdohlavci neuvěřili úsměvu, který se jevil ve tváři pana faráře od rána do večera, den ode dne a celý rok; říkali, že prý se to asi pan farář hezky dlouho učil, než se naučil usmívati. když je jiným do pláče, a těšiti jako anděl, když člověka tlačí svět můrou.« Lícní touto zdánlivě Třebízský vykreslil povahu

kněze šlechetného, dobráka, kdežto odpůrce jeho »tvrdohlavce« zdánlivě odsoudil. Ale pravíme »zdánlivě.« Neboť z dalšího postupu povídky a z jednání farářova seznáme, že »tvrdohlavci« měli pravdu, že farářovo dobráctví není nic jiného než vypočítavost, jejíž nejvyšším idealem jest, aby se zalíbil a takto došel tučnější praebendy. Když Maternu marně napomínal a zvěděl, jaké úmysly má proti pánům, tu šel hned po procesí, aniž by byl obědval, udati celou záležitost panu vrchnímu. Vykonal tím svou povinnost, ale Třebízský tím, že přidal větu: »Měl jistě na kvap, neboť jindy nechával si cestu na vrchnostenský úřad vždy až na odpoledne,« naznačil čtenáři, že se farářovi nejednalo o povinnost, nýbrž o to, aby ho nikdo nepředešel a neoloupil ho tím o novou zásluhu v očích panských. A že se čtenář nemýlí, vloží-li do citované věty tento smysl, dokazují slova vlastní farářova, jenž se v kázaní tím honosí: »Já první do té jeho duše jakobínské nahlédl, já první ustřehl milostivou vrchnost před ním, aby byla opatrna a bděla nad těmi, nad kterýmiž jí svěřil vládu pán.«

Další illustrace charakteru farářova je chování se jeho vůči Olivě pokud stála na výsluní milosti knížecí, a různé pak, když se oběsila. Když Oliva navštívila den po otcově smrti kostel, tu ji patrně farář poznal. Po mši sv. vyprovázel ji farář z kostela a šel s ní až za ves, kde ji očekával kočár. Tenkráte mu nebyla »dcerou, která se tatíkovi vydařila, ani kuběnou,« za kterou se modliti nesmí, tou se stala, až již neměla žádné moci u knížete pána, až se stala samovražednicí. Tu ji kněz podobně odsoudil, jak otce, o němž praví v kázaní, že »vzal si zlý duch jeho duši«; a když »tvrdohlavec« Lukáš vyzval lid, aby se pomodlili s ním za nešťastnou Olivu, a všichni, co jich bylo přítomno, se s ním modlili, tu »pan farář brzy se červenal a brzy bledl; obnažil sice také hlavu, ale neklečel a nemodlil se, protože Jakobín Materna byl nevěrec a dcera jeho kuběna a samovražednice.«

Že jednání takové farářovi prospělo, dokazují slova Třebízského, že »pan farář se dostal na tučné děkanství.«

Nelepší faráře jest jeho věrný spojenec rychtář Liška, »jemuž neříkají nadarmo Liška.« Je pravý prototyp panského úředníka, jakým se jeví tito býti ve spisech Třebízského. Figurka ta je tak stereotypní, že další rozbírání jeho charakteru si můžeme směle ušetřiti.

Proti těmto stinným povahám stojí povahy, které by měly vlastně v povídce býti odsouzeny, na něž však Třebízský vynaložil veškerou péči, aby čtenářovu sympathii pro ně získal.

Materna »vesnický Jakobín« je člověk zbožný a hodný, z celé vsi nejrozumější — pokud se s ním nestala změna, zaviněna pádem Oliviným. Patří sice dle líčení Třebízského ku »tvrdohlavcům«; že však název ten neslouží mu v očích vlastního čtenářstva k hanbě, nýbrž spíše ku cti, seznali jsme již dříve; můžeme slovo to směle nahraditi tím, čemu dnes se říkává »mužný charakter.« — Popisem tímto je čtenář již získán pro 70letého starce, a sympathie ta ještě

je zvýšena neštěstím, jež ho stihlo, tak že čtenář souhlasí s logikou jeho, když zříká se Boha, jemuž sloužil po tak dlouhá leta, když rouhá se Bohorodičce, která mu nezachovala jediné dítě. Spisovatel sám nenaznačuje ani jediným slovem, jak chybné je toto rozhodnutí Maternovo; ba dialog s farářem, v němž tento zastává zásady křesťanské moralky, poskytuje spisovateli příležitost, pro Maternovo rozhodnutí tím více získati čtenáře. Materna mluví z přesvědčení, farář z vypočítavosti a proto, že se tomu tak naučil.

Jak v této věci čtenář dá za pravdu Maternovi, tak i v tom, když tento káže zásady revolucionářské. Páni Maternovi ujmuli to nejdražší, co měl, ujmuli mu to pro chvilkovou rozkoš. Činem tím oprávnili starce vystoupiti proti pánům, ukázati lidu, jak neoprávněně jim panstvo vládne: »Chodíte na robotu, protože musíte, páni vás týrají, protože to trpíte a protože vědí, že musíte trpěti. Pan farář vám říká, abyste byli poddáni vrchnostem svým, že je to psáno ve svatých písmech, a že je to zákon boží.« V tomto smyslu mluví Materna dále, a lid mu přizvukuje, a s lidem čtenář. Nikde neukazuje spisovatel, jak špatné a zhoubné to zásady jsou, nikde nám nepředvádí šlechetného zastance pravdy, jenž by odvrátil čtenáře od Materny a jeho zásad. Či má snad tento úkol zastávati rychtář Liška? Takto připravený a pro Maternu zaujatý čtenář nezří pak v jeho oběšení zasloužený trest, nýbrž panskou pomstu za to, že se sedlák, chlap odvážil býti jiného mínění než oni, tutéž pomstu tyranskou, která všem sedlákům vložila do obydlí dragony, »jimž se tak leckdy zastesklo po tureckých vojnách.« Soucit pak čtenářův s osudem Maternovým dosáhne vrcholu, když farář ku konci kázaní oznámí lidu: »Modliti se za něho nemůžeme, protože umřel bez lítosti a bez pokání.« Farář tím neučinil sice nic jiného, než co bylo po pravdě; to však nic nevadí Třebízskému, aby vložil Lukášovi v ústa slova: »Pánbůh to suď, kdo má pravdu, zdali ti kněží s pány, anebo Materna. Ale tomuhle, že bychom se za něho nemohli pomodlit, nevěřím; do smrti na něho nezapomenu.« Slova tato ukazují »nelidskost« jak faráře, tak vůbec církevních nařízení, které »prý« zapovídají za samovrahy se modliti!

Po takové líčni má čtenář dáti Lukášovi za pravdu, když praví: »Materna býval hodný, tuze hodný, z nás nejrozumnější... vždycky si povídají o člověkū jen to zlé a to dobré zapomínají nejdříve.«

Strýc Lukáš, jehož syn měl si vzíti nešťastnou Olivu, je v povídce hlavním zastancem »moderní humanity«; je protizávažím proti farářovi, a jeho zásady, které mu dal zralý rozum, vyvrací v čtenáři ony, které hlásá studovaný farář a šlechta. Jeho hlavní úlohou je, těmito zásadami působiti na cit čtenářův a získati ho tím více pro Maternu a Olivu, a odvrátiti ho od faráře, Lišky a pánův. — Aby však zásady Lukáše laika došly ještě větší váhy, abych tak řekl, církevní sankce, musí ku konci vystoupiti ještě kněz, jemuž po okolních farách říkali »zarytý josefinista,« jenž na krchůvku posvětí kříž, »zrovna Olivě

v hlavách,« a tím jaksi to vyrovná, že farář předchůdce nechal Olivu zahrabati v zemi neposvěcené.

Oliva konečně je příliš otřepaná a známá figurka Třebízského: nevinná, hodná dcera otce, jenž jsa vdovcem svůj jediný poklad chová jak oko v hlavě, jediná jeho stáří podpora a radost, kterou mu pak páni svedou a zničí. Jelikož se tato figurka tak často ve spisech Třebízského opakuje, že čtenáře, jenž spisy jeho po pořádku čte, až nudí, netřeba nám více tratiti o její osobě a povaze slov, jen to jest nám podotknouti, že opomněl ještě spisovatel v povídce této přidati oplzlou či lépe řečeno »pikantní« scenu, která se v jeho spisech v rozličných formách opakuje, a k níž si jak se zdá vzal vzor z Götheových »Wahlverwandtschaften.« Více než povaha Olivy je povšimnutí hoden její osud — po samovraždě. Celé vypsání těchto událostí je tendenční opposicí proti církevnímu nařízení, které nedovoluje pohřbiti samovrahy v zemi posvěcené. Když farář dá pohřbiti Olivu na »krchůvku,« vykonává tím pouze svou povinnost. Tu však opět musí spisovateli vypomáhati Lukáš. Ten vykládá, že to není žádná hanba, že se Oliva oběsila, ba že se jí to nemůže ani ve zlé vykládati: »Měla takovou smrtí sejíti, a ve škole vás pan farář učíval, že bez vůle boží člověku ani vlas s hlavy nesejde.« Farář chce dáti oběšenou odvésti na trakaři, Lukáš však ji s hochem béře do náručí a nese do chaloupky. Ba ku konci musí i bláznivá Mařka ještě vypomáhati a zastávati faráře tím, že mrtvolu pokropuje svěcenou vodou, a že jde »za dvě nešťastné duše k matce boží se pomodlit.«

* * *

Čtenář přečetší povídku odkládá tuto naplněn nechutí a opovržením proti faráři a pánům, přesvědčen jsa o nelidskosti církevního nařízení o pohřbu samovrahů. Poněvadž však většina čtenářů, která se četbou chce jen pobaviti, snadno z jednotlivého soudí o celku, vzbuzuje povídka tato jako vůbec velmi mnohé spisy Třebízského čilý zájem pro zásady lživé humanity, klade však v srdce čtenářů nechuť proti pánům, kněžím a zásadám katolickým. Spisovatele však, jenž směrem tímto píše, trefně líčí a odsuzuje Jungmann ve své »Aesthetice«: »Analoges, wie von den einzelnen historischen Personen, gilt auch in Rücksicht auf ganze Klassen der Gesellschaft, sowie auf Genossenschaften und Corporationen. Auch sie sind »moralische Personen, deren Rechte und deren Ehre das Naturgesetz in Schutz nimmt.« Jene Tendenz-Schriftsteller und Künstler, in deren Compositionen die Repräsentanten der Kirche und des Klerus, des Adels und des Ordensstandes immer als die gemeinsten Seelen, als die verächtlichsten Subjecte oder die durchtriebensten Bösewichte auftreten müssen, machen sich dadurch nicht nur der frechsten Angriffe schuldig auf die Ehre ihrer Mitmenschen, sondern sie verletzen zugleich eines der wesentlichsten Gesetze der Aesthetik. Im Grunde sind freilich die Bilder moralischer Verkommenheit, die sie zeichnen, meistens nur Variationen ihrer eigenen Porträts.«



HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 6.

O kritice.

Píše *P. J. Vychodil.*

VIII.

Básník jistým, svérázným způsobem pohlíží na zjevy a události, na celý skutečný svět, odkud látku svoji čerpá. Toť onen básnický názor světový, jenž jej liší od každého jiného pozorovatele. Toť ona forma básnická, kterou na mysli má známé pravidlo, že prý nezáleží na tom, co básník povídá, nýbrž jak co povídá. Že jest v pravidle tom pravdy mnoho, připustí každý; že v něm není celá pravda aniž celé tajemství práce básnické, o tom jsme se již přesvědčili. Nejenom není každá látka básnická dosti a stejně cenna, ale není ani každá dosti vhodna k spracování básnickému. Závisí ovšem na básníkovi, jakou látku si vybere. Kritika smí poukázati na obtíže, jaké bylo básníku při spracování překonati, ale není-li ono samo zdařilé, nezbude z toho nic, nežli snad dobrá snaha a virtuosita, která ještě není uměním. Chvála pouhé obratnosti, s jakou básník »nebásnický« předmět »sbásnil,« bude spíše jemným odsouzením, jež básník sám dobře vycítí. I ve volbě látky prozrazuje se umělec. Velcí básníci pak obtížnou látku nevybírají proto, aby ukázali svoji zručnost, nýbrž proto, že mohutnost jejich tím více napíná, aby něco trvalého z ní vytvářili. Oni pohrdají choditi uš'apanými cestičkami, chtějíce podávati něco originalního. Námět obtížný právě není totéž, co nebásnický; ale i při onom ať umělec měří napřed svoji sílu.

Kritika probírá hotové dílo a konstatuje, co v něm básník pověděl; konstatuje pak to se souhlasem nebo s odporem. Básník »stavěje u cesty,« totiž vydávaje díla svá na veřejnost, aby vzbudil, co dílo básnické vzbuditi má, nemůže si stěžovati — ač chce-li rozumným člověkem býti jmín — že díla ta se posuzují. Když on si osobuje právo říci druhým v básních, co chce, mají druzí tím více právo odpověděti mu, jak jim se to líbí. On vyslovuje v básni svoje stanovisko, jak totiž o věcech smýšlí a cítí, a to ovšem za tím účelem, aby druzí stejně věcmi byli dojati a stejně s ním o nich smýšleli a cítili; chceť uchvátiti a se líbiti. Nuže, oni mu odpovědí, že s ním souhlasí či nesouhlasí, a kritika v pochvalném neb nepochvalném úsudku svém řekne také, proč. Domýšlivost toho citlivého pokolení básníků, kteříž, ač v Boha nevěří a jemu, kde mohou, se

rouhají, přece by rádi pokládáni byli za bohonadšené a pod., velice špatně svědčí t. z. realistům! Na mythy o tvoření básnickém kritika se ohlížeti nemůže. Proto ona počíná si po lidsku, zkoumajíc podmínky a výsledky práce básníkovy, pokud je vědecky lze udati. Kterak látka básnická spadá pod její soud, již pověděno; zbývá promluviti o hlavní části básně, totiž o formě vniterné, totiž o myšlenkovém a citovém směru, kterým básník předmět svůj spracoval.

Kritický rozbor, jenž pouze aesthetickým chce býti, bude se zabývati jen obrazem, jen tím malosvětem zdajovým, který básní sestrojen: i poví nám, jaké myšlenky básník pronesl, buď sám, buď svými postavami, k jakým citům a rozhodnutím je seřadil, jaký celek sestavil (souměrnost, soulad, životnost atd.); poněvadž pak to vše pronáší se slovy, bude též potřebí pověděti, v jakém poměru jest slovní výraz k tomu, co má vyjadřovati. Zní to vše velmi prosaicky, podobajíc se suchopárné pytvě, ale jen tak může kritika býti prospěšna; nadšeně horovati jest velmi laciné, ale též velmi zbytečné, chce-li nahraditi kritický rozbor, neboť to si mohl napsati nejlépe básník sám, a věděli bychom alespoň, že to není kritika.

O rozboru právě naznačeném říká se, že jest čistě formalní a čistě aesthetický; oba významy »formalní a aesthetický« kladou se za stejné. Kdyby slovu »formalní« dal se pravý význam, totiž rozuměla se jím vniterná forma básnická, tedy myšlenkový a citový obsah jistým způsobem utvářený, »sformovaný,« směli bychom na tom přestati. Pak by byla pravda, že aesthetika o víc se nestará, než o ten obraz, o tu illusi, zdali jest podařena či ne. Avšak obyčejně rozumí se tím, jak již častěji podotčeno, cosi zevnějšího; rozumí se tím pouhá zevnější uspořádanost podle jistého poměru velikosti a jakosti (srv. na př. nauku o skladbě pětiaktové tragedie). A pak jest nesprávno tvrditi, že aesthetika o víc se nestará. K bludu tomu přispěla asi mnoho aesthetika formalistická, snad i svou vinou. Srovnávajíc »formu« v rozličných uměních, v sochařství, v hudbě, v básnictví, snadno zavedla k omylu, že co na krásné ozdůbce sochařské jest forma, a tedy prý krása její, to také na básni: pravím schválně »na básni.« Avšak ani krása oné arabesky není krása pro pouhé oko smyslové, nýbrž pro oko duševní; tím méně básnická krása, při které smysl více ustupuje do pozadí, jest jenom ten zevnější útvar. Vždyť obraz básnický jest vyplněn představami a myšlenkami, které v duši nalezají ohlas citu a nálady; kterak jej tam naleznou, kterak bude báseň básní, když se správným obsahem, v duši již uloženým, budou na sporech? Čtenář básně má prý na sebe zcela zapomněti. Ano, ale jak! Zásady rozumu, mravní city mají snad ustoupiti, když je dílo slovesné uráží? a proč ustoupiti? pro libost aesthetickou? je tu rozumná záliba možna, záliba totiž rozumného tvora důstojná? kdo pak jest skladatel toho díla, aby směl žádati ono sacrificium intellectus, kterým jinak tak rád strašívá? Spisovatel může napsati, co chce — ač nemá — ale proto ještě nejsou ostatní povinni mu přisvědčovati, byť to byl i psal »krví svého srdce.«

O tom všem tedy soudí kritika pouze aesthetická; aesthetika nepozůstává v tom, aby v údivném úžasu zaznamenávala, co kdy v umění dobrého i špatného provedeno, nýbrž aby abstrahovala vědecké zákony o tom, co jest v umění dobré, co špatné. A špatné jest rozhodně to, co se protiví zásadám rozumnosti; to tedy aesthetická kritika vytkne a odsoudí.

Ale, namítne se, tak se básně nečtou, jak by kritikové chtěli. Člověk se dá uchvátiti, unášeti — tak říkalo se alespoň dříve; nejnověji *J. Neruda* dává si při čtení »zadrhovati hrdlo,« »prsa jeho se vlní,« dělá se mu »známá mravenčí rozkoš.« Ale aby člověk tolik nad tím hloubal — v tom není žádného požitku. Ovšem, pracná četba znechucuje báseň, a také je to jaksi její vada aesthetická. Ale že by při této činnosti duševné, vnímání aesthetickém, které počítáme k nejlepším osvědčováním své vyšší mohutnosti, mohly a měly nejvyšší zásady této mohutnosti ustoupiti do pozadí, aby požitku prý nerušily, to znamená tolik, jako že při tom by měl člověk přestati býti člověkem a oddati se úplně nižším pudům živočišným. Je to sice řeč poněkud silná, ale což jiného si mysliti, když *Vrchlický* zpříma ti řekne, že »poesie moralku, těsnou to šněrovačku, svléká.« To zřejmě má umělecký požitek podmíněn býti manií, t. j. šílenstvím, ve kterém člověk zbaven svého rozumu, má se dáti zmítati obrazivostí, na niž spisovatel bezuzdnými dojmy působí! A to že jest něco božského? to že jest čistá lidskost, vzdávati se toho, co nás povznáší nad němou tvář, totiž rozumnosti a sebevlády?

Na tyto a podobné nedůslednosti zastanců volné moralky v poesii upozornili jsme již častěji. Kdyby rozumně domyslili, co povídají o extasi, o vytržení, o božské kráse atd., tedy by nemohli souditi jinak, než ta úzkoprsá prý kritika. Není to pokrytectví kritiky, že v poesii zavrhuje, co prý v životě je tak časté; vždyť v životě ani ten básník sám toho neschvaluje — ať jen se vmyslí v postavení otcovo, matčino, manželovo atd. — a co lidé lidmi budou, budou zákony i své zásady přestupovati: chyba člověkem prý vládne. Ale dokud ostává chyba tím, čím jest, urážkou pravidla, není tak zle, jako když honosí se býti ona pravidlem a pravidlo zove chybou; a toto stává se pokaždé, když v básni jakákoli nesprávnost úmyslně a schválně se dere v popředí. Není tedy každá tendence neumělecká, neboť bez tendence, bez jistého záměru a směru není vůbec žádné lidské činnosti, ale tendence ta, která — byť i o sobě chvalná — řídí báseň k účelům mimoaesthetickým, jiným než citovým, na př. poučení; potom ale, a hlavně ta, která vtírá se s násilím, činěným rozumové a mravní povaze člověka, aby způsobila zálibu a rozkoš, a to takovou, za kterou by jinak před jinými i před sebou samým se styděl. Člověk touto tak zvanou krásou »zpitý,« jak se u nás často bájí, poskytuje pohledu spíše žalostného, než toho, jaký máme na mysli, mluvíce o slasti aesthetické.

Avšak »čistě lidský« onen ráz umění a citův aesthetických jest přece tak neurčitý, že sotva bude co tak hanebného a šeredného,

co by nebylo nějak lidské a co by se stanoviska čistě lidského nebylo aesthetický dovoleno; tak lze namítati a namítá se nám i s té strany. která zásadně uznává ušlechtilou výši uměleckého oboru. Vždyť, mluví se dále, idealy lidské jsou tak různy, názory o tom, co jest dovoleno a nedovoleno, správno a nesprávno, tak se rozcházejí, že kdybychom ze všeho toho, ze všech věkův i národů vybrali aspoň to, o čem všichni souhlasí, zbude nám velice málo neb docela nic společného, ode všech uznaného. Právě z toho důvodu jest prý umění volno, ano si tvoří svůj svět a v něj každého člověka bez rozdílu povznáší. O historické ceně výroku toho netřeba dále mluviti; jen bych podotknul, že za měřítko nelze bráti národů kleslých a zdivočelých. Že by pak mezi národy a věky poněkud vzdělanými byla taková zásadná různost, není pravda. Obyčejně harcuje se tu na malichernostech, jaké asi bychom nazvali modou, a odtud hned se vyvozuje, že pojmy o mravnosti, kráse atd. jsou všude jiné; proto, že ty malichernosti v životě nejzřetelněji se ukazují, nejsou ještě nikterak summou smýšlení a života. Jádro přirozené rozumnosti a mravnosti je všude totéž, a podle něho cizinci, kteří zcela jiný vývoj vzdělání mají, než my, mnohé zjevy u nás vypěstěné by odsoudili, tak jako my na př. odsuzujeme pobloužení v některých dobách uměleckého života antického. Na tom jádru zakládá se kontinuita všech opravdových děl uměleckých, jejichž cena jest nevšední a každým uznávaná, kdo vůbec tu schopen souditi. A i když posléze připustíme, že skrovný soubor přirozených základních pravd nedostačí na tu konkretnou rozmanitost života, již nám umění chce předváděti; což pak nehlásá se v střízlivé theorii vědecké, že osvěta křesťanská jest vrcholem osvěty vůbec? Či snad jest ona jen pro chrám a školu? Nikoli pro život a umění? Není tuším již nikoho tajno, že horování pro čistou lidskost a přece současné vychvalování idealů pravě prý křesťanských jest jen pokrytectví, kterým vlastní nekalá úmyslnost má býti zastřena, a kritika posměškem pruderie a úzkoprsosti odbyta. Buďto jest osvěta křesťanská a s ní celá opravdová vzdělanost naše vrcholem dosavadního pokroku, a pak má kritika právo a povinnost na tomto stanovisku rozhodně státi; aneb tomu tak není, a pak jest všecka duševná činnost naše holým nesmyslem. Umění zajisté nestojí mimo vědu, smýšlení, mravnost, vůbec mimo živly, ze kterých osvěta se skládá, nýbrž jest v nich, je proniká, jich užívá, v nich tkví; jako nemá ono jiné logiky, tak nemá také jiné metafysiky ani ethiky, neboť nemá vůbec samostatného a samosprávného oboru představ a pomyslův.

Aesthetická kritika tedy právem opírá se o nejdokonalejší názor světový, tak jak jest podán, poněvadž umění taktéž jiného nemá a míti nemůže, chce-li vůbec býti pokládáno za činnost rozumného člověka. Umění ovšem pohybuje se v obrazech, nikoli ve skutečnosti, ale obrazy ty znamenají skutečnost, znamenají svět, obor to pomyslův, o skutečnost se opírajících. A skutečnost, jež závisí na úmyslné a svobodné činnosti, podrobena jest rozumnému soudu o pravdě či

nepravdě, o správnosti či nesprávnosti; taková pak jest skutečnost obrazná, již umění sestrojuje. Tedy i stanovisko »čistě lidské,« totiž stanovisko člověka, jak nyní v osvětě křesťanské vyspěl, ukládá aesthetické kritice povinnost, aby soudila o rozumovém a mravním směru představ a citů v básni vyjádřených. Aesthetický formalismus není sice valně přízniv tomuto požadavku, ale právě v tom jest jedna slabší stránka jeho vzhledem k umělecké praxi. Z vady té si také vysvětlíme, proč na př. naše školské literarní vzdělání je tak nedůsledné a bezbarvé, proč v hellenismu nedovede zjednati rozumného rozhledu a úsudku s rozeznáváním; s jakýmsi rozporem, jenž hluboko zasahuje do nitra duševného, opouští se často ústav, jenž měl položiti základy jednotného názoru na život a činnost člověka. Rozpor pak záleží v tom, že theorií vědeckou postoupil s lidstvem až do století devatenáctého, názory aesthetickými pak ustrnul na tom tak zvaném čistém lidství mythologie hellenské. V uměleckých zjevech pozdějších a nynějších se nevyzná, měře všechno několika těmi formalistickými pravidly o skladbě, o urovnalosti atd., neboť celá aesthetika jeho jest o stránce technické. Tu pak ovšem Panova píšťala, Satyrova honba, Afroditina lázeň ostávají snadno vrcholem veškera umění, neboť pouhá aesthetika prý nemá se obírati požadavky subjektu, nýbrž pouze objektem, ne člověkem, tak jak duch jeho pokročil, nýbrž tím, co prý beze všeho ohledu naň samo v sobě »věčně« jest a ostává krásno: zrovna jako bychom s panem Broučkem putovali na měsíci, a umění bylo ne pro lidi, nýbrž pro ty šťastné měsíčany!

Umění moderní o takovou aesthetiku ovšem se nestará, zavrhnuvši ale s ní aesthetiku vůbec. Stalo se tak, pohříchu; málo platno! Aesthetická kritika však tím skutkem ještě nikterak nepozbyla práva ani půdy; právo i půda její jest vůbec naprosto neodňatelna, pokud umělecká činnost souvisí s ostatní činností duševnou. Byť i umělci kritiky neuznávali, správným důvodům a úsudkům jejím proto díla jejich neujdou. Odkud ty důvody bráti, a zdali jsou to skutečné důvody též pro umělce platné, naznačeno tu s dostatek. Nesmí se ve sporu tom pořád mluviti o aesthetice vůbec in abstracto, neboť málo kdo z neodborníkův jest si vědom, co aesthetika jest a co obsahuje; dorozumění však jest nezbytno, když obě strany pojmenují věc jejím jménem a přiznají si na vzájem, že aesthetika jest věda o umění jakožto úmyslné činnosti lidské, která řídí se zásadami a zákony rozumu a vůle, opírajíc se o vhodné výsledky jiných věd. Co tam je sporné, ostává i aesthetice sporné, ač jí přece i při tom volno jest říci, zdali se co líbí či nelíbí, a pokusiti se o důkazy, proč; v jiných vědách záliba nerozhoduje, není-li přesných důkazův. Aesthetická kritika pak užívá vět aesthetiky o jednotlivých zjevech uměleckých; při ní bude tedy ještě více potřebí vyznati se v rozmanitých stránkách myšlení, vědění a cítění lidského. Ale jde-li o celkový základ aesthetické kritiky, bude jím nyní jen křesťanský názor světový a životní, jenž — jest-li platný jinde — nezbytně jest platný

též v aesthetice; komu není platný, ten musí dáti sobě líbiti aspoň důvody rozumové proti svému názoru.

Jak viděti, mnoho se tu předpokládá, právě tak, jak umělecká činnost, jsouc jaksi výkvětem celých tlumů předchozích představ a pomyslů, všecko to předpokládá. Třeba tedy jednou pro vždy se dorozuměti, co ten onen básník předpokládá za jisto a nedotknutelno, a co ten onen směr kritický. Myslím, že tím vyhověno i největšímu skeptikovi, který směru našemu vytýkal, že předpokládá mnohé věty za obecné, vůbec uznané, které jimi nejsou. Zde uvedena věc už jenom k jakýmsi argumentům ad hominem; ale konečně použije se i takových tam, kde by věcné důvody málo působily. Důvody kritiky tudíž budou se opírati o zásady rozumu, o věty jiných věd, a vybírati se budou dle své působivosti. Z toho, že tu vůbec málo mluveno o theoretické aesthetice, nesmí se souditi, že by aesthetická kritika měla se díti bez aesthetiky; ale myslím, že v aesthetice až dosud příliš zavládalo formulkařství a schematisování, ve kterém zdravý rozum s patřičným věcným vzděláním jaksi málo svého práva se dovedl domoci. Proto bych jemu v aesthetice i v kritice rád viděl více místa dopřávati. Nebudou pak ty výrobky kritické tak skvělé, tak oslňující, tak »duchaplné,« ale přiblížíme se jimi asi více pravdě. Co mi pomůže, že ta neb ona část básnického díla podle toho neb onoho paragrafu jest krásná, když můj a jiných rozum a cit se tomu příčí? Vychvalování takové jest pak veřejná faleš, jakou by ráda viděla naše kritika ne-moravská: v novinách oslavovati a v soukromí haněti.

Půda, na které se umění i kritika scházejí, ještě větších rozměrů nabývá tím, že obojí má velkou důležitost společenskou. Umění není hračka, nýbrž vážná práce s kapitaly v nitru lidském zahospodařenými, která na další obohacení jejich nemálo působí. I nejzarytější příznivec umění čistého a naprostého uzná, že se stanoviska společenského myšlenkový a citový ráz básně není lhostejný. Umění hýbe nitrem člověka, a byť i nebylo přímým účelem jeho, naváděti ho ke skutkům, již tím, že v něm budí jisté nálady a city, mocně působí také v jeho skutky. Jsme tu ovšem u zájmu, jejž některý společenský útvar kulturní pro umění chová, zájmu to, jehož čistá aesthetika nepřipouští. Ale tu opět aesthetika ta opustila půdu skutečnosti: zájmu toho lidstvo se vzdáti nemůže, neboť umění jest jeho a pro ně. S některými zastanci výstředních směrů naturalistických nastala by tu zase rozepře o zásady; kdo neuznává zásad, na kterých ta neb ona společnost, na př. církevní, spočívá, neuzná ovšem ani práva, aby společnost podle těch zásad jakékoli zjevy společenské posuzovala. Ale v tom případě připustí jí aspoň toto dvoje: aby směla požadavky svoje vyslovovati a odůvodňovati; dále aby směla pověděti, co s jejím stanoviskem se srovnává, co ne, a odtud pro stejně smýšlející svoje vývody činiti. Zde jsme v nejkrajnějších mezích t. ř. tolerance, kterou v umění lze připustiti i schváliti. Umění má mohutnou sílu vychovatelskou, i když není tendenčně vychovatelské;

kritika by nerozuměla sama sobě, kdyby neuměla toho významu pochopiti a oceniti. Hanc veniam petimusque damusque vicissim, a nelze-li protivníků přesvědčiti, bude aspoň dovoleno, poctivě se hájiti.

Věty zde aforisticky pronesené platí o všech druzích látky básnické a o všech směrech, jimiž může býti spracována, o historických, náboženských, filosofických atd. Každý z nich vyslovuje se v umění nikoliv jakožto doktrinářská soustava, nýbrž jakožto názor, který v té chvíli zatíná do živého a chce se vnímatele zmocňovati. Pravidlo v theorii vědecké někdy pronášené, že bloudění jest nezbytné průchodisko k pravdě, má i ve vědě platnost pouze podřízenou, tak že opravdu pravidlem nazváno býti nemůže; ve věcech bezprostředně života a vážných jeho zájmů se dotýkajících nemůže o takovém pravidle vůbec býti řeči. Zde platí pro každého v každé chvíli: tene, quod habes, poněvadž subjektivní alespoň pravdivost a přesvědčení o ní k životu člověka důstojnému naprosto se vymáhá; komu pak se podávají objektivní záruky pravdivosti a mravnosti, ten smýšlí a jedná nedovoleně, kdykoliv je opouští, aby — prý — bludem hledal pravé pravdy. Proto namítati problemy, jen aby o nich se disputovalo — jak jistý velemoderní básník (Ibsen) činí — jest v umění absurdita. A když se to skutečně provádí, nastává kritice tím více úkol posuzovací a rozsuzovací, jaký vždy bude jí ukládán, ať si jednotlivé hlasy chtějí z ní dělati pouze nadšené parafrase neb literarně srovnávací statě. Všechny podobné názory o úkole kritiky už častěji vysloveny, opakují se dnes po různu zase, ale celkem vždycky zase žádá se po ní a bude se žádati, aby »kritisovala.« (O. p.)

Posudky.

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** Díl VII. „Mezi proudy." Tři histor. obrazy. II. „Syn Ohnivců v." Nakl. J. Otto. Str. 239. Seš. 59.—67. Po 32 str. 15 kr.

Druhá část romanové trilogie »Mezi proudy,« nadepsaná »Syn Ohnivcův.« počíná lícní velkonoční bouře proti Židům r. 1389.; o stavu jejich tehdejším nám známé prameny historické takto vypravují:

„Židé . . . pod králem Otakarem II. požívali zvláštní ochrany, a za Karlova dlouhého panování . . . počet i blahobyt jejich zmohl se velice. Za krále Václava IV. pak zdálo se, že nastaly pro ně časy ještě příznivější, an král ten všeobecně pokládán byl za největšího přítele a ochránce Židův . . . Možná jest . . ., že v zámožnosti své a v bezpečnosti pod královou záštitou nejeden Žid . . . dopouštěl se i pychu . . ." (Pal. II. 2. 276.)

Jirásek již tu, líče hned na počátku všeobecný stav Židů za Václava IV., potýká se s historií, vypravuje, že »surový žert a posměch byly tenkráte každému z pokolení israelských v patách ustavičně . . .« (str. 2.), což je pravý opak svědectví historických o příznivém stavu Židů v době té. Bylť Václav všeobecně jmín za miláčka Židů, za krále židovského (»solis erat acceptus Judaeis, persecutor clericorum,

hostis Teutonicorum, carnifex Bohemorum, fautor haereticorum et rex Judaeorum« má Tractatus de longaevo schismate, a v žalobě jednoty českých pánů z r. 1397. vytýká se králi: »Cur tantis fervoribus Judaeorum amastis perfidiam?«) Patrně vlastní fantasie jest Jir. lepším vodítkem než zprávy historické, pro něj trochu nepohodlné.

Kolem židovského města stály domy křesťanův, i bylo často kněžím, nesli-li velebnou svátost k nemocným, bráti se městem židovským. „Tu stávalo se, vypravuje Tomek, — dodávaje, že takových případů bylo více, — že jim (kněžím) Židé činili na cestě všelijaké obtíže neboli příkoří. Tak se přihodilo také jednoho dne odpoledne právě v týden před velkonoci, že když šel kněz okolo s tělem Božím, Židé sběhli se a pokřikovali naň, rouhali se Kristu a pravíce: kamenujme toho, jenž se vydával za syna Božího, jali se házeti kamením na kněze, až mu svátost vyrazili z rukou. Přirozeně strhlo se z toho velké pohoršení v lidu i duchovenstvu." V neděli velkonoční lid popuzen ještě některými duchovními počal se sbíhati. „Konšelé snažili se lid všemožně ukrotiti ujišťujíce, že budou výtržní Židé náležitě ztrestáni. Ale lidé si nedali říci . . . a davem hrnuli se do ulic židovských, zapálili domy, jali se vražditi Židy napořád . . . Tak zahynulo Židů dílem v ohni, dílem násilným usmrcením přes tři tisíce. Jen některý počet žen a dětí bylo přineseno do radnic, a tam jsou ihned pokřtěny, aby jim lid rozvzteklený spíše odpustil." (Tom. III. 338. sl.)

Tak líčí bouřku protižidovskou Tomek i Palacký; obšírněji líčí ji *Pelzel* (»Lebensgesch. K. Wenzeslaus,« I. 214 sl.), jehož knihy po ruce nemám, právem však soudím, že vypravování Pelzlovo, jež znali oba jmenovaní dějepisci, neobsahuje žádných charakteristických detailů, kterých by oni vynechati se neodvážili. A srovnejme s tím teď, co nám podává Jirásek:

Když se bylo stalo zneuctění velebné svátosti oltářní, sešli se někteří Židé a „čím dále tím živěji, ano vášnivěji rokovali o tom, co se bylo nedávno sběhlo: jak šel zaopatřit prve křesťanský kněz židovským městem, aby si nadešel, a jak veliký Šalun stoje před svým domem, vzkřikl spatřiv ho: „Co tu chceš! Proklet budiž ten, jejž neseš v rukou!" a v tom že mladý Sleml, řezník, sebral kámen a hodil jím po knězi, až mu hostii z rukou vyrazil, křiče: „Kamenujte toho, jenž se vydával za messiáše," a jak uličníci kamením a blátem házeli po knězi." (6.)

Slova písmem proloženým vytištěná jsou pro nás významna. Jirásek uvádí živou a vášnivou rozmluvu, již vedou mezi sebou Židé krátce po události. Srovnejme však jenom vášnivou tu rozmluvu s vypravováním střízlivého, objektivního historika, jenž klidně a z daleka pohlíží na událost onu, a uzříme, že vypravování Jiráskovo není o nic živější a vášnivější než střízlivá slova dějepiscova; ano romanopisec podává tu jen slova historikova v rouchu belletristickém, v rozmluvě osob vymyšlených, povšechně, stručně a bledými barvami nakresliv výjev onen. A tážeme-li se, proč pak odbyl tak krátce scenu tu, nemůže nám býti dána jiná odpověď, leč že Jirásek chtěl význam zneuctění svátosti oltářní a katolického kněze

zmenšiti, aby to tak nekřičelo. I jinak omlouvá zločin ten ohavný mládím Slemla a některých uličníků; zvláště pak ospravedlňuje Šaluna, že prý se jen »tak přenáhlil« (23), jsa »pln hořkosti, neboť křesťanští kněží ho dali do klatby skrze svého nejvyššího arcibiskupa, že se stala Šalunovi tím veliká škoda, žádný křesťan pro tu klatbu od něho nic nekoupil.« (7.) Měl býti snad arcibiskup takovým protektorem Židů, jako Jirásek a král Václav, dovolovati jim plvati na kněze, zneuctívati velebnou svátost?

Lid křesťanský žádal za potrestání vinníků (Jirásek, aby zvýšil nespravedlivost požadavku lidu, dí, že žádal, »aby Židé beze všeho průtahu byli popraveni«), a to jest už Jiráskovi »náboženskou nesnášelivostí.« Je to divné měřítko: Židé mohou plvati na to, co je nejsvětější každému katolickému křesťanovi, a opře-li se on proti tomu, už jest nesnášelivý! — A nyní Jirásek kreslí hodně ze široka ostrými tahy, maluje silnými a živými barvami, jak krutě pronásledovali křesťané Židy; umí o tom vypravovati četné interessantní podrobnosti, po nichž jsme marně pídili v knihách dějepisných, ovšem všecko to dělá z ušlechtilé tendence, hodně názorně a křiklavě vystaviti na odiv nesnášelivost křesťanskou. Židů zastávali se jenom někteří vzorní křesťané, na př. onen idealní kněz, kollegiat mistr Jan, jenž křtí Židy, by je takto zachránil před týráním křesťanův. Ovšem že celé zbouření je vlastně »dílo mnišské« (37); divná logika!

Žádný z nás neschválí krutého pronásledování Židů lidem rozzuřeným pro tak ohyzdný zločin; kdo však nestranně soudí, odsoudí tím rozhodněji pych Židů, který byl »nejbližší příčinou výstupů krvavých.«

Jiný, jenž se zaujal pronásledovaných Židů, byl příbuzný Janův, Jan Ohnivec, syn královského ohnivce Šípa, o němž byla řeč předešle. Je to heroický hrdina, který koná divy statečnosti, jimiž dobude si jako nějaký středověký rytíř ruky vyvolené svého srdce. Je to zvláštní známkou mnohých našich historických romanů, že historické události odbyty tu mimochodem, hlavní pak pozornost věnována sentimentalně romantické milostné zápletce vymyšlených hrdinův, obdařených všemi přednostmi těla i duše, kteří po mnohém milostném toužení a vzdychání, po mnohých nebezpečenstvích a překážkách konečně spojí se zákonitým svazkem manželským. I náš hrdina je vzor statečnosti, smělosti a sebeobětavosti, jenž při bouři židovské, háje mladé Židovky s dětmi před rozzuřenými chlapy, »nedbaje života« vlastního, raněn i přinesen k znamenitému ranlékaři Donatu Osvětlovi. Při obvazování rány pomáhá lékaři »zalíbená« neť jeho, »pěkně urostlá,« »odhodlaná a rozumná« dívka i »obratná lékařka,« Alena, a raněný hned při vymývání rány »nespustil očí s dívčiných pěkných ruček.« (58.) Ovšem také spanilá dívka »cítila bezděky větší soustrast s raněným studentem nežli cítívala s jinými. Líbilť se jí hned na první spatření; i to se jí na něm zamlouvalo, že byl tak statný... Nejvíce však ji dojímalo, proč že tu ránu utržil...« (60.) Samo sebou se rozumí, že také po operaci

Jan Ohnivec zůstane v domě Osvětlově, Alena jej ošetřuje: milostné pohledy jejich si rozumějí.

Ovšem nestačí jediný důkaz statečnosti, aby rytíř náš stal se hoden ruky princezny své; mimo to pak jest chudobný a nejen že nemá zámku, »kam by svou Alenku uvedl,« nýbrž ani prostého domu. Proto jako rytíři v pohádkách, kterým milostná historie tato v mnohém se podobá, musejí dřív zabiti draky a saně, střehoucí zámky princezen, aby se tam dostali a unesli je na své zámky, tak má také náš rek teprv po různých bojích odvésti si Alenku do svého domu. I to se mu podaří nad očekávání, zachránil totiž život králi samému, »náhodou« postihl kejklíře Žita, podplaceného pány českými i arcibiskupem, jak sypal jed do číše královy (193 sl.); král sice z číše napil se, ale rychlá pomoc lékařská zachovala ho na živu, a Jan Ohnivec dostal dům od krále odměnou, tak že slaví brzy sňatek. Zdá se, jakoby všecky historické události, vzbouření proti Židům, vymyšlené otrávení krále, staly se jen proto, aby Jan mohl si vzíti Alenku.

Jak bezohledně nakládá Jir. s historií, vnášeje do ní smyšlenky své fantasie, ukazuje zmíněný útok na život Václava IV. Že by oné doby byl někdo chtěl krále otráviti a učinil skutečně pokus, toho jsme se nedočetli nikde. Jiráskovi také tu jednalo se o to, aby pošpinil duchovenstvo, zvláště nejvyšší hlavu jeho v Čechách. Neměl dosti na tom, že vykreslil v části první arcibiskupa proti střízlivé pravdě historické jako hanebného záletníka, chce ještě udělati z něho traviče králova. Pravili jsme též, že obraz první doby panování Václavova nemůže býti úplný, nenakreslí-li autor postavu Jana z Jenšteina docela objektivně, poněvadž arcibiskup je charakteristickým typem doby té, který ani pominouti mlčením ani v opak přeměniti nikdy básníkovi dovoleno není. Viděli jsme, že Jan z Jenšteina byl od mládí náchylen k askesi, později pak pro privatní své pobožnosti vzdaloval se víc a více veřejné činnosti, zvláště u dvoru působení se vzdal. Míval ovšem třenice s králem i milci jeho, ježto »horlivě zasazoval se o církevní svou immunitu, a naproti tomu málo šetrnosti prokazovati právě kněžím zvykli byli král i družina jeho.« (Pal. II. 2. 281.) Král schválnosti, jež milci působili arcibiskupovi, často i brannou mocí podporoval, neb aspoň s nimi souhlasil, tak že arcib., nemoha si stěžovati na křivdy u krále, jenž by mu nanejvýš »vyslovil politování své, že se to nestalo s jeho vědomím« (Tom. III. 365), častěji branné moci musil použiti proti vládě zemanské; že by však byl arcibiskup s Rosenberkem »tajné spolky« (178) měl k zahubení krále, jest podlé hanobení tak ušlechtilé povahy. Za tím jenom účelem vytvořil Jir. nové ono faktum historické! Nevelice lichotivé jsou také poznámky o generalním vikáři, doktoru Johánkovi (94—96); také při nich měl autor dobrý úmysl!

Vykreslil-li Jir. arcibiskupa jako muže mravně zpustlého, kreslí krále Václava, pokud možná, idealně. Vidíme sice, že král časem je prchlivý, že druhdy pije přes míru, že má zálibu v honbě více než v řízení země, avšak jiné neřesti královy přikryty rouškou

mlčelivosti, dobré pak stránky povahy jeho staveny pořád na odiv. Často se opakuje, že byl spravedliv, že »činí seč je, aby neřády (duchovenstva) stavil«; ničeho však Jir. dosud nevypravoval, jak sprostě a krutě s milci ke kněžstvu se choval. Historie o Václavu a mravní povaze jeho soudí mnohem nepřízniněji.

Pronásledoval zvěř ve dne i v noci, „mrhaje čas“ honbou, „hověl si v rozkoších a lehkostech,“ a „kdo jeho vášním a rozmarům nejlépe hověl, nabýval také nejvíce moci nad jeho myslí... Psy a chrty všeliké dal i v cizích zemích pro sebe skupovati; největší z nich a jemu nejmilejší spávali také s ním..., a vypravuje se necele nepodobně, že královna Johanna... od jednoho z nich byla udávena.“ V pozdějších letech přistoupil k tomu „chlast.“ (Pal. II. 2. 254 sl.) „V Praze bývalo zalíbení jeho... toulati se v noci po ulicích a páchati rozličné lehkosti s některými vyvolenými druhy čili kumpány. Také navštěvování lázní uvádělo krále ve zlou pověst“ pro oblíbenou jemu lazebnici Susannu. „O nepěkném vkusu jeho svědčí oplzlé obrázky s nechutnými nápisy, které si dal dělati k ozdobení biblí své, dosud zachované, jakož i sprosté přezdívky nejdůvěrnějším rádcům.“ (Tom. III. 326. sl.)

To všecko známo asi o králi v té době, do niž spadá děj romanu tohoto. Ale Jir. neví o tom ničeho, a vypravuje o slavnostech při sňatku krále s Žofií, druhou manželkou, zná jen bájky, jak již ty smyšlenky *Pubička* sám nazval, o kouscích kejklířů královských; o chování se krále k manželkám rovněž ničeho z vypravování nezvíme, poněvadž nebývalo právě příkladné.

A milci královi, dle Jiráska vesměs »lidé dobré vůle« (227), kteří rovněž »chtějí staviti nepořádky kněžské« (177), jsou pravými beránky, již jen práva králova hájí proti různým oněm »lotrům,« kněžím a pánům »vlády, cti a statků« žádostivým. Jak nešetrně, sprostě chovali se lidé ti proti kněžstvu, lze souditi ze slov výše uvedených a z některých zpráv, podaných v dějepise Palackého (na př. II. 2. 255).

Je tu též hodně horování pro kapli Betlemskou, již působením onoho idealního mistra Jana z české kolleje založili a nadali bohatý kramář Kříž i dvořenín králův Jan z Milheima, aby se tam »mnichům a pyšným kněžím velikým povědělo po pravdě« (104), aby se tam hlásalo »slovo Boží, pravé, ryzí, svobodné slovo Boží« (239). A když kaple dostavena, jde náhodou kolem ní mladý student Hus a touží, by mohl tam jednou býti kazatelem. Když pak mu přítel podotkne, že »u nové kaple... není žádného tučného beneficia,« odpovídá: »Nechť. Ale rád bych kázal.« (236.) Dosti podivně znějí slova ta v ústech mladého studenta Husa, který, jak sám o sobě praví (srv. »Sebrané spisy Husovy« vydáním K. J. Erbena, I. 302—307), chtěje doby té »vstoupiti do stavu duchovního, nemyslil při tom na nic jiného než na dobré bydlo.« (Tom. III. 433.) I v těch slovech patrna tendence Jir., aby již kolem hlavy mladého studenta Husa od dětství bleskotala aureola světce.

Episodicky vypravuje se ještě o lásce Žida Josefa k Malce, dceři Šalunově, která v klášteře pokřtěna, by napravila, v čem otec

se prohřešil proti Kristu, prchne však s miláčkem svým, jenž chce pomstiti se nad křesťany pro vraždění velkonoční; ale žárlivá vnučka bohatého Merkla, Recha, chtějíc sokyni svou vydati v ruce křesťanů, vydá jim bezděčně také Josefa, jenž na útěku se poraní a umře. Tyto postavy nejsou tak stereotypní jako Ohnivce i Aleny, čímž celá milostná historie má ráz větší pravdivosti.

Konečně připomínáme, že také »Syn Ohnivcův« poctěn byl 1889 cenou ze základu Beneše Třebízského. *A. V.*

Zapadlé hvězdy. Básně *Karla Kučery*. V Praze 1890. Nakl. J. Otto. Str. 136. „Salonní bibl.“ č. 69.

V prvém, největším oddíle předvedena řada mythologických postav a lyrických výlevů jejich, ze kterých společnou ozvěnou zaznívá oslava umění. Bohyně Leto marně hledá útulku, až jej konečně najde na Delu, kde narodí se jí Apollon:

tu ostrov Delos smutný, pustý, chudý
palmami zkvět' a v slunci zaplál rudý
a barvou duh.

Zajisté podivné to úkazy. Srovnání s poesií sestrojuje básník na konci takto:

Ó poesie! v nebes kruhu světa (co to?)
jak bludná Leto záře tvoje vzlétá,
však tupý dav
tě žene v tmu, až jako bleskem s výše
v práh slétne osamělé chýše
tvůj zlatohlav.

Po vzletném rozmachu čeká čtenář více než tento zcela povšechný obrat, a básník jistě také více chtěl říci, jen že se mu ten tupý dav nehodil. Apollon, kterého si obyčejně myslíme zástupcem umění a poesie, se mu v tom letu ztratil, zůstala jen Leto a »zlatohlav poesie.«

»Sapfo« vrhá se do moře, ana prý hnala se za lyrou, kterou Foibos v oblaky vnesl; básník míní, že to »úděl vznešený, jejž jí usoudila Moira, do smrti bloudit za hvězdou umění.« Tomu přebásnění mythu rozumím, ale tomu blahořečení opravdu nerozumím. Báseň z části psána lahodnými šestiměry časoměrnými, honosíc se i jinak krásnými obrazy; nepromyšleným zdá se mi příměr:

stanula v snách Sapfo, hlaholíc zpěvy, jež jako včelky
vzlétaly z úlu ňader do tiché noci bouřně a sladce.

»Nioba« apostrofována sochařem Skopou v soše jím vzdělané — jako prý »božský demiurg mrtvou hmotu z bezdných vynesl tůní a dechem tvůrčím vzbudil ku životu«:

s hořkostí jsem chápal
ze skonu tvého, dým že lidský zápal
chtít bohům na roveň se z prachu vznésti; —
přec pýcha tvá Olympu vzdorující,
jak žíznivému horským byla zřídlem,
zkad sílu pil jsem, palmy ratolestí, atd.

Týž umělec mluví též o »myšlenek svých runě.« Zeus mu odpustí ten vzdor přímluvou Palladinou, odůvodněnou prý tím, že

socha je dílo »hlavy jemu rovné,« ale ztrestá jej aspoň tím, že jméno jeho jakožto původce sochy bude zapomněno.

»Zeus« v soše Feidiově potupen od Nerona; tu zahřmí, a kněz Damofon hlásá lidu, že Zeus, byť i nebyl na Olympu, žije v té soše.

Podobně i jiné motivy antické zakládají se na síle umění, poesie a lásky; v tom smyslu vesměs modernisovány zvolené předměty. Panova syrinx i tu zaznívá. Afrodita hovoří v hromadě bohů na věčnou rozchodnou o Jehově, Buddhovi, Ježíši atd. Epilogem o Konstantinu, jenž na sochu Apollona z Troje dává diadem s hřeby kříže Kristova, končí se prvý oddíl.

»Legendy« poněkud též na zmíněnou základní myšlenku připomínají. V boji »o tělo Mojžíšovo mrtvé, bledé« (rýmuje se s předešlým »vede«), osobila si je žena jeho Sefora, a tak žena prý v odvěkém boji dobra a zla ďáblu z rukou vzala kořist (jakou?), vše láskou přemohši; neboť omnia vincit amor, jak četl básník v legendě mnicha sinajského dle Vergilia. Legenda ta chce býti vánoční.

»Pomník sv. Bedy,« spolumnich to Bedův zkamenělý, an slepému Bedovi při vycházce namluvil, že před ním čekají zástupové na kázaní, a sv. Beda kázal — skalám; povstalá bouře mnicha obrátila.

»Frà Giovanni da Fiesole« při malbě nástěnné hloubá, jak by v Kristově tváři zobrazil trojí ráz ze života jeho (slavný vjezd, poslední večeři, ukřižování); ale prst váhá dáti se do práce:

Jen slzí příval z očí jemu kanul
jak okean by opustil své břehy (!).

Upadne ve snění, i zdá se mu, jak andělé hlavu dohotoví.

A od té doby mnicha slulo jméno
Fra Angelico.

»Zpěvy historické« jsou místy velmi krásné, na př. »Svatováclavská koruna«: sv. Václavu sňata koruna, aby se jí použilo na korunu královskou; Karla IV. tíží to jako velké provinění, věnuje novou korunu sv. Václavu, jenž ho ujišťuje, že korunu svou stále podržel, ana

koruny této nesmrtná zoře
českého lidu láska je vroucí.

»Kříž Božetěchův.« Božetěch vrací se do kláštera s cesty římské i ohlašuje bratřím blízké zapuzení, jak mu věstil sv. Prokop. »Sedlecká legenda« líčí, kterak slepý mnich zasypán kostmi bludařův, jež rovnal, maje tak aspoň bludaře stíhati a zraku nabýti.

»Strážný duch« hrobky Žerotínův ochrání ji od lupičů; Karel Žerotín líčen příliš sentimentalně. »Na Zbraslavi« mladý mnich zavražděn vpadlým Korandou, svým otcem.

Sloh nad míru květnatý a přeplněný, takořka stále s umělou bravurností rozváděný, vadí všem básním, nejvíce pak legendám a zpěvům historickým, které jsou lepší částí sbírky.

»Tři štědré večery« stařičkého faráře v horské vísce, již od cizáctví zachránil, jest idyllický obrázek velmi zdařilý, plný něhy

a tklivosti. Vzpomínky páně farářovy velevhodně umístěny v poslední ten štědrý večer jeho života, vzpomínky to na život rodinný, studentskou lásku, smrt matčinu — a vše to vystiženo jemnou a bohatou lící, jež ovšem zase mohla býti poněkud prostší; z dumání vytrhnou pana faráře farníci se stromkem vánočním. Reflexe básníkova vidí tři hvězdy zářiti před zrakem farářovým: z jedné usmívati se zdála tvář děvy, z druhé láska matčina, z třetí »jak oko Boha — láska ku otčině.« Myslím, že příběh sám lépe mluví, než ten komentář, který zajímá jen jakožto charakteristika způsobu básníkova. Základní nálada sbírky (o umění a poesii) i v té idylle básníka jímá:

Betlemská noci! posle lásky boží!
jak tebe vítám s duší roztouženou!
v tůň času prázdnou, v liché žití shony,
v ryk starostí, jež ku hrobu nás ženou,
ty stále zvoníš poesie zvony
a růže kouzlíš na chudobném hloží,
jež sluje život; — hvězdo bajných světů!
v zem otců mých déšť lásky nasyp květů.

Takové pojímání předmětů zde naznačených sotva lze schváliti: jest »svět bajný« a zdajový, a má své právo; jest svět realní, a má taktéž své právo. Básník náš míří na svět realní, stěžuje si do něho, ale celá půda, na které se pohybuje, jest nerealní, je vzdušná; tím i vážné myšlenky jeho unikají do povětří, skutečná váha jejich jest úplně seslabena pojetím pouze fantastickým. Tím se životním a vážným námětům ubližuje, neboť se rozplývají v přeludy. Proto závěrečná hymna »Geniům« jen s tímto grano salis může najíti ohlasu.

Buď zdraven duchu (tvůrčí), vším, co v světě dýše,
tys pramen všeho, bez mezí tvá říše —
co potopa je světa, záhuba?
Ty jako Noe zbuduješ nám lodi,
že k žití opět v ráj nás doprovodí —
snů, idealů kotva paluba.

Nehledíc k formalním nedostatkům a neobratnostem hymny té, idea její — s níž na celou sbírku třeba pohlížeti — trpí právě onou záměnou světa vidinného se skutečným, a hesla onoho — domněle správná a vůdčí — mají řiditi tento; takto při všech formalních přednostech sbírky nelze nepozorovati jakéhosi zvětrání a sploštění závažných předmětů ve sbírce opěvovaných. Theorie názoru básníkova je theorie o vševládnosti illuse umělecké: ta pak ovšem nedovede uznati, natož šetřiti předmětů vyšších a vážnějších, a takto je spíše ničí, než aby — jak se domnívá a jak má — k oblibě a důrazu jim pomohla.[1]

P.

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl II. „Očistec.“ (Č. d.)

Této síly, praví Virgil, nepoznáváme (nepostřehujeme), není-li činnou, aniž se sama jinak ukazuje, než jen účinem (síly nevidíme,

[1]) Jednotlivé oddíly celé věnovány některým básníkům, a některé básně zase ještě mají zvláštní věnování; ostýchám se takořka to zvlášť uváděti, boje se, aby výtka nestala se tak malichernou, jak jest vytýkaný ten obyčej sám.

nýbrž činnost její a účin), jako život rostliny se projevuje zeleným listím; takováto síla podstatná v údobě lidské (v duchu lidském) jest poznání či znalost prvních a základních pravd (principia prima logica) a touha po prvních věcech žádoucích (na př. milovati sebe, milovati dobro, žádati svou blaženost a p.); obojí jest v člověku, aniž by věděl, odkud se vzalo:

v. 55. Tak neví člověk, odkud pochopení
v něm prvních pojmů, odkud ona touha
po prvních věcech, jež má od zrození;

má-li je od zrození, jakž »touha po nich«?

Toto obojí, pokračuje Virgil, jest ve vás tak, jako ve včele jest přirozená schopnost či pud dělati med, a protož první vůle (první její hnutí) není schopna ani chvály ani hany (není příčetná):

v. 58. Jak včela pud dělati med, tož pouhá
ta náklonnost, ta nezaslouží chvály,
a chybí též, kdo hanou se jí rouhá;

ačkoli k této první vůli se připojuje všecka další, (kteráž pak jest buď dobrá nebo zlá, nejednáte v této další vůli přirozeně a tudíž nezbytně, nýbrž) vrozena jest vám síla, kteráž (u volbě) vám radí a kteráž střežiti má práh svolení (dán jest vám rozum, kterýž vás vede, abyste nesvolili zlu); tato síla jest původem zásluhy (principem příčetnosti), podle toho připouští-li lásku dobrou a odmítá-li zlou:

v. 61. Byť síly druhé na souzvuk v ní hrály,
vám vrozena též ctnost, která vám radí;
na prahu svolení ten strážce stálý.
A ona láska, k zlu když ve vás řádí
neb k dobru, toho původ je, ta ruku
vám podá a vás ku odměně svádí;

síla, která radí, je »ctnost« a »láska«!

Ti, kteří tuto věc až do dna zkoumali (filosofové), poznali, že člověk svoboden jest u volbě, a proto zanechali světu mravnost (učení o mravech či ethiku), kteráž by nemožna byla, kdyby člověk nebyl svoboden; a protož i kdyby nejen první hnutí vůle, nýbrž i všecko další (pocházelo z přirozenosti a tudíž) bylo nezbytné, přece jest ve vás moc a síla, byste je na uzdě drželi:

v. 70. A dejme tomu, z nutnosti že síly
by každá láska žárem ve vás vzplála,
jest vaše věc, žár byste ukrotili.

Beatrice tuto vznešenou sílu jmenuje svobodný rozhod:

v. 73. A volnost vůle to jest, kterou zvala
ctnou silou Bice...

tedy ani »ctnost« ani »lásku,« nýbrž volnost vůle.

Laskavý čtenář poznává, že Dante v tomto a předešlém zpěvu vyvinuje svobodu lidské vůle a zároveň různé způsoby pobloužení jejího, a že takto podává odůvodnění, rozvrh a krátký obsah celého II. dílu komedie, by čtenář jasného rozhledu a přehledu nabyl; podle znění překladu však ho nenabude.

Na to spatřili básníci nový zástup duší; dvě z nich uvádějí příklady horlivosti v dobrém (opak liknavosti): Pannu Marii chvátající

do hor, aby navštívila Alžbětu, svou příbuznou, a Caesara chvátajícího přes Marsilii, by dobyl Ilerdy; jiné duše, chtějíce svou váhavost za živa napraviti v očistci, volají: rychle, rychle! ať nemaříme času pro málo lásky!

v. 102.
... Jenž nezná míry,
v chvat dejme se, ať láskou, která mijí,
čas neztratíme...

tož by chybu per defectum napravovaly chybou per excessum; ale hřích hříchem se nenapravuje!

Pak uvádí Dante zejména některé, kteří se tuto z váhavosti a liknavosti očisťují: opata z Verony, lid israelský na poušti a část druhův Eneášových.

Zpěv XIX. Dante usne a zdá se mu, že vidí ženu ohyzdnou, koktavou, šilhavou, křivonohou, chromou na rukou, bledou, tak že strach bylo se na ni podívati (symbol hříchu a lákání jeho): libým hlasem lákala k sobě slibujíc blaženost světskou, již člověk obyčejně hledá v bohatství, pokrmu a rozkošech smyslných; ještě nedomluvila, a již se ukázala žena svatá (zosobnělá Ctnost nebo Lucie, symbol milosti osvěcující), kteráž hřích a jeho blaženost lichou ukázala ve světle pravém; procitnuv pak kráčel s Virgilem dále, a uzřel anděla, jenž jim cestu do pátého kruhu ukázal, ovíváním křídel opět jedno P s čela Danteova smazal, a pravil, že blahoslavení jsou lkající, protože budou míti duše bohaté na útěchu:

v. 50.
Jak šťastni jsou, děl, kteří v smutku lkají,
ten smutek bude jejich duším k blahu.

Vejdou do pátého kruhu a vidí zástup ležících hubou na zemi, a na rukou a nohou svázaných a vzdychajících: »přilnula k podlaze duše má« (žalm 118. 25. jsouť to lakomci); Dante osloví jednoho, jenž mu praví, že jest papež Hadrian V. a že trpí zde pro lakotu, protože hříchu toho nezanechal, až když papežem se stal: tu pak poznav klam života pozemského (jenž nemůže dáti blaženosti slibované), zatoužil po životu věčném, ovšem již poněkud pozdě, neboť zemřel 38. den po volbě; na otázku Danteovu, proč zde duše leží obličejem k zemi obrácené, odpovídá: jako se nepozdvihlo oko naše (na zemi) vzhůru, utkvěvši na věcech pozemských, tak je zde spravedlnost Boží k zemi sklání, a jako lakota udusila naši lásku ke všemu dobru, a tím všechen skutek je ztracen (nemaje zásluhy), tak spravedlnost nás zde jímá na rukou a nohou svázané, a jak dlouho se spravedlivému Pánu líbiti bude, tak dlouho zde budeme ležeti roztaženi:

v. 118.
Když oči naše výš se nevznášejí,
ku světským statkům jsouce obráceny,
zde spravedlností v zem se uklánějí.
A lakotou že v nás jsou udušeny
vše pudy k dobru, a tím dobré činy,
zde spravedlnost nás drží ujařmeny.

přítomný čas »nevznášejí« a »jsou« není zde na místě, neboť by mohl svésti čtenáře k domněnce, že ani v očistci se oči jejich výše

nevznášejí, a že i tam jest udušena všecka láska k dobru; potom z pudu nevycházejí činy příčetné.

Dante poklekl z úcty k papeži, ale tento praví: vstaň, bratře, nemyl se! jsem jak ty a všickni ostatní *sluha jedné moci* (Boží), t. j. jsem tvor, a protož mi nepatří čest, jakáž Bohu se vzdává (vzato ze Zjevení sv. Jana 19, 10: »i padl jsem k nohám jeho (anděla), abych se mu klaněl. I dí mi: hleď, abys toho nečinil; jsemť spolu služebník tvůj i bratří tvých«):

v. 113. vstaň, bratře můj, a se mnou mluv jen stoje,
on odvětil, jsem jak ty sluha Pána,
ó neklam se, *jak jiných jest moc moje* (sic).

Zpěv XX. Jiná duše uvádí proti lakotě příklady chudoby a štědrosti: Pannu Marii, jež neměla, kam by položila novorozeného syna, Fabricia Římana, jenž nedal se podplatiti Pyrrhem, a sv. Mikuláše, jenž tajně dal věno všem dívkám, kteréž pro velikou chudobu byly v nebezpečí, že zaprodají svou ctnost; Dante pozná, že mluvící jest Hugo Capet, a rozmlouvá s ním; tento svým potomkům vytýká násilí a nepravosti, ku kterým je svedla nenasytná lakota; Danteovi, tážícímu se, proč chválu ctnou obnovuje, t. proč uváděl ony příklady, obzvláště o Panně Marii, odpovídá, že to, co o Panně Marii pravil, jest jejich *modlitba a rozjímání*, pokud den trvá; když pak se setmí, že uvádějí příklady trestané lakoty (lesk a slávu ctnosti opěvují ve dne, hrůzu a ohyzdu hříchu v noci):

v. 99. ... věř, že skýtá
to jméno, *jediný náš pláč*, vždy jemně
nám útěchu, den dokud trvá; v notu
pak přejdem jinou, noc když vstane temně;

original však nepraví, že jméno Panny Marie jest jediný pláč těchto duší.

Pak uvádí příklady potrestané lakoty: Pygmaliona, Midasa, Safiru atd. — Hora se zachvěje, a slyšeti se všech stran »Gloria in excelsis«; jako druhdy pastýři divili se, že neočekávaně zazněl neznámý dosud chvalozpěv, tak nyní Dante se diví, že hora se zachvěla: žádná nevědomost mne — neklame-li mne paměť — tak *žádostivým po vědění neučinila*, jako tato (proč hora se zachvěla):

v. 145. Tak touhy po vědění silné žáry
s mou nevědomostí *boj nezačaly*,
— můj duch *vzpomínkou je-li posud jarý* —,
jak tenkrát v mojí mysli plápolaly.

Zpěv XXI. Básníci hledajíce, kudy by vystoupili do šestého kruhu, potkají duši básníka Statia († asi 96. r. po Kr. P.); tento praví: *proč kráčíte tak směle*, jste-li stíny (duše zemřelých), jež Bůh neodůstojnil vystoupiti vzhůru (do nebe)? kdo vás dovedl *tak daleko po těchto schodech* (po té hoře, po niž se vystupuje do nebe)?

v. 19. Jak, odvětil, *co rychle naše noha*
vpřed spěla, jste-li stíny zavržené,
čí až k těm schodům dovedla vás *vloha*?

Virgil odpověděl: kdybys popatřil na znamení, jež tento (na

čele) má, a jež anděl mu (na čele) označil, viděl bys, že on s dobrými má kralovati (že nepatří mezi zavržené):

v. 22. A učitel můj: Viz, jak označené
zde toto čelo. Anděl na něm píše,
on přijíti má mezi oblažené.

On ještě neumřel a duše jeho, ač má i tvá sestra (ač taková, jako má i tvá), nemohla vystoupiti sama vzhůru, protože (jsouc ještě v těle) nevidí (nepoznává) jako my; protož byl jsem vyveden ze širého jícnu pekla (z předpeklí), bych jemu ukázal (cestu), a budu jemu ukazovati, pokud ho vésti může moje škola (vědomost či věda lidská):

v. 28. Tu jeho duši neschopné, by zvedla
— ač tvá jak má jest sestra — křídla k letu,
jíž nemožno, jak nám, by vše tu zhledla.
Já z širé sluje pekla vrácen světu
mám vůdcem být, a tím též budu dále,
jak vědomost má stačí...

Virgil pak se táže Statia, proč hora se zachvěla, a Dante praví: tak mi otázkou svou trefil do ucha jehly (do samého středu) mé žádosti (dověděti se, proč hora se zachvěla), že pro naději (na splnění) moje žízeň stala se méně palčivou (moje dychtivost se umenšila):

v. 37. Ta otázka hned jak nit v ucho jehly
v mé přání vběhla, naděj kmitla spoře,
jí moje žáry menší silou šlehly;

Statius odpovídá: na této hoře vládne řád a zvyk, a prosta jest hora všeho jinačení, kteréž způsobeno bývá vzduchem, vodou a jinými silami přírodními, a jest tu jedna toliko příčina jeho, přijímá-li totiž nebe samo sebou v sebe duši očistěnou; protož hora se otřásá a chvalozpěv se rozléhá, kdykoliv duše dokončivši očistu vzhůru k nebi se vznáší: jediný důkaz, že duše očistěna jest, jest chtění, jež najednou duši pronikne, a jež prosto jest svazku a volno, by zaměnilo společnost (aby opustilo společnost duší v očistci):

v. 61. Jen vůlí svou se duše čistá skvěje,
ta duši svobodnou tak zcela schvátí,
že radostně stav svůj si změnit přeje;

duše (z těla vyšedši) ihned by se hotovila vystupovati do nebe, ještě než očistěna jest; ale vůle ji nenechá vystupovati, protože spravedlnost Boží vloží do duše takovou vůli (ochotu) k mukám, jakou měla za živa ke hříchům (t. j. ačkoli duše, jak z těla vykročí, co nejvíce si přeje vejíti hned do blaženosti věčné, přece tak se nestane, neboť Bůh v ni vleje vůli, že chce očistiti se ze skvrn a zbytků hříchu tak dlouho, až učiní zadost spravedlnosti: nechce ihned vystoupiti do nebe, nýbrž chce napřed trpěti:

v. 64. Prv chce tak duše, touhu však ji krátí
z muk radost, jež jest bohem stanovena,
jak dříve z hříchu, proč se musí káti;

Statius pokračuje: a já, jenž ležím v této bolesti 500 let a více, teprve nyní zatoužil jsem po lepším bytu:

v. 67. Má d u š e více v mukách ujařmena
než pět set roků, teprv nyní v ů l í
po lepším bytu byla u c h v á c e n a;

proto jste pozorovali, že hora se pohnula a že zbožné duše chválu vzdávaly Bohu, (za něž prosím,) a b y j e b r z o n a h o r u p o s l a l:

v. 70. T é ž cítil jsi, jak s k á l y se tu hnuly,
a chvalozpěvy k o l e m zbožných duchů,
j a k v ý š j i P á n z v e d, zde se rozlehnuly.

Na to Statius velebí Virgila, který se mu teprve dal poznati, a provází pak stále básníky oba na celé cestě očistcem.

Z p ě v XXII. Statius dále vypravuje Virgilovi, že byl v tomto kruhu pátém ne pro lakomost, nýbrž pro marnotratnost (druhá krajnost štědroty), a zvolá: jak mnozí v s t a n o u (při posledním soudu) s o s t ř i h a n ý m i vlasy (znak zavrženců. viz »Peklo,« VII, 57) pro nevědomost (že by marnotratnost byla hřích)! pro tuto neomluvitelnou nevědomost marnotratník nelituje hříchu toho po celý život, ba ani v posledním okamžiku života:

v. 46. Jak mnozí s t é n a j í tam o s t ř í h á n i,
že lítost nevzbudili pro tu vinu
ni v životě, ni při svém umírání;

praví pak, že čtením básní Virgilových stal se básníkem a křesťanem:

v. 73. Tak v e m n ě tebou křesťan-básník vzňatý;

ale byl vlažný u vyznávání víry, a proto musel dlouho dlíti ve čtvrtém kruhu očistce; ptá se pak Virgila po některých spisovatelech (Terentiovi, Plautovi a p.), načež Virgil odpovídá, že jsou s ním v předpeklí; pak spatří Dante na cestě strom plný ovoce vonného, z jehož listů zaznívá hlas zapovídající požívati ovoce toho, a uvádějící některé příklady střídmosti: Pannu Marii, staré Římanky, proroka Daniele a sv. Jana Křtitele.

Z p ě v XXIII. Básníci setkali se v šestém kruhu s těmi, kteří za svou nestřídmost v jídle a pití jsou tuto trestáni hladem a žízní, a jsou velmi hubení a vychudlí: Forese Donati, příbuzný Danteův, rozmlouvá s nimi a kárá nestoudnost žen florentských.

Z p ě v XXIV. Bonagiunta básník rozmlouvá s Dantem o básnictví; pak přicházejí k jinému stromu; hlas volá příklady nestřídmosti: Evu, centaury a vojíny Gedeonovi, kteří při pití v o d y nestřídmost na jevo dali, tak že jich Gedeon nechtěl vzíti s sebou, an sestupoval proti Madianským (kniha Soudců. 7, 5—7):

v. 124. (vzpomeňte) i židů těch, jenž v z m a l á t n ě n í l í n é m
po v í n ě nemohli jít s Gedeonem,
když proti Madianu spěl hor k l í n e m;

na to anděl smaže šesté P s čela Danteova. (O. p.) *Dr. V. Šimanko.*

Esaias Tegnér: **Píseň o Frithiofovi.** Přeložil *J. V. Sládek.* (O.)

Jest pak stručně obsah »Frithiofs Sagy« tento: Starý norský král Bele měl kromě synů Helgea a Halfdana sličnou dceru Ingeborgu, která byla po staroskandinavském mravu vychována na dvorci Hildinga, bondea (po česku sedláka), spolu se synem »svobodníka« a věrného

přítele králova, Thorsten Vikingssona, Frithiofem. Mladí lidé milují se jako bratr a sestra. (Zpěv I.) Král Bele a Thorsten před smrtí svou napomínají děti své k svornosti a věrnému přátelství. (II.) Zpěv třetí obsahuje popis dědictví Frithiofova a nastoupení vlády společné Helgem a Halfdanem. Frithiof na hostině, ku které královské syny s jejich sestrou pozval, požádal o ruku Ingeborgy, ale byv odmrštěn v hněvu rozsekne mečem svým »Angurvadelem« Helgeův štít a vypoví mu věrnost a poslušnost. (IV.) O ruku Ingeborgy však zažádá také sousední, stařičký král Ring, ale jest rovněž odmítnut, ba i pohaněn. Rozhněván vypoví královským bratřím válku. Bratří ukryjí sestru svou ve chrámě Balderově. (V.) Bratří v nouzi pošlou k Frithiofovi, jehož statečnost znají, Hildinga, jeho pěstouna, se žádostí, by jim pomohl. Frithiof, jenž právě s věrným druhem svým, Björnem, v šachy hrá, odpoví záporně odpověďmi, které se ovšem přímo hry dotýkají, ale také trefně k situaci odnášejí. (VI.) Za to však v noci potají dochází za Ingeborgou do Balderova háje. (VII.) Dověděv se král Helge o tom, za trest vyšle ho pro poplatek k Angantyrovi, cizímu králi. (VIII.) Po dojemném loučení následuje nářek Ingeborgy (IX.), ale Frithiof šťastně dostane se k cíli (X.), kdež se mu dostane přátelského přijetí. (XI.) Vrátiv se domů nalezne rodný dům svůj v prach a popel obrácený, tak se hanebně na Frithiofovi pomstil Helge, že byl poražen od Ringa, jemuž svou sestru obětovati musil. (XII.) Rozkácen vstoupí do Balderova chrámu, kdež se právě letní slavnost konala, a hodí přivežený poplatek Helgemu na hlavu. Nastane zmatek, v němž socha Balderova do plamenův obětních se sřítí, chrám se chytne a shoří. (XIII.) Frithiof za pohanění a znesvěcení chrámu prohlášen od lidu za vyhnance. (XIV.) Tu s Björnem vydá se na dobrodružství po moři (XV.), až konečně vzplane v něm touha podívati se do otčiny. Marně ho z toho zrazuje Björn. (XVI.) Přistane v říši Ringově, ale jakkoli v přestrojení odebéře se ku dvoru, přece jest poznán. Pozván od krále zůstane přes zimu na královském dvoře (XVII.), kdež na jevo dá při jízdě na ledě svou sílu. (XVIII.) Když Frithiof šťastně obstojí ve zkoušce, — které ho Ring podrobil tím, že v klíně jeho zdánlivě zdřimne chtěje se přesvědčiti, nesáhne-li na něho rukou vražednou, — ustanoví jej ochrancem syna svého a Ingeborgy (zpěv XIX. a XX.) po smrti své. Následuje pohřební zpěv (»drapa«) ku cti a chvále zesnulého krále. Shromážděný lid chce Frithiofa učiniti svým králem, ale Frithiof nepřijme volby, spokojí se správou království. (XXII.) Dá potom obnoviti chrám Balderův, jak mu jej u vidění na hrobě otcově »Norny« ukáží (XXIII.), při zasvěcení obnoveného chrámu sejme velekněz klatbu s něho. a Ingeborg podá ruku svou příteli svému z mládí. — Toť asi v hlavních obrysech obsah písně, jejímž dějištěm jest Norsko, a tož kraj Bergen. Tam po obou stranách Sognefjordu prostíralo se království Belovo.

Jak z náčrtku toho vidno, nečiní »Frithiofs Saga« jednolitého celku, tak že ji v přísném a užším slova významu nelze nazvati »eposem,« nýbrž správněji básní lyricko-epickou. Jest to vlastně

cyklus drobných básní dílem lyrických, dílem čistě epických, ale básní skvějících se překrásnými obrazy a myšlenkami. Vše pak provanuto jest duchem nordické mythologie, jíž užito v té míře, že čtoucímu k nemalé jest obtíži. Co však zvláštní svěžesti a kouzelného půvabu celku dodává, jest pestrá forma. Téměř všecky druhy básnických rozměrů v básni té nalezáme zastoupeny, hned rozmarně a půvabně, zpěvným tempem jambickým plyne, hned čtyřstopým, hned vícemìerným, s nímž se střídá druhdy alexandrin, dodávající živosti a rychlosti toku básnickému, jinde zase máte trochej a daktyl, ba ani šestiměr nechybí, a vše to spojováno jest rýmem přepestrým, hned sdruženým, hned obkřočným, tu střídavým, onde zase přerývaným. Zkrátka, pravdu má Etof Tegnér, knihovník university lundské, nejlepší znatel básnických děl děda svého, když dí, že žádný jiný básník švedský nepředčil Es. Tegnéra u volbě rozměru. Es. Tegnér dovedl lépe nežli kdo jiný rythmem a rýmem a druhdy i assonančním systemem vystihnouti a vyjádřiti vniterný obsah a jádro toho kterého zpěvu. Ze všeho toho však také zřetelno, jakou píli věnovati musil překladatel originalu, nechtěl-li v ničem pelu jeho setříti. A překlad Sládkův přiléhá, jak jsme již nahoře poznamenali, úplně a dokonale k originalu. Nejlépe asi vysvitne, že pravdu díme, několika ukázkami. Jak na př. pěkně se čte v rouše českém prostý a přece plastický zpěv I., zrovna jako v originale.

Na manském dvorci v péči své
měl pěstoun Hilding štěpů dvé.
Tak sličných Sever neznal druhů,
a utěšeně rostly v luhu atd.

Der växte uti i Hildings gård
två plantor under forstrans vård.
Ej Norden förr set två så sköna;
de växte härligt i det grona.
(Frithiof och Ingeborg.)

nebo na př. zpěv X., kde Tegnér tak výtečně vnější formou vystihl moře bouři a Frithiofův zápas s ním a jeho milostné vzpomínky:

Teď však roste val,
teď se v propast shoup',
v lánech vítr lkal
a praskot slyšet hloub.
Leč ať vlny bijou, hrozí
loď v před i do boku,
Elida, již sbili bozi,
odolá jich útoku.
Jako hvězdná sprcha s čista
vesele si brázdí chod,
skáče jako kamzík jistá
přes propast i hory vod.

Men nu växer våg
nu fördjupas göl,
och det hviner i tåg
och det knackar i köl.
Dock, hur vågorna må strida,
tumlande nu med, nu mot,
gudatimrade Elida
trotsar ännu deras hot.
Som ett stjernskott uti gvällen,
skjuter hon sin fart i fröjd,
hoppar, som en bock på fjällen,
öfver afgrund, öfver höjd.

A ještě malou ukázku, jak dovedl Sládek vystihnouti assonanci originalu:

Sitter i *h*ögen
*h*ögättad *h*öfding,
*s*lagsvärd vid *s*idan,
*s*kölden på arm.
*G*ån*g*aren *g*ode
*g*nä*gg*ar der inne
skrapar med *g*uldhof
*g*rundmurad *g*raf.
(Rings drapa.)

*H*rdý teď v *h*robě
*h*rdina sedí,
meč *p*ádný v *p*asu;
na *p*áži štít.
*B*ě*h*oun mu *b*odrý
*b*ystro tam řije,
kopytem *h*rabe
*h*razený *h*rob.

Ku konci ještě ukázka překladu Douchova a Sládkova:

Co v jihu já, jsouc dítkem severu?
Jsem příliš bledá pro ty růže v něm;
bezbarvá k jeho žáru jest má mysl:
ta na horkém by slunci zhořela
a s touhou hledělo by oko mé
k severní hvězdě, která věčně stojí,
stráž nebes, nad otců zde hrobkami.
Šlechetný Frithiof nemá zůstavit
zem drahou, které hájit narozen,
ni odházeti slávu za malou
tu pouze věc, jež láska k děvici. (Doucha.)

Dceř Severu, co v jihu počít mám?
Jsem příliš bledá na ty jižní růže?
má duše nemá barev pro ten žeh
a slunce prudký žár by spálil ji,
a s tužbou hleděly by oči mé
k Severní hvězdě, stráži nebeské,
jež věčně dlí nad hroby otců mých.
Můj Frithiof šlechetný se nevzdálí
z té drahé otčiny, jež chránit má,
pro věc tak malou jako dívčí láska;
on zahoditi nemůž' slávu svou. (Sládek.)

A. Koudelka.

Z bratrských vlastí. Povídky od *Jos. D. Konráda.* V Praze 1890. Str. 297. Cena 60 kr. „Ottovy Laciné knihovny národní“ č. 98.

Nové, zajímavé dějiště už předem vnadí a získává čtenáře pro děj, jenž se tam odehrál. Takovým dějištěm jistotně je Hercegovina, dobře známá z r. 1882. Z těchto bratrských vlastí si přinesl spis., bezpochyby že částečně z osobní zkušenosti, náměty ke třem povídkám v tomto svazku. Vlastně první, s názvem »Masopustní úterek,« povídkou není, je to živá líčeň jedné z těch útrap, jakých zakoušelo rakouské vojsko v bojích proti hercegovským povstalcům. Vylíčen tu jediný jenom den namáhavého pochodu s těžkým výzbrojem po kostrbatých cestách, a jediná noc při sněhové vánici a třeskuté zimě — ale jak názorně a proto i působivě! Více tu pověděno, než sáhodlouhým, byť sebe věrnějším popisem všech tehdejších svízelů. Nikdo nedočte se konce bez dojmu. — V povídce »Turecká vděčnost« podána jest postava starého, šedivého junáka Hercegovce, jenž slíbiv věrnost rakouskému caru, nijak nedá se přiměti k účastenství v povstání, ani přátelskou domluvou, ani hrozbami, ani konečně ztrátou milého vnuka svého. Jediný tento poklad byl mu uloupen od povstaleckého vůdce. I hledá jej a při tom z vděčnosti zachraňuje mu život a donáší uloupené dítě Turek, kterému Hercegovec před lety obhájil při drancování nemocnou manželku. — Nejdelší jest vypravování o majoru Kasteličovi. Je to muž v nejlepším věku, u mužstva i u svých představených oblíbený. Dávaje se s praporem svým na pochod proti povstalcům, doufá, že osvědčí při tom svou válečnou obratnost a chrabrost. Těší se, že jde »Za vítězstvím,« jež mu přinese čest a povýšení. Ale naděje ho zklamaly, jakoby to byl spravedlivý trest za zločin před lety spáchaný. Dal totiž svými vojáky násilně pohaněti nevinnou děvu hercegovskou, jež potom se žalem utopila. Za to pronásleduje ho pomsta matky její. Nyní ho dostihuje a vyšinuje z mnohoslibné dráhy jeho: návodem pomstychtivé matky jest od povstalců zajat, uvězněn a ztrácí zatím úplně důvěru svého generala. Zvláštními okolnostmi vzniklo proti němu podezření, že se stal sběhem. Proto když podařilo se mu z vězení vyváznouti, musí opustiti nadějnou dráhu vojenskou a jíti do výslužby. Jest to, řekli bychom, zajímavé dobrodružství, ale vyjádřena v něm idea spravedlnosti a celé provedení činí z povídky téměř drama. Major Kastelič ve svém zločinu

vidí ohromnou skvrnu, která lpí na jeho minulé vojenské službě. »Čím více v hodnosti a v důvěře u velitelů svých postupoval, tím ta skvrna byla palčivější a větší. V té chvíli (když svědomí se v něm znova probudilo) spočívala na něm umořující tíhou, naplňovala ho trpkostí a rozčilením, aniž mohl nabýti zase klidu a důvěry sama v sebe.« A když potom ve svém vězení očekával trapnou smrt a toto »kruté nebezpečí přimělo ho zase vzpomenouti na modlitbu a věřiti ve spravedlnost a milost boží, nepochyboval, že po soudě božím musí odpykati těžce všechno to, čím na dívce se provinil Svoje vězení a útrapy pokládal za přisouzený trest, nepochyboval o tom, mysl jeho v těch okamžicích věřila by i pověrám.«[1]) Když potom z vězení unikl, jsou první kroky jeho ke hrobu mrtvé dívky, tam spatří jej modliti se matka její a odpouští mu jeho zločin. Toť idea děje. Vinníkovi dostává se zaslouženého trestu, zločin pak podán jako věc zavržení hodná, a sice způsobem šetrným: nepověděno více, leč čeho bez uražení mravního citu nutně jest potřeba. Ostatně není tu žádných zápletek, osnova děje zcela jednoduchá, postup však nad míru živý, jednak proto, že děj vtěsnán jest v dobu poměrně velice krátkou. Samému majorovi »zdálo se, že už je to tuze, tuze dlouho, co byl z táboru unesen. Několikráte bylo mu rozpomínati se, že to není nic déle nežli den a noc. Za tu krátkou dobu vystřídalo se mu v hlavě tolik rozmanitých dojmů, jakoby byl mezi tím uběhl značný díl jeho života.« Jednak oživen jest děj přirozeným dialogem. Slohem psána jest kniha ve slovech i vazbě dobře srozumitelným. Určena jsouc pro zábavu, vyhovuje tomuto účelu ušlechtile a může proto s dobrým svědomím také do lidových knihoven se doporučiti.

J. Klenek.

Ruská knihovna. VIII. Spisy Ivana Sergějeviče Turgeněva. Sv. 1. „Lovcovy zápisky.“ (O.)

Co se týče obsahu, možno rozděliti obrázky na několik řad. V první řadě podáno několik obrázků povahopisných ze života na venkově vůbec. Hned v první povídce »Tchoř a Kalinyč« máme dvě originalní postavy mužíka ruského: Tchoř jest usedlý, praktický, trochu v sebe uzavřený — realista, Kalinyč naopak romantik, blouznivec, nadšený idealista, živý a upřímný. Zajímavá je též postava padesátiletého trpaslíka, »jurodivce,« jenž střílení zvířat ve svém podivínství má za neodpustitelný hřích (Kasian z Krásné Meče). »Smrť« líčí, jak různě a »podivuhodně umírají« ruští sedláci; »Pěvci« ukazují, jakou zálibu má ruský lid ve zpěvu, a popisují zápas tří pěvců ve venkovské krčmě. — Ženy mužík si neváží, tropí si z ní jen smích, jak to viděti z některých povídek. Romantické lásky mužík nezná; romanticky může se zamilovati pouze »Újezdní lékař« do své pacientky, prosté dívky. Nešťastně zamilovala se venkovská kráska do komorníka lehkomyslného, jenž si zahrál s oddanou mu dívkou a s cynismem na rtech v zoufalství jí

[1]) Spis. zajisté bez úmyslu těmito posledními slovy zmenšil ne-li docela zničil mravní cenu majorova sebepoznání, jak jest v předešlých větách vylíčeno.

zanechá (»Dostaveníčko«). Zvláštním půvabem tklivosti vyznačuje se pov. »Živé ostatky,« v níž vypravuje se o životě mladé, čiperné dívky, jež vyspěvši v nevěstu náhle stane se mrzákem i propuštěna z panské služby, dána do nemocnice, kde lékaři v zájmu vědy všelijak ji ztýrají; opuštěna světem leží trpitelka v kůlničce, sotva sebou hýbouc, spokojeně snáší bol jako dar z ruky Boží, víra a modlitba vroucí ji sílí, ana vidí, že stav její má také výhody, jako že nemá tolik příležitostí hřešiti. Smrt není jí strašna, vysvobodí ji z utrpení. Sem možno ještě počítati pov. »Běžin luh,« kde hoši pasouce koně vypravují si strašidelné příběhy, a obrázek »Řinčí to!«

V řadě druhé vidíme interesantní postavy statkářů. Dobrého jinak hraběte Petra Iljiče »maitressky« přivedly na mizinu a poddané do nouze (»Malinová voda«); zbytečným členem lidské společnosti je mluvka a vtipkař »Hamlet Ščigrovského újezda,« jenž nadarmo studoval Hegela a projezdil Evropu, právě tak jako oba nerozluční přátelé »Čertopchanov a Nedopjuskin,« mužové nemoudří a leniví; tento žije z milosti prvého, onen však přijde rovněž na mizinu, a rány se na něj jenjen sypou: uteče mu vášnivě milovaná cikánka Maša, jež mu byla »skoro jako žena,« zemře mu nejlepší přítel, čeleď se rozprchne, ukradou mu nejmilejšího koně Melek-Adela. Všemi opuštěn, nevykonav úkolu života svého, hyne Čertopchanov (Konec Čertopchanova). Sám v sobě rozerván je také hrdina pov. »Můj soused Radilov«; ves »Lebeďaň« je sídlem několika polozlotřilých statkářů; proti této zhýřilé šlechtě stojí rozumný »Jednodvorec Ovsjanikov,« bohatý muž, jenž nechce se zváti šlechticem, znaje vady statkářstva, moudře hospodaří a prostě žije.

V řadě třetí podává T. obrázky řádění nevolnictví, jehož barbarství tím více bije do očí, čím něžnější jsou kresby z přírody a ze života lidu. Výstupy z »kanceláře« paní Losňakové, v němž vládne násilí a železa, netroufá si autor ani popisovati, aby neurazil »citu čtenářův.« »Burmistr,« jenž nesvědomitému a nemilosrdnému pánu hodně podlízá, sedláky přivede na mizinu, že všichni u něho jsou zadluženi, z pomsty starce připraví o kravičku a syna mu dá odvésti k vojsku, jest »hotový pes.« Podobně si vede nevlídný hajný »Birjuk,« týrá nemilosrdně sedláka, jenž z nouze chtěl odvézti si z lesa strom. Statkářka Tatjana Vasiljevna (»Lgov«) nedá žádnému ze služebných oženiti se, protože je sama svobodna. Nejhorší osud mají nevolnická děvčata. Naskytne-li se některému pěkný sňatek, nepřejí mu štěstí, uvrhnou je do neštěstí pro celý život. Arina, dcera starosty, jenž má velikou radost, že mu hezkou dceru vzalo panstvo do města na vzdělání, prosí o dovolení ke sňatku; paní nemá ráda vdaných komorných, odepře jí tedy; dívka svedena komorníkem a přinucena ke sňatku se starým a mrzutým mlynářem, hledá jinak život aspoň trochu si zpříjemniti (»Jermolaj a mlynářka«). Šlechtický malostatkář »Petr Petrovič Karatajev« zamiloval se do nevolnice Matreny; chce ji vykoupiti od staré statkářky,

kteráž ji propustiti nechce. Dívka unesena, neopatrností svou prozradí se v úkrytu, kde jest, a bojíc se, by Karatajev neměl pro ni mrzutosti se soudy, sama se vrací zpět k paní své. Karatajev dá se na to do pití, zpustne, zadluží se.

Jak viděti, je tu pestrá galerie postav zajímavých; vypravování je lahodné, překlad, jak jsme srovnáním s originalem se přesvědčili, je plynný a správný, jen některá cizí slova, jichž sice Rusi užívají, v češtině mohla býti přeložena, ježto názvy domácí jsou u nás běžnější, na př. místo rhomb, trapez atd. říkáme raději kosočtverec, lichoběžník; tomu spíše porozumí naše čtenářstvo. *A. V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. III. Ani slovy »kniha lidová« nevystihli jsme všechny vlastnosti, jichž požadovati třeba na dobré knize, určené pro širší vrstvy národní. Jsouť jádrem národa, jádrem lidu — **rodiny.** Ne každá — jinak dobrá — kniha lidová — hodí se již také pro — rodinu. A dodáváme hned: pro **českou** rodinu, pro **křesťanskou** rodinu. Proto ze spousty knih lidu »věnovaných« (!) vyloučíme všechny, které se proti českému a křesťanskému rázu našich rodin prohřešují, ač nechceme-li znemravnělosti ať ve věcech národních, ať náboženských vrata dokořán otevříti. Není-li zrovna účelem té které knihy — ať účelem hlavním, ať vedlejším aspoň — aby onen vyznačený ráz rodin našich tříbila, šlechtila a sílila, nesmí ho při nejmenším seslabovati, ničiti. I po této stránce mohli bychom si od jiných národů vzíti příklad. Bývají lidové knihy jejich národním duchem takořka prosáklé, a mravní ušlechtilost jest jejich vůdčí hvězdou. A které z knih toho druhu hodí se pro rodinu? Odpověď je na snadě: ať svědomitý otec pokusí se tu kterou knihu své manželce a svým dětem předčítati hlasitě; ať tak jmenovitě učiní — sám spisovatel. Uzná-li knihu za vhodnou a užitečnou — a srozumitelnou — své vlastní rodině, pak teprve ať ji vydá ku prospěchu rodin svého národa. (Upozorňujeme tuto na případný článek o předčítání v rodině v letošním »Obzoru« uveřejněný.) Předčítáním knihy v rodině poznáme i jiné její stránky: vedle srozumitelnosti, hlavně poutavost a zábavnost knihy. Všeobecné zívání není valným odporučením knihy. Známo je propovědění jistého člověka, že se snad někomu podaří donutiti nás, abychom knihu koupili, ale že nikterak není v moci jeho donutiti nás, abychom knihu do konce dočetli. Takovýmto způsobem lze z dobrých knih lidových vůbec učiniti výběr dobrých knih — rodinných. A tak by povstala dobrá knihovnička rodinná. Co bývalo před časy zbožným přáním, po případě chloubou předních rodin zámožných, vytváří se nyní jak věc možná, ba **žádoucí** pro každou rodinu, i nejchudší. V každé mohla a měla by býti sbírečka desíti až patnácti knížek dobrých, aby byla pramenem jak poučení a ušlechtění, tak i zábavy a osvěžení i pro »nejposlednější« (?) vrstvy národní.

Povznesete-li mravnost a rozumnou hospodárnost rodin takových, postoupí brzy i jinak platným působením svým mezi vrstvy — přednější. Že se k tomu malá, ale dobrá knihovnička rodinná dobře hodí, nebude snad nikdo pochybovati. Ale jak tu třeba si počínati, aby rodiny naše takové knihovničky snadno si opatřily, aby však současně špatné knihy do nich se nevloudily? První část otázky této — a v té míře i druhá — jest již částečně rozřešena našimi »dědictvími.« Tato zaopatřila již mnohým rodinám pěkné knihovny. Zvláště brněnské Dědictví sv. Cyrilla a Methoda hledí si všestrannějšího vzdělání svých členův, ano mezi knihami náboženskými vydalo též více spisů dějepisných, hospodářských, cestopisných. A ještě vydatněji by mohla dědictví tato působiti, kdyby místo jedné veliké knihy vydávalo jako dědictví sv. Mohara na Slovinsku více menších knížek, dvě poučné (hospodářské, životopisné atd.), jednu náboženskou a jednu zábavnou. Mohly by se dobře oba ústavy dotčené (brněnský i pražský) o společný program dohodnouti a na vzájem se doplňovati. Také by snad mohly přijímati menší roční vklady (na příklad jako »Matice lidu« 1 zl. ročně). Že by tím časovým upravením nabyly oba ústavy popularnosti a hojně členstva, není pochybnosti. I ta věc, že by značnou část též světských spisovatelů ve své působení dostaly a též ostatní přiměly, aby českého i křesťanského rázu rodin našich při nejmenším šetřili, měla by účinek dalekosáhlý. Tak by potom přímo i nepřímo byla daleko větší část našich rodin v málo letech dobrými knihovničkami opatřena. Vždyť snáze získáme ku předplacení 10 členů po jedné zlatce, než jednoho s deseti zlatými, tak že při poněkud čilejším upozorňování by počet členů vzrostl do mnohých tisíců. A tak by veliká část otázky výše položené byla rozřešena.

Ale jak toho docílíme, aby do rodin našeho lidu špatné knihy se nedostaly? Částečně nám to naznačí odpověď k jiné otázce: Jak se takové knihy do rodin dostávají? Na předním místě knihkupeckou kolportáží A tu dle pořekadla: »Jed léči se jedem« — ať jest u nás postaráno o kolportáži dobrých spisů. Naříkati nečinně spíše škodí. Nelze-li na ten čas provésti pohodlné roznášení a rozprodej dobrých knih, není jiné pomoci, než aby přátelé ryzího rodinného života sami se věci uchopili a každé vhodné příležitosti (jako jsou křtiny, svatby, slavnosti atd.) použili buď k odbytu, buď k objednávce dobrých knížek. Také by neškodilo míti v zásobě něco menších dobrých knížek a dávati je příležitostně místo »zpropitného« dárkem; alespoň by se zamezilo prokouření, propití a prohraní dárku peněžitého, a v nejvíce případech by se docílilo výsledku blahodárného.

Je dále pravda, co se praví ve 2. čísle »Hlídky lit.« o činnosti a nečinnosti našeho časopisectva vůči literatuře vůbec, knihám lidovým zvláště. Jisto jest, že mnohá špatná kniha dostala se do rodin našich odporučením nesvědomitých novin. Tím jest též jisto, že by noviny mnohé dobré knize do rodin pomoci mohly, ano měly — vždyť je to jejich svatá povinnost. Či jest »politikem,« kdo nezná duševního hnutí lidu, jejž zastupuje, jemuž se v čelo staví? Nenazveme ho

zcela dle zásluhy pošetilcem? A jak se má věc u našich novin politických vůbec? Mají zvláštní zpravodaje pro všechny možné odbory, ale nemají žádného — až na malé výjimky — pro hnutí duševní, pro život literarní. Pularchové přílohy pro »soudní síň« a pro »denní kroniku,« pro nesmyslné povídačky, pro jízlivé, nactiutrhačné a štváčské dopisy — a pro tyto »odbory« půl tuctu zpravodajů — to může býti. Ale míti jednoho zpravodaje, který by za měsíc jednou na dva dobré spisy lid příhodně upozornil, to — není možná. A když již nemají a nemohou míti takového zpravodaje, kdyby aspoň z odborných listů literarních otiskovaly příhodné úryvky o dobrých spisech! K tomu stačí přece jenom troška dobré vůle, a věci by se prospělo. Avšak ani nabízené seznamy se neotiskují!

Doplňkem a po výtce i náhradou rodinných knihovniček jsou knihovny soukromé, obecní, farní, spolkové, školní. O působení knihoven soukromých těžko jest obecný soud pronésti; mohli by tak učiniti majetníci jejich sami. K zásluze jim budiž počítáno, jestliže dobrými spisy lid vzdělávají. Co se však týká knihoven veřejných, zvláště obecních, pak veřejných půjčoven, ty ovšem podléhají soudu veřejnosti. Knihoven obecních je dosud málo, maličko; a byla-li kde která zřízena, za krátko upadla v zapomenutí: nemáť stálé, spolehlivé správy. Knihy buď leží v almárce v prachu, buď se ztratí na půjčkách. Knihovna taková nemá stálých příjmů, není ani řádně, ani soustavně doplňována... A přece by se daly knihovny obecní dobře zříditi a vésti. Předem je potřeba jistého základního fondu asi pěti set zlatých, aby roční úrok byl brán na doplňování knihovny. Správu knihovny vedl by stálý výbor, sestavený z osob obeznalých v literatuře na základě instrukcí zakladatelem fondu vytčených. Bylo by dále třeba dobrého knihovníka, který by se nestřídal každého roku s jiným, nýbrž po delší řadu let nesnadné práci knihovnické se věnoval. Náklad na vazbu knih hradil by se z mírného poplatku za půjčení, od něhož by nemajetní byli osvobozeni. *J. F—k.*

Zábavná bibliotheka. Dílo CXXVI., seš. 15.—21., r. 1889. „Na přední stráži.“ Povídka od *Boleslava Prusa* (Alexandra Głowackého). Dle třetího přehlédnutého vydání s povolením spisovatelovým přeložil *Prokop B. Šup.* V Brně 1890. Tiskem a nákl. kniht. bened. rajhr. Str. 341. Cena 70 kr.

Zobrazen tu boj živlu německého, houfně stěhujícího se do krajin Poláky obydlených, s potomky Lechovými. Kolonie německé v polských zemích podporovány jsouce vládou německou, neutěšenými poměry domácími hrozí zátopou pravěkým obyvatelům půdy polské. S přistěhovalými Němci nemohou se měřiti ani vyspělí židé polští, jak teprve obyčejný chlop, Josef Šlimák, majetník několika jiter pole, který s nimi sousedí? A přece se Šlimák nedal z rodné půdy vypuditi, ačkoliv o něj hráli netoliko přistěhovalci, zamýšlející jej připraviti o pole, vhodné na vystavění povětrňáka, nýbrž i sousední žid. V boji s Němci zkusil Šlimák mnoho; ztratil čtyři nejmilejší osoby, avšak Němci ztratili půdu. Po dlouhém boji zvítězil utrápený, nevzdělaný

chlop, lpící na půdě rodné až do krajností, kterýmžto zakončením spis. vybízí k boji proti vetřelému živlu, a vítězství bojovníků nemine.

Povídku zajímavou činí věrná líceň kraje, života polského. Chlop Šlimák, hrdina vypravování, jest typem polského venkovana: zbožný, pověrčivý, pracovitý, nevzdělaný, při tom však nadaný. Též ostatní stavy, jako kněžský, šlechtický, židé mají v povídce své představitele, jež Prus vyznačným rysem jejich povahy nám vykreslil, tak že ponětí o životě polském nabýváme. Místy realismus Prusův zachází až do maličkostí; děj jest dosti suchý na tak rozsáhlou povídku. Překlad se dosti pěkně čte, až na některá místa a výrazy. Pro venkovské knihovny se hodí jen pro celkový směr děje; jinak méně. *J. Vyhlídal.*

Moravské povídky. Milé mládeži napsal *Ant. J. Zavadil.* I. V Telči 1891. Nakl. Em. Šolc. Cena 32 kr.

Pan spisovatel vybral si k povídkám svým místa velmi vhodná, neboť v Buchlově i v Cimburku zachovalo se doposud pověstí i vyprávěnek velmi mnoho. V prvé práci »Na Buchlově« vypravuje o stětí pytláka Mazúcha, jenž byl »loveckým právem« odsouzen k smrti, a dále o dceři po něm pozůstalé, Madlence. V povídce té nelíbí se nám, že lid odcházel s opovržením od dívky, která omdlela, když zaslechla, že jejího tatíčka odpravili proto, že v lesích vrchnostenských zastřelil několik kusů vysoké zvěře a několik zajíců (str. 9.). Myslíme, že lid spíše klnul soudci tak přísnému a ubohé děvy litoval. Vždyť lid doposud nepokládá za veliký hřích, když někdo panstvu několik kusů zvěře zastřelí. A nedivíme se tomu pranic, slyšíme-li ty veliké nářky, že zvěř úrodu ničí a panstvo škodného neplatí. A tenkráte nebylo jinak. — V povídce druhé vypravuje se o podivínu Bernardu z Cimburka, jenž z malicherné příčiny dal uvězniti a týrati starou Březulku a jejího vnuka Adama, který později zlému pánu život zachránil. — Třetí jedná o maceše, která nelítostně svého syna »mrzáčka« vyhání na žebrotu a pak o vyžebrané peníze ho olupuje. Vypravování jest dosti lahodné, ač by se nám lépe zamlouvalo, kdyby p. spis. užíval více přímé řeči. Až na některá nedopatření je řeč správná. V čele knihy je pěkný obrázek, poskytující pohled na hrad Buchlov a na omdlenou Madlenku.

»Moravské povídky« hodí se dobře pro žáky druhého a třetího stupně. *J. Horák.*

Štědrý den. Povídka pro mládež. Napsal *V. Špaček.* („Besedy mládeže," svazek 269.) V Praze-Karlíně 1891. Nakl. M. Knapp. Str. 117.

Osnova povídky této jest jednoduchá. Opuštěného sirotka ujme se chudá vdova, ač má svých dítek dosti a sotva stačí s nejstarším synem vyživiti je. Však důvěřujíc Bohu, že se jí podaří i toho osiřelého hošíka dle možnosti opatřiti (»kde se jich nají pět, přiživí se i šestý«), rozhodne se hodného hošíka, jejž původně jen na štědrý večer pozvala, u sebe podržeti. V tom ji utvrzuje i nejstarší syn, jenž doufá, že jim Bůh pomůže, a že se k nim s opuštěným dítkem i požehnání Boží přistěhuje. — A tuto myšlenku rozvádí a dovozuje spisovatel v celé povídce, a to věru zdařile. Světlé stránky děje také tím vynikají,

že celá povídka ustavena je z protiv. Proti hrdopyšné a necitelné choti továrníkově položena jest chudá, zbožná a soucitná vdova, matka dělníka v továrně pracujícího; proti rozmazlenému synu továrníkovu postaven jest dotčený již sirotek atd. V celé povídce jest více světla nežli stínu, a je tak dobře. Děti mají rády světlo. Povídky pochmurné dětí nevábí a — nejsou jim zdrávy. Těší je šťastné a veselé zakončení. Ač se při obyčejných povídkách o takovém zakončení tu a tam vtipkuje, přece lidé zdravého citu očekávají a právem žádají, aby alespoň v povídkách dle práva a spravedlnosti každému se dostalo, co mu patří. Zakončení takové podobá se výsledku rozličných počtů: správný výsledek početní a spravedlivé zakončení povídky dají se spolu dobře srovnati. A tomuto požadavku poutavá povídka Špačkova vyhovuje. Dojat a uspokojen odkládá čtenář malý i dospělý povídku tuto. Dospělý čtenář toliko poznamená, že hošík-sirota ze školy vystupující jest nad obyčej zmužnělý, a malý čtenář bude se diviti, že dovedli oba jmenovaní jinoši více než sedm let uchovati v tajnosti bydliště polepšujícího se syna továrníkova. Věci pravděnepodobné otřásají v dětech důvěru v pravděpodobnost celé povídky. Dokládajíce, že povídka tato (ozdobená třemi obrázky) v prvním vydání vyšla v »Dědictví maličkých,« kdež cenou poctěna byla, odporučujeme ji pro knihovny. *J. F—k.*

Zábavy večerní. (Č. d.) Serie II. č. 1. „Vesnické povídky" od *Ant. Trueby.* Ze špaň. přel. *Fr. Pohunek.* Str. 143.

Kniha obsahuje čtyry povídky: »Opilci,« »Věřím v Boha,« »Za živa v pekle« a »Sousedky.« — První z nich zabývá se náruživostí, jíž oddán je Menčaka, který svede Vavřinu, kováře dosud přičinlivého. Vavřina spustí se práce a chytne se pití, ženu svou Rozu utýrá, po ní usužuje i dcerku svou desítiletou Marii, a teprv, když obě tyto andělské bytosti do hrobu přivedl a svůdce jeho v opilosti se zabil, obrátí se. — Vavřina oddává se pití z ješitnosti, pije sám i platí za druhé, aby neřekli, že je lakomý. Motiv ten zdá se trochu nedostatečný u muže sic ohnivého, ale jinak přece pořádného, jenž má ženu energickou, milující a milovanou, aby z něho vypučela neřest tak silně bující. Vzrůst náruživosti názorně a živě podán, děj rychle, dramaticky postupuje a dochází zamýšleného účinku u čtenáře. — »Věřím v Boha« jest apologií theismu, specialně křesťanství se stanoviska psychologického. Atheismu se zastává boháč Rafael a dcera jeho Ascensita, proti nim stojí veškeren ostatní kraj, lid prostý, chudý a pracovitý, zvláště v osobě vdovy Augustiny a syna jejího Diega, jenž se miluje s Ascensitou. Souhlasně s tendencí svou líčí povídka tíži, bezútěšnost a nesnesitelnost neštěstí dolehajícího na atheisty, které sklání buď v zoufalství nebo v naprostou apathii; naproti tomu staví se lehkost a útěcha, jaké dochází věřící křesťan, utíkaje se ve všem svém jednání a strádání v ochranu Boží. Tudíž i Rafael a Ascensita skrušeni a na pokraj záhuby přivedeni, doznají svou slabost a bezmocnost a vrátí se k víře v Boha, hledajíce v něm ulevení svého osudu. — Ostatní dvě povídky jsou slabší. »Za živa

v pekle,« ovšem jen ve snu, ocitl se p. Mates, statkář, srdce zlatého a mravů bezúhonných za to, že odkládal sňatek s Terezií, chudou dívkou, a tím vydával ji v nebezpečí pomluv lidských. Povídka nese spíše ráz žertu než opravdivosti. — »Sousedky« v manželství nestejně šťastné po denním klopocení klepou své muže a poučují nás, že žena sama bývá vinna, nedrží-li se muž její, a jak by tedy měla i mohla ho od marnotratnosti odvrátiti.

Spisovatel začíná povídky své familiarním a vtipným rozhovorem se čtenářem, mnohdy též tak končí. Směrem svým, svou lehkostí, žertovností, silnou někdy ač přirozenou tendenčností, jakož i věrným líčením lidu (většinou z pobřeží biskajského) podobá se nejvíce našemu oblibenému V. Kosmákovi.

Č. 2. „Zpomínky šedivé hlavy.“ Vypravuje *Vojt. Pakosta.*

»Zpomínky šedivé hlavy« vzaty ze skutečnosti, ač vypadají dosti neskutečně. Vypravuje se o rolníku jihočeském, jemuž se syn utrápil láskou, a zeť ho přivedl na mizinu, načež sám odstěhoval se do Ameriky, ale brzy se s holýma rukama zase vrátil. Na statku dříve bohatém usadil se žid. Zlo socialní našeho venkova, k němuž se ke konci povídky přibližuje, pohříchu nezachyceno se stránky pravé, nepodáno jasně, ani v rysech význačných — ostatně nebylo na to času ani místa, jehož většinu zaujal romantický příběh o nešťastné lásce, několik nepřiléhajících k věci episod a široký náběh povídkářský z počátku.

Č. 3. „Zuzančino věno.“ Novella od *J. Fievée.* Přeložila *J. Kuffnerová.* Str. 118. — „Pro jmění a úřad.“ Povídka z dob sedmileté války od *Pavla Albiera* — „Ofero“ od *Ant. Trueby.* Ze špaň. přel. *Fr. Pohunek.* Str. 63.

V novelle »Zuzančino věno« ve formě zápisek vykládá nám pí. Branopolská, bohatá šlechtična francouzská, o životě svém dosti všedním a nešťastné lásce syna svého k Zuzance, chudému ale sličnému sirotkovi; nešťastná ta láska končí pak šťastně svatbou. Děj jest jednoduchý, bez zápletek, bez episod, bez dlouhých popisův a přece z počátku nudný a unavující. Čtenář dlouho neví, nač by zájem svůj upjal, protože vše jest mu lhostejno. Později se zájem oživí, osoba Zuzančina a poměr její k p. Branopolskému nabývá sympatičnosti. Jednající osoby jsou vesměs ušlechtilý, ale neživotny. Děj pohybuje se stále v myšlení a cítění kruhů vyšších, a proto snad některé rozmluvy, v celku jinak hladkém, jsou trochu nuceny, možná též, že jenom v češtině.

V historické povídce p. Albieriho nepopisuje se žádná velká historická událost, leč obyčejná historie nešťastné lásky. Povídka předvádí osoby hotové, z jejichž života podává jediný moment a tento více skizzovitě než široce a zevrubně líčí. Účelem jejím je pobaviti, a toho u většiny čtenářstva svým romantickým zbarvením dosáhne. — Na konci svazku připojena legenda o sv. Krištofu, zdařile pozměněná a upravená od Ant. Trueby.

Serie III. č. 1. „Černé obrázky.“ Napsal *Jindř. Sienkiewicz.* Přel. *V. Pakosta.* Str. 92.

»Černé obrázky« v originale »Szkice węglem« přeloženy zdařileji nedávno na novo od p. C. S. Mondrého s titulem »Črty uhlem« a posouzeny v »Hlídce lit.« roč. VII. č. 8.

Č. 2. „Věrná služka.“ Obraz ze života. Vypravuje *J. B—a.* Str. 174.

Liduška Zlatodolská sama v první polovici knihy vypravuje nám o službě své ve třech rodinách českých ve Vídni, rozbírajíc při tom ctnosti lidu sloužícího, jaké míti má, sama jsouc živým idealem všech těch požadavků; v druhé polovici spisovatel sám provádí Lidušku šťastným zbytkem života jejího v rodině hraběnky Drahoveské, kdež ji všichni milují jako člena rodiny. Hladké vypravování klidně plynoucího děje s postavami idealisovanými a ušlechtilými na mnoho místech mile dojímá a harmonicky končí. Na vědomí křesťanské a vlastenecké u všech téměř osob je silný důraz položen.

Č. 3. „Rodinné štěstí.“ Povídka. Napsal *A. Trueba.* — „Lidé starého rázu.“ Napsal *M. P. Šapčanin.* — „Povinnost.“ Napsal *Ant. Trueba.* Přel. *Fr. Pohunek.* Str. 156.

»Rodinné štěstí« je pestrá mosaika osob z malé vesnice novokastilské. Osoby zachyceny jen ve význačných rysech, málokde detailovány. Jsou to: hodní, rozumně žijící a proto šťastní manželé Mařenka a Jan Rozvážný; a svárliví, domácí mír neustále si ztrpčující, ač jinak dobrosrdeční a bohatí Izabella a Josef, s přezviskem Horkokrevný; stará kořalnice a hubařka Klepanda, bázlivý a pověrčivý Jakub a mnoho ještě osob více méně odstíněných, jako kramářka Celedonie, která chce svého hocha míti paterem, jež všechny spojeny v lehounké té causerii stykem každodenního života s humorem spisovatelovým, kterýž hlavně dílo činí poutavým. — Této poutavosti, aspoň pro čtenáře z lidu, postrádají úplně »Lidé starého rázu.« Jsou to podrobné podobizny podivína Damiana Papuliče a manželky jeho živé, zbožné, hospodárné Vidy, podány co možná nejsuchopárněji. — Také »Povinnost« od A. Trueby nikoho zvláště nejobaví. Spis. obral si s ní úkol ukázati, že práce z povinnosti se stává mnohým lidem nesnesitelnou, a že musejí proto v životě mnoho zkoušeti. *F. Š.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník (běh) I. 1872. V Praze.

Heslem zakladatelů »Libuše« bylo: »vydávati jazykem českým knihy obsahu ušlechtilého pro rodinný kruh a činiti v národě našem přítrž vydávání a rozšiřování knih obsahu závadného, kteréž z pokoutních pramenů cizinských k nám se přinášejí.« Pokud »Libuše« úkolu svému dostála, a v jakém smyslu ušlechtilosti obsahu rozuměno, ukázati bude následujícím posudkům.

Č. 1. a 2. „Dvě matky.“ Roman ze švédského pí. *Marie Žofie Švarcové* přel. *N. Chorušická.* Díl I., str. 246; díl II., str. 247.

Žofie z Krugu, choť professorova ve Stokholmě, vychovává dítky své Alberta a Albertýnu dle nejlepšího vědomí svého hodně

po šlechticku, aby jednou spřízněny byly s rody vznešenými, sama pak, aby ctěna byla vysokými kruhy ve Stokholmě a okolí; zatím co pan professor, pravý to vzor učence »roztržitého,« sedí u svých foliantův a pouze klíčem pokladny své má polovičku svou jaksi v moci. Dítky vedeny a vychovávány jako loutky: denní zaměstnání rozvrženo úzkostlivě až na minuty; paní professorová vykládá co chvíli o výhodách rodové přednosti; přijímá s radostí návštěvy šlechticů na př. barona Silverkrony, příbuzného s hrabětem Stormhjelmem, a staví zámky zlaté brzké slávy své i dítek svých; ale dceruška dobře pochopuje, že pro ni nejlépe hodil by se syn domácího zahradníka Bergstréma, mladík ducha ušlechtilého a darů nevšedních; Albert pak rovněž by rád volil po svém.

Toť rodina jedna.

Na útulném dvorci Rénby žije životem idyllickým major Gustav Kvikfelt, bratr paní Žofie z Krugu, s manželkou svou Malínou a třemi dítkami: Arnoštem, Jenynkou a Arvidem. Synové zdárně prospívají ve vědách a povolání svém, dcera pak celou jest chloubou rodičů.

Toť rodina druhá.

Návštěvou paní professorové přerušen byl sice poněkud pokoj v tichém Rénby, neboť pan major odbyl sestru svou s jejími požadavky přemrštěné zdvořilosti jednou na vždy; avšak dítky se sobě sblížily, a též osud milujících byl rozhodnut. Když po čase vystoupil veřejně mladý Bergstrém jako ženich Albertýny, která zavrhla rázně hraběte Stormhjelma: zahořela matka na dceru hněvem neukrotitelným, a jen rozvážné povaze ženichově, jehož sláva v lékařství zatím vzrostla vysoce, podařilo se udržeti Albertýnu v mezích úcty a poslušnosti povinné. Starý zahradník Bergstrém sobě vědom jsa věrně plněných povinností odešel v čas příhodný ze služby.

Tu přikvapí na obě matky doby těžkých zkoušek, doby nebezpečných nemocí. Professorové nejprve umřel manžel, jenž (II. str. 131.) pro učené bádání své často zapomínal na Nejvyššího. A vdova, která pro pýchu a samolibost svou nikdy nemyslila na Boha, sklonі se nyní před ním v modlitbě, zvláště když s hrůzou pozoruje, že blíží se u ní slepota. Majorová trpí rakovinou. Obě vyléčí šťastně nenáviděný Bergstrém, i svoluje professorová ke sňatku jeho s dcerou. Také Jenynka, jež nadchnula barona, v mládí hýřivého, k činům šlechetným a lidumilným, stává se manželkou jeho a odchází na statek Stjernebro. Vybíravý hrabě Stormhjelm zakusil nadvládu M í n y, příbuzné Žofie z Krugu, do sytosti; sestra pak jeho spojila osud svůj s osudem Arnoštovým. Albert přes odpor matky lne k židovce Hágaře, která však, poukazujíc na rozdíl v náboženství, zůstává ve víře své a svobodna. Albert spatří ji potom umírati a od toho času kráčel osamělý, uzavřený a těžkomyslný po dráze života. Majorová dožije se blaha rodinného, professorová nemůže zbýti se své pýchy a ostává osamělá.

Povahopisy jsou podrobně provedeny, většinou ušlechtile a něžně; professorová hlavně zastupuje protivnou stránku mezi vylíčenými

postavami. Jeny vykreslena velmi sympathicky, někdy snad až příliš strojeně; tak zní aspoň, co na př. napsáno na str. 193. II.: »Ach, má drahá matinko,« praví Jeny, »nyní tedy vidíš, že jsem se neklamala (domnívajícse totiž, že nejsi zdráva). Pověz mi, Nalinko, co ti schází? Svěř se mi upřímně se vším; uvidíš, že ti bude potom lépe«

Za těch nesčíslných výměrů lásky nebudiž nám nadivno sluchu, když se o ní zde (I. díl str. 102.) praví, že jest božským nápojem.

O biskupech, proboštech atd. (rozuměj švedských) a rodinách jejich psáno šetrněji než u nás píše se o hierarchii. Mluva jest dosti správna. Celkem lze roman »Dvě matky« doporučiti. *A. Žáček.*

Romanová knihovna Světozora. Nakl. Fr. Šimáček. Sv. V. „Tři vlašské novelly." V Praze 1887. Str. 160. Cena 48 kr.

»Sylvanus« od *Ciampoliho* podává nám obraz chudého pastýře abruzského Masua, jenž téměř divoce žije s Lucertolou, dívkou, jež neznala ani otce ani matky; až najednou z tohoto divoce idyllického života vyrušeni jsou cizinci, již přišli vyměřovati železnou trať místy těmi. Lucertola uteče k dělníkům, toužíc po veselém jich životě, a spolu s jinými jede ve slavnostním voze, na nějž shrne mstivý Masu hromadu kamení nakupeného, při čemž milenka jeho přijde o život. Chtěje ji unésti Masu chycen vojáky a odveden. Vypravování rychle postupuje, povahopis obou divochů je nakreslen rukou pevnou; jinak však novellka ta zajímava není. — Ještě slabší je novella »Baby« od *Rovetty*, vypravující o hraběti, jenž zamiloval si chudobnou dívku, ale uražen bratrem jejím, přívržencem Garibaldiho, prchne do ciziny; zvěděv, že milenka jeho těžce nemocna, vrátí se, nalezne však ji mrtvou, vzdaluje se společnosti, až jej k sobě upoutá sestřenka, naivně záletná »baby,« s níž vrhne se do jezera, proti vůli její, ana lásky jeho neopětovala — Nejlepší ze tří novell je »Státní telegraf« od *M. Seraové*, kde známá autorka líčí živými barvami strastiplný život dívek, připoutaných celé dni k telegrafním strojům. Jak veškery okolnosti, všecky trudy a trápení v úřadovně, tak jednotlivé postavy dívek zachytila Seraová tahy ostrými. Z celku vane živost a pravdivost, již u předešlých prací vlašských jsme více méně pohřešovali. — Překlady první a třetí novelly pořídil Fr. Pover, druhé O. S. Vetti.

Sv. XVIII. „Děti jiných rodičů." Od *spisovatele Heleniny drůbeže.* Přeložila *Antonie Malá.* V Praze 1891. Str. 180. Cena 52 kr.

»Nikdo není tak způsoben (!) vychovávati děti, jako vlastní jejich rodiče« (str. 161.), praví J. Habberton ústy paní Burtonové, tetičky známého Hýty a Batula, předčasně vyvinutých dětí p. J. Habbertona. V přítomném svazečku vypravuje se o nich, »co žertovného pověděli a jakých čtveráctví se dopustili, dokud byli pod dozorem své tetičky,« jež vytýkala choti svému, R. Burtonovi, že maje dítky na starosti, mnoho jim dovoloval, by se samy dle vlastní povahy vyvíjely; ona chce přísněji s nimi jednati, naučiti je poslušnosti, přesvědčiti je, že tak museji jednati a ne jinak, působiti na jejich cit, chce převráceným

vlastnostem jejich dáti pravý směr Ale nedaří se jí to, nerozumíť cizím dětem, »dětem jiných rodičů«

Vypravování jest opět plné humoru, rozmarné, mile pobaví. Co se však týče názorů vychovatelských p. H., nelze s nimi vždycky souhlasiti. — Dítky. ač o nich dodáno. že byly předčasně vyvinuty, mluví místy příliš strojeně, nápady jejich a jemné narážky jsou až příliš vtipné.

I jinak jazyk český zasluhoval by od paní překladatelky větší šetrnosti, sloh jest kostrbatý, poklesků grammatických mnoho. *A. V.*

Drobné povídky z dětského života. Napsal *A. B. Šťastný.* Illustroval Karel L. Thuma. „První moravské obrázkové knihovny" r. IV. č. 7. Nakl. J. Fr. Šašek ve Velkém Meziříčí. Str. 64. Cena 14 kr.

Spisovatel na 64 stranách vypravuje nám 17 kratinkých povídek ze života dětského. Příklady brány jsou ze skutečného života malých školáčků; v celé sbírečce není ani jediné povídečky, která by byla nějak strojená a nepřirozená. Líčí se tu první trestuhodný přestupek hodného žáčka, jeho lítost a dokonalé polepšení; dále láska ke škole, obětavost synovská, starostlivost malé dcerušky, šlechetná láska k nemocnému spolužáku, důvěra v pomoc Boží a mnoho jiných pěkných vlastností. Zvláště se nám líbí, že v první povídce »Pro školu« budí se hned u malých dětí vlastenecká obětavost. Vypravuje se v ní, že v osadě jedné chytali školáci škodlivé chrousty, sbírali jahody a léčivé byliny, jež ve městě prodávali a peníze za ně stržené ukládali u pana učitele. Když pak z krejcárků vzrostly zlaté, poslali je žáci »Matici« na podporu českých dítek v ohrožených místech naší milé vlasti. Zajisté pěkný to příklad i pro dospělé! — Krásná sbírečka povídek má přece na sobě kaňku, a tou je poslední povídka »V lomech.« Ta neměla býti do sbírky té přijata. Pochybujeme velice, že by žáci dvanáctiletí z národní školy znali i latinská jména nerostů, jako: Cardiola interrupta, Dalmanites Hausmanni a j. I když žák vidí ve škole na škatulce, v níž nerost uložen jest, vedle jména českého latinské, tu z pravidla si ho ani nevšimne, nebo snad je přeslabikuje, ale jistě si paměť tím neobtěžuje, aby si jméno to zapamatoval. — Knížečka hodí se výborně pro první a druhý stupeň školní. *J. Horák.*

Kutnohorské povídky. Napsal *Ant. J. Zavadil.* Část I. V Praze 1890. Nakl. Fr. A. Urbánek. Str. 42. Cena 20 kr.

Pan spis. vypravuje nám dvě povídky: »Splacené dobrodiní« a »Pod Kukříkem.« Děj v obou vzat je z doby, kdy v okolí Hory Kutné ještě se živě dolovalo. V prvé povídce se vypravuje, že opuštěného sirotka, Zdeňka Zmrzlíka, jemuž rodiče — morovou ranou jedním dnem zachváceni — na věčnost se odebrali, ujala se panna Ludmila Voděradská, později paní mincmistrová, a dala ho vystudovati. Když Zdeněk studie dokončil, stal se na přímluvu její písařem dolovním a později urbarním písařem v Horách Kutných. Za nedlouho po tomto povýšení zachránil své dobroditelce život tím, že zastavil koně, které i s povozem, v němž paní mincmistrová seděla, jižjiž měli sletět

se srázné skály. — Ve druhé povídce jest děj podobný. Sirotek Ladislav Labuška, jehož se paní Alžběta Šatná z Olivetu i s bratry jeho ujala a dala ho na lékaře vystudovati, odměnil se jí tím, že uzdravil ji z nakažlivé a nebezpečné nemoci, a tak jí život, již na nitce visící, zachoval. — Líbí se nám, že pod čárou vysvětleny jsou názvy místní, slova zastaralá a nyní již neužívaná, jimž by čtenář jinak neporozuměl. Mnohem více by se nám »Kutnohorské povídky« zamlouvaly, kdyby místy užito bylo vhodných, byť i starších illustrací, které tu snadno mohly býti zjednány.

Úprava knížečky jest jednoduchá a tisk mdlý. Za to vypravování je poutavé, prosté a dospělejší mládeži přiměřené. — »Kutnohorské povídky« hodí se pro třetí a nejvyšší stupeň školní i pro dospělejší čtenáře.

J. Horák.

Rodina vojínova. Dějepisná povídka z XI. století. Sepsal *A. B. Šťastný.* (S obrázkem.) V Praze 1890. („Besedy mládeže“ sv. 259.) Nakl. M. Knapp.

Jest to prostý obrázek z dějin českých. Děj odehrává se v letech 1092.—1100. Matka, vdova po vojínu, jenž byl ve službách krále Vratislava, upadla v chudobu a našla útulek i přízeň na Vyšehradě u knížete Kunráta. Tak bylo jí i dětem jejím pomoženo. Byloť postaráno nejen o jejich výživu, nýbrž též o přiměřené vychování a vzdělání. Byliť cvičeni zároveň se kněžici od vyšehradského opata Zbyňka. Starší dva stali se udatnými bojovníky, nejmladší zvolil si stav duchovní. Po nenadálé smrti Kunrátově za knížete Břetislava II. vyznamenal se syn nejstarší Božek na výpravě proti Polákům a za odměnu dostal manství nad Sázavou. S ním celá rodina došla neočekávaného štěstí. — Prostý příběh tento jest nitkou, jež váže v řadu obrázky z knížecího dvora českého i tehdejších poměrů v zemi České: domácnost knížecí, vychování kněžiců, život na hradě, pověry z dob pohanských ještě v lidu zakořeněné, zábavy, zvláště lov na dravou zvěř, založení chrámu sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, výpravu válečnou, staršinský zákon Břetislavův, smrt Kunráta i Břetislava II. — Čtoucí mládež najde tu příklady staročeského pohostinství, upřímnosti, oddanosti k rodu knížecímu, vděčnosti, udatnosti, obětavosti, lásky k vlasti a zbožnosti. — Knížka se jak co do obsahu, tak co do slohu a řeči vůbec pěkně čte. Na str. 38. na 7. ř. shora snad tiskový omyl: »Králem Václavem vystavěný« chrám vyšehradský snadno se opraví: »Králem Vratislavem« atd. Jinak není v knížce nic závadného, a lze ji do knihoven zařaditi.

J. F—k.

Paběrky.

Čeští učenci — německy píší. Přes veškeren pokrok českých poměrů kulturních nejenom takových neubývá, nýbrž ještě přibývá; česká universita, česká akademie, česká matice atd. jaksi málo jim připomínají vlastní úkol a svatou povinnost jejich, nepřispívati ke stálému úpadku

národnosti naší, kterého žádný upřímný vlastenec sobě tajiti nemůže. Nejnověji vyskytla se ta věc ve veřejném hovoru pražském za příčinou díla prof. Dra. K. Jirečka, jež německy vydal o Bulharsku a poměrech balkanských, dílo prý velmi důkladné a cenné. Dříve vydal o témže předmětě česky snůšku věcí v „Osvětě“ otištěných a od Matice české znova honorovaných, ale tehda prý ještě nebyla mu všechna látka tak známa, jako teď, proto vydává prý tento spis dokonalejší — po německu. Tak! Byl prý k tomu vyzván od cizích učenců (snad jen německých?!) a od — nakladatele, jenž se jmenuje F. Tempsky. Proto tedy má čeština ve světě ostati, jak dosud, zbytečnou; vždyť čeští učenci umějí také německy, když chtějí se v cizině proslaviti. Tak svět naše schopnosti sice využitkuje, ale vážiti si nás proto nebude nikdy. Poukazujte jenom stále, že prý též Maďaři mají „Ungarische Revue“; ano, ale kde pak my jsme od Maďarů!

Nedělní přílohy zavedeny od některých politických novin našich prý pro zábavu a povšechné poučení obecenstva. Podnik sám o sobě zajisté velmi chvalný, ačkoli zkoumání opravdové ceny těch příloh nevedlo by asi k výsledkům příliš chvalným. Co však tropí někdy přílohy „Národních listův“ a „Hlasu národa,“ to přesahuje věru všechnu slušnost. Tam vylévá se co nejšpinavější kal naturalistických nátur spisovatelských, jakožto obraz a obsah života; snad jejich života? Neřestí a sprostotou chtějí ti lidé, jako pp. Auředníček, Kronbauer, Mrštík, obecenstvo šlechtiti, chtějí tužiti mravní prý sílu národní; jakoby celá vlast naše byla polosvětem a pro něj měla býti odchovávána. Takové vůdcovství to máme, ať se obrátíme na staro- nebo na mlado-český prvý denník!

Zprávy.

„Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění“ slavnostně zahájena 18. května protektorem arcivévodou Karlem Ludvíkem v nové nádherné budově musejní. Prof. Dr. Jos. Durdík řečnil tu „o vzájemnosti věd,“ prof. Dr. Ed. Albert „o dvojím světě.“

„Družstvo Arnošta z Pardubic“ v Praze rozesílá svoje potvrzené stanovy, z nichž vyjímáme některé zprávy. Účelem spolku jest: udržovati a utužovati náboženské smýšlení mezi katolickými posluchači vysokých škol pražských; podporovati členy ve vzdělání všestranném, najmě vědeckém; pečovati o členy se stránky hmotné, pokud jsou toho potřebni. Členové spolku jsou: 1. Protektor spolku (arcibiskup pražský); 2. členové: *a)* čestní, *b)* zakládající, *c)* přispívající, *d)* činní. Čestným členem může se státi, kdo buď o spolek neb v jiném ohledu zvláštních zásluh si získal. Čestné členy jmenuje valná hromada k návrhu výboru. Zakládajícím členem jest ten, kdo buď najednou nebo ve dvou až čtyřech letech složí 100 zl. r. č. Přispívajícím členem jest ten, kdo každoročně buď 5, 3 nebo 1 zlatým spolku přispívati se uvolí. Kdo však věnuje spolku buď peněžitou částku nebo cenný předmět (na př. knihy a j.), bude zapsán mezi dobrodince spolku ve správním roce. Činnými členy mohou býti katoličtí posluchači na universitě a na technice. Schůze, mimo valné hromady, jsou měsíční a výborové. Odbory Družstva

jsou: literarní a pěvecký. Účelem odboru literarního je přátely literatury soustřeďovati, k činnosti literarní v duchu katolickém je pobádati a zdařilé práce jejich buď o sobě nebo v časopisech uveřejňovati. Za tím účelem konají se pravidelné schůze, ve kterých posuzují se nejnovější plody literarní, práce členů se předčítají a kriticky rozebírají. Spisy zaopatřuje a zapůjčuje knihovna spolková Literarní odbor volí sobě každého roku šest členů výboru, k nimž přistupuje jako sedmý starosta spolku a jest spolu starostou odboru, a tři náhradníky. Správní výbor skládá se ze starosty, z náměstka starostova, jednatele, referenta nově vyšlých spisů, knihovníka, zapisovatele a archiváře. Referent oznamuje v každé schůzi nově vyšlé spisy a podává do veřejnosti zprávy o důležitých jednáních a přednáškách odboru. Schůze odboru konají se každý týden nebo nejdéle ve 14 dnech; schůze ty konají se za účelem v § 2. naznačeným, jakož i za účelem odborových porad a voleb.

Nové časopisy české se oznamují: „Národní učitel" v Březnici v Čechách; „Rozhled všeobecný, časopis sledující nové vynálezy a pokroky všech oborů" v Mladé Boleslavi; „Břitva," humoristický 14-denník v Praze.

Rusko. „Istorija novějšej russkoj literatury" (1848—1890) od slavného kritika a literarního historika *A. M. Skabičevského* obsahuje na 523 str. historii krásné literatury a těsně s ní souvisící kritiky. Skabičevský jest naturalista v dobrém smyslu slova toho, a s toho hlediska posuzuje všecky plody literarní. Zvláštní předností knihy jeho jest, že autor bedlivě přihlíží ke vplyvu kritiky vědecké na různé směry písemnictví a jednotlivé spisovatele. Původcem nového směru v literatuře, naturalismu, jmenuje Sk. ne Gogola, jako většina ruských kritiků, nýbrž Puškina. Z kritikův obírá se hlavně Družininem, Annenkovem, Grigorjevem, Strachovem, Millerem, Černyševským Dobroljubovem, Pisarevem a Michajlovským. Dále nejobšírněji jedná o „belletristech čtyřicátých let" *(Turgeněv, Gončarov, L. Tolstoj, Dostojevský* a j.*)*, o belletristech-narodnikách *(Rěšetnikov, Zlatovratský, Uspenský)*, o belletristech-publicistách *(Saltykov* a j.*)*, o belletrii historické a nejnovější, o dramatu a poesii. Při důležitějších spisovatelích najdeme obšírné rozbory všech důležitějších prací, u jiných však Sk. obmezil se oceněním jednoho důležitějšího díla, čímž však vždycky nevystihl úplné charakteristiky toho neb onoho spisovatele. Vůbec Sk. obšírněji pojednává o těch plodech literarních, o nichž napsal dříve širší úvahy ve svých „Sočinenjach," opominul však druhdy důležité spisovatele nebo uvedl důležité spisy jmenovaných autorů jen jménem. Tak jest patrný nepoměr, věnoval-li z mladších spisovatelův úplně téměř neznámému *Novodvorskému* 6 stran, *Čechova* pak odbyl několika řádky: o onom napsal kdysi dlouhé pojednání, tímto nejspíše dosud se neobíral, neznaje ani správných názvů sbírek jeho, ač tohoto právě jiní mnohem výše cení než onoho. O spisovateli vojenských povídek *Ščeglovu*, o *Gnědičovi*, o dramatikovi *Špažinském*, o spisovatelce *Smirnové*, jíž Protopopov staví vedle známé spisovatelky Krestovského pseudonyma, ani se nezmínil, mluvě jinak o méně nadaných spis. Nicméně kniha Skabičevského má význam veliký: je to jediná soustavná literatura nejnovější doby od muže, jenž přes 30 let obírá se kritikou. — *Dr. P. Alekséjev* napsal spis „O pjanstvě," k němuž předmluvu („Dlja čego ljudi odurmanivajutsja?")

napsal *Lev N. Tolstoj.* — *M. Protopopov* ukončil v „Ruské mysli“ delší článek „Ženskoje tvorčestvo,“ kde kritisuje plody novějších spisovatelek ruských, Kochanovské, Zaiončkovské (Krestovského pseudonyma), Smirnové i Šapirové. O ostatních t. zv. spisovatelkách podává krátkou charakteristiku: že „šijí romany, pletou novelly, smolí verše . . .“ *A. V.*

Německo. Společnost Görresova oznamuje nový podnik v dějepise církevním, totiž vydání pramenův a bádání v římských archivech; vydavateli jsou: F. Dittrich, H. Finke, H. Grauert, G. Hüffer, L. Pastor. Náklad převzal F. Schöningh v Paderborně. — Spolek pro zjednodušení pravopisu podal k císaři německému žádost, aby opravu tu pro kruhy úřední nařídil; věc odevzdána ministerstvu osvěty na zkoumání a provedení. — Člen mnichovské „Gesellschaft für modernes Leben,“ Hanns von Gumppenberg, takto hrozný realista, vydal „Das dritte Testament,“ obsahující nové prý zjevení Boží, jehož se mu dostalo mediem, 22letou židovkou Geben, která r. 1687. zemřela. Ve spise tom nesmysl zápasí s nestydatostí o přednost. — V Giessen počal G. Krüger vydávati veležádoucí sbírku starých pramenů církevních pro dějiny a dogmatiku; prvý svazek (za Mk. 1·50) podává apologie sv. Justina. — Výbor z belletrie směru katolického podává měsíčník „Dichterstimmen der Gegenwart“ (red. Leo v. Heemstede) ve Frankfurtě n/M. Cena 3 Mk. — Filosofická společnost berlínská vypsala cenu 1000 Mk. na pojednání o poměru filosofie k empirické vědě o přírodě; má se vyšetřiti a posouditi domněnka nyní rozšířená, že jenom empirické bádání o přírodě jest oprávněno. — Wilh. Storck, Luis de Camoens Leben. Nebst geschichtlicher Einleitung. Paderborn 1890. XVI, 702. Cena 8 M. Výtečný životopis ten jest po výtce kritický a přispívá nejen k poznání života básníkova, nýbrž i k porozumění mnohým nejasným místům v básních jeho. Spis. proslul již dříve svým znamenitým překladem básní C.

Francie. *A. France* vydal u C. Lévyho roman nadepsaný „Thaïs.“ V „Thaïs“ vypravuje France o poustevníku Pafnuciovi, jenž zamýšlí ze spárů hříchu vyrvati tanečnici Taidu, o jejíchž triumfech až do pouště ozvěna donikne. Ptá se na radu jiného anachorety, fr. Palemona, jenž mu připomíná výrok sv. Antonína, poustevníka: „Les poissons qui sont tirés en un lieu sec y trouvent la mort; pareillement il advient que les moines qui s'en vont hors de leurs cellules et se mêlent aux gens du siècle s'écartent des bons propos.“ Ale P. nemůže odolati posvátnému nadšení, jež ho k činu pobádá, popadne poutnickou hůl a odebéře se do egyptské Alexandrie, kde Taida svou krásou všecky ovládá. Avšak boj, v který se pustil, není tuhý; Taida mu téměř neodporuje, poněvadž její duch kloní se k mysticismu, snad také z té příčiny, že se domnívá, že Pafnucius má moc krásu její zničiti. Tož tedy Taida a Pafnucius prchnou společně z Alexandrie. Pafnucius ukryje Taidu v klášteře dcer Panny Marie, a sám vrátí se do své celly. Ale tam nemoha odolati pokušení a přízrakům přes výstrahy Palemonovy znova opustí svou cellu, vnikne hlouběji do pouště, aby pokušitele oběti a strohým života způsobem překonal. Po leta po vzoru Šimona Sloupovníka žije na sloupě rozbořeného chrámu pohanského, uzdravuje nemocné, těší druhé, ale sama sebe uzdraviti nemůže. Pokušení doléhá na něho s větší ještě silou. Pafnucius sestoupí se sloupu a uteče se na hřbitov

mězi hyeny, hady a šakaly. Vše marno. Jedné chvíle domnívá se vyléčenu býti sv. Antonínem, který před svou smrtí kolem sebe shromažďuje všecky poustevníky, mnichy, askety. Ale tu se Pafnucius dovídá, že Taida pracuje k hodince poslední — jako světice. Tu pokušení vybuchne až k šílenosti. A Pafnucius přiběhne do kláštera, ale Taida slov jeho neslyší, s očima k nebi obrácenýma šeptá: „Vidím anděly, proroky, svaté. Dva serafíni přicházejí pro mě. Jak jsou krásni! Vidím Boha.“ A s povzdechem vypouští duši. Jeptišky se P. lekají, a tu on sám cítí svou ošklivost. — První a třetí část jsou skvělým líčením života mnišského na hranicích pouště; druhá část — poutavý a duchaplný dialog filosofický — méně se nám líbí, poněvadž zdržuje děj. Za to výjevy, v nichž vystupuje bratr Palemon, líčení útěku Pafnucia a Taidy z Alexandrie, žehnání a loučení se sv. Antonína, smrt T. a j., jsou skvostnými obrázky. Ku konci podotýkáme, že práce ta připomíná trochu Flaubertovo „La Tentation de S-Antoine“ a poněkud „Akydisserila“ De L'Isle-Adamova.

Několikrát už v tomto časopise upozornili jsme č. čtenáře na práce *F. Fabra*, dnes jeho nejnovější roman „Un illuminé“ (Charpentier) zavdává nám příležitost poněkud šíře se o něm rozepsati. Podkladem následujících řádků kromě jiných studií jest rozbor jeho prací z péra Phil. Godeta. Fabre jest jedním z nejoriginalnějších současných spisovatelů francouzských; jeho díla vyznačují se pečetí osobnostní, vane z nich vůně silná, zdravá, poněkud ostrá, ale to právě poutá pozornost pozorného čtenáře, kdežto povrchní čtenář spisovateli nerozumí. Historii F. Fabra lze shrnouti v tato slova: jest dítětem Cévennes a dítětem Církve Jeho vroucně milovaná provincie a farka jeho strýce Fulcrana, toť dvojí vlast jeho vypravovatelského genia. Všecka jeho díla skládají se z těchto dvou živlů: ze vzpomínek na rodný kraj a z dojmů ze svatyně. Ve své autobiografii „Ma vocation“ píše o tom sám takto: „Nešel jsem do svatyně, abych ji líčil nebo posuzoval, tím méně abych z ní činil „métier“; svatyně přišla ke mně a zaujala mne silou častých návštěv, vzněty mého mládí, vytrvalou náklonností mé mysli, jí samé šťastně otevřené, a vždy jsem se zase do ní vracel, všechno v ní mne unášelo k nebesům, ku kterým mně strýc Fulcran prstem ukazoval.“ F. Fabre narodil se r. 1830. v Bédarieux, a na kolbiště literarní vstoupil svým romanem „Les Courbezon,“ který korunovala francouzská akademie. L'abbé Courbezon stoná horečkou křesťanské lásky. Jsa synem zámožných rolníků vynaloží veškeré jmění jejich na dobré věci, přivede matku svou na mizinu, zadluží se, zřizuje školy a nemocnice, a za to jest pokárán od svého biskupa, který ho přesadí z výnosnějšího obročí (kanonikatu) na farku v horách Orbských. Ale abbé jest nevyléčitelný: nic, ani důtky shůry, ani sarkasmy jeho spolubratří, ani nevděk farníků, nic nedovede ho vyléčiti z jeho vznešené manie, jež by z něho na jevišti prostrannějším, s prostředky většími, byla učinila „nového Vincence z Pauly.“ Matka chudého a šlechetného faráře Saint-Xistského, stará Coubezonka, zbožňuje svého syna, ale nade vše ctí v něm kněze; a když byla poslední kousek země odprodala, by ukojila jeho obětavou náruživost, praví: „Co jsme vlastně, že tak na té hroudě lpíme? Já, já jsem příliš milovala role, na nichž jsem vedle svého muže pracovala, a Bůh, aby mě potrestal, vyrval mi je rukou mého vlastního syna. Budiž jméno Páně pochváleno!“ *A. Koudelka.*

— Darier v Paříži začal vydávati dvouměsíčník „Annales des Sciences psychiques, recueil d'observations et d'expériences"; cena 12 fr. Spolupracovníkem je též slavný fysiolog Charles Richet.

Švedsko. Americký humor do švedské žurnalistiky uvedl *A. Hederstjerna,* jenž se obyčejně podepisuje „Sigurd." Ačkoli články „Sigurdovy" místy upřílišeností, chybou to i amerických humoristů, hřeší, přece jádro jejich je zdravé a pravdivé. Z prací jeho jmenujeme „Kaleidoskop" a „Vett och ovett."

Ku staré škole patří také povídkářka, kronikářka a redaktorka *Josefina Wettergrundová,* známá více svým pseudonymem „Lea." Její povídky, drobné to obrázky, vyznačují se zdravým a slušným humorem. Souborně vydává práce její Alb. Bonnier ve Stockholmě. — Doplňuje pak řadu starých publicistů *B. Schöldström,* jehož možno vším právem nazvati předním literarním historikem a kritikem švedským, neboť zná lépe nežli kdo jiný osobně většinu švedských spisovatelův a umělcův a nad to zná také důkladně cizí literatury. Práce jeho o Petöfim byla poctěna samou akademií uherskou.

Obrat v literatuře švedské, který se před desetiletím udál, způsoben byl hlavně Aug. Strindbergem, A. Ch. Lefflerovou a Alb. Ul. Bååthem.

V čelo hnutí postavil se Strindberg, jehož bychom, lze-li zavléci z našeho parlamentu roztřídění na pole literarní, na nejkrajnější levici evropských geniův umístnili, neboť způsob jeho psaní jest bezohledný, jak co pozoruje, tak to také napíše. Tím dovedeme si vysvětliti, proč spisy jeho na mnoha stranách budí nevoli, odpor, proč vlastně teď stojí osamocen. Sloh jeho jest dravý, místy však plný didaktických a lyrických reflexí, řekli bychom, že to duch nervosní, posud nevykvasivší se. Vyniká jako lyrický, dramatický a novellistický spisovatel, ale také jako kritik a umělec. Z jeho romanův uvádíme: „I röda rummet" (vlastně III. díl trilogie „Tjensteavinnans Son") a „Hemsöborna." Jest to líčení života „skalákův," obyvatelů přímořských výsep, ostrůvků, líčení věrné a místy nad míru dojímavé. Zvláště přírodě v „skalách" věnováno hodně místa. Perly novellistiky švedské obsahují sbírky „Giftas" a „Skärkarlslif."

Klidnější, rozvážnější nežli Strindberg jest *Anna Charlotta Lefflerová.* Stojí na krajní levici ne tak z citu, jako spíše z přesvědčení. Lefflerovou nazývají švedští kritikové „zosobněným, chladným rozumem" v jejich literatuře. Způsob psaní jejího jest průhledný, prostý všech zbytečných reflexí a klidný. Než zasedne ku psaní, napřed vše zrale rozváží, kdežto Strindberg píše, jak ho právě okamžitý nápad pudí psáti, a potom děj rozvinuje s mathematickou přesností Vyniká jako novellistka a dramatická spisovatelka.

Z trojice, která obrat v písemnictví švedském přivodila, dlužno ještě uvésti *A. U. Bååtha.* Olaf Hanson dí o něm, že při vší své obmezenosti (sic!) a nedostatku hudebního smyslu uměl obecenstvu podati ve svých básních kousek skutečnosti; Bååth komponoval choral k textu právě v té době oblíbenému u sedláků, jakožto nosičů kultury; pěl o důstojnosti potlačených, o dělnících, kteří zaslouží svou mzdu atd. Ale nových myšlenek neměl, a tak se stalo, že jeho vliv, který časek byl působivým, pominul a Bååth z „řad" vystrčen byl. Jiný zase kritik o něm dí, že lyrika jeho jest pěkná jako jarní den ozařující roviny švedské, že z nich vane teplý jara dech. Co se nás týká, jsou nám rozhodně milejší nežli básně plné světoborných a mnohdy také bezvýznamných myšlenek jiných velikášů. *A. Koudelka.*

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 7.

O kritice.

Píše *P. J. Vychodil.*

V oddíle tomto zbývá ještě promluviti, kterak zachová se kritika k t. zv. »řešení otázek« skrze umění, rozuměj otázek theoretických a zvláště praktických, otázek to současných a »palčivých.« Samozřejmo jest, že může se tu jednati jen o řešení, o jaké se pokouší umění, nikoli řešení vědecké; toto zajisté náleží pokaždé jistému odboru, a o něm také soudí kritika odborná. Pojednati pak o předmětě tom náleží zde, poněvadž otázky takové nejen poskytují umělecké latky — o té by nebylo již potřebí mluviti — nýbrž od umělců jistým svérázným způsobem bývají pojímány a prováděny. Tedy určuje se jimi a provedením jejich opravdu směr uměleckého díla, který nazvali jsme formou vniternou.

Nápadno jest, že o řešení takové pokouší se jen básnictví. V ostatních uměních užívá se sice všech vymožeností vědy, techniky, průmyslu, nových mravův a zvyků, nových potřeb atd. — ale o řešení nějakých otázek není tu řeči; na nejvýš se říká o umělci originalním, že v díle svém tu neb onu uměleckou záhadu rozluštil, tu neb onu dosud nepřekonatelnou obtíž překonal, tu neb onu ideu poprvé vhodným způsobem v díle svém provedl, a pod. Při všem tom ale jsme stále v říši umění, a umění takto jen se zdokonaluje, když v něm originaly povstávají; toho na něm podstatně požadujeme. Básnictví však někdy opouští půdu pouhé záliby aesthetické, záliby v aesthetickém obraze, nýbrž používá perutého prostředku svého, vševládného slova, by závodilo s ostatními slovesnými díly o zájmy skutečné; jimi oduševňuje a pohybuje postavy a děj, o nich dává postavám svým hloubati, které je oceňují, novými prostředky provádějí a z nových kombinací nové výsledky sestrojují. Jest nápadno, pravím, že takové t. ř. umělecké řešení časových otázek jen v básnictví se vyskytuje; je to nápadné a tím snad už mnohému podezřelé. Příčinu lze snadno pochopiti: jako jiné slovesné obory rády přeskakují meze přirozeně sobě vytčené, tak i básnictví, an prostředek jeho, řeč, je k tomu tak snadno svádí, a některá odvětví slovesnosti vědecké a umělecké jsou sobě na pohled tak blízká.

Kritice nastává zde otázka především povšechná: co souditi o té zásadě řešení problemů? dále jednotlivá: kterak posuzovati to neb ono dílo, které se představuje jakožto řešení nějakého problemu?

K prvé otázce může kritika správně odpověděti jednak zásadami aesthetiky vůbec, jednak rozborem těch rozmanitých rozlušťovacích prý pokusů. Prvý způsob bude od nepřátel aesthetiky ovšem odmítán jakožto aprioristický, akademický a pod. Dejme tomu, že jím jest, proto ještě není neoprávněn aspoň u toho, kdo má pojem o tom, co jest umění; jinak bude potřebí dohodnouti se, co sobě kdo uměním představuje. Básnická díla, která na takovéto rozlušťování se vydávají, jsou jistě podezřelá v obojím směru: uměleckém i tom rozlušťovacím. Zkoušíte-li cenu jejich uměleckou, odpoví se vám: podstata jejich spočívá v řešení problemu socialního, ne v útvaru aesthetickém; tento jest jen obálkou a okrasou. Umělec-prorok jen použil vymyšlených postav, aby svoje návrhy jimi volně a všestranně vyjádřil; vymyšleného děje s postavami pak použil, aby své dílo učinil působivější, aby své návrhy snáze rozšířil. Chladný hloubavý rozum je tu podporován prudkými city a vášněmi, a ty, jak známo, v rozhodnutích vůle mívají hlavní podíl: takto se problemy snáze zamlouvají a řešení jejich snáze se přijímá, poněvadž umělec k němu takořka násilím své lícně člověka zavléká. Na podráždění obecenstva zajisté není lepšího prostředku. Avšak spisovatel chtěl také něco řešiti, nechtěl vlastně jen básniti. Zkoumáte tedy tu věcnou stránku díla jeho a rozumové základy její. Tu se vám zase odpoví, že to není dílo vědecké, abyste tedy na ně nepřicházeli s měřítkem vědeckým; zástupce hlavní ideje na př. jest šílený, jest chorobný, a tudíž nesmějí vývody jeho zkoumány býti jako pojednání vědecké. Ale kdež tedy je to řešení problemů životních? A jestli tu jaké, pro koho pak jest ono? Vášeň a náruživost, idiotismus a pod. jsou špatní ředitelé a řešitelé otázek životních! Spisovateli v takovém případě jest velmi pohodlno, býti pojištěnu na obě dvě strany. A jistého druhu kritika přitakává k tomu popisem moderního r o m a n u, pravíc, že není to dílo ani přísně básnické ani přísně vědecké, nýbrž jakýsi proteusový útvar, přizpůsobený novým potřebám. No ano, po stránce emocionelní hoví takové projednání životních otázek nervosnímu pokolení, ale praktický výsledek jeho směrem nápravy k lepšímu jest více než pochybný. Přátelé toho druhu slovesnosti vliv její v kulturních dějinách velice přeceňují, přisuzujíce jí mnoho dobrých účinků, kterých neměla; že mnoho rozrušila, jest jisto, ale k nápravě bylo potřebí jiné práce, práce to vážné, nikoli hravé, romanové neb divadelní.

Poznámkami těmito míněna především ona díla básnická, ve kterých opravdu lze znamenati nějaké skutečné prohloubení a pokus jakéhosi prý řešení. O dílech, která sice záhadami praktickými plýtvají, ale dosť málo jim rozumějí — nedím, aby je řešila, netřeba dále mluviti; jen že u nás jest mnoho takových, a vyhlašují se za duchaplná rozřešení otázek socialních. Obojího druhu řešitelům kritika by asi hrubě neublížila, kdyby jim dala na uváženou: máte-li co skutečně vážného světu pověděti na opravu toho neb onoho zřízení společenského, tedy sestupte na půdu vědy a skutečnosti, aby vývody vaše vědeckými zásadami mohly býti měřeny, a neunikejte do říše vzdušné

a utopické, která není vhodným vzorem vážných poměrů životních; aneb ostaňte v říši vidinné, umělecké, a pak víme, že máme před sebou aesthetický obraz, který si neosobuje práva skutečnosti. Pokaždé ale kritika má právo a povinnost, měřiti dílu posuzovanému stejnou měrou, totiž zkoumati a oceňovati je podle toho, zač ono se vydává: dílo aesthetické podle aesthetiky, dílo problemové podle příslušné nauky.

IX.

Třetí podstatná součástka díla slovesného jest forma zevnější, mluva, při které potřebí zřetel míti k tomu, zdali sama o sobě je správna a zdali náležitě vyjadřuje, co vyjadřovati má.

V uměleckém díle především druhá stránka jest důležita, neboť ona činí t. zv. sloh umělecký, přimykajíc se těsně k představám a obrazům, jakými umělec svůj duševný obsah znázornil sobě samému, a jej nyní znázorňuje také druhým. Kritika tomu věnuje pilnou pozornost, neboť na projádření závisí celá působivost. Nepřiměřené obrazy, neurovnané věty, násilně vetknuté obraty a pod. jsou závažné vady v básni, při které všecko závisí na dojmu slohovém, ačkoli to ještě daleko není celá báseň; ale právě báseň jest na to, aby se už prvým dojmem zalíbila, ne aby se člověk s ní pachtil, jako gymnasista s Horatiem. Básníkům, jichž se věc týká, zdá se to slovíčkářstvím, které prý nemá smyslu pro myšlenky a ideje, rýpajíc se v takových malichernostech. Podivno! Žádný jiný umělec neopováží se takto odpovídati k výtkám na techniku se vztahujícím; a básník, jenž má vládnouti tímto nejpřirozenějším ze všech uměleckých prostředkův, odbývá je nadávkou pedantismu. Nálady a city nezbytně se pojí ke vhodnému projádření: není-li tohoto, nedostaví se ani ony, a ony jsou přece účelem, pro který se básní.

S tím souvisí též veršová úprava básně, kteréž — jako slovesné stránce vůbec — u nás dříve mnohem více píle se věnovalo, než nyní: kritika tu jistě poněkud ustoupila těm neustálým úsměškům se strany básníkův, jakoby ty věci byly zcela vedlejší. Nyní už málokterý kritik náš troufá si rozbírati básnickou dikci také podle prosodie a metriky. Rozbor takový nebyl by valně utěšený. Odtud si lze vysvětliti ten jásot, když někdy vyskytne se v češtině také nějaká báseň zpěvná...!

O básnictví vpravdě národním, t. j. takovém, jež by vniklo do nejširších vrstev národních, řekněme třebas popularním, i z těchto příčin slohových bude se u nás ještě asi dlouho mlčeti. Naše básnictví prý stojí obsahem i dikcí na závratné výši umělecké; s nepatrnými výjimkami odit profanum vulgus.

Ani správnosti jazykové nelze se dotknouti, aby rána nezabolela. A přece je v tom kus životního zájmu našeho, zájmu o národní svéráznost. Kritikové velkých literatur až dosud neostýchají se v posudcích děl vědeckých i básnických vytýkati jazykové vady. U nás v časopise literarním k tomu náleží hodná trocha odvahy; ještě takhle filologovi s pokrčením ramen se to promine. Zvyk u nás nedávno

minulý, v každém větším posudku výslovně upozorniti na správný či nesprávný sloh a jednotlivé poklesky, byl by už jako anachronismus, který by posměchu předních básníků se nevyhnul. Ale nelze nikterak říci, že by národní věštectví zbavovalo povinnosti, šetřiti úzkostlivě správné mluvy; ba právě ono ji nad jiné ukládá. Jakkoli nesměle tedy kritika »mistrům formy« tuto povinnost uvádí na paměť, a i za to ještě bývá tupena, právo její i v tom je zcela rozhodné. Když nešetří se toho, co vlastně rozumí se samo sebou, nezbývá nic jiného, než aspoň konstatovati, že se tak nestalo.

X.

Práce kritická, o níž tu promluveno, jest práce velmi vážná, zodpovědnosti plná, a to s významem praktickým — třebas i do nejkrajnějších krajností podpory hmotné. Co dobrého a chvalného, to třeba všemi dovolenými způsoby podporovati, co pak špatného a nechvalného, to třeba všemi dovolenými způsoby potírati. To znamená spolupůsobiti při dobrém; a to náleží vykonávati těm, kteří špatné od dobrého chtějí rozeznávati a veřejně rozlišovati. Zamýšlejí ovšem aby také druhé o tom přesvědčili a stejné mínění v nich vzbudili. Zájem stranný však tu nemá rozhodovati, nýbrž pravda a její důvody. Jako kritika hájí osobního sebevědomí a samostatnosti proti přemrštěnému kultu geniů, tak má také sama opírati se o samostatný věcný úsudek. Čím více lidí na ni dá, tím jest ona zodpovědnější; zneužívati té důvěry jest šířiti blud a podrývati samé kritice půdu.

Jaké budou účinky kritiky? Theoretické i praktické. Pravil jsem dříve, že kritika jistou měrou učí čísti, upozorňujíc, čeho v díle hledati, co tam jest, čeho tam není. V tomto náčrtku položen hlavní důraz na vniternou stránku díla uměleckého, na ten opravdový duchový fond, který v něm uložen a k požitku se nabízí; ta virtuosita, formalismus, veršová hříčka a pod. jsou někdy potřebným prostředkem, ale samy nám nemají dostačovati. Umělecká práce jest vážná, úkoly její jsou daleko vyšší, než umělé formování slov a vět. Kritika dopomáhá dílu, aby mu lépe bylo porozuměno, aby dle své pravé ceny působilo. A dosahuje toho tím, že čtenáře vzdělává, tříbíc jeho vkus a soudnost. Praktický pak účinek je ten, že dílům cenným dopomáhá k uznání, bezcenná pak doprovází k zapomenutí. Naši básníci toto druhé zovou ubíjením: no, jak libo. Vina, či vlastně zásluha ostává táž: cizopasníky odstraňovati.

Když už o těch umělcích jest řeč, dodejme ještě, co oni o kritice soudí. U mnohých jest mylný názor, jakoby je kritika chtěla poučovati, jak mají básniti. Kdybych to věděl, raději bych napsal báseň sám . . ., pomyslí si tu každý rozumný kritik. Kritika jest více pro obecenstvo čtoucí a kupující; umělec, chce-li, může z ní zvěděti, jaký dojem dílo jeho učinilo, a pro podruhé si toho všimnouti či nevšimnouti, změniti, co vadného, nebo státi na tom urputně dále. Kritika ho neobrací ani nenutí, ale zpravuje obecenstvo o svém

úsudku; na publikum bude pak záviseti, dá-li sobě básník říci či ne. Prorocké eruptivní síly u básníků šmahem uznávati nelze, abychom jim slepě se klaněli. Velkých děl uměleckých jest ve světě tak málo, a čeští umělci by chtěli, abychom každé dílo jejich nadšeným jásotem doprovázeli. Tu pak by česká literatura měla ročně míti víc epochalních básní než celá světová literatura; to přece jest požadavek neskromný. Ve velkých literaturách stává se, že za čtvrt nebo půl roku ze slušného počtu děl básnických jen jedno nebo dvě uznají se aspoň za cenná; někdy ani tolik ne. A my máme plýtvati samými veličinami! Vždyť potom pro dílo opravdu cenné už není měřítka ani potřebného superlativu; a pak zase se křičí o neschopnosti kritikově.

Jak viděti, jest práce kritická velmi nevděčna; u nás v těsných poměrech osobních, obchodních atd. stává se někdy až nemožnou. Bylo by zbytečno naše básníky k nějakému uznání těch obtíží přemlouvati. Nadávkami svými, kterými kritiku zasypávají, prozrazují, že běží jim o osobu jejich, nikoliv o blahodárný vliv umění. Samostatnému úsudku nadávky ty neuškodí, jen že takový úsudek pak nesnadno najíti; exponovati se takové veřejnosti každý nemá chuti, a u nás přemnozí, nejpovolanější, ani nesmějí a nemohou, nechtějí-li řádné působení svoje zmařiti. Potom dostavuje se z pravidla volání »o potřebě pravé kritiky,« když ti nepraví byli umlčeni.

Nazvali jsme kritiku vědou i uměním; tímto v širším významu. Ona jest však i řemeslem, a to zhusta velmi pracným a nudným. Oč by kritik jinak ze svého zájmu ani nezavadil, to jest mu čísti, studovati a promýšleti. Rozumí se ovšem, že za duchamornou tu kolikrát práci stihne jej pak pomluva; jakoby bylo nevím jakou rozkoší, básníkovi vytýkati vady a s ním se příti. Vždyť přece kritik také by se raději pokochal a osvěžil, a dle toho také raději chválil než haněl. Nekalá úmyslnost, s jakou básníci svoje manýry vnucují, podkládá se kritikům, kteří jsou odsouzeni takovými věcmi ještě vážně se zabývati a mařiti jimi drahocenný čas. Jakého díku se jim za to dostane, víme. V soustavné práci kritické ovšem nezbývá nic jiného, než také zabývati se prostředními a nezdařilými plody, tak jako jest podle poměrů nezbytno, aby takové byly vydávány. Básník ovšem každý má zájem, aby dílo jeho bylo přijato chvalně, a proto snadno jest uražen, poněvadž není nepředpojat. Že by však kritik vůbec měl nějaký osobní zájem na tom, aby mohl »řezati,« toho nechápu. Vždyť by jinak mohl žíti ve svatém pokoji a nevystavovati se zbytečně útokům pro věc, po které mu konečně nic není, kdyby mu nešlo o věc a o povinnost jeho, pozvednouti povolaného hlasu svého pro neb contra; zvláště když — jako u nás — strana kritice literarní nepříznivá má takořka celé t. z. veřejné mínění v rukou. Proti takovému proudu plavati jest zajisté nemilá věc — ale bohužel také nemilá povinnost. Kteří přece povinnost tu konati se odvažují, ty odbývati nepěknými výčitkami a podezřeními jest sice velmi pohodlné, ale také velmi nepěkně illustruje vlastní povahu útočníků, kteří

nedovedou si představiti hlubších a vážnějších pohnutek v práci literarní, nežli jest sobectví a zištnost; bezpochyby oni sami lepších nemají.

* * *

Pokusil jsem se několika těmi volnými úvahami objasniti některé otázky o naší kritice, zvláště básnické. Nemínil jsem psáti soustavnou theorii kritiky vůbec, nýbrž podle našich okolností pozdržel jsem se u některých předmětův, o sobě snad méně důležitých, déle a častěji, jiných pak jsem úplně pominul. Byli jsme již několikráte nazváni až i škůdci a nepřátely české literatury. Výčitku takovou ovšem klidně sneseme. Ale pro toho, kdo není zaslepen pokřikem novinářským, rozvinuli jsme alespoň poněkud zásady stanoviska našeho, na kterém, jak jsem hned na počátku podotknul, nezvratně hodláme státi, pokud vůbec obstojíme. Vedeni jsme opravdovou láskou k rozvoji a zdokonalení slovesnosti naší, jakožto důležitého prostředku ku vzdělání a zušlechtění národnímu. I my jsme podrobeni kritice cizí, která pro nás ovšem znamená více než pro valnou část literatury, námi posuzované, totiž mravní a hlavně hmotnou podporu — anebo pád. Jako plod básnický potřebuje ohlasu, jsa jinak bezúčelný, tak hlas kritický potřebuje souhlasu. Ani jeden ani druhý není prací soukromou, nýbrž výrazem smýšlení mnohých; jakmile nedovede sobě získati souhlasu, význam jeho klesá. Ačkoli děje se to pokaždé z příčin nestejných, přece i pro kritiku takový neúspěch v obecenstvu (— ani ne tak v písemnictvu samém, alespoň ne tak záhy —) je znamením, že se neujímá, nedovedouc dosti přesvědčovati — buďto vinou svojí neb obecenstva. V tom případě buď napraví, v čem pochybila, aneb ustoupí s dějiště, jestli sobě vědoma, že má pravdu. V jednotlivostech není tu neomylným nikdo, v zásadách ale jsou pravdy nepopíratelné, od nichž ustoupiti nelze, tak že zbývá jen buďto pravdy ty hlásati, aneb nechati se umlčeti.



Posudky.

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl II. „Očistec.“ (O.)

Zpěv XXV. Mezi tím co vystupují úzkou stezkou do sedmého kruhu, táže se Dante, jak mohou duše, odloučené od těla, hladověti, žízniti a hubeněti; Statius odpovídá, že duše oddělena jsouc od těla, soustředí kolem sebe vzduch na způsob těla jakéhosi, na němž pak se ukazuje to, co bylo na těle skutečném (jak se domníval Origenes a jiní); další postup jim poněkud zamezují plameny, jež v tomto kruhu kolem šlehají; duše zpívají hymnus: summae Deus clementiae (sabbato ad matut., jehož obsah jest prosba o dar čistoty); pak opětují slova Marie Panny: »muže nepoznávám,« a jmenují ty, již zachovali čistotu, kterou ukládá ctnost a manželství (panictví a svatost či věrnost manželství):

v. 135. jež nestihnula cizoložství rána.

Zpěv XXVI. Básníci postupují dále; slunce svými paprsky celou západní stranu modrou proměnilo v bílou, čili blankyt zbělilo:

v. 4. Na pravé rámě slunce svit mi vnikal,
a září západního nebe celý
kraj v plamen měnil, z něho modro svlíkal;

v plamenech se očisťují smilníci; Dante chtěje dověděti se, kdo jsou, je osloví: ó duše, jež jisty jste, že dojdete pokoje, ať již kdykoli (dříve nebo později):

v. 53. ... duše, které poklid svatý,
ať kdekoli, již pojištěný máte;

(poklid svatý není kdekoliv pojištěn, nýbrž jen v nebi): splněna budiž brzo vaše větší vůle, tak aby vás v sebe pojalo nebe, jež plno lásky jest a nejvíce prostranné:

v. 61. Leč touhy žár, když má být zkonejšený
a nebes kruh být vaším, veletoky
jenž lásky proudí nejdál rozpřažený;

povězte mi, kdo jste? Dva se mu dají poznati a rozmlouvají s ním.

Zpěv XXVII. Aby se dostali z kruhu sedmého na vrchol hory, musejí projíti plamenem; anděl pěje: »blahoslavení čistého srdce,« a odvahy dodává Danteovi, by pustil se do plamenu, neboť nemůže vystupovati vzhůru, kdo dříve neprošel plamenem:

v. 10. ... duše svaté, dokud nešlehají
vás plameny, vám průchod volný není.

Virgil praví Danteovi, že tam za plamenem jest Beatrice; co plamenem se ubírají, smaže anděl poslední P s čela Danteova; andělé pějí: »pojďte vyvolení Otce mého«; když přišli ke schodům, vedoucím na vrchol, setmí se, a Dante usne, a ve snu se mu ukáže Lia (symbol života činného) a Rachel (symbol života rozjímavého); k ránu procitne a vystoupí až na nejhořejší schod; Virgil mu praví, že tuto končí se vůdcovství jeho: viděl jsi, synu, oheň časný (očistec) a věčný (peklo), a přišel jsi v kraj, kde já (svou silou) více nerozeznávám (kde rozum lidský má své meze):

v. 127. A děl: žár věčný s časným, synu milý,
jsi viděl již a dostoup v ony kraje,
kam sáhnout silou zrak můj nemá síly;

nečekej nyní na mé slovo nebo pokyn: tvá síla, jež u volbě rozhoduje, jest svobodna, správna, zdráva (očistěna od žádostí a chtíčů hříšných a poslušna rozumu), a bylo by chyba, nejednati dle náhledu jejího:

v. 139. Na slovo nečekej ni pokyn malý,
tvůj soud jest volný, zdravý v každé době,
a hřeší, kdo jej náhledem svým kalí;

svůj vlastní soud kaliti svým náhledem!

Zpěv XXVIII. Dante vystoupí na vrchol hory (pozemský ráj) a přijde k řece, na jejíž protějším břehu slyší zpívati paní veliké krásy (Mathilda, symbol oddanosti k Církvi); Dante ji prosí, by přistoupila blíže, aby mohl dobře porozuměti zpěvu: a ona splnila mou prosbu, přiblíživši se tak, že sladký hlas její až ke mně dozníval i s obsahem (slyšel jsem dobře nápěv a i srozumíval obsah):

v. 58. Mé tužbě ihned otevřena brána,
tak přišla blíž, až sladkých tonů vnada
i se smyslem mnou byla pojímána.

Mathilda dí Danteovi, toto místo že jest ráj, v němž nevinen žil kořen lidský (prvorodiče):

v. 142. Zde lidstva kořen nemusil hřích nésti.

Zpěv XXIX. Mathilda končí popis ráje slovy: »blahoslavení ti, jichžto přikryti jsou hříchové« (žalm 31, 1.): Dante praví dále: veliký les náhle byl osvětlen jako bleskem, a zazněl zpěv tuze milý a sladký, protož mne spravedlivá nevole pojala, tak že jsem káral odvážlivost Evinu:

v. 23. ... Evy vzdor z vší síly
jsem kárati zde musil v těžkém žale;

neboť kdy nebe i země poslušny byly (Bohu i člověku, působivše jemu rozkoš: »vládnouti budeš!«), tu žena, sotva učiněna (tedy v plné a zdravé síle těla i duše), nedovedla státi pod závojem (jenž jí zatajoval poznání dobra i zla); potom praví, že uzřel nějaké předměty: velká vzdálenost, jež byla mezi námi a těmito, klamně působila, že vypadaly jako sedm stromů zlatých:

v. 43. Dál vzdálenost, jež zraku věci kryje,
mne zjevem sedmi zlatých stromů víže,
jichž lesk, ač vzdálený byl, v zrak mi bije;

(vzdálenost věci kryje, a přece vzdálený předmět v zrak bije!) ale když jsem byl tak blízko, že předmět společný (společná podoba dvou věcí), jenž smysly klame, neztrácel už pro vzdálenost některého činu svého (toho, čím se od druhého podobného předmětu různí): ta síla, jež rozumu látku (k prozkoumání) podává (postřehující a odhadující, vis apprehensiva et aestimativa) postřehla, že jest to sedm zlatých svícnů:

v. 46. Leč chůzí svou, když stanul jsem jim blíže,
tu předmět společný, jenž smysly šálí,
jsem rozeznati mohl bez obtíže.
Tu síla, kterou soudí rozum, v dáli
tam sedm zlatých svícnů rozeznává.

Pak vidí Dante průvod duchů blažených, oděných v roucha bílá; stoje u vody vidí v této svůj obraz, jako v zrcadle, kdykoli do ní popatří:

v. 67. Na levo vlny v stříbrolesku byly,
jak v zrcadle mou levou tmavou stranu
obrážely, jak pouť má k nim se chýlí;

přistupuje pak na samý břeh, kde zastaví krok, aby na průvod lépe viděl:

v. 73. tož, bych lépe viděl, zastavit krok planu;

čtyřiadvacet kmetů přichází, pějíce: budiž požehnána mezi dcerami Adamovými, a požehnány buďtež na věky tvé krásy (milosti, gratiae):

v. 85. „Buď žehnána!“ ti pěli pohromadě,
„z dcer Adama, žehnána vínkem slávy
v svých nekonečných ctností luzné vnadě!“

pak praví Dante: vidím čtyry zvířata (čtyry evandělisty), na jejichž popisování netrousím rýmů (nerozepisuji se šíře, neboť si toho šetřím na věci jiné):

v. 95. ... Málo hýří
při popisu těch potvor zpěv můj rýmy;

kdo chce jich popis znáti, čti Ezechiele: jak on je popsal, tak přišla v tato místa, s tím toliko rozdílem, že co do (počtu) křídel Jan (evanděl.) jest se mnou, a od tohoto (Ezechiele) se liší (Jan totiž praví, že měla po šesti, Ezechiel že po čtyřech křídlech):

v. 104. ... kde o křídlech řeč je mi,
ne s ním, leč s Janem souhlasí má báje.

Obklopen těmito zvířaty táhne Noh (orel shora, zdola lev, symbol Krista Pána, v němž jest přirozenost božská, naznačena orlem, a lidská, naznačena lvem) dvoukolý vůz vítězný; u pravého kola jsou tři paní (tři božské ctnosti), u levého čtyry (čtyry základní ctnosti); za touto skupinou viděl jsem dva kmety (Lukáše a Pavla): první dle roucha se zdál býti (lékař) z rodiny Hippokratovy, jejž dala příroda ku prospěchu těm živočichům, jež má nejvíce ráda (lidem):

v. 136. Ten z Hippokrata zdál se býti věku,
jejž příroda té zvěři darovala,
jíž nejvíc dobra přála ze svých vděků;

za těmi jdou čtyři kmeti (Jakub, Petr, Jůda a Jan, spisovatelé listův apoštolských) a jeden kmet (Jan, spisovatel zjevení); celý průvod (zobrazující vítěznou Církev Kristovu) přišel až na to místo, kde na protějším břehu Dante stál; zahřmělo a průvod se zastavil.

Zpěv XXX. Jeden ze čtyřiadvaceti kmetů, kteří stojí mezi vítězným vozem a sedmihvězdím, volá: »veni de Libano« (sestup s Libanu, Píseň Šalomounova 4, 8): na tento hlas takového kmeta (Šalomouna) pozdvihne hlasů svých sto sluhův a poslů života věčného (andělů) volajíce: »Požehnaný, jenž přicházíš« (Mat. 21, 9), a »podejte lilie plnýma rukama« (manibus o date lilia plenis, Aeneis VI, 884.):

v. 16. Na božském voze pozvedlo se k výši
sto kmetů hned ad vocem tanti senis
a sluhů, poslů z ráje věčných říší.

Při tomto volání andělův a blažených sestupuje s nebe Beatrice (symbol moudrosti božské), a Virgil zmizí; Beatrice chladně osloví Danteho, vytýkajíc mu jeho chyby, tak že stojí (zaražen) bez vzdechův a slzí; ale když andělé útrpnost s ním majíce volají: »proč jej tak trápíš?« tu se mu uvolnilo, a on praví: led (leknutí), jenž se mi kolem srdce stáhl, proměnil se v dech a vodu, a s úzkostí mi ústy a očima vyšel z prsou (rozplynul ve vzdechy a slzy = vzdychal jsem a plakal):

v. 97. Tu v úzkosti se moje smysly lekly,
led kol mé hrudi na vzduch, vodu splynul,
a ústy, zraky proudy její tekly;

Beatrice pak andělům podrobněji uvádí chyby Danteovy.

Zpěv XXXI. Beatrice ještě dále vytýká mu jeho chyby, k nimž on pláče se vyznává, an praví: pomatení a strach mi z úst vynutily takové »ano,« kterémuž aby kdo porozuměl, musil se mi podívati na ústa (nebylo slyšeti zvuk hlasu, nýbrž jen viděti, že rty se mi pohybují):

v. 13. Strach s popletením, směs to věru rmutná,
mi „ano" takové z úst vytlačily,
že pochopiti je, tvář byla nutná.

Beatrice vytýkajíc pokračuje: přes touhy mnou tobě vlité (dobrá vnuknutí), které tě k tomu vedly, bys miloval dobro, nad něž již není, co bychom mohli žádati (nejvyšší dobro, Bůh, v němž se naplní a upokojí všecko přání naše): jaké příkopy a řetězy na svém pochodu jsi nalezl (jaké překážky se ti nahodily, kteréž ti tolik bránily), že jsi se zbavil vší naděje (přemoci je)?

v. 22. Pak zase ona: „s city plamennými,
jež učily tě dobro milovati,
jež silami jen hledat máme svými;
jakými příkopy ses musel hnáti
a řetězy, že v dobru dále spěti
jsi každé naděje se musel vzdáti?"

Dante pak s pláčem a hlavou svislou vyznává své chyby: na to mu Beatrice dodává odvahy, a on praví dále: jak jsem narovnal obličej svůj (pozdvihl hlavu), spatřilo oko mé, že prvé bytosti (andělé) ustály od házení květů:

v. 76. A moje tvář jak se k ní obrátila,
že prabytosti od házení květů
ustály, nyní v chvíli této zřela;

a oči mé doposud málo jisté (bázlivé) uzřely Beatrici obrácenou k Nohu (Kristu Pánu), jenž jest jedna osoba ve dvou přirozenostech:

v. 79. A plachý zrak můj viděl jako v letu,
jak Beatrice k Nohu obrácena,
jenž jedna bytost jesti dvojích světů;

(to by ovšem nebylo nic zvláštního, neboť i člověk jest »jedna bytost dvojích světů«:) Dante praví dále: poznáním hříchů svých a lítostí byl jsem docela zdrcen; když pak srdce zase mi navrátilo sílu na venek (když jsem se zpamatoval a zase viděl a slyšel), viděl jsem nad sebou státi onu Paní, kterouž jsem dříve samotnu nalezl (Mathildu), a tato pravila mi: drž se mne, drž se mne (pevně)!

v. 91. Když smysly že se vrátily jsem cítil,
zřím samotnou nad sebou státi paní
a děla: pozor, bys mne dobře chytil!

ponoří jej v řeku Lethe, v níž jest voda zapomnění (hříchů; neboť lituje-li člověk hříchů svých a činí-li dobré předsevzetí, pak může jich zapomenouti, by snad ze vzpomínky na ně nevzniklo mu nové pokušení; obmytí ve vodě znamená odpuštění viny ve svátosti pokání), a vytáhne jej na druhý břeh; čtyry ctnosti mravné jej přivedou k vozu, a tři božské ctnosti ho představí Beatrici, žádajíce, by jemu odhalila svou tvář, což ona učiní. Dante uzavírá zpěv volaje: ó Beatrice

(ó moudrosti Božská)! kdož by se pokusil tebe popsati, jaká jsi se mi zjevila tam, kde nebe (andělé) tě zastiňují (pokrývají květinami) souzvučně pějíce? anebo kdož by tě mohl popsati, jak jsi se mi zjevila tam, kde nebe (sféry nebeské) svým pohybem vydávají souzvuk luzný?

v. 91. (kdo by se odvážil) tě popsat chtěje, jaks přede mnou byla,
co nepřestaly sféry v souzvuk zníti.

Zpěv XXXII. Dante praví: tak toužebně zraky mé na Beatrici utkvěly, by ukojily desítiletou žízeň (Beatrice před 10 roky zemřela), že ostatní mi vyhasly (utuchly):

v. 1. Tak pevně upřené mé byly zraky,
svou žízeň desíti let ukojiti,
že ostatní mé smysly jaly mraky;

a tyto (zraky) zde i onde (po obou stranách) měly zeď bezstarostnosti (nedbaly o to, co na pravo a na levo jest, čili o ostatní věci), tolik je k sobě přivábil svatý úsměv starou sítí (bývalou silou):

v. 4. Na stranách všech dokola zřím se tmíti
zeď nevidění, její úsměv svatý
tak chytil mne zas starou svojí sítí;

tu násilím (proti mé vůli) byl obrácen můj zrak ku levé straně mé od oněch bohyň (tří božských ctností), neboť zaslechl jsem jejich hlas volající: příliš utkvěle (hledíš)!

v. 7. Tu náhle: „příliš mnoho jesti jatý
tvůj zrak," hlas tří zněl. Ku levému boku
jsem násilím obrátil můj zrak vzňatý;

a obměna, kteráž v očích se stane, když právě sluncem jsou proniknuty, učinila, že na chvíli jsem byl beze zraku (že jsem na chvíli neviděl):

v. 10. A onen stav, jenž nastává vždy v oku,
když příliš slunce záře v hloubku vnikla,
tmu na chvíli stlal v ústret mému kroku;

však když po chvíli mé oči zase síly nabyly, viděl jsem, že slavný voj obrátil se po mé straně pravé, a ubíral se dále, maje v čele svit slunce i sedmi světel (svícnů):

v. 16. Ta řada svatá mně po pravé skráni
jdouc průvodem a v čele svity
těch sedmi světel, vzadu slunce plání;

průvod přichází ke stromu vysokému, na němž není listův ani květů; Noh uváže vůz na tento strom, a duchové blažení volají: blahoslavený jsi, Nohu, jenž jsi neutrhl ovoce se stromu tohoto (byltě poslušen Otci ve všem)! Strom se zazelená a rozkvete; zástup dále se ubírá (do nebe) za Nohem zpívaje sladší a hlubší píseň:

v. 90. zpěv jeho hlubší, slabší notou vzňatý.

Beatrice praví Danteovi, aby dobře pozoroval vůz, a pak až se vrátí (na zemi), aby celý ten průvod popsal, načež on praví: já, jenž celý pokorný u nohou jejich jsem stál očekávaje rozkazů jejich, obrátil jsem oči a mysl, kam ona chtěla:

v. 106. ... Já, kterého tísní
jen touha klesnout k nohoum jí, se díval
a smyslové mi v zření byli přísní;

pak vypravuje, co byl spatřil: na vůz dorážel orel, pak se k němu připlížila liška, pak přiletěl opět orel a střásl na vůz mnoho peří se svého těla, pak ze země vylezl drak a ocasem prorazil dno vozu; tímto se naznačují některé minulé nehody Církve (překlad v obsahu str. 239. praví: vidění Danteovo o příštích osudech církve): orel poprvé na vůz dorážející naznačuje pronásledování pohanských císařů římských; liška nástrahy Novatianovy, orel peří setřásající znamená pozdější císaře římské, kteří Církev obohatili, a ji majetkem k její škodě obtížili; drak znamená úskoky Fotiovy proti Církvi.

Zpěv XXXIII. Zpěvu paní (ctností božských a mravních, tyto nehody Církve opěvujících) naslouchá Beatrice vzdychajíc a rozlítostněna a změněna (v obličeji bolestí a lítostí) tolik, že Panna Maria pod křížem jen o něco více byla změněna (jen bolest Panny Marie byla větší):

v. 4. A Beatrice zbožně v povzdychání
jim naslouchala, tak že Panna svatá
pod křížem nestála kdys v takém lkání.

Pak sama zapěla: »maličko a neuzříte mne, a opět maličko a uzříte mne« (Jan 16, 16), čímž naráží na dočasné přeložení sídla papežského do Avignonu (překlad má k těmto slovům poznámku: »čisté učení Krista bude na čas zatemněno«); pak vykládá Danteovi, že vůz, jehož dno prorval drak (ve smyslu mravném: vyrval z církve pokoru a chudobu), byl a není (t. není takový, jaký býval, vinou Boniface VIII., Klementa V. a krále francouzského Filipa Krásného); překladatel k těmto slovům poznamenává: »Dante nepovažoval Boniface a Klementa za pravé papeže, pro něho papežství neexistovalo.« (!) — Dante, jak z jeho komedie všude vysvítá, klade papežství, jelikož duchovní moc, výše než císařství římské, a i o špatných papežích mluvě dobře rozeznává osobu jejich od důstojnosti, které si vždy velice váží; tož překladatel všecka tato místa přehlédl, že tak směle opovažuje se tvrditi, že »pro něho papežství neexistovalo.«

Beatrice pak Danteovi utajenými slovy předpovídá, že brzo přijde ten, kterýž Církev osvobodí a i lid italský; pak dodává, že od této chvíle bude jasně mluviti:

v. 100. Od chvíle té nechť nahá v zrak ti hárá
má každá řeč;

došly vrchole hory, a Mathilda ho ponoří do řeky Eunoe, čímž jako obrozen jest a schopen vystupovati ku hvězdám.

Drobnější některé vady není třeba uváděti, stalyť se patrně jen »k vůli rýmu,« jako: nám dána řeč a smích a ručejemi — slz proudění (str. 152.), krok malý s jejím malým v souzvuk veda (172.), na svém retu vláhu — těch prvotin nebeských plesů nesa (origin.: v obdivu kráčel jsem mezi prvotinami věčné rozkoše, 173.), na líci jeho týž se podiv sváří (174.), mladý den se nítí (180.), věru v křeči se pletla síla má (origin.: byl jsem po-

mateu, 185.), bratře, proč... otázkou nestrháš své tužby hráze (origin.: proč se neodvážíš ptáti se mne? 199.) atd — Budiž podotknuta ještě tato zvláštnost, že Vrchlický v poznámkách str 229. sedmero darů Ducha sv. takto uvádí: bázeň, soucit, udatnost, vědění, rada, moudrost a opatrnost: kdežto obyčejně se vypočítávají takto: dar moudrosti, rozumu, rady, síly, umění, pobožnosti a bázně Boží; — potom čtyry základní ctnosti jmenuje na str. 204. moudrost, spravedlnost, stálost a střídmost; na str. 229. však: opatrnost, spravedlnost, mírnost a statečnost.

Dr. V. Šimanko.

Dějiny umění výtvarných. Píše *K. B. Mádl.* V Praze 1891. Nakl. Bursík a Kohout, knihkupci c. k. české university. Vychází v sešitech po 30 kr.

V kulturních dějinách lidstva i jednotlivých národů náleží výtvarným uměnám přední místo. Všecky veliké literatury honosí se obsáhlými, nádherně vypravenými knihami v tomto oboru; žeť pak i nám dostane se nyní obšírného, illustrovaného, původního spisu o tomto předmětu, jest nepopiratelným příznakem utěšeně pokračujícího rozvoje naukového písemnictví českého. Že tyto první české dějiny výtvarného umění nezůstanou za podobnými spisy cizojazyčnými, toho zárukou jest nám autor jejich, jenž k dílu tomu prokázal svou způsobilost četnými studiemi o památkách uměleckých, najmě českých, otištěných v různých sbornících a časopisech. Jinak lze již z posavade vyšlých čtyř sešitů, v nichž probrány jsou dějiny umění ve starém Egyptě, s dostatek posouditi hlavní rysy i směr a způsob líčení celého díla. Spisovatel nepřestává na výčtu a popisu uměleckých památek, pokud se nám zachovaly, nýbrž pohlížeje na vývoj umění výtvarných jakožto na důležitou součást lidských dějin vůbec, vykládá přirozené podmínky tohoto rozvoje, založené v povaze země i lidu, a ve společenském zřízení, zvláště pak v kultu jeho. Hojnou látku, čerpanou z nejlepších odborných spisů hlavně anglických a francouzských, podává slohem plynným; mluva mohla místy býti správnější. Právem spis. vyhýbá se zbytečnému bombastu planých kontrovers o sporných věcech, v nichž němečtí professoři si libují. Typografická úprava tohoto díla je skvostná; illustrace, provedené dle fotografických snímků, jsou věrné a sličné. Těšíme se na další sešity nákladného podniku toho, jenž zasluhuje přízně všech vzdělanců českých. Cena sešitu velkého formatu o 24 stránkách průměrně se 16 illustracemi jest přiměřena. Na obálce čteme, že celý spis vyjde ve třech dílech, z nichž každý obsahuje jedno velké období umělecké, totiž Starý věk, Střední věk a Novou dobu, tvořiti bude o sobě uzavřený celek. Úplné dílo bude ozdobeno více než 600 illustracemi dřevorytu, cinkografií, světlotiskem a barvotiskem, kromě toho budou připojeny k jednotlivým svazkům mapy a synchronistické přehledy. Nakladatelé oznamují, že část první, obsahující dějiny národů východních, ukončena bude asi v 10 sešitech. Dle toho bude celé dílo velice rozsáhlé. Přáli bychom si jen, aby u vydávání jeho neopakoval se oblíbený u nás zlozvyk, že totiž nákladné dílo, jakmile dosáhlo přízně obecenstva, bývá nad skutečnou

potřebu protahováno zbytečnými úvahami o podřízených podrobnostech, čímž počet sešitův a výlohy k omrzení odběratelů do nekonečna vzrůstají. Zkušený autor bude, jakož doufáme, dle slov básníkových »In der Beschränkung zeigt sich der Meister,« zajisté šetřiti náležité míry co do rozsahu a volby látky, aby nádherné dílo toto nad potřebu nevzrostlo a pravou souměrností i úměrností vynikalo. *k.*

Cesta pana Lva z Rožmitála po západní Evropě r. 1465.—1467. Podle jeho průvodců upravil *Fr. A. Slavík.* V Telči 1890. Nakl. E. Šolc. Str. 127. Cena 70 kr.

Český bohatýr pan Lev z Rožmitála, bratr královny Johanny, manželky Jiřího z Poděbrad, súčastniv se o hromnicích r. 1465. jakožto člen strany katolické sněmu v Praze, svolaného ku zjednání náboženského míru v Čechách, nastoupil brzy potom dalekou okružní cestu po cizích zemích. Účelem jeho bylo, aby na královských a knížecích dvorech západní a jižní Evropy národu a králi českému získal přátele, aby přičinil se o nápravu nepříznivého mínění o Češích, jež od válek husitských a zvlášť od loupežných výprav Táborův a Sirotků do cizích zemí po celé Evropě zavládlo; aby po tehdejším zvyku konal skutky rytířské, a poznaje různé mravy i obyčeje jiných národů, mohl dle nich učiniti si život příjemným. V komonstvu jeho byli rytířové čeští a též někteří polští, dále hudci, kuchaři a jiní služebníci po způsobu rytířském. Skvělá tato družina ubírala se z Prahy Německem do Nizozemí, přes moře do Anglie, odtud po moři do západní Francie, po severozápadních Španělích, Portugalskem, středním Španělskem do jihovýchodní Francie a po severní Italii, odkud po dvou letech zeměmi alpskými přes Vídeň šťastně vrátila se do vlasti. Pan Lev vystupoval na této výpravě všude jako český velmož starého dobrého jádra, osvědčuje nábožnou mysl a ducha rytířského, všímal si bedlivě církevních i světských památek, a kdekolivěk naskytla se mu příležitost, ukázal se společníky svými v rytířských zápasech pověstnou českou udatnost, tak že získal si četná uznání a skvěla vyznamenání od panovníků, knížat, biskupův a měst, jež navštívil. Slavnou tuto cestu českého bohatýra popsali dva průvodcové jeho, po česku rytíř Šašek z Mezihoří v Plzeňsku, a po německu Gabriel Tetzel z Norimberka. Český rukopis Šaškův ztratil se později, zatím však přeložil jej do latiny a zachoval takto obsah jeho brněnský probošt Stanislav Pavlovský z Pavlovic, později biskup olomoucký. Německý cestopis Tetzelův zachoval se a byl r. 1844. ve Stuttgartě vydán. Na základě latinského překladu spisu Šaškova i jiných pramenů vydal r. 1824. v Brně Jos. Ed. Horký dvoudílný německý spis o cestě páně Lvově z Rožmitála jakožto příspěvek ku dějinám XV. věku. V české literatuře měli jsme posud o této pamětihodné výpravě pouze malou stať od Mikovce ve »Květech« r. 1847., až teprv nyní pořídil prof. Slavík celý popis této cesty, a to dle latinského překladu z rukopisu Šaškova, vloživ do něho ty zprávy Tetzelovy, jimiž některé příhody a věci místněji jsou

vylíčeny. Neveliký tento spis jest vzácným historickým pramenem z patnáctého století. Mezi nejzajímavější stati jeho náleží pověst o »zemi za mořem,« kterou pan Lev slyšel »na konci světa,« na břehu portugalském ve vsi zvané Finisterrae. Z pověsti té je zřejmo, že již tehdy (1466) bylo v Portugalsku jakési ovšem jen nejasné tušení o »zemi za mořem,« kterou potom po 26 letech (1492) slavný Janovan Krištof Kolumbus do opravdy objevil. Vydavatel vyčítá v úvodě zachované paměti všech staročeských cestovatelův, a podává, čeho ku porozumění cestě páně Lvově věděti třeba. Ku konci připojen jest kromě obsahu dvojí seznam osob a věcí i událostí v cestopisu vylíčených. Kromě tří malých poznámek pod čárou nepřičinil jinak vydavatel k textu ničeho, ač bylo by prospěšno, kdyby pod čárou byly opraveny některé historické i geografické omyly obou cestopisců patnáctého století, a podány též některé vysvětlivky, pro široké kruhy čtenářstva nezbytné. Pěknou ozdobou knižky jest titulní list, provedený v barvách dle původního náčrtu Alešova. *Fr. Ekert.*

Zkažená krev. Psychologický obrázek o 1 dějství. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 50. Cena 30 (!) kr. Dram. díla *Lad. Stroupežnického.* VII.

Pan farář Štěpanovský, milovník umění, ujal se mladého Karáska, osiřelého vnuka kostelníkova, a dal jej vyučiti řezbářství. Právě chce jej poslati na uměleckou cestu do ciziny — k čemuž i milostivá vrchnost chce přispěti. Tu zvěstuje kostelník, že řezbář se zamiloval do dcery známého zloděje, maje ji jedinou z celé rodiny za počestnou; též otec její tak myslí. Zatím ona ukradne na samé faře vzácný skvost a přistižena takořka při hotovém skutku. Tím farářovo i kostelníkovo úsilí proti zamýšlenému sňatku nabude neočekávané a rozhodné podpory; Karásek o takové nevěstě už nechce ani slyšeti.

»Zkažená krev« chce býti dokladem »starodávného přísloví: Jablko nepadne daleko od stromu; co se z kočky narodí, chytá myši.« na (sic) kteráž přísloví kostelník »moc věří.« Pan spis. nazval dílko psychologickým obrázkem. Ovšem psychologie v něm právě mnoho není a býti nemůže. Neboť když v takové drobotině měl býti směstnán děj s rozličnými nahodilostmi (návštěva paní, jež onen skvost v kostele ztratila, návštěva a hovor otce nevěstina, výklad kostelníkův), tu na rozbor hlubší nemohlo zbýti mnoho místa. Opravdu pak je ta psychologie také velmi »skočná.« Snoubenci vedou si před farářem nápadně furiantsky (ženich před svým dobrodincem!). Nevěsta majíc k domluvě farářově ženichovi prozraditi, že je také zlodějkou, jak celá rodina, bojuje krutý boj slovní, který zdá se jižjiž hnáti ji k samovraždě, ale hned zase ozve se v ní ta »zkažená krev,« která vše zhatí. *P.*

Chata za vsí. Roman od *J. I. Kraszewského.* Přel. *V. Špaňhel.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. („Laciné knihovny národní" č. 27.) Tři díly. Str. XXIV a 494. Cena 1 zl. 20 kr.

Po trojí předmluvě — z nichž první pochází od překladatele za příležitosti padesátiletého jubilea spisovatelské činnosti Kraszewského,

ostatní dvě od samého spisovatele, jednající o původu a směru romanu — dostane se trpělivý čtenář k vlastnímu vypravování, jehož děj odehrává se v malé a chudé visce volyňské. Mladý cikán Tumry, nespokojený se svou tlupou pro pánovitost vůdce Apraše a toužící po živobytí usedlého, počestného člověka, po odchodu tlupy zůstane ve vsi, přes prosby mladé cikánky Azy, jež ho tajně miluje, a vyprosiv si dovolení, aby jako kovář směl se usaditi, i dostav místo na chatu a kovárnu, počne s velkou vytrvalostí sám a sám pomocí jedinké sekery sbíjeti a lepiti chatu. Kromě naděje na nový, vytoužený život, sílí a pohání ho v práci láska k Motruně, dívce ze statku sic, ale po otci z krve cikánské. Ale láska tato stane se Tumrymu i Motruně osudnou. Otec dívčin Lepiuk, stydě se za původ svůj, nechce nikterak dovoliti, aby cikán pojil se s rodinou jeho, i vyhrožuje Tumrymu, zabraňuje Motruně, konečně nedohotovenou chatu cikánovi zapálí, doufaje, že ves opustí. Tumry však, ač k zoufalství téměř přiveden zničením pracného díla svého, vzchopí se a začne stavěti znova. Lepiuk mrzutostí a zlostí těžce onemocní a zemře, před smrtí dceru svou proklev. Smrtí jeho se cikánovi neuleví. Lepiuk pobouřil proti němu celou ves, tak že všichni ho nyní nenávidí. Tumry sbíjí chatu dále, doufaje, že nenávist vesničanů pomine, až kovárnu otevře; mimo to ujme se ho i Motruny paní místního šlechtice a pána vsi Adama, sentimentalní Francouzka, jež přes odpor rodiny a celé vsi sezdá cikána s Motrunou, dále se už o ně nestarajíc. Ale vesničané neupouští od své nenávisti, neškodí Tumrymu, ale ani se s ním nesbližují; kovárna už stojí, Tumry namahavě si nástroje, starý měch i uhlí zjednal, ale vesničané chodí stále raději tři hodiny cesty ke kováři cizímu, než by se přátelili s cikánem. Láska Tumryho k Motruně v tak zoufalém postavení ochabuje, a když po dvou letech tlupa Aprašova vrátí se do vsi návodem Azy, která vlastně místo starého Apraše vládne a po Tumrym toužiti nepřestává, cikán zapomenuv na ženu svou, jež proň rodinu a vše obětovala, dá se zavésti kouzlem Aziným, pobíhá kol ležení cikánského ve dne v noci, stíhá Azu do dvora, když tato v tenata svá zaplétá a vyssává ovdovělého pana Adama a mysle, že Aza jím pohrdá, zoufalý láskou a bídou se oběsí.

Takto končí v prvních dvou dílech napínavý, divoký děj, umělecky docelený; třetí díl pak spojen je s osnovou předcházející po výtce jen historicky, méně kausalně a bere se tokem samostatným, tempem pozvolným, nevášnivým, podobaje se širému, stále se vyjasňujícímu luhu, na nějž vjeli jsme po zběsilé jízdě divokou krajinou. Celek proto dochází v třetím díle jasného, uspokojujícího závěru, jenž by po druhém díle byl zůstal příliš tísnivým a skličujícím. Boj, kterýž Tumry bojoval s nepříznivým svým osudem v touze po něčem lepším a dokonalejším, a v němž vinou nepřejného okolí i svou vlastní podlehl, dobojuje a vyhrá dcera jeho Maryška, donutivši okolí své krásnými vlastnostmi, jež po otci zdědila v plné míře a jež v ní chřadnoucí a zmírající bídou matka Motruna, nouze i příroda

v harmonický a pevný soulad byly uvedly, k uznání a patřičnému obdivu. Láska sice, která jejího otce zničila, hrozí už už i jí životem plným útrap, leč v tom okamžiku, kdy otce srdnatější dcera dobrovolně se jí zříká, obrací se štěstí k dceři psancově, aby jí už nikdy, jak spisovatel tušiti dává, neopustilo.

Roman tento, jenž počítá se k předním pracím Kraszewského, zamlouvá se nejvíce svými silnými a poutavými postavami; není tu osob, jež by nebyly výrazně charakterisovány aspoň jedním vzhledem. Nejsilněji vyniká démonická, vášnivá a k panování stvořená Aza, která svým uchvacujícím, drzým, silnou vůlí prochvělým kouzlem láká peníze na obětech v sítě její upadlých, jež pak s necitelností a pohrdáním i výsměchem odkopává. Při její cikánské moralce jen hrdost a láska k Tumrymu ji chrání před pádem a udržuje obdiv náš a sympathie naše pro ni. Vedle ní bledě se vyjímá postava Motrumina, tichá, obětovná, milující s trochou umíněnosti, kterou nouze a bída v ní zlomí a v naprostou lhostejnost promění. Tumry liší se od okolí svého snivou, nespokojenou myslí, toužící po tom, co zdá se mu vyšši a lepší; za cílem svým jde, proti osudu, neodstrašeně a neunavně. Vůle jeho přes všecka neštěstí opět a opět se k činu zdvihající, konečně přece udolaná stálým nezdarem, už se nevzchopuje k ničemu, upadá v apathii a otupělost, obzor mysli se chmuří, a takto rozervaného, zuboženého náhle vytrysknuvší plamen vášně ztráví a zničí. Ubohým hrdinou, všemi vadami polských šlechticů zahrnut, je pan Adam; hloupý, lenivý, zhýralý, nesamostatný, podváděn od ženy a vyssáván od svých milostnic, bez vážnosti u svých poddaných, jež mravně kazí a svévolí svou roztrpčuje. Po bídném mládí následuje u něho rovněž bídné stáří, jež tráví v kajicnosti sice, která však mění se u něho v mrzoutství, ukrutnost a podivínství. — Živou a velmi sympathickou osobou romanu je hloupý Janek, na nějž všichni pro jeho prostotu a dobrotu s hůry pohlížejí, vysmívají se mu, a kde se dá, ho utiskují a prací zavalují. On jediný, kdy celá ves odvrátí se od Tumryho a jeho ženy i dítka jejich, s nimi cítí, pomáhá jim, trpí s nimi i pro ně. Takovým též strážným andělem po smrti Jankově je churavé Motruně a nedospělé Maryšce bylinářka Soloducha, klepna a hubařka, jež vodku pije o závod se svým mužem Ratajem, slepým, žebravým tulákem, s ním se hádá a zavdy i bije, ale ráda trpícím pomáhá a o Maryšku stará se jako o vlastní dceru, mrzíc se, že tato je příliš samostatna a hrda, nedávajíc jí příležitosti o ni, jak by chtěla, pečovati. Ostatní osoby z lidu, srdcem sice dobrého, ale hloupostí a bídou kaženého, pro malou důležitost nevystupují z pozadí povšechné povahy lidové, leda snad jedinou zběžnou črtou, jež však dostačí, aby je učinila životnými. Podnětem látky samé děj i povahy propleteny jsou živly romantickými, čímž někdy jasnost a přesvědčivost motivace utrpěla. Tak sám vznik lásky Motruminy k Tumrymu, hlavní vzpružinu celého děje dvou prvních dílů, těžko lze odůvodniti cikánskou krví kolující v žilách Motruminých, jejíž působivost a síla celým vychováním a životem

dosavádním zajisté byla utlumena a mohla-li vůbec ještě nějak působiti, pak bylo třeba mocnějšího popudu, než jest několikeré setkání s hezkým sice, ale přece jen opovrženým, nuzným Tumrym, aby bohaté, nejhezčí děvče ze vsi přes kletbu otcovu a bratrův i celé dědiny nenávist odhodlalo se ke sňatku s cikánem. Podobně málo jímá víru naši romantická motivace cikánskou krví u Lepiuka, jestě méně u Maryšky, kterou spíše vplyv okolností a nátlak Azy k útěku s cikány nutí; nejlépe ještě obstojí tentýž motiv u Tumryho, poněvadž spolu podporován jest tísní, ba prázdnotou duševní

Nějaké zvláštní tendence spis. nemá; cikáni vzati jen pro větší zajímavost, ne snad k řešení cikánské otázky. Poslední dojem díla je ušlechtilý.

Co do překladu »Chaty za vsí,« vidno už bez originalu, že není bezvadným; na mnohých místech trpí nesrozumitelností, a plynnost slohu Kraszewského jím většinou setřena. *P. Š.*

Křivé cesty. Veselohra o třech jednáních. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 139. Cena 60 kr. Dramatická díla *Josefa Štolby*. I.

Křivými cestami anonymních listův udavačských chce se služebnictvo a úřednictvo hraběcí zbaviti nového vrchního správce Horáka. Doporučil jej mladému hraběti baron tchán jeho, výborný hospodář, jenž i dceru svou byl vedl k hospodárnosti. Vetřelce Horáka tedy chtějí se zbaviti dosavádní úředníci, zvláště hospodářští, se kterými panstvo není spokojeno. Správec Jindra píše anonymní listy hraběti, hraběnce, Horákovi, Horákové a baronovi; hraběte viní z důvěrnosti k Horákové, hraběnku z důvěrnosti k Horákovi. Známek toho nechybí, a tak se stane, že hraběnka sama, pro vlastní režii statku dříve nadšená, naléhá, aby se statek pronajal: nájemce ovšem má Jindra již pohotově. Právě, když smlouva se uzavírá, přibude baron a vysvětlením vše překazí: najme statek sám a Horáka ustanoví za společnika svého.

Spis. se zálibou předvádí ženy úředníků do účastenství, jak v popise, tak i v akci. Při prvém představování celého personalu ze široka vypisuje, jak jednotlivé osoby nebo páry předstupují, při čemž muž obyčejně se nějak nejapně prořekne; při poslední audienci zase jsou všichni tak přítomni. Horák s Horákovou počínají si jaksi samostatněji, ostatní po starosvětském obyčeji podřízených; u Horákové je to hraběnce hned nápadno, a ačkoli na anonymní dopisy nic nedává, varujíc i hraběte od nich, přece i v ní ten list podezření potvrdí, a pozornost hraběte k Horákové činí ji žárlivou. Hraběte zase popouzí, že Horák výpočty na opravu hospodářství sestavuje s hraběnkou a velké zálohy na to potřebné na něm tak rozhodně požaduje; ovšem i mezi Horákovými nastane pak nedorozumění, neboť, čeho nezmohly ještě docela anonymní listy, to dokonají jazýčky ženské. »Pantofle« v rozmanitých podobách zastoupeny tu s dostatek. Zdali ta vzájemná nedůvěra mezi čtyřmi podezíravými osobami dosti pravděpodobně tak dlouho trvá, aby teprve zakročením

baronovým při nastávající, vlastně již hotové katastrofě byla vysvětlena, nechci rozhodovati; přímá povaha Horákova i rozhodnost hraběnčina zdá se tomu odporovati, aby nežádali hned vysvětlení. Baron na konci praví: »Bůh šlechetného muže toho (Jindru) popletl. Kdyby nebyl psal mně —.« Tak zdá se i čtenáři, aniž jest mu snadno pochopiti, kterak chytrý Jindra, znaje přece rozšafného barona, takto se unáhlil. Také zdá se čtoucímu, že spisovatel hraběte schválně pro tu zápletku poněkud dále zavádí v pozornostech k Horákové, než jest odůvodněno povahami a poměry.

Jinak postavy jsou názorně a životně provedeny; nucený snad je vtip o účetním Křížkovi, jenž nemůže porozuměti, že by stále opakoval »ento tento.« Od úřednictva hospodářského odráží se lesnické, se kterým jest hrabě více spokojen; později však i ono přistupuje ke společnému útoku na Horáka, ač opatrně. Intriková povaha služebných osob, od nejvyšších k nejnižším, a rozmanité ty podniky, kdo s koho, za přerůznými záměry osobními vystiženy velmi vhodně. Spis. věnuje rozmarnou veselohru »v upomínku na nezapomenutelné doby společného h o s p o d a ř e n í v Nechanicích.« *P.*

Povídky. Napsal *Josef Merhaut.* V Třebíči 1891. Kubešovy „Bibl. moravské“ dílo IV. Str. 314. Cena 75 kr.

První literarní sbírku autora, o němž dosud veřejně se nemluvilo, brává čtenář do rukou jaksi předpojat. Přirozeně: přicházíť na trh tolik bezcenného nebo prostředního zboží, že jen známé osvědčené jméno může vzbuditi důvěru. K podobné důvěře podává sbírka Merhautova první dobrou naději.

Povídky v užívaném slova smyslu jsou tu vlastně jenom dvě. V první, s nadpisem »V r a h?« domnívá se mladý Pavlát viděti vraha v muži, jenž mu vykládá o zmizení své dcerky. Divnou náhodou najal si téhož dne večer v jeho rodině byt a zamiloval se do druhé dcery jeho. Druhé noci potom byl svědkem, jak domnělý otec — vrah stal se skutečným vrahem pohřešované dcerky, kterouž v návalu zlosti hodil do vody. Brzy potom se oběsil. Vida to Pavlát a poznav právě před tím, že láska jeho není opětována, tolika dojmy ráz na ráz po sobě rozrušen upadl do těžké nemoci. — Dějištěm druhé povídky jest »M l a d é m ě s t o« (t. j. městečko nedávno povýšené za město). Jirák, bohatý svobodný rolník, kolikrát do roka jezdíval na několik dní do Prahy, aby se tam »vybouřil.« V takových chorobných záchvatech jakoby podléhal nějakým neodolatelným vlivům, neměl smyslu pro nic nežli pro svoji cestovní vášeň. Zapomněl na všechno kolem sebe, na statek, na povinnosti nutné práce, na otce výměnkaře, a působil mu tím mnoho zármutku a starostí. Dnes opět probudila se v něm výstřední tato touha. Leč otec tentokráte rozhodně se proti tomu opírá, ale nadarmo. Syn s násilím vydírá mu z ruky peníze na cestu a chce odejeti. V poslední chvíli teprve přiměla ho k návratu jeho sestřenka Anežka, a láska tehdy vzniklá dává též tušiti návrat k lepšímu životu.

Děj druhé povídky soustředěn jest na jediný den. Proto musel

spis. mnoho z minulosti vyložiti, doplniti a vysvětliti. Tím četba místy unavuje. Za to snažil se autor dobře vystihnouti charakteristiku osob v obou povídkách i v ostatních črtách. Nespokojil se znázorniti povahy pouze, jak zevně se jeví. nýbrž vede čtenáře až do duševních hlubin svých osob. zde hledá první vznëty a motivy k činům, rozbírá psychologické příčiny jednání. sleduje s podrobností anatoma průběh myšlenek a citův, až se z nich utvoří určitá představa neb úmysl. Nebylo by těžko, uvésti několik pěkných, zajímavých dokladů.

Jedné věci nemohu však spisovateli zamlčeti. Míním totiž ten podrobný způsob, jak popisuje pohlavní lásku. U mladého Pavláta ten »prudký záchvat milostného opojení,« ta »silná, jediná touha, aby to děvče... smáčkl (sic!) ve svém objetí,« ty polibky, když »stála před ním vztýčená. v bílé noční jupičce, z pod níž cítil tlukot jejího srdce,« — to všechno může být pravdivo, ale není to láska, nýbrž projev sprosté smyslné vášně. Anebo když v Jirákovi ta sympathie k Anežce vzniká hlavně z té příčiny, že »si vzpomněl na to, jak nápadně dnes to dítě připadalo mu dospělým« a »co to projelo jeho tělem, když dotekl se v tom tmavém pokoji náhle jejích hebkých vlasův a panenských ňader« a poněvadž »hlava se mu zatočila vědomím její svůdné blízkosti,« — tak nejeví se pravá, trvalá láska, to je pouze prchavý, byť i pro tu chvíli mocně vzrušující rozmar smyslnosti dosti hrubého zrna. Takovým způsobem spis. obě povahy staví objektivně do nepěkného světla, ačkoli je vlastně v pěkném ukázati chce. V první povídce láska Pavlátova dle intence spisovatelovy má býti protivou k rozmarné chvilkové lásce slečny Riči — má tedy býti hluboká, opravdová, taková však láska smyslná není. Ve druhé povídce buduje se na lásce obrat k lepšímu životu, ale vratká vášeň, vzniklá ponejvíce z dojmů smyslných, nemůže býti takovým základem, nemůže býti stěžejí peripetie, jež dle úmyslu autorova z oné lásky nastati má. Chtěl-li tedy účelu svého dosáhnout, měl nezbytně podati jinačí lásku — ušlechtilejší, trvalejší. Už s tohoto stanoviska tedy, se stanoviska umělecké techniky nelze schvalovati Merhautova popisu lásky. Mimo to platí též pro belletristu zákon, řekněme třeba jen: společenské slušnosti. Zkuste a vypravujte podobné sceny, jak svrchu jsou naznačeny a v knize podrobně vylíčeny, před slušnou, vzdělanou společností...! Ovšem spis. jest ukryt v knihovém zákulisí a vykládá, aniž osobně vystupuje, a tu snadno svede ho touha po pikantnosti, aby podobnou scenu položil zrovna za pointu a jádro svého vypravování, jak učinil v črtě nadepsané »Duše sálu« (str. 292.).

Ostatním obsahem sbírky jsou menší črty rázu buď lehčího, jako: »Rozvod manželů Brdlíkových« a »Hněvá se,« buď rázu vážného. Nejlepší z nich jsou: »Bolest paní Plenknerové,« »Krvavý chléb,« »Píseň o zlé ženě,« »Kůň« a »Štěstí.« Spis. sám mnoho cítí a mnoho myslí, a čtenář mimoděk cítí a zamyslí se vážně zároveň s ním. Celkem jeví se tu vloha ke společenskému romanu, a bylo by škoda, kdyby zabloudila na scestí, na němž ve přítomné sbírce několika kroky se octnula.

J. Klenek.

Knihovna lidu a mládeže.

Dělnictvo v boji za svá práva. Slovo pravdy o kapitalismu a liberalismu. Příspěvek k řešení otázky dělnické. Podává *Rudolf Vrba.* V Praze 1891. Nákl. vlastním. Str. 286. Cena 1 zl. 20 kr.

Obsah spisu jest bohatý; poučuje o všech důležitějších stránkách otázky dělnické. Napřed stručně vylíčeny dějiny majetku, potom se jedná o zboží a penězích, a ostatní část věnována hmotným a mravním poměrům nynějšího dělnictva (práce, výroba, stroj, mzda; rodina; dělnické byty; stát; spolky; církev). Pan spis. dokládá se hojně, snad až příliš hojně, jinými spisy; vývody svoje dokazuje číselnými údaji; činí návrhy, jak by se poměr mezi dělníkem a kapitalistou na základě křesťanském měl upraviti klidnou cestou právní. — Zmínka o darwinismu a o prastavu člověka není vědecky zcela správna; pojem práce jakožto prostředku kajicného jest příliš úzký, an život vyžaduje činnosti.

Sloh jest lehký a srozumitelný. — Spis hodí se — mimo vrstvy rozhodující — sečtělejším čtenářům. *R.*

Chlumy. Pohorské obrazy, črty a pověsti. Sepsala *V. Lužická.* Svazek 3. „Libuše, Matice zábavy a vědění" r. XX. č. 7. V Praze 1890. Str. 156.

Je to třetí svazek s tímto nadpisem. Chlumy nazývá se lesnaté jedno předhoří Krkonošské, z něhož spisovatelka bere látky, dějiště a postavy ku svým črtám. Ale na postavách těchto je znáti, že rostly více v obrazotvornosti než na půdě skutečnosti: jsouť poněkud mlhavé, málo plastické, jen povšechně charakterisované. Děj v každé z pěti črt zde obsažených má podkladem ušlechtilou ideu. »Svatební dar tety Anežky« jest křížek na krk, který prý Anežce přinesl samo neštěstí, poněvadž se jím ke zdavkám ozdobila. Později však uznala, že neštěstí zavinily její nectnosti: nepochopená povinnost, chlubná vypínavost a slabá víra. — U lesa vedle sebe stála obydlí dvou příbuzných: »Chalupa a chýžka.« Obyvatel chýžky, nádenník Bartoš, pobízen od své manželky, tak dlouho řídí se dle hesla: Pracuj a Bůh ti požehná, až »chalupa poklonila se před chýžkou,« a obě rodiny místa si vyměňují. — Jak skrze pověru nevinný člověk je podezříván z krádeže, jest obsahem obrázku »Věra a pověra.« — Aby »Matčina oběť,« syn Václav, kterého matka ještě jako nemluvně zaslíbila stavu duchovnímu, byla skutečně vyplněna, odříká se Liduška své lásky k němu, vdává se za jiného a umírá předčasně. Na str. 105. otec Václavův připomíná si »Abrahama, který syna svého jednorozeného dal z lásky světu, by jej spasil« — správně: Abraham chtěl syna svého obětovati Bohu. — »Paní správeová,« dříve chudobná služka, za peníze opustila nevěrně jinocha sobě oddaného, prodala svou čest a tak ztratila mír života. Umřela při otevření železné truhly nad svými penězy. — Knížka obsahuje hojně pěkných myšlenek a bude s užitkem čtena v lidové knihovně. *J. Klenek.*

Viktorie Regina. Ze vzpomínek nevěstiných. Sepsal *Jan Zacharyasiewicz.* S přivolením autorovým přeložil *Jaroslav Klika.* V Brně 1890. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 262. Cena 80 kr. „Zábavné bibliotheky" (poř. † Karel Šťastný) seš. 17.—24.

Vznešenost idejí tím jasněji před očima našima září, čím více osoba jimi ozdobena pro ně podstupuje. Viktorie Regina, by zachovala čisté svědomí, pro povinnosti k Bohu a bližnímu velmi trpěla, ba těmto povinnostem obětovala za hrozného boje mezi rozumem a citem svoji lásku k Caesariusovi. Že ve Viktorii zvítězil rozum nad citem, odůvodněno jejím vychováním. Záhy Regině zemřela matka. Výchovu mateřskou sirotku měla nahraditi knihovna, obsahující dobré knihy, dědictví to po matce. Četbou knih vyvinula se z Reginy dívka, rozdílná od jejích družek, hledící na vše více očima rozumu než citu. Přičiněním neobyčejným získal si lásky Regininy muž Caesarius. Když už kněz měl je spojiti svazkem nerozlučitelným, Regině se donesla zpráva, že její milenec miloval dříve Alenu, které před nedávnem pro nenadálé schudnutí její zanechal. Kdyby Caesariusovi podala ruku, prohřešila by se proti Aleně, proti Bohu, znepokojila by své nitro, proto zříká se Caesariusa a sama vybízí jej, aby k Aleně se vrátil. První okamžik obětování naplnil ji rozkoší, ale potom vyrůstaly ubohé v srdci trny, které bodaly ji do krvava. Konečně Regina za svoji oběť obdarována byla láskou muže, jehož útroby týmiž vznešenými idealy naplněny byly jako její, jakého ona též sama si vybásnila; jméno jeho bylo Ondřej.

Již dávno tak pěkného romanu, jako jest »Viktorie Regina,« jsme nečetli. Proces srdce Reginina tak psychologicky podán, že čtenář bez zápalu pro myšlenky v něm hájené neostane, ba bezděky s úctou sklání se před vítězícím dobrem. Ve vzpomínkách nevěstiných řeší se otázky společenské různého druhu, zvláště týkající se emancipace žen, a to způsobem původním, že se samy ihned zamlouvají. Krásná přirovnání, případné obrazy, pěkný, úsečný sloh, plno myšlenek, pěkný překlad až na několik nedopatření, to vše jest přídavkem. Roman »Viktorie Regina« odkázán jest vyspělejším čtenářům, ač i širší vrstvy mohou z něho míti užitek, a to tím značnější, kdyby přehojné cizomluvy pokud možno nahradily se domácími slovy. *J. Vyhlídal.*

Český humor. Sbírka humoresek, veselých příhod, žertovných básní, anekdot a pod. od rozličných spisovatelů. V Praze 1891. Nakl. Fr. Bačkovský. Str. 570. Cena 2 zl.

Humoresek jest ve sbírce nejvíce; celá řada spisovatelův (okolo 30) je tu zastoupena. Příspěvky jejich jsou ovšem ceny velmi rozdílné, ale pro zasmání podáno tu dosť a dosť. Neslušného nebo závadného tu není nic; protož i do knihoven lidových lze sbírku tu zařaditi, jen že některé příspěvky budou lidu nesrozumitelny, zvláště mezi básněmi, které vůbec nemají valné ceny. Chybami tiskovými se kniha jen hemží. Také mělo na titule býti nějak vyznačeno, že je to vlastně svazek archů pořízený z »Veselého čtení.« *R.*

Povstání v Bosně 1878. Zajímavé a pravdivé příhody rakouského vojáka v Bosně a Hercegovině. Nové laciné vydání. V Praze 1890. Nakl. A. Reinwart. Str. 183. Cena 40 kr.

Vylíčen tu odchod vojáka z naší vlasti, pobyt a zkušenosti v Bosně, a návrat jeho. Vojenský život a trampoty popsány zevrubně, též boje a potyčky s povstalci; zdali také pravdivě, nevíme, ale spis. chce především baviti, byť i velmi často s pláčem a vztekem nad vojenským barbarstvím. Vtipy jsou často sprosté, zneužívajíce věcí posvátných k nejapným přirovnáním. Proto knížky, jinak zajímavé, do knihoven lidových doporučiti nelze. *R.*

Romanová knihovna Světozora. Nakl. Fr. Šimáček. Sv. VI. „Paní Sabina." Roman *Jenia Sisolského.* Přeložil *Fr. Fahoun.* V Praze 1888. Str. 295. Cena 80 kr.

Sabina šlechtična Lozarová jest žena nanejvýš egoistická; marnotratností přivede muže svého skoro na mizinu, přece však vnějšího lesku domu svého velice dbalá hledí všemožně zachovati rodině své pověst vznešenosti. V bezcitnosti své žene manžela k tomu, by zpronevěřil peníze v úřadě, sama padělá směnku, dceru svou Zorku nutí, by dle jejího taktu tam náklonnost svou ukazovala, kde jim kynou větší naděje na peníze. Své city dovedně podřizuje vypočítavosti své. Sama žijíc skrytě hnusný život svádí k témuž i dceru svou, z níž stává se prodajná koketa, jež nejdříve milkuje se s hejskem Kriškovičem, jejž navštěvuje i v jeho bytě, pak, by zachráněna byla hanby, rychle zasnoubí se Ribičevičem, který ji upřímně miluje; ale i ten musí ustoupiti smrtí strýcovou náhle zbohatlému Vojničovi, který konečně zachrání rodinu Lozarovu z největších nesnází, klamán tchýní i ženou, jež hned po svatbě s jiným koketuje. — Mravní zvrhlost pozorovati v celém domě Lozarově, i malý synáček ukazuje již nepěkné panské zvyky. A proti této rodině stojí nezkušená bohatá vdova Martiničová, jejíž prostodušnosti chce využitkovati Sabina a zasnoubiti vdavek chtivou vdovu s přítelem svým Solaričem; náhodou Martiničová zví o podlých nástrahách těch, stane se chotí Ribičeviče, a sličná neť její chotí přítele Ribičevičova, Sariniče. — Postavy lichvářů, »lidožrouta« Hribara i Solariče, ukazují ještě větší prohlubeň nákazy vyšších tříd záhřebských, líčených hodně pochmurně.

Hlavní předností romanu Sisolského je povahokresba, hlavní vadou, hlavně v první části, rozvláčnost a nuda. Místy nalezneme sceny, které se nám zdají úplně zbytečny, nepřispívajíce ani k vyznačení osob ani okolností, v nichž osoby působí. Za to však charakteristika osob jednajících je většinou velmi zdařilá; osoby jednají dle své povahy, sentence, jež vkládá spisovatel do úst jejich, úplně odpovídají jednání jejich a vnitřnímu přesvědčení. Nejlepší jest ovšem povahopis Sabiny samé, jemuž věnoval S. hojně péče; též Zorka celkem případně charakterisována, jen starý Lozar je trochu nejasně nakreslen: slaboch a hříčka ženy. Všichni milenci Zorčini ostře vypodobněni, přesně individualisováni.

Celkem je to práce ceny sice dosti značné, nedostatky však zvláště v konstrukci jsou patrné. — Pro lid prostý je to četba trochu těžká; zkušenější čtenářstvo dosti příjemně se jí pobaví.

Sv. VII. „Včera a dnes.“ Roman *Morice Jókaie.* S povolením autorovým z uherského (sic!?) přel. *G. M. Mayerhoffer.* V Praze 1888. Str. 431. Cena 1 zl.

Roman tento považují Slováci za škaredý pamflet svého národního odboje proti maďarské nadvládě roku 1848. Roman ten je docela tendenční, historického v něm je pramálo, romantika a fantastičnost okolností, v něž postaveny osoby romanu, je nepopíratelna. Jókai shání se po effektních scenách, po dobrodružných postavách, nehledě k tomu, odpovídá-li popis životu skutečnému čili nic. Děj jest neobyčejně napínavý, s jedné strany líčena maďarská revoluce pod Gorombolyim, s druhé strany táhne se pásmo milostné, láska stoličního sudího ke komtesse Palmě, od níž zavržen sudí nalezá štěstí své u dřívější milenky Julie. Palma zasnoubena s baronem Opatovským, který však hned na to ujede do Vídně, kdež vzplane láskou ke krasojezdkyni, s níž slaví brzy sňatek. — S jedné strany vidíme samy hodné, ve všem dokonalé Maďary, vzorem pak dokonalosti jest sudí Illavay; s druhé strany vidíme dobrovolníky slovácké, již jsou surrogatem všech špatností a ničemností. Z toho patrno, co autor zamýšlel. Že Čechové tak spěchali přeložiti si roman, jenž tak snižuje Slováky, vzbudilo u těchto nevoli a mravní rozhořčení. Kdyby ani okolnosti této nebylo, nenahlížíme, proč bychom měli překládati romany, jež od počátku do konce jsou napodobením cizích vzorův, leč bychom chtěli seznati, jak se umějí Maďaři chvástati svými domnělými dokonalostmi ať v tom či onom směru. *A. V.*

Marica. Povídka ze Slavonije. Napsal *J. Lovretić.* Z charvatského přeložil *Š. Beran-Líbštatský.* V Třebíči 1890. Str. 157. Cena 50 kr.

Spisovatel, patrně ještě začátečník, hlavní zajímavost chtěl vložiti do děje. Proto jej tak romanticky zauzlil. Vojenský důstojník Malešić svedl krásnou Maricu. Dítě tohoto poměru přijímá bez vědomí matčina bohatá paní za vlastní a dá mu jméno Olga. Neznaje původu jejího, zamiluje se do Olgy syn Malešićův, Milan, bratr její. Otec však nedovoluje mu ženiti se, dokud si neodbude studií. Zatím náhodou sám setká se s Olgou a nevěda, že to jest nevěsta synova, pojme ji za manželku, neboť ona se domnívala, že Milan na ni už zapomněl. Hned po zdavkách dovídá se Olga, že Milan je synem jejího manžela. Když pak objeví se, že Olga je vlastně dcerou Malešićovou, zastřelí se tento, Olga pak onemocní těžce a umírá.

Děj se vleče po 20 let. Dlouhá tato doba působila spis. co do techniky obtíže, jež nepodařilo se mu překonati: pro samé exposice zbývá málo místa pro vlastní vypravování. Příliš umělé zauzlení ujímá celku pravděpodobnosti. Překlad je místy trochu pohodlný: mnoho slov a úsloví podáno jednoduše v původním jazyku. Do lidové knihovny se nehodí. *J. Klenek.*

Z měst i ze samot. Povídky a črty *Terézy Novákové.* V Třebíči 1891. Kubešovy „Bibl. moravské“ dílo III. Str. 373. Cena 85 kr.

I kdyby spisovatelka nebyla označila, kdy která práce byla napsána, byl by soudný čtenář poznal, že jsou to první plody literarní její činnosti. Je zde více naučené slohové routiny než důkazů pravého umění belletrie. Nejvíce začátečnická jest idylla »V zákoutí,« vzpomínka »Z mého rodného domu« a některé »Klepy z plesů.« V těchto črtách nejpatrněji se jeví hlavní vada přítomné sbírky. Je to nedostatek správné charakteristiky. Spis. sice ráda pozoruje lidi a jejich povahy, ale pohled její utkvívá na zevnějšku: nitro osob, kdež právě in radice viděti rozdíl povah, zdá se, že jest jí uzavřeno. Proto jejím povahám schází individualnost, bez níž jsou osoby neživými, povšechnými šablonami. Kromě toho jsou též líčeny málo názorně. Čtenář chce slyšeti osoby mluviti, chce viděti, jak jednají, chce na tvářích a v očích čísti jejich city a myšlenky — chce si je snadno hned představiti a ne teprve pracně sestavovati z pouhého vypravování. Proto se mluví o péře, jež kreslí povahy a je hotové před oči staví. Nejméně je poznati takové péro v novelle »Laura.« Poněkud dějem zajímají povídky »Starý pavillon« a »Na saních.« Životních otázek dotýkají se črty »Nad propastí« a »Z dívčí školy.«

Spis. vydala sbírku tuto povzbuzena byvši výsledkem prvního dílka svého »Z naší národní společnosti.« Povídky a črty svrchu posouzené »jsou — dle slov předmluvy — vesměs psány a velikou většinou i vytištěny« před tím. Míní tedy, že jest »proto oprávněna žádati za laskavou shovívavost milého čtenářstva.« Jaký smysl má tato žádost? Buď se sbírka zalíbí, a pak není proč býti shovívavým — anebo se líbiti nebude, pak žádná shovívavost zálibu nevynutí ani nudy při čtení nezažene. V tom smyslu kritika shovívati nemůže.

J. Klenek.

Matice lidu. R. I. (1867.) V Praze. Nákl. spolku pro vydávání laciných knih českých. Členský příspěvek na rok 1 zl. Čís. 1. „Obraz světa slovanského s hlediště politicko-národního.“ Sepsal prof. *Fr. B. K.* Sv. 1. „Sousedé Slovanův.“ Str. 157.

»Matice lidu« počala vycházeti po prohlášení dualismu rakousko-uherského, v dobách pro nás politicky trudných, slibujících jen krutý boj obranný a po boji nejistý výsledek. V boji tom dle možnosti duševně a mravně pomáhati, lid totiž probouzeti k vědomí národnímu, jej politicky vychovávati i všeobecně vzdělávati bylo »Matici lidu« prvním účelem. Jak zdařile a časově zasáhla do života národního prvním svým ročníkem, vidno z toho, že většina čísel počátečných vyšla v brzku dvojím i trojím vydáním, ač hned první náklad rozpočten asi na třinácte tisíc členů přispívajících.

Tak hned prvé číslo vítáno bylo zajisté každému Čechu, osvětlujíc postavení naše a veškerého Slovanstva mezi tolika nepřátelskými sousedy. Němci, Vlachy, Maďary, Turky, Řeky, Albanci a Židy, ze kterých všech jen Rumuni bývali čestnou výjimkou. Jak slohem svým,

publicistickým sic, ale i jasným a přesvědčivým, tak obsahem i smýšlením zamlouvalo se první číslo širokým vrstvám, pro něž bylo určeno. Duch nechvalně liberalní, jenž většinou »Matici lidu« ovládá, ani zde ani ve svazku druhém téhož díla (II. 4.) není ještě patrný. Kniha jest už dávno rozebrána v třetím svém vydání a zastarala pro vydání nové, jež by musilo býti úplně pozměněno a přepracováno, jak ve statistických datech, která jsou po většině z let 1855, 1857 a 1861, tak i v úsudcích, jež z těchto a z politických útvarů státních, které se od té doby značně změnily na poloostrově balkánském a v Německu, vyvozeny byly.

Č. 2. „Jan Pašek z Vratu.“ Obraz z dějin věku šestnáctého od *Václava Vlčka*. Str. 182.

Úzce k historii se přimykající povídka vydána s tou tendencí, aby lid český pobádala ku svornosti truchlým obrazem vniterních rozbrojův a svárů z té minulosti české, jež na ně tak bohata, z panování totiž Jagellovců. Rozsah děje v povídce vylíčeného zahrnuje léta 1522—1527. Hlavní osobou jest Jan Pašek z Vratu, jenž způsobiv spojení měst pražských r. 1518., aby se snáze hájiti mohla proti přehmatům pánův a rytířův, obliby si dobyl u lidu a proto též, ač v nemilosti jsa u krále, proti Janu Hlavsovi z Liboslavě od samého krále dosazenému, nabyl vrchu a zvolen od obcí za primasa měst pražských. Za nepřítomnosti královy, spojen s některými pány pod jednou, počal nyní bezohledně pronásledovati přívržence Hlavsovy pod záminkou obrany víry kališnické a katolické proti novotám Lutherovým, jimž Hlavsa byl přál. Jeho diktatorské moci konec učinil teprve Ferdinand I. — Prudký, silný a vášnivý, za čti a slávou lidskou přese všechny překážky a za cenu jakoukoliv se nesoucí charakter Paškův, pravdivě a přirozeně položen za důvod pásma dějů historických. Přes to, že spisovatel sympathie naše naklonil Hlavsovi, zakrývaje jeho luteranství mírností, nezištností a láskou svobody i blaha obecného, konec Paškův dojímá nás tragicky. O straně katolické spisovatel se blíže nijak nezmiňuje, leč z nepřímých sem tam narážek jí blahovolným se nejeví. Z počátku povídka unavuje historickými podrobnostmi a nechutnými hádkami náboženskými; ale ani ku konci, po vsunutí milostné zápletky mezi bídákem Caherou a nezkušenou dcerou Paškovou Johankou, nevzpružuje se příliš napjetí. Obraz doby je zdařilý. Místo nesvornosti však, která měla býti vniterním psychologickým motorem celku, zaujímá později panovačnost Paškova a odpor mírných kališníků proti německému novotářství, čímž prvotní tendence díla stává se mdlou.

Č. 3. „Život na Rusi“ od *Servác B. Hellera*. Str. 271.

Dílem z vlastní zkušenosti, dílem podle pramenů popisuje S. B. Heller slohem vřelým a plynným život domácí i veřejný ruského lidu, měšťanstva i šlechty. Hlubokého rozboru, zevrubného popisu ve spise není, něco jen povšechně a stručně podáno, jiné, pokud se dalo popularně zpracovati, šíře; proto obraz Ruska, jeho života

a síly je dosti mlhavý a neúplný. Úsudky některé zkaleny přílišnou zaujatostí pro Rusko, jiné, tak zvl. o církvi ruské, jsou správny. Spis. hájí snášelivost vlády a svaté synody proti jiným vyznáním, ale denní i historická zkušenost ho vyvrací. Také několik jiných liberalních poznámek mělo odpadnouti. Nyní už dílo snad ani širokým vrstvám lidu by nevyhovovalo. *P. Š.*

R. XXV. č. 2. Red. *Primus Sobotka.* „V dolech sibiřských." Přel. *Albín Straka.* V Praze 1891. Str. 144.

»V dolech sibiřských« jest společný titul, jejž dal překladatel dvěma obrázkům že života sibiřského, z nichž první menší »Olekminská Kalifornie« nakreslen od *N. G—va,* druhý širší »Sibiřští mučedníci« od *S. A. Střetenského.* Již dříve, referujíce o překladu ruských historických romanů Mordovceva, poznamenali jsme, že volba pro náš lid byla nevhodna; totéž pak jest nám dnes opakovati, a to tím spíše, poněvadž obrázky ty ani jinak vyšší ceny nemají a hrubým naturalismem odpuzují. V prvním obrázku nakreslen trudný život dělnictva v dolech a rýžovnách na zlato nad řekou Olekmou, žijícího v nouzi a bídě, již zapíjejí kořalkou a hýřivým, nemravným životem na ni hledí zapomenouti. Když pak dělnictvo jde z dolů k rodinám, na cestě nalíčeny na ně pasti, krčmy se svůdnými sirenami, kdež dělníci opíjeni, omámeni durmanem a obíráni bývají o poslední groš. V »Sibiřských mučednících« líčí se způsob, jakým najímají se dělníci do dolů: hlavním prostředkem a vnadidlem při tom bývá kořalka. Jedni zaprodáni do dolů, protože nezaplatili daně, jiní pronajímají se z nouze, jiní z touhy po hýřivém životě, o jakém sní doma, jiní jsouce stálými tuláky lehkomyslnému životu dělníků dávají přednost před obděláváním půdy a bydlení na jednom místě. Cesta do dolů, útěk z nich, požár »tagjy« (lesnatých hor) a j. vykresleny živě; ale některé sceny jsou příliš hrubě cynicky kresleny, na př. nocleh Jefrema tuláka u Kateřiny, jejímuž mužovi dá tento 3 ruble, by mu nepřekážel; jak si svobodné dívky, zpité kořalkou od Jefrema, na »večírku« hrají zhasše světlo na nevěsty, jak chladnokrevně vraždí bidácký Stručkov starce atd.: všecko to působí dojem nemilý, tížící, uráží to mysl čtenářovu a hrubostí tahů všelikou aesthetiku. Lidu takové knihy nikdy neodporučíme, byť v ní byly některé drobnosti dosti zajímavé. *A. V.*

Dědička Černolická. Novella *Pavlíny Wilkoňské.* Z polského přel. *Jos. V. Bohuslav.* V Brně 1890. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 168. Cena 50 kr. „Zábavné bibl." (poř. † K. Šťastný) dílo CXXVII.

Novella, spíše roman »Dědička Černolická,« zasahující dějem do rozkvašených dob po r. 1860., látkou pak do vyšších společností polských, jest jen prostřední ceny. Roman počíná v Černolicích ucházením se Jana Laskoty o ruku sl. Radominské, dědičky. Paní Radominská se zamilovanou dcerou dají slib Laskotovi, že může se těšiti do budoucnosti, ale sotva odejde, již pletichami poručníka dcery své Natalie matka slovo ruší, ačkoli snadno mohly se obě přesvědčiti

o opaku pomluv. Matka s dcerou odstěhovaly se do Berlína, kdež seznámila se Natalie s hrabětem Ruslavským, který vezme si ji konečně pro peníze, ne z lásky, neboť srdce zadal dříve Elišce Hranovické. Manželství jest nešťastno, hraběte netěší nic doma; jako stín plíží se po světě za Eliškou, a když tato se mu provdá, revolverem končí život. Natalie jest volna, Laskota posud svoboden, tedy nic nebrání sňatku. Prostřední prací nazvána novella proto, že některé osoby, na př. pí. Radominská, bez hlubších příčin jednají, čímž lásky čtenářovy si nezískají. Též počínání dcery její není patřičně motivováno. Vůbec osoby v romanu jsou obyčejného druhu; též události některé málo poutají, neboť málo pozornost napínají. Kniha jest vzdělanějšímu čtenáři přístupna. Překlad plynný. *J. Vyhlídal.*

Roman na bojišti. Z upomínek na poslední válku rusko-tureckou. Napsal *Servác Heller.* „Libuše, Matice zábavy a vědění" ročn. XX. č. 5. a 6. V Praze 1890. Str. 305.

Lépe řečeno, ne tolik roman jako bojiště — z války totiž rusko-turecké. Spisovatel meškal tam tenkrát jako novinářský zpravodaj a sleduje ve formě vzpomínek postup ruského vojska od počátku války v květnu 1877 až k památnému boji nad Šipkou v měsíci srpnu. Osobní zkušenosti, příhody a nehody na cestě střídají se tu s popisy pamětihodných míst a líčeními několika bojů; zvláště přechod přes Dunaj, krvavý den v Lovci a bitva u Plevna jsou obšírně vypsány. Romanem místy do vzpomínek vetkaným stává se vypravování ještě živějším a rozmanitějším. Četba jest lehká a odpočítaje několik dlouhých, unavujících popisů, též příjemná. Hodí se do lidových knihoven pro zábavu sběhlejších čtenářů. *J. Klenek.*

Ottova Laciná knihovna národní. Serie XIV. Seš. 6.—7. „Romanová." Napsala *E. Orzeszková.* Z polského přel. *Josef Paulík.* V Praze 1891. Str. 92. Cena sešitu 10 kr.

Romanová byla veselá, statná vdova po postilionu, jenž utonul přejížděje řeku; po muži zůstane jí Michálek, její pýcha i radost. Aby pohodlněji s hochem se živila, odstěhuje se do města, kde stane se služebnou, prosbami pak Michálkovi zjedná místo zednické u bohatého mistra Chlevinského, jenž měl »patrnou slabost vůči tomuto hezkému chlapci a dokonalému dělníku«; byl Michálek statným a hezkým hochem, v dobrých týdnech pracovitý, veselý, zdvořilý a úslužný, tak že mu mistr hodlal dáti i dceru svou. Ale přicházela po dobrých týdnech doba, kdy Michálek oddával se pitce, stával se hrubiánem, rváčem, zuřivcem i proti vlastní matce; co vydělal za dlouhý čas, brzy propil, až matka pohnula ho k pokání, že přisahal, že nebude již píti. Matka plesávala radostí, ve své povídavosti každému vypravovala, že »nyní již přestane« píti; ale Michálek nebyl již s to, aby přemohl »ďábla, který jej spoutal.« Když pak mladý zedník udělal škandál dceři mistrově na ulici, pro výtržnost a neposlušnost vysoké osoby úřední byl vsazen do vězení, z něhož

vrátí se úplně zpustlý. Romanová zatím zhubla, stala se žebračkou, vidouc, ana jediná radost, útěcha a naděje života ji zklamala.

Obě hlavní postavy, Michálka i Romanové, ostře nakresleny, jsou jako živé před námi; ostatní osoby kresleny bledě, neurčitě, ježto již sám rozsah knihy příliš malý, aby také ony mohly býti provedeny jemně. Orzeszková vůbec naturalistických detailů nemiluje, vypravuje však plynně a poutavě, kreslí dovedně v hlavních tazích. Překlad čte se pěkně. Knížku lze doporučiti též knihovnám lidovým.

A. V.

Paběrky.

Pražský docent *Dr. Camillo Henner* vydal **německý spis** o zařízení soudů inquisičních, jejž odborná kritika uznala za velmi dobrý. Kritik lipského „Lit. Centralblatt" nad to vzdal zaslouženou poklonu spisovatelově němčině: Das Buch ist einfach, etwas trocken geschrieben, aber in einem Deutsch, welches erkennen lässt, wie tief schon die Einwirkung der Czechisierung geht.

Vydavatelstvo **„Časopisu českého studentstva"** a „Vzdělávací bibliotheky" obohacuje naši literaturu ob čas příspěvky, kterých nelze zařaditi leč mezi spisy pornografické, byť i pocházely od Tolstého. Vydavatelstvo ovšem vydává je s velice vážnou tváří reformatorskou, ale tím věc sama nestává se o nic lepší. Studentstvu to stálé přetřásání takových otázek není k velké cti; myslíme, že ani k užitku mravnímu, pro který takové prostředky jsou zcela pochybené.

Zprávy.

Nový humoristicko-satirický 14-denník **„Veselé listy"** hodlá vydávati F. J. Kuber v Hustopeči u Brna.

„Hovorův olympských" od J. E. Kosiny počala vycházeti druhá řada u Kobra v Praze.

Literarní ceny a podpory. Česká akademie 18. května ohlásila, že v I. třídě její ustanoveny odměny na tištěná neb rukopisná díla z věd filosofických, právních, státních a historických, která jí budou zaslána do 10. října 1891. Cena obnáší 2000 zl. V III. třídě ustanoveno 500 zl. pro filologii klasickou, 500 zl. pro moderní 1891 a 1892; 1000 zl. určeno na nejlepší dílo, vypisující zásluhy Komenského o řeč a slovesnost českou neb o školství vůbec (po případě se cena rozdělí dvěma pracím o těch úkolech sepsaným, aneb dá se nejlepší monografii, vydané 1891—1893, týkající se řeči a literatury české). Ve IV. třídě ustanoveny tři ceny za nejlepší práce básnické, krásné prosy a překladů veršem, které podány budou do 23. ledna 1892, výročního to dne potvrzení akademie. — „Svatobor" ze základu F. Čermáka udělil 400 zl. spisu Dra. J. Stupeckého „Versio in rem, studie k §§ 1041 1044 občanského zákona," 200 zl. spisu Dra. A. Rezka „Děje Čech a Moravy za Ferdinanda III.," 200 zl. spisu Dra. Č. Zíbrta „Staročeské výroční obyčeje." Ze základu Náprstkova dostal 300 zl.

M. A. Šimáček za drama „Svět malých lidí." Podpory od „Svatoboru" dány: 300 zl. J. Šmahovi na studie o Komenském, jmenovitě v Uhřích a Němcích, 150 zl. V. Beneši Šumavskému na cestu po Moravě a Slovensku, 150 zl. J. Lierovi ke studiu uměleckých památek na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku, 150 zl. J. Arbesovi na cestu po střední Evropě za studiemi dramaturgickými, 100 zl. Fr. X. Svobodovi na cestu po středních Čechách a po Moravě, 150 zl. Fr. Řehořovi k národopisným studiím o Huculech, 100 zl. Fr. Faktorovi na cestu do Istrie pro seznání výroby solní, 100 zl. J. F. Hruškovi na studie o Chodech. Jmění měl „Svatobor" roku 1890. 13.359 zl. $5^1/_2$ kr. hotově, 62.474 zl. 64 kr. v úpisech; vydání bylo 11.479 zl. 51 kr. hotově, 5240 zl. v úpisech. Fondy činí 15.370 zl. $77^1/_2$ kr. hotově, 103.200 zl. v úpisech. — Ruská cena a cena Grabowského na nejlepší dramata nenděleна nikomu.

„Oesterreich in Wort und Bild" má pro Čechy většinu spolupracovníků německých, pro Moravu taktéž (čeští jsou Bartoš, Houdek, Klvaňa), pro Slezsko jednoho českého, Dra. Fr. Slámu.

Zabaven byl květnový sešit „Osvěty," a to pro jistý odstavec pojednání „Útěk Ludvíka XVI," kde shledána urážka císařského domu. Taktéž zabaven spis Jos. Holečka „Ruskočeské kapitoly."

Charvaté. *Ivan Lepušić*, nadaný básník, napsal sbírku zajímavých, celkem zdařilých povídek „Slike (obrázky) iz Bosne," kterou vydá Matice charvatská. — Srbský kritik, býv. red. srbského „Kola," *Živaljević*, napsal v „Otačbině" článek „Srpska i hrvatska književnost god 1890," v němž pojednává o všech důležitějších literarních zjevech v Charvatsku a Srbsku. — *M. K. Harambašić* přeložil známou povídku Pestalozziho „Lionhard und Gertrud" pod názvem „Miroslav i Bogoljuba." — *Jihoslovanská akademie* vydala 103. svazek svého sborníku „Rad" s vybraným obsahem: „Domografski izvidi u Hrvatskoj" od Dra. F. Vrbaniće, „O državnom (státním) ustrojstvu republike Dubrovačke" od Dra. K. Vojnoviće, „Današni trpaňski dialekat" od Mat. Milasa, „Parnice (soudy) proti vješticam (čarodějnicím) u Hrvatskoj" od Iv. Thalčiće. 104. svazek sborníku „Rad" obsahuje práce odboru mathematicko-přírodovědného. — V zasedání histor.-filologického odboru Jihoslovanské akademie 14. května předčítal *Dr. T. Maretić* svou rozpravu: „Ruske i češke rječi (slova) u književnom jeziku hrvatskom." Ve spisovném jazyku charv. vyskytuje se dle prof. Maretiće asi 130 ruských, asi 70 českých a asi 70 takových slov, o kterých nelze říci, zda jsou vzaty z českého či ruského jazyka, neboť setkáváme se s nimi v obou jazycích. — *Dr. F. Rački* 30. května v témž odboru předčítal rozpravu „O gospodarstvenim prilikama hrvatske zemlje za vladanje narodne dinastije." Dokazuje, že lid charvatský ve své pradomovině zabýval se rolnictvím, a jako rolnický lid že se přesídlil na jih. Hovoří dále o majetku, o rozdělení země mezi panovníkem a církví, mezi městy, šlechtou a lidem. — Nákl. Jihoslovanské akademie vydáno velmi cenné dílo: „Statuta lingua croatica conscripta." Texty statutů psány cyrillicí nebo latinkou, otištěny jsou původním písmem, texty psané hlaholicí otištěny jsou „gradjanskou cyrillicí," poněvadž hlaholice jest méně známa. Texty upravili Dr. Rački, Dr. Jagić a Dr. Črnčić. — *Dr. I. Markorić*, františkán, napsal historické dílo: „Cesarizam

i Bizantinstvo u poviesti (v dějinách) iztočnog razkola.“ Bude obsahovati dva díly. Prvý sahá od Konstantina Velikého až do smrti Fociovy, druhý díl až do konce 17. století. „Cesarismus nestrpí vedle sebe nijaké moci, ať jest ona jakákoli. Cesarismus chce vládnouti náboženstvím jako kteroukoliv jinou institucí státní. Jemu je zásadou. Memento, mihi omnia in omnes licere. Cařihradský cesarismus, který vládl mnoho věků, musel otráviti veškeren národ.“ Dopodrobna nyní líčí byzantinismus, a ukazuje, že cařihradský cesarismus to byl, který zrodil východní rozkol, který pak byzantinismus odchoval a sesílil. (Cena obou dílů 4 zl.) — *M. F. Strmecki* vydal 3. svazek spisů R. Jorganoviće, v němž obsažena jest povídka „Za jedan časak radosti,“ která poprvé uveřejněna Šenoou ve „Vienci.“ — Ve Spljetu počal vycházeti list pro rolníky „Pučki list.“ *J. Malota.*

Srbové. *A. Pajević* vydal v Novém Sadě knihu „Iz Crne Gore i Hercegovine,“ vzpomínky to z války za svobodu r. 1876. — Archimandrita *N. Dučić* vydal I. knihu svých „Literarních prací“ s těmito články: „Kláštery Duži a Tvrdoš v Hercegovině,“ „Klášter Žitomišljić,“ „Srbská obec a církev v Terstu,“ „Poznámky ke komentaru Horského věnce“ a s mnohými jinými nanejvýš zajímavými články. — *Manojlo Grbić* chystá 2. svazek knihy „Karlovačko vladičanstvo,“ která sahati bude od Pavla Nenadoviće, kterým ukončil 1. svazek, až po naši dobu. — „Gorski vienac“ vladyky P. Petroviće Njegoše přeložen do bulharštiny. *J. Malota.*

Italie. *Giov. Verga* po vydání díla „Mastro don Gesualdo“ chtěl si trochu odpočinouti a také svým čtenářům popřáti poněkud lehčí četby, i učinil tak sbírkou svých povídek, jejichž děj a osoby vzaty jsou z elegantního, světáckého světa: „I ricordi del capitano d'Arce.“ (Fr. Treves, M.) Nejlepší z nich jsou: „Co jest na dně poháru“ a „Námořníkova přísaha.“ Vynikají znamenitým pozorovacím smyslem, ale — bohužel, což snad ani netřeba podotýkati těm, kteří sledují směr literatů francouzských a vlašských nynějších — hlavní úlohu hrá v nich nevěra manželská.

Ant. Giulio Barrili svými „Amori antichi“ chtěl se pokusiti o historickou povídku, ale pokus se nezdařil. Jsou to vlastně dvě povídky, „Oko sluneční“ pojednává o výbojích Římanů v území Statiellův, „Elio Staleno“ líčí výjev ze života J. C. Caesara. Ona předčí nad tuto jednotou děje.

O sbírce čtrnácti obrázkův *E. Checchiho,* nadepsané „Note e motivi,“ lze říci, že úprava a obrázky jsou lepší než obsah. Nejlepší ještě jsou: „I maestri cantori,“ „Otello,“ „Lucia.“ Je to čtení tak pro mladé paničky, nemravného v nich nic.

Annie Vivanti, jíž nedaly spáti vavříny, kterých si dobyla sbírkou svých básní, pokusila se také v belletrii romanem „Marion artista di caffé-concerto“; o nějakém smyslu pro pravděpodobnost, o nějakém uměleckém pojetí nikde ani stopy — samá fantastická výstřednost

N. Mattioli připadl na podivnou myšlenku, popularisovati medicinské názory povídkami, neboť ničím jiným nejsou jeho „Ricordi di un medico.“ Na doklad uvádíme, že v povídce „Appena laureato“ vykládá o tom, jak působí letora na mravnost člověka, a v povídce „A San Benedetto del Tronto“ hovoří opět o užitku mořských lázní atd.

Slavná spisovatelka *Neera* vydala malounkou knížku, která je snůškou

myšlenek, aforismů, věnovaných mladým lidem. Proto nápis její: „Il libro di mio figlio." Psána jest lehounkým slohem, věku mladistvému přiměřeným, prostým vší pedanterie. Mnohé myšlenky však podepsati nelze.

Gemma Ferrugia od své první práce „Verso il nulla" co do techniky valně pokročila, jak viděti v romaně „L'idea." Forma jest dokonalejší, děj plyne také rychle ku předu bez řečnických deklamací, vyjmeme-li jednu kapitolu. „L'idea" jest vlastně „credem" spisovatelčiným, parafrasí slov básníka W. Whitmana: „Těkaje všemmírem zřel jsem, jak ta ‚trocha' dobra v něm jistým krokem spěla k nesmrtelnosti, kdežto ono nekonečné vše, jež se zove zlem (!), pomalu mizelo a se ztrácelo."

Onorato Fava ve svém romanu „La discesa di Annibale" líčí, kterak z mladíků, plných vzletu a krásných myšlenek, později se vyklubou nejhorší materialisté. Takovým jest An. Ceroni, jenž původně psal nadšené básně a dramata, ale, když jeden kus jeho byl vypískán, vrhá se potom na dráhu obchodnickou a zbohatnuv nechce o umění ani slyšeti, prohlašuje všecky básníky e tutti quanti za snílky, za blázny.

Angiolo Silvio Novaro vydal v Turině roman „Giovanna Ruta." Spisovatele lze vším právem nazvati nejlepším vlašským spisovatelem, co se týká čistoty řeči, ale on je také jemným a bystrým pozorovatelem. „Giovanna Ruta" jest roman ze skutečného života vzatý. Osob v něm nemnoho, ale co jsou, ty jsou ostře a živě podány. Jednající osoby jsou nízkého stavu, tedy prosty všech vysoko se pnoucích myšlenek a snah, ale boje jejich budí živou účast. — Zaznamenáváme jen prostě sbírku povídek *Marc. Vinelliho* a *Et. Quadria*, poněvadž ničím zvláštním nevynikají. *A. Koudelka.*

— *Sev. Ferrari* vydal v Bologni Antologia della lirica moderna italiana, v níž zastoupeni lyrikové od Pariniho († 1799) až po Carducciho; básně doprovázeny jsou výkladem. — *Gius. Pitrè* vydal v Turině Bibliografia delle tradizioni popolari d'Italia, v níž zaznamenány budou všechny spisy a články týkající se italského folk-loru.

Rusko. Kníže *Trubecký* svou studii „O povaze lidského poznání" končí těmito pozoruhodnými slovy: „Poznání povšechného cíle člověčenstva... přivádí nás k veliké otázce o dokonalé společnosti," a takovou současnou společností jest církev. — V Petrohradě vyšly „kritické opyty" *Valeriana Majkova* († 1847), jenž pouze 15 měsíců pracoval na poli kritiky, ale projevil veliké nadání. Jako kritik byl protivníkem prospěchářství v umění, tendence, uznávaje, že bezprostřednost a naivnost jsou podstatnými podmínkami umělecké tvorby. — „Věstnik Evropy" v březnovém čísle přinesl opět dva články, týkající se známého směru „narodničestva." *A. V—n* píše o „novych sočinenijach" G. Uspenského, jež skoro bezvýminečně chválí, hájí autora, že není jednostranným moralistou, hlasatelem svědomí, není ctitelem všech stran „národního typu," neidealisuje života lidu, není protivníkem evropské osvěty a civilisace, což všecko vytýkali mu jiní kritikové (na př. *Protopopov*). V témž časopise *Vl. Solověv* článkem „Idoly a idealy" zavrhuje oba protivné názory, nevolnický i t. zv. ctitelů národa. První názor rád by lid udržel v nevědomosti, šíří krčmy, pijáctví mezi lidem a bojuje proti školám, jeho osobnímu egoismu, privilegiím mají ustoupiti všecky jiné zájmy. Ctitelé národa hledají svou vlastní spokojenost

tím, že hledí připodobniti se lidu selskému, z čehož tomuto žádný prospěch nevzejde. Oba tedy směry jsou samozištné. Článkem tím bojuje se proti „Tolstovcům," ač jméno to samo v článku nepřichází. — *P. Serebrjakov* vydal knihu „Nauka o duševních hnutích ve srovnání se scenickým uměním," která poslouží hercům, kteří umění své chtějí svědomitě provozovati. Psychologickou analysi autor dokládá příklady z dramatických a vůbec uměleckých děl. — Nový rukopis básně Lermontova „Demon," psaný vlastnoručně velikým kritikem Bělinským pro jeho nevěstu a obsahujícím kromě tekstu různé tehdejší (1847) varianty básně, nedávno se nalezl a vyjde poprvé v nádherném „Uměleckém vydání spisů M. Jurj. Lermontova" v Moskvě. — Kijevský prof. *A. Štepovič,* spis. dějin literatury české v jazyku ruském a překladatel z češtiny, vydal II. sv. „Slavjanskoj besědy," anthologie z písemnictví slovanského — *V. J. Mežov* sestavil ukazatele knih a článků, důležitých pro studium starobylosti Sibiře, s názvem „Sibirskaja bibliografija." — Bobrovský, Russkaja greko-uniatskaja cerkov v carstvov. Alexandra I. SPb. 1890 — obsahuje důležité zprávy, z pramenů původních čerpané, o pronásledování a ničení unie. *A. V.*

Anglie. Časopis pro slepce „Playtime," tištěný po způsobu L. Braille, bude vydávati dvouměsíčně British and Foreign Blind Association. — Sam. Kinns, spisovatel knihy Moses and Geology, chystá dílo „Graven in the Rock" s obrazy; je to kritika zpráv biblických podle monumentalních objevů v Assyrii a Egyptě. — V království anglickém vychází 2234 časopisů, z nichž na Londýn připadá 470; periodických publikací vychází 1778, z nichžto 448 jest věnováno záležitostem náboženským.

Švedsko. Z mladších epigonů stůjtež tu: *Gustaf of Geijerstam.* Kromě literarních, kritických článků píše novelly, romany a veselohry. Nejlepší sbírka jeho novellistických prací jsou „Chudí lidé," jež obsahuje obrázky ze života lidu. Poslední roman jeho „Pastor Halin" líčí duševní boj nastávajícího pastora. Podivno, nejsme znalí poměrů švedských, ale podivno jest, že švedští spisovatelé tak rádi své dvojctihodné pány za předmět svých obrázkův a povídek si obírají, a nepíší o nich vždy šetrně. Činí tak snad ze vzdoru proti positivnímu náboženství, jak u nás mnozí páni? Možná dosť.

Tor Hedberg. Co napsal, vyznačuje se uměleckým provedením, smyslem pro přírodu, jakož i pro vniterný život lidský, a nelíčeným, básnickým citem. Posud vydal čtyry větší povídky, z nichž vynikají „Johannes Karr" a „Judas" a dvě sbírky povídek. Také v dramatice se pokouší se zdarem.

Nadán fantasií, jež se vyznamenává sytostí jižních barev, jest *Oscar Levertin* trochu exotickým zjevem mezi švedskými spisovateli. Jeho sbírka novell „Konflikter" vzbudila sensaci více svým excentrickým a bizarním slohem více nežli nadáním, jehož mu však upříti nelze. Za to bádáním v literarní historii dobyl si uznání u všech odborníků, za to také povýšen za docenta na upsalské universitě. V lyrice učinil více nežli slibný počátek.

A. Bondesona oborem jest líčení života venkovanů. Na pole literarní vstoupil vydáním lidových pověstí v lidovém nářečí z Halländska. Humoru lidu nedovede nad něho žádný tak věrně podati. Uvádíme z prací jeho ještě „Nya berättelser" a „Nya Allmogenb." — Jako dovedná povídkářka, a to

výjevů ze života obecného lidu vyniká *Alfhild Agrellová.* Nejlepšího, co v tom oboru má švedská literatura, jsou její šťávnaté, věrné, humoristické obrázky z Norrlandu. Píše také pro divadlo, ale tu počíná si mnohdy affektovaně.

Konečně uvádíme ještě *Wernera of Heidenstam,* jenž prý je zosobněním švedské básnické povahy v její lyrické zvláštnosti. Slávy té nabyl sbírkou básní před lety vydanou: „Z mých potulných let.“ Píše také povídky, jež však ceny básnických plodů jeho nedosahují.

Pojítkem mezi starou a novou školou jsou *Mathilda Roos* a *Ernst Lundquist.* Onano jest dosti dobrou povídkářkou, její sloh jest slovesně bohatý, pestrý a poutavý. V poslední době prozrazují práce její filanthropické tendence, ale se stanoviska uměleckého prohlašují se za slabší. Jmenujeme nejlepší z prací jejích: „Podzimní bouřky“ a „Obrázky ze života (vzaté).“

Ernst Lundquist znám jest jako romanopisec, novellista a dramatický spisovatel, zvláště jako nejlepší překladatel švedský z cizích literatur. Básně jeho nejsou sice tak originalní co do myšlenek, ale za to vynikají lahodou a umělostí rýmu.

Z ostatních stůjtež tu ještě (jsou to většinou teprve „mlaďoši“) *Daniel Fallström,* jenž zvláště pěkné prozrazuje nadání básnické. Vydal sbírečku básní „I vinterkväll.“ Také v povídce se pokouší. Škoda jest nedávno zemřelého *Edvarda Fredina,* jehož básnická sbírka „Vår Daniel“ byla poctěna první cenou akademie a jež mu pojistila na vždy čestné místo mezi švedskými spisovateli. Náramně plodným a všestranným jest *Georg Nordensvan,* jenž zvláště z uměleckého a vojenského života béře látku ke svým humoristickým povídkám kratším a delším. Jakýmsi, řekli bychom, socialistickým básníkem jest *Johan Lindström* (Saxom). Pojednou do popředí dere se *Selma Lagerlöf* povídkou svou ze starého Värmlandu „Ur Gösta Berlings Saga.“ *Helena Nyblomová* píše v 2. č. l. „Svensk Tidseristu“: „Je to „saga,“ je to kus fantastického světa pozorovaného se stanoviska skutečného života. Z každé stránky jest vidno, že spisovatelka rozumí přírodě a náboženství, lásce a smrti, povinnostem a svobodě! Celkový dojem z knihy té odnese si čtenář, že má před sebou spisovatelku duševně bohatě nadanou.“

A ku konci pokládáme za svou povinnost několika slovy zmíniti se ještě o právě zemřelé *Sonje Kovalevské.* (Cf. „Några biografiska konturer“ od T. Hedberga v časopise nahoře citovaném.) Sofia Vasiljevna Corvin-[1]) Krukovská narodila se r. 1853. ze šlechtického rodu ruského. O 12 letech psala již verše a snila o slavné budoucnosti. Záhy jevila neobyčejné nadání pro mathematiku, i odebrala se roku 1869. se svým mužem Woldemarem Kovalevským do Německa, kdež na universitě heidelbergské po dvě leta chodila do učení ku Königsbergerovi, Kirchhofovi a Helmholtzovi. O 21 letech na základě písemné práce, s prominutím ústních zkoušek, povýšena na universitě göttingské za doktorku. Po smrti svého muže povolána na nově zřízenou universitu ve Stockholmu za docentku. Roku 1884. jmenována skutečnou professorkou. S. Kovalevská jest první ženou, která na vysokých školách učila. Z prací její uvádíme „O pohybu světla v dvojlomném prismatě“ a pak její „Theorie o pohybu pevných těles,“ jež poctěna byla

---

[1]) Děd její Krukovský, Polák, byl spřízněn s král. rodinou (t. j. potomky) někdejšího krále uherského Matyáše Korvína.

od vědecké akademie francouzské „Bordinovou“ cenou. Ale také na poli pěkné literatury činna byla. A tu uvádíme: „Sestry Rajevské“ a „Vera Voroncova,“ jež prý najednou v několika řečích vyjde. *A. Koudelka.*

Francie. (Č. d.) Vedle té ženy umístil romanopisec dojemnou postavu Cecilie Séveracové, Sévéraguette, jak tam zdrobněle říkají. Jest to sirota bohatá a velmi zbožná, Cecilie stane se spoluvinicí štědrého abbého; otvírá měšec svůj s úžasnou štědrostí, a když peníze dojdou, odprodává kus pozemku za druhým, až jí nic nezbude. By horečka obětavá jak farářova, tak i Sévéraguetty více vynikla, postavil spisovatel proti ní lakotu a chtivost tety Sev. a jejího sestřence, což dodává ději rázu dramatického. — Avšak dosti o této první knize Fabrově. Po tom romanu vydal ještě aspoň dvacet svazků, z nichž látku ze života pouze a výhradně kněžského čerpal v těchto: „L'abbé Tigrane,“ „Mon oncle Célestin,“ „Lucifer“; romany, které líčí život venkovanů cévenolských, jsou: „Julien Savignac,“ „Le Chevrier,“ „Barnabé,“ „Mr. Jean,“ „Toussaint Galabru,“ „Norine“ a snad „Mademoiselle de Malavieille,“ konečně ze života pařížského a světáckého látku čerpal k těmto: „Le Marquis de Pierrerue,“ „Le Roi Ramire,“ „Me. Fuster,“ avšak jak v oněch, tak i v těchto vystupují hodnostáři a osoby církevní. Nuže, kterak líčí F. Faber ten život kněžský? Již před ním mnozí spisovatelé čerpali látku ku svým romanům ze života kněžského. Že se církvi při tom vždy dobře nevedlo, netřeba snad ani výslovně podotýkati. Posměchu, úšklebků, zatracování a odsuzování dostalo se jí dosť a dosti v těch spisech počínaje od Rabelaisa a Diderota až po autora romanu „Le Maudit.“ Ale co posud scházelo, to podal teprve Fabre: nestranné totiž vylíčení, tu něžné, tam zase přísné života a jednotlivých duchovních osob církve katolické, že můžeme směle přisvědčiti Godetovi, jenž dí: „Les historiens futurs du 19ᵉ siècle seront bien mal instruits des sources essentielles, s'ils négligent d'étudier des livres de F. Fabre.“ V těchto svých romanech studuje spisovatel církev katolickou ze všech hledisk a ukazuje nám takořka líc a rub toho stoletého stavení. Podává v nich dosti správný obraz moci a organisace církevní, vystihuje také moc, kterou v církvi katolické má biskup, ač nelze úplně a bez nějaké aspoň výhrady podepsati, co o ní upřílišeně praví v „Courbezonech.“ Co se jednotlivců kněží týká, líčí nám je tu v domácnosti, tam při vykonávání jejich vznešeného úřadu, onde zase ve styku se společností a v poměru k ní; předvádí nám kněze vzorné, světce, ale předvádí nám také kněze špatné, mající své chyby, jako jiní lidé smrtelní. Co se soukromého života týká, dí asi: Kněz oddělen a povznesen jsa nad tento svět, zbaven vší radosti (snad rozkoše?) lidské, jest nucen náhrady nějaké hledati si za to, co mu posvěcení odpírá. Nemá rodiny vlastní, nezná jejích slastí, ale má za to svůj kostelík a své hodnosti. Ctižádost často bývá vadou kněží a vzpružinou jejich jednání. — F. Fabre popsal tu rakovinu ve svém nejlepším snad díle „L'abbé Tigrane.“ Capdepont, jemuž hned v semináři přezděli Tigrane, zachvácen jest horečkou „po mitře,“ jako mnozí laikové zase stůňou po „křížku.“ Stane se biskupem či nestane? Okolo toho thematu otáčí se jeden z nejdramatičtějších jeho romanů. Protivou ctižádostivých jsou zase kněží pokorní, jediné o své a lidu posvěcení dbalí, světci (jako jsou u Fabra: l'abbé Courbezon a pak hrdina jeho romanu „Mon oncle Célestin“), jimž ovšem druhdy snášeti jest pronásledování i od vlastních

spolubratří. Jiní opět, jsouce prostnější, v prázdných okamžicích jinými, světštějšími věcmi se zabývají; tu ten kněz jest milovníkem honby, onen opět mechaniky, třetí whistu „whist hygiénique, anssi régulier que la lecture du bréviaire,“ čtvrtý jest ptáčníkem, pátý konečně labužníkem a milovníkem skvostných tabul. Ale nikde v žádném spisu nedotýká se Fabre takovým způsobem jako někteří naši pp. spisovatelé důstojnosti a mravnosti kněží. O celibatu se vyjadřuje: „Le prêtre devant siéger au sommet de l'humanité, tout en haut, il ne convenait pas de lui river au flanc un être qui l'entraînerait aux abîmes, tout en bas.“ Mluví též o hospodyních, z nichž se jedna Marjánka, druhá Prudencie, třetí Zabetka jmenuje, jež bdí nad ubohým lokalkářem, druhdy se s ním také vyvadí, na žebráky hubují, ale bez obdarování žádného nepropustí. „Marjánko,“ praví v „Mon oncle Célestin“ poustevník, „vaše skutky více platí nežli vaše slova. Děláte se, jako byste chudých neměla ráda, ale já budu před soudnou stolicí Boží ve váš prospěch svědčiti, neboť jsem vás viděl je krmiti.“ A kdo by nebyl dojat, když Fabre nám líčí strýce Célestina u oltáře, o němž dí, že tvář jeho po hodinkách pomodlených zářila, jakoby přicházel ze slyšení u vznešené osoby, jež mu nemohla ničeho odepříti, a jak vrátiv se z kostela domů své hospodyni dí: „Ó Marjánko, kdybyste věděla, jak byl Pán ke mně dobrotiv!“

Co se poměru jejich k farníkům týká, tu nám předvádí kněze ode všech zbožňovaného, onde zase bez příčiny, nespravedlivě pronásledovaného; kterak kněžstvo takové o revoluci soudí, přečtěte si v romanu „Les Courbezon“ labutí řeč abbého Ferranda, typu to kněze učeného, obrněného a nelekajícího se pohrom nižádných. Abbé Tigrane pak vyjadřuje se charakteristickým způsobem, jak jest důstojnosti kněží nedůstojným řetěz Napoleonova konkordatu. Líčí své pokoření, když byl u audience u ministra kultu: „. . . Musil jsem si sednouti . . . uprostřed dvaceti jiných ještě žadatelův, a tam jsem změřil veškerou hloubku svého opovržení. A považ, náhodou sedl jsem si proti zrcadlu, jakmile jsem jen trochu hlavy pozvedl, viděl jsem se v něm se svou žalostnou tvářností, otáčeje klobouk v prstech, nevěda, kterak se chovati. Neznám slova, kterým bych ti dolíčil bolest, jakou mi působil pohled na mou sutánu, na můj pás, na můj kolár. Jak že! byl jsem knězem, t. j. vyvoleným od Boha vládcem, usmiřovatelem, očisťovatelem duší, a teď jsem se nalezal na ošoupané lenošce v předsíni, s rukama na kolenou, s okem vyhaslým, šíjí sehnutou, jak otrok, kterého čeká bití! . . . Kromě posvátné hierarchie církevní nemělo by býti nad námi žádných představených. Nejsme k tomu, abychom ohýbali šíji před laiky, ale laikové jsou stvořeni, aby před námi na kolena padali. Nám bylo řečeno: ‚Vy jste sůl země!‘“ A vším právem zlobí se P. Célestin, když ho lékař nazve „úředníkem“ (fonctionnaire), protože béře plat ze státní pokladny: „Ce n'est pas à titre d'appointement que nous recevons de l'argent de l'état, c'est à titre d'indemnité.“ Ale nemaluje F. Fabre jenom na růžovo, má také bystrý zrak pozorovatelský pro chyby kněžské. L'abbé Jourfier v romanu „Lucifer“ jest typem kněze bez povolání „Nature entière, pleine d'orages réprimés.“ Godet dí: „Jestliže si snad církev katol. mohla stěžovati do jistých odhalení Fabrem učiněných, nesmírnými díky musí mu býti zase zavázána za tak četné stránky, které ctí kněze, za načrtnutí tolika vznešených postav, které kněžský stav oslavují!“ Naproti tomu jiní kritikové

(na př. Cornut) soudí o F. nepříznivě, vytýkajíce mu to skryté osočování osob duchovních. — Dále F. pilně všímá si sedláků, svých krajanů. Líčí je tak, jakými skutečně ti cévenolští horalé jsou; ano jsou lakomi, ale opět šlechetni, tvrdi jako ty granitové skály cévenolské, ale opět něžni jako kaštan. — Ale nejen dospělých lidí psychologem znamenitým jest Fabre, nýbrž i dětí. Dokladem toho četné stránky v romanu „Mon oncle Célestin," „Noriny," „Julien Savignaca" a „Monsieur Jeana." A co říci o něm jak o krajináři? Sám praví o sobě: „Les choses de la nature me touchèrent toujours bien avant les choses de l'homme." Spisy jeho jsou až lopotně přesné a zevrubné, jakoby se obával v nejmenším prohřešiti se na skutečnosti, ale jak umí přírodu tu oživovati. Krásnějších popisů — přirovnali bychom je obrázkům Zvěřiny našeho — jsme nečetli, jako ve spisech Fabrových. A Toepfferten, mistr v líčení oslů, záviděl by mu zajisté jeho nenápodobitelné croquis Mediny, krásné oslice Guerrerovy (Mlle de Malavieille) nebo Baptistovy, osla Barnabého. Každý jejich pohyb, skok, mimika jsou vystiženy pečlivě a s něžnou láskou. Jako vůbec celý ráz prací jeho je zvláštní, tak i sloh. Libuje si rád ve výrazech zastaralých, ale výrazných. Přirovnání béře z řeči lidu. Ovšem F. Fabre vyrostl mezi kněžími a prostřed lidu cévenolského, proto také spisy jeho nesou na sobě pečeť skutečného života, života prožitého, života krvácejícího, jakého nám ani Zola, ani br Goncourtové nikdy nevylíčili. Děj poslední práce jeho vzat je z let 1849. Hrdinou jest markýz Cl. Abrial de Pierrerue, jenž, aby čelil vzmáhajícímu se příboji bezbožnosti, shromažďuje a ujímá se chudých, nadaných mladíkův a poskytuje jim pomoci, aby mohli vystudovati, v naději, že jednou veškeré své síly jak tělesné tak duševní věnují službě náboženství a autority zákonité. Na to vše obětuje, ale jen málo přátel sdílí jeho illuse. Ze svěřenců jeho jediný Theven Falgoüet drží s ním, ale jediné proto, že miluje jeho dceru Kláru. Smrtí Thevenova otce mění se jeho spol. postavení, pojednou stává se milionářem. Sňatek Thevena s Klárou učinil by šťastnými mladé lidi a pomohl by na nohy padající „Société de Secours Intellectuel," ale markýz nechce dáti svolení, nepohnou ho ani prosby přátel ani napomínání ctihodného biskupa mis. ani slzy Kláriny, již uzavírá v klášteře Karmelitek. Theven jest přítomen oblékání Kláry, a v tom okamžiku, v kterém Klára složí sliby a světa se zřekne, vrazí hlavou do mříží jako šílený a usmrcuje se. Rádi bychom se ještě rozepsali o charakteristice jednotlivých osob, ale obmezenost místa tomu brání: až po druhé.

Vůdce školy psychologické *P. Bourget* vydal u A. Lemerra „Physiologie de l'amour moderne," fragments posthumes d'un ouvrage de Claude Larcher. Z nápisu toho patrno, o čem v knize řeč. Ano, za dnů našich láska jest v ústech všech, ale snad nikdy jí tak málo nebylo v srdcích lidí. Jedni lásku zavrhují, dovolávajíce se Balzaca, Stendhala, Schopenhauera e tutti quanti, kdežto druzí lámou kopí v její prospěch. Kéž by jenom protest těchto byl upřímný! Ale jest to v devíti z desíti případů samá jenom přetvářka. Chorobu společ. lze jenom tehdy vyléčiti, známe-li ji; kdo ji tají, jen ji rozšiřuje. A P. Bourget v uvedené knize snaží se ukázati, jaké pojmy o lásce za dnů našich různí lidé si činí a jak jí rozumí. Materialista definuje lásku parafrasí trochu hrubou a sprostou biblického výroku: „erunt duo in carne una"; idealistovi jest láska spojením dvou duší sourodých; misantropovi — krutou

zášti dvojice lidí; fysiologovi — pojmem mozkových zjevů, které činí pud pohlavní. Bourget pak po rozboru jednotlivých těch definicí láskou zove onen stav duševní a fysický, v němž při pouhé vzpomínce na určitou osobu ctižádost, povinnost, minulost, budoucnost atd., slovem vše zničeno bývá v nás, v našem mozku, v našem srdci a smyslech. O knize té praví E. Cornut (Études relig. 2. 340): „Když tyto předstírané úvahy Claude Larcherovy vycházely, noviny oznamovaly sňatek p. P. Bourgetův. Dal ženich tuto šeredu nevěstě za svadební dárek? Doufáme alespoň, že až přijdou dítky, maminka dá dobrý pozor, aby tato práce tatínkova jim nepřišla do rukou.“

Dodatky.

I.

A. Jiráska „Dvojí dvůr.“

Pan A. Jirásek prý v »Lumíru« č. 14. odpověděl k posudku našemu (Hl. lit. 5.); nemajíce »Lumíra« po ruce, víme o tom jen podle násl. zprávy »Času« č. 22., která p. Jiráskovi jest přízniva. »K vylíčení Jana z Jenšteina nejvíce mu posloužil životopis jeho (vydaný ve Fontes rerum bohemicarum), sepsaný od ctitele dotčeného arcibiskupa. ‚Užil jsem všeho bez tendence, praví Jirásek, ba stlumil jsem leckterou křiklavou barvu starých pramenů, vypisujících poměry kněžské za doby svrchu psané.‘ Právem pak posmívá se kritikovi svému, že volá na pomoc Pubičku, a právem ukazuje na to, že kritik autora denuncuje jakožto — professora... Méně váhy přikládáme citatům z Loserthа... Dojem korespondence není dějepisným pramenem. Loserth rád zvyšuje osoby, které snižují dobu husitskou.«

Jiné listy, pokud víme, daly nám více za pravdu. »Čas« má z těch dvou malicherností (Pubička a naše prý denunciace) netajenou, ačkoli předčasnou radost. Nebudeme s »Časem« polemisovati, neboť bylo by to při směru jeho zbytečno. Též nemůžeme p. Jiráskovi po vedených důkazech dopřáti cti »vážného sporu.« Jen několik slov na dorozuměnou chceme dodati.

1. Zpravodaj »Času« naši recensi četl velmi povrchně a o předmětě samém není s dostatek poučen. Nezmínili jsme se o p. Jiráskovi jako professoru vůbec, nýbrž jako učiteli dějepisu, a to tam, kde slova Loserthova praví, že zásluhy arcibiskupovy... jsou dosti známy; tedy není denunciace, vytknouti, že jen učiteli dějepisu p. Jiráskovi nejsou známy, neboť sám p. Jirásek se na své dějepisné studie odvolal a tím se buď blamoval anebo svoje hanobicí úmysly ještě zřetelněji prozradil. Historikem přece jsme ho nazvati nemohli! Takových »denunciací« může si »Čas« ve svých sloupcích nahledati, kolik chce. — Že jsme volali na pomoc Pubičku, lze z naší recense asi týmž právem vyčísti, jakým p. Jirásek ze »starých pramenů« vyčetl o arcibiskupovi ohavnosti, o jakých tam není ani slova. Prohlédli jsme všechny příslušné historiky, kteří nám jen byli po ruce, abychom

p. Jiráskovi neukřivdili, kdyby snad u některého byl našel ty hanebnosti vypsány, jaké arcibiskupovi přibásnil; proto jsme (str. 172.) »prohlédli i starší prameny, **na př.** Pubičku, který rád rozličné historky uvádí; prosím, kdo se tu »posmívá právem«? a komu? — Loserth nepřipouští, že by byl Jan z Jenšteina býval před r. 1380. nemravou; tedy »Čas« tu nepíše pravdu — Kdyby p. zprav. »Času« znal »Vita Joannis de Jenzenstein,« užasl by jako my nad tím, **jak** ten spis p. Jiráskovi »posloužil.« O nějaké určité neřesti nebo poklesku tam není ani slova; p. Jirásek pak udělal z arcibiskupa cizoložného záletníka, traviče a j. pod. Ale i přes to přese všechno výslovně jsme v recensi připustili, že vůbec historikové dosud za to měli, že Jan z J. před r. 1380. miloval radovánky světské. (**NB. nic více** v udaných pramenech nestojí, žádná taková nemravnost tam není jmenována.) Nezáleželo tedy konečně na tom a neměli jsme p. Jir. tolik za zlé, že Losertha neznal, ale to ovšem, že ony zprávy tak »nestydatě zveličil« a do pozdějšího života arcibiskupova přeložil. Co p. Jir. znal, nedávalo mu k jeho fantastickým výmyslům pražádného důvodu, a kdyby nebyl měl určité tendence, byl by sobě počínal šetrněji, neb aspoň opatrněji. Zatím všude viděti schválnost: arcibiskupa nepravdivou licní snižovati, protivníky jeho obmývati. O to hlavně běží. Že p. Jiráskovi takové výtky byly nemilé, rádi uznáváme, vždyť nám také nebylo milé je činiti; ale novými nepravdami se brániti neměl, neboť potvrzuje tím jenom, že zde nebyl omyl, nýbrž — nekalý záměr.

2. Mínění »Času« o historické ceně korespondence je tak znalecké, že o něm neosmělujeme se šířiti. Ale to zajisté připustí, že Loserth aspoň opíral se o nějaké zprávy, p. Jirásek o fantasii. Kdyby »Čas« znal text oné »Vita J. de J.,« zajisté by naň učinila týž dojem pobožné legendy, která chce asketický život arcibiskupův vysvětliti jako život kajicný za předešlé světáctví, o kterémž ostatně mluví tak povšechně, že by mohlo platiti takořka o každém smrtelníku. K tomu dodáváme, co nám napsal jistý slovutný historik pražský: životopis Jana z Jenšteina jest ještě ukryt v roztroušených pramenech rukopisných. Pan Jirásek apotheosu husitismu vystavěl na základech sypkých, když myslil, že, zhanobě arcibiskupa, uvede pak Husa jako toho pravého reformatora, který by jako podniknul, co arcipastýř zanedbal: napravovati mravy. Proto p. Jiráskovi není u arcibiskupa nic po chuti: veselý prý život jeho jest mu neřestí, askese jeho jest mu zase bláznovstvím a zvláštním druhem pýchy. Co tedy? Inu, ovšem kdyby se přiznal, že arcibiskup stál o opravu církve české, ale že snahy jeho hlavně dvorem a částí duchovenstva byly mařeny, pak by tu Hus jakožto odpůrce církevní moci neměl co dělati... Arcibiskup tedy musel stůj co stůj odbývati za hanebníka, aby Hus mohl býti tím pravým. Tak to asi bude s tím »beze vší tendence.«

3. Co »Čas« soudí o Loserthovi a jeho spisech, na tom ostatně nesejde. Jest jenom smutno, že cizinec musí nás učiti, spravedlivěji

a poctivěji zacházeti s naší vlastní minulostí ... Arcibiskup nikoho nesnižuje, aby musel býti on proto zvyšován od Losertha: on domáhá se jen svého práva. Pak-li to myslí »Čas« tak, že pravdou historickou arcibiskup by byl zvýšen a tím Hus a revoluční dílo jeho sníženo — a tedy že Loserth nesmí míti pravdu, jen aby Hus nebyl snížen — pak »Času« k takové historické methodě nemůžeme — negratulovati. Je to vlastně totéž, co p. Jirásek tak neobratně a neopatrně provedl: účel husitský posvěcuje prostředky à la »Dvojí dvůr.«

Tím jsme o této sporné věci — může-li spornou býti nazvána — domluvili. Ostatních spisů p. Jiráskových, ze kterých mnohé vysoce ceníme, i dále hodláme bedlivě si všímati bez ohledu na osobu a na »heroje« národní. Kdykoli p. Jiráskovi se zachce dále líčiti »křiklavé« poměry tehdejšího kněžstva, jistě neopomeneme toho jemu poctivě kvitovati. V.

II.

V č. 5. »Hl. l.« na str. 216. zakončena rozprava o *Třebízského* »Vesnickém Jakobínu« citatem z Jungmannovy aesthetiky, který nám některé časopisy vytýkají jakožto útok na osobní bezúhonnost Třebízského. Ujišťujeme, že citat nebyl tak míněn, a kdyby od p. spisovatele byl takto míněn býval, byli bychom poslední větu vynechali. Ostatně nezdá se nám býti pravda, že by citatu mohlo nepředpojatě v tom smyslu se rozuměti. Citován tu doslovně delší odstavec, a v takových případech není každé slovo přiměřeno věci, o které se jedná; třeba tedy rozuměti citatu podle předešlého kontextu. O »sittliche Verkommenheit« v tom významu, jak ony námitky jej myslí, nebylo v předešlém řeči, nýbrž o křivém na zákon církevní názoru, který z povídky Třebízského nezbytně vyplývá. Tedy osobní bezúhonnosti Třebízského v onom smyslu citatem neukřivděno. Že ale jinak citat na díla Třebízského se hodí, to dříve i tentokráte dokázáno zcela určitě. Tedy ani literarní křivdy p. spis. se nedopustil. Zdali v těch nesprávných názorech, které z probraných dvou děl Třebízského vyplývají, jest kus jeho »portrétu« osobního, o tom p. spis. se nezmínil, neboť o kněžské osobnosti jeho vůbec nemluví. Kdybychom chtěli podle moderní methody si počínati, zajisté bychom — pomocí životopisných zpráv — k tomu úsudku došli. Zdali by se to smýšlení jeho obhájcům zdálo správným či nesprávným, na tom nyní nezáleží. My odtud vysvětlujeme si také z velké části, proč jistého druhu spisovatelé jsou pro Třebízského tolik nadšeni; neboť aesthetická cena spisů jeho i mimo zmíněnou vadu není zajisté ani jim tak vysoká. Protož ubezpečujeme »Čas,« že už napřed vyhověli jsme laskavému vyzvání jeho, abychom si ten citat, takto zajisté velmi řízný a pravdivý, před svým svědomím zodpověděli; a »Liter. listům« smíme podle podaných důkazů ten »frechster Angriff« jejich dojista vrátiti, což tímto zdvořile činíme.

Red.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 8.

Posudky.

Syllabus jeho svatosti Pia IX., jejž vykládá s povinným zřetelem ku syllabu náčelníka svobodných myslitelů Alfonse Padařovského *Jan Brázda,* sedlák ze Zlámané Lhoty. Druhé rozmnožené vydání. V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Methodějské knihtiskárny. Str. 486. Cena 2 zl. 40 kr.

Syllabus, tak mnoho hanobený a tak málo známý, jest sbírka (80) vět, vyslovujících »praecipuos nostrae aetatis errores« ve filosofii, věrouce a mravouce, v právnictví, v státnictví, v sociologii atd., ovšem pokud s náboženstvím souvisejí (§§. 10). Úprava slovní pořízena jest od barnabity kard. Bilio; nauky samy odsouzeny od Pia IX. častěji v allokucích, v listech papežských atd. Bludné nauky jsou předloženy ve stručných thesích, jejichž kontradiktorický opak jest naukou církevní. Vydán jest Syll. 8. pros. 1864 s encyklikou »Quanta cura ac pastorali vigilantia.« O autoritě dogmatické byli theologové na sporech; většina praví, že — ač ne formou zevnější — co do podstaty jest to »definitio ex cathedra.« Ani nevěrec ostatně neupře, že nauky zde přednesené souvisejí s celým bytem náboženské i občanské společnosti, a že církev, má-li vůbec jaké místo na světě, k těmto otázkám určité stanovisko zaujmouti jest povinna. V té příčině podává Syllabus stručný a povšechný obrazec katolického názoru světového a společenského každému, kdo bez dlouhých studií jej chce poznati; zvláště publicistům §§. 4—10 bylo by doporučiti.

A. Lenz kdysi (1877) z rozkazu biskupa Jirsíka napsal toto vysvětlení a odůvodnění Syllabu, obraceje se někdy proti Alf. Šťastnému, jenž také přišel se svou troškou otřít se o Syllabus. Kniha Lenzova postavena na širokém základě všech těch věd, do kterých Syllabus zasahuje; nejvíce ovšem prodlévá p. spis. podle směru svého v apologii a dogmatice. Látku svou rozdělil na 26 dopisův, jež adressuje bakaláři Alf. Šťastnému. Litovati jest, že mluvkovi tomu prokázal tolik cti; kdyby ho nyní aspoň v druhém vydání byl pominul, byla by forma spisu dopadla poněkud vědečtěji, a nabytého místa mohlo se použiti k užitečnějším vývodům. Ale i takto zůstává kniha cenným příspěvkem obranného písemnictva našeho, jenž jest přístupen vzdělaným laikům. Polemický ráz místy ovšem zavádí ku přílišnosti a k jednostrannosti, ačkoliv jen ve věcech podřízených (na př. přemnohé výrazy; nejistý, ba nyní už pochybný výrok o světském prý rázu inquisice; o theologii německé; kterak p. Rieger pochválil a obhájil

naše kněžstvo a pod.). Zmínky o Čuprovi jsou případny. Do sporů přísně theologických p. spis. právem nepouští se daleko. Sloh jest plynný a zřetelný; některé nesprávnosti v něm ostaly. *P. Vychodil.*

Turgeněv a paní Viardotová. Napsal *MDr. Pavel Durdík.* Otištěno z „Květů“ 1891. V Praze. Nákl. vlastním. Str. 44.

»Není lepšího zkušebního kamene pro povahu a srdce člověka, nežli jeho poměr k ženě,« praví spisovatel na počátku studie své. Jak známo, Turgeněv mistrovsky postihl ženu, podstatu ženskosti, a vylíčil tak dovedně poměr ženy k muži, lásku ve všech odstínech jejích, že nazván »pěvcem lásky.« Ve mnohých novellách jeho nalezáme narážky na vlastní jeho poměr k ženám, především k paní Viardotové, s kteroužto operní zpěvačkou seznámil se Turgeněv již 1845 a od 1855 téměř bez přetržení žil s rodinou její za hranicemi. Jaký byl poměr slavného belletristy tohoto k Viardotové, těžko přímo určiti, dokud listy obou nejsou uveřejněny; Turgeněv nerád mluvíval o tom i s nejlepšími přátely svými. Ale dle některých míst novellistických prací jeho (»Perepiska« 1855, »Dým«) a některých zpráv přátel jeho lze souditi, že nepraktický, bázlivý a nerozhodný novellista byl »ustavičným otrokem« paní Viardotové, již »ctil slepě, zbožňoval nezištně.« Žena tato, dle všech téměř zpráv velice lakotná, »kořistila z jeho peněžitých prostředků,« nikdy ho nemilovala i odtrhla ho vlasti. Spisovatel sice hledí přesvědčiti čtenáře, že od ní nabyl Turgeněv jemného citu pro krásu, harmonii a umění, jež vyznačují plody jeho literarní, že pobyt jeho v cizině neškodil pracím jeho, ale marně: úsudek Rusů má pro nás větší váhu, ti pak jednohlasně tvrdí, že Turgeněv neporozuměl hnutí šedesátých let v Rusku, poněvadž ho neprožil, dívaje se na ně jen zdaleka; proto již roman jeho »Otcové a děti« mladé pokolení uvítalo s nevolí, vidouc v něm karrikaturu snah svých, a nic nepomohlo, že autor odmítal od sebe náklonnost ku karrikatuře. Podobně věc se měla s pozdějšími plody ze života ruského.

Co se týká paní Viardotové, tvrdí se jednohlasně, že kráskou nebyla. Turgeněv miloval ji pro umění pěvecké; byla prý hodnou, milující ženou i matkou a vůbec výjimkou mezi různými »bohyněmi« operního umění, o nichž holandská pěvkyně M. Krusemanova podala tento charakteristický výrok: »Chtěla jsem vystupovati co pěvkyně, avšak ředitelové žádali ode mne cenu, která je příliš vysoká a příliš nízká, abych ji byla zaplatila. Co dlužno si mysliti o zpěvačkách, které přece vystupují? Na to odpovídám: Byly-li chudé, když vystoupily, buďte ubezpečeny, že padly. Pěvkyně, odvolávám se k Vaší poctivosti. Nuže odložte aspoň na chvilku falešný stud a vydejte svědectví pravdě. Není hanba padnouti, když musíme padnouti, ale podlo jest žádati tohoto pádu jakožto mzdy za povinné uznání talentu.« P. Durdík dodává k slovům těmto o mravní čistotě divadelního ovzduší, že »k bývalému mínění, že »divadlo jest mravní ústav,« hodí se nyní nejlépe Horatiovo: Risum teneatis.«

Vůbec láska k Viardotové a pobyt Turgeněvův v domě jejím neposkytoval mu blaživé spokojenosti a nenahradil mu klidné domácnosti; odtud vysvětlujeme si pessimistický základ novell jeho, v nichž vidíme stále zničené naděje, nezdařilé plány, zklamaná srdce: láska drtí hrdiny jeho. Nebyl šťasten ani s Avdoťou, švadlenou ve Spassku, s níž měl dceru Pavlinu, vychovanou úplně po francouzsku. Nedůsledně jednal novellista, koupiv si sličnou nevolnici Fetistku, ježto ve spisech svých zatracoval hnusné nevolnické kupčení s dívkami, a málo pomůže omlouvání ho v té věci, jako to činí p. Durdík.

Studie podává celkem mnoho zajímavých zpráv, nových dat, ale s některými vývody p. spis. souhlasiti nemůžeme. *A. V.*

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl III. „Ráj."

Zpěv I. Dante vystupuje s Beatricí výše z pozemského ráje do nebeských končin; básník vypisuje desateré nebe, přizpůsobiv se tehdejší soustavě Ptolemaeově; prvnějších devět nebí jest pohyblivých, desáté se nehýbe, ale všechen hyb ostatních z něho vychází; sedm nebí jest rozloženo na jednotlivých planetách (mezi nimiž též slunce jest, dle tehdejšího názoru), osmé jest nebe stálic, deváté jest nebe křišťálové (první pohyblivé), a desáté jest caelum empyreum, říše světla a lásky, kdež trůní Bůh; — ve IV. zpěvu v. 28.—36. praví však, že všickni duchové blaženi jsou u Boha v jednom nebi, požívajíce různé blaženosti a jsouce na různých stupněch slávy; a proto, bychom tuto jejich rozdílnou slávu a blaženost snáze pochopili, představujeme si je v desaterém nebi, tak jako chceme-li sobě anděly představiti, myslíme si je v lidském těle. — Dante po příkladu Beatrice popatří do Slunce věčného, a praví, že lidská řeč není s to, aby vyjádřila radostné vytržení, jež při tom pocítil, a neví, byl-li tam i s tělem anebo jen v té části, kterou Bůh nedávno stvořil, t. v duši (zdali v těle, nevím, čili kromě těla, nevím; Bůhť ví,« II. Kor. 12, 2):

73. Zda týž jsem byl já narozen kdys v pláči;

a táže se Beatrice, zdali to možno, by s tělem byl vystoupil nad tato lehká tělesa (vzduch a éther):

98. ... nový (podiv) však mne mate,
jak lehká těla pouť má prolétala;

Beatrice mu odpovídá, že není již na zemi, a tuto že nepodléhá zákonu tíhy, nýbrž že přichází do své vlastní polohy, t. do nebe, kde duše jeho stvořena byla; všecky věci jsou dle řádu sestaveny a uzpůsobeny, a tento řád jest forma, jež činí vesmír Bohu podobným:

104. ... forma to je,
jež vesmír Bohu rovným učinila;

vesmír není Bohu rovný, neboť bytnost jeho není božská, nýbrž Bohu podobný, jak Dante často praví, že vesmír jest odlesk slávy Boží; — v tomto řádu, praví básník dále, zří tvory vznešené (rozumné), stopu věčné síly (poznávají z něho moc a moudrost Boží):

106. v tom tvory vznešené zří síly zdroje;

v tomto nesmírném prostoru pohybuje se pudem (zákonem od Boha daným) každá věc, shánějíc se po přístavu svém (po cíli sobě vytknutém); a protož že duše tvá tě vzhůru nese (k nebi, kdež jí místo ustanoveno jest), není větší div, než že voda shůry dolů teče.

Zpěv II. Dante vystupuje do prvního nebe, do měsíce, a praví, že tu za ním mohou jíti jen ti, kteří záhy mysl pozvedli k rozjímání chleba andělského (pravdy věčné), jenž *zde na zemi* jest pokrm sice, ale nesytí (jenž neukojí touhy jejich na zemi, nýbrž až v nebi):

10. Vás, kterých málo, jenž jste záhy výše
po chlebu andělském svou vznesli hlavu,
jenž stravou jest, však nesytí...

vystupuje rychle s Beatricí, jsa pokryt, jak se mu zdá, mrakem zářným: byl-li jsem (netoliko duše, nýbrž i) tělo, — a tu nechápu, jak jeden rozměr strpí druhý, což státi se musí, vniká-li jedno těleso v druhé —, pak silněji roznícena býti musila touha, viděti onu bytost, v níž se vidí, jak *přirozenost naše a Bůh se spojili* (jak božská i lidská přirozenost se spojila v jedné Osobě Syna Božího):

37. *Když* tělo byl jsem, pochyby když steré,
jak v rozměr jiný vejít lze, se nítí —
což nutno, když se hmota v hmotu dere:
Žár touhy naší měl by větším býti,
tu bytost poznat, ve které, jak *splývá*
Bůh s naší přírodou, lze zjevně zříti;

tu (v bytnosti Boží) uzříme to, co nyní věříme, a neuzříme důkazem, nýbrž známo bude samo sebou, na způsob první pravdy (principium primum), kterouž tuto na zemi věříme (t. přijímáme bez důkazu, neboť jest samozřejma):

43. Tam uzří, co zde věří *mysl snivá*,
ne důkazem, poznáním prostým pouze
jak první pravdy, *k nímž vždy člověk kývá*;

táže se pak své průvodkyně, co by znamenaly skvrny na měsíci.

Zpěv III. Beatrice praví, že v prvním nebi jsou duše těch, kteří *neúplně dostáli slibu* (per manco di voto):

29. ... bytosti jsou živé,
na slibech svých *se dopustivši zrady*;

nuže mluv s nimi a slyš a *věř*, protože světlo pravé (první pravda čili Bůh), které je *oblažuje*, nepřipustí, *by od něho odstoupili* (by nepravdu mluvili):

31. Nuž *s nimi mluv* a slyš a *v mysli snivé*
věř, světlo pravdy, jímž jsou všecky *spjaté*,
je drží tady k sobě v tísni tklivé;

Dante praví k jednomu z nich: ó duchu dobře stvořený (vyvolený), jenž na paprscích života věčného okoušíš sladkost, jež nepocítěna *není pochopena* (již nepochopí, kdo jí neokusil):

37. Ó šťastný duchu, jehož *trudy léčí*
zář žití věčná kojíc tebe slastí,
jež necítěna, cizí, *všecko předčí*:

pověz mi, kdo jsi, proč tuto jsi ty a druhové tvoji? Duch odpovídá, že jest Piccarda, jeptiška, jež mocí z kláštera vyvedena byla a

k zásnubu donucena, jakož i družka její Costanza, dcera Rogera II., krále sicilského; Dante ptá se jí, netouží-li po blaženosti kruhů vyšších, načež ona odpovídá, že jediným pravítkem jest jim vůle Boží, nad niž ničeho nežádají: jeho vůle jest mír náš. tato jest ono moře, do něhož vše splývá, co *ona stvořila* buď *přímo*, buď prostřednictvím přírody (bytosti duchové a bytosti se hmotou složené):

85. A jeho vůle mír náš jest, tou tiše
zde dlíme, ona moře, kam vše spěje,
co tvoří příroda — i *čím On dýše*;

a poznamenává k těm slovům překladatel: »vše, co stvořeno, není bezprostředním dílem Boha, v rostlinstvu a živočišstvu působí též příroda«; tož by Bůh přímo byl stvořil jen nerosty? — Na to Piccarda zmizela, pějíc Zdrávas Maria; Dante vyslovuje Beatrici dvojí svou pochybnost: jak jest možno, by násilí zmenšiti mohlo zásluhu dobré vůle trvající, a pravda-li, co Platon praví, že duše stvořeny byvše na různých hvězdách, po ukončeném životě pozemském vracejí se zase na své hvězdy, jak tuto vidno, neboť Piccarda a Costanza pro svou nestálost (pro nedodržený slib) přišly do měsíce, jenž pro svou měnivost jest symbol nestálosti; Beatrice odpovídá, že nebývají úplně bez viny ti, kterým se násilí děje, neboť buď poněkud souhlasí, jako Piccarda a Costanza mohly se později do kláštera vrátiti, ale neučinily tak, nebo chtíce uniknouti *nebezpečí* (100. by člověk, bratře, unik *proti roji*), činí kolikrát to, co nemají činiti, anebo *svolí* ze strachu, že by upadli u větší zlo, kdyby odporovali:

109. ... v *školu*
zla proto zbloudí, že ji bázeň jíme
svým odporem se v horším octnout bolu.

Dante upokojen tímto vysvětlením praví, že duch lidský nenajde ukojení, neosvítí-li ho pravda Boží, a že *může* pravdy dosíci, jinak by touha (do duše nám vložená) byla marna:

128. ... jí *musí* dosáhnouti,
neb jinak srdce darmo touhou bije.

Zpěv V. Beatrice dále vykládá: světlo věčné (Bůh), jednou poznané, v nás i lásku k sobě vznítí, a svede-li něco jiného člověka k lásce, jest to jen *špatně poznaná stopa* onoho dobra věčného, *jež tu prokmitá* (dobro zdánlivé):

10. A jiné jestli lásky cit v nás nítí,
tuť vždycky stopa věčného to světla,
jež *nepoznáno ve vás přece svítí*;

a v poznámce dodává překladatel: »i když láska lidská bloudí, jest odleskem lásky Boží,« tož *by i hřích byl odleskem lásky Boží* (!!).

Na to praví Beatrice: *chceš zvěděti*, může-li slib *nesplněný* nahražen býti skutkem jiným, tak že by *duše unikla sporu* (se spravedlností Boží, t. by unikla trestu Božímu):

13. S tím přáním teď tvá *duše ke mně letla*:
lze *zmařený* slib jinak vyrovnati,
by *zásluhou* nám *duše stejně zkvétla*?

a odpovídá: největší dar, jejž Bůh ze své štědrosti stvořil, a jenž nejvíce souúdoben jest jeho dobrotě, a jejž Bůh nejvíce cení, jest svoboda vůle, jíž obdařeni jsou všickni tvorové rozumní, a pouze tito (jen andělé a lidé):

19. Dar nejvyšší, s nímž v štědrosti své shledla
k nám boží láska, čin dobroty její,
jejž cení nejvíc, vůle jest, jež zvedla
Se svobodně v nás, a jíž skutky dějí
se tvorů rozumných, že tito pouze
tou hnáni, to dělají, co jen chtějí;

podivná to svoboda, žene-li vůle člověka!

Beatrice pokračuje: slibem obětuje člověk svou vůli Bohu, t. váže se učiniti něco, co jinak není povinen činiti; jest tudíž slib jakási smlouva, již člověk s Bohem činí; protož ve slibu dvojí rozeznáváme: věc či předmět slibu, a smlouvu; věc se může zaměniti za jinou, lepší, ale smlouva se musí dodržeti, a i záměna se státi může jen s přivolením toho, jenž jest ustanoven na místě Božím (se svolením církevním); protož nemá se člověk přenáhliti, jako se přenáhlil Jefte a Agamemnon; první slíbil Bohu obětovati to, co první mu přijde vstříc, až se bude vraceti z boje (a byla to dcera jeho, Soudců kniha 11, 31), druhý, cokoli nejkrásnějšího má (též dcera jeho); buďtež, křesťané, rozvážní ve svém rozhodnutí, a nebuďtež jako peří (povolné) ku každému větru, a nevěřte, že každá voda vás umyje (že kterýkoli slib jest Bohu milý, a vás ze hříchův očistí):

73. Ó křesťané, víc rozvahy k své spáse,
jak peří nebuďte ve vichrů sváry,
což omyje vás každá voda zase?

a v poznámce připojuje: »dispens dána proti božskému právu není rozvázná pro nedodržení slibu«; což to má býti? o něčem podobném Beatrice nemluví!

Vystupují pak do druhého nebe, do Merkura, a zástup duší blažených obstoupí básníka, jenž s jednou (císařem Justinianem) počne rozmlouvati.

Zpěv VI. Justinian vypravuje stručně dějiny římského orla (císařství), a praví, že tuto jsou duše těch, kteří dbali o dobro obce, ale že při tom hleděli více ke cti a slávě své, než ke cti a slávě Boží, proto jsou tuto na nižším stupni slávy.

Zpěv VII. Dante nechápe výroku Justinianova, že ukřižování Krista Pána bylo spravedlivé, a taktéž spravedlivý že byl trest, kterýmž Židé postiženi byli; Beatrice mu to vysvětluje: pro nezdrželivost Adamovu bylo celé pokolení lidské u velkém poblouzení, až se zlíbilo Synu Božímu sestoupiti (na zemi), kdež přirozenost tu, jež od Tvůrce svého se vzdálila (t. přirozenost lidskou), spojil s sebou v (jedné) Osobě, působením toliko lásky věčné (Ducha sv.):

28. Čímž řadou věků bludem poražený
rod lidský ležel chorý, Božím Synem,
jenž sestoup na zemi, až odcizený

> Pak Stvořiteli vesmír jedním kynem
> byl spojen s onou prabytostí zase
> jen jedním jeho věčné lásky činem;

to nejsou slova originalu, nýbrž pantheistický názor *Hegelův*, jenž odporuje slovům následujícím!

Zříme-li na přijatou přirozenost (lidskou), pokračuje Beatrice, nebylo nikdy trestu spravedlivějšího (člověk za neposlušnost zasluhoval trestu); patříme-li však na osobu (božskou), kteráž trpěla, nebylo nikdy trestu nespravedlivějšího (osoba božská nedopustila se viny a nezasluhovala tudíž trestu): tak jediný čin měl dvojí různý účin: smrt člověka líbila se Bohu (protože takto vykoupení se stalo), a smrt Syna Božího líbila se Židům (protože se zbavili Krista nenáviděného), protož je pak zastihl spravedlivý trest; a že na toto znamení (smrt na kříži) mnoho se hledí a málo se tomu rozumí (mnozí o tom myslí a mluví, ale málo kdo tomu dobře rozumí), proto chci tobě též vyložiti, proč tento způsob (vykoupení) byl nejvhodnější:

61. Leč toto že jest cesta všechněch stálá
> a řídka poznaná, chci tobě říci,
> proč byla nejlepší; . . .

co dobrota Boží bezprostředně (bez příčin druhotných) učinila, to nemá konce (trvá věčně, jako duše lidská):

67. Co bezprostředně dolů z ní se rojí,
> jest bez konce . . .

v poznámce dodává překladatel: »andělé a lidé (!) jsou bezprostředně od Boha stvořeni, rostliny a zvířata pak prostřednictvím přírody«; má snad příroda ze sebe spolutvůrčí sílu? a v Gen. 2, 7 čteme, že učinil Bůh člověka (tělo jeho) z hlíny země.

Co bezprostředně z moci Boží plyne, jest svobodné (majíc vůli svobodnou), a jest Bohu nejvíce souúdobné (conforme), a proto nejvíce se líbí jemu. Těmito dary všemi (bezprostředním stvořením dle duše, neporušitelností, svobodnou vůlí, souúdobností a zálibou Boží) obohacen byl tvor lidský:

76. Z všech těchto věcí bytost lidská dosti
> si výhod bere . . .

Pouze hřích ho uvrhuje v otroctví, a nepodobna Bohu činí, a nevrátí se člověk ve svou hodnotu zpět, leda vyplní-li prázdno, jež hřích způsobil (ztrátu posvětné milosti) spravedlivým trestem proti zlé (hříšné) choutce:

82. A neoctne se dřív v milosti klíně,
> když trestem nenahradí choutky smělé,
> kterými padla v lup a kořist vině.

Přirozenost vaše (rod lidský), když zhřešila všechna v semeni svém (v prvorodičích) uchýlila se od své hodnoty a vyloučena byla z ráje:

85. Když hřešili jste, základem svým cele
> jste vzdálili se v lidstva celém rodu
> své důstojnosti, ráje říše skvělé;

ku slovu »základem« poznává překladatel: »Adamem, jenž byl takřka základem lidstva.«

Protož nezbývalo, než buď aby Bůh z pouhého milosrdenství byl odpustil, aneb aby člověk za hřích svůj zadost učinil:

91. Buď musil Bůh se spravedností váhou
ustoupit z lásky, nebo ze své síly
tvor učinit mu zadost vlastní snahou.

Ale člověk ve svých mezích (jsa bytost konečná) nemohl zadost učiniti, protože nemohl se pokořiti tak hluboko, jak vysoko se hříchem povznésti chtěl (hřích jest urážka jaksi nekonečná, a vyžaduje nekonečného zadostučinění, kteréž vykonati člověku nelze); protož štědřejší byl Bůh. dav sám sebe (Syna svého), by člověk dostatečný či schopný byl povstati ze hříchu, než kdyby prostě byl odpustil:

115. Sám dal se, štědřejší byl Svrchovaný,
když dal vám pozvednout se k zdaru,
než odpuštěním zhojit vaše rány.

Ale řekneš mi: živly a vše, co z nich se skládá, též stvořeno jest od Boha (z ničeho, tedy ne ze hmoty již jsoucí), a tudíž i toto vše (jest) věčné! Na to ti odpovídám: duše zvířat a rostlin jest vlivem nebeských hvězd vyvozena ze hmoty, a proto se hmotou i zaniká; ale vaši duši bezprostředně vydechuje (tvoří, srovn. »vdechl v tvář jeho dchnutí života,« Gen. 2, 7) nejvyšší dobrota (Bůh), a lásku svou do ní vlévá, tak že duše stále po Bohu touží (»inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te, Domine«), August.):

140. ... Milá
ta dobrota též vzbouzí v naší hrudi
proud života, jejž plní láskou k sobě,
že po ní zpět se život stále trudí. (P. d.)

Dr. V. Šimanko.

Starosvětské písničky a jiné písně. Napsal *Jos. V. Sládek.* V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 86. Cena 40 kr.

Čelakovskému přibyl nový nadaný žák, jenž ochotně vyznává, že snažil se »přiblížiti se české národní písni a tonu *Frant. Lad. Čelakovského,*« který tak hluboce pojal a nápodobil dovedně ducha poesie národní ve svém »Ohlase písní českých.« Také Sládek žil život národu, který vzbudil v něm umělecké dojmy a poetické úvahy, osvojil si zvláštní formy jazyka jeho, trefné výrazy, jimiž vyjadřuje city a duševní hnutí lidí prostých. Nicméně však písně jeho nesou na sobě zároveň pečeť individualnosti, podobajíce se ovšem písním národním prostotou, nelíčeností, přirozeností, pravdivostí, hloubkou a intensivností citu i vroucnou něžností, ony přizpůsobují staré básnické motivy a náměty národní k požadavkům novějšího básnictví v obsahu i formě. Forma jejich zajisté jest mnohem umělejší, uhlazenější formy písní lidových, sloh není tak jednoduchý, verš ovšem lehkostí připomíná lepší písně národní, rythmus jest podobně zpěvný. A touto vnější formou i slohem předčí ovšem žák také nad mistra svého, zůstav za ním v leckterém jiném ohledu.

Předně poetický obzor Sládkův jest užší než Čelakovského, jehož »Ohlas« je bohatější motivy, rozmanitostí tonův i nálad: v jeho

písních je stupnice nálad od nejrozmarnější k nejtruchlivější, jest humor i ironie vedle zpěvů vážných. U Sládka vesele rozmarný ton a milostný živel rozhodně převládá, vážných a truchlivých popěvků najdeš tu méně. Chybou některých písní Sládkových jest, že není zachována jednota tonu, písně nejsou dosti zaokrouhleny, zvláště pointa působívá rušivě. Tak nezamlouvají se nám popěvky: »Uhodilo,« »Rychtář,« »Krejčí,« »Zpověď«; ton smyslný, lehkomyslný názor, jaký básník připisuje lidu (na př. o zpovědi) nenahradí nenuceného humoru, jaký plyne z úst lidu. To již přirozenější humor vyznívá z písní: »Písnička,« »Fialky kvetou na jaře,« »Starý ženich,« kteréžto dvě poslední živěji a obrazněji pojednávají o témž thematě, že jenom v mládí kvete láska, než na př. Čelakovského »Dobré naučení.« »Chudá dívčina« připomíná Čelakovského »Krotkou holubičku,« »Hubičky« — »Hubičku.« Podobně případně vystižen humor a rozmarnost lidu v těžkých dobách i stavech života; »Veselý muž« si zpívá:

dětí mám co makoviček,
domov jako klec. (32.)

A v básni »Dudák« básník takto vypravuje:

Oženil se dudák
vzal si dudačku,
měli vítr v dudách,
vítr ve váčku.

A bylo u nich
jako u ptáčat,
brzy měli hnízdo
plné dudáčat.

Ale nouze proto
přece neměli,
dudali si všichni,
byli veselí.

Velice rozmarně vypravuje »Šťastný manžel« o svém štěstí, jak jest pod pantoflem, pěkně poslouchá ženy atd. Pěkný je popěvek časový — módní »Prožluklý den«; z ostatních jmenujeme: »Kovářovic Andula,« »Kadeřávek,« »Holeček,« »Kovář.«

Z písní vážnějšího obsahu vyniká »Na poli, na roli,« jež náleží k nejlepším číslům sbírečky, a »Poutník«; tři písně hrobní: »Len,« »Tráva,« »Až budu v hrobě spát« dojímají tklivou něžností, srdečností a mocně vzrušují cit, podávajíce také látku k přemýšlení.

Na konci nalézáme písně »pijácké«; Sládek ukázal, jak pijáci mají vždy výmluvu nějakou pohotově, aby mohli trochu déle si poseděti, jak klamou dovedně své ženy a p. Přečtěte na př. písně: »Dá-li Bůh,« »Dvanáctá už udeřila,« »Ponocný« a j., jak přirozeně vypravují o pijácích. »Starý přípitek,« učiněný

na starý zdar a slávu
těch našich starých Čech,

vhodně zakončuje díl první.

Oddíl »Jiné písně« má též několik zdařilých drobných lehkých popěvků, jaké vůbec Sládek pěstuje s velikým zdarem. Ovšem písně tyto jsou celkem vážnější (»Máme se rádi,« »Selská píseň,« »Jedny oči«), ale přes chmurný obsah nikde nevyzírá pessimismus; básník spíše nabádá k bodrému životu: konče sbírečku volá v »Úsměvech«:

Úsměvů, úsměvů na tisíc
kvete a září a zvoní,
a kde je duše tak ubohá,
že úsměv nepaď by do ní?

Uspokojeni odkládáme sbírečku; neboť, ač tu a tam bylo by si něco lepšího přáti, v celku vyznáváme rádi, že v lyrice pravě české na ten čas Sládek nemá sobě rovného. Nenucenost, s jakou nám básník pěje, ryzí ton a místy také duch písně národní, jasnost, určitost i úsečnost dikce, bodrá, veselá nálada, s níž v naší době zřídka se setkáváme u mladších básníků, jsou vzácné přednosti knížečky této. *A. V.*

Růžena Jesenská: **Okamžiky.** V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 98. Cena 36 kr.

Tam vysoko mi řekl sám Pán Bůh,
že stojí za život pln běd i tmy
chvil čisté jasno, vonný jejich vzduch,
byť návrat kynul v boj a do přítmí,
za okamžiků teplo, zář a vzlet
že milovat mám svět!

Tedy poněkud méně obratný opis známého: »ten život stál by za to!«, ač milostné ty okamžiky, v nichž básničky tyto prodlévají, ne vždycky tě o tom přesvědčují. Myšlenkový a citový obor jejich jest dosti úzký; jest to erotika v nejužším slova významu. Touha, snění, vzpomínání, beznadějnost, stesk a pod. jest celá ta vlastní kostra, na níž popisy a reflexe jsou založeny. Nelze tudíž nepozorovati jakési jednotvárnosti a chabosti. zvláště v básních umělejších, kde přistupuje k tomu obyčejně ještě ne valně šťastný zápas s formou. Místy šťastně napodobena píseň lidová (na př. na str. 46. velmi pěkný popěvek: »Zdálo se mi . . .«). Krajinomalebné náměty, náladu připravující, jsou vhodně využitkovány; někde (na př. str. 47. »Zas v lese,« a j.) povoleno líčni příliš mnoho. Ostatně milovníky takovýchto veršů zajisté bude zajímati sbírečka ženské erotiky vedle dřívějších toho druhu básní českých. *P.*

J. S. Machar: **Letní sonety.** (Psány v létě 1890.) V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 54. Cena 40 kr.

Při modrém dýmu lehké cigaretty
takový sonet napíše se lehce:
rým přijde sám, a myšlenky on nechce,

a člověku ta forma nějak zvoní,
jako když slýchal šťasten přede lety
zpěv cvrčků v poli ostrý, monotonní. (Str. 5.)

O patě Achillově u nich vím:
řeč se v nich trochu kostrbatě vine,
vzlet schází v nich, je málo pestrý rým,
a myšlenka — ta byla-li v nich — hyne. (?) (Str. 25.)

A umění — to vyznat neškodí —
se dneska ani za sport nehodí,
je v něm už vše tak fadní, otřepané. (Str. 8.)

V »Sonetu mystickém« směje se spis. romantickému bombastu jakožto nesrozumitelnému; ale jeho volná znělka není také vždy srozumitelna (na př. str. 14. pěkná jinak znělka o hodinách — času v tikotu jejich s Bohem dávajících; str. 17. a j.). »Sonet noční« vyznívá v ostrý úsměšek:

Nebe je tmavé . . .

A náhle slyším v zděšení
se střechy pláč a úpění —
oh, koček noční umění!

Zavírám okno. Věru již
i božské přírody té říš
zná protivnou být nanejvýš . . .

Někdy se též ozve takhle něco vpravdě vážného, ba i tklivého, več nemísí se, jak obyčejně, sarkasmus. I lenivá nálada letní má tu svoje místo: leckdy si člověk při čtení upřímně, s dovolením, zívne . . .

P.

Dějiny hudby v Čechách a na Moravě. Sestavil *J. Srb (Debrnov).* Již dlouho toužíme na nedostatek dějin hudby české v naší literatuře vlastenecké. Nedostatek obecných dějin hudebných nahraditi nám může zahraničná literatura. Ale kdo poučí nás o české, ne-li Čech? Proto podjal se p. Srb díla, nám potřebného a velevděčného a škoda, že ho nezaložil na širších a hlubších základech, spokojiv se toliko »přípravnou snáškou k pravým a důkladným dějinám hudby české,« jakž tuto práci svou nazval v úvodním »připomenutí.« Po mnohých a důkladných monografiích, pojednáních a kritických studiích, jichž po našich časopisech, sbornících, brošurách a j. již hojně roztroušeno, byli bychom raději vítali již rozsáhlejší a kritické, ovšem i pracnější dílo. Však jsme p. spis. vděčni zatím i za tuto namahavou snůšku, žádajíce ho, by přijal do příštího vydání následující opravy některých nesprávných nebo nedostatečných udání, jak se nám po prvém a zběžném prohlédnutí díla naskytly. Na str. 16.—17. jmenuje p. spis. r o r á t n í m i (t. j. adventními) tyto v á n o č n í písně: »Nastal nám den veselý.« »Věčnému Tvorci děkujíc« a j. Na str. 17. pomíchány písně vánoční s adventními a velkonoční s postními. Na téže str. 17. dí p. spis., že tyto zpěvy rorátní vynikají »n e o b y č e j n o u l í b e z n o s t í a d o k o n a l o s t í,« kdežto na str. 20. dí, že »živel p ř í l i š z k r o u š e n ý a p o n í ž e n ý v dosavádních písních vládnoucí zmizel a místo něho nastoupila přísnost . . .« Neobyčejná líbeznost jest formalná protiva »přílišné zkroušenosti,« a to nemalá. Živlu »příliš zkroušeného a poníženého« v nich vůbec nebylo. — Krásná píseň »Otep mirhy« není zbytkem národního básnictví s v ě t s k é h o, jak dí p. spis. na str. 18., nýbrž duchovního, jak jsme dokázali v pojednání České král. Společnosti nauk, r. 1886., str. 5.—9.: »Příspěvky k nejstarší hymnologii české.« V husitských písních nejeví se »p r v n í stopy samostatnosti a subjektivního citu« (str. 21.); ty jevily se již před nimi, jak na jevo jde z našich »Dějin posvátného zpěvu staročeského.« A naopak jest nápěv písně »Kdo jste Boží bojovníci« přísně v církevní tonině dorické složen,

jiné nápěvy jsou ve frygické tonině, tedy opět v duchu staré církevní toniny složeny. Proto již Dr. Ambros napsal o písni »Kdo jste Boží bojovníci«: »Dieser Gesang der Gottesstreiter hat etwas hart Unbarmherziges, fanatisch Entschlossenes, aber dennoch wieder ganz den Charakter des damaligen Kirchenliedes.« (Gesch. d. Mus., III.) Připomenouti jest, že transskripce této písně v citovaných »Památkách arch.« jest značně pochybena, ke konci podstatně změněna, o čemž p. spis. nezdá se věděti.

Též věty na str. 24 ve 4. odst. obsažené jsou nesprávné. Zejména »že píseň evangelická (která to má býti?), lišící se od katolické obsahem i formou, nad ně vynikla,« jest neurčita a přece i v této neurčitosti nesprávna, ať již myslí p. spis. utrakvistickou, nebo bratrskou, nebo protestantskou píseň. Nejjadrnější, nejvroucnější a nejvelebnější byla česká píseň před XV. věkem, a vedle pravdy napsal o ní již J. Jireček, že »tím liší se velmi výhodně od výtvorů pozdějších, ve kterých mimo nemnohé výjimky přísné míry v tom, co řečeno i co mlčeno býti má, ne vždy šetříváno.« (Hymnol., str. 96.) Též následující věta: »Skladatelé katoličtí« atd. není správna. — V dalším odstavci má býti »k následování své víry« místo »pravé víry.« Nepochopujeme, jak mohl p. spisovatel napsati na str. 25., že »různice náboženské byly řádem jezovitským rozdmychovány.« Vždyť přece ví celý svět, kdo roznítil v Čechách žalostnou pochodeň různic, a což ještě horší bylo, záhubných a bratrovražedných bojů náboženských. Či měla katolická církev k tomu mlčeti? Neměla svými syny hájiti sebe a pravdy proti bludu? Měla Čechy ostaviti v žalném rozštěpení a rozkladu náboženském? Dovoluji si zde otázku, zda p. Srb, katolík, jest si toho vědom, že tu mluvil, jako bohužel mnozí jiní, po protestantsku?

Odstavec »O kůrech literatských« dopadl nad míru chudě, ač právě o těchto kůrech bylo již mnoho napsáno. I v tom, co napsal p. spis. o sborech literatských po r. 1620., jest leccos nesprávného, jak obšírně dokážeme jinde. — Na str. 34. dí p. spis., že »až do polovice XVI. věku byl zpěv jednohlasný v Čechách panujícím.« K tomu připomenouti sluší, že »diafonie« u nás počala již na začátku XV. věku, a vícehlasné zpěvy měli jsme již na sklonu XV. věku. Seznam skladatelů XVI. věku doplníme na jiném místě. K str. 39. připomínáme, že Komenský narodil se v Komně na panství světlovském, jak výslovně napsal *Kleych* v předmluvě svého kancionalu. K pramenům pojednání »o mysteriích« dodati jest i »Dějiny posv. zpěvu staročeského« a Truhlářovo důkladné pojednání v »Č. Č. M.,« r. 1891. — Na str. 43. má státi »v *K*rajině« místo »*k*rajině.« Zde schází také udání, že J. Gallus náleží k velkým klassickým skladatelům XVI. věku, jenž složil i motetta největšího slohu na 24 hlasů (pro 4 sbory šestihlasné).

Ani v II. době (XVII. a XVIII. věk) není vše správně podáno. Co znamená všeobecná a proto opět jalová frase na str. 50.: »Jazyk český, vyobcovaný jakožto jazyk kacířský ze života veřejného«?

Nezná p. spis. nařízení krále Ferdinanda II. o úředních jazycích v Čechách? Neskládali tímto jazykem Rozenplut, Hlohovský, Šteyr a jiní katolíci nové písně a kancionaly? P. spisovateli bylo přece dobře známo z Tadrova pojednání, co napsal vlastenecký svět. biskup J. Hynek Dlouhoveský o českých poutnících v Římě roku 1674.: »... Nejvíce pak předčí zpěvem a písněmi (totiž Čechové), kdež jinší od nás noty, melodie a textu sobě vypůjčili a nejvíce Němci na svůj jazyk je obrátili.« A o jejich zpěvu při průvodu od oltáře sv. Václava do jiných předních kostelů římských praví: »... Ač jinší cizokrajané nám nerozuměli; však příjemnost a líbeznost zpěvu, melodii a tu naši prostou, staročeskou harmonii... nad míru vychvalovali, knížata, kardinálové, biskupi a jinší vzáctní na cestě se zastavovali a sobě zalibovali.« Stručně toho dotknul se i sám p. spis. na str. 55. Znamená tohle úpadek zpěvu staročeského? A kdo napsal kdy nadšenější obranu jazyka českého nad jesuitu Balbína? To vše jsou známé věci, a proto jest nám s tím větším podivením a žalem, že tak zjevná nepravda může se i dnes ještě napsati a opakovati. Kde tu ostala kritická soudnost, jež tříbí plevu od pravdy?

Na téže straně dí p. spis., že »v chrámě panoval jazyk latinský.« P. spis. však ví z Tadrova pojednání, že literatští kůrové dělili se namnoze na latinské a české. A tak bylo i v XVII. a XVIII. věku až do zrušení jejich. — Zprávu biskupa J. H. Dlouhoveského, shora podanou a z Tadrova pojednání v »Památníku« Hlaholu doplněnou, srovnejme s udáním p. spis. na téže straně: »Hudby neužívalo se za oněch smutných dob ku povznešení duševnímu a k šlechtění mysli,« a poznáme, kam vede nekritické a tudíž liché generalisování. Úpadek hudby kostelní ovšem nastal, velký a žalostný úpadek. Kdy a proč nastal, nastati musil, p. spis. neudal. Podáme o tom zprávu na jiném místě. — Na str. 52. opakuje p. spis. po jiných, že kůrové literatští po obnově již »nebyla společenstva rázu dřívějšího, poněvadž za členy přijímáni lidé neučení.« Dokážeme na jiném místě, že i toto udání jest nesprávné a že ti obnovení kůrové byli v podstatě »rázu dřívějšího« a že členstvo jejich bylo tak různých stavů, jako dříve, učených i neučených. Po tak pochybených úsudcích nemálo jsme se podivili, čtouce na str. 53. protivu, že »přes tento (jaký?) úpadek získali si přece kůrové literatští značnou zásluhu o zvelebení zpěvu církevního« atd. Tedy upadli a přece zpěv zvelebili? »Staré (české) zpěvy vokalní vždy více přicházely v zapomenutí« (str. 50.), a přece zvelebili literati zpěv církevní? Odkud pochází tak zjevný a nesoudný odpor? V praemissách tohoto závěru napsal p. spis. něco docela jiného.

O vzniku, rozšíření a rozsahu nástrojné hudby vůbec a na kostelních kůrech zvláště praskrovně podáno, o jejím poměru k hudbě vokalné ničeho. A to přece po výtce patří do dějin hudby. Však nejvíce podivili jsme se tomu, jak »Dějiny hudby« mohly zůstati bez důkazův a bez dokladů notových. Toť jako přírodopis bez kabinetů, jako učiti fysice bez experimentů.

Nelze nám dále rozebírati dílo podrobně. Z řečeného jde samo sebou na jevo, že nelze nám těchto »Dějin« vítati jinak, leč jako snůšku a propravu ke kritickým dějinám hudby české, a i té sluší užívati cum grano salis. Nejlepší a nejvděčnější jsou statě doby čtvrté a zejména o vzniku »hudby české,« jemuž přislušel zvláštní samostatný paragraf, poněvadž se tu jedná o nejdůležitější a nejskvělejší době hudby české, duchem i formou české; význam Smetanův a Dvořákův není správně vytčen. *Konrád.*

Karel Zákoucký: **Ze života pro život.** Vychovatelské obrázky pro rodiče, pěstouny a učitele. V Praze 1891. Nakl. Fr. A. Urbánek. („Bibl. paed.“ sv. CLI.) Str. 59.

V úvodě praví spisovatel: »Maje obrázky tyto roztroušeny v rozličných časopisech, nemínil jsem je nikdy vydati souhrnně, dobře věda, že hned mnozí vrhnou se na ně, by na nich ostrost svého péra zkusili.« Dle toho si p. spis. buď ani nepřál, aby o knize jeho bylo souzeno — proč ji tedy vydával? Boje se chřestu, nechoď v les! Anebo »dobře věda,« že na knize bude mnohé opravováno, chtěl onou poznámkou též z »ostrého péra« pochodící soudné čtenáře od souzení odstrašiti? Toho nebylo třeba! Však k věci! Obrázky tyto vychovatelské skutečně svědčí o »dobré vůli,« obsahují mnoho dobrého zrna, a zůstane na nich mnoho dobrého, i když se podrobí soudu sebe přísnějšímu, jak praví sám spisovatel. Kniha obsahuje celkem 16 článkův. Obrázek 1.—13. znázorňuje vychovatelům vždy některé dítko, žáka, při němž není vše v pořádku. Ve II. části bojuje proti kouření tabáku a proti toulavému žebrání. Dítko nedůvěřivé, neposlušné, tvrdošijné, svéhlavé, ostýchavé, lhostejné, zkažené, toulavé, lži oddané, zlodějské, dychtivé, popudlivé, marnivé předvádí nám spis. postupně, a pokaždé ukazuje, jakým se nám ono dítko po té které stránce jeví, pátrá po příčinách, z nichž ony vady a nectnosti se vyvinuly, a udává též léčivé prostředky vychovatelské, jichž tu s větším, tu s menším úspěchem bylo použito. Způsob tento lze jen pochváliti. Kéž naše učitelské listy vedle theorií vychovatelských, pořád a pořád přeměňovaných, pěstují podobným směrem praktické studium vychovatelské a předvádějí nám obrázky skutečné vychovatelské a vyučovatelské činnosti školské — výsledky své vlastní práce o svých žácích, či, abych řekl krátce: ať pěstují též konkretní vychovatelství. Takové práce s patrným úspěchem podjal se též spisovatel nadepsané knihy. Každý učitel najde v ní podnět ku přemýšlení, a to jest jistě dobrý výsledek. Však spis. psal onu knihu na předním místě »pro rodiče.« Ačkoli pak se opravdu snažil, »aby ji psal slovem i slohem lidu přístupným,« zůstalo přece provedení namnoze — za snahou. Již ta cizí slova, obyčejnému čtenáři neznámá, vadí: psychologové, organismus, supplovati atd.

Co se týká slohu, rádi přiznáváme, že srozumitelnosti postupem stránek přibývá, jakož i věcné správnosti a — propracovanosti. Zvláště první tři obrázky zasluhovaly větší píle. Na str. 2. praví sice spis.,

že poznati povahu dítek je »prací pernou,« ale on sám již po několika dnech mohl prý se pochlubiti, že znal skoro všecky žáky své (3 řádky níže). — Kdo vlastní vůle nepodřizuje vůli cizí, jest vždycky neposlušen? (str. 4.). — »Poněvadž pak pro společnost zrozeni jsme, musí býti i poslušnost vrozena« (str. 4.). Je-li tomu tak? — »Nesmíme — prý — zapomenouti, že jest (poslušnost) jen jakousi průpravou, přechodem k vychování« (str. 4.). Což není poslušnost podstatnou částí, a poněvadž se týká právě vedení vůle — jednou z nejhlavnějších částí vychování? — Jest úplně pravdivo propovědění: »Poslouchá-li nás (dítko) z bázně, prohřešili jsme se na něm velice. Vrozené (?) podrobování vůle jeho vůli naší (tak!) přeměnili jsme v poslušnost otrockou« (str. 4.)? A nežádá se v následujících obrázcích poslušnost alespoň z bázně, kde dítko neposlechlo dobrovolně, z lásky, tak že bylo potrestáno? Poslušnost z bázně nemůže býti v plnění povinností přesnou? — Netrestají-li rodiče své dítky za mládí pro neposlušnost, trestati budou ve stáří děti rodičové« (str. 5.). Kdo a koho? — »**Jedině** domácnost vinna jest neposlušností, a v ní zase matka!« (str. 5.). Platí-li tato věta všeobecně? — »Aby se poslušnost vypěstovala, k tomu vychovatelství poskytuje mnohé prostředky (gen.). Příkaz, rozkaz a zákaz. **Chybno** však jest, musí-li se jich užívati« (str. 5). Není-li pak chybným veškeré vychovatelství? — »Člověk přichází na svět se vrozenou poslušností, s jakýmisi náklonnostmi, jež postupem času jsou mu buď prospěšny nebo škodlivy, nebezpečny, dle toho, jak je vypěstoval. Každému člověku vrozeno jest poslouchati, ale zároveň jeví se u něho jakási náklonnost neposlouchati« (str. 9.). Kdo tomu rozumí? — »Jako neposlušnosti nápomocen jest pud po odvislosti« atd. (str. 9.). Snad po neodvislosti? — Výměr »tvrdošijnosti« na str. 10. jest divný a — zbytečný. »Co vyhovuje mým žádostem, vášním, co příznivo jest mým náklonnostem a zvykům, nedám si vzíti, kdybych proto i krev měl cediti« (str. 10.). Potom by kleslo vychovatelství na — krvavé řemeslo. Nepoddajnost vůči zlému nazývá se tu »tvrdošijností pravou.« — Též na str. 11. věta o světovém proudu, proti němuž těžko plouti, nemá obecné platnosti. — »Proto třeba vůli ovládnouti, aby nenabyla rozsahu mocnějšího. V tom právě chybuje se nejvíce. Úmysl ovládnouti vůli dětskou, jest pramenem vší tvrdošijnosti, drzosti, nepovolnosti, odporu...« (?! str. 11.). »My na vůli nesmíme působiti, nýbrž na to, co vůli ovládá, nakloňuje a vábí« (?!! str. 11.). »Co dítě koná, koná nejvíce samovolně« (str. 11.). »Na ctižádosti záleží všecken pokrok« (??!). Na str. 21. odstavec »Chlapec nikdy nepřišel« atd. nezdá se býti pravděpodobným. — Mluvě o hanebném slově, jež dítko zaslechlo, praví dále: »Potom roste... v myšlenkách, ze kterých se takový člověk zpovídati nesmí a přece se jich nesprostí« (str. 22.). — Na stromě od zahradníka vypěstovaném oko se zalíbením prý spočine, a nemile dojato jsouc odvrátí se od stromu, jehož se ruka zahradníkova nedotkla (str. 25.). Chudí rodičové prý **vždy** (??) velmi malou

péči věnují výchově dětí (str. 26.). — »S rostoucím počtem advokatů patrno jest vzmáhání se a rozšiřování lži.« — »Jsouť lidé, kteří lhou již tak, že když lhou, ani sami sobě nevěří. Již ani lež, vědomě ji vypouštějíce z úst, nepozorují« (!??). — Doklad z »Pěstouna« na str. 34., jako bychom se do propasti (zla) z jakési nutnosti »zákona proneseného« vrhnouti měli, popírá svobodnou vůli, popírá vychovatelství. — Mazlení je prý **důležitou** (?) příčinou zlostnosti. »Hrdost, pýcha, nesnášelivost, pohrdání chudými, domýšlivost, vzdorovitost jsou jen malými skvrnami na lidské povaze (!). Nejhorší ze všech jest marnivost a s ní vykvetlá žádost: líbiti se« (str. 46.). — »Proto jest věru na čase, aby bedlivý zřetel obrácen byl ku kouření, by se aspoň omezovalo« (str. 52.). Nejasně řečeno, tak že by se opak rozuměti dal. Takých nejasných, málo promyšlených vět mohli bychom ještě více vybrati.

Též po stránce slohové často bylo pochybeno. Dokladů bych mohl mnoho uvésti. Též proti skladbě českého jazyka bylo na četných místech pochybeno; rovněž proti mluvnici. Toho by již při českých knihách na sklonku XIX. věku býti nemělo.

Soudíme z knihy té, že Urbánkova »Bibl paedagogická« měla tentokrát redaktora málo pečlivého. — Kniha, jádrem i cílem dobrá, tak, jak jest, do rukou lidu se nehodí. Až ji p. spis. přepracuje, opraví, pak lidu našemu mnoho prospěje. *n.*

Ranní bouře. Roman *M. V. Krestovské.* Z ruského přeložil *Karel Štěpánek.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 251. Cena 64 kr. Romanová knihovna „Světozora," sv. XIX.

Roman »Rannija grozy« byl první prací mladičké spisovatelky Marie V. Krestovské. dcery známého romanopisce Vsev. Krestovského, a byv otištěn 1887 v »Rusském Věstniku,« obrátil hned na sebe pozornost jemnou analysou ženské lásky a poměrů rodinných. Thematem romanu jest manželská nevěrnost! Mnozí snad by hned po tomto objevení odložili roman, neboť znechutily se nám všem francouzské romany nevěrnosti manželské; kdo však počne čísti roman tento, jest mile překvapen taktem a jemností tahů, s níž spisovatelka kreslí vášně lásky: neníť tu kalu a cynických výjevů, jakými oplývají podobné romany. Vnější děj, líčeň vnějších událostí osob jednajících jest ovšem suchopárná, ale psychická analysa je takořka vzorná.

Spisovatelka uvádí nás hned in medias res: třiatřicetiletá, životem kypící a v podstatě vášnivá žena, kráska, oznamuje rozvážnému, »příliš dobrému mužovi a příliš zaměstnanému člověkovi,« ale »špatnému milovníkovi,« že ho opouští pro Vabelského, člověka mělkých názorův o ženách, jejž však ona vášnivě miluje. Manžel, usedlý muž, ač ji velice miloval, dává jí úplnou volnost; dospívající dcera jejich Nataša má jenom rozhodnouti, s kým zůstane; ona volí matku. Nyní spisovatelka poohlíží se po dřívějším životě jednajících osob, i podává rozkošnou idyllku (19—29) života rodinného, radosti otce, matky a šestileté dovádivé Nataši. Matka — Marie Sergějevna — do 17. roku

žila u svého poručníka, strýce a málo zakusila lásky; provdavši se bez lásky příliš mladá nalezla v muži svém rozumného, velikomyslného a čestného člověka, který jí připravil materialně bezstarostný život, že měla se za nejšťastnější z žen. Muž její byl mnohem starší, usedlý, bez vášně; mladá žena nezakusivši dosud dobrodružství, se závistí poslouchala vypravování přítelkyní svých o milovnících jejich. Krása její právě se byla rozvila, ona zatoužila po životě. Čím více vzdaluje se rodinného života, vyhledávajíc světa, tím více dcera se jí odcizuje, ač dosud vášnivě ji miluje, sbližuje se s otcem a poslouchajíc výklady jeho. předčasně se rozvíjí. Vabelský byl příčinou neshody matky s dcerou, jež mu jaksi zavazela. Nataša dobře pozoruje nepřirozený poměr mezi matkou a Vabelským, když otec byl na cestách za prací svojí, nemůže chápati, jak matka může milovati více cizího člověka než ji, svoji Natašu; za rok z dovádivého dítěte stala se vážná, zasmušilá dívka, jež však rozumí neštěstí matky vším vinné a odpouští jí, má s ní soucit, pročež zůstane s matkou, ač těžko loučí se s nevinným, dobrým otcem. V druhé části romanu vidíme choť od muže odloučenu. Albin žádá o rozvod, bere vinu na sebe, vyhrůžuje Vabelskému, nevezme-li si Marii Sergějevnu za choť. Vabelský však nechce se na vždy spojiti, jest příliš těkavý, měl již mnoho romanů s ženami, nepomýšleje nikdy na sňatek. Podlého ničemu tohoto vášnivě však miluje Marie Sergějevna, porodí mu syna Kolu, a když Vabelský počne se jí vyhýbati, všecku lásku přenese na syna. Nataši zastesklo se po dřívějšku, po nešťastném otci, nenávidí zapřisáhlého nepřítele svého Vabelského, jenž ji stále dráždívá, i dítěte jeho a cit trpkosti přenáší pomalu i na matku, vášnivě milující nepřítele jejího, i pozbývá úcty k matce, ač toho nechce dáti na jevo. Když Vabelský úplně chce na čas odejeti do ciziny, Nataša pozná pravý úmysl jeho, vyhrožuje mu i prosí ho, by neopouštěl matky, že bude z toho míti smrt. Podlý muž přece odjede do ciziny, nedává o sobě věděti; Marie Sergějevna se trápí, až klesne mrtva. Konec jest opět mistrovský: Nataša dosud nenáviděla Koly, nyní však ujímá se otcem i matkou nebožkou opuštěného dítěte, prosíc vlastního otce za odpuštění pro matku i dítě její, k němuž hned po smrti matčině probouzela se v ní lítost a něžnost. Část tuto (235—251) pokládáme za nejzdařilejší z celé knihy.

Jak viděti, obsah knihy je dosti všední, tahy života vnějšího jsou bledé; také postavy obou mužů, velkého dobráka Albina a ničemného Vabelského, jsou pouze stereotypní, bez známek originalnosti. Albin pouze miluje a odpouští, a vyhrožuje-li pak přece soupeřovi svému, aby dal manželce jeho své jméno a práva zákonité ženy, činí to pouze slovy, nikoli však skutky. Vůbec je to povaha trpná od počátku do konce, neukončená. Ani Vabelský nemá tahů původních, počíná si právě tak, jako celá řada podobných ničemů, nevynikaje nad druhy své ničím, leč snad větším štěstím v provádění plánů svých. Také on mizí s jeviště najednou a provozuje snad dále, poněkud obezřeleji nepěkné řemeslo svoje. Za to však povahy Marie

Sergějevny a ještě více dospívající Nataši jsou vzory psychických analys, že těžko si mysliti něco dokonalejšího v té příčině. Jak pomalu víc a více Marie Sergějevna padá do náručí podlého muže, jak vpravíc se najednou do své úlohy vlastního manžela dovedně klame, jak bolestně pozoruje, že ten, pro kterého všecko ztratila, jí nemiluje, všecko to jemně nakresleno. Co se pak týká Nataši, Krestovská vůbec chválí se jako spisovatelka, znající srdce dívčí do nejhlubších záhybů, vřele zastávající se zájmů dívčích, a Nataša poskytla jí hojnou látku k analyse povahopisné. Vřelost citu jejího a jemný takt slibuje mnoho do budoucnosti. — Naši spisovatelé mohli by se tu mnohému naučiti, zvláště oné něžnosti a onomu taktu, jedná-li se o látky choulostivé, i vážnému pohlížení na život rodinný. Čtenáře dospělé dobře pobaví roman její a pohne k přemýšlení. *A. V.*

Kolda Malínský: **Světlo a stín.** „Paní Žofie.“ „U vladyků a ve mlýně.“ Dvě povídky ze zlatého věku. Illustroval E. Zillich. „Sborníku illustrovaných romanů“ s. IV. seš. 1.—7. Po 32 str. 20 kr. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 173.

Mladá vdova »paní Žofie« zamilovala se do lehkovážného rektora, milujícího její dospívající dceru Evičku, této pak chce dáti za manžela usedlého a vážného děkana. Poněvadž však rektor nechce vstoupiti do sňatku s Žofií, vymyslí si tato lest, nepřejíc rektora dceři: provdá se za pana Tiburcího, otce rektorova, myslíc, že dcera její nebude moci vzíti si bratra svého, syna manžela matčina. Rektor vzdálil se z Čech, stal se palatinem vévody Zikmunda a vrátiv se slaví sňatek s Evičkou, pro jejíž matku, jež s panem Tiburcím netěšila se šťastným dnům, byl to přece jen den hněvu — dies irae. — »U vladyků a ve mlýně« jest název delší povídky, v níž líčí se život dvou rodin, sousedících v Malé Kvíci, vdovy po zchudlém vladyku Matouši, paní Anížky Tuchlovské z Kozobud, zakládající si na svém rodu, a bohaté paní Rejny, jež byla vlastně paní v Dolejším mlýně. Tato dovedla dobře poroučeti, měla však také svoji hlavu a nechtěla dříve pozdraviti pyšné vladykové Anížky. Nejtěžší záhadu, která by měla dříve sousedku pozdraviti, rozřešily děti jejich: obě paní najednou otevřely ústa k pozdravu, když dítky jejich jedenkráte se byly setkaly a byly by spadly do vody, sahajíce po sobě. Na to byl smír mezi oběma rodinami uzavřen, léta plynula vesele, až mělo přijíti ke sňatku. Jiřík Tuchlovský miluje dceru mlynářčinu, ale matka jeho nechce dovoliti sňatku takového, který považovala za urážku rodu svého vladyckého. Syn její musí navštěvovati okolní rodiny vladycké, nic však to nepomůže, a matka posléze svoluje ke sňatku tomu. — Došlo ještě k jinému sňatku, kuchařky Emerenciny, která se zamilovala do každého mládka, kteří se ovšem často střídali, poněvadž stárek Šimon byl na ně ostrý, čímž nemohl zavděčiti se Emerencině. Ale také tito konečně se shodnou a vezmou se.

Práce Malínského lze spíše nazvati humoreskami z dob zlatého věku v Čechách, v nichž historický kolorit dosti ostře, ale přece jen

povšechně zachycen; škoda však, že p. spisovatel rád karrikuje. Jeho jednající osoby jsou málo přirozeny, jsou to spíše loutky, jež p. Malínský obratně předvádí na jevišti, hovoře místo nich jazykem archaismy hodně zpestřeným. Milenci jeho bývají vždycky chytřejšími rodičů, kteří odporují sňatku jejich: nemohou-li dostati svolení rodičů tím způsobem, pokusí se o to oním způsobem, až konečně všecko dobře skončí. — Ovšem o nějaké analyse povah, o vystižení ducha času do podrobna nelze mluviti: kreslíť autor pouze tahy povšechnými a zběžnými. Jinak povídky jeho čtou se pěkně. *A. V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Některé myšlenky o knihovnách lidových. IV. Slavná redakce těchto listů namítla v některém z předešlých čísel otázku, které knihovny by se měly nejvíce zakládati: farní, školní, spolkové, obecní? Nehledíc k daným poměrům, byla by odpověď snadná: Pokud je kterákoli z nich dobře řízena, může každá blahodárně působiti. Ale tato odpověď rodí již otázku novou: Která z nich může býti nejlépe řízena? Troufáme si průměrem odpověděti, že ona, která je z úřední povinnosti od zkušené osoby a pod osobní zodpovědnosti knihovníkovou řízena. Z úřední povinnosti jest — neb aspoň má býti knihovna při každé škole. Z toho již plyne důsledek, že rozumně zřízená a moudře řízená knihovna školní opravdu může blahodárně působiti, jen že jsou dvě omezující okolnosti: Knihovna školní obsahuje spisy jen pro — mládež, a za druhé pokud podléhá škola úřadům politickým, tou měrou též na procezování knihovny školní účinkovaly a jistě i v budoucnosti účinkovati budou proudy — politické…; a že by účinky ty byly vždy ve příčině národnosti naší české příznivými, nelze věru vysloviti. Ale jinak lze vším právem knihovnu školní pozažovati za podstatnou část knihovny lidové. Dle toho je plně odůvodněno, když i přední a vážné kritické listy věnují spisům pro knihovny školní psaným příslušnou pozornost. Ba tím větší pozornost měli by jim věnovati naši přední a nejpřednější spisovatelé. Považme jen, že dobrá šestina celého národa našeho sedí v obecných školách národních. Proto by nebylo »maličkostí směšnou« pro naše spisovatele »velikány« — napsati pro **milionový** téměř podrost národní, jak jen možná dokonalý spisek lidový. Ani věru nevíme vhodnějšího způsobu pro rozšíření té které zdravé myšlenky nad dobrou knihu v knihovně školní. Vždyť za dlouhých večerů zimních dítky školní knížky ze školní knihovny vypůjčené všem příslušníkům rodiny předčítají. A tak by nebylo Svatopluka Čecha nedůstojno, když by napsal knížku výtečnou pro mládež, a tato knížka by pak byla od několika set tisíců žáků předčítána milionům Čechů. Kéž si hlasu našeho všimnou na místech příslušných! Takovým způsobem by se též omezila a snad i zamezila fabrická výroba »spisů pro mládež.« I dvěma uvedeným omezovacím okolnostem dalo by se snad odpomoci. Aby knihovna školní mohla býti rozšířena též spisy, jež se hodí pro mládež škole odrostlou a

pro lid vůbec, aby dále tyto knihy meze dětské knihovny školní přesahující byly jisty před censurou způsobenou politickým převratem našemu národu nepříznivým, **mohla by tato „knihovna dospělých“ býti majetkem místních školních rad**, v nichž jsou zástupcové všech ústavův a sborů, jimž o vzdělání lidu pečovati jest, jmenovitě ovšem učitel i kněz, a tu by místní školní rada mohla kterémukoli z nich správu své knihovny svěřiti.

Daleko samostatnější a nezávislejší a tedy i vydatnější působení může míti též knihovna farní. Že pak mnohé farní úřady založení takých knihoven za povinnost svou považují, je nám ze zkušenosti známo; pokud jim činiti podobně vrchní církevní správou jest za povinnost uloženo, nevíme.[1])

Co se týká knihoven obecních, jich života, či lépe řečeno živoření, zmínili jsme se již v čísle minulém.

Také mohou dobře působiti knihovny spolkové, kdyby nebylo veliké nestálosti v poměrech spolkových vůbec, v poměrech knihoven spolkových zvláště. Někde je dobrá knihovna, ale špatný knihovník, jinde dobrý knihovník dostane do správy špatnou knihovnu, anebo i špatný knihovník vede špatnou knihovnu, málo kdy dobrý knihovník — dobrou knihovnu. Spolková knihovna podléhá rok po roce vždy jiným choutkám a vlivům, a nechce-li třeba dobrý knihovník tančit, jak se mu píská, tu ovšem ho nezvolí, a on je rád, že se zbavil úřadu, který mu ve spolku způsobil tolik trpkých chvil, nadělal nepřátel osobních... Nový knihovník, nová správa, nový pořádek, třeba opačný...! A což teprve, jak nyní zpravidla se děje, když jsou ve spolku dvě strany, ať tak, ať jinak přibarvené! Nebohý knihovník! Kdo nezkusil, neuvěří. Proto by měl býti knihovník spolkový asi v takovém poměru ke spolku čtenářskému, v jakém je sbormistr ve spolku hudebním, ustanoveným na dobu alespoň tří let, aby měl právo dávati návrhy výboru na zakupování knih, však sám aby snad ani nehlasoval, aby si mohl zachovati jakousi samostatnost. Krátce měl by v rámci daném valnou hromadou (jako správce školní knihovny v rámci daném školskými nařízeními) míti volnější ruku, ovšem pod zodpovědností. Že by rámec ten, jelikož se o knihovnu lidovou jedná, souhlasiti měl s požadavky v těchto úvahách položenými, netřeba tuším dokládati.

K vývodům těm připojíme některé jiné zkušenosti knihovnické, jak se nám právě namanou.

Rozvoj knihoven lidových posuzuje se obyčejně dle počtu knihoven těch, dle velikosti jejich (to jest dle počtu svazků) a dle počtu ročně vypůjčených knih. Ačkoli byly již učiněny pokusy o sečítání knihoven lidových, přece se nějakého výsledku nedopočítáno; byloť takové sečítání jen soukromě podnikáno. Statistikům dosud

[1]) Všímati si této věci jest vůbec důležitou částí pastýřského úřadu kněžského a tedy také svatou povinností, úředně eo ipso každému duchovnímu správci uloženou. Podrobnosti však ponechávají se jeho rozumnému uznání a svědomí. — Vůbec myslíme, že tu velice mnoho záleží na osobnosti; jak kdo působení a úkol svůj pojímá, podle toho také bude si tu počínati. Zkušenost tomu nasvědčuje. *Pozn. red.*

nenapadlo knihovny ty sečítati (kromě školních) na př. při všeobecném sečítání lidu (patrně je důležitější znáti, kolik je v říši prasat, mezkův a oslův, než kolik je knihoven pro vzdělání lidu . . .).

Co se však týká knihoven jednotlivých, méně záleží výtečnost knihovny v počtu svazků než v jakosti knih. A má-li již některá knihovna takový důchod, že může poříditi několik set svazků, pak radíme, aby bylo z výborných spisů pořizováno vždy více výtisků, nejméně dva. Tím se jednak pomůže dobrému spisu a tak i dobrému spisovateli, vyhoví se četné poptávce čtenářů po některém spise, zvýší se jejich záliba ve čtení, prospěje se jejich vzdělání; dále se knihy půjčováním tak brzy nesederou, a při ztrátě některého svazku, jež se i při největší bedlivosti někdy přihodí, budeme míti přece dílo úplné.

Mrzutá bývá věc s odebíráním spisů sešitových. Dobře a rádi přiznáváme, že mnozí naši nakladatelé našimi poměry hospodářskými a trhovými jednak nemohou s prodejem čekati, až celé, třeba nákladné dílo jest ukončeno, jednak chtějí usnadniti koupi knihy i méně zámožnému; nicméně radíme, aby se pro knihovny veřejné kupovaly teprve spisy (neb alespoň svazky) ukončené. Vždyť některá díla, jako Zapova Kronika českomoravská, Kronika práce atd. vlekou se již po celá pokolení. Ba mnohá díla přestala vycházeti, ač nebyla ani dokončena! Nevalně lépe bývá s odebíráním rozličných »knihoven« — pravidelně svazek za svazkem. Takovým způsobem se nejvíce špatných knih do knihoven vpašuje, ana po dvou třech dobrých knihách přijde jedna špatná, ne-li více. Proto pro lidovou knihovnu odbírejme pravidelně svazek po svazku jen tenkráte, je-li ústav vydavatelský firma nade vše spolehlivá, svérázná a solidní, tak že možnost vydání špatné knihy je cele vyloučena.

Jinak radíme, aby kolem sv. Václava každý knihovník v mezích povoleného rozpočtu ze všech »sbírek,« »knihoven« atd. vybral dle požadavků výše dotčených spisy nejlepší, nejvhodnější, ne mnoho na počet, za to však dle možnosti ve více výtiscích, tak aby na nastávající dlouhé večery měl vždy »něco nového« na čtení, aby je mohl střídati s knihami staršími. Proto by bylo dobře, aby vždy koncem srpna znalcové literatury sestavili klasobraní ze spisů za uplynulý rok vydaných, a ten seznam aby od knihkupců, časopisů, přátel literatury byl v čas rozšířen, by byl rádcem při kupování nových knih pro knihovny lidové.

Tím způsobem by se předešlo jednostranné zásobování, ať již kterýmkoli směrem, čímž nebudiž snad vyloučena »jednostrannost moralní a národní,« kteráž jest vlastně nutný požadavek naší svéráznosti.

Varujeme také knihovníky od tak zvaných zásilek knihkupeckých »na ukázku.« Ty již mnohou rodinu hospodářsky zabily (daly by se o tom kroniky vypravovati) a také mnohou knihovnu poškodily. Z pohodlí vyberou se snad některé ze zaslaných knih, ale z ještě většího pohodlí a obvyklé odkládavosti uvíznou často všechny knihy, a mezi nimi mnohá ničemná — »však ji knihovna zaplatí...« Tím

se nejen knihovně a tedy i čtenářstvu přímo uškodí, nýbrž také nepřímo učiní se nemožným zakoupení knihy dobré, což jest zase poškození nepřímé. Nekupujme též knih pro knihovnu »na účet,« nýbrž vždy za hotové, abychom nebyli na knihkupci v pravém slova smyslu závisli a ve výběru knih omezováni, sice nám nakladatel vnutí všechno své dobré i nedobré zboží. (P. d.)

Václav Špaček, **Ze zlaté doby života.** Povídky pro milou mládež. Sbírka druhá. S obrázkem. V Praze 1890. Nakl. M. Knapp v Karlíně. („Besedy mládeže“ č. 261.) Str. 86.

Knížka obsahuje deset krátkých, prostých, pěkných a dobrých povídek ponejvíce ze života dětského. V první z nich »Nejlepší odměna« vede se mládež k poctivosti, pilnosti dále aby za ctnosť odměny nežádala, »spokojujíc se pochvalou vlastního svědomí.« — Druhá: »Dal se svésti« (ke kouření) nadepsaná předvádí dětem následek poklesku. Tu se nám na str. 12. nejvíce líbí odstavec: »Hodlám opatřiti desíti chlapcům« atd., kde je pěkně ukázáno, jak by dobrodincové mládeže měli po příkladě zámožného pana Hojného chudiny se ujímati, totiž bez hlučných slavností, bez pokořování chudého, tedy bez okázalosti a přece s nejlepším úspěchem.

Zvláště nás zajímá tklivá povídečka »Lidunčiny karafiáty.« Neškodilo by tu doložiti, zakládá-li na skutečnosti, mělo-li děvčátko skutečně dotčený sen, třeba méně básnický, či jest vše pouhá smyšlenka? Jinak buď bude dítko čtoucí snům věřiti, buď bude mnohou skutečnost za — smyšlenou považovati. (Na str. 19. kropící konev místo kropící — srovnej kniha modlicí). — Povídka »Ztracená kniha« mohla býti vynechána; závadnou zrovna není. — Obsah další je naznačen nápisem: »Co můžeš učiniti dnes, neodkládej na zejtří.« — »Jaromírkova knihovna« i »Povídka o stromu« jsou zdařilé. Tato uvádí nám na paměť stať Jiráskovu o stromech ve »Květech« před málo léty uveřejněnou. Možná, že by se v lidovém podání mnoho podobných případů dalo sebrati. Třeba by mnohost jich nevedla k poznání příčinné souvislosti, přece by ukázala, jak člověk vniterný život svůj též do svého okolí, zvláště do stromů vnáší. — Poslední tři povídky vypravují příhody válečné. Prvá je více pověstí, kdežto obě následující zdají se býti událostmi skutečnými, a tu by jim lépe slušelo, kdyby příslušné osoby i místa byly plným pravým jménem vyznačeny. Proč pravdivé skutečné události ubírati podáním povídkovým největší částť účinlivosti? Či nezasloužil toho »Malý hrdina,« aby jméno jeho bylo v dějinách osady, okolí plně a navždy zapsáno? Sbírka podobných skutečných jak poučných tak tklivých příhod měla by na mysl našich dítek, zvláště hochův účinek mocný. — Celou knížečku rádi doporučujeme. Ale prosíme pana nakladatele, aby tiskl »Besedy« na lepším papíře. Knížky ze sbírky jeho rozpadnou se, sotva je jedna třída přečetla. Tím jsou knihovny poškozovány. Nevšimne-li si našeho pokynu, sezná brzy, že se školy od jeho sbírky odvrátí. *J. F—k.*

Matice lidu. (Č. d.) R. I. č. 4. „O národní osvětě hledíc obzvláště k literatuře české.“ Rozprava od *Václava Vlčka.* Str. 74.

Slohem plamenným, pln nadšení a idealů, spisovatel vyzývá všechny syny národa českého, aby, zanechavše lhostejnosti a liknavosti, planého horování a rozmíšek domácích, činně zasáhli v boj o život národa svého. Boj tento za vyhraný považuje teprv tehdy, až osvětou všestrannou, z naší vlastní půdy vzrostlou, obrátíme na sebe zraky celé Evropy a donutíme ji, aby uznala nás za národ života schopný a hodný. Tuto myšlenku spis. rozbírá a odůvodňuje, vyvrací námitky, že jsme národem nečetným, chudým, zevšad politicky utiskovaným, tvrdě, že dobrá vůle, přičinlivost, nadání, jehož my Čechové máme s dostatek, a svorný duch všecko zmohou. Leč vším tím spis. dovedl rozplameniti, nadchnouti pro ideal krásný, ale daleký, cesty však dopodrobna neukázal, plánu pro budoucnost nevypracoval, zůstávaje při myšlenkách povšechných a tím i neurčitých. Obsah není učlánkovaný, čímž trpí i přehlednost i přesvědčivost celku. Pro povšechnost svých myšlenek kniha teď po dvaceti letech neztratila svého účelu ani účinu, jsouc vřelým slovem idealního muže, vlastence, od srdce k srdci proneseným.

Č. 5. „O soustavě sluneční.“ Sepsal *Dr. F. J. Studnička.* Se 40 dřevorytinami. Str. 155.

Číslo toto přispělo druhdy k vyplnění citelné mezery v naší popularní osvětné literatuře, ježto dřívější podobný pokus Smetanův byl už zastaral a do vrstev lidových nevnikl. Seznamujíc čtenáře s nejznámějšími zjevy oblohy a našeho ruchu hvězdného, razilo cestu názorům vědeckým mezi lidem, kamkoliv dosud nebyly vnikly. Určeno a psáno pro vrstvy nejširší; a bylo tedy nutno, aby i základní pojmy číselné a tvárné (čtverečné a kostkové číslo, úhel, stupeň, elipsa a pod.) se vysvětlily. Však právě z téhož důvodu měl se spis. pozdržeti déle u momentů čistě mathematických a mechanických (t. zvl. u zákonů Kepplerových), jež stručným podáním staly se, samy sebou již jsouce nezábavny, ještě méně zábavnými, kromě toho unavujícími a nesnadnými. Leč pozorný, myslící čtenář nabude z knihy dostatečného poučení, že aspoň různým údajům kalendáře porozumí, a jaký taký názor utvoří si o nejbližších a nejdůležitějších tělesech nebeských i zákonech, jimiž se řídí. Látka tímto vzhledem též probírána, a ku konci vhodně připojen historický přehled různých názorů světových, jak se až po naše časy vyvíjely a zdokonalovaly. Některá vyobrazení pro svou nekorrektnost stěžují spíše porozumění, než podporují. *P. Š.*

Č. 6. „Žižka.“ Obraz histor. z doby husitské. Napsal *J. J. Kořán.* Str. 153.

Spisovatel hned na počátku předmluvy vylil si zlost na fanatiky náboženské, uvádí, že použil k obrazu svému Palackého i Tomka; »co pak jsme ze svého přidali, to hotovi jsme zastávati . . ., jak důvody rozumovými, tak i potřebnými doklady dějepisnými.« Ovšem

nemůžeme tak přísně a doslovně rozuměti nestrannosti páně autorově, rozumové důvody jeho mají vždycky již předurčený směr, a proto, co by se nehodilo do obrazu jeho, to v krátkém vypravování svém pohodlně vynechá. Práce jeho není přísně vědecká, není tam »ryzí pravda« v celém rozsahu svém, nýbrž pouze jisté strany její; kdo chce tedy vědeckou knihu čísti o Žižkovi, lépe mu poslouží pokus životopisný »Jan Žižka« od *Tomka.* A za práci belletristickou obrazu toho snad nikdo nemá ani neměl: vypravování je příliš suchopárné, tak že i vědecké dějiny Palackého a Tomkovy psány živěji a poutavěji.

Co se týká tvrzení, že »Žižka a Husité vůbec byli lidštější a smířlivější nežli nepřátelé jejich« a p., jež vystavují skoro Žižku za moderního liberala a indifferentistu ve příčině náboženské, podotýkáme jen tolik, že, kdyby takhle Žižka vstal a viděl ty své nynější liberalní obhájce, že by as nejspíš na ně šel napřed se svými palcáty. Právě tu fanatismus náboženský byl přední příčinou úspěchů válečných, tak že té smířlivosti nelze také mysliti doslovně. Katolíci ovšem byli ohavnými ukrutníky, nesmířlivci, když se hájili proti rozzuřeným Husitům! *A. V.*

Ottova Knihovna národní. Serie XIII. seš. 17.—20. „Ubohý Ilja." Povídka *Gisely Nachodské.* V Praze 1890. Po 48 str. 10 kr. Str. 162.

Povídka tato není prvotinou G. Nachodské, ana již uveřejnila ve »Zlaté Praze« více povídek; ale ani pak, kdyby byla prvotinou, nebylo by lze souditi o vysokém talentu jejím. Látka povídky vzata jest z ruského života na venkově. Spisovatelka táže se na jednom místě ústy kněze: »Čeho zasluhuje člověk, jenž matce onoho, který jím pohrdl, slouží s láskou dětskou? Čeho člověk, jenž nepřítele svého před hanbou ochránil, podezření vraždy vzal na se a potupu trpěl, za ni odpláceje láskou?« Taková byla Jelizaveta; »ne v ústech jejích, ale v konání jejím leželo vznešené učení lásky.« Tak vznešená je to postava dle úmyslu autorčina, ale tak nejasně kreslena, že čtenář vidí před sebou spíše nihilistku, jež v nic nevěří, bezbožnou dívku, jakých jest v Rusku dosti, než idealní ženu. Jelizaveta vášnivě milovala Ilju, s nímž byla zasnoubena od rodičův, ale lehkomyslný mladík, nestarající se o rodný dvůr, k jehož zachování potřeboval by peněz Jelizavetiných, miluje Soňu, již Jelizaveta nenávidí a neprozřetelně řekne, že Soňa musí »s cesty jeho.« Když Soňa po porodu dítka zemřela náhle, a lidé neznali příčinu smrti její, měli Jelizavetu za travičku, a ona je v té domněnce skoro potvrzuje. Byla zatčena, ale Češi tamější ji vysvobodí; věc se vysvětlí. Věra, přítelkyně Sonina, která také milovala Ilju, ale jen pokud byl »ubohý,« napomáhá smíru Ilji s Jelizavetou.

To jest obsahem povídky, jež líčí dle všeho událost skutečnou, ale tak nejistě, nejasně, že se nám zdá, jako bychom měli před sebou romantickou historku s tajnými, rodinnými pletichami, tajemnými vraždami atd. Spisovatelka, jež jest v povídce osobou jednající, naivně

často vyjadřuje se o svých skutcích hrdinských, vypravuje neurovnaně, přeskakujíc od věci k věci, aniž prvou náležitě osvětlila; sloh není dosti plynný, dialog není obratný, ba spisovatelka nezná ani případných výrazův a obratů. Celek vůbec působí trapně. *A. V.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník (běh) I. 1872. V Praze. Č. 3. „Vynikající ženy mimo rodinný kruh." Dle rozličných anglických pramenů sestavila *Ludmila Šimáčková*. Str. 156.

Doznávajíc ve spisu tomto autorka, že hlavním působištěm ženy jest rodinný kruh, horuje přece pro to, aby také za vyskytujících se potřeb, mimo domácnost užší pracovati mohla a tím čestné podle mužů postavení zaujímala. Žeť k tomu ženám nechybělo a nechybí schopností, dokazuje třinácti příklady vynikajících žen mimo rodinný kruh, nám ovšem méně známých. Vypsán tu předně poněkud obšírněji život Florence Nigthingalovy, zasvěcený cele pomoci zraněným ve válce Krimské; promluveno potom o ženě jako lékaři vůbec a také, jak některé ženy nejen v praktickém lékařství prosluly, ale též hodnosti doktorské došly. Podobně prý ani brány ostatních umění a humanity nebuďte ženám zavírány, neboť jsou vzory slavné »ženského« dějepisce, knihtlačitele, malířky, sochařky a těšitelky uvězněných. Čest ženám těmto; než sluší dodati, že, co vykonaly po různu a takořka v malém, to od katol. řádů ženských se koná soustavně a ve velkém, s výsledkem přehojným, byť ne vždy po pravdě oceněným. Mluvnické chyby, na prvních stránkách četnější, připsati dlužno, tuším, na vrub tisku. Přechodník rodu ženského, ob čas příliš hromaděný, na ujmu jest řeči celkem správné. Vysvětlivky, které pro cizost osob i míst jsou čtenáři vhod, položeny až ku konci spisu, četbu jen znesnadňují. Jest si přáti, aby dílo toto pro směr zušlechťující hojně čteno bylo. *A. Žáček.*

Časopisy.

Londýnské **„Athenaeum"** o písemnictví kontinentalním za dobu od července r. 1890. do července r. 1891.

Čechy. O básnictví a prosaických zábavných spisech pojednal *Boh. Čermák.* O vědecké literatuře — ani zmínky! Úsudků p. referentových všech bychom nepodepsali.

Belgie. Francouzské písemnictví v Belgii utrpělo tohoto roku dvě těžké rány úmrtím bar. *Kervyna de Lettenhove* a *Mgr. Van Weddinghena.* Tento byl dvorní almužník a výtečný spisovatel a hodnostář církevní. Krátce před smrtí vydal pozoruhodnou monografii: „L'Esprit de la Psychologie d'Aristote." Zemřel v nejkrásnějším mužném věku, kdežto onen umřel stár jsa 74 let. Kervyn de L. požíval chvalné pověsti jako historik, protestantům ovšem úplně se nelíbil. Vytýkajíť mu stranickost. (Cf. loňský ref.) Vypustil duši tak říkaje s pérem v ruce. Poslední práce jeho jest 9. sv. jeho „Relations Politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le Règne de Philippe II.," je to snůška nevydaných dokumentů hlavně z Britského musea a z Record Officea.

Piot vydal tiskem osmý svazek „Correspondance de Granvelle.“ *F. Vander Haeghen, Arnold a Vanden Berghe* pokračují v uveřejňování své „Bibliotheky belgické“ za niž dostali letos cenu 5000 fr. od vlády vypsanou za nejlepší dílo z historie národní. Jesuita *K. Sommervogel* podjal se díla neméně důležitého vydáváním své výtečné: „Bibliothèque de la Compagnie de Jésus.“ *Mgr. Namèche* vydal další dva svazky svého obšírného „Cours d'Histoire Nationale,“ který započal r. 1883. a který teď bude již hnedle ukončen. *Canon Daris* vydal taktéž nový svazek svých: „Dějin dioecese a knížectví Lutišského“ od jeho založení až do XIII. století. Nejdůležitějším však příspěvkem k dějinám belgickým jest prof. *L. Vanderkinderea*: „Introduction à l' Histoire des Institutions de la Belgique au Moyen Age.“ Spisovatelův sloh jest jasný a elegantní, i pojednává o statutech a institucích, zvláště podrobně o franckých, za doby předhistorické, keltické, římské a germanské v B. až do Verdunské smlouvy (r. 843). Prof. *Félix Nève* z Lovaňské university (kat.) vydal v svazku souborně roztroušená pojednání svá o Erasmovi, Sir Thom. Mooreovi a jiných humanistech XVI. a XVII století, jichž vpliv znatelný byl na literaturu v Nizozemí. Název sbírky: „La Renaissance des Lettres et l'Essor de l'Erudition Ancienne en B.“ Dále ještě uvádíme: „La Querelle des Investitures dans les Diocéses de Liége et de Cambrai (1075—1107)“ od prof. *A. Cauchiea* z university lovaňské, a *Léon Leclère*, prof. na universitě brusselské vydal: „L'Élection du Pape Clément V.“

Na poli politické oekonomie dlužno předkem a nejprve vytknouti dílo začátečníka *Ern. Mahaima*, jenž ve svých „Études sur l'Association Professionnelle“ načrtl annaly kollejí římských umělců, korporací řemeslnických (uměl.) v středověku a za „staré vlády,“ syndikatů professionalních ve Francii, obchodních jednot (trade unions) v Anglii, cechů v Německu a Rakousku a Belgii. *Bar. H. de Royer de Dour* podává zajímavé a přesné poučení o zaopatření a ubytování dělníků v různých krajinách belgických. Díla název jest: „Sur les Habitations Ouvrières en B.“; bylo korunováno král. akademií.

Emile de Laveleye napsal monografii: „La Monnaie et le Bimétalisme International“ a zpracoval znova svůj: „Socialisme Contemporain“ a „La Propriété et ces Formes Primitives.“

Mgr. de Harlez z university lovaňské vydal pozoruhodnou monografii o „Škole filosofické moderní čínské,“ a prof. *Hoffmann* pojednal ve svém: „Religion basée sur la Moral“ o společnostech zřízených ku povznešení mravní vzdělanosti, ale hlavně amerických. *F. A. Gevaert* pojednal ve svém díle o původu a vzniku liturgického zpěvu v církvi latinské, proti němu vydal *Dom Germain Morin* své dílo: „Les Véritables Origines du Chant Grégorien.“ Práce pp. *L.* a *E. de Taeyeů:* „Les Arts Plastiques en B.“ uznáno důstojným ceny 25.000 fr. od Leopolda II. založené. *Baes* vydal skvostně illustrované dílo: „Tours et Tourelles Historiques de la Belgique.“

Na poli krásného písemnictví nejvíce řečí nadělal hlouček spisovatelů, který si dal jméno: „Mladá Belgie.“ Jich mladý pohlavár, *Max Waller*, zemřel minulého roku a na místo jeho postoupil nejmladší ze všech,

Maurice Maeterlinck. K tomu dopomohl mu kus: „La Princesse Maleine,“ kterýžto kus opovážil se A. Oct. Mirbeau ve „Figaru“ na roveň, — ba nad ně, — staviti kusům Shakespearcovým, kdežto M. kus vyniká jenom hrubostí dikce a naprostým nedostatkem povahokresby. M. vydal potom ještě dva podivné divadelní kusy: „L'Intruse“ a „Les Aveugles“ a překlad pojednání od vlámského mystika ze XIV. století, Jana van Ruysbroecka.

Z vlámsky píšících spisovatelů belgických jmenujeme na předním místě sebrané básně *V. Van de Veghea.* V prose uvádíme sensační novellu „In de Ton“ (V sudě) *R. Stynsa;* zajímavá jest sbírečka básní a povídek *Brausa;* z ostatních nadějných novellistů jmenujeme *L. Smitsa* a *Gust. d'Hondta. P. Gitteus* z Antverp, přední dram. spisovatel vlámský, šťastněji nápodobí Shakespearea nežli Maeterlinck ve francouzském jazyku. Poslední jeho histor. drama z dob Napoleona I.: „De Maire van Antverpen“ osvědčilo se náramně popularním.

F. de Potter napsal historii stavení a ulic Ghentských. *Jul. Vuylsteke* shrnul ve své: „Verzamelde Prozaschriften“ několik důležitých pojednání hist. o Arteveldesu, o měděném draku v Ghentě a o polit. shromážděních lidových pod širým nebem na Vrydag Marktu konaných v XIV. a XV. stol. *J. Vercoullie,* prof. na Ghentské universitě, vydal výtečný: „Etymologický slovník hollandštiny (vl.).“ *Fr. Vanden Veghe* napsal příspěvečkem ku vlámskému písemnictví monografii o Alb. Rodenbachovi. Národní učitel *A. de Cock* napsal pozoruhodné dílo: „Volksgeneeskunde,“ kterou doporučujeme pozornosti všech folkloristů. (Věru i u nás pěkná kniha by se v tom směru dala napsati.) Kdo chce seznati národní písně vlámské, tomu poslouží: „Nederlandsch Liederboek,“ u Willems-Fondsa vydaná. (P. d.)

Zprávy.

Dědictví maličkých v Králové Hradci za vedení J. A. Šrůtka čítá na 44.200 členů.

Musejní spolek v Brně v 3. roce správním (1890) počal sbírati látku k moravské vlastivědě, za kterýmž účelem rozeslány dotazníky. Pracuje se o návodech, jak vésti místní památky. Na r. 1891. a 1892. za podíl ustanoven III. svazek díla „Kůlna a Kostelík“ od M. Kříže. Příjmů bylo 465 zl. 78 kr., výdajů 406 zl. 82 kr. Knihovna obsahuje 1521 inv. čísel v 1893 svazcích.

Ceny literarní. „Svatobor“ dal cenu ze základu V. B. Třebízského po úsudku poroty (Sládek, Vrchlický, Zákrejs) Jiráskovu „Do tří hlasů.“ Při poslední valné hromadě navrhoval kdosi z výboru, aby „Svatobor“ také podporoval podniky katolické; k tomu odpověděl Fr. L. Rieger, že „Svatobor“ není ústav ani katolický ani protikatolický, nýbrž humanní. — „Vlasť“ z 10 zaslaných povídek odměnila třetí cenou 50 zl. povídku učitele Jar. Janečka; ostatních 9 prací zamítnuto.

Francie. (Č. d.) Bourget praví, že není „milencem,“ kdo se v lásce o něco jiného zajímá než o lásku. Lze pak lidi (muže) ohledem lásky na tři skupiny rozděliti, na: vyloučené, kteří nejsou, nebyli a nebudou nikdy

milování; dočasné, kteří milují jen v jistém okamžiku a za zvláštních okolností; a na pravé milovníky, kteří jako tací vždy se uchovají. Vylučuje z lásky: bojácnost, schlemylade (smůla, spojená se sprostáctvím, hlupstvím), přepjatá delikatnost, vlastní krása neb ošklivost atd. Dočasné naleznete mezi tajemníky vyslaneckými, auditory soudními a právnickými licenciaty, věk jejich kolísá mezi 28.—35. rokem. Dočasný milovník bývá elegantní, vzdělaný, způsobný. Z nich největší kontigent hloupých manželů (napálených). Pravý milovník moderní miluje toliko jednou částí své bytosti, druhou nedůvěřuje. Jest takovým, jakým ho učinilo vychování, které při vzdělávání ducha zanedbává fysickou stránku. Moderní takový člověk je zvířetem, které se nudí a hotovo jest vše obětovati za vzpružení (dokladem z „Mensonges“ Cl. Larcher).

Po mužích přicházejí na řadu ženy. Moderní žena jest jako moderní muž plodem špatného vychování, i u žen jeví se zhoubný vliv jeho. Vychovávajíce panny beze všeho pojmu o Bohu a o rodině, s příklady a v ovzduší světácké společnosti dnešní vedeme je ke zkáze mravní atd. Potom činí spis. billanci, a ta jest — nepřízniva. Štěstí sídlí prý v obyčeji, ne v lásce. Jest arciť pravda, že Bourget ve své knize rozbírá vlastně „náruživost,“ a ne lásku, neboli lásku, jak ji pojímá užší kroužek osob, lásku „mozkovou“ umělců, literatů, světákův atd., ale jest také pravda, že zvrhlost v lásce se šíří a hrozí strhnouti i širší kruhy v úplnou zvrhlost mravní. Což by skutečně měl pravdu míti Tolstoj, jenž pohlavní lásku prohlašuje za hřích? Nemyslíme, snad jenom tehdy, kdyby skutečně posledním cílem lidstva bylo — úplné sebezničení. To však není. Obroďte duševně, mravně naši společnost, a naleznete prostředek výdatný ode všech zvrhlostí a mrzkostí.

Třebas právě do rámce stati této se nehodilo, přece pokládáme za svou povinnost několik slov tu pověděti o díle „Jésus-Christ“ od *P. Didona.* (Plon et Nourrit, 2 sv.) Autor, někdy kazatel přímo applaudovaný, ale poněkud nerozvážlivý v kostele „Nejsvětější Trojice“ v P., byl od svého představeného za některé výroky nerozvážné z úřadu kazatelského odvolán a poslán do kláštera na Korsice. Tehdy mnozí se obávali, že se P. Didon nepodrobí. Ale uznal svou chybu a uposlechl. Propuštěn byv z kláštera na Korsice šel studovat do Německa, nejprve do Berlína, potom do Lipska a Götting. Plodem jeho pobytu v Německu bylo dílo „Les Allemands“ (1884), jehož úspěch byl nejistý. „Život Ježíše Krista“ psán jest téměř výhradně pro katolíky věřící, jak nasvědčují slova úvodu, že knihy Písma sv. jsou „la propriété inaliénable de l’église cath.“ Začež protestanti psí hlavu na něho vystrkují. Život Krista Pána vypravuje na základě citatův a parafrasí textů posvátných, proplétaje jej kommentáři dogmatickými, z Říma approbovanými. Psána je slohem ušlechtilým a prostinkým. Všeobecně se chválí plastické, živé líčení kraje (z autopsie, neboť v Palestýně konal studia), lidu a osob, jež jest daleko přesnější líčení pověstného Renana. Cena díla jest trochu veliká, 15 fr. (asi 7 zl. 50 kr. r. č.)

Ed. Rod vydal u Payota v Lovani sbírku „Nouvelles romandes,“ jejichž ton jest všech skoro ponurý, byť psány byly realisticky. — *Dr. Châtelain* podává ve sbírce „Au pays des souvenirs“ několik svěžích povídek, půvabně a humoristicky vypravovaných. Dojímavá jest povídka „Le nid.“ — *Me E. de Pressensé* k Novému roku napsala dětem tři povídky, sebrané pod titulem

„Le clos Toustain.“ Všechny vyznamenávají se půvabnou prostností, obrazností svěží a nevyčerpatelnou, zvláště však láskou nezměrnou k dětem, jejichž život nám líčí. Zajisté každého hluboce dojmou povídky „Tak ho miluji“ a „Bude-li mužem?“ Moralka plyne z nich sama, beze vší pedanterie. Děti ji vystihnou nepozorovaně.

Pověstný *Emile Zola* bude brzo se svým cyklem „Rougon-Macquart“ hotov, jejž zahájil svazkem „La fortune des Rougons.“ Osudy rodiny té předváděl v různých fasích života společenského čtenářům svým v následujících svazcích. O společnosti světácké jednají „La curée“ a i u nás známá „Nana.“ Život kněžský líčí ve svazku „La conquête di Plassans,“ mysticismus v „La faute de l'abbé Mouret“ a v „Le rêve,“ kdež také posvíceno Zolovským způsobem na chorobnou romantičnost; o politice jedná „Son Excellence Eugène Rougon,“ o velkoobchodnících „La ventre de Paris“ a o velkých skladištích, magazinách „Au bonheur des dames,“ o umění „L'oeuvre,“ o měšťanství „Pot-Bouille“ a „Une page d'amour,“ venkovany vylíčil v „Zemi“ a třídy dělnické v „Zabijáku“ a „Germinalu,“ železnickou správu v „Člověkovi bestii.“ A v právě vydaném svazku „L'argent“ vrhl se na finanční svět. Zbývají tedy ještě vojsko a věda. V onom svazku zajisté pojedná o Sedanu, kde konec učiněn druhému císařství, věda mluviti bude ústy Dra. Pascala, jenž v jakési rekapitulaci vytkne základní rysy rodiny R.-Macquartské a zákony dědičné vášní, jež jí zmítaly. Z příčin na snadě jsoucích nebudeme uváděti tu obsahu posledního díla Zolova. Podotýkáme jen, že přítomným svazkem nerozřešil Zola otázky peněžní, nýbrž toliko vytkl přednosti a stinné stránky peněz. Nepověděl tedy vlastně nic nového. Neboť konečný soud o nich zní v tento smysl asi: Nemáme s dostatek slov klnouti penězům; peníze totiž porušují, otravují, vyprahují srdce a duši lidskou, vypuzují z nich dobrotu, něžnost, lásku k bližnímu; peníze jsou jedině vinny všemi hrůzami a špinavostmi lidskými; peníze ničí i lásku. Ale na druhé straně peníze jsou kvasem společenského života, nezbytným kompostem všem velikým podnikům, jež sbližují národy a smiřují světy. Jako vše zlé z peněz se plodí, tak i vše dobré. Svět jest plný plničký špíny, neřádu, hnoje, ale třeba jest ho. Ergo, dí Zola: proč připisovati penězům všecky hanebnosti a zločiny, jichž jsou příčinou a podnětem?! Z jednajících osob nejpozoruhodnějšími jsou: Victor Saccard, nemanželský syn Aristida, a Max. Saccard. Onen jest nosičem Zolových theorií o „dědičnosti.“ Zplozen v hříchu dopouští se téhož hříchu s Al. di Beauvilliers. Ale ještě jiný úkol vytkl mu Zola: učinil z něho opponenta svého bratra —, Victor dokazuje, že peníze dávají jenom zdání vychování, rozumu atd. Dále jest tu baronessa Sandorfová, hrdinka lze říci jediné, ovšem po Zolovsku oplzlé sceny v „Penězích.“ Výjev ten jest nejen hnusný, ale i úplně zbytečný. Opakem jejím jest K. Hamelinová. Z. Busch sní o obrození společnosti dle náhledů Bellamyho. Protivou tohoto utopisty jest Aristide Saccard, „básník“ (?) peněz. Bankéř Gunderman jest Moltkem financí. Že české obecenstvo obdařeno bude překladem „Peněz,“ právě se dovídám. Myslím, že velkého zisku z překladu ani tohoto díla české obecenstvo míti nebude.

„Reine des bois,“ roman *André Theurieta,* obsahuje popředně líčení lesů. Theuriet miluje lesy své otčiny láskou, která jest plodem dlouho-

letého styku a pobytu v nich. Theuriet však umí také podati obraz jejich v mnohotvárných pohledech a nadchnouti čtenáře svou vlastní úctou a svým nadšením pro ně. Každý roční čas v jiném světle mu se jeví, a Theuriet umí kouzlo přírody v každé roční době vystihnouti. Děj romanu jest sám o sobě prostinký a dojemný: rivalita zájmů, jež se mění v rivalitu lásky, a obojí končí odříkáním. Julian z Buxières odříká se částečně svého jmění ve prospěch Klaudia, a Klaudius zase odříká se ruky Regininy ve prospěch Juliana. Tím by se vlastně měl děj končiti, neboť další vysvětlení, že Regina a Klaudius byli z přízně, jest nejen zbytečno, nýbrž celku také na újmu. — U Lemerra pak vydal týž autor roman „Charme dangereux.“ Dějiště — Nizza. Děj nenový. Jacques Moret zamiluje se vášnivě, slepě do Rusky (?), Marie Lieblingové, zapomenuv na věrnost, kterou přísahal u oltáře choti své, Teréze. Zničen moralně i tělesně vrací se do rodiště, kde umírá v náruči své choti, která mu odpustila. Škoda talentu Theurietova na věci tak otřepané.

FEUILLETON.

Zola jako kritik.

Napsal *V. Burenin.* Přeložil *V. Bouček.*

Pokud jde o kritické názory nadaného romanciera, tu dlužno býti nad míru ostražitým, dokonce pak nelze považovati Zolu za kritického proroka. Při vší chvály hodné snaze postaviti umění na realnou půdu, pronáší autor »Rougonův« nezřídka kritické úsudky, které nejen že se vyznamenávají omezeným a velmi jednostranným doktrinářstvím, ale prostě řečeno i kuriositou. Že tak nesmírně zbožňuje a do nebes vynáší Balzaca a bratry Goncourtovy, jest tak zvláštní, jako jeho o lsudky V. Huga a George Sandeové. Jeho požadavek, aby umělecká díla byla pouze zevrubnými »protokoly« skutečnosti, svědčí jen tomu, že vytvořil sobě falešnou theoretickou formuli o realismu, kterou sám ve svých romanech se neřídí... Jeho přesvědčení, že současní umělci musejí pracovati jako řemeslníci, jest velmi povážlivé při nedostatku tak zvaného nadšení (vdochnovenie), t. j. aestheticky napjatého stavu duševní činnosti — přesvědčení to patří k témuž druhu přepjatých a bezcenných zvláštností, jako ujišťování, že umělcům jest utkvěti na zákonném manželství, že manželský život jest jednou z podmínek pravidelné »protokolarné« tvorby atd.

Do řady podobných směšných názorů patří také beze všeho i níže následující mínění Zolovo, pronesené v jednom listě o francouzské dramaturgii. Hledaje ve všem oslavu jeho srdci tak milého naturalismu, vidí ji Zola i na francouzském jevišti. Jako na jednu z mnohých ukazuje na úspěch kusu Erckmann-Chatrianova »L'ami Fritz.« Nechám stranou otázku o přednostech a nedostatcích komedie, ostatně daleko nevynikající, protože nejde o ni samu, nýbrž o to, jaké příznaky nejnovějšího realismu v ní postřehl francouzský kritik. Považte, že za

nejpřednější příznaky Zola tyto pokládá: není tu, především, intriky, a po druhé obědvají a jedí mnoho na jevišti! Ach, to-li jsou charakteristické známky příštích realistických dramat: kolik prací alexandrinských příštipkářů bylo lze připočísti tehdy k perlám nejsoučasnější dramaturgie. Dětinné vytržení Zolovo z obědu v komedii stupňuje se ještě tím, že při představeních »Přítele Fricka« v Comédie française podávali oběd skutečný a nikoli z lepenky. »Hlavní výčitka, kterou činili autorům,« praví kritik, »byla, že se v kusu příliš mnoho jí. Já bych si přál, aby se v ní jedlo po všechna tři jednání. Či nehodí se snad ve Francii jídlo pro literaturu? Gargantua je v duchu našeho národa. Některé provincie naše, Turin, Elsasy, jsou žrouty proslaveny. Legendy ukazují nám naše předky za stolem, hodující po celý život. Proč bychom nesměli my nyní tohoto epického výjevu uvésti na jeviště, na základě jakých souchotinářských, upejpavých úvah?« Vidíte, jak houževnatě lpí náš kritik na nynějším, a to nejprostším realismu: k vůli úplnému vítězství svého vyvoleného boha je Zola hotov divadlo přeměniti v hospodu, kde by se jedlo a pilo. Jísti a píti — toť člověku vlastní, bez jídla a pití se neobejde; divadlo musí se zříci všeho výjimečného a zabývati se jen přirozeností; ergo: ať žijí na sceně obědy, snídaně, večeře! Avšak hle, v čem vězí nehoda: tento požadavek realismu, odporučený jako protest proti rozličným přijatým zvyklostem dosavádní dramaturgie, bude vyžadovati se své strany opět nových omezujících pravidel, ale s druhé strany může ukázati se také nesplnitelným. Protože realismus musí býti přísně pravdivým a důsledným, bude se musiti podříditi děj obyčejnému pořádku, v jakém se jí, t. j. prvé jednání počne snídaní, druhé odehrá se za obědu a poslední za večeře. Takovým způsobem sama sebou nastoupí na místo zavržených klassických tří jednot nová jednota — jednota jídla. Jinak býti nemůže. Vždyť důsledný realismus předpokládá, že herci budou musiti jísti na divadle skutečná jídla: jak to učiní, udá-li se jim snídati před večeří, nebo obědvati před snídaní: to ukáže se býti nepravdivým, a k tomu i žaludku to valně neprospěje.

Ostatně i přes ustanovení »jednoty jídla« budou se musiti žaludky herců bez milosrdenství pokaziti, neboť který žaludek je s to, aby snesl ve třech, čtyřech hodinách, po něž představení trvá, v půlhodinných nebo tři čtvrtě hodiny trvajících přestávkách oběd, večeři a snídani? A připustíme-li konečně, že herci přijdou do divadla hladovi, přece i tu bude obtížno tolik gastronomických obětí přinésti realismu. A co bude, objeví-li se před obecenstvem podle zvyku naobědván: zajisté že se dostanou na skřipec nelitostného realismu kritikova. Kromě toho znepokojuje mne ještě jedna věc: jak pak koncem konců, ve jménu skutečnosti, opijí-li se herci skutečným vínem, že pozbudou vědomí? co pak se tu stane s dramatem? Zajisté že tak mnohá hra nebude dohrána, zvláště bude-li míti pět jednání, a bude-li v ní na větší chválu pravdivého realismu autor herce krmiti pětkrát.

Já, rozumí se, žertuji; ale Zola nežertuje a nad míru seriosně tvrdí, že dle potřeby jeho protokolarného či pravdivě pracujícího

umění nutna budou nová pravidla pro dramaturgii. On sám nepozoruje, že broje proti obvyklým omezením, jimž podléhá divadlo, klade požadavky ještě zvláštnější. Odporoučí, aby zaměněny byly dialogy o citech za dialogy o jídlech; interessy tužeb za interessy kuchyňské; scenická illuse za skutečnou, pravdivou úpravu. »Jak milí jsou ti jeřábci, ta vejce a to máslo místo obvyklých rozmluv o květech a hvězdách,« jásá, unesen roztomilou scenou u snídaně v kuse »L'ami Fritz.« Jest u vytržení nad skutečným višňovým dřevem a skutečnou (?) studní se skutečnou vodou. Vůbec vidí ve věrnosti a pravdivosti »výpravy« dramatu něco, co zdá se mu jedním ze základních jeho elementů. To na jedné straně; na druhé odporoučí, aby podčiněn byl postup kusu pravidlům života. »Předveďte nám snídani, jitro na vesnici, jakýkoliv jednotlivý výjev, který by objasnil libovolné rozdělení na jednání, a vytvoříte kus, jaký bych chtěl viděti na jevišti.« Dle jeho mínění jest největší chybou domněnka, že divadlo »žije výminečným životem.« Ale zatím chce tomuto divadlu vnutiti pravidla a podmínky ještě podrobnější, než jsou ta, jimiž nyní se řídí, pravidla, která neplynou ze skutečné omezenosti jeviště, nýbrž ze lživě pochopené doktriny omezeného naturalismu. Vidí příznaky obrození francouzského divadla v tom, že v některých kusích novějších staví se do řady druhé intrika, t. j. idea kusu a zaměňuje se obrazy, »které vidíme na ulici jako v salonech, u bohatých jak u chudých.« Líbí se mu jen ty kusy, v nichž spisovatelé »fotografují současný život,« t. j. kladou děj do klubovního večera, dobročinného bazaru a t. pod. Shledává to »neobyčejně novým« a nebývalým, a vidí v kusích toho druhu první pokusy o naturalismus na francouzském divadle. Bůh ví, proč se mu tak zdá, Bůh sám jenom ví, proč předpokládá, že bažení po fotograficky věrném zevnějšku na úkor vniterné prostotě a hloubce díla jest krok v před na cestě zdravého realismu.

Úsudky Zolovy jsou toliko protest proti přepjatosti a pouhé routině v umění, která ve značné míře vládne ve francouzském romaně, dramatu i komedii. Protest tento, jako každý protest nezřídka překročuje pravé meze; zavrhuje a bouraje cizí nesrovnalosti, protestant ihned na jejich místo klade své, taktéž krajní a málo promyšlené. Píše-li nadaný romancier francouzský své kritické studie pro Francouze, mohou velmi prospěti. Avšak nám rozhovory o nevyhnutelnosti pravdy, skutečnosti, realismu — nejsou ničím novým a poučným; slyšeli jsme a známe je velmi dobře. Co se konečně principu »protokolismu« v umění týká, může se nám sice zdáti zábavným podřeknutím se, ale všechno úsilí, propagovati tento mrtvý a suchý princip u nás jest a zůstane marným.

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 9.

Odchylky od spisovného jazyka v krásné slovesnosti.

P. J. Vychodil.

I.

Rozumějí se tu takové odchylky od správné mluvy spisovné, které stojí mimo ni, nejsouce právě proti ní, a jiné, které ji prostě urážejí. Sem náleží přede vším nářečí, po případě podřečí, a pak ostatní odchylky od pravidelné mluvy spisovné, jak je na př. ve zběžném hovoru »slina na jazyk přináší.« Obojí se liší od sebe tím, že nářečí nebo podřečí jest po svém způsobu správné, jen že náhodou není jazykem spisovným, kdežto ty druhé odchylky povstávají z nešetření spisovného jazyka. Ačkoli v jednotlivých případech nelze snad pokaždé rozhodnouti, do které z obou tříd který útvar náleží — neboť činitelé jazykotvorní jsou velmi rozmanití a mnohdy tajemní — přece zásadný rozdíl mezi oběma je zcela zřejmý: tamo jest úplná správnost, i když ne podle pravidla spisovné mluvy, zde jest jakási nesprávnost; tamto důvodem jest oprávněná osobitost kmenová, zde však nedbalost neb nevědomost. I když naproti jazyku spisovnému obojí způsob jest jaksi neoprávněn, přece docela jinak soudíme o prvém než o druhém. Záleží na tom, jakou mluvu kdy od mluvícího právem očekáváme. K obojímu způsobu mohou náležeti útvary zastaralé, podle toho, jaké jsou; ačkoliv u nich přistupuje často ten důvod, že náležely jazyku spisovnému, a také snad ten, že neprávem zastaraly, přece posuzujeme je v aesthetice tak, jako jiné odchylky od mluvy toho času spisovné.

Nespisovné útvary dosud uvedené valnou měrou vyskytují se v t. ř. mluvě všední. V ní hlavně jeví se podřečí, po případě onen ráz mluvy, ve kterém kdo byl prvotně vychován. Známoť, že i u vzdělanců, hovořících mluvou spisovnou, prozrazují se zbytky oné mluvy, kterou kdo hovořiti počal, a to tím spíše, čím hlouběji zasahuje rozdíl obojí mluvy do ústrojí mluvidel. Známo pak také, že vliv nářečí a podřečí na mluvu vzdělanců není ve všech jazycích stejný; u nás na př. je dosti skrovný, jinde bývá až k neporozumění velký. Závisí to, tuším, hlavně na rozsahu jazykové oblasti a na tom, jest-li jaké vůdčí středisko vzdělání, rozsahu tomu přiměřené; to zajisté mnoho stírá s osobitých znakův jednotlivcových. — Všední mluva dále sestává z částí, které samy o sobě zoveme všedními,

majíce na mysli výrazy nevybírané, snad obhroublé, neb i neslušné, jak je přináší potřeba i výstřednosti vezdejšího života. — Posléze mnoho místa ve všední mluvě zaujímají zjevné nesprávnosti a poklesky proti duchu jazyka toho vůbec. Jimi prozrazuje mluvící, že se řeči své z jakýchkoli příčin odcizil a nemá k ní tolik lásky ani úcty, aby nepříznivé ty vlivy dbalostí a pílí zrušil. A čím více takovéto urážení ducha řeči se rozmáhá, tím smutnějším jest pro národní byt znamením, zvláště když se ještě prohlašuje za volný pokrok jazyka. Jest zajisté důkazem, že duch řeči národní uchyluje se čím dále tím více do mluvnice a skladby, stávaje se pouhou theorií, od níž skutečnost na celé hony je vzdálena.

O všech těchto způsobech, po případě nezpůsobech, jimiž básnictví naše nezřídka odbočuje od mluvy spisovné, záhodno jest několik slov promluviti. Neboť je to věc veledůležitá nejen pro vývoj a nezbytný — upřímně řečeno — obrod jazyka našeho, nýbrž také v příčině umělecké, o kterou nám tu hlavně běží.

II.

Povšechná úvaha, z níž potřebí tu vycházeti, zní asi takto: Básnictví umělé — v nejširším slova významu — jest výkvět slovesnosti a podstatná část národní vzdělanosti. Po stránce jazykové má tedy státi na výšinách jejích. Správnost jazyková též aestheticky jest chvalna; v umění zajisté vše záleží na dojmu, nesprávné pak a nepravidelné dojímá nemile. Básnictví aby dojem svůj učinilo co nejmocnějším, napíná ovšem prostředky jazykové podle své potřeby, ale nikdy není vymaněno ze zákonů mluvnických, aby šmahem smělo je obětovati svým účelům domněle vyšším. Že by taková licentia poetica byla potřebna, ba snad prospěšna, jest jenom sebeklam.

Povšechně tedy řečeno, bude básnictví na výši jazyka s p i s o v n é h o, pokládajíc za svou povinnost, jej zachovati přesný, ba i dále tříbiti, pokud umělecké úkoly dovolí. S této strany pak bude se požadovati, aby mluva básnická byla co nejvíce s r o z u m i t e l n a, neboť představy a myšlenky jí vzbuzované by nebyly dosti dojímavy, kdyby nebyly jasny. Dále poněvadž mluva jest jen prostředkem uměleckým, nesmí ona sama pro sebe stavěti se v popředí; veškeren zřetel má se obraceti k obrazu jí vyslovovanému. Proto mluva básnická má plynouti p ř i r o z e n ě, jak duch a n y n ě j š í p o v a h a její velí. Ačkoli tedy zove se sloh básnický »vybraným« a má jím též býti, přece nesmí v něm býti žádného násilí, na př. brusičského: sloh opravdu básnický i v nejumělejších obratech tak se nese, jakoby tahle představa, tahle myšlenka na tomhle místě jinak ani pronesena býti nemohla. V tom také novotvary i archaismy mluvy básnické jsou odůvodněny, a nejsou-li takové, jsou rozhodně vadny. Ba v jistých případech i zákon prosté srozumitelnosti ustupuje, aby zvláštní motiv citový neb myšlenkový, který má býti spíše vycítěn a vytušen, došel přiměřeného výrazu. Jest to jakýsi vyšší způsob dorozuměti se, způsob velmi účinný, ale právě proto jenom zřídka vhodný.

S tím souvisí význačnost básnického slohu, která v předmětě naší úvahy hlavní slovo má. Naturalismus novověký v tom velmi dobře působil na vědecké vyšetřování živlů básnických, aby si všímalo podrobností, ze kterých sestávají umělecké obrazy života. Jen že zároveň dal mnohým nepovolaným jakýsi průvodní list svou zásadou o věrném a podrobném zobrazování. To, co v pravém umění dávno rozumělo se samo sebou, t. j. pravděpodobně vystihovati podrobnosti za tím účelem, aby ze života bylo vzato, co má života duševního se dotknouti, stává se u nich sumou celého umění. Proto i ve slohu svém honí se za odchylnými výrazy, které prý výtečně charakterisují; zatím viděti, že jsou to schválné umělůstky, jež mají nahraditi vlastní charakteristiku a postaviti spisovatele za nedotknutelnou hradbu naturalismu jakožto jediné pravého umění. Ovšem zcela správně se žádá, aby také mluvou se charakterisovalo, totiž mluvou i v tomto významu mluvnickém a slovníkovém, aby osobám nebyly přisuzovány výrazy, které z jejich úst by se nesly nepřirozeně; běží nyní jen o to, do jaké míry toho aestheticky jest potřebí a tedy kolik toho dovoleno na úkor mluvy spisovné. To ovšem lze stanoviti jen přibližně, povšechnými větami, poněvadž zákony aesthetické, které o tom rozhodují, se na vzájem obmezují a tedy ne vždy o jisté hranici se dohodnou, a poněvadž každý druh básnictví jinak si v tom počíná. Tak zákon význačnosti, pro který hlavně uvádějí se zvláštnosti jazykové — jsou-li úmyslné — výstředně jsa proveden, vedl by někdy k nesrozumitelnosti, někdy ke sprostotě, někdy ke zkáze jazyka, kdyby nebylo šetřeno požadavkův opačných. V druhé příčině jinak si budou počínati vyšší druhové básnictví než nižší. Pokusme se tedy alespoň některé podrobnosti o zvláštnostech nahoře jmenovaných blíže určiti.

III.

Velice neutěšeno jest, že tak mnoho českých spisů bylo by opravovati v nejjednodušších věcech mluvnických. Poklesky a hrubé chyby proti správné mluvě jsou často takové, že nelze jich počítati na vrub nevědomosti, nýbrž nedbalosti neb úmyslu. Opravné pokusy odmítají se za školometství. Jazyk mluvnický jest jakoby jen pro školu, nikoli pro život a živé písemnictví, — a sofisma to zdá se míti pravdu, právě proto, že jest sofisma, byť i snad nepovědomé. Chybná čeština šíří se právě četbou, a nejvíce tou, která jest nejvíce rozšířena; to pak jest vedle novinářské zajisté především básnická. A poněvadž chybovati jest mnohem pohodlnější než pravidla šetřiti, tedy ovšem příklad spisovatelů genialních, kteří při tom nesmějí nebýti »mistry formy,« velmi snadno táhne, antě sám už jakýmsi obláčkem duchaplnosti obestírá. Požadavek zcela přirozený však jest, aby básník tam, kde sám mluví, vyznamenával se přesnou mluvou. On zajisté víc než kterýkoli jiný spisovatel má býti srostlý s národem, an za něj a z něho mluví; má tedy i v mluvě osobitý ráz národní vystihovati. Vždyť je to vlastně nejskrovnější nárok, jejž básníku »národnímu« ukládáme; kterak pak bude vystihovati národní život,

smýšlení, tužby atd. — čemu nelze se naučiti — když nenaučí se ani správně mateřštině, které naučiti se lze? V tom jsme snad unikum na celém světě, že za zástupce své národní krásné slovesnosti stavíme, ba i do ciziny posíláme díla, která národní mluvu tak urážejí. Cizinci o tom ovšem nemají potuchy, poněvadž nesprávné originaly dostanou ve správných překladech.

Starším spisovatelům, od nichž se správné češtině učíme, promíjíme mnohé vady jazykové, jiť proto právě, že tolik dobrého lze od nich pochytnouti. Právě zvláštnosti mateřštiny jsou u nich velmi hojně provedeny; vady týkají se většinou mluvnické stránky v užším významu, která tehdy při tolikerých sporech ještě více než nyní bývala pochybna. Nyní však ani v této neviděti velkých pokrokův, ačkoli vyučování a pomocné knihy daleko pokročily, a ve frastické se mnoho zhoršilo.

Volnost básnická chyb těch nepotřebuje. S větší pílí co do správnosti jazykové bude spojena větší píle v celé skladbě, kdežto naopak nedbalost jedna přivádí druhou. Myšlenky prý nové taktéž nepotřebují, aby starý jazyk jako nedostatečný byl znešvařován chybami. Poněkud více lásky k tomu jazyku, tak jak jest sám o sobě neporušený, a dobrá vůle se schopností najdou vždycky dosti způsobův, aby se jím, co libo, vyjádřilo. Způsoby ty jsou: předně osvojiti sobě hotovou zásobu mateřštiny, jak nyní jest ustálena; na základě toho obrátiti se tu a tam do minulosti aneb o nový útvar se pokusiti; neštítiti se těch ošumělých perel v řeči lidové, pokud dobrý vkus je skutečně perlami uznává.

Nejvíce nesprávností jazykových z úmyslu se píše pro charakteristiku, kde totiž nemluví básník, nýbrž některá postava. U nejednoho spisovatele je to také jediný prostředek, jímžto charakterisuje — jen že více sebe než postavy svoje: hanebná čeština. Opět nápadno jest, že toho prostředku zvlášť u nás tak dychtivě se chápou. Úplně ho tuším zavrhnouti nelze, ale může býti obmezen na nejmenší míru, aniž charakteristika vezme škody. Hrubé nesprávnosti mohly by státi pouze ve smyslu satirickém, aby postaveny byly na pranýř; NB. pravím satirickém, ne humoristickém, jak u nás bývá, že vrchol humoru se spatřuje v českoněmeckých slátaninách. Naši dramatikové mýlí se někdy, spatřujíce v chybných vazbách kdo ví jakou význačnost; myslím, že kdyby táž osoba řekla: »do něho,« »od něho« (m. »do něj,« »od něj«) a pod., že nepozbude rázovitosti své — má-li vůbec jakou — ani za mák. Nějaké nepatrné zkomoleniny (na př. »dobrýtro«), jaké rychlá mluva přivádí, nějaké ne právě zcela přesné útvary a vazby (na př. vonikání) lze připustiti, kde na tom záleží, ale netřeba případů takových příliš rozhojňovati; spíše ujde to na místech směšných než vážných. Každému zajisté, kdo dílo básnické čte nebo poslouchá, má zaznívati především věc, myšlenka ve společném jazyce spisovném, a tedy správném, a nemá býti pozornost jeho odváděna malichernostmi, které jej vyrušují, nestojíce za to. I když nelze proti takovéto chybné mluvě ničeho namítati pro odůvodnění a

význačnost — obojí zajisté tím vyhověno — nepůsobí přece aestheticky příznivě, poněvadž jakožto nesprávnost činí se nepoměrně nápadnou a ruší. Kdyby zajisté chtěli naturalisté provésti svoji zásadu o mluvě zcela věrně podané, tu by při těch postavách, jež oni si vybírají, došli k hatmatilce, které by se sami zhrozili. Toho všeho ale není potřebí; je v tom charakteristiky velmi málo, tak že po ní docela nezatoužíme, když jenom jinak mluva osob bude opravdu charakteristická. A té se dosáhne, když postavy, kterým a kde a kdy nesvědčí, nebudou hovořiti mluvou vybroušenou, nýbrž prostou: prostou umělých a vybraných výrazů, prostou úsloví, jež vyznačují pouze vyšší mluvu spisovnou, snad vědeckou, prostou dlouhých vět a souvětí. Kdyby spisovatelé uměli se v postavy svoje vmysliti, měli by těchto prostředků vyznačovacích dosti a nekazili by zbytečně řeči. Když postava takto bude mluviti, zapomeneme zcela na to, že v obecné mluvě se dělávají chyby. Vždyť předvádí se tu člověk — byť i prostý — v jisté náladě neb vášni neb rozmaru a pod., i není přece nezbytno, aby nedovedl několik slov promluviti bez chyb jazykových; v tom okamžiku nemáme před sebou celého popisu jeho osoby, vzdělání atd., vůbec všech možných okolností jeho, aby všechny došly svého projevu, nýbrž vidíme tu člověka v tom neb onom postavení hovořícího podle možnosti a okolností. A na to vystačí úplně prostředky uvedené, kdežto jinak šíří se písemnictvím zbytečně nákaza jazyková. Zbytečně, pravím, poněvadž aestheticky nepotřebně, ba zhusta docela nesprávně: velmi zřídka totiž odchylky takové očekáváme, tak že správné obraty byly by nám jaksi nepřirozeny; právě naopak nejčastěji mají ony vadné zvláštnosti cosi strojeného do sebe.

Totéž platí o výrazech nízkých, příliš drastických. Jsou zde jakési přirozené meze, jichž nepřestupují v hovoru; nebylo by důstojno, aby umění je přestupovalo pro domněle věrnou charakteristiku. Výtěžek tento, jak řečeno, jest velmi pochybný, a škoda jest při tom nepoměrně větší. (O. p.)

Posudky.

Rukověť správné češtiny. Sepsal *Fr. Bartoš.* V Telči 1891. Nakl. E. Šolc. Str. XXV a 101. Cena 1 zl. 10 kr.

Pan řed. Fr. Bartoš znám jest jakožto svědomitý a poctivý strážce ryzí a přesné češtiny. Každá jeho práce vydává o tom svědectví co nejlepší. Dovolujeme-li si o poslední jeho práci, »Rukověti správné češtiny,« několik slov napsati, činíme tak jen proto, aby důležitá knížka tato vešla ve známost co nejširší a vpravdě došla účelu, za jakým jest vydána. Knížka tato arci nepodává mnoho nového ani všeho — jak sám p. spis. na str. XXV. praví —, čeho bychom v leckteré pochybnosti potřebovali, avšak úprava jest nová a bude zajisté nynější pohodlné době vhod. Hledati po časopisech (»Obzoru,« »Komenském« a j.), nebo učiti se ze »Skladby jazyka

českého« ne vždy každému se chtívá; druhdy nebývá ani dosti pokdy zabrati se v práci vážnou — řečená Rukovět majíc podobu slovníkovou zajisté v pilné potřebě poradí vždy dobře.

Kniha řečená skládá se ze dvou částí. První část má název »Několik slov o broušení jazyka českého,« druhá část v podobě slovníkové podává výklady syntaktické a opravuje nesprávné vazby české a p.

První část »Několik slov o broušení jazyka českého« jest velmi důležita. Doporučujeme ji co nejvřeleji každému, kdo česky píše, čte i mluví, zvláště pak učitelům a spisovatelům.

Pan spis. vykládá nejprve, jak zhoubně působila němčina a latina v rozvoj spisovné řeči české, tak že ani sám mistr Komenský neuchránil se leckteré nesprávnosti syntaktické. Zvláště osudnými změnami v jazyce spisovném bylo přehlasování koncových samohlásek a nenáhlé mizení slovanské jotace, čímž jazyk spisovný pozbýval své určitosti. Vykládá pak dále, jak Hus, Blahoslav, Daniel Adam z Veleslavína a j. velmi bedlivě a svědomitě přihlíželi ku správné mluvě české. Záslužná práce všech těchto svědomitých brusičů zmařena byla osudnou bitvou bělohorskou. Po té němčina nabyla vrchu napořád a působila čím dále tím zhoubněji. Vzdělanci, jimž bylo působiti mezi lidem českým, vychováni byli po německu. Tak vznikla dvojjazyčnost, která jazyk náš po všech stránkách zbarbařila. Jazykový cit náš již tak otupěl, že ani germanismů od přesné vazby české nerozeznáváme. P. spis. praví: »Jsouce zvyklí mluviti i mysliti po německu, pozměňujeme znenáhla celou skladbu své mateřštiny zcela na způsob německý,« a podává hojné toho doklady. Po té p. spis. dále vyličuje, jak mluva naše znešvařena jest cizími slovy, řka, že jsou »důkazem lehkomyslné národní marnotratnosti, nedůstojné závislosti na cizím národě a důkazem vlastní duchovní poroby.« Vytýká pak našim novellistům — a to vším právem — jak spisovný jazyk náš cizími slovy zaplavují. Dokladů bychom mohli napsati celou knihu, ba ještě lépe bylo by sebrati většinu našich kalendářů, novin, romanů atd. a jakožto »corpus delicti« přiložiti.

Vyloživ p. spis. s objektivností vší chvály a úcty hodnou, jak po stránce skladební, frastické a slovníkové jazyk náš se porušuje a barbaří, podává některé vzory našeho nejnovějšího slohu »českého,« a to vědeckého, básnického, novellistického, prostonárodního a novinářského.

Není sice mnoho vzorů podáno, ale vzory tyto dostačí, abychom si náležitě představili nynější náš sloh český — hodně porušený. Doporučujeme všem, jichž se týče, aby bedlivě uvážili rady a pokyny p. spisovatelovy a jimi co nejsvědomitěji se řídili. Svatou pravdu dí p. spis., že nenalezneme tak hned v jiné poesii tolik tvrdostí, kolik u mnohých básníků našich. Dokladů máme dost v různých kritikách po časopisech. Co se týče slohu prostonárodního, připomínáme, že jsme nečetli bídnější češtiny, nežli jest v literatuře hospodářské. Ta nám mluvu našich hospodářů hodně pokazila. A přece máme

my Čechové mnoho pěkných spisů hospodářských ze střední doby a názvosloví hospodářské své — české. A jak zubožený jest leckterý ten náš kalendář! Poctivý Čech mu neporozumí. Jak nám páni »merendáři« řeč naši znešvařili, o tom bědno mluviti. A že náš sloh novinářský jest velmi chatrný, kterýž dobrý Čech by o tom pochyboval?

Mluvě o překladech p. spis. velmi dobře podotýká, že se nakladatel neptá, kdo překládá lépe, nýbrž kdo laciněji. Smutná to pravda! Vzpomínáme si, že kdysi (trváme v »Lumíru«) napsáno bylo o jistém překladateli, »že překládá z mongolské němčiny do tatarské češtiny« — a časopisy naše bedlivě posuzují překlady — ale, Bohu budiž žalováno, věci se dosud nezlepšily. Jak překládají v »České bibliothece rodinné,« čteme v »Rukověti« na str. XVI.

Pan spisovatel podav rozvoj spisovného jazyka našeho po tu dobu, vypisuje dále příčiny stálého odnárodňování nuceného i dobrovolného. Dobře dí, že úřední češtinou se naši úřadové obecní nadobro pokazili. Máme tu protijed = Žerotína, Všehrda, Koldína a j. Ale kdož si jich všímá? — Nejvíce však odnárodňujeme se tím, že máme německé školy naplněny českými dítkami! P. spisovatel přesmutný úkaz tento dokládá čísly a výmluvným svědectvím učitelky německé (str. XVIII.).

Na str. XIX. praví p. spisovatel, že se u nás kritika chová ke snahám brusičů našich opovržlivě. Žel Bohu, že tomu tak! »Jinde ovšem věci jinak se mají,« praví p. spis. dále a jmenuje Vlachy, Francouze, Maďary, Řeky, Poláky a Němce, jak se chovají k brusičům a k mateřštině. Zvláště o snahách Němců ve příčině řečené p. spis. dosť obšírně mluví. A Němci vpravdě jsou nám vzorem, jak vážiti si jest mateřštiny. Slovem celá stať od str. XVI. až na konec zasluhuje úvahy co nejbedlivější, neboť — jak p. spisovatel praví — »porušení jazyka jest porušením národnosti, jest chorobou národní, kteráž vyléčena býti musí, nemá-li národ sám stihnouti jistá smrt.«

A kde a jak domáhati se jest v této příčině nápravy?

K otázce této odpovídá, že předůležitý úkol tento spadá na školy, na učebnice a výbor dobrých spisů mládeži.

Co se týče škol, dobře praví p. spis., sám jsa paedagogem zkušeným, že mají býti semeništěm správné a přesné řeči spisovné. »Než tu nesmíme všecko skládati na »češtináře,« k tomuto nejvyššímu cíli směřovati musejí všichni učitelé přímo i nepřímo.« Výrok svůj p. spisovatel dokládá výrokem proslulého paedagoga německého Schillera. O věci této promluvili jsme již loni na těchto místech; dodáváme jen, že posud ve mnohých našich výročních zprávách straší »knihy pro školní rok,« »zkoušky se odbývají,« »žáci opouštějí ústav,« máme »žákovstvo« a »žákovské knihovny« a p., ve škole samé pak máme »počtové úlohy,« »písemnice,« »zvláštník« a mn. j. Za to však s potěšením doznáváme, že v těchto příčinách učiněn pěkný počátek rozpravou p. prof. H. Soldata v letošní zprávě c. k. české vyšší realky pražské, a doporučujeme ji všem pp. mathematikům co nejvřeleji.

Že učebnice naše by měly býti hodně přebroušeny, o tom nikdo věci znalý nepochybuje. Časem zajisté stane se náprava řádná.

Vhodného výboru spisů naší mládeži opravdu se posud nedostává. Pan spis. radí, aby žákům dávány byly knihy poopravené, neboť ani klassiků našich práce nejsou formalně ve všem všudy bez vady; důkaz toho podává p. spis. pohádkou B. Němcové »Tři zlatá péra.« kdež nalezl přes 40 chyb. Dříve již p. spis. podal příklad, jak upravovati knihy, vydav »Babičku« B. Němcové. Většina nesprávností v našich klassicích ovšem zaviněna jest povrchní redakcí a korrekturou, jak již několikráte v různých časopisech bylo vyloženo.

Končí pak p. spis. předůležitou rozpravu svou těmito slovy: »Mládež naše, čitajíc spisy takto upravené, zvykala by i sama správnému jazyku českému, sice chyby našich spisovatelů budou přecházeti v řeč všech budoucích pokolení a rozplozovati se dále.«

Rozepsali jsme se o předmluvě p. spisovatelově poněkud obšírněji, protože nám podává dosti dokonalý obraz nynějšího našeho jazyka porušeného a po našem zdání nejlepší poskytuje rady, jak lze porušený jazyk náš rozumně očisťovati a brousiti. Všechny protesty pp. spisovatelův a učitelů jsou marny, neboť nelze rozumně poznané pravdě odporovati. Jest zajisté svatou povinností každého Čecha, by mateřštiny své co nejvíce byl bedliv a jí všech pohrom hájil. »Jazykem jedno živ jest národ; toho smrt, jeho záhuba,« praví Jos. Jungmann.

Druhá a hlavní část »Rukověti správné češtiny« obsahuje na 101 stránce tu stručné, tu obšírné výklady nejdůležitějších úkazů jazykových a opravuje chybné vazby české. Z celé řady cizích slov, jež p. spis. přesně po česku podává, poznáváme, jak znešvařen jest jazyk náš, přesvědčujeme se ale též, že jazyk náš jest bohat a cizích slov mu netřeba. V této příčině již P. Jos. Šafařík a jeho stoupenci ukázali nám, jak a pokud lze cizí slova obírati. Jak v té příčině chovají se Němci, ukázal p. spis. již na str. XXI. a n.

Z větších statí »Rukověti« zvláště pěkně podány jsou: Co, Imperativ, Infinitiv, Konkretnost našeho jazyka, Podvojnost slov souznačných, Příměry a podobenstva, Podstatné jméno slovesné, Pořádek slov ve větách, Předložkové pády, Přechodníky, Sloveso české, Věty vedlejší, Výpustka, Výslovnost správná, Zápor.

Z těchto zase zvláště důležity jsou: Konkretnost našeho jazyka, Předložkové pády, Sloveso české a Výslovnost správná.

Že veškery výklady podány jsou přesně a srozumitelně, jest dostatečnou zárukou p. spisovatel sám. Ač ne všechny návrhy jsou venkoncem šťastny a potřebny, přece opravovati nebo přičiňovati ze svého nikterak se neosmělíme; oznamujeme pouze a doporučujeme »Rukověť« tuto všem dobrým Čechům k bedlivému studiu. Doufáme, že přinese ovoce dobré.

Na konec nemůžeme pominouti mlčením smutný tento úkaz, že p. spisovatel — známý svou skromností a objektivností — musí zavírati předmluvu svou takto: »Přes tento protest a uvedené nahoře protesty našich spisovatelů proti českým brusům vůbec odhodlal

a o p o v á ž i l jsem se přece vydati na světlo tuto »Rukověť správné češtiny.« Za nynějších poměrů našich úkaz tím smutnější, čím více u nás se němčí a poněmčuje. Němci mají celou literaturu brusičskou, a časopisectvo německé chová se k brusičům velmi uctivě. (Viz str. XX. a XXI. naší »Rukověti.«) Doufejme, že podaří se vytrvalosti pp. brusičů všecky tyto předsudky zapuditi, a že bohdá nastanou časy lepší. Jsme přesvědčeni, že »Rukověť« bude příznivě přijata každým upřímným vlastencem, a prosíme p. spis., by nás po svém slibu co nejdříve oblažil vydáním novým, hodně rozmnoženým. Pan nakladatel postará se již o bedlivější tisk a zvláště m í r n ě j š í c e n u!

V. Plánský.

Sektáři na Rusi. Napsal *Jaromír Hrubý.* „Matice lidu" (red. Pr. Sobotka) r. XXV. č. 4. V Praze 1891. Str. 197.

Práce p. *Jar. Hrubého* byla původně otištěna v »Osvětě« 1883, nyní pak přijata do »Matice lidu,« kamž rázem svým nejméně se hodí. Spisovatel líčí vznik ruského rozkolu a dějiny jeho až do r. 1883., přihlížeje téměř výhradně ke stránce historické, kdežto stránku dogmatickou nechává více stranou, a to na prospěch díla svého. Kde se dotkl jen dogmatiky, zvláště katolické, prozrazuje hned neznalost základních článkův. Tak uváděje pod čárou kratičce rozdíl mezi dogmatikou pravoslavnou a katolickou, dí, že pravoslaví »z a v r h u j e v í r u v o d p u s t k y a v y m y š l e n ý k v ů l i n i m o č i s t e c« (174), což patrně je frase, kterou spisovatel beze všeho rozmýšlení vypsal z nějaké ruské knihy. Podobně asi má se věc, když na str. 85. se píše: »Bezpopovština založena jest na myšlence d e m o k r a t i c k é, j a k o k ř e s ť a n s t v í v e s v ý c h p o č á t c í c h v ů b e c,« čehož ovšem vyvraceti ani netřeba.

Předností knihy jest jasné vylíčení rozvoje rozkolu ruského, o němž ovšem vědí více méně jen vzdělaní lidé: »devět desetin samých rozkolníků nemají náležitého ponětí o tom, co je rozkol.« Nevzdělanost, lenost, opilství, hrabivost a pohoršlivý život duchovenstva ruského byly příčinou, že Nikon vystoupil proti zlořádům těm, ale duchovenstvem vyhlášen za antikrista, lid stržen k odboji proti patriarchovi i carovi. A tak se stalo, že mnohé ze sekt došly k anarchii, lupičství, tuláctví, zavrhly všecky svátosti, žily bez rodiny, nemajíce spořádaného manželství, zabíjely novorozená pacholata a přijímaly srdce a krev jejich místo Eucharistie, dopouštěly se ve svém »šíleném fanatismu i takých nelidských, hnusných mrzkostí, jež by každý bez odporu odkázal do říše bájek.« Tak hluboce klesly sekty pravoslavné ve »službě boží,« že nebylo mrzkosti, které by se nebyl dopustil tento paskvil na náboženství a lidskost v podobě sekty chlystovské a skopecké.

Autor podává prostě fakta, šíře a hlouběji jich nerozbíraje; proto prostý lid, který nemá tolik soudnosti a potřebných vědomostí, aby sám učinil si úsudek o věcech těch, prospěchu z četby takové by neměl. Soudný však čtenář mnoho může si vybrati z knihy, psané lehce a poutavě.

A. V.

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl III. „Ráj.“ (Č. d.)

Zpěv VIII. Vystupují do třetího nebe, do Venuše, kdež jsou duše těch, kteří za živa náchylni byli ku lásce smyslné, a pějí slavné hosanna; jeden z nich (Karel Martell, král Apulie) Danteovi praví: my se tu pohybujeme v kruhu s knížaty nebes (třetím kůrem andělským, neboť devaterým nebem pohyblivým pohybuje devatero kůrův andělských), a jsme tak plny lásky (k Bohu i lidem), že nebude nám méně příjemno, zastavíme-li k vůli tobě trochu náš rej:

37. Chcem k vůli tobě odpočinout chvíli,
tak v srdcích našich láska k tobě kvete;

Karel Martell mluví pak o rozdílné povaze bratra svého, a vysvětluje, jak dobrý otec někdy mívá syna nezdárného.

Zpěv IX. Pak rozmlouvá s Dantem Cunizza římská, sestra tyrana Ezzelina, předpovídajíc mu nehody nastávající některým krajinám italským, pak Folchetto z Marseillu, jenž mu praví, že Rahab vedle stojící byla první vyvedena do nebes, když Kristus Pán do předpeklí sestoupil, protože ve svém domě v Jerichu ukryla vyzvědače Josuovy, a takto přispěla k tomu, že Židé vešli do země zaslíbené; dále vytýká, že nynější kněží neobírají se evangeliem a spisy sv. Otců, by nebe dosáhli, nýbrž že studují raději dekretaly, z nichž jim zisk pozemský kyne.

Zpěv X. Dante vyzývá čtenáře, by vzhůru povznesl mysli své a pozoroval, jak uměle a velebně Bůh vesmír stvořil: pozírajíc na Syna svého Láskou, již jeden i druhý (Otec i Syn) od věčnosti vydychuje, prvá a nevýslovná Síla (Otec) vše, co rozumu a zraku se naskýtá, s takovým ladem učinila, že pozorovatel nemůže neradovati se z toho (t. j. Bůh Otec spolu se Synem a Duchem sv., jenž od obou pochází, stvořil vše viditelné i neviditelné v pořádku velmi podivuhodném):

1. S tou láskou, v níž mu od věčnosti rovna
ku svému v touze pozírajíc synu,
ta první Síla svatá, nevýslovná,
Vše stvořila, co v duchu tvého klínu,
co před zrakem se točí s takým ladem,
že nítí ples v nás při každém svém činu.

Dále praví, že octnul se s Beatricí ve Slunci, ve čtvrtém nebi, aniž věděl jak; v tomto nebi jsou učení bohoslovci a filosofové; dvanácte duchů zářících jej v kruhu obstoupnou, a jeden mu praví, že jest Tomáš z Aquina z rodiny dominikanské, v níž dobře jde k duhu tomu, kdo neblouzní (velkých zásluh sobě může získati, zachovává-li řeholi dobře), a oznamuje mu jména soudruhů, jež jsou: Albert Vel., Gratian, Petr Lombard, král Šalomoun, v jehož mysli bylo tolik moudrosti, že pravdou-li pravda (jestli pravdivé Písmo sv.), nepovstal druhý, jenž by byl tolik viděl (věděl):

112. V něm vzácné světlo moudrosti, v něm skvělý
byl složen poklad, k jehož nazírání
se nevznes žádný, pravda pravdou je-li;

tedy tak byl moudrý, že mu nikdo nerozuměl! Pak Diviš Areopagita, Pavel Orosius, Severinus Boethius, jehožto duše tuto se raduje, *zříc vše dobro* (Boha), a *jenž ukazuje* (ve svých spisech) *marnost světa tomu, kdo dobře ho poslouchá:*

124. Tam, zříc vše dobro, *pije rajské vláhy*
zdroj duše, světa klam a světa bludy,
jenž zjeví, jdou-li k tomu cíli snahy;

dále Isidor, Beda, Richard Victorin a Suger, učitel filosofie v Paříži, jenž nalezl *pravdy závistné* (které mu závist a zášť způsobily):

137. ... a mnohá
jím pravda *těžká zjevila se nahá.*

Zpěv XI. Dante volá: ó šílená péče smrtelníků, jak nedostatečné (málomocné) jsou tvé syllogismy (úsudky a důkazy), jež působí, že *dolů letíte* (že milujete věci pozemské, neboť vás nemohu vzhůru povznésti):

2. jak bludné jsou tvé syllogismy,
jenž křídel tvojich *povzlet dolů řídí!*

tak že ten hledá časný prospěch v právu, onen v lékařství, onen v kněžství, a onen plete se v obchody světské atd., kdežto jen tomu kyne blaho ráje, kdo prost jest všeho toho! — Sv. Tomáš pak praví jemu: jako dívaje se v světlo věčné (Boha) paprskem jeho se rozžíhám, tak i *tvé myšlenky v tom světle poznávám:*

19. Jak zažíhám své světlo lásky živé
tím, v světlo věčné že zřím bez ustání,
znám každé hnutí tvojí mysli snivé;

poznávám, že chceš, abych lépe ti vyložil, co dříve jsem pravil o sobě: já jsem z rodiny sv. Dominika, kde dobře se člověku daří, a o Šalomounovi: nepovstal druhý, jenž by tolik věděl; — aby vysvětlil prvé, chválí napřed prozřetelnost Boží, jež církvi dala dvé knížat: jeden byl v lásce jako seraf (sv. František), druhý moudrostí svou byl odlesk cherubínův (sv. Dominik); a praví: to učinila ta prozřetelnost, jež řídí svět onou úradou, o níž každý rozum stvořený *spíše pobloudí, než ji vystihne:*

28. Ta prozřetelnost, která v souzvuk ladný
svět s radou řídí, kterou pochopiti
jest každý rozum *v lásce příliš chladný;*

sv. František zamiloval sobě chudobu, jížto všickni tenkrát opovrhovali, shánie se po bohatství, a bratrům svým v dědictví ji odkázal; totéž učinil sv. Dominik, a protož nahlédneš, že ten, kdo zachovává jeho předpisy, získá sobě (ne bohatství a slávy na zemi, nýbrž) hojné zásluhy v nebi.

Zpěv XII. K prvému kruhu dvanácti blažených přistupuje týmž způsobem jiných dvanácte duchů, z nichž jeden, sv. Bonaventura (ze řádu františk.), rozmlouvaje s Dantem, velebí sv. Dominika, jako dříve sv. Tomáš (ze řádu dominik.) chválil sv. Františka; praví, že záhy stal se sv. Dominik *velkým mistrem:*

85. Tak záhy *učenosti strhal hráze,*

toť by ji byl zničil aneb alespoň poškodil! — Sv. Bonaventura pak udává jména svých druhů.

Zpěv XIII. Dante popisuje, jak těchto 24 duchů blažených slavný rej kolem něho provádělo, a neopěvovali při tom Bakcha ni Apollona (Paean), nýbrž tři osoby v jedné přirozenosti (Nejsv. Trojici), a tuto (přirozenost božskou) a lidskou v jedné osobě (vtělené Slovo Boží):

25. Na místo Baccha neb Apolla pění
tří osob božská bytost tady zněla,
jež s lidskou bytostí se v jedno mění;

to by mohl někdo také takto srozumívati, že tu nepěl Bakchus ni Apollon, nýbrž božská bytost tří osob; bytnost (essentia) či přirozenost (natura) může se spojiti s druhou v jednu bytost (ens), ale nemožno, by bytost s bytostí se v jedno spojila!

Na to se duchové zastavili a umlkli; mlčení svorných duchů pak přerušeno bylo oním světlem (sv. Tomášem), jež mi dříve o chudém Božím (o sv. Františku) vypravovalo:

31. Jich mlčení (je svorná zář v rej pletla),
to světlo přerušilo, jehož zvěstí
báj o chudáku božím ke mně sletla;

sv. Tomáš mu vysvětluje druhou pochybnost, že totiž nad Šalomouna nebylo moudřejšího, kdežto v hruď Adama i Krista Pána od té síly (Boha), jež oba stvořila, bylo tolik světla (vědomosti) vlito, kolik přirozenost lidská vůbec pojmouti může:

43. Že světla byla taká spousta hnána,
co přírodě je lidské dovoleno,
tou silou oběma jež k žití dána;

síla, jež »dána jest k žití,« jest v člověku, t. duše jeho, a vlila-li tato síla Adamovi a Kristu Pánu »spoustu« světla, pak měli oba vědomost sami ze sebe, kdežto original praví, že Bůh jim vlil tu moudrost!

Sv. Tomáš praví, že obojí dobře se shoduje: i že král Šalomoun byl nejmoudřejší, i že v Adamovi a Kristu Pánu byla největší moudrost; neboť i to, co neumírá, i to, co zemříti může (smrtelné i nesmrtelné), jest jen odlesk oné idey, již Pán náš (Bůh Otec) svou láskou (Duchem sv.) plodí (odlesk Syna Božího):

52. Co mře i co se nesmrtelné rodí,
jak odlesk myšlenky té zříš se chvěti,
již pouze z lásky nebeský pán plodí;

protož ono světlo, jež pochází ze světla (Syn z Otce — lumen de lumine, symb. Nic.), tak, že od něho se neodděluje (Syn jest v Otci a Otec v Synu), ani od lásky (Ducha sv.), jež třetí jest mezi nimi, své paprsky jako od zrcadla k zrcadlu odražené novým podstatám (stvořeným) sděluje, zůstávajíc v sobě jedno:

55. Neb živé světlo, ze světla jež letí,
se od něho, věř, oddělí tak málo
jak láska, kteráž v svazku tom je třetí.
Vše paprsky své z dobroty jen spjalo,
jak ve zrcadlech v nebi devaterém,
ač věčně v sobě jedno pozůstalo;

Bůh, jenž tělo Adamovo ze země, a tělo Krista Pána z Panny sám bez druhotných příčin stvořil, učinil oba dokonalé vůbec, a tudíž oba měli vědomost dokonalou vůbec, kdežto Šalomoun měl vědomost dokonalou jen poněkud (ve svém oboru), aby mohl lid souditi (III. Král. 3. 9); byl tedy nejmoudřejší král, nikoli však nejmoudřejší člověk; a na konec napomíná básníka, by se nikdy neurychlil v úsudku o věcech, jichž dobře a cele nepojal.

Zpěv XIV. Beatrice praví duchům blaženým: jemu (Danteovi) jest třeba — ač vám to nepraví ani slovem ani myšlenkou (ač o tom sám ještě ani nemyslí) — jiné pravdě jíti na kořen (ji prozkoumati):

10. On neřekne, jaké jsou jeho chtíče,
ni myšlenkou, ač potřebou mu jesti
se uchopiti jiné pravdy klíče;

rcetež mu tedy, ostane-li toto světlo (Bůh) věčně s vámi, a po případu, že těla vaše vstanou z mrtvých, snese-li je (toto světlo) váš zrak? — Šalomoun odpovídá: pokud bude ráj trvati, potud naše láska (Bůh) nás bude odívati touto září:

37. Jak dlouho bude trvat v rájském luhu
ples čarovný, tak láska naše živá
se bude v takou šatit zářnou duhu;

jejížto lesk se řídí dle lásky (naší k Bohu), a tato dle vidění Boha (t. j. čím více kdo Boha v bytnosti vidí, tím více ho miluje a tím jasnější jest záře jeho), a toto se řídí dle toho, kolik milost zmocnila mohutnosti člověka:

40. Lesk její z lásky záře sílu mívá,
a láska z patření, to rozmahá se
co milosti nad zásluhu v ně splývá;

až oblečeme opět těla oslavená a svatá, bude naše osoba milejší (Bohu i nám), protože bude celistvá (neboť ani tělo samo ani duše sama není osoba, nýbrž obojí podstatně spojené):

43. Až slavně v svatém octneme se mase,
pak naše bytost, jak je na se vloží,
se zastkví dokonalá v celé kráse;

protož i zvětšeno bude ono světlo (lumen gloriae), jež nás zmocňuje, bychom Boha viděti mohli; takové světlo nás neunaví, protože ústroje tělesné budou dosti sesíleny ku všemu, co nás blažiti bude:

59. neb silní budou nástrojové těla,
co snesou všecko, nebude nám steskem.

Ukáží se pak jiní duchové blažení, a na to Dante vystupuje s Beatricí do pátého nebe, do Marta, v němž jsou duše těch, kteří krev svou za víru vycedili.

Zpěv XV. Duše tyto jsou rozestaveny na způsob kříže, praporu mučenictví a vítězství; z pravé strany Danteovy vystoupí jeho praděd, Cacciaguida, chválí dobré mravy své doby a vypravuje, jak v druhé výpravě křižácké dal život svůj za osvobození hrobu Božího z rukou nevěřících.

Zpěv XVI. Cacciaguida vypravuje dále o tom, co sběhlo se tehdáž ve Florencii, otčině své, a kárá nynější mrav obyvatelů.

Zpěv XVII. Cacciaguida oznamuje Danteovi na jeho žádost, že bude pronásledován, a hlas lidu obyčejně dí, že ten jest vinen, kdo trpí, ale pomsta vydá svědectví Pravdivému (Bohu), jenž ji rozdává:

52. A vinným trpícího lidská slova
vždy shledají, však boží pomsty chvíle,
by pravdu zjevila, své tresty chová;

že bude z vlasti jako vinník vyobcován, a že zakusí, jak trpce chutná cizí chléb, a jak bolestno jest choditi po cizích schodech (bydleti v cizím domě); pak jej vybízí, aby upřímně vše vyprávěl, co tuto viděl a slyšel, aniž by se bál těch, jichž se tímto vypravováním dotkne.

Zpěv XVIII. Ukazuje mu jiných sedm duchů, kteří bojovali za věc svatou; pak vystupuje Dante do šestého nebe, do Jupitera, kdež spatřil duše knížat spravedlivých (Josua, Judu Macchabejského, Karla V., Orlanda atd.), které tak se sestoupily, že tvořily písmeny, z nichž se skládala věta: diligite justitiam, qui judicatis terram (Moudr. 1, 1.); pak vrátivše se na svá dřívější místa, utvořily podobu orla (znak to římského císařství).

Zpěv XIX. Duchové tito mluví v čísle jednotném, jakoby jedna byla osoba, a praví: protože jsem byl spravedlivý a milosrdný (nejhlavnější dvě vlastnosti panovníkovy), jsem povýšen v tuto slávu, jež touhou se nedá převýšiti (t. jest tak veliká, že ani zatoužiti po větší není možno):

13. ... Ctné že bylo moje žití
a spravedlivé, přišel jsem v tu slávu,
jíž pouhým přáním nelze vydobyti.

Dante je prosí: ukončete můj půst, jenž dlouho mne v hladu udržuje, protože tam na zemi pokrmu nenalézám (ukojte dávnou touhu mou, které jsem na zemi ukojiti nemohl):

26. Ó vyplňte mi, po čem srdce stůně,
to prázdno, jenž mne dlouho trápí hlady,
proč nenašel jsem chleba v světa lůně!

neboť dobře vím, zřejma-li jako v zrcadle spravedlnost Boží v jiné říši nebes, že vaše (říše) jí nepoznává pod závojem (poznávají-li ostatní duchové blažení dobře spravedlnost Boží, poznáváte ji zajisté i vy, kteří jste zde pro spravedlnost):

29. Vím dobře, božská Spravedlnost tady
že jiné říše zrcadly si dělá,
přec vás nevidí šlářem, když zří všady;

original praví: vy poznáváte spravedlnost Boží, překlad však dí: spravedlnost poznává vás!

Pochybnost Danteova jest tato: jak může Bůh pro nevěru zatratiti člověka, jenž o Kristu Pánu ničeho neslyšel, a jinak žil bez úhony? — Orel odpovídá: ten, jenž světu meze dal, a v něm uspořádal mnoho věcí nám neznámých i známých, nemohl síly své tak vtisknouti ve vesmír, aby slovo jeho (slovo vnitrné = pojem) nezůstalo nekonečně nedostiženo (ve vesmíru není obražen a vyčerpán celý um Boží):

44. Tak vyslovit své síly nemoh nával
ve vesmíru, by nezůstala déle
v nadbytku, zvěst tvůrčí, kterou dával;

tvor jest tudíž konečný a omezený, a protož ani zrak náš (lidská mysl), jenž jest jakýsi paprsek mysli oné, jež vyplňuje všecky věci (mysli Boží), přirozeností svou není tak mocen, aby poznal původ svůj (Boha) úplně, nýbrž jen zjevem (z věcí stvořených) daleko slabším (poznává sice Boha z věcí stvořených, ale poznává též, že Bůh jest daleko větší a dokonalejší než tyto):

52. Tak naše patření, jež tady sálá,
můž toho ducha jeden výprysk býti,
kterého plnit vše jest péče stálá.
Dle naší bytosti přec tak nesvítí,
by skutečnosti dálnou za hranicí
svůj vzdálenější vznik nemohlo zříti;

protož vaše poznání Boha z věcí stvořených zrovna tak (málo) vystihne spravedlnost jeho, jak oko vaše postřehne dno mořské ve hlubinách; proto jest spravedlnost Boží daleko větší, než jak vy ji poznáváte, a tudíž na tvoji pochybnost, může-li Bůh zavrhnouti toho, jenž bez viny své nepřišel ku poznání Krista Pána, odpovídám: ty kdo jsi, že chceš zasednouti na stolici, abys zrakem na píď dosahujícím soudil věci tisíce mil vzdálené? (»ó člověče, ty kdo jsi, že odmlouváš Bohu?« Řím. 9, 20); dosti měj na tom, že, jak písmo dosvědčuje, Bůh spravedliv jest; — vůle první (Bůh), jež sama sebou jest dobrá, neuchýlí se nikdy od sebe, jsouc dobro nejvyšší; protož potud jest něco spravedlivé, pokud s ní souhlasí, a žádné dobro stvořené jí k sobě netáhne, nýbrž ona zář́íc (dobrotou) vše dobro tvoří (Bůh nenalézá ve tvorech nějakého dobra, jež by sám byl nezpůsobil, a pro něž by tvora miloval):

86. vždyť vůle první, jež jest dobrá v sobě,
jsouc dobro nejvyšší, se nepomate.
Jeť správné, co s ním v shodě, pravím tobě,
je k sobě bytost stvořená netáhne,
leč vzniká ono jím v paprsků zdobě;

do království Božího nevejde, než jen kdo uvěří; ale víra nepostačí, nýbrž musí též konati dobré skutky (srovn. Mat. 7, 21: »ne každý, kdo mi říká: Pane, Pane! vejde do království nebeského, ale kdo činí vůli Otce mého«); protož kárá orel zlé panovníky křesťanské oné doby (Alberta, syna Rudolfa I., Karla II., krále sicilského atd.), pravě, že na Božím soudu odsouzeni budou i od těch, kteří Krista Pána nikdy nepoznali (srovn. Mat. 8, 11: »přijdou mnozí od východu i od západu a stoliti budou... v království nebeském; synové pak království vyvrženi budou do temností zevnitřných«):

109. I pohan zaplatí pak těchto bloudů;

že tito nevěřící jsou zavrženi, děje se z příčin nám neznámých, ale spravedlivých.

Zpěv XX. Orel vykládá Danteovi, kdo jsou ti, z nichž oko jeho jest sestaveno: David uprostřed jako zřitelnice oka, kolem něho Trajan, císař římský (viz »Očistec« X. 82), Ezechiáš, král židovský, Sylvester, papež, Vilém II., král sicilský, a Rifeus, zván spravedlivý (viz Aeneis II, 426), jenž zemřel háje Troje, otčiny své; dále vykládá, jak tito dva pohané do nebe přišli, an praví: oba byli věřící, neboť

Trajan na přímluvu Řehoře Velikého (jak tehdáž se za to mělo) oživl na tak dlouho, by mohl víru přijmouti a lásku vzbuditi; Rifeus zvláštní milostí Boží byl osvícen, a uvěřil ve Spasitele budoucího, a tak tři božské ctnosti způsobily v něm totéž co křest ustanovený o tisíc let později; a dodává, že lidský rozum nikdy nepochopí předurčení Božího a věčné vůle jeho.

Zpěv XXI. Beatrice a Dante vystupují do sedmého nebe, do Saturna; tu spatřili žebřík (symbol života rozjímavého), po němž vystupovalo a sestupovalo veliké množství duchů blažených; jeden, Petr Damianský, praví Danteovi, že nikdo nevystihne, proč Bůh jedny předurčil ku slávě, druhé však nikoli; na to kárá přepych hodnostářů církevních, a praví, že sv. apoštolové Kefas (Petr) a velká nádoba Ducha sv. (Pavel, viz Skutky ap. 9, 13: »nádobou vyvolenou jest mi on«), hubeni a bosi, přijímali pokrm, jaký dostali a kde ho dostali:

127. ... Kephas, vyvolený z davu,
pak Vása ducha, oba zhublí, bosi. (P. d.) *Dr. V. Šimanko.*

A. K. Lešan: **Písně z práce.** V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 62. Cena 30 kr.

Poesie jest výrazem života, života mysli i srdce. Jest tedy úplně přirozeno, že realistický básník, nelétaje po oblacích, nehledaje přízraků, nýbrž líče obklopující jej skutečnost, která, procházejíc vědomím jeho, přibírá na sebe pouze pečeť duševní osobnosti básníkovy, pěje nejen v lásce, která přec jen nepatrnou část duševního života básníkova zaujímati může, nýbrž také v ostatních zjevech vniterního i vnějšího života svého, rodinného i společenského. A poněvadž básník je člověk právě tak jako každý jiný, jenž potřebuje k sebezachování jídla i pití, které prací rukou svých zaopatřiti si musí, pochopitelno, že básník takový zapěje také o práci své, která tvoří velikou část života jeho, o jejích strastech i slastech; nevíme sice, čím jest autor sbírečky jmenovaných písní, ale mnohé z nich jsou tak přirozené, prosté, pravdivé, jakoby básník skutečně podával písně z práce své, ze svého života. Jinak však zase jsou písně ty z tak různých oborů práce, že nelze mysliti, že by to byly vesměs písně z práce jeho: jednou je to píseň samostatného kováře, který pracuje v domku svém, po druhé je to píseň strojvodiče »na železném oři,« po třetí továrního dělníka atd. Ať jest autorem kdo jest, tolik jisto zatím, že má nadání zvláště pozorovací. Písně jeho jsou tak prosty, jako písně národní, jako prosta jest živá skutečnost sama: není v nich strojenosti, pozlátka, falešného lesku, zvláště pak, co vysoko ceníme v nynější době, kdy naši lyričtí básníci pějí o samé nudě, hnilobě a nicotě celého světa, vážíme si jasného názoru básníkova o světě, svěžesti, živosti a upřímnosti nenuceného citu, vzdáleného všelikých pessimistických výkřikův o světě nynějším.

Upozorňujeme především na první »Píseň« a »Píseň o kladivu,« které připomínají pěkně písně *Sv. Čecha* v Lešetínském kováři, vynikajíce rovněž zpěvností a hudebností jako tyto. Z dalších

zmíníme se o »Písni strojvodiče,« »Svadební,« v níž však nalézáme některé drsnosti, nelibozvuk: vůbec forma vnější není všude dosti uhlazena, ač celkem sloh jest obratný, plynný. Spojení: »večery krásné k závrati« nelze nazvati zdařilé. Také vzletnější písně se mu daří, jak nasvědčuje »Modlitba dělníka« a »Domovu,« píseň vlastenecká. Vůbec prozrazuje básník dobrý vkus také v tom, že ví, kde potřebí výrazu prostého, kde velebného, kde rázného slova. Obrázky ze života (»Malý obrázek,« »Idyllka« a j.) mohou se po bok postaviti obrázkům, jež píše *Klášterský* a jiní z mladších básníků.

Vůbec učinila na nás maličká sbírka tato pěkný dojem: taková realistická poesie jistě zalíbí se sebe většímu idealistovi. Obsah je dosti pestrý, obor básnických pomyslů dosti široký, forma dosti rozmanitá. Žádná ze 27 písní není bezcenna. *A. Vrzal.*

Osamělou alejí. Verše ze života učitelského. Napsal *J. Vackář.* Ve Vyškově 1891. Nákl. spis. Str. 93. Cena 50 kr.

Idealní duše, jež celá se posvětila škole a dítkám, mluví k nám skoro z každé básně a svou lásku ráda by vdechla i jiným, předně kollegům učitelům, potom rodičům i dětem samým. Klidné štěstí a plné ukojení nalezne člověk v povolání učitelském spíše, než v honbě po vavřínech divadelních, přízni obecenstva a hlučné slávě světské (»Spasen«). Vždyť také při učitelství člověk celý nezištně se věnuje blahu jiných, »sám vše dá a nežádá nic sobě« a

v srdci klid, mír v duši jasné — štěstí pravé kvítí

cítí dle mínění básníkova opravdu jen

ten, jenž blahu jiných slouží každou časů chvílí,
ten, jenž ukojení jiným v zraku čísti pílí,
sebe zapomenuv, skromně kráčí prostým světem. („Štěstí.“)

Neníť ovšem ani život učitelský postlán samými růžemi, ba dosti bolestí a strastí mnohdy zakusiti jest vychovateli, ano, jak pěje básník,

vše, co bolí, nám za úděl dáno,
nás ve práci stíhá, ve oddychu — („Stesk vychovatelův“),

leč v takovéto chvíli posiluje ho pohled na Krista ukřižovaného, božského toho učitele celého světa, neboť v takovéto chvíli

neměl bych odvahy a neměl bych síly,
neměl bych nadšení a neměl bych vzletu
a mlád na půl cestě bludné bych kles
pod křížem běd, rudých slz, jejž Ty's nes',
kdyby obraz Tvůj zářivý, věčně milý
k jarému nepoutal mě tím žitím letu
pro dny všecky — („U kříže božského učitele.“)

Ne tak plnou chválu, jako duchu básní, můžeme vzdáti i jejich formě, jak po stránce rythmické tak i poetické. Nejlépe povedla se čísla polovýpravná, prostě podaná: »Vnučka« a »Pan rektor«; za to některé básně, jež obsahem nehodí se do rámce této sbírky, měly odpadnouti. *P. Š.*

Knihovna lidu a mládeže.

Matice lidu. (Č. d.) R. II. Č. 4. (10.) „Obraz světa slovanského s hlediště politicko-národního.“ Sepsal prof. *Fr. B. K.* Sv. 2. „Stát rakouský.“ Str. 199.

Podav stručný přehled povšechného stavu Slovanstva (ve sv. 1.), přechází spisovatel specialně k jednotlivým státům, kde žijí Slované; počíná Rakouskem, následovati měly Turecko a Rusko. Po statistickém přehledu Slovanů rakouských vyličuje historický vývoj Rakouska se zvláštním zřetelem k státoprávnímu poměru koruny české a uherské, vysvětluje základní zákon rakouský, sankci totiž pragmatickou; pojednává o soustavách vládních v Rakousku, centralisaci, dualismu a federaci, zamítaje ony a háje této, a obšírně vykládá vyrovnání s Uhry v r. 1867. i věci, jež je od r. 1860. předcházely. — Sv. 2. má přednosti svazku 1. i jeho vady, ač těchto už méně pro svůj ráz po výtce historický a v politice theoretický. Co se povšechné nálady spisu týká, spisovatel s důvěrou a nadějí pohlíží do budoucnosti, jež nám spásu přinese, ovšem ne bez účinného našeho přičinění.

Č. 5. (11.) „Jiří z Poděbrad.“ Sepsal *Ferd. Schulz.* Str. 312.

Kniha poutavě sic a s velkým pathosem vlasteneckým psaná, ale srší nenávistí katolicismu a jeho zastanců doby tehdejší v Čechách. nenávistí ke kněžstvu a k papežství. Pro tuto jednostrannost nezasluhuje odporučení, a to tím méně, ježto máme práce o téže době a osobě krále Jiřího z Poděbrad mnohem objektivnější.

Ročn. III. Č. 1. (13.) „Vybrané báje a pověsti národní jiných větví slovanských.“ Vydal *K. J. Erben.* Str. 258.

Kniha obsahuje celkem 90 rázovitých pohádek a pověstí všech národů jinoslovanských, 21 velkoruských, tolikéž maloruských, 14 slovinských, většinou bájeslovných, 13 charvatských, 11 polských, 8 srbských a 5 bulharských. Odporučuje se sama sebou i jménem vydavatelovým.

Čís. 2. (14.) „Národové jižní Afriky.“ Podle nejnovějších pramenů vzdělal *S. B. H.* Str. 205.

Po zeměpisném úvodě v terrain jižní Afriky od mysu Dobré Naděje až po řeku Zambezi a krátkém popisu její flory a fauny, spisovatel (Sérvác B. Heller) kreslí život duševní. společenský a rodinný jednotlivých kmenův a národů, nejprve hollandských Búrů, pak Kafrův a Bečuanů, potom Hotentotův a kmenů s nimi spřízněných, konečně na severozápadě vytknuté hranice sídlících Damarův a Ovampů. — Z pramenů. kterých spisovateli poskytly cestopisy jižní Afriky do let šedesátých vydané. čerpáno vesměs se slušnou kritikou, aby pak spis neunavoval, vybrány známky a vlastnosti jednotlivých kmenů nejrázovitější a nejzajímavější a kořeněny sem tam případnou anekdotou. Slovo provázeno obrazem (31) a mapou, která však s knihou ve všem se neshoduje.

Č. 3. (15.) Bohuslava Balbína „Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého.“ Z původního spisu latinského věrně přeložil *Emanuel Tonner*. Str. LXIV a 151.

Na vyzvání přítele svého Tomáše Pešiny z Čechorodu napsal Balbín obranu českého lidu naproti útiskům vlády a v rukopise mu ji věnoval. Pro časté však a ostré narážky na nejvyššího purkrabí tehdejšího, Bernarta Bořitu z Martinic, a jiné vysoké úředníky český živel potlačující, obrana tiskem ani tehdy ani později nevyšla. Teprv Martin Pelcl r. 1775. odvážil se rukopis, v knihovně Augustinianův u sv. Václava v Praze zachovaný, vydati tiskem v jazyce původním, ale vydání to bylo zabaveno. Em. Tonner chtěje tedy dílo to, prodchnuté láskou tolikou k lidu českému a řeči jeho, přístupným učiniti čtenářstvu širokému, podal první překlad celého díla a opatřil jej životopisem Balbínovým a Tomáše Pešinovým; a ježto na rozpravě znáti četné stopy učenosti a velké sečtělosti Balbínovy, připojil hojně poznámek věcných, přejav některé z vydání Pelclova. Ovšem v těchto úvodech a poznámkách nemohl si p. spisovatel odepříti, aby někdy proti jesuitům nezabrousil, vytýkaje jim nevlastenectví a chladnost k zájmům lidu českého a, jak samo sebou se rozumí, fanatismus a chytráctví, na jehož vrub i vědymilovnost řádu včítá (!!). Tím však dílu svému, jinak záslužnému, ceny nedodal.

Co rozpravy samé se týká, dojímá zajisté každého svým čistým, upřímným citem vlasteneckým, svou vervou a rázností, ač účinu obranného během času nemálo potratila. Závažny jsou paragrafy, kde Balbín rozmlouvá o příčinách úpadku řeči české, udávaje, proč jazyk německý v naší vlasti tak se rozmáhá, ba více vážen jest než jazyk český, s jedné strany položení Čech ve středu příboje německého a tupost i neschopnost Němců přiučiti se jazykům cizím, s druhé strany však naši cizího milovnost a vlastního nedbanlivost. Vsunuty jsou myšlenky věčně pravdivé a výstražné o dobré a spravedlivé správě země, proti zmíněnému Bernartovi z Martinic namířené, jenž zemi vyssával a lid u císaře Leopolda očerňoval. Ale slabšími jsou odstavce jednající o starobylosti, bohatosti, rozšíření a leposti jazyka slovanského, ne všech omylů jak dějepisných tak zeměpisných prosté. Vzácným a výrazným jest cit Balbínův, jímž celou širou rodinu slovanskou objímá. Obrana zavírá se vřelou modlitbou k svatému Václavu, aby chránil lidu českého i řeči jeho, »nedal zahynouti nám i budoucím.« *P. Š.*

Romanová knihovna Světozora. Sv. XX. „Lydia.“ Novella. Napsala *Grazia Pierantoni-Manciniová*. Z vlaského přel. *Pavel Projsa*. Nakl. Fr. Šimáček. V Praze 1891. Str. 115. Cena 36 kr.

Mladá dívka, hodná Lydie, zamiluje se do ničemníka, milence provdané sestry Lydiiny, Charlotty, jejíž muž ničeho netušil. Ale Lydie zvěděvši o poměru Armanda k Charlottě, vzdá se ruky jeho, nemohouc si vážiti toho, který stal se lásky její nehoden. Po smrti Charlottině, jež očernila Lydii u muže svého, vezme Lydie, jež zatím

byla se stala chotí poctivého advokáta, vinu sestřinu na sebe, schová listy, které svědčily proti Charlottě před švakrem. Tento ji teď pomlouvá u advokata, který podezřívá od té doby choť svoji, ač k podezření žádné příčiny nemá. Věc se konečně vysvětlí, švakr zví všecko o Charlottě, a mladí manželé — advokát s Lydií — od té doby žijí šťastně.

Jaká jest myšlenka, jaký smysl vypravování toho? Snad aby muž nepodezříval bez podstatných důkazů choť z náklonnosti k dřívějšímu milencovi? Těžko hádati. V lyrickém vypravování tom je tolik různých názorů, tolik narážek, že těžko si něco z toho vybrati. Jen jedné vážné věci dočetli jsme se o manželstvích italských. Autorka ústy jedné z jednajících osob praví: »Ve Francii bývá odměňována ctnost růží. — Pro Italii navrhla bych, aby ti manželé, kteří po jistou řadu let zůstali si věrni a za šťastné uznáni, byli věnčeni na Kapitolu!..«

Vůbec celá novella nemá té ceny, aby se o ní vážněji mluvilo. Nač tedy takové věci překládati? *A. V.*

Časopisy.

Londýnské **„Athenaeum“** o písemnictví kontinentalním za dobu od července r. 1890. do července r. 1891. (Č. d.)

Dansko. Celková bilance zní: prací nováčků poskrovnu a nepatrny, za to starši vydali hojnost děl a výborných. Na místě prvním uvádíme *Holgera Drachmana* Jeho roman „Forskrevet“ (Zapsaný) zasluhuje pozornosti z několika příčin. Po prvé podává výtečné vylíčení autorova „já“; po druhé překypuje duchaplnými, ač často strohými úsudky o směru a rázu smýšlení lidu danského. A po třetí obsahuje mnoho obrázkův oslňující krásy a průzračnosti. Kromě toho vydal Drachman ještě jednu knihu „Tarvis: Povídky z korutanských Alp.“ — *H. Pontoppidanovy* „Kröniker“ a *Niels Möllerovy* „Haendelser“ jsou krátké povídky, které dávají nahlédnouti do duševního života lidského. — Dále uvádíme „Vojáky“ anonymního spisovatele. (Cf. loňský r.) — *S. Schandorph* vydal dva svazky povídek. — Kdežto *O. Madsena* sbírka povídek jest krokem ku předu, klesl *J. Jörgensen* svou novellou „Cizinec“ značně pod stupeň, na kterém stál. Mnoho jiných ještě spisovatelů vydalo nové novelly, ale žádná z nich nevyniká ničím zvláštním. — Z básníků mladých *O. Madsen* prozrazuje největší nadání („Divoké víno“). — Pí. *E. Padové* nové dvě veselohry „Výstraha“ a „Stříbrná svatba“ vynikají vtipem i skladbou. — *G. Esmannova* veselohra „Na venkově“ měla pěkný úspěch, třebas děje téměř žádného nemá; dopomohlo jí k tomu několik věrně zachycených typů venkovských. Z ostatních dramatických spisovatelů nepodal žádný nic pozoruhodnějšího. — Historičtí spisovatelé až na jednoho věnovali pozornost svou Dansku a Norsku. Jmenujeme tu prof. *E. Holma* „Dansko-Norsko 1720—1730.“ — Starý dějepisec *F. Barford* začal vydávati „Dějiny Danska 1536—1670.“ — Obsažná literatura o poslední válce danské rozmnožena o dvě knihy: „Fara v Sundevedu (Šlesvik) za války r. 1864.“ od *N. L. Fejlberga* a „Vrchní lékař“ od bezejmenného spis. — Četné jsou také příspěvky biografické. *Chr. Blangstrupův* „Kristián VII. a Karolina Mathilda“ vyznamenává se živým slohem a jemným

porozuměním povah obou nešťastných manželův. — O životě Kristiána IV. jedná popularně psaná kniha, *Lüsberg-Beeringem* začatá a *A. Larsenem* dokončená. — Autobiografii danského důstojníka a dvořenína XVII. století, Jörgen Bielkea, vydal *J. A. Fredericia:* životopis námořního reka Tordenskjolda napsal *P. Ancher*. — Z ostatních vytýkáme ještě: *J. Michaelsen* ve spise „Moji rovesníci“ sobí si prvost myšlenky o internacionalním poštovním spojení. Mladý, ale známý novellista *H. Bang* vypravuje upřímně ve svých „Deseti letech“ své zkušenosti jako spisovatel, žurnalista a nešťastný herec. — Z literarní historie stůjž zde *G. Brandesovo* „Mladé Německo“ (Heine, Börne, Gutzkov a jich rovesníci), *K. Madsenovo* „Německé malířství“ jest obohacením chudičkého písemnictví umění. Uvádíme ještě *Fr. Rönningova* díla „Doba racionalismu v Dansku,“ sv. 2.: „Ewald a Wessel.“ *J. Stefannsson* napsal „R. Browning“ a *K. Gjellerup* „R. Wagner a jeho Nibelungenring.“ — Z cestopisův uvádíme dokončení *Irgens-Berghova* díla „Putování ve čtyřech dílech světových,“ potom „Výlet do Norska“ od *Kr. Arentzena,* a poněkud povrchní „Dva danští cestovatelé na Congu“ od kapitana *Martoniho* a *Schönberga*. — Na poli filosofie nejdůležitější publikací jest spis prof. *H. Höffdinga* „Ethické bádání.“ — *C. N. Starcke* uveřejnil pojednání o „Skepticismu“ a začátečník *E. Larsen* monografii „Hobbesova filosofie.“ — Výsledky kritického bádání biblického popularním způsobem podává *Henning Jensen* ve spisech „Dětství a mládí Ježíšovo“ a „Ježíš v Galileji.“

Francie. Poněvadž „Hlídka lit.“ na jiném místě přináší referaty o krásném písemnictví francouzském, přestaneme tu jenom na vytčení vědeckých děl a jiných prací, o nichž v časopise tomto řeči nebylo. Pověstný *Er. Renan* vydal 3. svazek „Histoire d'Israel,“ zahrnující dobu prorokův a babylonského zajetí. Jak Renan pohlíží na dějiny národa židovského, jest s dostatek známo. — *Taine*, jenž se podjal ve své publikaci „Origines de la France Cont.“ obrovské práce historicko-filosofické, jíž se snaží dokázati, že Francouzi nadále žijí pod mocí (régime) administrativního ustanovení despotismem Napoleonovým zahájených, podává v novém svazku podobiznu toho „strůjce a budovatele moderní Francie.“ — *Ernest Lavisse* pokračoval u vydávání své pozoruhodné studie o původu nynějšího Německa. Poslední svazek pojednává o mládí Bedřicha Velkého. — *G. Cavaignac* ve své knize srovnává vniterný vývoj Pruska s vývojem Francie za revoluce. — *Théodore Reinach* podává ve své studii „Mithridate Eupator“ živý obraz krále pontského, jenž se směle rovnati může svému vítězi Pompejovi, ba i Hannibalovi. — Drama *V. Sardouovo* „Thermidor“ zavdalo podnět k četným publikacím o revoluci. — Vytýkáme *E. Hamelovu* studii o sličné paní Tallienové, kterou odsuzuje, kdežto *Charles Nauroy* poněkud lidštěji o ní soudí ve své studii „Les Révolutionnaires.“ Týž spisovatel podal nejen historii „krásné Terezie,“ nýbrž vypsal také osudy jejích dětí a vnuků, z nichžto jeden jest švakrem p. Lessepsa. — *H. Welchinger* uveřejnil pod názvem „Le Roman de Dumouriez“ zajímavou sbírku studií o revoluci. V první (od níž název knihy) vypravuje historii lásky Dumourieza k sličné bar. d'Angel. V jiné studii vylíčil postavu a povahu Adama Luxa, osoby z revoluční doby náramně zajímavé. — *Gen. Thoumas* napsal životopis reka montebelloského, maršálka Lannesa, čteme v něm však též zajímavé zprávy o jiných maršálcích z doby císařství. — *Comte d'Hérisson* obral si za předmět

studia svého některé události ze současné historie, zvláště ty, jež halí mysterium. Jen že jeho „Roman du Prince Impérial" psán jest více jako Dumasovi „Tři mušketýři" nežli vědecky a pravdivě. Téhož spisovatele „La Chasse à l'Homme" líčí zas až příliš věrně boje v Alžírsku s Abd-el-Kaderem, až do jeho zajetí. — Zajímavou studií ku poznání povahy francouzského obyvatelstva jest dílo „Politické karrikatury ve Francii za války (totiž r. 1870.), obléhání a komuny." Spisovatel, kterýž se podepsal *J. Berleux*, jest radním pařížským. — Ještě mnoho jiných měli bychom vyjmenovati, ale přestaneme na těchto. — Čestné zmínky zasluhuje hnutí, které se jeví u vydávání memoirův a žurnalů vynikajících osob. Vévoda *Broglie* vydal memoiry prince Talleyranda, ale neposkytly mnoho světla. O Talleyrandově poslání v Anglii pojednal *George Pallain.* — *Edmond de Goncourt* vydal tiskem onu část svého denníku, který zavírá v sobě leta 1870. a 1871. Povyku nadělal svazek ten mnoho. Jsou v něm pěkné věci, na př. „Rentrée Verte" a „La Symphonie à Green," ale celkem nelze schvalovati ani následovati způsobu psaní jeho. — *P. Stryewski* vydal z pozůstalých rukopisů Stendhalových „Journal Intime," zahrnující v sobě dobu života jeho v letech 1801.—1814. Týž spisovatel vydal autobiografii Beyleovu z doby konsulatu jeho v Cività Vecchii „La Vie de Henri Brulard." — *A. Guillois* vydal s nadpisem „Pendant la Terreur" zajímavou korespondenci básníka Rouchera. — *Paul Prat* opět dopisy mezi Chevalierem de Boufflers a hraběnkou Sabranskou. — Z kusých fragmentů pikantních memoirův o „stycích" Ludvíka XV. s vévodkyní Chateaurouxskou jež nalezl a znova vydal *Eug. Asse,* dovídáme se, že pí. de Brancas byla z nejzajímavějších figurek ženských XVIII. století. Příspěvkem velmi cenným ku poznání mravův a obyčejů první doby XVIII. století jsou téhož spisovatele „Anecdotes sur le Maréchal de Richelieu." Na tom rovněž přestáváme. — Z politických studií jmenujeme „La Politique Fr. en Tunisie," jíž se snaží autor *P. H. X.* ospravedlniti administrativní system francouzský tam zavedený. — *A. Lebon* věnoval studiu zákonodárství v Německu „Études sur l'Allemagne Politique." — Jmenujeme ještě „Liberté de Conscience" od *L. Marilliera.* — Z cestopisů vytýkáme pro nás zajímavé, na př. „Autour des Balkans" od *V. Cambona,* „Russes et Slaves" od *L. Légera.* — Z literarních studií přede vším jmenujeme *L. Gonzea* „L'Art Gothique"; potom posmrtné dílo *Darmesteterovo* „Histor. slovník jazyka francouzského." — Pěkná jest sbírka *Er. Legouvéových* článkův o výchově dívek „Une Élève de 16 ans." — *G. Compayré* vydal samostatně své „Études sur l'Enseignement," původně uveřejňované v časopise „La République fr." — *P. Eudel* napsal poutavou studii o Champfleury. — *Ed. Picard* napsal „Essai sur la Philosophie Bouddhique." — Pozornosti zasluhuje práce *Dra. Chatelaina* „La Folie de J. J. Rousseau." A mnoho jiných.

Německo. Netřeba ani výslovně podotýkati, že krásné písemnictví v Německu (novelly a dramatické práce) vyznačuje se realistickým pojetím. Z dramatických děl uvádíme předem *Wildenbruchovu* „Haubenlerche." Hrdinka, dělnická dívka, milována jest od továrníka, jenž jest dobrý člověk a přítel dělnictva svého, ale ve svém optimismu náramně krátkozraký; dívku tu však miluje také bratr továrníkův, nesvědomitý člověk a sobecký (dozorce) mistr tovární, jenž ve svém pessimismu jest náramně bystrozraký. Ale dívka nemiluje žádného z těch „pánů," nýbrž „dělníka" Pavla. Továrník chce ji

pojati za ženu, bratr jeho — svésti ji. Přijme nabídku onoho k vůli staré, slabé matce své, potom však zruší dané slovo a pokouší se z domu prchnouti. Aby svůj úmysl snadněji provésti mohla, svěří se bratrovi továrníkovu: dovolí mu vstoupiti do svého pokoje, a když ničema v sceně, která překračuje nejkrajnější meze dovolitelného a připustitelného na jevišti, snaží se ji svésti, nezbývá jí nic jiného, nežli volati na pomoc. Vše přijde na jevo. Hrdinka uhájí své nevinnosti a dobude milence; ctihodný továrník oškrabe kolečka; a dojem celého kusu? Žalostný. Oproti socialní otázce jest sebe lidštější idealismus — bezmocný. Kdo by se divil, že s takovými zkušenostmi nejeví továrníci veliké zvláštní lidumilnosti k dělnictvu.

Ludwig Fulda napsal kus „Verlorenes Paradies," který však přes výtečné zauzlení jest slabý co do provedení. Přetřásá porušenou jednotu a shodu mezi dělnictvem a chlebodárcem. Charakteristickým zjevem vůbec pro nynější názory jest nauka Zolova a Ibsenova o „dědičnosti." Dle nauky té, kdo se narodil, ať užiji našeho úsloví, na nešťastné planetě, nemá naděje v zachránění. Vším právem dle nauky té zavrhují někteří dramatičtí spisovatelé slovo „drama," označujíce kusy své slovem „katastrofa." Tak aspoň pojmenoval *G. Hauptmann* svůj kus „Friedensfest"; vyhýbají se také slovu „akt," za to zabíhají až do titěrností, vytýkajíce nejenom místní poměry, nýbrž také popisujíce osoby, jich věk, barvu vlasův atd. Nejobratnější spisovatel školy té, *H. Sudermann,* obral si za předmět svého kusu „Ehre" různé pojmy o cti. V kuse hrá důležitou roli „deus ex machina," který zachraňuje od všeobecného ztroskotání párek milujících: ctnostnou dceru bohaté rodiny a velkodušně a šlechetně smýšlejícího syna chudé rodiny. Téhož spisovatele „Sodom's Ende" má za účel ukázati nevyhnutelný duševní úpadek výlučné třídy společenské, oslabené smyslnou požívavostí a koketováním se vzdělaností. Obsahu podávati nebudeme, uvádíme jen úsudek Zimmermannův, jenž dí: „Kdyby Aristoteles pravdy neměl a kdyby pojem „hrůzný" a „tragický" byly pojmy totožnými, potom by snad „Sodom's Ende" bylo tragedií... Společnost taková, jakou tu spisovatel divákům vylíčil, kdyby skutečně existovala, sama od sebe by se musila rozpadnouti co nejdříve." O *Hauptmannově* výše uvedeném kusu dí týž referent, že „materialistická snaha nahraditi psychologii — fysiologií ocítá se v nebezpečí, že co neviděti bude na jevišti divákům místo děje předváděti výjevy nemocenské." Totéž platí o Hauptmannově kusu „Einsame Menschen." Hrdina, studující filosofii, nemůže v celém svém okolí, — jež se skládá ze samých hodných lidí, — ani vlastní ženy nevyjímajíc, porozumění a pochopení svých aspirací nalézti. Zbožní rodiče pokládají ho za nevěrce, protože do kostela nechodí a pastorova kázaní za bláznovství prohlašuje. Radikalní však přítel jeho nadává mu opět zpátečníků, protože se, ženě k vůli, v kostele dal sezdati a své dítě pokřtíti. Tak se cítí opuštěna, až náhoda přivede do domu jeho ruskou studentku, která rovněž práhnouc po pravdě vědecké cítí se osamělou uprostřed svých. Ti dva „samotáři" zamilují se do sebe; žena „samotářova" opustí dům jeho, muž pak utopí se v blízkém rybníce. Toť přece případ pathologický, ale ne — psychologický! — *Richard Voss* napsal kus „Schuldig." Muž, který byl nevinně odsouzen, jest po 20 letech propuštěn na svobodu, ana nevina jeho vyjde na jevo. V žaláři však zničeny jsou všecky něžné city jeho. Žena jeho zatím z nouze stane se kuběnou druhého, ze syna jeho stane se lump, a dcera

jenjen propadnouti hanbě. Nepoznán, jak Enoch Arden, jde se potěšit pohledem na svou rodinu, ale Enoch Arden spatřil svou ženu a děti šťastny, i vzdálil se, aby štěstí jejich nepokálel; ale náš odsouzenec najde své nešťastny, a když vidí, že se ženou jeho, kterou posud miluje, milenec její hrubě nakládá, zabije padoucha, a jest znova jako vrah odsouzen. — Zmínky zasluhují ještě divadelní kusy tyto: „Eine Neue Welt“ od *H. Bulthaupta,* „Aus eiserner Zeit“ od *Fr. Spielhagena* a „Das zweite Gesicht“ (veselohra) od *Oscara Blumenthala.* — Z básnických plodů stůjtež tu: Sebrané práce veterana *Tita Ulricha,* jehož první epická báseň vyšla r. 1845. („Das Hohe Lied“). V jeho spisech, jakož i v „Episteln und Vorträge“ jeho rovesníka a duševně spřízněného básníka, *W. Jordana,* jenž napodobil sloh a skladbu „Nibelungenlied,“ jest více filosofických nežli básnických myšlenek. Rozdíl mezi nimi tento: u Ulricha zápasí myšlenka s výrazem, kdežto Jordan lehce se vyjadřuje, jsa mistrem metrické formy. — Pravým však básníkem lyrickým jest *Detlef von Liliencron,* jenž se proslavil svými smělými „Adjutantenritte,“ z nichž vyznívá kovový ohlas válečné polnice. Myšlenky chudičké, ale verš rythmický. Politickým odpůrcem, ač v lyrice druhem jest mu *M. Reinhold von Stern,* socialní regenerator, jehož verše září všemi barvami přírodními. — Hloubkou myšlenek a citu vynikají básně *Alfreda von Berger,* jenž se osvědčil býti jemnocitným kritikem svými „Dramaturgische Vorträge.“ — Schopenhauerův pessimismus vyznívá z básní *H. Hanga.* — Z básnířek uvádíme zemřelou předčasně hr. *W. Wickenburg-Almásyovou* a *Ilsu Frapanovou,* jež píše též pěkné novelly. — Na místo eposu nastoupilo výpravné básnictví či novella v prose. *Maxa Haushoferovu* epickou povídku „Die Verbannten“ lze co do tendence přirovnati „Výletům p. Broučkovým.“ — *J. Lauff* vydal historickou báseň „Die Overstolzin,“ jež uvádí čtenáře do středověkého Kolínu, kdež v „zlaté“ době zvláště kvetl dům „Overstolzenů.“ Rekyně vstoupí ve spánku nahá (sic!) v podkrovní světničku studujícího nad knihami sedícího, i okouzlí smysly jeho svou krásou; milenci, davše se unésti vášní svou, hledají smrti ve vodách rýnských. Melodické verše a sytá scenerie zdobí báseň, ale melodramatický konec její neuspokojuje. — „Das Lied der Königin“ *E. Ringseisa* obsahuje formou i co do jazyka dokonalé hymny posvátné. — Přední novellisté němečtí nevydali toho roku ničeho, a největší z nich, *Gottfried Keller,* umlkl na vždy. — Z realistických novellistů předním nazvati slušno *Th. Fontana.* Poslední práce jeho jsou „Unwiederbringlich“ a „Quitt.“ — Jmenujeme ještě práce *Loly Kirschnerové, Luizy von François* a *Berthy von Suttner* „Vae victis!“ — Historickou povídku pěstovali *Ernst Wichert* („Tileman vom Wege“) a *Aug. Becker* („Die graue Jette“). K historickým pracím lze snad přičísti také *Karla E. Franzosa* „Judith Trachtenberg.“ — K socialním novellám čítá se *H. Heiberga* „Drei Schwestern“ a *C. Albertiho* „Das Recht auf Liebe.“ — Z krátkých povídek vytýkáme *P. Heyse* „Weihnachtsgeschichten,“ *I. Frapanové* „Enge Welt,“ a „Psyche“ od *A. Schmithennera.* — Humor. živel zastoupen v *H. Hoffmannových* povídkách „Das Gymnasium zu Nolpenburg“ a *V. Raabeově* „Stopfkuchen: eine See- u. Mordgeschichte.“ — Z histor. prací stůjtež tu *L. Pastora* „Geschichte der Päpste der Renaissance.“ Zimmermann chválí jeho učenost a nestrannost, ačkoli (no, ovšem!) prý patří ku škole katolických historiků. Jmenujeme ještě „Geschichte Österreichs im

ersten Jahrzehnt des XIX. Jahrhundert" od *Wertheimera.* — Z biografií a memoirů přední místo patří *Rankeově* „Zur eigenen Lebensgeschichte" od A. Dovea vydané. — *Alfred von Arneth* vydal „Erinnerungen," obsahující prvních 30 let jeho života, vrhají však také světlo na sociální poměry v Rakousku před revolucí r. 1848. — Osobní vzpomínky z r. 1848. vydal rak. státník *Alexander von Hübner* v knize „Ein Jahr meines Lebens." — *Svob. pán Helfert* obral si za thema revoluci, která se kula již r. 1815. a uskutečněna byla r. 1821., když se Italie dostala do rukou rakouských. — Z korrespondencí stačí uvésti jenom dopisy *V. Hehna* od r. 1876. až do smrti jeho, vydané u Wichmanna ve Florencii, a básníka *Fr. Hebbela.* — Z filosofických děl žádné vyjma anonymního spisovatele „Rembrandt als Erzieher" a *R. Hamerlinga* posmrtné dílo „Atomistik des Willens."

Italie. O stavu písemnictví italského platí totéž, co o hospodářském stavu nešťastné té země. Z básnických prací uvádíme anthologii sl. *E. Leviové* „Dai nostri Poeti Viventi," dále *Carducciho* „Piedmont" a práce *Guida Mazzoniho, G. Marradiho* a *Maria di Siena.* — O novellách referováno na jiném místě listu tohoto. — Dramatická literatura italská není veliká; z nejnovějších prací jmenujeme *C. Ant. Travesiho* „Tordi e Fringuelli" a *Maria Pragy* „La Moglie Ideale" (o kterémžto kusu viz tento časopis) a „Le Vergini." A konečně *G. Rovetty* „Marco Spada" a *G. Giacosy* „Mme. du Challant." — Na poli historických věd nic záznamu hodného. (P. d.) *A. Koudelka.*

Literarní rozpravy v časopisech.

Bouška, José Roumanille (Obz. 12 n.). — *Krsek,* Literatura římská na Rusi (L. filol. 4). — *Baženov,* Obor a meze vnuknutí (Vopr. filos. i psichol. 7). — *Golcev,* Idealy a skutečnost (Vopr. filos. i psichol. 7). — *Kalenov,* Učení Schillerovo o kráse a aesthetickém požitku (Vopr. filos. i psichol. 7). — *Michajlovský,* Literatura a život (Ruská mysl 3). — *Nekrasova,* Žurnaly pro lid (Ruská mysl 2 n.). — *Ventcel,* Moralka života i svobodného idealu (Vopr. filos. i psichol. 8). — *Brahm,* Naturalismus a divadlo (Westerm. Monatsh. 7). — *Carriere,* Milieu (Ggwt. 22). — *Grottewitz,* Vědecká methoda v moderním básnictví (Kunstw. 17); Tolstoj a moderní vzdělanost (Magaz. 24). — *Marholm,* Sedlák v písemnictví (Kunstw. 18). — *Rells,* Psychologie a naturalismus ve Francii (Nation 54). — *Sembrzycki, Martens, Kraus,* Nadávky (Am Ur-Quell II. 8). — *Bénard,* Vztahy aesthetiky k moralce v nynější filosofii (Séances Acad. 5 n.). — *Léger,* Mickiewiczův Pan Tadeáš (Bibl. univ. 6). — *Stiernet,* Vývoj kritiky (Muséon 2). — *Taine,* Znovuzřízení Francie 1800. Církev (Rev. d. d. m. 1/5).

Zprávy.

Charvatsko. Jihoslovanská akademie v Záhřebě. Ve schůzi odboru přírodovědeckého a mathematického dne 18. června předčítal *Dr. B. Šulek* rozpravu „O nejmenších lidech." Akademik především poukazuje k tomu, že u všech kulturních národů zachována pověst o trpaslících. Již v Illiadě se vzpomínají; podobně Herodot, Aristoteles, Plinius a jiní klassičtí spisovatelé zmiňují se o trpaslících. Poprvé určitěji o nich vypravuje Ondře Batellaj r. 1625., že domovem jejich jest Afrika. Cestovatel Schweinfurt r. 1870. skutečně setkal prý se s národem 120—140 centimetrů vysokým, kteří žijí v afrických pralesích. Ještě lépe o nich pojednávají Stanley, Casati a Jephson.

— Dne 2. července měl schůzi odbor filologicko-historický, ve které přednášel *Dr. M. Šrepel* „O Patriciově poetice.“ Patricij žil v XVI stol. — Mladý, nadaný básník *Trsić-Pavičić,* známý v nejnovější charvatské literatuře pod pseudonymem „Mosorski guslar,“ vydal své prvotiny pod jménem „Glasovi s mora Jadranskoga“ a věnoval je „prachu krále Tordka“ jeho 500leté památce. Kniha má 35 básní velmi pěkných. Na závadu jest jim, že užívá neobvyklého rozměru. — *Fr. Sudarević,* učitel v Oseku, vydal epickou báseň „Petr Krešimir I.“ z charv. minulosti. Rozdělena na 6 zpěvů: Sbor, Duždc, Duždevica, Petar Krešimir, Viest, Opielo. Tu a tam vytýká kritika některé nedostatky. — Spolkové knihkupectví v Záhřebě vydalo znamenité dílo zemřelého *Ivana Kukuljeviće Sakcinského* „Napisi sredovječni i novovjeki na crkvah, javnih i privatnich sgradah itd. u Hrvatskoj i Slavoniji.“ V knize jest obsaženo 1342 nápisů, které Kukuljević, neúmorný pátratel po písemných památkách charvatské minulosti, sebral v Charvatsku a Slavonii, čím v mnohé příčině objasnil politické i kulturní dějiny charvatské. — Sarajevští Mohamedáni založili týdenník „Bošnjak,“ tištěný latinkou. Majetníkem jest Mehmed beg Kapetanović, redaktorem Hilmi Muhibbić. — Dne 14. června měla Matice charvatská valnou hromadu. Ze zprávy o ní uvádíme následující: Matice vydala za r. 1890. pro své členy 7 knih, které, ač jich vydáno o 500 více nežli bylo členů, jsou již dávno úplně rozebrány. Členů měla 7787; příjmů 26.753 zl., vydání 22.539 zl. Veškeré jmění Matice obnáší 140.619 zl. Pro příští rok opět hodlá vydati 8—9 knih, a sice: „Črty o magnetismu a elektřině“ od *O. Kučery,* „Ze světových dějin (sv. 3.): Dějiny středověku“ po Karla Velikého od *Fr. Valle,* „Obrázky ze světové literatury,“ sv. 1., v němž budou obsaženy životopisy Byronův, Puškinův, Mickiewiczův, Kollárův a Leopardiho. Bude-li možno, vydá prý též 1. sv. „Životopisů znamenitých Charvatův“ od *Lopašiće.* Jako každého roku vydává některé znamenité dílo starších spisovatelů, podobně i letos vydá „Teutu“ a „Grobničko polje“ od *Dimitra Demetra* se životopisem a kritickým oceněním. V zábavné její knihovně opět budou uveřejněny práce předáků charvatských E. Kumičiće a Šandora Gjalského; k nim poprvé přistoupí J. Kozarac, který vydá povídku „U Žabarskom boku“; jest prý to jemná psychologická a kulturní studie ze slavonského hraničářského života. Konečně Lepušić vydá v Matici „Cestopisné obrázky po Bosně.“ *J. Malota.*

Srbsko. Matice srbská vydala 165. svazek svého „Ljetopisu“ redakcí A. Hadžiće. Na prvém místě jest zajímavý příspěvek k dějinám srbského umění, o akademickém malíři Paji Jovanovićovi Spisovatel *Mita Živković* hovoří nejdříve o životě umělcově, pak o jeho obrazích. Minulého roku dokončil krásný, duchaplně pojatý obraz „Vypravování o boji na Kosově.“ Nyní dokončuje obraz „Počátek písně.“ *D. Ruvarac* uveřejňuje zde článek „Protokol o plenipotenci.“ *Vl. M. Jovanović,* velmi plodný sice, ale povrchní, nadaný básník, otiskl na třetím místě sbírku básní „Amazonky.“ Zajímavý jest článek *Mity Neškoviće* „Může-li býti škola bez tělesné kázně.“ — Ministr osvěty hodlá navrhnouti národní skupštině předlohu o spojení „Srbského učeného družstva“ s „Královskou srbskou akademií.“ — Kritik a básník srbský *M. Savić* napsal dramatickou báseň ve 3 zpěvech „Dojčin Petar.“ *J. Malota.*

Polsko. Krakovský měsíčník „Przegląd polski“ v červenci vyšel ve stém svazku po 25 letech svého trvání. Zakladatel a hlavní spolupracovník

jest St. hr. Tarnowski, jenž věnoval sešit 300. rozhledu po hlavních událostech veřejného živcta polského za tu dobu; rozhled, věnovaný památce J. Szujského, vyznívá v utěšené naděje šťastné budoucnosti národu polského. — „Wydawnietvo materyałów do historyi powstania r. 1863.—1864.“ ve Lvově 1890. podává v 2. a 3. svazku vojenské i soukromé zápisky. — *B. Záleského* „Poezye pośmiertne“ vyjdou ve dvou dílech; m. j budou mezi nimi epické básně „Złota duma“ a „Potrzeba Zbaraska“ a oslava pokřesťanění polského „Wigilia Tysiącolecia.“ — Krakovská „Akademia umiejętności“ vydala ukazatel svých děl, uveřejněných r. 1873.—1891.

Německo. Časopisů německých bylo r. 1888. 2729, 1889. 2982, 1890. 3204, 1891. 3433. Všech literarních děl vydáno r. 1890. o 889 (18.875) víc nežli před tím. — Společnost na oslavu 300letých narozenin J. A. Komenského vydala provolání, na němž podepsáno veliké množství ze všech takořka říší evropských, ba i ze Spojených Států, nejvíce z Německa; mezi rakouskými jsou známější jména E. Albert, Kadlec z Kolína, Mareš z Přelouče, V. Náprstek, J. Polívka, V. Tomsa, brněnský Trautenberger (!), A. Vávra atd. — Při jednání o návratu jesuitů do Německa vzniká s obou stran hojně spisů polemických; protestanté chápou se zvláště osvědčeného prostředku, omílati mravovědu jesuitskou. — O sebevražedném konci Lutherově uveřejnil P. Majunke nové prameny, jimiž prý otázka rozhodnuta. — Kultus divadelních hereův a zvláště hereček zachvátil také reformatorskou „Freie Bühne“ v Berlíně, která na počest jejich uspořádala „jarní slavnost,“ ač takto bojuje proti veškeré šabloně. Naopak zase se oznamuje, že personal vídeňské opery (43 osob) platí claqueurovi měsíčně po 5—50 zl, tak že měsíční příjem cl. obnáší asi 800 zl., roční asi 10.000 zl.

— Vloni a letos vydány tři pozoruhodné básně, jejichžto předmětem jest život božského Spasitele: E. Ringseis, Lied der Königin; Fr. Ludorff, Der Heiland; F. Ludwigs, Der Triumphzug Christi. Prvá jest jakási píseň písní na Spasitele, druhá jest messiadou (v 17 zpěvech), třetí jest básnický průvod k Führichovým obrazům „Triumph Christi.“

— *O. Schroeder*, Vom papiernen Stil Berl. 2. vyd. Str. 102. Protiva mezi mluvou živou a psanou („papírovou“); zvláště ledabylý sloh novinářský. — „Auteurs français,“ sbírku nejlepších fr. spisů výpravných s německými poznámkami vydává *R. Mollweide* v Strassburku. — *L. Jakobowski,* Die Anfänge der Poesie. Dresden. Realistický (vl. darwinistický) vývoj básnictva jest prý tento: prabásnictvím jest pralyrika; prvý reflexní výkřik dítěte jest první výlev lyrický; obrácena-li zvuky lyrickými prvotného člověka pozornost jiných, bylo to obecenstvo; odpovědělo-li ono, vznikala epika; dialogem povstávalo drama. — *A. Berger,* Dramaturgische Vorträge. Wien 1890. Mimo některé jednotlivé rozbory (na př. Hamleta Shakesp.) jsou tu povšechné úvahy o podmínkách zdaru dramata (snaha po názoru a představování, nyní prý vládne nepříznivé dramatu vědění a sdělování), o technice a aesthetice dramata, kterak podstatně se liší, o nynějším zhoubném směru naturalistickém, o tragické vině a básnické spravedlnosti. — Ve sbírce nejznamenitějších spisů vychovatelských vydán 1. sv. spisů Herbartových, pořízený se zřetelem ku čtenářům, zvláště učitelům katolickým.

— O *J. Döllingerovi* vycházejí nyní, co F. H. Reusch uveřejňuje listy a rozpravy jeho, mnohé překvapující zprávy na jevo (srv. E. Michael v Ztschr. f. kath. Theol. 3.). Nepříznivý obrat datuje se asi po r. 1860.; vysvětluje se snadno tím, že D. byl a zůstal vždy slabým theologem po stránce spekulativní. O neomylnosti papežské neměl nikdy jasného pojetí. Domnělá, i u nás nedávno vychvalovaná stálost názorův jest bájí, neboť měnil je krok za krokem ve velkých dílech vědeckých a zvláště v anonymních článcích novinářských. Byltě D. několik let, zvláště za příprav ke sněmu vatikanskému anonymně „theologickým“ dopisovatelem židovské „Neue freie Presse“ . . . . Pražský kardinal Schwarzenberg, jako vůbec málo kdo, měl sotva tušení o té tajné theologii D. i doporučoval jej Piovi IX. za konsultora ke sněmu tomu; z Říma odpověděno, že D. sotva by pozvání přijal, a zdálo by se při tom boji, který D. již po nějaký čas proti Římu tajně vedl, že by toho nebyl přijal; zatím si na nepozvání trpce stěžoval, poddávaje se jako vůbec v celém životě nemírné ctižádosti svojí.

Francie. (Č. d.) Francouzi mají nejenom jednoho Vernea, nýbrž zrovna dva. *George de Faure,* jenž aspoň co do svědomitosti samého J. Vernea předčí, totiž vydal u Firmina Didota „Les aventures de Sidi-Froussard.“ Hlavní osoby jsou: francouzský vědátor se svou vnučkou, starý voják, této s tělem a duší oddaný, a konečně aktivní podporučík. Vědátor se zajímá jen o starožitnosti tonkinské; vnučka, to se rozumí, miluje poddůstojníka; starý voják, Sidi-Froussard, representuje hrdinu dobrodružství, jenž v niveč uvádí machinace amer. novináře; poddůstojník vykonává pravé divy rekovnosti, a novinář, špehoun nebeské říše, strojí léčky, jež Sidi-Froussard maří. Konec není nám možno udati, poněvadž Le Faure o fantastických dobrodružstvích Sidi-Froussardových nepronesl ještě posledního slova. Od Faurea mohli by se naši paedagogičtí spisovatelé učiti, jak dlužno popularisovati výjevy z domácích dějin.

F. Fabrea „Xavière“ podobá se poněkud téhož „Norině“ (cf př. ve „Květech“ let.). Setkáváme se v práci té se starými známými: s opatem Fulcranem, se starou hospodyní Prudencií a vnukem onoho. Též kraj jest tentýž jako v jiných jeho povídkách, jen že líčen v jiném ročním čase, totiž v podzimním. Rážení kaštanův a jich sbírání, toť vlastně předmět, který vylíčiti si Fabre vytkl s obyčeji a obřady při tom. Naproti Norině končí tato povídka tragicky, smrtí totiž Xavièry.

S *Theodorem Banvillem,* jenž nedávno v Paříži zemřel, zmizel poslední francouzský romantik, píší kritikové. Banville byl netoliko obdivovatelem V. Huga, nýbrž také jeho nejlepším žákem. Od první jeho knihy „Les Cariatides“ až k poslední, krátce před smrtí vydané, „Marcelle Rabelle“ byly všecky jeho práce hymnami na přírodu. Analyse však v pracích jeho nesmíte hledati. Jeho lyrický talent byl neschopen anatomického pozorování. O něm lze říci, že si vytvořil zvláštní, zcela nový Olymp, na němž stále sídlil zpívaje. Básnil, i když řečí nevázanou psal, byl vždy a všude básníkem pohanským. Rým, obraznost a cit byly hlavními živly jeho. Rým jeho byl povždy zvučný a lahodný jako hudba, fantasie jeho byla zvláštní, snivá, chimerická, citu byl až chorobně romantického, choulostivého. Narodil se v Moulinu r. 1823. Veřejně vystoupil sbírkou básní „Cariatides,“ ale teprve následující sbírka „Stalactites“ upozornila na něho širší kruhy. Roku 1857. vydal „Odes

funambulesques," jež slávu jeho pojistily. Po nich následovaly „Occidentales," „Les Exilés," „Les Odelettes," „Idylles prusiennes" atd. Rovněž tak plodným byl Banville v prose. Napsal: „Contes pour les femmes," „C. bourgeois," „C. feériques," „Feuilles volantes," „Nous tous" atd." Ale jeho blyskotavá, fantastická prosa brzo čtenáře unavila, poněvadž pod třpytící se slupkou nebývalo mnohdy jádra. Z jeho divadelních kusův udržel se na repertoiru jediné „Gringoire," a to hlavně proto, že obsahuje „pěknou partii" pro prvního herce.

Zařaďujeme sem také *L. Tolstého* „Marchez pendant que vous avez la lumière" a překlad téhož díla, s nadpisem však „Pamphile et Julius." Censura ruská zapověděla dílo to v Rusku, i vydal je v Anglii současně v řeči anglické a ruské. Francouzi honem pořídili překlady dva: jeden s nadpisem originalu, druhý s volným. Nová tato práce Tolstého se stanoviska čistě literarního jest mnohem slabší nežli „Kreutzerova sonata," a se stanoviska socialního a náboženského nepodává nic nového. Jest to historie obrácení pohana, Julia, na křesťanství přičiněním křesťana, Pamfila: historie, jež se rozpřádá a spřádá jednotvárnou serií rozmluv mezi Juliem a Pamfilem a mezi Juliem a pohanským lékařem. Žádný děj, žádné drama, žádné ovzduší, nýbrž jenom diskuse, jež má upevniti a objasniti mystické náhledy Tolstého, známé z jiných prací jeho. Tak na př. Tolstoj vrací se v této práci opět k otázce o lásce a manželství, a ústy Pamfila prohlašuje, že nechce manželství zrušiti, jen je uvésti na pravou míru, k jeho pravému ustanovení, potlačením všeho ostnu tělesné smyslnosti. Láska k lidstvu má vyhladiti všeliké svůdnictví tělesné krásy, t. j. pohlavní styky, z nichž se vše zlé prýští. Tolstoj sice tu nezabíhá ve výkladech až do krajností, ale příliš zřetelnými slovy to napovídá. Nehrozí se (!) myšlenky, že potlačením všeho pohlavního obcování musí pokolení lidské vymříti, nýbrž mudruje takto: „Snažíme se (křesťané) žíti v souhlasu s vůlí Boží. Nechce-li Bůh, aby svět přestal, však On najde prostředek k rozmnožení a zachování pokolení lidského; pakli ne, nezbývá nám nic leda se podrobiti osudu našemu." Myslíme, že tu jasně pověděno, kam vlastně Tolstoj chce. Nač tedy ty doslovy ku „Kreutzerově sonatě" a jiné ohražování?!

Italie. „Lettere di S. Alfonso M. de Liguori" vyšly v Římě ve třech svazcích; počet listův jest přes půl druha tisíce. Rozděleny jsou podle obsahu v část obecnou a zvláštní (vědeckou). Pro církevní dějiny jsou velmi důležity, i také pro světcův řádový a vědecký směr.

Rumunsko. M. Gaster vydal v Lipsku o dvou svazcích Chrestomathie roumaine, textes imprimés et manuscrits du 16^{me} au 19^{me} siècle, spécimens dialectales et de litt. populaire, s úvodem, mluvnicí a slovníkem rumunsko-francouzským a nárysem lit. dějepisným. Dílo věnováno králi rumunskému.

Proti **katalogům ve výstavách**, zvláště uměleckých, ozývají se stížnosti, a bylo by záhodno, aby byly slyšeny, na rozhodujících místech. Poznání děl uměleckých má ve výstavách býti usnadňováno nápisy na dílech samých, ale ne stěžováno seznamy, které třeba zvláště koupiti a s sebou vláčeti. Je to jakási obtížná nepřímá daň, jako na př. ono nepěkné vybírání peněz za deštník, hůl v šatnách, která by jinak mohla býti nahrazena (na př. zvýšením vstupného).



FEUILLETON.

Dilo Dante Alighieriho „De vulgari eloquio.“

Příspěvek k porozumění poesie troubadourův a staroromantické vůbec.

Napsal *Jan Blokša.*

V druhé polovici XII. stol. vlivem poesie a vzdělanosti maurské ze Španěl nastala pro poesii evropskou doba nová, doba básnictví v jazycích národních. Před tím zvláště na katolickém západě psáno i zpíváno až na nepatrné výjimky latinou, počínajíc básněnou filosofií Boethia[1]) až po svatého Bernarda. Tento světec prvý začal psáti i zpívati mnohé ze svých hymen řečí lidu. Po roce 1150. vyrojil se z Provence sousedící se Španěly celý zástup básníkův a pěvců, kteří s lyrou v ruce rozputovali se po celém světě pějíce poesii novou, dosud neslýchanou řečí lidu svého, provençalskou. Naproti všem tradicím antickým nedbáno v poesii této rythmu, nýbrž často slabiky jen počítány beze všeho zřetele na délku neb krátkost, za to hleděno více zpěvnosti, kteréž napomáhala nejvíce forma zevnější, zvláště v poesii evropské dosud skoro neznámý rým. Pro přílišné někdy pachtění a skládání rýmů zváni tito noví básníci v řeči lidu »inventores,« »trovatori,« troubadouři.

Z Provence rozšířila se poesie troubadourská nejprve do sousední Italie, kdež potulní troubadouři přijati s radostí nejen od měst a panstva, ale i císař Barbarosa a Bedřich II. sami se v novém tomto básnictví pokoušeli.

Zpočátku poesie ta jak v Provenci tak i v Italii a jinde pěstována jazykem provençalským. Teprve svatý František Assiský, tento troubadour horoucí lásky k Bohu, zapěl vznešené své hymny v jazyku italském.[2]) Po něm za nedlouho nejen na dvoře Fridricha II. na Sicilii, nýbrž i v Horní Italii ozvali se mnozí jiní, kteří pěli jazykem lidu, uprostřed něhož žili, tak Quittone d'Arezzo, Quido Quinicelli, Quido Cavalcanti a mnozí jiní, jak ještě níže seznáme. Za posledního troubadoura a též za prvního básníka moderního považovati jest Dante Alighieriho; neboť on, ačkoli básnil ještě všemi způsoby troubadourskými, první začal pohlížeti na poesii ne jako na pouhou kratochvíli, nýbrž na umění pravé, vznešené.

Pro nás jest poesie troubadourská, ze které vyrostla nejen »Božská komedie« Danteova, Ariostův »Roland,« Tassův »Osvobozený Jerusalém,« Miltonův »Ztracený ráj.« a nesčetné množství jiných menších děl, ale z níž i původ svůj má celá naše moderní poesie, a velkou vzpružinu nalezla umění výtvarná, celkem málo známa.

[1]) Severinus Boethius, učený Říman a znamenitý státník, žil v VI. stol. po Kristu. Náležel k prvním kteří znalost Aristotelovy filosofie na západě rozšiřovali. Na rozkaz krále Ostgothův, Theodoricha, byl do žaláře uvržen a do smrti umučen. V žaláři sepsal své nejslavnější dílo: „De consolatione philosophiae,“ psané částečně veršem, částečně prosou.

[2]) Více viz o tomto nadšeném pěvci lásky k Bohu v „Obzoru“ 1889, str. 116.

Známe sotva několik jmen básníkův tehda znamenitých, a z výtvorů jejich většina se nám nezachovala, a co se zachovalo, toho náležitě nechápeme, poněvadž nám životní poměry tehdejší, jak praví Caesare Balbo, jsou nyní cizejší nežli doba Homerovy Iliady. Nemáme též z doby tehdejší žádného spisu, který by nám theorii a celého ducha poesie té vysvětloval.

Možná, že spisem takovým byl by býval spis Dante Alighieriho »De vulgari eloquio — O řeči lidové.« dle obsahu však lépe přeloženo »O slohu v řeči lidové.« Bohužel však spis ten, který, jak Dante sám praví, měl míti 4 knihy, zůstal nedokončen, nám se dochoval jen zlomek, a to první kniha celá a druhá skoro celá. I tento zlomek jest až po dnes zajímavý, neboť osvětluje nám nejen mnohé věci ze života Danteova a Božské komedie, nýbrž i poesii doby jeho vůbec, poněvadž dílo to zvláště v druhé knize jest první moderní poetikou.

Zmíněným básníkem a filosofem Guidem Cavalcantim († 1300), »prvním přítelem svým,« byl Dante Alighieri k tomu přiveden, že zanechal básnění latinského, jímž prý i Komedii božskou začal, a počal básniti in lingua vulgari — řečí lidovou. Ač zajisté nejen básnění, ale i spisování prosou řečí lidu bylo tehdy velmi nesnadno, neboť jazyka spisovného nebylo, zamiloval si Dante tak jazyk lidu, že i dílo své filosofické přezvané dle Platonova spisu Symposion: »Convito — Hostina« napsal in vulgari, čímž se odvážil téže věci jako u nás Tomáš ze Štítného; jest totiž spis ten první dílo o filosofii v řeči italské. S novotou touto zajisté mnozí nebyli spokojeni, proto se Dante na několika místech ujímá řeči lidové a konečně slibuje napsati dílo (trakt. I. kap. 5.) zvláštní, v němž názory své o řeči lidu vysloviti chce.

Spisem tím mělo býti »De vulgari eloquio« napsané okolo let 1305—1307, tedy již za vyhnanství, k němuž jej politické strannictví roku 1302. odsoudilo, mezi tím co Dante jako vyslanec státu florenckého za vlast svou vyjednával u papeže Boniface VIII.

Spisem tímto byl by sice asi málo pomohl ku platnosti řeči lidové, italské, ale přece pro literaturu italskou mimo zmíněnou již část o poetice, jest až po dnes zajímavý, že je to první pokus najíti či založiti italskou řeč spisovnou. Až do doby Danteovy psali provençalští i italští troubadourové nářečím města nebo lidu, uprostřed něhož žili. Snažili se sice mnozí z nich, jak Dante sám jim svědčí, psáti řečí pěknou a vznešenou, ale nebylo to »eloquium illustre« či »idioma cardinale, aulicum et curiale,« jaké Dante pro básníky míti chce, proto on je hledá mezi nářečími italskými a nenašed žádného požadavkům těm odpovídajícího, utvořil z předností všech nářečí na základě nářečí bolognského či vlastně toskanského takové »eloquium illustre,« nynější spisovnou řeč italskou, již k platnosti pomohl svou »Božskou komedií.«

Účel spisu »De vulgari eloquio« vyjadřuje Dante hned začáteční větou: »Nenalézajíce nikoho, kdo by před námi pojednával nauku

o řeči lidové, a poněvadž řeč tato opravdu všem potřebnou se nám zdá, jelikož nejen mužové, nýbrž i ženy a děti jí užívají, pokud příroda dovoluje: chtějíce též poněkud rozum oněch osvětliti, kteří jako slepí chodí po ulicích, často přední za zadní považujíce; s pomocí Boží řeči obecných národův prospěti se pokusíme, nečerpajíce vodu k tomuto doušku jen z ducha svého, nýbrž i přijímajíce a vybírajíce od jiných silnější, abychom z toho zavdati mohli slaďounké medoviny.«

Hned na to vykládá, co rozumí slovem »vulgaris locutio.« totiž »řeč, které se děti učí od svého okolí.« či kratčeji, »které kojnu svou napodobujíce nabýváme beze všeho pravidla.« Jest tedy pro nás řeč tato důležitější a přednější než ona, kterou učení nazývají grammatikou.[1])

Dle toho a pak i dalšího výkladu jest poznati, že Dante slovy »vulgare eloquium« rozumí řeč lidskou vůbec, které se člověk učí bez pravidel naproti grammatice, řeči ustálené jistými pravidly grammatickými, jakou za tehdejší doby byla všeobecně užívána latina, jíž učeno po celý středověk z mluvnice Aelia Donata. Dle našich nynějších pojmů jest grammatikou každá řeč spisovná, tehdy však jazyků národních vlastně nebylo; každé město mluvilo nářečím svým bez ohledu na další okolí své.

Dante prohlašuje »vulgare eloquium« za vzácnější, poněvadž jest pokolení lidskému obyčejno a v celém světě užíváno, »ač na rozličné výrazy a slova jest rozděleno.«

Velmi zajímavy jsou další výklady Danteovy, proč jedině člověku dána řeč a ne andělům ani ďáblům ani jiným tvorům, též o původu řeči v ráji, zdali Bůh nebo člověk první promluvil, jakož i o zmatení jazyků v Babelu, ale to vše sem nenáleží.

V kap. VI. uvažuje, které z nářečí lidských, jichž jest mnoho a tak od sebe se lišících, že »mnozí mnohým nejinak rozumí slovy jako beze slov, bylo, jemuž se muž naučil bez matky, bez mléka, a který neviděl věku dětského ani mladického.« Na tuto otázku prý by mnohý, který tak převráceného jest rozumu, odpověděl, že jeho nářečí tím jest, on, ač Florencii tak miluje, že proto vyhnán jest, přece ví, že jiní národové jsou, kteří řeč příjemnější a užitečnější mají než Italové. Na konec se rozhoduje, že řeč hebrejská jest prvotní.

Do Evropy donesli si dle Dantea původně národové vlastně jen trojí řeč, s níž usadili se jedni na severu, druzi na jihu a třetí konečně jsou Řekové, kteří obývají z části Evropu, z části Malou Asii. Teprv později rozličným mícháním rozdělily se tyto tři hlavní na rozličná nářečí, že tomu tak svědčí prý to, že všichni národové na severu jako Slované, Uhři, Sasi, Angličané, Němci a jiní mnozí souhlas projevují částicí »jo.« (P. d.)

[1]) V kapit. IX. praví, že grammatika „nil aliud est, quam quaedam inalterabilis locutionis identitas diversis temporibus atque locis.“

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 10.

Odchylky od spisovného jazyka v krásné slovesnosti.

P. J. Vychodil.

K jazykovým vadám náležejí také některé cizomluvy: rozhodně vadna zajisté jsou cizokrajná úsloví, a nezřídka též vadným potřebí nazvati to neb ono cizí slovo, beze všeho rozumného důvodu přejaté. O cizích úslovích, jimiž se porušuje duch jazyka, netřeba už dále mluviti; platíť vlastně o nich všechno, co o kažení jazyka lze říci. Na nich také nejlépe viděti, kam by vedla zásada o věrném opisování řeči mluvené. Jsou u nás jisté stavy, které jistotně také patří ke společnosti národní, které však z rozličných nepříznivých vlivů proniknuty jsou docela německým způsobem mluvy. Kdyby tedy pro pouhou charakteristiku měla taková mluva též do písemnictví býti uváděna, bylo by brzo po češtině veta. Tedy je tu zase jakási míra, které neradno překročiti, a právě v tomto případě, jenž týká se cizí fraseologie, míra co nejskrovnější.

Cizích slov už více bude potřebí, nejenom vědě, nýbrž i básnictví. Rozhoduje tu mnoho živá mluva, poněvadž mluva básnická má jíti do živého. Kde tedy cizomluvy se příliš rozmohly, tam by purismus byl jaksi strojený, nepřirozený, jsa očividně jen umělý. Kde však úsilí spisovatelův obráceno k tomu, aby jazyk byl očistěn od zbytečných — ba i snad od potřebných na chvíli — cizomluvů, tu nemá se básnictví protiviti, nýbrž naopak spolupůsobiti, pokud umělecké úkoly dovolují; a ty dovolují a káží užívati slohu přirozeného a srozumitelného.

Zlozvyk některých básníků našich, hromaditi cizomluvy, nejen z toho důvodu hospodárnosti jest nechvalný, nýbrž i z čistě aesthetického. Především cizomluvy pro širší vrstvy ostávají vždycky jaksi cizí a působí asi tak, jak exotické květiny v domácí zahradě; porušuje se jimi jednolitost celku, mnohdy také docela souhlas mezi látkou a slohem. Ovšem namítá se tu zase charakteristika, neboť pracuje se u nás mnoho o námětech cizích, a i u nás jest mnoho živlů cizokrajných. Ani toho ani onoho důvodu nelze zhola odmítnouti, ale nepopíratelno také jest, že by neškodilo, jednak ve volbě cizích látek trochu se uskrovňovati, jednak těch cizích živlů mezi námi ponechati tak, jak jsou, totiž líčiti je jakožto cizí. Jakož si nepřejeme, aby mezi námi zdomácněly, tak by neměly domácněti v našem písemnictvu. Pravda, mnohdy uvádějí se doslovné výroky a hovory

v takové zkažené neb docela cizí mluvě, a tu zdá se býti dosti učiněno, když se uvádějí s jakýmsi přídechem úsměšku; ale nezřídka se tak neděje, a co se často opakuje, snadno se ujímá. Ačkoli pro většinu čtenářů potřebí tu vysvětlivek, ne-li docela slovníku, protože cizí výrazy jsou jim nesrozumitelny, to sice znechucuje četbu, ale ne vždycky věc samu. Čeho zajisté pracně nabyto, to bývá nejmilejší; mnohý cizopasník jazykový zdomácněl tím, že začátečníci, pochytivše jej u svých vzorů, nelenili se jím co nejčastěji pochlubiti, na př. floskulemi francouzské konversace. Mnohý kazimluv také zdomácněl tím, že ho napřed užíváno žertem a posměšně, až se stal »nezbytným.« — Posléze závažný důvod aesthetický proti cizomluvům jest, že význam jejich jest více méně neurčitý. Kdo si příliš mnoho v cizích výrazech libuje, budí podezření, že nemá o věci přesných pojmů: mlhavé myšlení zakrývá mlhavým mluvením v cizích výrazech. Značivost cizích slov není s dostatek osvojena, proto jest u rozličných osob rozličná — a tím se celý význam slov těch rozplývá do neurčita; přečtěte si v naší krásné slovesnosti na př. některé krajinomalby nebo popisy salonův, a zkuste si představiti na př. ty skupiny možných a nemožných barev, ty tvary roztodivných fresek a gobelinů, zdali z toho všeho zmoudříte. Básnická mluva však zajímá obrazivost jen živým a určitým názorem, který přímo ve vnímateli vyluzuje, kdežto tam ani s celou optikou nebo čalounictvím nedovedete si něco určitého představiti, ba často právě podle ní seznáte, že jste se s básníkem ocitli »v říši nemožnosti« — a to tím, že on mluvil na prázdno, hromadě nazdařbůh cizí názvy, které jemu ostaly a druhým ostanou bez přiměřeného významu. Nezbude vám nic, než pomysliti sobě, že to všechno v tom nezbytném »magickém« svitu bylo jistojistě velmi hezké — a obrátiti další list.

Nemnoho šťastnější, než tento moderní prý kolorit, právě popsaný, jest ona starožitnická rezovatina v našich obrázcích ze starších věků českých. V humoristickém (srv. Sv. Čech) neb kulturně-historickém (srv. Z. Winter) obrázku sneseme ty mazhauzy, fraucimory a podobné přesličné výrazy, ale že by měly se státi nezbytnou patinou povídky nebo básně z naší starobylosti, to mi nejde na um. Jsou to nestvůry právě tak šeredné, jako kterýkoli německý výraz v ústech našeho na př. řemeslníka; nad to jim málokdo rozumí bez vysvětlivky nebo popisu — i zůstávají jaksi bluchavkami, které člověku četbu jen zostuzují. O nich platí pak nejvíce, co nahoře pověděno o průvodním listě naturalismu: děj, postavy, myšlenky atd., v čem spočívá podstata díla, jsou bezbarvé, tedy má věrné charakteristice pomoci na nohy několik takových »fraucimorů« s »helmbrechtníky.« Nápodobiti manýru jest asi tolik, co padělati; toto pak ani nebyla manýra umělecká, nýbrž pouze žalostný úpadek češtiny — nic více a nic méně. Z padělků takových nemá prospěchu ani umění ani jazyk.

Nevtírají se tím umělecké slovesnosti snad nějaké úkoly puristické. Mámeť u našich básníků-puristů dosti příkladů, kterak násilné novotvary vyznívají na prázdno právě tak, jak ty cizomluvy. Spíše

tu také něco snesou volnější skladby, na př. povídka, než básně veršované. I té charakteristice dojista potřebí mnoho připustiti, jakož také mnohdy cizí ustálené slovo s určitou souznačností mnohem případněji myšlenku neb náladu vystihne; nechvalno jest pouze, z jakési nedbalosti dávati cizincům těm příliš mnoho bujeti, ba nad to i s jakousi okázalou schválností je vystavovati. Mnohem většího díku zajisté dobývá si umělec, jenž i myšlenkami i slohem vlastní domácnost obohacuje.

IV.

O nářečí bude věc poněkud nesnadněji rozhodnouti. V něm zajisté se ukazuje jaksi prvotný a samorostlý ráz národnosti, a proto ono tak útulně a po domácku působí; mluva spisovná proti němu jest více méně jakoby cizí. K tomu v našem jazyce přistupuje stránka hudební: některá nářečí naše zní mnohem libozvučněji, nežli čeština spisovná. Tedy v obojí příčině, co do jadrnosti a libozvučnosti, má některé nářečí naše nejednu přednost před jazykem spisovným i pro posuzování umělecké. Básnický sloh z nářečí nejednou se obrozoval, ba z něho i povstával.

Naproti tomu zase potřebí v úvahu vzíti četné obtíže, které se staví v cestu vydatnějšímu užívání nářečí v básnictví. Z dějin krásné slovesnosti především zjevno, že díla nářečím sepsaná ostávají jaksi jen zvláštnostmi, ne-li docela zvláštnůstkami s příznakem nižší ceny. Důvody toho jsou zcela zřejmé. Nářečí samo vylučuje díla ta jaksi z literatury v obyčejném významu, jelikož do ní zvykli jsme čítati jen díla spisovným jazykem sepsaná. Důvod ten jest sice zevnější, ale má dosti velkou váhu do sebe, když oceníme význam sjednocené velké literatury naproti literaturám jiných národů: nářečí znamená tu pak jakési drobení uvnitř vlastní literatury, které na venek ostává bez ceny, které snad i význam literatury na venek zmenšuje, uvnitř jí dodávajíc snad jakési rozmanitosti a zajímavosti, sotva však podstatného obohacení. Znamená-li totiž mluva myšlení, a tomu je tak, tedy nářečí představuje jaksi zásobu domácích samorostlých pomyslů. Zásoba ta nasbírána jest ovšem z těch okolností, ve kterých ten onen kmen lidu se nalézá. Obor jejich pak jest poměrně úzký a tedy také nižší, než se žádá po slovesnosti, mající zastupovati celý vzdělaný národ. Není tím řečeno, že myšlenková oblast nářečí jest obmezena jenom na nižší, snad docela jen všední předměty, nikoli; zájmy jeho dotýkají se i předmětů nejvyšších, ale není tu potřebné šířky ani hloubky, aby vystačila na celý současný rozvoj myšlení a cítění národu, který svou literaturou chce se dáti v soutěž světovou.

V těch důvodech obsažena jest i odpověď k případné námitce, vzaté ze vzácných výtvorů básnictva lidového, které by se zdály touto úvahou býti jaksi snižovány. To by bylo nedorozumění. Každý výplod chce býti posuzován napřed podle svého, totiž podle úkolův, jaké má, a podle nárokův, jaké činí. Podle toho jsou v básnictvu

prostonárodním výtvory velmi cenné, i když je měříme měřítkem aesthetickým vůbec, jiné zase mají cenu jen jakožto plody básnění prostonárodního: ale všechny zastupují jen skrovný poměrně počet druhů básnictví, a to nikoli nejcennějších. když je srovnáváme s ostatními druhy básnictví umělého a neuznáváme formalistické nauky, že by mezi výtvory, o sobě krásnými, nebylo stupňů dle hodnoty aesthetické. Z těch důvodů tedy smím asi plody básnictví lidového uvésti spíše za doklad nežli za námitku k hořejší úvaze.

Tolik se stanoviska literarního vůbec. Aesthetický požadavek srozumitelnosti vrací se zde, jako v předešlém. Nářečí jsou více méně nesrozumitelná, a se slovníkem — až jej budeme míti — anebo s vysvětlivkami pod čárou, po případě na konci knihy čísti básně nebo povídky jest věru rozkoš pramalá. Proti tomuto v praxi nejsilnějšímu důvodu nezmůže ani snaha. obohacovati jazyk spisovný, ani snaha po význačnosti a věrnosti pranic. Srozumitelnost. po případě nesrozumitelnost ovšem je vztažitá: některému vzdělanci jest nářečí to srozumitelno, jinému nikoli. Proto nelze tu stanoviti určitého pravidla podrobného, ale povšechný zákon ostává: nářečí, vadíc srozumitelnosti. vadí požitku a tedy také hodnotě díla.

Náleží nyní promluviti o jednotlivých stránkách nářečí. o zvukoslovné, slovníkové a fraseologické. jakým způsobem přispívají která k obohacení neb charakteristice mluvy. Dále bylo by zase ještě rozeznávati. zdali mluví básník či postavy jím předváděné, a jaký to druh básně. v níž se tak děje. Všecko to působí na soud, jest-li nářečí na tomto místě oprávněno, či ne. Při tom opět žádáme napřed, aby sloh byl srozumitelný a pak teprve charakteristický; neboť charakteristika nesrozumitelná není na nic.

O básníku, jenž básní nářečím, vlastně již promluveno v tom odstavci, kde předpokládána celá skladba nářečím sepsaná; u nás ostatně otázka tato není časová. Zbývá tedy jen způsob, že některým postavám básník dává mluviti nářečím. V epické a lyrické básni zní to jaksi rušivě, poněvadž postavy nevystupují a nepůsobí na nás tak samostatně, jako na př. v povídce neb dramatě, nýbrž hledíme více k celkovému souladu; více ovšem ještě v lyrice než v epice. V povídce (romaně) a dramatě také jest nářečí spisovatelům dosti oblíbeno; běží tedy o to, jak se to provádí a čeho se tím dosáhne. Důsledně málokdy, pokud vím, která postava mluví nářečím: povstala by z toho snadno studie mluvnická, za niž bychom se pěkně poděkovali. ani jí nepřečetše. Jednotlivé ukázky z nářečí, každému srozumitelné, měly by míti pokaždé svůj zvláštní důvod, jsouce buď zvláště význačné nebo krásné. Co do význačnosti nevím opravdu. kolik z našich básnických postav je tak svérázně vytvořeno, že by nezbytně z úst jejich mělo zaznívati to neb ono nářečí; nepostačí tu zajisté napsati v čelo díla, že děj odehrává se na Plzeňsku neb na Slovensku. Spíše bychom z podrobnějšího rozboru uznamenali. že nářečí má býti samo prostředkem charakterisujícím. Avšak to není charakteristika básnická, nýbrž národopisná, vědecká. Básnická počíná

si naopak: v ní z plnosti srdce teprv ústa mluví, z povahy a z obsahu vyplývá ráz mluvy.

Předpokládáno tu, že tvary dialektické skutečně zasluhují býti uvedeny do písemnictví, jsouce buď zvláště význačné nebo krásné. Jinak zavádí se do písemnictví zbytečný idiotismus, jenž může vésti až i k porušování jazyka, kdežto naopak v určených mezích jazyk spisovný může z nářečí platně býti obohacován i v básnictví. Mám tu hlavně na mysli stránku fraseologickou, při níž jest poměrně nejméně znáti a cítiti odchylky, nýbrž právě se vynořuje cosi domácího, a proto milého; v úslovích a vazbách jeví se vynikající měrou vniterný názor na věci, jimi tedy také výtečně se charakterisuje povaha, jinak správně vytvořená. Jednotlivé názvy samy o sobě, neznamenají-li myšlenky, nesou se jaksi uměle a, jsou-li příliš odlišné, neumělecky. Zvukoslovné odchylky zřídka splní úkol a naději, od spisovatele do nich skládané. Jednak nelze jich často písmem správně znázorniti, jednak většina čtenářů neví, co značky znamenají, vidouce jen cosi zvláštního, jednak — na divadle — nedovedou jich mluvou správně vyjádřiti; často slyšeti a čísti výčitky činěné hercům, že takové tvary nesprávně vyslovovali, a myslím, že výčitka ta jest nespravedlivá. Za to však nebylo by snad na škodu, leckterých takových charakterisujících prostředků ponechati pouze hercům a řediteli divadla, jen pro divadlo, do literatury pak jich neuváděti: tak jako se skladby dramatické uvádějí ve scenu s jistými změnami, tak by mohlo se díti též co do zvláštností jazykových, dialektických i těch dříve zmíněných.

V.

S aesthetického hlediska pozdvihuje se tedy mnoho námitek proti odchylkám od jazyka spisovného, ať zaváděným pro domnělou věrnost a pravdivost, ať pro broušení jazyka. Obojí snaha do jisté míry jest oprávněna, ba i potřebna; ale veškero násilí jest neumělecké, protože nepřirozené, a konečně také se jím nic dobrého nepořídí. V převratech směrův uměleckých často počíná a končí se věcmi zevnějšími a mimotními, jež mají odbývati za podstatu hlavní; takto u nás slohová manýra zevnější, dostávajíc potravu z jistých velechvalných podniků vědeckých, rozmáhá se bez patřičného základu vniterného, jsouc na ujmu nejen umění, nýbrž i jazyku. Přesný jazyk spisovný má pro sebe tolik důvodův aesthetických, ku praktickým nehledíc, že každá odchylka od něho v určitých případech silně musí býti odůvodněna, aby správnou směla býti nazvána. Hlavní z těch důvodův a protidůvodů zde stručně podány; jimi snad poněkud objasněno, proč v některých dílech po této stránce neviděli jsme tak vzácné pravdivosti a živoucnosti umělecké, a proč bezohledné urážení správné a přesné mluvy od předních spisovatelů tak bezohledně odsuzujeme.

O překladech zmínil jsem se pouze jednou, že by totiž špatně pochodil, kdo by germanismy a jiné poklesky předních básní našich v překladě na př. německém nahradil obdobnými chybami.

na př. bohemismy a zkomoleninami. Smím však posléze poukázati na překládání nebo přebásňování vůbec jakožto na doklad svých vývodův. Odchylky od mluvy spisovné jsou cizincům ještě cizejší než jazyk spisovný; potřebí na ně zvláštního znalce jazyka toho. Překladatelé, kteří odchylky takové chtějí nějak v překladě napodobiti, obyčejně provedou nechutnou míchaninu. I kde se chválí, kterak obratně ta neb ona stať »lokalisována« a vystižena jargonem domácím, chvála ta týká se jen obratnosti, nikoliv uměleckého prospěchu. A jiná díla, v nichž odchylky takové se vyskytují, jsou prostě prý nepřeložitelna. Všechno to jsou tuším pádné zevnější známky vniterných důvodů nahoře podaných.

Posudky.

Učebnice jazyka polského se zvláštním zřením k výslovnosti, obsahující mluvnici, rozmluvy a čítanku. Pro školy i samouky sestavil *Josef Paulík*. V Praze 1891. Nákl. „Českého knihkupectví a antikvariatu“ Dra. Fr. Bačkovského. Str. 111. Cena 70 kr.

K četným mluvnicím, návodům a rukovětím jazyka polského přibyla nová publikace, v níž spisovatel vytkl si úkolem doplniti, co v oněch scházelo, a zkrátiti, co tam bylo zbytečno, a vůbec látku přehledněji a pohodlněji upraviti. Starší mluvnice, jak už Hankova, jež pro svou etymologisující rozvleklost není příliš zručnou, tak Špachtova, Jelínkem znova vydaná, jen krátce dotkly se výslovnosti hlásek těžších, obsáhleji pojednávajíce o tom, dle jakých pravidel a záměn hláskových se polská slova počešťují a česká popolšťují. Obě tyto části souměrně, ale rovněž stručně upravil Fr. Vymazal.

V přítomné knize návod k záměně slov, jinak oprávněný a prospěšný, dobře-li se podá, úplně vynechán, a hlavní péče věnována výslovnosti. Pěkně probrány nosové a jotované samohlásky, méně zdařile vysvětlena výslovnost hlubokého »y,« za něž spisovatel radí z počátku užívati hanácké hluboké »ê,« jako jest první ve slově »vêletí« (»bêval« není hanácké, ale »béval« s úzkým, dlouhým »é«). Leč hanácké »ê« má s polským »y« jen to společného, že se mu blíží zvukem hlubokým, dechem od zadu podnebí odraženým, jinak však obě hlásky zcela se liší šířkou. Při hanáckém »ê« tvoří rty podlouhlou nízkou skulinu, při výslovnosti polského »y« nutno je protáhnouti v úzkou trubku, proto ono patří mezi samohlásky nejširší, toto mezi úzké. Ostatně pro Nehanáka jest asi stejně těžké vysloviti správně hanácké »ê« jako polské »y.« Dobře objasněno vyslovování hlásek »dź« a »ć«; přepisuje je totiž spis. krátce a ostře vysloveným »ďz« a »ťc«; hůře zase dopadlo to s tvrdým »ł,« jež ani samohláskou »u« ani »o« nahraditi se nedá; také nemožno stanoviti pravidlo, kdy se píše měkké »l« a kdy tvrdé »ł,« nezáležiť tvrdost jeho na následující souhlásce nebo samohlásce, nýbrž je vždy charakteristickou

kmeni samému. — Po několika dobrých poznámkách o přízvuku následuje 10 bajek původním pravopisem i přepsaným ku cvičení ve výslovnosti.

Co se týče části mluvnické, spis. vypustil všechno, co společného má polština s češtinou po stránce tvaroslovné a obrátil zřetel svůj hlavně na tvary od češtiny odchylné, tím však si nevedl jinak, jako mluvnice předešlé, vyjma Hankovu. Spis. tu pilně a zevrubně uvádí výjimky ode tvarů pravidelných, čtenář však marně ptá se, jak by skloňoval podvojné číslo: »oczy,« »uszy,« »ręce,« což mělo se podotknouti v poznámce ku sklonění III. Při sklonění IV. odchylné jsou v nom. plur. nejenom jména na »-ew,« leč i jiná většinou na »-ń« končící, při jejichž skloňování vystupuje obdoba našeho vzoru »daň.« Tatáž pak tvoří též instrumental ne podle »kość« na »-mi,« nýbrž přebíhají pod vzor »bania« přibírajíce koncovku »-iami.«

Nejlepší část mluvnice jest pojednání o slovese. Proti dřívějším mluvnicím, jež sloveso podle české analogie rozvrhovaly na 6 tříd dle příznakův infinitivních, vzat zde za dělidlo kmen infinitivu i presentu, čímž docíleno tříd osmi, z nichž prvá obsahuje 6 vzorů, třetí pak na dva oddíly podle presentní přípravy tvrdé a změkčené rozvržena. Tímto tříděním přehled konjugací poněkud stížen, za to však docíleno velké přesnosti vzorův a odstraněna slovesa nepravidelná, jež všechna vřaděna pod třídní znaky.

Kuse přidány jsou spojky a předložky. Jsouť tu právě mnohé zvláštnosti polštiny, s nimiž nejvíce zápasiti jest začátečníku, a ty zůstaly jak v mluvnici, tak v části cvičebné buď bez vysvětlení, neb úplně nepovšimnuty.

Ve mluvnici samé nepřipojil spis. žádných příkladův a dodal tedy zvláštní část konversační a čítanku. Co se části konversační týká, jest tato malá a stručná, tak že z ní žák sotva nejběžnějším frasím se naučí; čítanka pak jest nejslabší částí celé knihy. Vybrané články, jež nevynikají právě zajímavostí ani jazykovou bohatostí (jeduplná báseň »Tańcujcie Polki« do cvičné knihy vůbec nepatří), ztrácejí na své vyučovací síle přidanými poznámkami. Tyto nejenom že namnoze jsou zbytečny, jinde zase jsou nedostatečny, ale i často nesprávny. Významy totiž, jež pod čárou jsou přidány, zavdy nepečlivě voleny jsouce, nepřiléhají nebo převráceného či žádného smyslu neposkytují; tak na př. »nabiał« (73.) není »mléčné jídlo,« nýbrž lépe »dojivo«; — »pomp złowieszcze jęki« (87.) nejsou »nádhery zlověstné křiky,« nýbrž »pump zlověstné stony«; — »pamiątek owady« není »památek nicota,« ale »vzpomínek hmyz« (88.); — »bylebyś chciał« (89.) neznamená »byť bys (!) chtěl,« nýbrž »jen kdybys chtěl«; — »żeby był gotów« (91.) jest věta účelná a nikoli tázací; — »obces« (91.) není »zrovna v čas« (vykladatel četl asi »wówczas«), ale »posedlý«; — »izba jak latarnia na przestrzał przepuszczając światło, wichry i deszcze« (92.) neznačí: »světnice jako prostřelená svítilna propouštějíc« atd., nýbrž: »světnice jako svítilna propouštějíc na veskrz (v polštině »na prostřel«) světlo« atd.; »jednak« není »avšak,« zvláště ne v dovětě

připouštěcí, také »aliści« neznamená »avšak,« nýbrž »hle tu«; — »zapust« není »půst,« ale »masopůst«; — »zaraz dudy w miech« (103.) není »dudy ihned spustily,« nýbrž právě opak »dudy ihned přestaly«; — »proszek z fartuchów przy figurach« (108.) není »prášek z plen krucifixu,« nýbrž prášek z rouch (vl. zástěr) na soškách (totiž Panny Marie): neobláčejíť v Polsku krucifixů ve drahá roucha, ale ovšem sošky nejsvětější Panny; — »powązka« je »mlíčen« a ne »povázek« (?) — a podobných nezručností dalo by se ještě vytknouti více. Mimo to čítanka bohata je na tiskové chyby, jež čtenáři mnohé budou působiti nesnáze. — První část, která prohlédnuta byla znalcem p. Kolářem, jeví tedy jakýsi pokrok proti mluvnicím starším, druhou však částí svou kniha chvály ani přednosti před nimi nezasluhuje. *P. Š.*

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl III. „Ráj." (Č. d.)

Zpěv XXII. Opět jiní duchové přistupují k Danteovi; jeden z nich, sv. Benedikt, praví: tato hora, na jejímžto svahu jest Cassino, byla na vrcholu svém navštěvována lidem sklamaným a zlovolným (scházívaliť se tam pohané, by uctívali Apollina a Dianu; sklamaný, neboť sveden byl k modloslužbě nepoznav Boha pravého, a zlovolný, že nectil Boha pravého, nýbrž modly):

37. Ten vrch, Cassino hostí jeho svahy,
byl navštěvován na vrcholi svojim
čeládkou zklamanou a zlými vrahy;

já první hlásal jsem tam Boha pravého; tito druzi mojí jsou Makarius (V. stol. sestavil řeholi pro mnichy), Romuald (zakladatel řádu Kamaldulských) a pak bratří mojí (benediktini). — Dante ho prosí: pověz mi, Otče, mohu-li zasloužiti sobě té milosti, abych viděl tvůj obličej odhalený (nezahalený touto září)?

58. ... dej, ať zírá,
ač jestli hodna toho, duše moje
v tvář tvojí, kterou halí jasnost čirá!

a Petr odpovídá: tvoje přání vznešené se vyplní (ne v tomto, nýbrž až) v posledním kruhu (v empyreu), kde bude vyplněno všecko i mé přání:

61. ... vznešené to přání tvoje
to vyplní se až v posledním kruhu,
kdež každé, i mé, v své se vrací zdroje;

želí pak toho, že nynější členové řádu jeho velmi se uchýlili od kázně: hledíšli na počátek (řádu), a pak pohledněšli, kam (nyní) přišel (na bohatství a pýchu jeho), uvidíš, že z bílého černé se stalo (že z dobra stalo se zlo, že ctnosti jejich proměnily se v chyby opačné):

91. A setrváš-li při počátku prostém,
a uzříš-li, kam došlo to v jich pýše,
zříš, bílé černému jak bylo mostem;

pak vystoupili všickni duchové vzhůru po žebříku; a Dante praví: sladká paní (Beatrice) mne pouhým pokynem za nimi pošinula nahoru po žebříku, tak síla její zmohla mou přirozenost (tíhu těla mého):

101. Jak sladké paní kyn bych nepochopil,
jímž kynula mi výše ku žebříku,
svou vůli v její sílu hned jsem ztopil;

a vystoupili pak do osmého nebe, do nebe stálic.

Zpěv XXIII. Kristus Pán a Panna Maria u veliké záři sestupují obklopeni jsouce převelikým davem andělův a blažených; Beatrice praví Danteovi: hle, zástupy triumfu Kristova (zástupy blažených, kteří na nebesa vystoupili proto, že Kristus Pán nad smrtí zvítězil)! Hle, ovoce sebrané otáčením (působením) těchto sfér!

19. A Bice děla: V tomto okamžení
viz triumf Krista, viz teuto plod zžatý
z té sféry víření, v tom shromáždění!

tu poznamenává překladatel: »nesmrtelné duše nejsou vázané na prostor. Dante je rozdělil pouze na planety, aby jich zjevy učinil přístupnější a možnější«; sem tato poznámka nepatří.

Dante praví: jako Trivia (měsíc) v úplňku se směje (září) mezi nymfami věčnými (mezi hvězdami), jež ozdobují nebe na všech stranách, tak viděl jsem nad tisíci lamp (nad nesčetným množstvím duchů blažených) jedno slunce (Krista Pána), kteréž je všecky osvětluje, jako naše slunce (osvětluje) hvězdy nebeské; a skrze světlo živé prosvítala podstata zářící (člověčenství Krista Pána) tak jasně, že zrak můj jí nemohl snésti:

25. Jak v nocích úplňku Trivia skvělá
se v kruhu věčných nymf zářící směje,
hloub nebes jimiž ozdobena celá.
Na tisíci lamp slunce jak se skvěje,
jež zažíhá je, zřel jsem stejně, v žití
jak se sluncem a hvězdami se děje.
A živým světlem prokmitá a svítí
tak mocným jasem blýskající látka,
že nesnesa ji musil jsem tvář skrýti.

Dante pohledem na Slovo vtělené tak byl posilněn, že mohl snésti úsměv Beatrice (tato jest symbol vědy bohoslovné); archanděl Gabriel ve způsobu plamene sestupuje, aby korunoval Pannu Marii, načež Kristus Pán s Pannou Marií opět vystupují do nejvyššího nebe. Dante praví: královský plášť všech nebeských sfér, jenž dechem Božím a způsobem (dokonalostmi) jeho více vře a více oživen jest, měl nad námi svůj vniterný břeh (okraj) tak vzdálený, že jeho zjev tam, kde jsem byl, ještě mi nebyl vidný (první nebe pohyblivé — deváté —, jež jako plášť všecka ostatní nebesa zahaluje a jimi otáčí, a jež působením Božím více plane světlem a láskou, bylo mi ještě tak vzdáleno, že jsem ho nemohl ještě spatřiti):

112. Sfér královský plášť, který více plane
a oživuje se, čím boha vlivy
dech boží k němu žehnající vane,
Svých vnitřných břehů udržoval nivy
tak nade mnou, že jeho plápolání
jsem nepostihnul tam, kde stál jsem snivý;

proto nemohl zrak můj sledovati korunovaného plamene (Pannu Marii), jenž se zdvihal za Synem svým; blažení duchové zustávají pozadu, pějíce Regina caeli (vesel se, nebes Královno).

Zpěv XXIV. Beatrice žádá duchů blažených, aby poučili básníka: sv. Petr ho zkouší ve víře, an se ho na totó táže: předně, víra co jest? Dante vzývaje Boha o pomoc praví: milost (Boží), jež mi dovoluje, že vznešenému vůdci prvnímu (Petru) mohu vyznati (víru), dejž mi též výraz správný (mé víry vniterné):

58. Ta milost, jíž se mohu zpovídati,
já započal, takému bohatýru,
kéž myšlence mé ráčí výraz dáti;

zpovídáme se ze hříchův, a vyznáváme víru. Víra jest podstata nadějných věcí, a důvod neviditelných (»jest pak víra nadějných věcí podstata, důvod neviditelných,« Žid. 11, 1):

64. Jeť látkou nadějí všech víra svatá,
a toho důkazem, co nezří zraky;

předmět víry, ač neviditelný a smyslům nepřístupný, není smyšlený, nýbrž skutečný, neexistuje tedy jen jako případek (accidens) mysli naší, nýbrž jest podstata (substantia) o sobě jsoucí; a z této víry jako z prvých principů máme vycházeti dokazujíce další pravdy nadsmyslné.

Sv. Petr táže se za druhé: mášli také víru? Dante přisvědčuje; za třetí: odkud ji máš? Dante odpovídá: hojná vláha (milost Ducha sv.), jež rozlita jest na starých a nových pergamenech (v knihách nov. i star. zákona), jest úsudek (syllogismus), jenž mi ji (pravdu víry) tak dokázal, že všecko jiné (odjinud vzaté) dokazování se mi zdá býti tupé (slabé):

91. ... Příval rájské vláhy
svatého Ducha, jenž se rozlil proudem
na staré, nové pergameny, záhy
Mně objevil se ostrým býti soudem,
že každý důkaz s tímto v porovnání
mi tupým zdá se být a pouhým troudem;

za čtvrté: proč starý a nový zákon, jenž tě tak přesvědčuje, uznáváš za řeč Boží?

97. On: starý zákon s novým tvému zdání
když dostačí, kdo řek ti, prachu synu,
že boha vůle z nich se k lidu sklání?

Dante odpovídá: důkazem toho jsou mi událé skutky, jež nestaly se silou přirozenou (zázraky); za páté: odkud máš jistotu, že ty skutky se staly (skutečně)? Dante odpovídá: obrátil-li se svět ku křesťanství bez zázraku, byl by to takový zázrak, že všecky ostatní dohromady by netvořily ani stý díl jeho (jsou to slova sv. Augustina, o městě Božím XXIV, 5), neboť chudoba a pokora byla tvá jediná zbraň (jíž jsi pohany ku křesťanství obrátil):

106. Bez divu svět že obrátil se hravě
ku křesťanství, ten zázrak pouze stačí,
že jiné stý díl jen jsou v jeho slávě;

original praví: kdyby se byl svět obrátil bez zázraků, byl by to největší zázrak; překlad však praví: že se obrátil svět bez zázraku, to jest největší zázrak; za šesté: co věříš? a z jakého důvodu? Dante odpovídá: věřím v Boha jednoho, jediného, věčného, jenž

láskou a touhou pohybuje celým nebem, sám jsa nehýbán (viz Aristot. metafys. XII. 7): důvodem toho jsou mi nejen důkazy fysické a metafysické (z rozumu, a to ze světa viditelného i zásmyslného), ale i důkaz autority spisovatelů bohoduchých, kteří napsali to, co Duch sv. jim vnuknul (tedy obojí důkaz):

133. Ne fysika s metafysikou nutí
tu víru vyznávat, leč pravda vroucí
jest svědkem jí . . .

překlad tedy praví opak: nedokazuje rozum, nýbrž autorita; ale Dante v tomto přihlíží k Aristotelovi, jenž zřejmě z rozumu dokazuje, že Bůh jest jeden, jediný a věčný, a že jako poznané a kýžené pohybuje vším vesmírem: Dante pokračuje: a věřím ve tři Osoby věčné, a věřím, že tyto jsou bytnost tak jedna a tak trojí, že snese »jsou« i »jest« (že můžeme o ní mluviti v čísle jak jednotném tak i množném):

139. V tři věřím věčné osoby, jež spjaly
se v jednu bytost, jedinou a trojí,
že „jest“ a „jsou“ na sebe právem vzaly;

tři osoby, spjaté v jednu bytost, by nebyly tři osoby, nýbrž pouze jedna; o tomto tajemném spojení Božím (tří Osob v jedné bytnosti), o němž jsem právě se zmínil, pečeť do mysle mi dává (důrazně poučuje) mnohokráte sv. evangelium (zjevení či důkaz autority, a nikoli důkaz rozumový, neboť rozum tohoto vystihnouti nemůže):

142. A božství skrytá bytost, o níž moji
zvěst slyšel's, mému duchu pečeť dává,
že písmo pravdivé jest v řeči svojí;

tedy Bůh dosvědčuje, že písmo jest pravdivé!

Zpěv XXV. Sv. Jakob vyptává se Danteho na naději: rci mi, co jest naděje, máš-li ji, a odkud k tobě přišla? Na druhou otázku odpovídá Beatrice: církev nemá mezi syny svými druhého, jenž by větší nadějí byl obdařen než tento; na prvou a třetí Dante sám odpovídá: naděje jest jisté očekávání slávy budoucí, a pochází z milosti Boží a zásluhy (člověka) předchozí (výměr to Petra Lombarda: »spes est certa exspectatio futurae beatitudinis, veniens ex Dei gratia et meritis praecedentibus,« lib. sent. III, 26; víra vzniká z milosti, naděje i z milosti i ze zásluhy):

67. Jest naděj čekání, mé rety děly,
na příští slávu a ji milost Boží
a zásluha si v srdci vystavěly;

toto světlo (naděje) mi přichází z mnohých hvězd (spisovatelův a prorokův), ale první ji v mé srdce vlil nejvyšší pěvec Boha nejvyššího (David: »doufati budou v tebe, kteříž znají jméno tvé,« žalm 9, 11), a kdož by toho nevěděl, má-li víru mou (který souvěrec, křesťan by toho nevěděl)?

75. kdo nezná je, zda vírou mou jest jatý?

Sv. Jakob se táže: co ti slibuje naděje? Dante odpovídá, že duše vyvolených ve vlasti své (v nebesích) budou oděny dvojím rouchem

(blažeností duše a oslavením těla). — Na to přistupuje k Danteovi sv. Jan evangelista, jenž praví, že tuto jest jen duše jeho a nikoliv i tělo (jak mnozí se domnívali); lesk sv. Jana tak oslnil Danteho, že neviděl Beatrice vedle stojící.

Zpěv XXVI. Sv. Jan ho zkouší o lásce: kam čelí láska tvá (k jakému cíli poslednímu)? Dante odpovídá: to dobro, jež blaženým činí tento dvůr, jest alfa i omega (začátek i konec) všeho písma, jež mi láska čítá buď slabě buď silně (Bůh jest jediný předmět lásky mé, ať slabě neb silně po Bohu toužící):

16. To dobro, jímž dvůr tento požehnaný,
jest A i O všech písem, láska čítá
mi hlasitě i tiše z každé strany;

a poznamenává tuto překladatel: »Bůh, který jest původ a cíl každé lásky, ať již vyššího neb nižšího stupně,« tož by byl též cíl oné »duševnější lásky,« o níž se překladatel »Oč.« XXVII. pozn. 8. zmiňuje!

Sv Jan se táže: kdo namířil luk tvůj k takovému cíli? Dante odpovídá: filosofické důvody i autorita; neboť dobro, pokud dobro, jakmile je poznáme, ihned lásku v nás zníti, a to tím větší, čím více dobra v sobě obsahuje:

28. Neb dobro, jak dalece dobřem bývá,
tak vznítí lásku a vždy stále věčí,
čím výtečnosti více v sobě skrývá;

protož každý, kdo tuto pravdu, na níž důkaz spočívá, pozná, miluje Boha, dobro nejvyšší, neboť vše ostatní dobro, od Boha rozdílné, jest jen slabý paprsek dobroty jeho: tak mi praví rozum; mimo to mi tak praví filosof (Aristoteles neb Platon); a Mojžíš, žádající sobě viděti tvář Boží, dostal v odpověď: »já ukáži tobě všecko dobro« (Exod. 33, 19); a tak mi pravíš i ty sám na počátku zvěsti své (evangelia svého); sv. Jan se táže, zda ještě jiné pohnutky ho k lásce Boží přiměly, a Dante odpovídá: všecky pohnutky, jež vůbec srdce k Bohu obrátiti mohou, sešly se v (této) lásce mé; neboť že svět jest i že já jsem (t. že Bůh vše z lásky stvořil), bolestná smrt Krista Pána (že z lásky nás vykoupil), a blaženost věčná (kterouž z lásky nám uděliti chce), jíž každý věřící očekává: vše to mne od chybné lásky odtrhlo a obrátilo k lásce pravé; a tvory miluji tolik, kolik dobra Božího v sobě mají. Sbor blažených na toto vyznání třikráte zapěje »Svatý!«

Dante nabyv opět zraku, spatřil čtvrtou záři, t. Adama, jenž mu praví: příčina, že z ráje byl jsem vyhnán, není jedení ovoce samo sebou (neboť toto samo v sobě nic zlého není), nýbrž jedině, že jsem překročil meze (Bohem ustanovené, t. že jsem tak učinil proti vůli Boží):

115. Ó synu, věz, že jedl jsem, on praví,
se stromu, samo nebylo tak hříchem,
spíš neposlušnost a vzdor pohrdavý;

dle znění překladu obojí jest hřích, jenom že jedno více, druhé méně. Řeč, jíž jsem mluvil, pokračuje Adam, při stavbě babylonské věže

zanikla, neboť neplynula z přirozenosti lidské, nýbrž z rozumu a vůle; přirozeno jestiť člověku toliko, by mluvil, ale mluviti tou neb jinou řeči, to příroda vám dle libosti vaší zanechala:

130. Řeč lidská vždy dle přírody se řídí,
leč zdali tak či jinak přenechává
vám příroda, jak vám se tu líp vidí;

tedy řeč lidská vždy dle přírody se řídí, ale jednou tak, podruhé jinak; což to má býti? (P. d.) *Dr. V. Šimanko.*

Pestré cesty po Čechách. Společnou prací Matěje Broučka, prof. Vojtěcha Bořivoje Kostlivého, Václava Maliny, Dra. Dagoberta Špičky, Jana Vraného, Orlanda Furiosa, Břetislava Boubínského, Violy Těšínské a jiných učenců a spisovatelů domácích rediguje *Svatopluk Čech.* Illustruje Viktor Oliva. Díl I. V Praze 1891. Nakl. F. Topič. Str. 252. Cena 2 zl. 40 kr.

Přehled obsahu v pravdě pestrého jest asi tento: V úvodní kapitole vydavatel (Sv. Čech) smlouvá s panem Broučkem cestu, za netajeného odporu Broučkovy hospodyně; Brouček uvolí se podniknouti cestu do Plzně, maje prý tam »známého« — Salzmanna. Na popis kraje mezi Prahou a Plzní ležícího a vůbec na bližší zprávy potřebí jiných spolupracovníkův. Jednoho podnikateli domácí pán hned dohodí ve svém nájemníku prof. Kostlivém, kterémuž suchopárnému vědátoru přidá podnikatel za druha básníka Vraného; tento hned po úvodě vkládá nadšenou báseň »Čechám.« Prvá část úvodní kapitoly, právě popsaná, jest velmi rozmarná, jakož i zpráva o cestě prof. Kostlivého. Druhá, jež obšírně vypisuje, »pro koho tato publikace není,« se nese trochu dryáčnicky, asi jako žertovné inseraty, a vtip její jest místy hodně nucený; takhle na obálce by ještě ušla. Vůbec nezamlouvají se místa, na nichž převládá žert jaksi schválný, nezřídka i násilný, jak jej viděti už na nápise díla: jsou to přísady až příliš prozrazující, že nevzrostly ze samé věci, nýbrž že zevně jsou vnuceny.

Hlavní cíl pouti Kostlivcovy vytčen už v úvodě: chce na dějišti samém stopovati nález Rukopisu královédvorského; jméno »Vaňura,« které se mu v krajině tamní namane u jakéhosi krejčíka, má jej vésti na stopu. Při cestopisu jeho, napsaném ovšem od hlavního podnikatele, sotva ze smíchu vycházíš, ačkoli v nešťastné příhody ubohého pedanta toho stále vplétají se ostré šleby do našich národních, politických i literarních poměrů, a při kterých by zhusta nemělo býti do smíchu. Všední nehody ve vlaku, na vsi, nedorozumění vzešlá z professorovy klassické a starožitné češtiny, časté údivy nad domnělými přednostmi našeho lidu a zvykův jeho, pedantství a neobratnost professorova atd. vylíčeny tu velmi názorně a obratně; zvláštní episoda jest jeho rozmluva ve vlaku s Číňany o svéráznosti naší. Úsměšek spisovatelův rozestírá se takořka nade vším, co v této části se objevuje: vycítíš ale z něho při jisté pozornosti, že neposmívá se věci samé, jak by se povrchně zdálo, nýbrž krajnostem a přemrštěnostem. Pravda ovšem jest, že tu nejednou i správná věc ostřím sarkasmu jižjiž jest zasažena: tak v úvodní kapitole, tak

i na prof. Kostlivém. Vykládati úmysly spisovatelovy, jaké měl při díle svém, bylo by nemístno: z velké části jsou zajisté zcela zřejmy, a kde nejsou, tam by nezbývalo, leč také — vnášeti a podkládati, jak už při spisech Sv. Čecha bývá.

Básně J. Vraného jsou sice pěkné, květnaté popisy a líčeně, propletené vzpomínkami dějinnými, ale neobyčejnou hodnotou nevynikají; zvláště zajímava jest mezi nimi báseň »na Valdštýně,« v níž uložen kus aesthetiky básníkovy starého idealního rázu, vyvolaný vzpomínkou na K. H. Máchu.

Druhá část obsahuje něco ze svéživotopisu V. Maliny. Vyjma některé význačné rysy z doby předbřeznové, má význam více osobní, jenž ovšem přátelům a ctitelům básníkovým bude nemalý; mimo krajiny české zavaděno tu též o Kroměříž, kde byl otec básníkův úředníkem říšského sněmu. Spisovatele v prvé části vtipem a posměchem sršícího bys tuto nepoznal: klidně, sladkobolně, ba i trudně plynou vzpomínky, mezi nimiž jen málokterá dovádivě povyskočí. Obrázkův Olivových v této části bychom raději neviděli, alespoň obrázkův osobních.

Stavba a seřadění příhod jest obyčejně přirozeně z věci samé provedeno; jenom někde bylo potřebí obratu zcela umělého. Charakteristika obou cestovatelů, z nichž Vraného brzy odloudila jakási pojizerská víla, i ostatních osob jest podrobná a zdařilá; Vraného více šetřeno, i jest jako pravý romantik poněkud mlhavější. Venkovské postavy a výjevy jsou rozkošné.

V našich okolnostech dílo to, obsahem a směrem tak zvláštní, jménem spisovatelovým i rozsahem a úpravou jest pozoruhodno. Zdali jest jen kusem retrospektivní výstavy pro podívanou a pro zasmání, či znamená-li také jaký rozhodný skutek v literatuře — jak u Čechových děl uvykli jsme připomínati — nebudiž rozhodováno. Zajisté mnoho pravdy vážné s úsměvem i s posměchem tu pověděno, byť také žihadlo posměchu nebylo vždy v pravém bodě nasazeno a vlastní jádro věci jím zasaženo. *P. Vychodil.*

„Repertoir českých divadel.“ XXV. *M. A. Šimáček:* **Svět malých lidí.** Obraz ze života cukrovarských dělníků ve 4 odděleních. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 96. Cena 48 kr.

Skladba tato nechce býti posuzována jakožto drama, nýbrž jakožto pouhý obrázek rodinného a továrního života dělníkův a dělnic cukrovarských; nejvyšším cílem jejím prý byla »pravdivost a v mezích daných dosažitelná úplnost.« Základní osnovou jest poměr manželů Strouhalových. On, nadtopič v cukrovaru, nechce pustiti ženy své do práce cukrovarské, kterou od počátkův jejích sám zakusil; »děti jeho nesmějí nikdy mít takové nelidské mládí« jak on, vypravuje dělníkům mezi svým životopisem. Vymlouvá jí všelijak úmysl její, dáti se zapsati do továrny: nádenničení pro ni se nesluší, zanedbá domácnost — vše marno; Strouhalka odchází do cizí továrny, když v této nemůže býti zapsána, neboť chce aspoň na své dvě dítky z prvého manželství

vydělati, nechce zaháleti. Jak později se vyznává, byla za prvého manželství hlavou rodiny vlastně ona: její vůle se dála, ona prací svou živila celou rodinu i s mužem darebou, »nenaučila se poslouchat« a »co to je, udělat někomu něco z lásky,« tomu se nenaučila. K tomu sebepoznání došla teprve v nesnesitelném ovzduší onoho cizího továrního bytu (kasárny), kde bývala s dětmi svými a jinými dělníky rozličného zrna: tam poznala rozhárané poměry rodinné, a když ji považovali za pustou poběhlici, »pocítila, že není muž,« a nezvratně rozhodla se vrátiti, když už potají byla skrze prostředníky hleděla muže usmířiti. Strouhal ji byl propustil se vztekem (»kouska smyslu nemáš pro něco lepšího«), poukazuje na děti (»vždyť to bude jejich zkáza«); časem ovšem se mu po ní zasteskne, neprotiví se, aby přišla, ba když jeden dělník v továrně nešťastně za své vezme, chce pro ni sám, neboť nespořádaná rodina dělníkova přivede mu asi na mysl vlastní jeho domácnost. Leckterou štiplavou poznámku bylo mu také zaslechnouti, jako jeho ženě. Ale když ona přijde, div jí nevyžene nazpět; domluva je dosti dlouhá, a výsledek její kolísá; pláč manželčin konečně zvítězí i nad podezřením. Myšlenky na továrnu docela vyžene smrt manželky jiného dělníka, který z mamonu nechal se jí udřít i s dítkami v továrně.

Nákresem tím podán zároveň obsah i děj skladby, oživené četnými vedlejšími výjevy, které spis. snažil se alespoň poněkud »sdramatisovati,« t. j. v příčinnou souvislost se hlavním dějem uvésti; ovšem jsou některé také zcela mimo takovou souvislost, určeny jsouce očividně na to, aby dosaženo bylo oné úplnosti osob i života továrního, kterou spis. také si položil za cíl (na př. některé příběhy při práci), jiné pak jsou aspoň povahopisné (povídkářské vypravování a životopisy). Kdo hledá v obraze tom úplný obraz života továrního, jest ovšem už napřed odbyt poznámkou úvodu, že to jen úplnost v těch mezích dosažitelná; zdá mi se ale přece, že býti ještě méně té úplnosti bylo by více umění. Odpadla by tím některá podrobnost, na př. z peleše továrních dělníků, celku dramatickému nikoli na škodu. P. spis. bral, jak se říká, z hromady, a nakupil podrobností příliš mnoho; skladba jest rozhodně více romanová a více divadelní, než umělecky dramatická.

Působivých prostředkův užívá spis. hojně, a silných, jak u zvolené látky jest přiměřeno; některé příliš drastické chce podle přidané opravy míti změněny. Vytýkána skladbě jakási hrubost, do níž realismus spis. místy skutečně jižjiž zabíhá; ale samy postavy tovární, zakrytá mrtvola přes jeviště nesená nejsou toho správné důvody, a jinak počíná si spis. většinou s obratností neb raději se zdravou přímostí, veškeré chvály hodnou, neodhaluje hrubších stránek pro ně samy, nýbrž jen tak, že samozřejmě se vyskytují a proto neurážejí. Takovou pravdivost snadno sneseme, ba právě ona jest žádoucí tam, kde běží o společenský význam literatury. Že i jinak obrázek jest — podle úmyslu spisovatelova pravdivý, můžeme zkušenému skladateli věřiti do slova, nemajíce ve skladbě samé ni nejmenšího protidůvodu. Ale básnická pravdivost, totiž pravděpodobnost vniterná není tuším už tak pevně sestrojena, a to na hlavní postavě, manželce Strouhalově, v rozhodné části, která

vede ke srážce dvou protivných vůlí. Nadtopiči Strouhalovi rozumíme, proč nechce ženy své pustiti do práce nádennické; ale nad její umíněností se pozastavujeme trochu nedůvěřivě. Spis. snaží se tu co nejlépe odůvodňovati: v předešlém manželství vedla vládu, živila svou prací rodinu, chudobná s dvěma dítkami vzala si Strouhala, lidé jí toho štěstí záviděli a vyčítali — avšak naproti tomu byla ona také už před prvým sňatkem známa se Strouhalem, jenž nyní jen splnil svoji dávnou touhu, pojmout ji za manželku a nedával jí ani sebe méně cítiti, že by se nějak byl k ní ponížil. Postava Strouhalčina v té stránce, na které celý rozvoj děje spočívá, nezdá se býti psychologicky pravdiva. Není sice s tak výstřední individualností podána, jak obdobná postava v »Duši továrny« (v letoších »Květech«), ale v obraze dramatickém, kde potřebí rázněji motivovati, aniž jest na to tolik pomůcek, jako v povídce, zdá se i tato nepodobná zvláštnost býti vadnou.

Sloh jest přirozený, postavám přiměřený; Strouhal mluví poněkud výše, než bychom z počátku očekávali, ale on mnoho zchodil a zkusil. Německá slova v ústech dělníků charakterisují sice naši dvojjazyčnosť, ale jsou jinak zbytečna. — »Obraz« tento i přes vytčenou jednostrannost jest dílo vážné a cenné. *P.*

— — XXVI. *Antonín Lokay:* **Růžová pouta.** Veselohra o 3 jednáních. Str. 106. Cena 50 kr.

Druhá žena bohatého pekaře uvěsila mu »růžová pouta,« v nichž jeho majetek i osobní svoboda béře za své: chce muže vzdělati, zve do domu vznešenou společnost, utrácí peníze atd. Starý přítel pekařův se synem vyléčí ji z choutek jejích: vydávají se za lékaře — jsou též jen pekaři —, poněvadž nechce dcery pekařovy dáti leč doktorovi. Jidášskou úlohu hraje úplatný žid.

Obšírněji popisovati a probírati obsah, »veselohra« asi nežádá; je to spíše arenní švanda, nad níž se dosti nasmějeme i pozlobíme. Mnohý rys postav zachycen velmi šťastně, ale souhra děje jest prostě nemožný konglomerat — mírně řečeno. Divadelní stránka jest obratně provedena, ale dramatické a literarní ceny skladba nemá. »Omylové« veselohry takového druhu jsou a zůstanou vždy jen pouhým omylem. *P.*

Obrazy z kulturních dějin českých. Sestavil *Josef Svátek.* Díl první. V Praze 1891. Nakl. J. Otto.

Zajímavý obsah snůšky jest tento: Habsburkové a český jazyk. Poslední dnové Rudolfových sbírek v Praze. Cesty na Sněžku. Stradové z Rosbergu. Alchymista Kelley v Čechách. K dějinám poštovnictví v Čechách. Jak trestali padělatele mince v Čechách. Vzbouření lidu selského v Čechách r. 1680. Poustevníci v Čechách. Slavnost »střílení ku ptáku« v Čechách. — Vyznati dlužno, že upoutají mnohé z obrazů těch čtenářů svým svěžím líčením, a že jimi i poučiti se i pobaviti možno. Materialu namnoze použito zde nového, posud neuveřejněného a pro širší kruhy nepřístupného, čímž cena kulturních obrazů

Svátkových tím větší jest. K nejzajímavějším statím náleží »Poslední dnové Rudolfových sbírek v Praze« — nikdo jí bez hlubokého pohnutí nepřečte. Vůbec jednotlivé obrazy samy o sobě — neníť mezi nimi žádné vniterné spojitosti — člověku se zamlouvají, tak že slušno knihu tu české veřejnosti doporučiti. Jen škoda, že i Svátek sem tam se obejíti nemohl, aby nějakou v naši době tak oblíbenou antiklerikalní poznámku také ve svůj spis nevpletl. Místy sloh jest neurovnaný.

J. Tenora.

Šípkový keř. Napsal *Alois V. Velich.* V Praze 1891. Nákl. vlastním.

Prvotiny své rozdělil p. spisovatel ve čtyři oddíly. jimž hledě k obsahu dal nadpis: I. Květy, II. Trny, III. Ostny a IV. Šipky. Na četných místech prozrazuje se určitě nadání básnické, ani moci nad formou zevnější nevyjímaje. Ale čtvrtý díl velice nebásnicky zaráží. Dostačí uvésti ukázku o samovraždě:

Myšlenky samovrahovy.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo, osud-li ho mučí,
skon zrychlí svůj a vrhne se
vln dravých do náručí.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo náhle bol svůj ztiší
a lokem jedním vypije
v ráz jeduplnou číši.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo zlořečí a kleje,
a když i to ho omrzí,
dá hlavu pod koleje.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo okrádá a šálí,
a potom hlavu prožene
si z revolveru kulí.

Ďas vzal to žití! dobře má,
kdo prodá život draze,
a dřív se hodně vybouří
než skončí na provaze.

Toť »poesie« trochu divoká, svědčící o duševním rozpoložení, jehož nechceme pravým jménem pojmenovati. Ovšem na konec odnese to — zcela moderně — zase Bůh:

Ne, nevěřím, že šťastným býti mohu,
že v žití mém mi ještě naděj kyne.
Co zbývá mi?... jen rouhati se bohu,
a tupě zřít, jak z ran mých
krev se řine. (Str. 45.)

Pryč s vivisekcí, hlas rce kněží, mnichů,
již proti lidstva brojí svobodě,
a sami proti sobě, přírodě
se největšího dopouštějí hříchu.
Pryč s vivisekcí. (Str. 54.)

V poslední ukázce hlásí se p. spis. jakožto kandidat lékařství, který očividně o záhadách přírody života velice málo samostatně přemýšlel a jen prvého nápadu choré obrazivosti poslouchá. *K. V.*

John Stuart Mill: **O svobodě.** Přeložili *H. Kosterka* a *V. Petrželka.* V Praze 1891. „Vzdělávací bibliotheky“ sv. 5. Str. 184. Cena 70 kr.

»Předmětem spisu jest svoboda občanská nebo socialní: přirozenost a hranice moci, která může býti zákonitě provozována od společnosti nad jednotlivcem« (str. 5.). »Jest předmětem tohoto spisku hájiti velmi jednoduchou zásadu, že jediným cílem, který může lidi oprávniti jednotlivě nebo hromadně omezovati svobodu v konání někoho jiného, jest sebeochrana« (str 8.). Spisovatel jest rozhodným obhájcem svobody jednotlivcovy proti společnosti; v úvahách svých především chce zlomiti účinek zvyku na názor o poměru jednotlivce a společnosti.

Pojem »svobody občanské,« o které spis jedná, stanoven tu jen mimochodem. Podle způsobu spisovatelova, jenž výměrům a vůbec školskému směru dokazovacímu se vyhýbá, nebyla by to vada, a také proto ne, že v takových předmětech nesnadno přesný výměr učiniti: ale pro úvahy jeho je to nemálo osudno, poněvadž nevíme, co vlastně chce, kde vlastně ta »přirozenost a hranice« společenské moci nad jednotlivcem počíná a přestává Na str. 151. konečně se praví: »svoboda spočívá v konání toho, co si kdo přeje«; hned ale, jako častěji, vylučují se z toho dítky, opilí, šílení a pod., kteří také »si něčeho přejí,« aniž by jim to smělo býti dovoleno. Na str. 107. v poznámce mluví se o svobodě jakožto »právu každého individua jednati ve lhostejných věcech, jak se mu zdá dobrým dle jeho úsudku a náklonností«; ano, jenom jaké jsou ty lhostejné věci?! Avšak spis. o nich snad mluvil už dosti obšírně — probíraje zásady i případy v tomto pořadí: O svobodě myšlenky a slova; o individualitě jakožto o jednom prameni blahobytu; o mezích autority společnosti nad individuem, a posléze přidává Upotřebení, které při té nejasnosti zásad nejvíce zajímá, ale nejméně uspokojuje. Přeji ostatně každému, aby mu ze spisu vzešlo více a lepšího světla o mezích té svobody, nežli mně se stalo; bojím se, že spis. hájí často nevázanosti místo svobody. Směti a moci to, co rozumně kdo chce — dosavád k pojmu svobody dostačí. Nejširší volnosti žádá spis. »myšlence a slovu,« vlastně širší myšlence nežli slovu; méně volnosti už dopřává konání. Tamto jest mu důvodem, že pravda sporem jen získává, kdežto mínění společnosti, proti kterému se nedovoluje mysliti a mluviti, osobuje sobě neprávem neomylnost, umlčujíc protidůvody, aby nebylo přinuceno se opraviti.

Nevím, zda-li jest v Anglii též ono nepříliš jemné pořekadlo, že »jeden hlupák dovede se tázati více, než deset mudrců dovede zodpovídati.« Spis. »hledí na užitečnost jako na poslední instanci ve všech otázkách mravních, ovšem na užitečnost v nejširším smyslu« (19) a uznává též, čemu theologové říkají »bona fides,« totiž co neplyne z přesvědčení, že jest hříchem (Řím. 14. 23). Ani užitečnosti ani osobnímu přesvědčení není volností diskusse v tom širokém rozsahu poslouženo, i myslím, že názory katolickými (»in necessariis unitas, in dubiis libertas«) jest o individuum a jeho (mravní) »blahobyt« mnohem lépe postaráno. Vždyť i mezi učenci jdou spory do nekonečna, aniž pravda jimi čeho nabývá — leda snad nesprávných znetvořenin — a oni sami na ně žalují; teď ještě ať každý volně disputuje o »víře v boha (sic) a život posmrtný (38)!«

Základní omyl spisovatelův jest, že všechny druhy společnosti (církev — stát — řády — člověčenstvo atd.) staví na roveň co do vlivu na jednotlivce, poněvadž pojímá společenské poměry vesměs příliš zevně a povrchně. Nikdo neupírá, že usus mnohdy jest tyrannus, ale stejně jisto jest, že »hranice moci« společnosti nad individuem nemohou býti neurčovány přirozeným poměrem vzájemné pomoci a podpory: není každému dáno býti vším, a jako dřívější věky mnoho

vykonaly za nás, tak i společnost koná mnoho za jednotlivce, jenž podle svého stupně si to osvojuje. Jsmeť do jisté míry všichni dětmi, nevědouce, co nám jest užitečno!

Spis. jest upřímný a přednáší námitky proti svým naukám zcela zjevně; kdo oboje trochu dovede stopovati (v překladě mi některé věty ostaly nejasny), dá z pravidla za pravdu — námitkám. V kasuistice není spis. valně šťasten; vybírá sice případy pádné, ale nešťastně je řeší. Zevnější zdání jej svádí k úsudkům křivým. Důvodům z častého zneužívání dává mnoho váhy proti věci o sobě správné, neb aspoň ne jistě nesprávné. Mimochodem řečeno, zastává se poroty, poněvadž není státní; odsuzuje zákaz, prodávati volně jedy; schvaluje potřebu občanského souhlasu ke sňatku(!!); zavrhuje zákon o svěcení neděle atd., odůvodňuje vše ze široka, ale předpojatě. Při individualitě podáno několik případných poznámek o originalnosti, ale zase jednostranně věc rozhodnuta. Originalita jest zajisté cenná vlastnost, ale jenom k pokusům, kde netřeba míti jistoty: jinak jest potřebí jakési ustálené »neomylnosti,« ať si proti ní St. Mill v theorii bojuje jak chce. O náboženských otázkách mluví ovšem často, neboť celý spis více méně pohybuje se ve mravovědě, kdež náboženství obejíti nelze; Mill chová se k němu vesměs odmítavě: »Deorum iniuriae diis curae« (142). »Vedle ethiky výlučně křesťanské musí existovati ještě ethiky jiné, aby provedly mravní znovuzrození lidstva« (str. 80.); ó běda! Ve středověku prý síla individuality byla větší než nyní; rád věřím, ale tak, jak si ji spisovatel myslí, nevznikal z ní blahobyt, a kde z ní vznikal blahobyt, ta nebyla, jak spis. sobě ji mysli. O zařízeních církevních nemá spis správného ponětí, a nad to zásada užitečnosti a nepoškozování druhých slavnému logikovi zadrhla leckdy logickou žílu až k nedůslednosti, kde měl jednati o věcech sobě nemilých.

Kdo v kontroversích vidí spásu člověčenstva, má tu dosti látky na mluvení o všemožných věcech státních, církevních i vědeckých; státních jsem pominul, hledě jenom k některým zásadám o dvou posledních. *P. Vychodil.*

Knihovna lidu a mládeže.

Hlasy katolického spolku tiskového. Ročn. 1890. čís. 2. „Pro víru oteckou." Dějepisný obraz. Napsal *Alois Dostál.* V Praze. Str. 90.

Dva jezdci vrátili se po bitvě na Bílé Hoře po mnohých letech pod rodné střechy. Ale netrvalo dlouho, oba bojovníci, mladší Josef i starší přítel jeho Skokan, prozradili se, že ve vojnách pozbyli víry a stali se — kalvinisty. Rodiče Josefovi byli z toho těžce zarmouceni a matka jeho nepřestávala Boha prositi, aby zbloudilý syn v lůno církve katolické se navrátil. Starší Skokan již i modlitebnu v osadě Ježovicích si zařídil, věřící všelijak lákal a k nevěře sváděl, ale — nesvedl. Duchovní správce osady, ctihodný stařec P. Skalský, záhy odstranil nebezpečí, poučiv účinně věřící, že víra otecká jest jediná ta, již přinesli sv. věrověstcové, Cyrill s Methodějem, za niž vykrvácel

sv. Václav a k níž se vždycky hlásili předkové, že je to výhradně sv. víra katolická. Pomáhá mu při tom děd Míchal. Jejich společnému úsilí se podaří svedeného Josefa odloučiti od Skokana, jenž chtěl z nové víry jen těžiti, státi se kazatelem »čistého« evangelia a pohodlný život si pojistiti. P. Skalský ve svém příbytku skrývá po nějaký čas svedeného, vyučuje sv. náboženství, a zbloudilý syn k nevýslovné radosti rodičův odřekne se bludův a navrátí se do sv. církve. Skokan, jenž zlé símě nevěry po horách rozséval, jest vydán úřadům, načež se odstěhoval. — Podobný obraz dobře se hodí mládeži a lidu v krajinách, kde jest mu žíti s jinověrci. *Fr. Koudelka.*

Úvahy a ukázky methodické z oboru škol mateřských. Napsala *Božena Studničková,* řídící pěstounka při městské mateřské škole v Praze. Urbánkovy „Bibl. paed." sv. 164. V Praze 1891. Nakl. Fr. A. Urbánek. Cena 80 kr.

Po předmluvě a básni »Děcko« následuje 11 úvah a 11 ukázek methodických. Kniha zakončena jest úryvkem básně »Z těch rajských zjevů.« Úvahy všechny jsou případné a mnohé by zasloužily, by čteny byly nejen pěstounkami a učiteli, ale i širším obecenstvem. Zasluhujíť řádného uvážení. Tak na př. stať »O škádlení a zlobení dětí.« Také methodické ukázky jsou celkem zdařilé a obsahují mnohé vhodné pokyny nejen pěstounkám, ale i rodičům. Výstražné obrázky jsou v článku »Jak se nemá s dětmi žertovati.« »Methodickým ukázkám« mohli bychom vytknouti přílišnou délku. Tak dlouhý rozhovor by zajisté malé dítky unavoval a pozornost jejich příliš napínal. Nemyslíme, že by pěstounka rozhovor takový bez rozčlánkování podávala. Rozdělení v několik přiměřených oddělení jest zde nutné. Celkem však podává kniha »Úvahy a ukázky methodické ze škol mateřských« srozumitelným slohem mnohé pěkné pokyny těm, pro něž psána jest. Můžeme ji odporučiti. Úprava slušná. Cena mírná. *J. A.*

Prostonárodní říkadla. Vybral *J. Procházka.* V Praze 1890. Nákladem „Českého knihkupectví a antikvariatu" Dra. Fr. Bačkovského. „Dětské knihovny" č. 2. Str. 48. Cena 15 kr.

Knížečka tato bude žákům vítanou četbou: rozesměje a rozveselí zvláště menší čtenáře. Ačkoli sbírka ta uvita je z prostonárodních říkadel v Čechách zdomácnělých, nicméně jsou mnohé z nich i nám Moravanům dobře známy. Hned prvou: »A-B-C-D kočka přede...« zná téměř každý žáček nováček. Podobně známy jsou: »Škádlivé odpovědi,« »Kterak dne přibývá,« »Jistá pravda.« »Desatero vran« a j. v.

Mezi říkadla přijaty jsou i kratinké téměř všude zobecnělé písně, jako: »Pražská Němkyně,« »Lenoch,« »Cimbál,« »Starý tatíček« a mnohé ještě jiné. Popěvek »Zedník« (str. 13.) zpívá se na Moravě následovně: »Pec nám spadla, pec nám spadla, kdo pak nám ji postaví? Starý zedník (někde též »pecák«) není doma a mladý to neumí.« — Cvičení ve výřečnosti na str. 8. má zajisté dobrý účel, ale předposlední úloha je příliš těžká i pro ohebnější jazyk dokonalých mluvků. Čtenáři, vyslov rychle aspoň desetkráte tento úkol: »Rozprostovlasatila-li se

dcera krále Nabuchodonozora čili nerozprostovlasatila?« — Počítadla přede hrou jsou i nám známa; ta líbiti se budou našim hochům jakož i říkadla při otloukání píšťalek.

Když p. sběratel užívá v říkadlech forem lidových a přípon dílem již zastaralých dílem místních jako na str. 6., 7., 9., 27. a jinde, měl též na str. 12. užiti superlativu »nejtenčí« jak ho lid užívá, a to již k vůli rýmu »krejčí.« Vždyť na str. 1. nic se p. sběratel nerozpakoval k vůli rýmu ponechati: »... když mně je (jablíčka) tatíček koupí a mamička oloupí« (místo oloupá). A přece mění se tím i význam slovesa! Myslíme, že kde toho potřeba, může se i prostonárodní říkadlo přizpůsobiti poněkud mluvě spisovné a že tudíž nebylo třeba na str. 26. psáti: »voly ji vypily.«

Sbírečka ta skládá se ponejvíce ze žertovných říkadel a veselých popěvkův a žákům se jistě líbiti bude. Hodí se dobře do školní knihovny pro první a druhý stupeň. *J. Horák.*

Úsměvy mládí. Napsal *Fr. Vl. Krch,* učitel. V Praze 1890. Nákladem „Českého knihkupectví a antikvariatu“ Dra. Fr. Bačkovského. „Dětské knihovny“ č. 3. Str. 48. Cena 15 kr.

Nejlépe se osvědčují knížky, které jsou psány určitě buď pro první, buď pro druhý nebo pro třetí stupeň. Míchati vyprávěnky nejmenším žákům přiměřené s povídkami větší bystrosti rozumu vyžadujícími a naopak se nikterak nedoporučuje. — Když jsme přečetli prvé listy z této knížečky, byli jsme jisti, že je psána pro stupeň nejnižší, ale pak objevily se povídky, s jichž porozuměním zápasiti by musily i děti 12leté. Sám p. spisovatel musil k jedné — »Schůze klobouků« — připsati: »Povídku tuto nesmí (snad nemá) žádný hoch čísti sám a žádné děvče samo! Jenom s tatínkem nebo s maminkou.« Úmysl vyprávěnky té jest dobrý, ale obáváme se, že ani mnozí rodiče smysl toho nepostihnou.

Knížečka obsahuje mnohé věci zajímavé a veselé, jako: »Jídelní lístek,« »Žertovné noviny,« »Příhoda v lese« a jiné, mnohé však mohly býti vynechány. Na př. »Roční události« zdají se nám býti nejen nepatrnými, ale i málo vtipnými. Co na tom: »Únor — jest měsíc nejkratší, mnozí jej mají nejradši.« »Březen — to jaro počíná, š p a č k a má každý klučina.« Nezní to jako návod, kdo ho nemá, aby si jej zaopatřil?

Povídkám: »Psí trampoty« (str. 12.), »Sámo« (str. 16.), »Mateřídouška« (str. 26.) dítě prvního stupně neporozumí. Básnička »Čeští muzikanti« jest pěkná, rovněž i báseň »Červánky«; tak lahodně a rythmicky měly upraveny býti i jiné, jako: »Přání k Novému roku« a »Z naší školy.« — Živé stíny jsou pěkné a zábavné. Dle nakreslených šesti obrázků (pán, srnka, motýl, pes, zajíc, liška) mohou starší žáci po delším cvičení lehce vytvořiti pomocí prstů podobné stíny na zdi, čímž pobaví sebe i mladší bratry za dlouhých večerů zimních. — Vyobrazení na str. 10. nehodí se k pěkným a zdařilým obrázkům této knížečky.

Povídky »Z království nebeského« jsou velmi pěkné a vlastenecké. Sv. Petr jeví se v nich velikým přítelem nás Čechů, ba zdá se býti rozhodnějším vlastencem a upřímnějším Čechem než všichni naši čeští vůdcové. Povídky ty líbí se nám z celé sbírky nejvíce.

»Úsměvy mládí« mohou přijaty býti do školní knihovny pro první a druhý stupeň. *J. Horák.*

Matice lidu. (Č. d.) Čís. 4. (16.) „O vrstvách kůry zemské a zkamenělých tvorech v nich obsažených." Sepsal *Dr. A. Frič.* Str. 227.

Kniha psána jest se stálým zřetelem k půdě království českého a ke sbírkám musejním, hlavně tedy pro čtenáře, kteří povrch země české znají. Aby pak pro ně byla co nejzajímavější, spis. se opravdu vynasnažil. Kde možno, vyvozuje vždy z části theoretické praktické následky, vplétá anekdoty a osobní zkušenosti; výčet zkracuje a mimochodem jen odbývá útvary, jež v království českém se nevyskytují. Těžší zajisté četbou jest kniha pro lid moravský a slezský: ale i tu může aspoň povzbuditi zájem pro zeminy a zachrániti zkameněliny náhodou se naskytlé od zničení anebo lhostejnosti. K snadnějšímu porozumění a názoru přidány četné obrázky a tabulky. Sloh je těžký a neurovnaný, řeč pak často nesprávná.

Č. 5. (17.) „Vesnický roman" od *Karoliny Světlé.* Str. 228.

»Vesnický roman« náleží do první periody tvůrčí činnosti Karoliny Světlé (vyšel poprvé r. 1867. ve »Květech«) a zároveň mezi lepší její práce. Děj odehrává se v zamilované krajince spisovatelčině, v Poještědí, mezi lidem venkovským, na bohaté rychtě.

Antoš Jirovec, pacholek na rychtě, vzal si o deset let starší vdovu rychtářku, kteráž se tak pomstíti chtěla nevděčné dceři a lakotnému zeti svému; vzal si ji jednak ze strachu před vojnou, jednak z vděčnosti k rychtářce, jinak dosud statné a hezké, poněvadž s mužem nebožtíkem měli ho od šestého roku jako svého. Manželství z počátku je šťastné. Antoš je vážný, moudrý a poctivý muž, má rád svou ženu a pečuje vším úsilím o hospodářství. Rychtářka opět, ač její muž je chudý, jest přece hrda na jeho krásu, rozum a mravní hodnotu i miluje ho vášnivě. Než právě tato její vášnivost způsobí brzy rozvrat manželství. Uvažujíc o svých letech proti mládí Antošovu, jak pochopitelno, znepokojuje se a začíná se obávati, aby muž její od ní se neodvrátil. Strojí se tedy co nejlépe, dělá se mladou a chce, aby muž se s ní mazlil na důkaz lásky své. Když toho při usedlosti a opravdovosti mužově docíliti nemůže, počne jej podezřívati, zlobiti se naň a vyčítati mu jeho lhostejnost. Při obapolné moudrosti a rozšafnosti manželů, již spisovatelka od počátku důrazně vytýká, následovalo by ovšem brzy smíření. Bere tedy nový důvod pro trvání sporu z hrdosti a panovačnosti rychtářčiny. Leč vlastnosti tyto nevynikají u ní nikde zřejmě a skutkem a čtenáře nepřesvědčí. Spor tedy zaostřuje se stále pouhou bezpodstatnou žárlivostí, jejíž vzrůst však podle nastíněných povah není přípustný.

Do děje, jenž pro svou neorganičnost již již unavuje, nový půvab vnáší krásná divoška Sylva. Naivní, nezkažená tato mužatka stane se zprvu urputnou nepřítelkyní Antošovou, i spojí se proti němu se ženou jeho, k níž vstoupí do služby. Ale Antoš brzy mravní svou bezúhonou a nezaslouženým utrpením svým vynutí jí obdiv a soucit a přivede ji k pravé ženskosti. Manželé brzy úplně se odloučí, ač před světem svou roztržku dosud tají. Antoš vede obchod s koňmi a manželka jeho čaruje, vaří kouzla a formulky odříkává, aby si manžela nazpět přivábila. O hospodářství a dítky polou osiřelé stará se Sylva. Zatím poměr mezi Sylvou a Antošem nabývá vždy větší vroucnosti. Antoš brání se citu nově vznikajícímu, chce zachovati věrnost ženě třebas nenáviděné; konečně, když rychtářka dítky i manžela v nebezpečné nemoci opustí, bojíc se nákazy, Sylva však s pečlivostí pravé matky a choti všechny ošetřuje, uzrá v Antošovi úmysl, všecky svazky se ženou svou přetrhati a v lůně Ochranovské obce založiti si se Sylvou novou domácnost. Leč tu postaví se proti němu matka jeho, »mudrlantkou« od lidu zvaná pro své odchylné názory, žena poctivá, pevná, v plnění povinností heroická, která zastane se nezrušitelnosti manželství po zákonu božském a v disputaci se synem, s obou stran nepříliš logické, zvítězí apelací na cit a povinnost synovskou. Tím má býti rozluštěna otázka o úplném rozvodu z nešťastného manželství. A toto rozluštění — vypadlo sice zcela podle principu katolického, ale přivedeno více zevnitřně a tak slabě působí, že katolický čtenář byl pevnější v té věci před tím, než teď po přečtení romanu.

Následuje pak ještě romanové zakončení. Rychtářka v noci na kříž připjatá proklínajíc manžela s milenkou a veškerým potomstvem jeho, Sylvou překvapena jsouc, leknutím skoná, ana dříve ještě Sylva, bojíc se, by se kletba nevyplnila, jí slibí, že Antoše se zřekne; odejde pak do kláštera Alžbětinek v Praze, věnujíc se cele posluze nemocných. Antoš chřadne hořem a za nedlouho zemře.

Roman vyniká poutavostí fabule, zajímavostí a silou postav a dramatickým spádem soustředěného děje. Osoby jsou vlastně jen čtyry, nejsympathičtější jest z nich Sylva, nejslabší rychtářka; Antoš a matka jeho složeni ze stejných prvků mravních sesilují se navzájem a náraz zásad, které zastávají, přirozeně byl by rozhodně mocnější, než spisovatelka jej vylíčila. Místního rázu dodáno romanu vsunutím popisu některých her, zvykův a názorů lidových.

Čís. 6. (18.) „Úvod do zdravovědy.“ Podal *F. S. Kodym.* Str. 238.

Živě a poutavě psanou knihou touto zavděčila se »Matice« čtenářstvu svému velmi. Obsahuje pak nejen pokyny praktické, leč i odůvodnění přesvědčivé pro ně podává, vysvětlujíc nejdříve zhruba zařízení těla lidského, činnosti a vlastnosti jednotlivých organů, hlavně nejdůležitějších, srdce a plic, a podrobněji pak rozbírajíc podmínky zdárné činnosti jejich. Tu jedná nejprve o vzduchu, jaký má býti, široce potom o potravě a nápoji a zkrátka ještě o lázních

a pohybu těla, i končí několika napomenutími stran výchovu mládeže. Některé lučebné terminy jsou neužívané a spolu málo srozumitelné (prvina uhlen $= CO_1$, hořčen $= MO_1$, sirnatka $= SO_2$, kosťovka $= PO_4$, větřitý, uhlovka $= CO_2$), za něž lučba vědecká má lepší a srozumitelnější.

P. Š.

R. XXV. č. 3. „Obrázky ze školství českého a rakouského z uplynulých století.“ Sestavil *V. Gabriel*. V Praze 1891.

Pan spisovatel chtěl asi tímto spisem vylíčiti, kterak školství zejména v Čechách se vyvíjelo. A skutečně zprvu na 66 stránkách pojednává o školství téměř výhradně českém — potom však nepochopitelným způsobem zabývá se školstvím »rakouským«; místo aby výsledek působení mužů ve školství činných stručně shrnul a pověděl, jaký vplyv na Čechy měli, podává obširně a zbytečně celé stati o J. H. Felbigerovi, Kindermannovi a zejména Pergenovi. Co by se na několika stránkách lépe pověděla, jest rozvlečeno až příliš po arších. Již tento podivný rozvrh celého spisu jest mu zajisté na velikou vadu.

Přihlédneme-li pak blíže k jednotlivým částím, nezbývá než vyznati, že nemnoho uspokojí. Spisovatel nepodává nic nového; celé strany jsou prostě opsány odjinud, na př. str. 5. a násl. z Tomkových »Dějin Prahy« (díl I. 452—456, III. 262 nn.) a z »Dějův university pražské,« které vůbec lepší ještě obraz o školství českém nám podávají než p. spisovatel. Při tom neopravil p. spis. ani některé nesprávnosti, které se tam naskytují, jako na př. o zlaté bule z r. 1348. (Srv. »Čas. Českého Musea.«) Látka není také dobře spořádaná a urovnaná, což opět na újmu přehlednosti.

Některé poznámky mohly také dobře odpadnouti, a kdyby i celé pojednání o návrzích Pergenových bylo vynecháno, bylo by jen s prospěchem. Či snad zúmyslně vypráví tak obšírně p. spisovatel o oněch dobách »osvícených«?

Spis »Obrázky ze školství českého a rakouského« není »obohacením naší literatury.« *J. Tenora.*

Perské povídky. Dle vydání *G. Rosena* přeložil *J. A. Mrkos*. V Praze 1891. Nákl. „Českého knihkupectví a antikvariatu“ Dra. Fr. Bačkovského.

S povděkem přijímáme tyto »Perské povídky,« poněvadž z nich čtenáři nabudou lepšího názoru o životě a zvycích Peršanů, než kdyby četli jakýkoli cestopis. Doví se z nich zvláště o přísné jejich spravedlnosti a o velmi moudrém rozsuzování sporných věcí.

Zajímavo jest, že každý spis Orientalů počíná slovy: »Ve jmenu Boha milosrdného, slitovníka!« Kdož by si při tom nevzpomněl, že i naši předkové ještě do nedávna měli též podobný krásný zvyk. Ale svět se točí a my bohužel v něm!

Sbírečka obsahuje 87 kratinkých soudních vyprávěnek. Mnohé jsou, dle slov samého p. překladatele, dosti těžkou četbou, t. j. bude třeba dosti přemýšleti, aby se vypátralo, v čem vězí jejich vtip.

Knížku tu doporučujeme žákům nejstarším jakož i mládeži škole odrostlé. *J. Horák.*

Malý čtenář. Časopis pro českou mládež. Pořádají *G. Smetana,* učitel měšť. školy v Poděbradech, a *J. Zelený,* ředitel měšť. školy v Golčově Jeníkově. Red. a vyd. *J. Vilímek.* R. X. V Praze 1891. Cena 80 kr.

Co do počtu prací jest právě ukončený ročník »Malého čtenáře« velice bohatý; obsahujeť 80 básní, 43 povídky, 17 článků dějepisných a zeměpisných. 15 článků přírodopisných a množství rozmanitostí. Vynikajících však prací zde není. Jest zde sice několik dobrých článků, vedle nich však dosti prací jen prostředních, ba i bezcenných. Básničky jsou většinou dělány na zakázku k obrázkům. Nesmíme se tedy na př. diviti, že asi osm básniček opěvá psa; z těch pak že tři mají velice zušlechťující motiv »rvačku psův o kost.« Vše, co mládeži podáváme, má býti snadno pochopitelno, všeho umělkování se máme vystříhati. Mládež nemá zde při domácí četbě žádného vykladače temných míst. Ve škole věci nesnadné, v čítance obsažené, vyloží jí učitel. Že může v ohledu tom i básník jinak vynikající pochybiti, toho dokladem jest báseň »Vánoce« od *Ad. Heyduka,* jehož druhou báseň »Bubliny« za jednu z nejlepších letošího ročníku považujeme. Začátek básně »Vánoce« zní:

Vítej, noci tajemná a svatá,
veškerou jež hvězdou zemi pláš
a jíž, laskav mile, nazpět chvátá
smrti vykupitel, Mesiáš.

Bude tomu mládež dobře rozuměti? Někdy ani obrázek k objednané básničce dosti nepřiléhá, nebo obráceně básnička nepřiléhá k obrázku, čehož na př. dokladem »Opatrný kanárek.« V prose jsou některé práce, které neměly býti uveřejněny. Snad rozhodlo tu jméno autorovo neb autorčino. Za práce takové pokládáme na př. práci »Kdo měl pravdu« a »Tři pocestní.« Jaké naučení má si mládež z toho všeho vybrati? Závadného nenašli jsme v celém ročníku nic. Tiskových chyb dosti jsme našli. Úprava »Malého čtenáře« jest velice slušná. Velice k tomu přispívají obrázky, z nichž však bohužel velká většina není práce domácí. *J. A.*

Prosté obrázky. Napsal *Fr. Hrnčíř.* V Praze 1891. Nákladem „Českého knihkupectví a antikvariatu Dra. Fr. Bačkovského.“ Str. 45.

Každou knížku sepsanou p. Fr. Hrnčířem můžeme směle vřaditi do žákovské knihovny; jest jistě bezvadná a ve všem výborná. Pan Fr. Hrnčíř nejen že je znamenitým znalcem a kritikem spisů pro mládež, ale jest též rovněž znamenitým spisovatelem v oboru tom. Vzácnost to věru veliká. Mnohý z nás, kteří posudky píšeme, doznati musí, že mnohem lépe se dílo kritisuje nežli píše, a že nezřídka dobrý kritik bývá špatným spisovatelem. Zmíněný p. spis. vyniká v obém. Vydal již přes 30 samostatných prací a sepsal na sta různých článkův a posudků.

Přítomná sbírka obsahuje 19 vesměs zajímavých povídeček a poučných bajek. Vyprávěnky vzaty jsou ze skutečného útlého života dětského a psány slovy tak roztomilými a lahodnými, jakými jen dovede mluviti otec k milému svému dítěti.

V prvé povídce vypravuje o malé čtyřleté písařce Květušce, která by velice ráda uměla tak čísti a psáti, jako její bratři, kteří již do školy chodili. Byla-li sama, četla z knihy nedbajíc, že drží ji nohama vzhůru, a psala-li, dovedla to jen sama přečísti. Bratři se jí smáli, že píše čínsky. A přece napsala babičce psaníčko — ovšem že musil tatínek babičce vysvětliti, co ty klikyháky znamenají. — Obouvání prvých punčoch ve druhé povídce, jež máti svému Jarouškovi upletla, je příběh pravšední a přece vylíčen jest tak dojemně, že neváháme ho dvakráte čísti.

A stejně lahodným a útlému duchu dětskému přiměřeným způsobem napsány jsou i další povídky: »Slováček a kniha,« »Smrt spolužákova,« »Zvláštní hostina,« »Pohádka o zlaté myšce,« »Vzkříšení« a jiné. — Líbí se nám, že p. spis vybízí v povídce »Smrt spolužákova« ústy pana učitele děti, aby pomodlily se společně za zemřelého spolužáka Josífka a složily se mu na věnec.

Bajky, jichž jest ve sbírečce 7, jsou přiměřeně dlouhé a mravné naučení zřejmě z každé vysvítá, nebylo tudíž třeba, jak se u některých stalo, naučení pod bajku připisovati. Stalo se tak snad jen proto, že knížečka určena jest pro nejnižší stupeň školních dítek. Některé zdají se přizpůsobeny jiným známým již bajkám. — Poslední vypravěnka »Matička« objasňuje účel Ústřední Matice školské. Ta mohla ze sbírečky býti vyloučena a vřaděna do sbírky pro žáky druhého stupně školního. — S pochvalou se zmiňujeme, že p. spis. užívá v povídkách vždy českých a slovanských jmen křestních, jako: Jaroslav, Zdeněk, Svatopluk, Stanislav, Květuška, Jarmila a pod.

Sbírku tu odporučujeme vřele pro školní knihovny; hodí se výborně pro první stupeň. A pro malé školáčky tohoto stupně věru knížek máme velice poskrovnu. *J. Horák.*

Věčná lampa v kapli na Vrchu Marianském. Novella kardinala *Wisemanna*. Upravil *Jan Hůlek*. V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Meth. knihtiskárny. Str. 30.

V Pyrenejích vznášela se v minulém století na temeni vrchu Marianského kaple, nejsv. Panně zasvěcená. Lid putoval tam ze široka daleka. Jednoho dne spěchají k Matce Boží také dva bohabojní rodiče, Petr a Anna, prosit za zdraví dítěte jedináčka — tříleté Marie. Zůstali dlouho ve svatyni. Už nebylo živé duše na blízku, čirá tma kolem a jen světlo věčné lampy se tajemně rozlévá svatyní. Tu za posvátného ticha truchlivý otec zaslibuje dítě Pomocnici nebeské, řka: »Po sedm let budeme odívati dítě bílým šatem, mimo pátek ještě den se postiti po sedm let: ona bude čistá a bílá jako lilie, jejíž kořeny horský sníh živí, bude jako vonná květinka před oltářem Páně, bude se skvěti jako tato věčná lampa nad její hlavou! Ó Pane! neshášej tohoto světélka před očima našima, jako bys nedopustil, aby svatokrádežná ruka zlým úmyslem sahala po této lampě, aby pustá ústa shasila toto světlo svaté, jež před oltářem Tvým plápolá!« Po slibu již sedmý rok začíná, s ním však změna zlá s Petrem, dříve tak bohabojným. Spolčí se s podloudníky, kteří se v sousedství jeho

přistěhovali, a živ jsa nepoctivě, konečně klesne tak hluboko, že se stane — lupičem! Manželka s dceruškou, zcela již zdravou a Bohu milou, se trápí. V takové tísni Marie slíbí nejsv. Panně, že »nikdy bílých šatů neodloží, též po sedmém letě je nositi bude, a dává Marii svůj život v obět za otce, aby se zas obrátil.« Jest výroční den, kdy bohabojný otec choré dítě Marii zasliboval. Den před tím matka s dcerou se umluvily, že vyjdou časně přede dnem do svatyně, aby se tím vroucněji mohly modliti, dříve než ke stolu Páně pak přikleknou. Též otec spěchal té noci do svatyně, však ne za pobožností, nýbrž s lupiči svatyně za temné noci oloupit. Dlouho bojoval, se vzpíral, ale konečně — shasí věčnou lampu. Hned se rozlehne vůkolím bolestný výkřik, strachem lupiči prchnou. Též otec nešťastný domů spěchá, hrůzou jako pominulý, potká však na cestě ženu svou, kteráž stojí nad propastí strašlivou jako bez duše a zalomenýma rukama. Doví se od ní zprávy smutné, že Marie, v bílém šatě a s květinovým věncem na hlavě — leží mrtva na dně propasti. Otec poznává, že sám ji zabil. Shasiv lampu ve svatyni, vzal manželce i dítěti vůdce temnou nocí, bez něhož se dítě jeho — sřítilo do propasti. Až do smrti se tedy Marie bílým šatem odívala a také život obětovaný pobloudilého otce obrátil. Neboť v den pohřbu vyznává se otec skroušeně ze všech zločinů, počíná život nový a děkuje milosrdné Prozřetelnosti, že obětovaný život milého dítěte přinesl život jeho zbloudilé duši. — Spis. vypravuje velmi poutavě a poučně. Příběh sám, jak viděti, jest nevšední dojímavosti. S velikým užitkem bude knížečka tato jak lidu vůbec, tak mládeži křesťanské. *Fr. Koudelka.*

Časopisy.

Londýnské **„Athenaeum"** o písemnictví kontinentalním za dobu od července r. 1890. do července r. 1891. (O.)

Hollandsko. V krásném písemnictvu převládá chorobný směr (cf. něm. pís. dram.). Dokladem toho jsou práce *De Meesterovy, Lapidothovy, J. Gieseovy,* zvláště *Couperusovy* („Noodlot"). Roku tohoto vydáno též méně novell indických nežli jiná leta. — Z dramatických prací uvádíme příspěvky *Emantsovy* a *Maaldrinkovy.* — Z lyrických básní zmínky zasluhují některé práce *Priemovy* a *Kosterovy.* — Z vědeckých prací na prvé místo stavíme *Piersonovu* „Helladu," kterýmž dílem učí čtenáře milovati starou řeckou literaturu. — *Dra. Kraemerova* životopisná črta Marie Stuartové, Vilčma III. choti, jest plodem dlouhého studia. Jmenujeme ještě posmrtné dílo *Jorissenovo* „Historische Studien" a *Theod. Martina* „Život prince Consorta." — Živě a poutavě psána jest *Dra. D. C. Nijhoffa* „Staatkondige Geschiedenis v. Ned." a *Thealova* „Korte Gesch. v. Zuid-Afrika (1436—1835)." — Z topografií a folkloristických prací stůjtež tu prof. *Bloka* o Frieslandu a *Nijhoffova* o Guelderlandu. — Zajímavou jest *Dra. Krula* kniha o lékařích atd. — Na poli lexikalním vytýkáme rychlejší vydávání monumentalního slovníku „Het Woordenboek," popularně psána jest *Verdamova* „Geschiedenis der N. Taal." Velmi čestné zmínky zasluhují „Studie a kritiky" katol. kněze *van Hoogstratena.*

Cenným příspěvkem ku poznání hollandského písemnictví v XVIII. století jest práce *Dra. de Lurzaca* „De Ned. Sentimenteele Roman."

Norsko. Celková bilance: hyperprodukce, a následkem toho povrchnost. Není ani jinak možno, nežli na prvním místě jmenovati *H. Ibsena* „Hedda Gabler," o kteréžto práci posud posudky se rozcházejí. Proti theorii Ibsenově o „dědičnosti" vystoupil mladý spisovatel *J. Bull* s dramatem „Uden Ausvar" (Bez odpovědnosti). Třebas idea není jasně provedena, přece nelze spisovateli upříti neobyčejného dramatického nadání. Proti Ibsenovým theoriím napsala ještě *Asta Graah* „Folk," drama ve 3 dějstvích, ale nebyla šťastna jak onen. — *J. Lie* každoročně k vánocím vydá novou povídku, vloni vydal „Onde Magter." Co platí o dřívějších pracích jeho, platí i o této. Toho však říci nelze o *Al. Kiellandově* „Jakubovi." Za to zmínky čestné a pozornosti zasluhuje *Knut Hamsuma* „Sult" a *Arne Garborga* „Kolbotubrev og andre Skildringar." Z ostatních spisovatelů pozoruhodnějších uvádíme jenom jména: *Kristofer Kristofersen, Kr. Glöersen, Al. Prydz, Jak. Hildetsch,* jehož povídky vyznačují se pěkným humorem, *Sofus Aarsa* líčení honby a živočišného života, a *G. Finnea,* jehož „Mladí hříšníci" takové pohoršení způsobili, že autor byl nucen knihu potlačiti. — Básnictví slaběji zastoupeno. Zmínky zasluhuje nové a rozmnožené vydání *Björnstjerna Björnsona* „Básní a písní." Uvádíme ještě „Samlede Skrifter" rom. lyrika *And. Muncha,* a *A. O. Vinjea* „Skrifter i Utval." — Historik *Ernst Sars* vydal poslední svazek svého monumentalního díla „Udsigt over den Norske Historie." *O. A. Overlandových* illustrovaných „Dějin Norska" vyšel 4. svazek; pátým dokončeno bude krásné to dílo. *L. Dietrichson* obral si za předmět svého studia zvláštní typ norského dřevěného stavitelství v středověku obvyklého, tak zv. „Stavkirker." *M. J. Monrad* vydal II. díl své „Aesthetiky" psané z hlediska (něm.) metafysického. *C. A. Bugge* vyložil a posoudil mravnost theorie evoluční. Práce *H. C. Hansena* „Moralka, náboženství a vědy" poctěna zlatou medalií. — Ku konci zmiňujeme se ještě o životopise pověstného norského houslisty, Ola Bulla, od *Oodmunda Vika* a o politickém pojednání *Dra. Sigurda Ibsena* o „Unii mezi Norskem a Švedskem," a konečně o bibliografické práci *H. Petersena* „Anonymer og Pseudonymer i den Norske Literatur 1678—1890."

Polsko. Krásné písemnictví. *H. Sienkiewiczovo* „Bez dogmatu" jest psychologický roman, který však přes poutavost a mistrnost slohovou neučinil na čtenáře tak hlubokého dojmu, jako jeho historické romany. Totéž thema přetřásá, ale s menším rozhodně úspěchem *A. Mankowski* v „Hraběti Augustovi." Pí. *Orzeszková* obrala si za podklad své povídky „Ctitelé moci" cit hloubky ethické, ze stanoviska uměleckého nejlepší prací její jest „Vztek." *M. Gawalewiczův* roman „Druhé pokolení" pojistil spisovateli přední místo mezi vynikajícími polskými novellisty. Nejlepší líčeň života šlechtického podal *Ad. Dygasinski* ve svém „P. Ondřejovi Piskalském." Slečna *Rodziewiczova* vydala kromě kratších povídek delší dvě práce „Modrá krev" a „Šedý prach," ona poněkud upřílišená líčeň aristokratických kruhů. Táž výtka činí se *A. Krzyzanowskému* „Dvěma proudům." *Szymanski* vydal 2. svazek svých „Črt." Z ostatních jmenujeme ještě pí. *Konopnické* „Moje známost" a *A. Krechowieckého* „Šerý vlk," histor. povídka. — Dramatu se tohoto roku tak dobře nedařilo. Největší úspěch měla veselohra Bałuckého „Klub mladých." Větší váhy dodává *Severově*

veselohře „Pan maršálek“ politické pozadí. Kromě toho jmenujeme ještě *Waleského* a *Jeske-Choinského* veselohru „Na poslední stanici,“ jež však pro svou antisemitickou tendenci na jeviště připuštěna nebyla. — Básnictví kvetlo bujněji dramatu. Všeobecné chvály dostalo se „básním“ *Fr. Nowickému* z mladých. *A. M—ski* způsobil jistou sensaci svou básní „Jeden z mnohých,“ a týž autor přeložil výtečně Camoesovy „Lusiady.“ Z mladých vytýkáme ještě *W. Wysockého, Kasprowicza* a *Niemojewského.* Ze starších *Štěpán z Opatowka* uveřejnil „Elegie a Sonnety.“ Originalním, ač nezdařeným zjevem jest „Nová Messiada,“ jejíž autorem jest Žid z Varšavy, který si obral pseudonym „H'Kahan Isaak ben.“ Jest to filosoficko-náboženská báseň, v níž horuje pro splynutí křesťanství s židovstvím. — Na poli historie zmiňujeme se o *A. Maleckého* „Heraldických studiích.“ Prof. *W. Abraham* vydal „Organisace církve v Polsku.“ „Životopis A. Mickiewicza“ od syna jeho Wladyslawa podává nejednu zajímavou podrobnost o životě básníkově. Hr. *Lanckoronski* popsal svou cestu do Malé Asie za archaeolog. a ethnografickými účely pod názvem „Města Pamfylská a Pisidská,“ a hr. *J. Potocki* vylíčil své zkušenosti v Indii. O Tatrách psal *Witkiewicz,* jenž vydal také dílo „Naše umění a kritika.“

Rusko. V úvodě obšírném pojednává referent *P. Miljukov* o poměrech literarních na Rusi vůbec. Dí, že chudoba a neplodnost ruského písemnictví jest jenom odleskem prázdnoty našeho vezdejšího života. Někteří spisovatelé hledají ochrany od rostoucího prázdna a suchoparu socialního života v sobě samých, přetřásajíce a pojednávajíce o otázkách individualní moralnosti a vyvozujíce idealy sebedokonalosti. Ale ne každému dáno jako hr. Tolstému zapřísti se v pupu utopií vlastních. Proto druzí, nemohouce najíti nových dojmů v blízkém okolí, zachází si pro ně do ciziny. Tak Čechov cestuje podél východních hranic asijských, Korolenko kolem Volhy a Glěb Uspenský dříve dlel na Kavkaze, v Carhradě nebo Sibiři... Vpliv socialní neplodnosti jeví se také v nucené nečinnosti naší literarní kritiky, jež těsně souvisí s popularisováním socialní propagandy. Proto většina našich předních kritikův opouští pravé pole své činnosti, jako Michajlovský, který se věnoval histor. zkoumání povahy Ivana Ukrutného, nebo ostavše mu věrnými zabíhají do minulosti a píší reminiscence, jako týž Michajlovský, Šelgunov anebo Skabičevský, který uveřejnil právě „Dějiny novodobé literatury ruské, 1848—1890.“ (Srv. „Hlídka lit.“ 253.) Přecházeje k jednotlivým pracím vytýká na poli krásného písemnictví především práce nového a mladého spisovatele *Potapenka,* který na kolbiště literarní r. 1881. vystoupil, ale širšího obecenstva pozornost zaujal teprve tohoto roku. Spisy jeho vyznačují se svěžestí dojmů, nelíčeností a prostotou, hloubkou citu a jemným pozorovacím smyslem. Pro ty vlastnosti měly práce jeho takový úspěch, třebas děj jejich a zauzlení jeho není vždy pravděpodobným. Jmenujeme z prací jeho „V činné službě“; jest to historie mladíka, jenž vybyv studia bohoslovecká, zříká se skvělého úřadu učitelského a jde raději na venek farářovat. Druhá práce nese název „Veřejné mínění.“ Pozoruhodnou prací jsou také „První kroky“ *Staňukoviče,* jež však ještě není ukončena. *Boborykin* líčí ve své novelle „Zmoudřel“ mladého radikala, který se zříká svých dřívějších zásad, aby se domohl úřadu výnosnějšího u vlády. „V borské kolonii“ tropí si *Karonin* smíchy z jistých radikalův a ze snah některých mladíků, kteří se chtějí ve všem všude spravovati

učením Tolstého. Ještě směšnější karikaturou jest práce téhož „Učitel života," kdež jeden ze žáků Tolstého nosí evangelium lásky stále v ústech, ale v srdci lásky nemá. Sám Tolstoj vydal tohoto roku práce své v Anglii a anglicky. Kromě uvedených memoirů jmenujeme ještě „Mé vzpomínky (1848—1889)" básníka *A. Feta.* Rovněž jako tyto zajímavý jest denník professora a censora *Nikitenka,* který uveřejňuje „Russkaja Starina." — *Vengerovův* obrovský „Kriticko-bibliografický slovník" dospěl do polovice písmeny B. — Na poli filosofie neobjevilo se tohoto roku nic pozoruhodnějšího. — Histor. práce většinou věnovány posledním letům. Tak 2. sv. *Bilbasovových* „Dějin Kateřiny II." byly vytištěny, ale censurou dosud nepropuštěny. Paní *E. Ščepkinová* sestavila rukopisnou zajímavou črtu „Starý statkář doma a ve službě." Vydavatel „R. Stariny" *J. Semevský* vydal některé rukopisy prince Kurakina s názvem „Archiv prince Th. Kurakina." Císařská historická společnost pokračovala u vydávání depeší cizích vyslanců k ruskému dvoru v XVIII. století. *A. Brückner* vydal 3. svazek svého „Materialu k životopisu hr. Nikity Petroviče Panina" (1770—1837). *S. Tatiščev,* jenž vydal v Paříži „Alexandre et Napoléon d'après leur Correspondance inédite, 1801—1802," sebral své novinářské články u knihu „Ruská diplomacie" (někdejší). *N. P. Semenov* dokončil své dílo „Emancipace lidu selského za Alexandra II." *Ilovajský* vydal 3. svazek svých „Dějin Ruska" (XVI. stol.). Dílo vzbudilo rozruch pro antisemitické tendence spisovatelovy. Ještě jiná díla bylo by třeba vypočísti, přestáváme však na těch, podotýkajíce jenom, že petrohradská universita založila novou historickou společnost, která vydala již dva svazky svého sborníku „Dějepisné revue." — Umění a archaeologie obohaceny 3. sv. „Ruských starožitností, zachovaných v našich uměleckých památnících" od hr. *Tolstého* a *Kondakova.* Hr. *Uvarova* vydala „Byzantýnské album." Vydán byl také 4. a poslední svazek „Pojednání šestého oděsského archaeol. kongresu," 1. svazek „Pojednání" sedmé jaroslavské schůze, a konečně dva svazky „Materialu k archaeologii Kavkazu." — Petrohradská geografická společnost počala vydávati nový časopis za redakce Lamanského „Živá minulost." *A. N. Pypinova* „Historie ruské ethnografie" překračuje hranice svého označení. — Histor. význam má dílo *Behrendtovo* „Politická oekonomie ve Švedsku." O současných národohospodářských poměrech ruských jedná *L. V. Chodského* „Země a rolnictví" (2 sv.). *V. Sudejkin* popisuje organisaci a činnost „státní banky."

Řecko. Celková bilance: nemnoho samostatně vydaných knih, většina prací uložena v časopisech. Na poli filologie nejdůležitější dílo jest dlouho očekávaná „Pathmoská knihovna" od *J. Sakelliona,* obsahujeť podrobný popis 735 rukopisů chovaných v knihovně kláštera na ostrově Pathmu. Dále jmenujeme *A. Zakasa* „Kritické a exegetické poznámky o Aischylovi" a *G. Zekidesa* „Opravy řeckých spisovatelů." — „Chioská annalecta" od *C. Kanellakiho* zaujímají místo prostřední mezi filologií a historií. Jest to sbírka obyčejův a zvyků, zlatých bul a pečetí atd. z ostrova Chiosu. „Filologická Meletemata" od *Stamatiosa Valoisa* obsahují články literarní a aesthetické o nové a staré literatuře řecké. — Historické studium zastoupeno dvěma pracemi *Man Gedeona* „Tabule patriarchů (cařihradských)," historie to v biografické formě a dvousvazkovým dílem „Kanonické řády, listy, rozhodnutí a statuta patriarchů

cařihradských.“ Vítanou monografií studujícím bohovědy jest *A. Mompherratosa* „Dědičné právo u kněžstva v Řecku a Turecku.“ — Zeměpisné a cestopisné práce: nejdůležitější jest „Politická geografie staré a nové Kefalonie“ od *A. Miliarakisa,* potom *M. Stavrakisa* „Statistika obyvatelstva krétského.“ Peloponesos jest předmětem dvou knih: „Na druhé straně Isthmu“ od *Spyr. Paganelisa* a „Cesta z Patrasu do Tripoli“ od *Dra. Koryllosa.* — Krásné písemnictví zastoupeno většinou jen v časopisech, hlavně v časopisu „Hestia“ a „Týdenník.“ — Z básnictví vytýkáme posmrtné verše *Arist. Valaoritisa.* Pozornosti zasluhují ještě básnické sbírky *J. Marcory* a *J. Drossenisa* a „Vesnické idylly“ od *K. Krystallisa.*

Španělsko. Dlouho očekávané dílo z XIII. století „Las Cantigas de Santa Maria,“ připisované Alfonsovi X., „učenému“ králi leonskému a castilleskému, konečně vydáno na útraty královské akademie. Jest to nejstarší a nejpozoruhodnější památka písemní španělská ze středověku. Zajímavá velmi po stránce filologické, neboť sepsána v nářečí galském, z něhož vznikla nynější portugalština. — Vydán též 1. svazek sebraných spisů Lope de Vega, jenž obsahuje místo ohlášených „Autos sacramentales“ životopis Lopeův z péra *D. Cayetana Alberta de la Barrera.* — Král. akademie historická byla jak obyčejně neobyčejně činna. Vydán nový (3.) svazek poutavé a posud nevydané kroniky katalonské (1641—1660), jakož i úryvky lat. historie o Ferdinandovi a Isabelle od *Gonzala de Ayora.* — *Fernandez y Gonzalez* uveřejnil zprávu o mozarabickém obyvatelstvu ve Valencii a Denii, a potom ještě o dvou židovských synagogách španělských. — „Coleccion de Documentos inéditos para la Historia de España“ dostoupila již 99. sv., kterýž jedná o výpravě válečné do Flander (1637) a kratince o Janu II. Kastilském. 87. sv. jiné sbírky „Escritores Castellanos“ obsahuje grafickou zprávu o válce v Neapolsku a Sicilii r. 1732.—1736. — O Americe vydáno taktéž mnoho cenných starých i nových zpráv. Ze starých uvádíme 5. sv. „Documentos inéditos de Ultramar“ a pak dva svazky nové sbírky knih, které jednají o Americe, totiž „Verdadera Relacion de la Conguista del Peru“ (z r. 1534.) a „Nuevo Descrubimiento del Gran Rio de las Amazonas“ (z r. 1641.). Z nových jmenujeme „Rios de Venezuela y de Colombia“ od *Fernandeza Dura* a „Noticias Autenticas del Marañon“ od *D. Marcos Jimeneza de la Espada.* Že na Kolumba zapomenuto nebylo, rozumí se samo sebou. *Fr. Josef Coll* popisuje ve svém díle „Colon y la Rabida“ františkanský klášter v Rabidě, kdež Kolumbus nějaký čas hostem dlel, a činnost františkanů na ostrově Kubě atd. „Colon en Canarias“ od *Vandewallea* týká se pobytu téhož plavce na těch ostrovech po první výzkumné cestě. *D. Adolfo de Castro* snaží se v brošuře své dokázati, že Kolumbus vyplul z Cádizu do Ameriky, ale marně, čest ta patří Palosu de Moguer v provincii huelvaské. Připomínáme ještě „Historia del Nuevo Mondo“ od *P. B. Coba T. J.,* z r. 1653. znova vydaná v Seville. — Z místní historie nevyšlo nic pozoruhodnějšího, za to větší pokroky zaznamenati dlužno v biografii. Tak vydán životopis prvního vévody ossunaského, dále „Život a spisy † Don Vicenta de los Rios,“ sv. Ignáce z Lojoly a Fr. Ludvíka z Granady, oba od *Valentího,* a jiné. — Vyjma díla „España, sus Monumentos y Artes“ (12. sv.) a „España Artistica y Monumental“ nenapsáno o umění nic. — Na poli politických věd vydány jen brošury. — Ještě smutnější zjev

pozorovati na poli básnickém. Z osvědčených pěvců žádný nevydal ničeho tohoto roku. A co se dramatické produkce týká, tu jedinými representanty jsou bratři *Echegarayové*. — Za to novellistika pěstuje se horlivě, bohužel, že jenom většina prací nemá ceny žádné. Ovšem staří, osvědčení spisovatelé uhájili si své pověsti. Neobyčejný úspěch měla práce jesuity *L. Colomy* „Pequeñeces," o níž se posud vede spor ve Španělsku a k níž se vrátíme, až někdy jindy, na jiném místě.

Švedsko. Jelikož jsme na jiném místě o stavu švedské literatury se zmínili, uvádíme tu jenom nejnovější práce. *Aug. Strindbergův* roman „J. Hafsbandet" snaží se Nietscheovu theorii o „Übermenschen" uvésti do krásného písemnictví. Děj chudičký, ale za to popisy krajiny a života ostrovního výtečné. U stoupenců Strindbergových nelze neznamenati vlivu ruských spisovatelů. — *Tor Hedbergův* „Ex Eldprof" jest pozoruhodnou psychologickou studií a půvabnou lícní švedské scenerie a švedského lidu. — *Axel Lundegård* uveřejnil „La Mouche," v níž vypravuje o posledních dnech básníka Heineho v Paříži. — Z kratších povídek vytýkáme *Gustafa of Geijerstam* „Fadermord," mohutně a naturalisticky psanou studii. — *Helena Nyblomova* vydala sbírku studií a essayí, z nichž některé jsou roztomilé, s názvem „Dikt och Verklighet." Největšího však úspěchu docílily *Sigurdovy* „Fru Westberg's Snackorderingar." *Karl of Geijerstam* vydal dílko o „Hypnotismu a náboženství," a *D. Bergström* o „Kommunismu a socialismu." *A. Strindberg* uveřejnil sbírku různých článků s názvem „Tryckt och Otryckt." *A. Hedin* podal pěknou studii o francouzské revoluci „Halsbandsäfventyret"; *K. V. Bååth* cenné pojednání o životě Severanů v starověku. — Z dramatických prací uvádíme *Fr. Hedberga* „Hårda Sinnen." — Básnické práce podali *C. D. of Wirsén* („Vintergrönt"), *D. Fallström* („Chrysantemum"), *T. Tammelin* a j. Slibnými začátečníky jsou *G. Fröding* a *Per Hallström*.

A. Koudelka.

Zprávy.

Knihovnu Českého lidu bude vydávati ve volných lhůtách redakce „Českého lidu," chtějíc v ní uveřejňovati větší práce z oboru studia lidového.

Literarní cena Náprstkova za nejlepší drama dána letos Fr. Ruthově veselohře „Důl sv. Vavřince," poněvadž prý aspoň dobrou dramatickou technikou vyniká.

Učená družstva jihoslovanská r. 1890. Literatuře vědecké mezi Charvaty a Srby mnohem lépe se daří, nežli krásné. Střediskem této vědecké literatury jsou záhřebská „Jugoslovenska akademija znanosti i umjetnosti" a bělehradská „Srpska kraljevska Akademija." Zvláště bohatá jest činnost Jihoslovanské akademie, která byla založena již r. 1867. péčí ďakovského biskupa J. J. Stroszmayera. Již od počátku vydává vědecký sborník „Rad (práce) jugosl. akad. znanosti a umjetnosti," jehož sté číslo vydáno právě r. 1890. Jak mnoho akademie vykonala, ukazuje množství nejcennějších knih, jí vydaných. „Rad" uveřejňuje vědecké práce členův akademie. Práce filologicko-historické a filologicko-právnické tištěny jsou o sobě v jednotlivých

svazcích a odděleně od těchto práce mathematické a přírodovědecké. „Radu" vydáno již 100 svazků. Vedle „Radu" vydává akademie „Starine," ve kterých vydává historické památky, jichž uveřejněno doposud 23 svazků. Dále vydala 17 knih „Starých charvatských spisovatelů" (letos uveřejněny „Djela Jurja Barakoviće"), 20 svazků „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium," 3 svazky „Monumenta historico-iuridica Slavorum meridionalium," 11 knih „Slovníka charvatského či srbského." který založil Daničić, a po něm dále vede Budmani. — Mimo jmenovaná díla vydala neb alespoň přispěla akademie, aby mohla býti vydána mnohá vzácná díla. Zápisky o svých schůzích, nekrology svých zemřelých členů a jiné vnitřní záležitosti uveřejňuje ve svém „Ljetopisu." Přehlédnuvše krátce povšechnou činnost jihoslovanské akademie, přihlédněme blíže k letošímu sborníku „Radu" a zvláště ke stému svazku, jehož obsah zasluhuje, aby byl blíže seznán. Na prvním místě jest ostatek zajímavého článku M. Valjavce „O překladu žalmů v některých rukopisech charvatsko-srbských a bulharsko-slovenských"; zde pojednáno o bulharských recensích. Druhé místo zaujímá „Cestopis Marka Antonína Pigafety čili druhá cesta Antonína Vrančiće do Cařihradu roku 1567." od Dra. Matkoviće. Dr. Matković již od delší doby zabývá se studiem cestovatelů po Balkaně v 16. stol. Posud uveřejnil devět podobných studií, které jsou vzácným příspěvkem k poznání poloostrova balkanského a jeho topografie. V 71. svazku „Radu" uveřejnil „Cestu Ant. Vrančiće r. 1553." a letos pojednává o jeho druhé cestě. Příčinou druhé Vrančićovy cesty bylo poslání císaře Maximiliana II. (1567), aby umluvil mír se Selimem II. V poselství tomto byl též Marko Antonije Pigafeta, šlechtic vincentijský. Na cestě do Cařihradu vedl obšírný denník, ve kterém popisuje netoliko cestu, ale též udává mnohé historické poznámky. Cestopis tento vydán byl v Londýně r. 1585. pod jménem „Itinerario di Marc. Antonio Pigafeta gentilhuomo vincentino." Cestopis rozdělen jest na 23 hlavy, jejichž obsah jest následující: Proč císař Maximilian vypravil poslanstvo v turecko-uherskou válku r. 1567., cesta z Vídně do Cařihradu, cesta po Srbsku, Bulharsku, Thracii, obřady při přijetí poselstva od sultána, Cařihrad a Pera, Bospor, o původu a rozvoji Turků, v čem záleží jejich síla, turecký kroj a obyčeje, o vojsku, o janičarech, o paších, vezírech a j. Dr. Matković zvlášť obšírně pojednává o cestě z Vídně do Cařihradu. „Pigafeta," praví Matković, „není historikem, zaznamenává jen krátce, avšak věrně, co viděl a slyšel, nezapomínaje na vypravování lidu, které při některých příležitostech slyšel. Historické poznámky, které v denníku nacházíme, srovnávají se s historickými prameny téže doby." Oceňuje Pigafetův cestopis praví o něm, že „patří dojista mezi nejlepší a nejdokonalejší cestopisy po balkanském poloostrově té doby." Cestopis tento byl posud velmi málo znám, poněvadž velmi zřídka se vyskytuje; proto jej Matković upravil k tisku, a akademie vydala jej jako 22. svazek „Starin." — Jiný taktéž velmi cenný článek jest Dra. M. Murka: „Bugarski i srpski prijevod knjige o sedam mudraca, njen izvor i kratak obzir na druge slovenske redakcije." Prof. Murko z počátku hovoří o vzniku knihy, o sedmi mudrcích a o známých orientalských redakcích, až přichází k překladu srbskému a bulharskému. Bulhaři mají dva překlady (jeden tištěný, druhý v rukopise). Srbský překlad byl tištěn v Budíně r. 1809.

Dle Šafaříka jest to překlad od Georgie Michaljeviće, neboť pod předmluvou jest podepsán G. M. Murko opravuje Šafaříka a praví, že kniha ta jest přeložena dle řeckého vydání v Benátkách r. 1805. Překlad není úplný; místo 25 povídek v srbském vydání nacházíme jen 17. Ku konci přidáno šest písní, které Šafařík připisuje Milovanu Vidakovićovi. Prof. Dr. Murko připouští to jen o čtvrté. Na pátém místě jest „Pjesn prosta serbska," o níž praví, že jest to prvá tištěná národní píseň, a to cyrillicí. Píseň ta jedná o Despotovi Zmaju Vukovi. Kopitar, oceňuje tuto píseň, jest jí unešen. Ku konci „Radu" nacházíme počátek kritiky Schmidtovy knihy: „Die Pluralbildungen der indogermanischen Neutra." — Druhé učené družstvo jihoslovanské má své sídlo v Bělehradě se jménem „Srpska kraljevska akademija." O činnosti akademie srbské možno doufati, že v krátce, bude-li se ubírati směrem započatým, stane se střediskem vědy a osvěty v Srbsku. Minulého roku vydala několik čísel svého sborníku „Glas" a šest svazků „Památek" (Spomenikâ). V prvém svazku jsou uveřejněny „Ispizi iz francuskich archiva," materiál k historii balkanského poloostrova od Iv. Pavloviće. Celá kniha rozdělena na tři části. Třetím svazkem „Spomenikâ" jest „Stari srpski hrisovulji" od Stojanoviče. Dále vydána „Svetostefanska hrisovulja," která nalezena v Cařihradě, jak známo — maďarskými vyslanci — pátrajícími po pramenech týkajících se Maďarů. Táž kniha současně vydána zemskou bosenskou vládou ve Vídni. Vídeňské vydání jest paleografické. Jest to vzácná kniha, která pochází z dob srbského krále Uroše. Další svazky tvoří: „Zbornik popa Dragolja," jednající o proroctvích, od Srećkoviće; „Nekoliko primečanija na knjigu Slaveni u Turskoj" od Roberta Kipriana, podal J. Živanović a „Stogodišnjica V. Stef. Karadžića." Starším obou jihoslovanských akademií jest „Srpsko učeno društvo." Založeno bylo již r. 1842. v Bělehradě přičiněním Jovana Popoviće jakožto „Družstvo srbské slovesnosti" a museum. Od r. 1847. vydává spolkový „Glasnik," věnovaný hlavně dějinám. R. 1864. přetvořilo se družstvo v srbskou učenou společnost, jejímž předsedou byl Janko Šafařík, příbuzný slavného Pavla J. Šafaříka. Tehdy dostoupila činnost družstva svého vrcholu; nyní a zvláště od této doby, co založena srbská akademie, vůčihledě klesá, tak že nynější „Srpsko učeno društvo" jest jen stínem někdejšího družstva. Činnost svou omezuje na vydávání „Glasnika," a i na tom viděti úpadek. Nyní pomýšlí se na to, aby „učeno društvo" připojeno bylo k akademii, což by srbské vědě znamenitě posloužilo. *J. Maluta.*

Polsko. Z. Kaczkowski vydal samostatně (z Gazety Narod.) „Słowo o romantyzmie." Lwów, Str. 81. Mimo osobní zajímavé vzpomínky na slavné básníky polské rozepisuje se o nynějším básnickém i kritickém směru naturalistickém, jejž ovšem zavrhuje; varuje Poláky od přílišného a výlučného uctívání Mickiewicze, jakoby jiných velkých básníků neměli.

Rusko. V Petrohradě u Stasiuleviče vyšel nedávno Solovuško, sbornik russkich chudožestvennych i narodnych pěsen. Sostavil M. M. Lederle. Risunki barona M. P. Klodta (str. 188); z umělých písní jest četný výbor, méně jest lidových a dětských. Všech jest 197. Vkusně vypravená kniha ozdobena jest několika sličnými obrázky.

Francie. (Některé sbírky básnické.) *J. Strada* vydal v Paříži u Dreyfousa dva svazky ohlášené „Epopeje lidské," totiž „Le Premier Pontif"

a „Le Premier Roi.“ Strada tvrdí, že národové byli dlouho otroky kněží a králů, kteří je udržovali v nevědomosti a otroctví, aby sami mohli páchati hříchy a zločiny nejhroznější. Jen malou ukázku. První velekněz umírá s těmito slovy:

Qui, ma vie est horrible, épouvantable, infâme,
Mon esprit fit le bien et mon âme fit le mal.
Je suis infâme, oui, mais ce fut pour le bien.
N'est-ce pas que vous direz, Seigneur! Cela n'est rien.

Poněvadž byl takým první papež, zdá se, jak by nám Strada pravil, jací teprve byli a jsou jeho nástupcové! Takových blasfemií napsal už dosti Voltaire, p. Strada přichází s omáčkou po mase.

Mme de Valandre vydala sbírku básní s názvem „Le Livre de la fiancée.“ V prvním oddílu, nesoucím nadpis knihy, u verších, plných vroucnosti, líčí dráhu, kterou se béře dívka, až se stane manželkou. Přede vším jest to podobizna jí souzeného, potom první setkání, první starosti a nepokoje duševní, vyznání; po sňatku dojmy, jež na ni činí jednotlivé předměty vůkol. Kromě toho oddílu jsou tu ještě jiné, ale slabší prvního.

E. Dalzaca sbírka básní nesoucích název „Nubile“ jest mlhavá a bezvýznamná. Většina básní jest rýmovaná prosa.

Émile Hinzelina básně („Poèmes et Poètes“) vynikají elegancí i pružností. Celkový však dojem jest neurčitelný, neboť jednotlivé básně nemají žádného vztahu mezi sebou. Kromě filosofických básní jsou u sbírku pojaty i příležitostné (na pušku Lebelovu). Nejlepší jsou „Par humanité“ a „Larmes d'athée.“

Nesnadno udati účel, který na zřeteli měl *Cam. Delthil* píše „Les Tentations.“ Poučuje čtenáře především u verších bezvadných, že obři byli od Jupitera zdrceni, že sup hlodal v Prometheových játrech a že sv. Hilarion konal na poušti pokání; v druhé části, že hra, nepravost, dobré jídlo, lenost mají mnoho zbožňovatelův. Ale nikde ni nejmenší stopy po nové idei, nikde stopy po ušlechtilejším vzletu. — Totéž platí o *G. Frontina* „Mondaines et Bohèmes,“ ač přirozenosti a prostnosti některým básničkám upříti nelze.

Alfred Ruffin jest básníkem koček. Už jednu sbírku veršů věnoval tomuto zvířátku, s nímž se také Th. Gautier zabývá, a tentokrát opět. Sbírka poslední zove se „Nouveaux Chats“; obsahuje nejlepší, co spisovatel posud napsal, jak co do formy, tak i myšlenek. Zvláště vytknuty zasluhují: Le Chat au baiser, Lèse-majesté, Le Chat d'Alhambra.

S „Rythmes pittoresques“ *Marie Krysinské* vstupujeme do nové školy. P. Rosny v předmluvě praví jí zcela vážně: „Vaše rythmická prosa vyniká jemnou harmonií; eufonie slovní, assonanční soustava, modulace period a kromě toho půvab, neočekávanost, šťavnatost obrazů nepřipouštějí ni nejmenší pochybnosti o povaze neobyčejně básnické Vaší práce.“ Dobře, že p. Rosny vytkl tolik krásných věcí, které by čtenářové sami sotva kdy byli objevili. Nelze arciť upříti jistého kouzla těm drobným básničkám psaným prosou kadencovanou. Zvláště „Le Hibou“ prozrazuje skutečný talent. Ale vše to jest účinku toliko fysického, který nikdy nenahradí nedostatku myšlenky a citu. Celkem dojem jest unavující.

Louis de Chauvigné „Les Croyances“ zasluhují všeho uznání co do myšlenek, z hlediska technického vytýká mu A. Delaigue nedostatek pružnosti a druhdy nešťastně volená epitheta.

Abbé Rainguta vděčni žáci vydávají jeho básnické práce pod názvem „Oeuvres poétiques.“ Opěvuje pak v nich lásku rodičů k dětem (Ixile), lásku dětí k rodičům (Jephté), něžnost mateřskou (Agar), mužnost a mučenictví svatých (Eustelle) atd. Jsou to křesťanské truchlohry popředně pro děti určené. — Rovněž duchem křesťanským proniknutá, mohutně pojatá, sepsaná jazykem čistým, mohutným, svěžím a živým, a hloubkou citu se vyznačující jsou dramata *R. P. Longhayea* „Theâtre chrétien.“ Ve sbírce pojaty jsou tyto kusy: La Valette, Connor O'Nial, Les Flavius, nejlepší, Edmond Campian, Canossa, Bouvines, Confédération de Bar. Dle „Polybiblion“ *A. Koudelka.*

— Že naturalismu umíráčkem odzváněji, o tom asi na spory s námi nikdo nepůjde. A jestli by o tom někdo pochyboval, toho odkazujeme jen na práce poslední *J. K. Huysmansa* „Là-bas,“ *J. Peladana* „L'Androgyne“ a na *J. Lorraina* sbírku povídek „Sonyeuse.“ První a třetí publikaci nazvali bychom „satanskou,“ neboť rohatý s celou svou družinou hrá v nich přední úkol. Huysmansovu práci lze nazvati encyklopaedií historickou, psychologickou a fysiologickou „ďábelství.“ Kniha jeho jest děsná a místy neobyčejně oplzlá. Ovšem tu a tam vyznívá z ní jakási touha po pravdě, ale jen tu a tam. Co se Peladana týká, neumíme pověděti, má-li člověk ten všech pět pohromadě. Činí se horlivým katolíkem, a to tak horlivým, že dává do klatby Rampollu a kardinala Lavigerie, protože prý (!) přiměli papeže, aby uznal nynější vládní soustavu ve Francii. A při tom věří, — risum teneatis amici! — že nadán jest vyšší, magickou mocí. Poslední práce jeho jest osmým článkem v řadě jeho mysticko-erotických romanů, vydávaných pod názvem „La décadence latine.“ Thema jest tak ožehavé a tak oplzlé, a propletené mysticismem, že si netroufáme tu ani plně udati jeho nadpisu.

Marcela Prévosta „La confession d'un amant“ jest rovněž pokračováním řady romanů, v nichž autor studuje z psychologického stanoviska pohlavní lásku. Dospívá pak tohoto závěru: láska ta jest buď hříšna nebo řetězem utrpení. Ale nepřestává na tom pessimistickém názoru, nýbrž dí, že teprve potom, když duše lidská prošla onou školou, schopna stává se pravé lásky křesťanské a obětavosti. Práce Prévostova jest svědomitě pracována, zejména první díl, v němž líčí mládí reka F. Pérignyho, jest výtečný, druhé dva díly sice nestojí na stejné výši, ale přese vše to kniha zasluhuje povšimnutí.

P. Margueritte, někdy stoupenec Zolův, nyní jeho nepřítel, vydal roman „La force des choses,“ který jest parafrasí francouzského přísloví: „Le temps passe, l'eau coule et le coeur oublie.“ Práce poměrně slabší dřívějších jeho.

A. Basilevitche „Roman d'un roi“ jest vlastně kousavou kritickou studií panovníků. V hrdinovi Sigismondovi soustředil spisovatel všecka pozorování, která tu a tam u dvorů byl učinil. Autor jest rozhodným odpůrcem církve katolické. Jak se na některých místech o ní a služebnicích jejích vyjadřuje, jest přímo sprosté.

— Vl. Solověvu (La Russie et l'Église universelle) odpověděl A. Tilloy spisem: Les églises orientales dissidentes et l'Église romaine. Réponse aux neuf questions de M. Soloviev. Paris 1890. Str. 418. Cena 4 fr. Probírá důkladně sporné články a osudné události; co do možného smíru je trochu optimisticky naladěn.



FEUILLETON.

Dílo Dante Alighieriho „De vulgari eloquio."

Příspěvek k porozumění poesie troubadourův a staroromantické vůbec.

Napsal *Jan Blokša.* (Č. d.)

Od Uhrů na jih a západ obývají, kteří jediný měli jazyk, který nyní na trojí zdá se rozdělen podřečí a sice dle trojí částice, jíž vyjadřují souhlas, totiž na řeč »oc,« »oil« a »si.« »Oc« nazývá Dante řeč Hispanův, byla to však vlastně Provence, nynější Languedoc, »oil« (= ouill = hoc est illud) nářečí francouzské, »si« nářečí italské. Že tyto tři jsou původem jazyk jeden, dokazuje z toho příklady několika, že mají četná slova společná. zvláště »amor.« Při tom uvádí příklady ze tří nejslavnějších troubadourů: Gerardus de Borneil, slavný troubadour, z krajiny limogenské, přezvaný mistrem troubadourův (1175—1220), král navarský Theobald, jehož Dante vzpomíná též v XXII. 52. »Pekla« († 1270). ctitel hudby a sám ne neznámý básník. Třetího uvádí s přívlastkem »Dominus Quido Quinicelli« († 1276) byl professorem na slavné universitě bolognské. a možno říci, nejslavnějším mezi všemi troubadoury. Dante nazývá ho »svým otcem i všech, kteří pěli zpěv lásky.«[1]) Tímto básníkem začíná Dante řadu pravých básníků oproti troubadourům nižším.

V kap. IX. zanechav ostatních romanských nářečí obrací se Dante k nářečí »si« k italskému, jemuž ze dvou příčin, myslí, přednost dáti sluší. totiž, že je bližší grammatice. řeči latinské a pak, že ti, kteří sladčeji a vznešeněji pěli jazykem lidu, byli jeho synové, jako »Cino da Pistoja a jeho přítel,« totiž Dante Alighieri sám.

Cino da Pistoja, právník z Pistoje, a jak již z této zmínky zřejmo, slavný básník. a to milostný. Ještě na dvou místech s úctou vzpomíná Dante tohoto básníka a jmenuje se přítelem jeho. Jemu věnoval též dva pěkné sonety.[2]) Cino žil 1270—1336.

Při tom přiznává Dante, že řeč »oil« jest lehčí a velmi zábavná, a že v ní vydány jsou »Gesta Trojanorum Romanorumque« a překrásné pověsti o Artušovi a jiné povídky prosou. »Oc« dokazuje přednost svou tím, že ní první začali básniti in volgare jako v řeči dokonalejší a sladší. jako Petr z Alvernie (z Alvernha) a jiní starší »učenci.« Petr z Alvernie byl z nejprvnějších troubadourů milostných.

Rozděliv Dante Italii Apenninami na dvě části, rozebírá 14 hlavních nářečí lidu italského. vytýkaje nedostatky jednotlivých na citatech z rozličných básníků, kteří nimi básnili. Mezi těmi chválí jakéhos Jakuba da Lentino, že se snažil dospěti k řeči dvorné. Za to v Toskansku mnozí jako Quitto d'Arezzo, Bonagiunta z Lukky,

[1]) „Očistec" zp. XXVI. 97. Že by Quinicelli byl professorem Dantea Alighieriho, jak praví Jeřábek: „Stará doba romantického básnictví," o tom nikde zmínky nenalézám, ba naopak Balbo praví ve „Vita di Dante Al. I.," že Quinicelli Dantea neznal. Což pravděpodobno, neboť zemřel již r. 1276., kdy tedy Danteovi bylo teprv 11 let!

[2]) V překladu Vrchlického: „Básně lyrické," str. 112., 113.

Gallus da Pisa, z nichž Quitto d'Arezzo nikdy se k řeči dvorné nevyšinul.

Básníka Bonagiunta z Lukky vzpomíná v »Očistci« zp. XXIV. a jemu vysvětluje, čím poesie jeho vyniká nad poesii Bonagiuntovu i všech troubadourů.

Bonagiunta táže se tam Danta:

Však rci mi, jsi-li ten, rty jehož zlaté
neznámé dosud světu rýmy dýší:
„Ó paní, které plamen lásky znáte!" [1])

Dante mu na to odpovídá:

... Ten jsem, který slyší,
když Lásky dech jej ovane, co praví
mně v hloubi duše, ihned po něm píši.
„Ó bratře, pravil, teď zřím uzel pravý,
jenž Notáře,[2]) mne a Quittona vázal,
že nestihli jsme sloh tvůj sladkohravý.
Teď zřím, že píšete, co Amor kázal,
že vaše péra jdou jen za ním s péčí,
ten nedostatek naši snahu smázal.
Kdo nad to vzlétá, touhou je-li věčí,
ten rozdíl slohu nechápe již více."

Dále jmenuje Dante i svého učitele Brunetta Latiniho. O všech však praví, že řeč jejich byla jen místní, jest to tedy třída nižších básníků. Někteří však z toskanských básníků poznali vznešenost řeči lidové jako Quido Cavalcanti, Lapo Gianni a »unus alius« — Dante.

Prošed všechna nářečí poznává, že žádné z nich samo o sobě není »vznešené« (illustre), ani »cardinale, aulicum et curiale,« že však každé z nich obsahuje něco z toho, a že, chceme-li dojíti ku »vulgare cardinale, aulicum et curiale,« nutno vše, čím vynikají jednotlivá nářečí, v jedno shrnouti, a to bude »vulgare italiano« italská řeč spisovná. Tuto v skutku on zavedl a »Komedií« svou upevnil.

Tím ukončuje (kap. XIX.) první knihu spisu svého, která, jak z tohoto náčrtku poznati jest, měla býti úvodem ku vlastní poetice, kterou hned první kapitola začíná.

II.

Čisté a ozdobné řeči lidové měli by dle Danteho užívati nejen básníci, které »inventores« nazývá, nýbrž i prosaisté, ale poněvadž prosaistům obyčejně vzorem jsou básníci a mluva jejich, pojednává jen o těchto.

Za první pravidlo básníćim ustanovuje, »aby každý, kdo veršuje, verše své, pokud mohl, ozdobil.« Největší však ozdoby jim propůjčiti může vznešená řeč lidová, proto jí všichni užívati mají Ba i ti, kteří drsně básní (rude versificantes), někdy veršům svým by řeč lidová vznešená ozdoby dodala, ale takovým nedovoluje jí užívati, nýbrž jen těm, kteří vynikají nadáním a věděním (ingenio et scientia).

[1]) Začátek krásné kanzony Danteovy v „Novém životě," str. 32.
[2]) Zmíněný Jakub da Lentino byl notářem na Sicilii.

Myšlenky a idey nejlepší jen u těch povstati mohou a proto, kteří vlastností těch nemají, jsou básníci špatní, a »illustre volgare« by jim tak málo pomohlo, jak oslu a vepři žádná ozdoba krásy nepřidá. Jen tehdy, když dokonalé s nedokonalým se spojí k nepoznání, učinilo by nižší dokonalejším, ale v básnictví myšlenka od formy vždy znatelně je oddělena, proto špatná myšlenka nezíská vznešenou řeči lidovou, nýbrž ještě více slabost její vynikne, jako žena ošklivá mezi krásnými.

V kapitole druhé pojednává Dante o látce, které použiti jest těm, kteří básní »in vulgari illustri.« Jestliže není dovoleno všem užívati vzácné řeči lidové, nýbrž jen nejlepším básníkům, jest z toho též již patrno, že jen »věci hodné« ní pojednány býti mohou, ano je-li řeč lidová vznešená, nejlepší ze všech nářečí, pak též jedině nejvíce hodné v ní říci se smí.

Člověk má tři hlavní schopnosti, totiž: spiritus vegetabilis, animalis et rationalis. Schopností vegetabilní touží a hledí po tom, co mu užitečno jest, a to jest mu společno s rostlinami; schopností zvířecí hledá zábavné, rozkošné podobně jako zvíře a schopností rozumovou hledá to, co šlechetné jest, čímž se druží k andělské přirozenosti. O těchto třech tedy možno pojednati v básni, avšak z těch některé nižší jsou a jiné vyšší a v nejdokonalejší řeči lidové též mluviti jest jen o nejdokonalejších. Co se týká první schopnosti, zajisté nejvyšší stupeň užitečného jest blaho (salus), rozkošného jest Venus — láska a ze slušného ctnost. Tyto tři věci totiž »salus, Venus a virtus« podávají nejlepší látku básníkovi a pak ty, které k těmto třem napomáhají, jako »armorum probitas, amoris accensio et directio voluntatis« — obratnost ve zbrani, udatnost, plamen lásky a ovládání vůle.

O těchto třech věcech vskutku slavní mužové básnili, jako Bertrand de Born o udatnosti, Arnald Daniello lásku opěval a Gerard de Bornell rozšafnost.

Bertrand de Born, pán hradu Antafort, pěl bojovné písně proti Jindřichu II. anglickému, proto ho Dante odsoudil do »Pekla.«

Gerard de Bornell (Gerault de Berneil) a Arnaldo Daniello současní troubadouři v XII. stol.

Z italských básníkův uvádí Cino da Pistoja, který pěl o lásce, a »přítele jeho,« Dantea Alighieriho, opěvujícího »rectitudinem.« Jako příklad svého básnictví cituje svou kanzonu: »Doglia mi reca nello cuore ardire — Bol v moji hrudi náhle smělost dává.«[1]) Jest to velmi umělá a krásná kanzona filosofická, v níž se obrací proti mužům vytýkaje jim, že veškera ctnost v nich zmizela, ač ctnost svému pánu jest vždy oddaná a poslušná a cti mu zjednává. Proto varuje ženy před láskou k mužům podlým.

O »zbrani« nepěl prý ještě nikdo z italských básníků.

Všichni zmínění básníci pěli o oněch předmětech rozličnými způsoby, jako někteří v kanzonách, jiní v ballatách aneb

[1]) „Básně lyrické,“ str. 63.

sonettech a třetí »per alios illegitimos et irregulares modos.« Ze všech těchto způsobů básní považuje za nejvznešenější způsob kanzonu, a jestli nejvznešenější nejvznešenějších jsou hodné, pak též věci nejvzácnější nejvzácnějším způsobem by pojednány býti měly, tedy jen v kanzonách.

Že kanzona jest nejvzácnější, dokazuje takto: Ačkoliv každá báseň jest zpěvem (cantio), přece však jen kanzoně jméno to zůstalo, což nikdy není bez příčiny. Kanzona také jediná sama sebou působí, co způsobiti má. Ballaty vyžadují zpěváky, pro něž jsou složeny, kanzony však i čtené vyhovují a působí, co působiti mají. Nikdo však nepochybuje, že ballaty vzácnější jsou nežli sonetty.[1])

Zajímavo jest, jak dále dokazuje ještě přednost kanzony, praví totiž, že kanzony proto vzácnější jsou, poněvadž původci svému větší čest zjednávají než ballaty. Též to, co vzácné jest, velmi rádo se uschovává, a to naleznou, kteří v knihy nahlednou, o kanzonách.

Z umělecké stránky prý též to jest nejvzácnější, co shrnuje v sobě všechno umění,[2]) v kanzoně pak veškeré umění básnické jest obsaženo, neboť »quidquid de cacuminibus illustrium capitum poetantium profluxit ad labia, in solis cantionibus invenitur.«

V kapitole IV. začíná pojednávati o rozdílnosti slohu těch, kteří píší básnicky. Nejprve však upozorňuje, že o ballatě a sonetu pojedná až v knize čtvrté, kde mluviti chce »de vulgari mediocri.« Poněvadž dílo toto nedokončil, nedovídáme se ničeho více o těchto dvou formách básnických ani, co myslil tím »vulgare mediocre.«

Obyčejně všichni, kteří básní v řeči lidové, zváni jsou »poetae,« což všeobecně řečeno správno jest, neboť »poesis nihil aliud est, quam fictio rhetorica, in musicaque posita.« Definice tato pro dobu Dantovu byla správná, neboť všechny básně se zpívaly a na nějakém hudebním nástroji doprovázely. Proto též pojem »troubadour« nám úplně splynulo s pojmem potulného pěvce s lyrou v ruce.

Lišiti však jest, praví Dante, velké básníky, kteří »řečí vysokou a dle umění správného básní, od těch, kteří veršují jen »casu.« Čím více kdo první napodobuje, tím lépe básní. Proto nutno se mu vidí o naukách takových básníků promluviti.

Nejprve ať každý jen takovou tíži látky na sebe béře, která přiměřená jest síle jeho, aby snad příliš si naloživ neklesl. To předpisuje již Horatius ve své »Poetice«:

Sumite materiam, qui scribitis aequam Viribus.

Pak dobře uvážiti jest, jakým způsobem látku spracovati jest, zdali tragicky či komicky neb elegicky. Tragedií rozumí se sloh vyšší, komedií nižší a elegií sloh ubohých.[3]) (O. p.)

[1]) Dr. Frant. Jeřábek ve spise svém: „Stará doba romantického básnictví" praví na str. 135., že Dante ve Vulgari eloquio chválí „sonet" a „kanzonu," což jest nesprávno, neboť jak již z tohoto místa viděti, pokládal Dante sonet za nižší stupeň, což ještě dále více vynikne!

[2]) „Adhuc in artificiatis illud est nobilissimum, quod totam comprehendit artem."

[3]) „Per tragoediam, superiorem stilum induimus, per comoediam inferiorem, per elegiam stilum intelligimus miserorum."

HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 11.

O cynismu a příbuzných zjevech v písemnictví.

P. J. Vychodil.

Slovo »cynický« bylo u nás v nedávných dnech častěji opakováno — škoda, že při jméně spisovatele tak nadaného a činného. Jiné příbuzné názvy, jako frivolní, raffinovaný a pod. opakují se stále v úvahách literarních, a to jakožto výčitky značné váhy a důraznosti. Pojem slov těch není asi každému zcela jasný, snad ani ne vždycky těm, kteří jich užívají. Chtějí jimi označiti něco hodně neslušného, urážlivého neb i nemravného. Názvy jsou cizí a snesou všelijaké významy: záleží na tom, co si kdo při nich pomyslí. Že se jich proto i zneužívá, snadno pochopíme, neboť při nejasném významu slova snadno se něco jiného mluví a něco jiného myslí. Tím se vlastní význam jaksi opotřebuje a setře: a co bylo kdysi ostrou výtkou, stává se tak všední poznámkou, že se nad ní sotva kdo pozastaví. Příjmení cynismu na př. jest u výtvorů naturalistických tak obyčejné, že se rozumí takořka samo sebou, a člověk by ho téměř pohřešoval, kdyby nebylo napsáno; a přece není ani tam vždy oprávněno.

Doslovný význam cynismu opravdu jest málo lichotivý; i když »pes« a psí vlastnosti v popularních výkladech přírodovědných bývají líčeny po darwinsku velmi pěkně, a velkou částí lidstva skutečně také po zásluze bývají oceňovány, přece silnější jest odvěký zvyk, jemuž výrazy takové znamenají vždy něco nízkého. I ta dojemná psí věrnost a oddanost, kterou by lyrik rád hodně dojímavě znázornil oddanost služebníkovu, nenalézá u čtenáře toho příznivého ohlasu, jaký byl zamýšlen. Snad i v tom jeví se účinek východu, kde ten nepříznivý význam převládá; odtud také byli jsme my křesťané po několik set let a býváme dosud tak nepěkně titulováni. Dějepisci škol filosofických dosud jsou na sporech, zdali škola řeckých »kyniků« dostala jméno od místa, tedy zcela nahodile a nevinně, anebo pro jisté význačné smýšlení a chování některých členů svých, kteří právě tak jako básničtí a nebásničtí mravokárci od Rousseaua až po naše dny horlivě napravovali konvencionelní lživou mravnost lidské společnosti velemravnou zásadou: naturalia non sunt turpia. Snad bylo v tom obé spojeno: šťastná náhoda místa vnukla přiměřený název oné sprostotě, která ze všech i velmi dobrých vlastností školy kynické

utkvěla v paměti potomstva téměř jediná jakožto význačná stránka »kynismu.«

Tento význam nízkosti, podlosti a sprostoty — sit venia verbis — se slovem »cynismus« až dosud také spojujeme. Je takořka dobře pro ty, jichž se týká, že cizí slovo to v tom významu zobecnělo. neboť kdyby se místo něho pokaždé věc nazvala poctivě po česku vlastním příslušným jménem, bylo by asi zle. Takto zahalí se ostrá výtka, která by se snad i s trestním zákonem dostala do nepříjemného styku, v mlhavé, trochu vzdělaněji znějící slovo, které tak neuráží. Divím se, že pronásledovatelé konvencionelních lží v naší mravnosti proti němu se neozvou: vždyť i ono jest konvencionelní lež, kterou pravé jméno se zakrývá. Zde ostatně je podržíme, poněvadž vysvitne z věci samé, co se jím rozumí.

Věrné zobrazování přírody a života, které prý si mnohý spisovatel nového směru položil za úkol, ovšem velice snadno vede k cynismu díla. Odtud přečasto soudí se tak i o spisovateli samém, neboť má se správně za to, že básník zobrazuje věci tak, jak si je představuje a myslí, jak je procítil. že tedy výslední obrazy jsou — jak jistý aesthetik praví – variace vlastního portraitu jeho. Nekřivdí se tedy básníku, jenž prý do díla ukládá kusy svého srdce, když se o srdci jeho podle díla také soudí. Avšak těchto úsudkův o osobnosti básnické pro dnešek zanechme a mluvme pouze o díle samém, v kterém, jak praveno, při zásadě naprostého verismu, cynismus nabude oprávněného místa. Neboť život přírody a člověka pohybuje se ne pořád na vysokoběžných kothurnech, nýbrž po přednosti v nižinách vezdejších potřeb a trudů: či pohled utkví na povrchu, jak u naturalistů často bývá, ten ovšem také v nízkosti klamného zdání zabředne a uvázne.

Příroda sama o sobě není ani vznešená ani nízká. Žijíc podle svých nutných zákonův, jest potom jen tím, co sobě z ní člověk udělá. Co v přírodě na člověka působí jako nějaká nízkost, bezcitnost, ukrutenství a pod., není nic jiného, leda že on sám přenáší poměry života lidského, a to ještě své vlastní o nich názory, do bezvědomého žití přírody: je to nazírání básnické sice, ale ne spravedlivé ani praktické. Potřebí věci napřed měřiti a oceňovati jejich vlastním měřítkem, podle vlastního určení jejich, nikoli podle osobní nálady. Za to však v umělecké činnosti rozhoduje nálada úplně, jen dovede-li ji umělec sděliti též ostatním: tu podkládá se věcem a zjevům přírodním vědomí a vědomé jednání, to jest ony se zosobňují. Pak ale vládne jimi dvojí zákonnost: jejich vlastní, přirozená, a druhá jim podložená, totiž umělá, řekněme psychologická. Umělecká illuse závisí na obou; není-li jedné nebo druhé vyhověno, není umělecký obraz dosti pravdě podoben. Ale druhá rozhodně převládá, jako duch ovládá hmotu: koho hmota překonává, není povolaným s ní zápasníkem, není ani umělcem.

Zjevno tedy jest, že přírodní zjevy samy o sobě nespadají vůbec pod jakékoli mravnostní neb aesthetické posuzování, jaké máme na mysli na př. při cynismu, a proto výrok naturalia non sunt turpia,

jak nás moderní po starých ujišťují, nemá takto vůbec rozumného smyslu; veškero takové posuzování předpokládá, že na věci pohlížíme se stanoviska lidského. Není zde tedy příroda rozhodným soudcem, nýbrž lidský rozum, kde běží o poměry života lidského. A podle tohoto rozumného soudu ovšem jsou také zjevy přírodní, jež mají do sebe cosi nízkého, vyjadřujíce jakýsi cynismus: nikoli svůj, rozumí se samo sebou, nýbrž toho, kdo takové smýšlení podle podoby jejich utvářené schvaluje a v něm si libuje. Celá otázka o přirozené a nevinné pravdě — naproti »konvencionelní lži« vzdělaného života — uvádí se na rozumné posuzování lidských poměrů. neboť rozum jest měřítkem správnosti, a nikoli nerozumná příroda. Sice octneme se opět u toho přemrštěného názoru na všebožskou přírodu. podle kterého prý člověk div nedostane »chuť, lézti po čtyřech.«

Život lidský, jenž jest vlastním předmětem umění, sestává z dvojího živlu: přirozeného a umělého. Oba vymáhají přiměřené činnosti ve službě potřeb přirozených a umělých. Tyto druhé nalézají se v oboru vzdělanosti. naproti které stojí samorostlá příroda jakožto cosi nižšího. Ale v obojím směru konečně jest mnoho všedního, ačkoli klademe to po výtce v obor přirozených potřeb. Vzdělání totiž mnohou všednost i nízkost buď docela ničí neb aspoň utajuje a zjemňuje. »Raffinovanost« vězí v samém pojmu vzdělanosti, která hrubé zjevy přirozeného života oním trojím způsobem »zjemňuje« a očisťuje. Že upadá v druhou krajnost, v nepřirozenost, jest ovšem pravda, ale jest jenom tehdy vadno, když je to proti přirozenosti: neboť vlastně všechno umělé, všechno vzdělané jest nepřirozené, a přece nikdo se pro svoji vzdělanost neodsuzuje, nýbrž se jí zcela rozumně honosí.

Nízkosti a sprostoty je dosti ve vzdělání i v nevzdělanosti. Cynismus už podle původu slova jest hrubost úmyslná, tedy nalézá se ve vzdělanosti. Je to umělá a strojená nízkost, jež se vydává za přirozenou, ale právě tím, že jest úmyslně na odiv stavěna, ukazuje se vlastně jako zpětná raffinovanost, a to v nepříznivém slova významu; uráží nás, nejen že bychom jí tu nečekali, nýbrž že jest úmyslná. Tváří se jako čirá nezkažená příroda (srv. schválnou naivnost) a zatím je to otupělá a vyžilá hyperkultura. Příklady ze života jsou na snadě: společenské způsoby slušnosti a obě krajnosti jejich; zdravá citlivost, sentimentalnost a bezcitnost; počestnost, pokrytectví a nevázanost atd. Odvoditi si odtud příklady v umění, taktéž je snadno. Náhoda na př. jest prý přirozená, oděv jest umělý. Ovšem. Jest ale proto oděv nepřirozený, totiž proti přírodě?! A podívejte se na obrazy (na př. napadá mi obraz »Oldřich a Božena,« kde přírodní prostota a vzdělanost se jaksi setkávají): je tam ten neodívající oděv přirozený? Vždyť pozorujete, jako by neviditelná ruka raffinovanosti jej odtahovala. A v básních podobně. To není zdravá příroda, nýbrž raffinovaná smyslnost. Ovšem, cynismus se jí neříká, poněvadž jest příliš »vzdělaná« a zjemnělá. Zjevy všedního života pozbývají v umění své všednosti, poněvadž nikdy úplně ne-

zapomínáme, že nejsme v životě skutečném, nýbrž umělém, úmyslně vytvořeném, jemužto schválnou činností lidskou dodáno jakési vyšší ceny. Co tedy všedního v životě všedním rozumí se nám samo sebou, že si toho ani nevšimneme, to v umění se staví na odiv, i s odporem cítíme, kterak se dere v popředí; žebrák cáry chudě oděný, aby umělec ukázal, kterak umí malovati nohu, cikánka chudě hadry ověšená, aby básník mohl udati několik smělých obrazův její pleti a svalův, atd. To je také něco z raffinovaného cynismu, a ne příroda.

Obyčejně, když vytýkají se takovéto nepěkné výstřelky domnělého naturalismu — pravím domnělého, neboť náš (v těch věcech) mistr Vrchlický nechce býti naturalistou, tedy abych mu nekřivdil — v takových případech odseknou mravokárci konvencionelních lží pádným slovem »pruderie«; ne vždy asi vědí, co to jest, a našinec také není vždy tak honěný v moderních jazycích, aby to odbytí po zásluze cítil. Chtějí tím naznačiti jakousi přemrštěnou a snad i falešnou upejpavost, jež nesnese »silnějšího« výrazu. Jistotně má i snaha po správnosti své meze; ale výtkou pruderie obyčejně odráží se oprávněná výčitka nestydatosti — a tu prosím, ať si každý jednu z obou vybere, která jest mu milejší. Za doklad bylo by uvésti mezi jiným hlavně to, jak líčívá se nyní pohlavní láska. Vlivem darwinismu a jiných šarlatanských nauk přírodních motiv ten snížen na pouhý zvířecí poměr — zároveň ale horuje se v týchže směrech realistických a naturalistických pro obnovu čistého života rodinného a ušlechtilých vztahů mezi obojím pohlavím. Nikdo neupírá, že tu mnoho rozhoduje smyslnost, ale obmezovati na ni celý ten poměr, ba posmívati se všem ušlechtilejším líčním jeho jakožto pokryteckým smyšlenkám, po kterých ve skutečnosti není prý ani stopy, jest zajisté cynismus v pravém a doslovném významu. Ostatně nelze zapříti, že k němu nemálo přispěla přemrštěná erotika pěvcův i nejromantičtějších, jak v cizině, tak u nás.

V nižších vrstvách společenských, jež nyní jsou od umělců hejčkány, objevuje se, jak samozřejmo, více silné a hrubé látky, která však pro to samo ještě není odporna, jako naopak zjemnělé zjevy z vyšších vrstev nejsou proto ještě milé a vzácné. Skrýváť se často za nimi tamto zdravá mysl, zde chorobná; tamto drsný obal často zahaluje zdravé jádro, zde jemný povlak má nahraditi chybící vzdělanost a ušlechtilost. Ale vadné jest obojí vrstvy venkoncem tak líčiti, jakoby tamto nemohla býti leda surovost, zde pak jen prohnaná přetvářka. Umění demokratické, jak se rádo nazývá, přechází takovým způsobem mezi luzu, která není celý lid: umění to pocházejíc totiž z jakési vzdělanosti, nedovede mezi lidem pod všedním povrchem postříci stránek ušlechtilejších i sestrojuje podle toho povrchu postavy zpustlé, kdežto mezi vyššími vrstvami všechnu ušlechtilost má za pokrytectví. A tento opravdový cynismus, který všechno stahuje do bláta, ještě si osobuje název zdravého humoristického názoru životního! Dobře jest, že umění stalo se také demokratickým, ač jím není od včerejška. Dobře také jest, že se propůjčuje nižším třídám za ohlas.

Ale má pak také podle pravdy vyjadřovati lepší stránky jejich, od nichž by se vadné jen jako stín odrážely, a ne jich ještě snižovati. Ten aristokratismus, jenž jest přesvědčen o dobru v lidstvu, bude vždy vyznačovati pravé umění naproti cynismu, který jsa sám vyššího vzletu prázden, jej též u jiných v pochybnost a posměch béře, aby jej učinil nemožným. (O. p.)

Posudky.

Al. Jiráska **Sebrané spisy.** Díl VIII. „Mezi proudy." Tři histor. obrazy. III. „Do tří hlasů." Nakl. J. Otto. Str. 536. Seš. 67.—83. Po 32 str. 15 kr.

Dějinným podkladem třetího obrazu, nadepsaného »Do tří hlasů,« — poněvadž dějem svým končí v době, kdy česká národnost obdržela na universitě tři hlasy, kdežto před tím měla pouze jeden, cizinci pak tři, — jsou hlavně bouře panské v Čechách. Dějepis o tom asi takto vypravuje:

„Páni předních rodů vždy tíže snášeli, že jich král pomíjel v nejtajnějších radách svých a měl za přednější důvěrníky v řízení věcí větším dílem lidi jiné, méně vznešené. Mezi bratry pak a bratranci krále Václava vznikly různice jak z jiných soukromých příčin, tak zvláště z toho, že král pro své pohodlí užíval pokaždé pomoci některého z nich při vrchním řízení vlády; čehož oni jeden druhému záviděli." (Tom. III. 382.)

Kromě „sobectví a brojení" bratří a bratranců, aby „zjednali sobě jedni nad druhými některé výhody," byla příčinou vzpoury proti králi hlavně nespokojenost šlechty samovolným počínáním královým, „příčícím se všem starým řádům a právům zemským," a ta nemohla utajiti se nadlouho.

Příležitost k odboji naskytla se r. 1393. „Královo prchlivé a ukrutné nakládání s náčelníky kněžstva českého r. 1393. způsobilo dojem hluboký, jenž udržel se dlouho v paměti lidu českého — neboť ti, kdo nejvíce utrpěli, nad jiné vyznamenávali se pobožností a dobročinností." (Pal. II. 2. 295.)

Tak líčí historie krátce a jasně příčiny bouří panských; Jirásek téměř obešel příčiny ty a přešel hned k líčení bouře samé. Učený, ale lakomý Jošt, markrabě moravský, bažící po panství v Čechách, byl nejspíše hlavním osnovatelem spiknutí, Sigmund uherský v plánech jeho jej podporoval. 5. dne května 1394. zapsal se Jošt v jednotu s pány českými, a již 8. května přepadli krále na Králově dvoře u Berouna i zajali, při čemž dvořané královi dosti zbaběle se rozprchli. Václav chován byl v zajetí nejdříve v Praze; páni hleděli zastříti zajetí jeho, přece však se mu podařilo poslati posla k Janovi Zhořeleckému, který přitáhl s vojskem do Čech, získal v národu velikou stranu, načež zastrašeni páni odvezli krále do Krumlova, na hrad pana Jindřicha z Rosenberka, předního z jednoty panské.

Tu teprv počíná děj Jiráskův, o předešlých událostech vykládaje ve vložkách. Vylíčeno nejprve řádění »lapků,« loupežníkův, obírajících kupecké vozy; tak přepadli také syna Křižova, jehož vozy provázel

známý nám již hrdina i dvořenín králův Jan Ohnivec. a zranili Vacka Kříže. Náhodou nalezli Kříže s Janem mladí vladykové trocnovští» »statný a statečný« Jan a »ohnivý« Mikeš. i odnesli raněného na svůj svobodný dvorec Trocnov. Tu kromě zmíněných bratří nalézáme ještě vážného a opatrného strýce Ješka. »přímou, nábožnou,« a starostlivou matku. veselého i hovoru milovného bratra Jaroslava i tichou. spanilou sestru Anežku. Život v domě tom vylíčen ovšem barvami nejrůžovějšími. Jak všichni starali se o zraněného Kříže! — Jan Ohnivec starostlivě hledá stopy krále, proto brzy opouští »hodné lidi« v Trocnově a ubíraje se ke Krumlovu zachrání život topícímu se knězi Amandovi : »rozvášněný« a »rozhorlený« mnich tento vypravuje cestou o tom. jak krutě král nakládal s Janem z Pomuku i arcibiskupem. Podotýkáme však hned. že to. co klade Jirásek v ústa rozvášněného mnicha. neobsahuje ničeho. co by svědčilo o zvláštní rozhorlenosti. a všecko. co se vypravuje. je pouhá pravda; ve slovech Amandových ani přísný historik nenašel by ničeho. co by bylo proti střízlivé pravdě historické. Nelze nám zde uváděti vypravování Jiráskova (str. 63.—66.) a ukazovati, že slova rozhorleného mnicha neobsahují nic jiného, než co podávají nám o umučení Jana z Pomuku Palacký (II. 2. 282—285) a Tomek (III. 371—372), ba dosti stručně událost tu odbývají a chtějí »vysvětliti.«

Slyšel jsem od vážného literata, že prý Jirásek píše bez tendence. Co však je to jiného než tendence. když Jirásek kruté počínání Václavovo, kterého žádný svědomitý historik omlouvati nemůže, chce »vysvětlovati.« a vypravování o ukrutenství vkládá do úst rozhorleného mnicha, aby se zdálo dějin neznalým čtenářům, že mnich upřílišuje. zveličuje? Co je to jiného než tendence, když p. Jirásek proti všem svědectvím historie tvrdí a stále opakuje. že »arcibiskup (Jan z Jenšteina) se smluvil s pány« (66). že »pány podpaloval« proti králi. »první se« proti králi »bouřil« (275). že byl »zrádcem« (84) a pod. Tomek přece i Palacký tvrdí pravý opak, že totiž »arcibiskup Jan neúčastnil se. pokud známo, bouře panské proti králi Václavovi . . .« (Tom. III 390). že »choval se tiše. neúčastniv se jednoty panské« (Pal. II. 2. 313). Ale proti těmto jasným výrokům Jirásek staví svoji fantasii. která mu představuje arcibiskupa v jiné podobě. na niž není místečka čistého. světlého. Vylíčiv jej dříve záletníkem, cizoložníkem, travičem krále. kreslí jej Jirásek nyní jako zrádce, buřiče proti vlastnímu panovníkovi atd. Šlechetný vskutku úmysl. vlastenecká tendence!

Vraťme se však k ději. Ohnivec přestrojen za kupce dostal se na Krumlov, kdež byl král jeho vězněn; tu však žoldnéři rosenberští jej jali. uvěznili a mučili, aby něco zvěděli. Ale statečný hrdina všecko snese pro krále. tak že všichni se diví pevnosti povahy jeho. Věren jsa králi a předveden byv před něj nemluvil tak, jak mu kázali páni, aby zastrašili krále. nýbrž srdnatě poví mu pravdu, začež dýkou pana Otty z Bergova raněn. z nebezpečenství smrti jen s těží vyvázl. Když kníže Jan Zhořelecký blížil se jihu Čech, Václav odvezen

na hrad Wildberk a teprve 2. dne srpna 1394 vydán byl knížeti Janovi, maje dle smlouvy knížete s pány učiniti zadosť žádostem jednoty panské; to se stalo teprve r. 1396., kteréhožto roku také arcibiskup Jan z Jenšteina vzdal se úřadu svého.

Zatím na Trocnov přibyli noví hosté, byli to vladykové mysletínští, jejichž dvůr lapky byl přepaden a zapálen. Anna, sedmnáctiletá dcera vladyky mysletínského, s nemocným bratrem tráví delší dobu na Trocnově a později byla tam odvezena na vždycky jako choť Jana z Trocnova. Popisy idyllického života na Trocnově, k nimž ovšem látky poskytla fantasie spisovatelova, náležejí k zajímavějším místům romanu; ona místa, kde líčí boje mezi královskými vojsky, v jichž čele stál zkušený válečník Hodětínský, a panskými zástupy, psána jsou dosti suchopárně: válečné sceny Jiráskovi vůbec méně se daří.

V době druhého zajetí králova, jež trvalo od 6. dne března 1402 až do 11. dne listopadu 1403, kdy král konečně prchl z Vídně, místa svého zajetí, vládl v Čechách Sigmund, který však tak nemilosrdné daně ukládal, že popudil proti sobě všechny obyvatele, kteří s radostí velikou vítali Václava, který zatím víc a více oddával se vášni svojí, pití. Dále popisují se známé z dějepisu události, Hus vystupuje do popředí jakožto ohnivý, výmluvný a smělý kazatel, jenž »se nebojí a všem do očí pravdu poví, velikým kněžím i obyčejným mnichům, pánům i měšťanům,« jenž jazyk svůj miluje, a »což hlavní, sám tak žije, jak radí a učí,« jenž »nedychtí po obročích, ač by snadno mohl býti už kanovníkem,...« ale spokojí se »nevalným hrubě platem z nadání kaple betlemské a platy školskými.« (428) jenž horlivě zastával se toho, aby Češi měli tři hlasy na universitě, což také dekretem kutnohorským konečně obdrželi, jenž byl »vyvolen, aby pověděl, že bude veliký dar Páně a hrozný, že všecko zlé bude vypleno, že mine čas milosti a slitování, a že nastane čas pomsty pro mnohé hříchy všech...« (406). Po takových tiradách o Husovi snadno si vysvětlíme, co pan spisovatel pracemi svými zamýšlí: Jirásek své předpřijaté zásady přikládá k nedostatečně prostudovaným událostem, jež pak přistřihovány a přizpůsobovány tak, aby zdály se potvrzovati zásady jeho. Slyšeli jsme, že prý Jirásek, chtěje spisovati nějaký roman, postaví proti sobě dva živly, v našem případě katolíky a utvářející se stranu Husovu, a pak píše. Kdyby to bylo pravda, bylo by to velmi smutné svědectví o našich historických spisovatelích. Ovšem o Jiráskovi říci nelze, že by pranic nestudoval dějin, naopak studuje dosti bedlivě, ale studuje je s vlastní předpojatostí, bedlivě vyhledav na př. v Tomkově Dějepisu města Prahy všechna »lotrovství« vyšších i nižších kněží, o kterých tu řeč jest, ale úmyslně přehlédnuv ony dobré stránky, které Tomek arcibiskupovi a kněžstvu tehdejšímu připisuje.

Měli bychom nyní pojednati o stavbě celé trilogie, o jednotlivých postavách, pokud charakteristiky důsledně jsou provedeny a pod. Tentokráte však tuto stránku romanu formalní pomineme, majíce za to, že roman, jehož povahopisy jsou sice důsledně provedeny, ale

nepravdivě, na uměleckost velikých nároků činiti nemůže. Historické postavy u Jiráska jsou buď úplně znetvořeny (arciskup Jan z Jenšteina), buď postaveny do světla velice idealního; i vymyšlené postavy jeho nemají životní pravdivosti: Jan Ohnivec je hrdina s druhého světa, několikrát zachránil cizí život (židovce, mnichovi), několikráte byl na smrt raněn (háje židovku, Ottou z Bergova a konečně králem samým 276, 281), tolik nebezpečných cest vykonal pro krále milovaného! Jedna z lepších postav je Martin Tkanička, postava komická, se zvláštní jemností nakreslená; neníť to pouhá karrikatura, nýbrž živý člověk. Vůbec zdá se, že komické sceny daří se Jiráskovi lépe, než výjevy, při nichž třeba pathosu: tyto vyznívají sentimentalně, melodramaticky. K lepším místům, jak jsme již řekli, náležejí popisy domácího života na Trocnově, pak obrázky že života v domě Ohnivcově, ze života studentského, obrázky řádění lapků, »šibalstva« novoměstského a j.; tím vším však ještě duch doby té vystižen není, kolorit obrazů jeho zůstává falešný. *A. V.*

Julius Zeyer: **Z letopisů lásky.** Řada III. „Gabriel de Espinosa.“ („Kabinetní knihovny“ sv. LIII.) V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček.

Originelním, mohutným, romanticky velkolepým slohem vypravuje básník, předeslav něžnou předmluvu sestře své, příběhy Gabriela de Espinosa a jeho milenky, jeptišky Any.

Ve staroslavném městě Madrigalu, sídle kastilských králů, jest klášter Marie Panny. Zpovědník klášternic, kněz Michal de Santos, doví se od jeptišky doni Any, dcery slavného Juana de Austria, že její strýc, král Filip, jenž otci jejímu nepřál, do kláštera ji násilím přivedl. Ana vyznává, že zamilovala si vladaře portugalského Sebastiana, který v Africe padl, a že cítí pro Portugaly. Ale Sebastian prý nepadl, a král Filip se bojí, aby — vrátiv se — nevzal mu zaujatého trůnu. I zatouží doňa Ana:

... Kdyby vrátil se
a zoufalou mou prosbu uslyšel,
mé volání o spásu a volnost,
což moh' by odvrátiti mužnou tvář
a přeslechnouti bědování mé
a nevšímat si rukou sepjatých,
jež k němu zvedají se?

Této myšlenky ujme se Michal de Santos, ohnivý Portugalec, nad pochybnost věřící, že král Sebastian v úkrytu žije; i vypráví Aně své vědomosti o Sebastianu. Výsledkem jeho zpráv jest odhodlání jeptiščino:

... Přiveďte jej sem!
chci první být, jež vzdá mu volně hold!

Druhý den jede mnich Michal do Mediny del Campo a vyhledá osamělý dům, v němž zůstává domnělý král Sebastian; ale nad míru jej překvapuje novina, že Sebastian jest opravdu mrtev, kdežto Gabriel de Espinosa, domnělý Sebastian, pouze nevlastním bratrem Sebastianovým býti by mohl. Espinosa také vyzná, že miluje jeptišku Anu. Michal de Santos nechce již upustiti od záměru, aby Portugaly

nadvlády Filipovy oproštěny byly, i vybízí Gabriela, aby, jsa nepochybným bratrem Sebastianovým, vydal se za pravdivého Sebastiana, Anu z kláštera vysvobodil a vsadil si na hlavu portugalskou korunu. Gabriel váhá, ale povolí. Scházejí se v klášteře s Anou, až list Anin, oplývající věrou veň jako Sebastiana a láskou nejhoroucnější, pohne jej, aby se přiznal, že Sebastianem není. Stane se tak, nežli Gabriel odcestuje do Francie, kde naň čeká voj, který jej má veřejně prohlásiti Sebastianem, králem portugalským. Doňa Ana rozlítí se hněvem, Gabriel šílí ve chrámu, jeptišky překvapí oba; zároveň přicházejí stihatelé velezrádců Gabriela i Michala, jejichž pikle jsou prozrazeny. Gabriel, chtě list Anin vydobýti, aby jí před Filipem a veřejností nezahanbil, jest chycen, chycen i Michal. Král stíhá Anu. Zajatcové jsou v Medině del Campo souzeni. Michal stářím a slabostí zemře. Gabriel, odsouzený k šibenici, přeje si, aby mu Ana odpustila; pod šibenicí upírá pohled k nebi, kdežto Ana, s abatyší sem přijevší, marně po jeho pohledu touží. — Toť trest historie z letopisů lásky.

Nelze souhlasiti, že skladatel buduje příběh na zásadě: účel posvěcuje prostředky. Gabriel váhající táže se:

A klamat ji (Anu), což není hříchem?

Načež Michal:

A spasit ji a volnost vrátit jí,
to nevyváží dosti naši lest?

Ani vášnivá láska k vlasti nemůže u kněze Michala, jako vůbec u nikoho, slov těchto ospravedlniti; kdyby byl spíše Gabriel sám dopustil se klamu napřed a také Michalovi byl se vydal za Sebastiana, byl by Michal zůstal charakterem důstojným. Rovněž bylo by Gabriela důstojně očistilo pozdější přiznání, že Sebastianem není; odhalením této tragické viny byl by svou lest odčinil. Takto jeví se Michal, ač skladatel patrně tím úmyslem se nezanášel, jako fanatický kněžský osnovatel piklů. — Nejmohutnější jest charakter doni Any, ač jí nepřísluší upřílišené, ba až blasfemické výlevy, jako na př. na str. 19.:

Já nenávidím krále Filipa!
Bůh nemá větší pro hřích nenávist,
než já ji mám pro toho krkavce,
jenž, chmurný, ďábelský a krvavý,
by v hřbitov proměnil rád celý svět!

A jinde, na str. 51.:

Bůh vydal bez lítosti v podnož nás
na věky nepřátelům. Žije Bůh?

Upřílišeně mluví i skladatel o duševním stavu Anině na str. 109. a 110.:

A mezi tím, co trpěl Gabriel,
pod stromy doňa Ana toužebně
ve staré klášterní té zahradě
na modlu vzpomínala duše své
a, před křížem když svatým klekala,
v šer shroužený, stál obraz milený
ten jeho mezi ní a modlitbou
a cítila, že modlit k němu jen
se dovedla . . .

Hrozná jsou slova, oné době víry sotva příslušná, jimiž proklíná Ana Gabriela (str. 126.): »Nechť pohltí vás peklo opět, jež vás vyvrhlo!«, i blasfemie Gabrielova (str. 127.):

Vždyť Boha není. Hoře takové
jak moje, jak by mohlo jinak být?
Však láska jest, toť můj a tvůj buď bůh!

Takové výlevy charakterům velikolepostí ani síly nepřidávají.

»Gabriel de Espinosa« psán chvatně, i bylo by místy přáti si průhlednější, jednodušší skladby; mnohdy věty jsou nahromaděny do nesrozumitelnosti, i krásná druhdy dikce často jest tvrdá. Dokud v poesii užíváno bude řeči vázané (a bude jí užíváno vždy!), zůstane básníkovou povinností, aby v plodech svých zůstavoval dokonalé vzory a svědomité doklady lahody a hudebnosti domorodého jazyka! — Zeyer jest romantikem vrchovatým, a kéž jím také zůstane! Vyhlazovati romantismus bylo by pošetilé: zůstane vedle vznikajícího realismu vždy oprávněn a bezpečen. Tlumočí-li básník legendou, pověstí nebo dávnodobou historií pravdy významné, jest poesie jeho oprávněna; a Zeyerovy práce zajisté jsou významny. *F. Kyselý.*

Rusky snadno a rychle učí *Fr. Vymazal.* V Brně 1892. (?) Nakl. J. Barvič. Str. 80.

Bylo by věru třeba, aby se někdo toho chopil a česky napsal praktickou učebnici jazyka ruského a spolu nějakou konversační knihu. Všechny knihy dosud vydané byly až příliš suchopárné a k tomu nepraktické. P. Vymazal má pověst znamenitého praktika, i myslíme, že by se mu podařilo napsati knihu, jaké by české obecenstvo potřebovalo, aby totiž způsobem poutavým a spíše zábavně nežli školácky podala souhrn pravidel, jichž třeba tomu, kdo chce rusky čísti, psáti a promluviti několik nejpotřebnějších vět. Ovšem na to bude tak stručná knížečka, jakou nám teď podal p. Vymazal, až příliš stručná. Naučiti se »rusky čísti a psáti,« na to třeba trochu více času, než »asi tři hodiny.« Známo přece, že písmo ruské je velice obtížné, a právě tím je to, že mnozí, kteří již počali se učiti rusky, nechali toho pro obtížné písmo. Velmi obtížný je také přízvuk ruský, který p. autor příliš málo respektuje: tu třeba o něco více pravidel, abychom nabyli aspoň pojmu o ruském přízvuku, než on uvedl. Dále třeba většího počtu vět, abychom mohli trochu domluviti se s Rusem, tu nestačí ty, které v knížečce otištěny. Kdo tedy chce »rusky čísti a psáti,« musí sáhnouti k obšírnější knize, přítomná knížečka může mu však býti vhodnou průpravou k dalším studiím ruštiny, a jako takovou ji odporučujeme. *A. V.*

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl III. „Ráj.“ (Č. d.)

Zpěv XXVII. Sv. Petr kárá trpce špatné pastýře Církve, a praví, že nejsou pastýři, nýbrž vlci hltaví; na tato slova jeho zarmucuje se celý dvůr nebeský. Dante pak s Beatricí vystupuje do devátého nebe, do křišťálového, jež jest první pohyblivé; Beatrice vidouc jeho touhu,

poznati vlastnosti tohoto nebe, praví: *přirozenost pohybu*, jež v klidu udržuje střed a vše ostatní kol sebe otáčí, počíná zde jako ze svého obratu (začátku); a toto nebe nemá jiného »kde« (jiného místa jako příčiny a původu svého pohybu, t. není pohybováno nebem jiným) než jen v mysli Boží, v níž se rozněcuje láska, jež jím pohybuje (seraf, jenž pohybuje prvním nebem pohyblivým), a síla, kterouž (toto nebe) deští na ostatní:

106. Jež drží v klidu střed, vše druhé v lety
kol pohýbá, ta *bytost* započíná
na tomto místě jak od svojí mety.
Pro toto nebe není *země* jiná
než v duchu boha, *lásku, kterou víří,*
a sílu, kterou dští, on v světle spíná;

světlo a láska (t. desáté a nejvyšší nebe a nepohyblivé, caelum empyreum) kruhem obepíná toto (deváté), tak jako toto obepíná všecka ostatní (nižší); a tento obvod (desáté nebe) zná (a řídí) jen ten, jenž ho spjal (k prvému pohyblivému nebi, t. neřídí ho anděl, nýbrž Bůh sám); pohybu jeho nepoznáváš pohybem jiným, nýbrž ostatní pohyby vyměřují se tímto, jako deset (se měří) polovinou (dvěma) a pěti (pohyb nebe prvního jest mírou a pravítkem pohybův ostatních, jak Aristoteles dí: »prvý pohyb, jelikož prvý, jest mírou pohybův ostatních«):

112. Kruh světla, lásky kol něho se šíří,
jak ostatní on jímá, obvod kruhu
však zná, kdo spjal jej pouze, kam as míří.
Svým letem nerozeznáš, milý druhu,
jak půl a pětka v desíti se skrývá,
on druhé měří v tomto rájském luhu;

kdo čteš, rozuměj, můžeš-li! — Dále praví: jak má čas své kořeny v této nádobě (v tomto prvém pohyblivém) a listí své (pohyby nám viditelné) v ostatních (pohyblivých), to ti *může již známo* býti:

118. A v jedné váse čas že listí mívá
a v druhém kořeny, to nyní tobě
co zjevná pravda *nad pochybnost kývá;*

odsuzuje pak zvrhlost lidí, kteří nedbajíce krásy nebes jdou po svých žádostech nízkých.

Zpěv XXVIII. Dante vidí bod, jenž jest jasnější než devatero kruhů světelných (devatero nebes) kol něho se točících; prvý kruh přijímá pohyb z bodu, druhý kruh z prvého atd., tak že čím blíže jest kruh u bodu, tím rychleji se otáčí, a tím pomaleji, čím dále od bodu jest. — Beatrice praví: na tomto bodu (Bohu) závisí nebe a veškerá příroda (viz Aristot. metafys. XII. 7: ab hoc principio dependet caelum et natura):

41. . . . Na tom bodu
tká příroda i vesmír neskonalý;

pohleď na kruh, jenž mu nejvíce připojen jest (nejbližší), a věz, že pohyb jeho tak rychlý jest pro lásku roznícenou, jíž pobádán jest:

43. Na kruh ten pohleď, jenž s ním *drží shodu,*
a věz, že žhoucí láskou, jež ho žene,
on víří v takém bystrém chorovodu;

drží-li kruh prvý shodu s bodem, byl by nepohyblivý, a jakž by pak vířil v bystrém chorovodu?

Dante prosí o vysvětlení: ve světě viditelném rychleji se pohybují ta tělesa, jež jsou vzdálenější od středu; tuto naopak nejrychleji se pohybuje tento andělský chrám (nebe deváté), jehož meze jsou láska a světlo (jež nejblíže jest středu, t. nebi plamennému):

53. v tom čaruplném i andělském tejně,
jenž světlo s láskou všady skytá hledu;

podle překladu jest deváté nebe plno lásky a světla, podle originalu nebe desáté.

Beatrice odpovídá: to těleso nejvíce vydává dobra, kteréž jest nejvíce dobré (pouhá velikost nezahrnuje v sobě zároveň i plnost dobra), a protož Serafíni, jsouce plni lásky, pohybují tímto nebem jím nejbližším nejrychleji, ostatní pak nebesa, čím více od Serafínů vzdálena jsou, tím volněji se pohybují; měříš-li (soudíš-li) dle síly a ne dle zjevu (zevního, dle velikosti), pak poznáš zdejší poměr:

73. Tvůj duch když sílu bere za zásluhu,
ne ale pouhý zjev látek . . .;

Cherubíni a Serafíni tak rychle sledují své vazby (tak rychle se pohybují na dráze Bohem vytknuté), aby bodu (Bohu) tolik se přirovnali, kolik jim možno jest; a mohou (se přirovnati tolik), kolik jsou vyvýšeni, aby ho viděli (obdrželi od Boha světlo slávy — lumen gloriae — ve stupni nejvyšším):

100. Ti následují rychle tak své řady,
by bodu tomu jen se vyrovnali,
a mohou, neb zří do hloubky a všady;

a věděti máš, že všickni požívají tolik blaženosti, kolik zrak jejich vniká v Pravdu (Boha), v níž odpočine každý rozum (jež jest poslední a nejvyšší předmět každého rozumu stvořeného):

106. A zvědět máš, že rozkoš v ně se leje
dle síly, které může proniknouti
do pravdy, která zkojení všem přeje;

z čehož poznáváš, že blaženost záleží v činu vidění (v poznání), a ne v činu lásky (ve vůli), kteráž sleduje (není první, nýbrž druhá, neboť napřed něco poznáme, pak teprve to chceme); a mírou patření (blaženosti) jest zásluha, kterouž rodí milost (Boží) a dobrá vůle (člověka, t. souhlas vůle s milostí):

112. A patření za míru svojí mívá
pak zásluhu, z té s dobrou vůlí vzchází
pak milost . . .;

ze zásluhy tedy vzchází milost a souhlas vůle lidské!

Zpěv XXIX. Beatrice vykládá, proč Bůh stvořil anděly a nebesa: pravím ti (sama) a netážu se (teprve), co chceš, neboť toto (vůli tvou) jsem viděla tam, kde všecko místo a všechen čas se zakončuje (v Bohu věčném a všudy přítomném):

10. . . . Pochyb tvojich já chci brodu
se dotýkat, jak chceš, já dávno zřela
tam ubi s quando kde vždy splývá v shodu;

ne proto, aby získala nějakého dobra — což jest nemožno (neboť Bůh jsa dobro nejvyšší nemůže něčeho z věcí přizískati) —, ale by záře její, odrážejíc se (ve tvorech), mohla říci: »já jsem« (aby tvorové účast měli ve jsoucnosti a blaženosti Boží): ve své věčnosti, mimo čas, a nade všechen pochop náš, jak se jí zalíbilo, láska věčná (Bůh) se otevřela (se vylila) v lásky nové (časné, t. anděly):

13. Ne sama že by zbohatnouti chtěla,
což nemožno, leč aby záře její
v svém odlesku „já trvám“ říci směla.
Bez mezí všech a časů nad peřejí
se věčná láska podle vlastní chuti
ve nových lásek objevila reji;

a nebyla před tím nečinna, neboť působení Boží nad vodami nezačalo dříve nebo později (t. nebyl napřed čas a potom svět, nýbrž obojí zároveň); forma (údoba) i hmota spojeny a ryzé vyšly v bytnost složenou, jež neměla vady (dobré bylo vše, co Bůh byl učinil), jako z luku třístrunného trojí šíp (vychází, t. j. Bůh nestvořil napřed formu, potom hmotu, a nesložil je až když obojí hotovo bylo, nýbrž stvořil obojí spolu i spojil v bytnost):

22. Tvar s látkou celý, čistý v objímání,
tak vyšly k stvoření, jež beze vady
jak třístrunný luk trojím šípem raní;

jako ve skle, v jantaru nebo ve křišťálu paprsek zasvitne tak, že není mezidobí mezi příchodem jeho a osvětlením (sklo jest ihned osvětlené, jak světlo v ně vnikne): tak tento trojí účin zableskl spolu celý od svého Pána, neměv postupu ve svém vzniku (hmota, forma a bytí či složenina stvořena byla najednou a ne postupem):

25. Jak jantarem, křišťálem a sklem všady
se mihne paprsk, tak že není chvíle
od blesknutí až k mžiku, když je tady:
Tak z Pána trysklo světlo v trojí síle
a stejně vjelo ve všech tvorů sbory
při východu svém stejně, bez rozdíle;

řád byl spolustvořen a ustanoven podstatám (věcem), tak že ty byly na vrcholu světla (v nejvyšším nebi), v nichž jest pouhý čin (actus purus); pouhá mohoucnost (potentia pura) jímá místo nejnižší; uprostřed hmotu s činem pojí svazek, jenž nikdy se nerozváže (nejhořeji jsou ty bytosti, jež působí v jiné, nejdoleji pak ty, jež přijímají působení jiných, mezi obojími jsou ty, které i přijímají působení jiných i zase na jiné působí):

32. Se substancemi řád pronik' vše tvory
co úděl jich, jímž cílem činnost čistá,
ty vršky staly se a všechněch vzory.
Máť čirá potence nejnižší místa,
potence s činem ta ve středu stojí
ve svazku, jehož pevnost vždy jest jistá;

sv. Jeronym (epist. I.) praví sice, že andělé stvořeni byli kolik věků před ostatním (viditelným) světem; ale tuto pravdu (již jsem ti nyní pravila), napsali na mnohých místech spisovatelé Duchem svatým nadchnutí, a poznáš ji, pohledneš-li tam (do písem) dobře:

37. Že prošly věky, Jeronym ve svojí
vám knize psal, a kde andělé byli
dřív nežli svět váš stvořen v světla roji.
Však onou pravdou mnohé stránky kryli
svatého Ducha vyznavači praví,
ty poznáš je, když zrak tvůj tam se schýlí;

i rozum to poněkud chápe, neboť nepřipustil by, že by pohybovatelé byli tak dlouho bez dokonalosti své (že andělé, byvše mnohem dříve stvořeni, tak dlouho by nemohli dostáti určení svému, t. pohybovati devaterým nebem):

43. A částečně již rozum to ti praví,
jenž nedopustí, by motoři světa
být mohli, než on proměněn v stav pravý;

a nepřišel bys, počítaje, tak brzo (od jedné) ku dvaceti, jak (rychle) část andělů (kteří klesli) ve zmatek uvedla podmět vašich živlů (zemi):

49. A nepřijdeš do čísla dvacátého,
byťs rychle počítal, andělů řada
co pobouřila živly světa všeho;

pak vytýká Beatrice, že nyní mnozí dbají více rozumování vlastního než výroků písma, a že písmo spíše zkoumají proto, aby náhledů svých hájili, t. že nehlásají slovo Boží, nýbrž svou vlastní moudrost, ne aby poučovali, nýbrž bavili posluchače své.

Zpěv XXX. Dante vystupuje do nejvyššího nebe (caelum empyreum); Beatrice mu praví: vystoupili jsme již z největšího tělesa (nebe pohyblivého) do nebe, jež jest pouhé světlo: světlo umové plno lásky, láska prvého dobra plna radosti, radost, jež převyšuje všecku slast:

38. My vyšli jsme již z největšího těla,
náš krok se v nebes čisté světlo šine
ku světlu ducha, které rozechvěla
jen láska plesná k dobru pravdivému
v slast, která v slasti sotva rovné měla;

tady uzříš oboje vojsko ráje (anděle věrné a duše blažené), a jedno (duše blažené) uzříš v tom vzezření (v té postavě), v jakém je viděti budeš při posledním soudu (v podobě tělesné):

43. Tu ráje obě vojska zraku tvému
se objeví a jedno v takém tvaru,
v němž dostaví se jednou k soudu zlému;

proč by svatým ten soud byl zlý?

Dante vypravuje dále, že vidí světlo táhnoucí se na způsob řeky, jejížto oba břehy ozdobeny jsou krásnými květy; ze světla vystupují jiskry (andělé), jež do květů (do svatých) se mísí a pak do řeky se ponořují; řeka proměňuje se v kruh, nad nímž vystupuje sto stupňů, tvořících podobu růže, v níž blažení sedí.

Zpěv XXXI. Dante pozoruje dále tento zjev; Beatrice od něho odstoupivši zasedne na místo jí v růži určené; sv. Bernard k němu přistupuje, aby poslední jeho vůdce byl na této pouti, a zve jej, aby pozoroval po částech tuto růži nebeskou, v jejímžto středu jest Panna Maria. (O. p.) *Dr. V. Šimanko.*

Výstavní almanah. Upomínka na zemskou jubilejní výstavu království českého 1891. Uspořádal *Jaroslav Kvapil.* V Praze. Nakl. J. Otto. Str. 84.

V úpravné knížce střídají se příspěvky veršem i prosou psané, vesměs o námětech výstavních; zastoupeno tu 19 spisovatelů belletristických. Práce jsou vůbec skrovného rozsahu, a též ne zvláštní ceny, ale pro zvláštní ráz každého takořka spisovatele dosti význačné — od frasovitě těžkopádné znělky Vrchlického až po ledabyle veršovaný, ale vtipným obratem zakončený »intimní list dívce v zelených šatech«: všude ji s papínkem po výstavě provázel, všemu se divili, všechno je zajímalo, i ty soukenné bačkory ve vitrině:

leč na konec — ó, hroznou ránu
jsem cítil, když Vás papá veď
do nádherného restaurantu . . .

Ach, v ty jsem nemoh' vkročit stěny
já za Vámi — to přísahám:
tam cenník jídel předražený —
a já — já měl jen na salám . . .

Jiné básničky ozývají se většinou ohlasy vlastenecké pýchy ze zdaru české síly a práce (A. K. Lešan, »Před sochou Jiříka z Poděbrad«; G. Dörfl, »Český lev«), neb doprovázejí vzpomínkou a náladou některé části výstavy; z těchto se mi zdají poměrně nejzdařilejší »Výstavní causerie« A. Sovy, neboť delší nadšená báseň B. Kaminského »České knize,« ač plná silných vlasteneckých frasí (ani »dragonady Liechtenštejna« a Koniáš nechybí), právě pro množství jejich působí přemrštěně. Ani jinde ostatně vlastenecké zvuky nejdou jaksi od srdce, vyznívá z nich spíše dělnost než nadšení.

Prosaické náčrtky obírají se nejvíce motivy milostnými (!), schůzkami na výstavě (idylky R. J. Kronbauerovy, Hladíkova, a hrozněstrašná spousta slov O. Auředníčkovy »Výstavní idylky«). L. Archleb zapřel Husa Brožíkova, že neokřikl stařenu vykládající dětem: »tohle je ten kacíř Hus«; na štěstí dodává sám: »sáhněte sobě v ledví svá — a snad mi bude odpuštěno.« J. Hořica sní sen, jak Žižka o půlnoci navštívil Jiříka z Poděbrad tam na koni před průmyslovým palácem. E. Jelínek líčí svým způsobem, tentokrát poněkud titěrně, soukromou slavnost na výstavě, když přišla »malá Zoška P. z Litvy« jakožto tisící návštěvník z Polska. J. Arbes napsal »meditační črtu« o bídě českých harfeníkův a podpůrného spolku jejich »David.«

Kdyby výstava nebyla už jinde nalezla přiměřených ohlasů, tento almanach by jich věru nevyjádřil ani dosť málo důstojně; kdyby jen podle něho se mělo souditi, byla by veliká ta událost nalezla spisovatelstvo — až na skrovné ty výjimky — velmi malým. Na omluvu jest, že práce kvapila, a že málo spisovatelův jest zastoupeno. *P.*

Z výstavních táček. Sonety *Františka Kvapila.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 64. Cena 40 kr.

Sbírka výstavních znělek přirozeně začíná a ozývá se povelem: »Sursum corda«; škoda, že mezi to mísí se mnoho tonů, které připomínají více pouhé táčky, než ono heslo.

Můj národe! . . . Silná ruka k výhni
a vůle — sblíží se cíl daleký,
a třeba-li zas trpět — kříž svůj zdvihni!

Verše tyto buďte — za mnoho jiných — dokladem, kterak prostá a nejednou krásná myšlenka utrpěla v kazajce znělkové, která nevždy se poddala logickému postupu slov a myšlenek; pro rým a rythmus slova nepřirozeně přestavována i hromaděna, tak že místo sesilování dojmy jen seslabeny.

Myšlenkový obsah vážnějších znělek — o »Neznámé s růžemi,« několikrát se vracející, o vinárně Gallyho a turecké kavárně raději pomlčím —, jest asi tento:

Česká chalupa:

„Ty paláce, ten lesk, ten přepych, jemné
ty skvosty zde, ta všecka krása živá,
ten ruch, ta skvělost — to vše vzrostlo ze mne!“

Před průmyslovým palácem čilý ruch, na nějž Jiřík Poděbradský shlíží, mysle si:

„Vždy slovo skutkem buď,
a že jsme, bohdá dokážeme světu!“

Růže — krůpěj krve Kristovy; národ krví svou dráhu znamenal; kdy vzkvetou krůpěje ty v růže? — Kancionaly s malbami, ovšem také husitskými. — Znělka »České granáty« (str. 27.) oplývá obraty a obrazy (granát — oheň, krůpěj krve atd.), v nichž těžko se vyznati; slzy národu mají se změniti v čin. — Obraz »Svatá noc« spisovateli představuje »svaté mythy,« jejichž tajemství pochopí prý nejspíš srdce dětská; viděti to na spis. samém! — »Dudák« tesknou píseň hraje místo skočné, hraje

těch pláče, kteří než jste zvítězili,
v dnech těžkých klesli v nivě krvavé.

»Vlaštovčí hnízdo« nalézá se v koutě, kolem něhož šum a ruch, neboť

česká kniha zde tě pozdraví —
zde ticho vždy! Sem noha nezabloudí!

Hrot by byl ostřejší, kdyby verš o knize byl až poslední; tak by vysvětloval to ticho, kdežto dle pořadí onoho je dojem seslaben. — »Fontaine lumineuse« — tříšť nadějí; tyto však nehasnou, neboť

víme vždy, co chceme,
kde vůle jest, čin roste z nadějí —

Dejž Bůh, ale nevím, nevím; jinde básník praví, že bláznovství jest oslavovati věk humanity, neboť

Lidstvo, divoch, vždy je krví zpité.

Ať prý »trůny klesnou v prach a purpur zbledne v troskách nový chrám si lidstvo zvedne.« Hned na to zase těší se, že »kněz ku kříži a rolník sáhne k pluhu, ne meč jen kniha reků bude zbraň,« ale kdy? Či snad: »si vis pacem, para bellum?! — Poslední znělka jest opis Otčenáše. Stoj zde celá na posouzenou.

Otče náš!

Otče náš, který sídlíš nad hvězdami
a s nebesy máš zemi za podnoží,
tvé jméno slaveno buď mezi námi
a s pravdou k nám přijď království tvé boží!

Tvá vůle staň se přes zlosti a klamy,
jež odvěčný (?) vrah lidstva v světě množí,
a chléb nám vezdejší přej, neb jsme sami
a osud náš byl jenom strast a hloží.

Co zhřešili jsme, odpusť, neboť viny
těm, co nás vbili na kříž, odpouštíme
a spravedlnost chcem jen za své činy.

A v pokušení neuveď nás, plamen
by nezhas naděje, teď co v nás dříme,
leč zbavíž od zlého nás všecky! Amen.

Jak velice vítány jsou podobné motivy v naší poesii, tak málokdy lze se s provedením jejich spokojiti. V této básničce vznešená a lapidarní modlitba podána sice vážně, ne bez piety, ale rozředěna přídavky, kterými soustředěná síla její odvedena na věci vedlejší, tak že daleko nepůsobí ani tím dojmem, jakým prostá slova Písma, ne tak, že by působila snad básničtěji. *P.*

Štěstí. Roman. Napsal *M. A. Šimáček.* V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. „Libuše, matice zábavy a vědění" r. XXI. č. 1. a 2. Str. 160 a 164.

Na kolísavém základě buduje si životní štěstí mladý, nadaný sochař Verunský. Jej — domnívá se — »potkalo štěstí v podobě krásné a hodné dívky.« Že vyrostla v nízkém okolí, že snad prosté její city nevyrovnají se vyvinutým citům jeho, že k nepatrnému jeho majetku věnem nepřinese nic, na to on nepomýšlí. Z rodinného štěstí má mu býti základem štěstí uměleckého. Ale zmýlil se. Na blaženost života manželského rušivě působí poměr, do jakého se dostává sochař se sprostým příbuzenstvem své manželky, a nevšímavost, s jakou potkává se v bohaté společnosti za to, že si vzal nemajetnou dívku nízkého původu. To povážlivě otřásá jeho láskou k ní. Z té příčiny přestává též pracovati o soše Štěstí, ku kteréž Božena byla idealem a modelem. Doufá nyní svého štěstí od budoucnosti, až do rodiny přibude dítě. V radostné naději této utvořil si plán k nové soše štěstí v podobě dítěci. Ale místo roztomilého andílka narodilo se před časem nehezké, slabé nedochůdče, jež i matku připravilo o zdraví a krásu. Nalomená láska Verunského zlomila se tím docela. Zoufale rozbíjí načatou sochu Štěstí. Prcházeje ze smutné domácnosti hledává útěchy v pití. Tak ochromuje svou uměleckou pružnost a pozbývá studu. Peněz není. Už nestydí se pro výdělek pracovat řemeslně, neostýchá se posílat utrápenou manželku a sám chodit o podporu k příbuzným, navštěvovati nejšpinavější krčmy... Ale touha, znázornit sochou lidské štěstí, neopouští ho, až konečně najde hledanou ideu v tváři své manželky, když smutný svůj osud dotrpěla. Zobrazil ji, jak leží v rakvi s klidným úsměvem nabytého štěstí. Socha vzbudila

hluboký dojem a všeobecný obdiv, byla však posledním dílem nešťastného sochaře. Stal se nadobro člověkem ztraceným.

Je to kus života, smutný, ale pravdivý. »Ano, tak to bývá,« povzdechneš odkládaje knihu ne bez hlubokého dojmu. Podařilof se spisovateli, vylíčiti Verunského jakožto hlavní osobu v romanu tak věrně, že od začátku až do konce s účastí sledujeme počínání a osudy jeho. Jesti životnost postavy, totiž věrné její dle života vylíčení, první podmínkou k její sympathičnosti, a odtud k plné zálibě aesthetické už není daleko. I když nadějný sochař klesá a zapomíná se, má s ním čtenář soustrast, jelikož přičiněním autorovým vidí až i na samém dně jeho duše všechny příčiny a motivy jeho jednání. Co důkladně vysvětleno, bývá na polo omluveno a ochotněji odpuštěno. Tak pojímá Šimáček požadavky belletristického realismu: Ne pachtiti se po zevnějším, effektním ději a sestupovati za ním až do bláta a do sprostoty, ale nazírati do lidského nitra, odhalovati ty tajné mnohdy pohnutky lidského činění, psychologicky rozvazovati tu spletitou síť vniterného života — toť pravým počátkem realismu. Šimáček šťastně překročil tento prah. Že zevnější děj zvláště ve druhém díle romanu zůstal při tom poněkud chudý a jednotvárný, rádi promineme.

Názory v knize uložené jsou celkem správny. Dvojí společenská třída stojí tu ostře proti sobě: Lidé, kteří jen v penězích vidí základ životního blahobytu a ideal životního snažení, vyšších tužeb a cílů neznajíce, a mužové, kteří svého štěstí hledají v umění.

K oněm patří podnikatel staveb Hruška, jemuž umělci jsou nerozumní »blabuňkové«; oba bratří Verunského, jimž výnosné společenské postavení tolik váží, že s opovržením pohlížejí na chudobného bratra umělce. Sem řadí se též zbohatlý baron Rex a krejčí Jakubec; ti z mody toliko, aby nebyli pokládáni za obmezené chuďasy, vybočují ve chvílích zvláštního rozmaru do jakéhosi blahosklonného s umělci přátelství. Ostatně stýkají se jen s umělci bohatými a váží si jich jen potud, pokud jsou výbornými společníky. Černých barev na těchto postavách ovšem nešetřeno, aby protiva vynikla tím jasněji.

Druhá třída je zastoupena hlavně trojím typem umělců, z nichž každý svou cestou, s větším nebo menším zřetelem na bohatou společnost, hledá v umění štěstí. Novellista a básník Lemari jest elegánek se zlatým skřipcem, nakadeřenými vlasy a voskovanými knírky. Aby dostal dceru bohatého Hrušky, věnuje mu »v úctě nejhlubší« sbírku svých básní a jemu k potěšení bavívá společnost komickými výstupy. »Takové přednosti by měli míti všichni umělci, to by o nich věděla hned naše bohatá společnost a měla by pro ně účast,« praví o něm jedovatý jazyk. Lemari aspoň takovým způsobem utvořil si ze svého umění žebřík ke třípatrovému domu. — Šlechetnější cíl má před sebou malíř Tovara. V umění se cítí blaženým. »Čím méně budu míti jiného štěstí, tím více přilnu k umění a věřím, že v něm najdu náhradu, ale musím míti možnost, věnovati se mu tak, jak chci. A k tomu nejdřív potřebuji peníze — nezávislost.« (!) Z takové pouze pohnutky vzal si dceru bohatého Jakubce. Rodinného štěstí nečekal,

řka, že »všeho nemůže člověk dosáhnout,« ale pomalu přece ho nabývá. Ono mu přišlo samo sebou — ovšem trochu podivně (viz v II. str. 98.) — jako nádavkem ke štěstí, jehož došel věnovav se celý bezstarostně svému umění. On dobře tedy soudí, že umělci třeba býti hmotně zajištěnu a míti slušné postavení společenské. — Obojí věc schází Verunskému, proto klesá podobně jako přítel jeho Sikovský. Provede sice sochu Štěstí, ale jen jako na důkaz, že umělci při smutných poměrech zevnějších místo síly a vznětu k umělecké práci zbývá jen holá vloha.

Jak vidno, roman obírá se vážným thematem. Kresba je zřetelná, účel jasný. Otázka o poměru mezi uměním a společností, zvláště třídou bohatou, jest rozřešena důkladně. *J. Klenek.*

Bílý kos. Příběhy na zemi a na moři, vypravované kapitanem Dodèrem. Napsal *Anton Giulio Barrili.* Autorisovaný překlad. Illustr. A. Bonamore. „Sborníku illustr. romanů“ serie IV., seš. 6.—17. po 20 kr. V Praze 1891. Nakl. F. Šimáček. Str. 362.

Kapitan Dodèro byl tak náruživý lovec, že vášni své neodolal ani v den, kdy se má ženiti, a vyšed na lov uviděl bílého kosa; žena se za pot utelným ptákem tímto zmešká dobu svatby, což však ho nikterak nemrzí, poněvadž se mu do svatby s neznámou téměř dívkou nechce. Nucen stráviti noc v pobřežní vesničce zamiluje se do venkovské krásky, ale lapen loupežníky mořskými byl prodán jako lékař do Cařihradu. Tu počnou jeho dobrodružství se sultánovými odaliskami; prchnuv přes Malou Asii a Persii dostane se v průvodu bílého kosa do Indie, kde se do něho zamilují dvorní dámy a královna, dále stane se císařem v Číně a pánem 60 žen, přepluje po nešťastném skončení vlády své do Japanu, zažije ještě různá dobrodružství v čajovnách »pověsti ne právě závidění hodné« a přes Ameriku dostane se domů a nalezá štěstí, za nímž se marně honil po světě, ve sňatku s hezkou sestřenkou svojí právě v okamžik, když zahradník mu přinese bílého kosa, jejž byl zastřelil.

Myšlenka, že bílý kos podoben jest štěstí, které právě tak těžko nalézti jako bílého kosa, že honba za nimi působí mnohé nehody a zklamání, nebyla by špatná; záleží však na formě, v jaké myšlenku tu autor provede. A tu se hned přiznáváme, že podobně nechutných, hrubě fantastických příběhů dávno jsme nečetli. Ton celého vypravování je lehkomyslně frivolní, odevšad vane cynismus, s nímž mluví se o věcech choulostivých, o milostných dobrodružstvích atd. Právě takovým věcem věnováno jest nejvíce místa; dvojsmyslnými a hrubě smyslnými narážkami kniha se jen hemží. Ba ani náboženství křesťanského autor nešetřil, jakmile se mu naskytla příležitosť; mluvě o náboženství Indův, ihned opakuje starou povídačku o proklaté podobnosti učení toho s křesťanským, o panu Luciferovi, jenž »vyčenichav všecky novosti z nového zákona« zamířil s nimi hned do území Ganga a vydal tam tajemství předpověděná »dříve o několikráte deset století,« než se to stalo u nás . . .

Divíme se jedné věci: jak knihkupectví, které nedávno tolik do světa rozhlašovalo, že třeba podporovati vážnou realistickou literaturu, z níž čtenář chce čerpati zábavu a poučení, najednou vydává takové fantastické a bezcenné pro naši literaturu překlady děl, která ani v originale oblibě se netěší! Není to podnik čistě obchodní, který láká odběratelů tak lehkomyslnou četbou? Několik těch líční zemí, lidí, zvyků, honby na tygry nenahradí v tak rozsáhlé knize míst odporných a bezcenných popisů. — Překladatel podepsán není; nejspíše se styděl za práci svoji! *A. V.*

Knihovna lidu a mládeže.

Pouť mladých Čechů výstavou. Napsala *Vilma Sokolová.* S 58 illustracemi. V Praze 1891. Nakl. J. R. Vilímek. Str. 69. Cena 30 kr.

Cena knihy této záleží v tom, co tam pověděno o výstavě věcného, a v četných opravdu zdařilých obrazech vynikajících předmětů výstavních. Z toho důvodu by kniha zasloužila býti doporučena jakožto pěkný a velmi laciný památník té veliké události v životě českém.

Tím více litovati jest, že slohová úprava spisu není lepší. Spisovatelka vypravuje a popisuje nadšeně i zábavně; ale oboje přepíná tak, že stále upadá do nemožného u dětí bombastu aneb do titěrností. Zápisky a listy těch mladých návštěvníků jsou psány tak, že ani spisovatelka sama pro sebe by jich nebyla lépe psala. Děti, které ona výstavou provádí, byly věru zázračné, neboť byly tolikými vědomostmi a tolikým zájmem naplněny, že při obraze upálení mistra Jana Jusi (v retrospektivní výstavě) děti četly v knize pod sklem nápis »o svatém mistru Janu Husovi« a »jak rády by byly obrátily list v knize, aby byly mohly čísti dále o mučedníku Kostnickém, o němž tatínek i maminka často jim byli vyprávěli.« Bodejť! Že »hoši mohli oči nechati na myslivci« (str. 15.), o tom silně pochybujeme — leč že snad byli Němci. »Ach jestli byla Božena tak krásná, jak je zde [na obraze Ženíškově] zobrazena, nedivím se, že Oldřich si ji vzal za ženu,« pravila okouzlená Liduška (str. 29.) — atd. *R.*

Mojžíš. Obraz povahopisný. Píše *Petr Kopal.* Otisk z „Nedělní přílohy Čecha.“ V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Method. knihtiskárny. Str. 71.

Jménem Mojžíš případně nazvali v nalezinci dítě z vody zachráněné. Ze zoufalství položila je do Vltavy mladá nemanželská matka Růžena, když ji opustil milenec Dr. Světlín. Brzy litovala svého hříšného skutku tak, že onemocněla na smrt. Když přičiněním kněze faráře okřála a slyšela, že dítě zachráněno, umínila si za pokání, nepoznaně dítě sledovati a dbáti o jeho výchovu. A činí tak, bydlíc zrovna u sirotčince. Po šesti letech byla prozrazena jako původkyně onoho vražedného pokusu, porota však po skvělé řeči obhájcově propouští ji. Dr. Světlín tehdy naposledy konal úřad státního žalobce, a jelikož právě po šestiletém neblahém manželství ovdověl, bere si Růženu za manželku. — Je to několika ostrými tahy

načrtaný povahopisný obraz matky zbloudilé, lítostí očistěné a pokáním znova za vzornou matku povýšené. Dr. Světlín, potrestaný nešťastným manželstvím, konečně místo revolveru sáhne po víře a usmiřuje svou vinu novým, lepším manželstvím. Tak hřích zaslouženě potrestán, vina na obou stranách usmířena u Boha i na zemi. — Malý Mojžíš, jenž knížečce dal nápis, má sice na sobě málo naivní dětské povahy a počíná si jako zpovykané dítě městské, ale celku jeho postavička nevadí. *J. Klenek.*

Od jesliček září láska. Vánoční hra ve čtveru oddělení se zpěvy a hudbou. Napsal *Fr. J. Košťál.* V Praze 1891. Nákl. Cyrillo-Method. knihtiskárny.

Účel knížky té je krásný. Pan spis. chce hrou touto oživiti staré skladby a v paměť uvésti mnohé písně vánoční, které se již zřídka kdy ozývají, a dále chce dle slov svých v »Předmluvě« obsažených »hrou touto luštiti otázku dnes důležitou, společenskou otázku vyrovnání propasti mezi bohatstvím a chudinou.« Děti bohatého lesníka Hovorky a děti chudé vdovy Stránské tvoří protivy, které u jesliček malého Jezulátka pominou. Pyšný syn hajného pozná svou chybu, a reptající Vincík, syn chudé vdovy, zahanben dobrosrdečností a dary bohatých dětí lesníkových, naučí se po příkladu chudého Jezulátka snášeti bídnější stav svůj. U jesliček se děti spřátelily. — Úprava jeviště pro první výstup jest nesnadná. Má býti na jevišti les a tolik sněhu, aby děti mohly po něm jeti na saních a měly ho dostatek k boji, v němž místo kulek olověných lítati mají koule sněhové. — Od té doby, co je zakázáno žákům hráti divadla, nevyplácí se psáti divadelní hry. Byť sebe krásnější byly, zůstávají nepovšimnuty a do knihoven se nezakupují. Důkaz toho lehce podati může pražský knihkupec p. Urbánek, který všem školám, které od něho knihy darem dostaly, poslal samé divadelní hry, kterých asi prodati nemohl. — Vánoční tato hra hodí se ku čtení pro žáky druhého stupně. *J. Horák.*

Pletky. Nové zápisky soudce od *Dra. Fr. Slámy.* V Opavě 1890. Nákl. „Slezské kroniky." Str. 132.

Soudní praxe dodala p. spisovateli originalní látky k veselým i smutným obrázkům. Prvější v jeho »Soudcových zápiscích« převládají. Ke sbírce, kterou vydal roku 1888. v Ottově »Laciné knihovně,« přidružila se zas už sbírečka nová, v níž setkáváme se s týmiž smutnými, ale paprskem národního humoru ozářenými poměry a obrázky ze života slezského lidu. Ba i tu šelmovskou figurku Jurka Burianského, cikána se zvláštními názory náboženskými a právnickými, opět tu nalézáme. Rovněž už známe ty šumné »děvuchy« s jiskrnýma očima, růžovými tvářemi a copečkem po plecích čiperně poskakujícím; ale situace jsou nové, vtipné, působící často komikou neodolatelnou.

V prvním čísle sbírky přítomné spis. s humorem vypravuje o pěti lidech, s nimiž se na dráze své soudcovské v Charvatsku a na Moravě setkal, blázny to o utkvělých ideách, kteří jinak ničím

se neuchylujíce od střízlivého jednání. časem umíněností svou přivádějí jiné jich neznalé buď k smíchu buď k zoufání. Komickými situacemi vyniká číslo druhé »Na poradě,« v němž spis. předvádí prostodušnost a nejapnost venkovanů, přicházejících k soudu poradit se o všem možném. »Divy v dědině Chalupné« vypravují nám, jak hezký mladý švec Jurek Filipec usadil se v horské zastrčené dědině, kde dosud jen v krpcích chodívali, a s novou modou pro »šumnost« svou brzy u všech skoro »děvuch« a mladších »babek« prorazil k nevelké radosti galánů žárlivých a šetrných mužů. Leč za nedlouho kouzelník do vesnice přibylý, který mezi jinými divy i nevěrnost žen a mužův odhalovati uměl, »šumného« Filipce z dědiny vystrnadil a vášnivého holubáře Někaraňce, jenž si více staváků než své babky všímal, vyléčil. — Ostatní dva obrazy »Přítel Dobrota« a »Jak Lysek koupil kozu« nemají už ani ohně a živosti obrázků předešlých. ani jiné zajímavosti. »Přítel Dobrota« je slaboch, jenž se dává obehrávati od židův a všelijakých dobrodruhův a když jejich líčené přátelství konečně prohlédne, sám je napálí a odloučí se od nich. V posledním obrázku vyniká figurka ubohého, přihlouplého Lyska. jenž nepamětliv rady své ženy opije se a přivede pak z trhu domů kozla místo kozy.

Vypravování zbarveno jest nářečím ve vlastní mluvě venkovanů. sloh je lehký a nenucený. Přátelům rázovité, veselé četby lidové vřele odporučujeme. *P. Š.*

Zahrada — náhrada. Poučná povídka pro mládež. Napsal *Josef Koněrza.* Illustroval Karel V. Thuma. Ve Velkém Meziříčí 1890. Nakl. J. F. Šašek.

Dobré netřeba dlouho chváliti a široce se o něm rozepisovati; to chválí se samo. Všecky posudky, které jsme o knize výše pojmenované četli (vyšla hned roku minulého), znějí velice příznivě, a my se milerádi k nim přidáváme. Pan spis. chtěl povídkou tou povzbuditi čtenáře k horlivějšímu pěstování ovocného stromoví, a to se mu jistě podaří. Povídkou tou budí se nejen u mládeže, ale i u staršího čtenáře láska k ovocným stromům, poukazuje se v ní praktickými příklady k velikému užitku, který majetníku vzejde z rozumného pěstování ovocných stromův, a podávají se v ní pokyny, jak se má s malými stromky i s velikými štěpy zacházeti a jak možno ovoce dlouho uschovati a dobře zpeněžiti. Přiměřené vyobrazení šlechtění stromů dodává spisu ještě větší ceny. Poučení podáno je způsobem zábavným a srozumitelným. — Knihu tu odporučujeme vřele knihovnám školním pro třetí stupeň žáků jakož i knihovnám pro čtenáře dospělejší.

J. Horák.

Divadlo s loutkami. Sešit 15. „Čert a Káča.“ Veselohra ve 3 jednáních dle národní pověsti od *Žofie Podlipské.* — Sešit 16. „Miluška.“ Hra v jednom jednání. Napsal *Fr. Hrnčíř.* V Praze 1891. Nakl. A. Štorcha syn.

Řekneme otevřeně, že nejsme přátely divadel s loutkami; ty již pozbyly svého významu. Byl kdysi čas, kdy loutková divadla budila mezi prostším lidem venkovským ducha národního, ale ještě častěji svými neslušnými kousky a zlámanou češtinou pokazila to,

co dobré knihy a ohnivá slova vlastenců zbudovala. Ovšem přítomné hry obsahem i formou jsou bezvadny, jelikož sepsány jsou silami vynikajícími, ale nevíme věru, za jakým účelem jsou sepsány. Kočujících divadel s loutkami již téměř není, a žáci her těchto sestaviti nedovedou, poněvadž ještě nikdy podobných divadel neviděli. Aby hry tyto a jim podobné v život vejíti mohly, musili by žáci viděti aspoň jedno provedené představení, a tu by nezbývalo, než aby pí. učitelová loutky zhotovila, přiměřeně přistrojila, a p. rechtor aby se stal na chvíli principalem a před žáky aspoň jednu hru s pimprlaty provedl. Pak snad by již vtipnější hlavy starších školáků loutky i k jiným kusům zhotovily a doma před drobnějšími bratry a sestrami samy hru provedly. Jsou-li hry tyto sepsány jen za tím účelem, aby se děti pobavily jich čtením, pak nebylo třeba děj upravovati ve hru, jelikož ve formě povídky též by se žákům líbil, kdyby podán byl zábavným a chápavosti dětské přiměřeným způsobem, s jakým shledáváme se v jiných povídkách obou výtečných spisovatelů.

Ve hře prvé zlobí se nehezká Káča, že nemá ženicha a ve zlosti prohlásí, že by si vzala i čerta. Ten se jí zjeví, ale polekaná Káča ho zamítne. Když při tanci čerta zase vzpomene, zjeví se jí v podobě sličného mládence, tančí s ní a pak si ji odnese do pekla. Matka se sestrou modlí se za ni tak vroucně, že čert pozbývá práva peklu ji odevzdati. Chce Káču se zád setřásti, ale ta se ho křečovitě drží a chce mocí s ním do pekla. Z nařízení lucipera odnesl ji čert nazpět a odevzdal ovčákovi. Ten ji držel na krátké šňůře; každé její provinění náležitě trestal. Matka se sestrou vydaly se na cestu hledati Káču, kterou čert odnesl, a našly ji u ovčáka. Káča se vrátila a byla z ní již poslušná Kačenka.

Ve hře druhé předvádí nám p. spisovatel obchodníka s malou dceruškou. Vracejí se ze světa k nemocné matce. V lese je loupežníci přepadli, všechno jmění pobrali a obchodníka svázaného odvedli. Veliká láska Miluščina, která chtěla za otce svého sama zemříti, pohnula tvrdým srdcem loupeživého vůdce tak, že je nejen propustil, ale sám zanechal svého nepoctivého řemesla a šel s obchodníkem do jeho otčiny.

Obě knížky mohou býti zakoupeny do školní knihovny pro druhý stupeň čtenářů. *J. Horák.*

Zábavná bibliotheka. Poř. † K. Šťastný. R. 1891. Dílo CXXIX. „Vojta, chudý čeledín." Obraz ze života od *Jeremiáše Gotthelfa.* Znova česky zpracoval *Jan Blokša.* V Brně 1891. Nákl. pap. knihtiskárny benediktinů rajhradských. Str. 414. Cena 1 zl. 30 kr.

Naříkají naši hospodáři do nezvedenosti nynější čeledi, tak též činil hospodář Kučera na Vojtu, nepořádného pacholka. Vojta, jinak švarný hoch, nebyl z nejlepších, kde jen mohl hospodáři škodil, v noci se toulal, mzdu probíjel, zkrátka, dělal skoro všechno, co činiti neměl. A tohoto Vojtu moudrý Kučera opatrným způsobem vyvedl z propasti nepořádného života, tak že z Vojty nepořádného, chudého stal se

časem hodný, zámožný hospodář, jehož štěstí a spokojenost dovršena ještě pracovitou Františkou, již za manželku pojal. — Knížka tato má býti zrcadlem, v němž by hospodáři a čeledínové shlížeti se měli, aby uzříce svoje vady, je odložili a pak dodělali se blahobytu časného i věčného. Doznáváme, že osudy Vojtovy jsou zajímavy; zdá nám se však, že místy zdlouha se vykládají, což dá se omluviti vážnější povahou rolníkovou, zvláště našeho Hanáka, jímž jest hospodář Kučera. P. překladatel totiž, aby »Vojtu« učinil zamilovanou četbou našeho lidu, osoby, kraj zaměnil za moravské, tak že děj odehrává se kolem Přerova, Rožnova, Meziříčí. Takovou přeměnu úplně schvalujeme, ačkoli podotýkáme, že přece cosi cizího z takovéto knihy na nás vane. Překlad správný. Kniha vhodna širšímu obecenstvu. *J. Vyhlídal.*

První moravská obrázková knihovna. R. IV. (1891.) č. 8. „Ze tří říší." Nové obrázky z přírody. Mládeži pilné a poučení chtivé nakreslil *Václav Kálal.* Díl II. Illustroval Karel V. Thuma. Ve Velkém Meziříčí. Nakl. J. F. Šašek. Str. 53. Cena 14 kr.

Druhý díl obrázků z přírody obsahuje tyto práce: »Lesní věštec« (kukačka), »Bledule,« »Šibalská ferina« (liška), »Co vypravuje o sobě mramor,« »Zdomácnělý indián« (krocan), »Šestinohý potápěč« (brouk potápník), »Lesní koncertista« (tetřev hlušec), »Stříbro — kníže kovů« a »Čekanka.« Pan spis. při každém obrázku, nežli začne některého svého vyvolence popisovati, učiní přiměřený a milý úvod, v němž zavede čtenáře dle potřeby buď na zelený palouk, buď do listnatého háje nebo do starého hvozdu a teprve, když čtenáře patřičně naladil a přivede ho v duchu k svému předmětu, začne jej popisovati, a to ne sám, nýbrž vždy ústy druhého. Po popisu těla kreslí život jeho, což je zvláště zajímavo, poukazuje k zvláštnostem, povídkám a bájím, které se na něho vztahují. Tím dodává práci své zvláštního půvabu. Nejlépe se nám líbí prvý obrázek o kukačce. Na str. 6. uvádí p. spis. některé pověry, které mezi lidem o kukačce čili zezulce kolují. »Lid je toho mínění, že z hrdla kukačky znějí různá proroctví. Ozve-li se na východě slunce, věští štěstí, blaho, úrodu; zakuká-li na západě, hlásá neštěstí, neúrodu a pod. Stařec a stařena, jinoch i dívka se jí táže, kolik let bude živa. Kolikráte zakuká, tolik sobě let života počítají; nezakuká-li, soudí z toho ten aneb onen, že toho roku zemře.« Můžeme určitě tvrditi, že p. spis. úmyslně jednu z nejrozšířenějších pověr, pokud se proroctví kukaččina týče, vynechal z liché bázně, aby snad knížka ta proto nebyla ze školních knihoven vyloučena. Je pravda, že jinoch i dívka žádá kukačku, aby jí zakukala, kolik let bude ještě živa, ale mnohem častěji se jí dívka táže: »Kukačinko, kukačko, zakukej, za kolik roků se vdám?« Myslím, že v tom není nic zlého, a každé dítě to zná. Taková úzkostlivost zdá se mi neméně směšná jako bázeň mnohého učitele, který se ostýchá ve škole zazpívati, aby se děti nepokazily, národní moravskou píseň: »Jenom ty mně, má p a n e n k o, pověz, kam ty ráno na travěnku půjdeš« a zpívá: »Jenom ty mi, má s e s t ř i č k o, pověz.« Jenom se starejme,

aby děti nezpívaly písní neslušných, kterým se přiučí při práci na panském poli, a nečetly knížek závadných, jimiž se náboženství, mravnost nebo národnost uráží. Ne školáckou, ale národní písní zapudíme písně neslušné. — V obrázku třetím nechává p. spisovatel popisovati lišku syna myslivcova. Myslíme, že to byl student podle pěkného jeho popisu. Celé vypravování, ani popis nevyjímaje, podáno je zábavně a příjemně se čte i poslouchá. Děti obrázky ty zajisté velmi rády čísti budou. — Knížka ta hodí se velmi dobře pro druhý a třetí stupeň školních dětí.

Čís. 19. „Besedy o starožitnostech.“ Vypravuje mládeži *Kliment Čermák.* Str. 48. Cena 14 kr.

Pan spisovatel práci svou věnoval otci archaeologie moravské MDru. Jindřichu Wanklovi, na jehož výzkumech aspoň prvý obrázek této knížky zbudován jest. »Besedy o starožitnostech« obsahují tyto pověsti a povídky: »Pohřeb v Býčí skále,« »Památka z prvních dob křesťanství v Čechách,« »Na zbořeném hradě loupeživého rytíře,« »Smutný památník u Poděbrad,« »V ssutinách shořelého města,« »Matčina modlitba.« Z povídek těch, které jsou chápavosti dětské přiměřeným slohem napsány, poznají žáci život starých předků našich, jejich náčiní, okrasy, zbraň, naučí se všímati si starých památek a ctíti ty, jimž kdysi patřily. Líbí se nám poučení, jež p. spisovatel buď do povídek vložil, nebo je až na konci obrázků čtenářům do srdce i do duše vštěpuje. — Illustrace jsou původní. Pradávný kříž měděný s pozlaceným Kristem Pánem, starožitnosti nalezené ve zbořeném hradě paběvickém a sbírka starožitných předmětů vykopaných v ssutinách dávno shořelého města. Musíme se s pochvalou zmíniti, že »První moravská obrázková knihovna« přináší vždy krásné, a co důležitého, původní illustrace ponejvíce z péra Karla Thumy vyšlé a zasluhuje tudíž naší podpory. Uvážíme-li, co stojí peněz původní obrázek, můžeme směle říci, že knihovna ta náleží mezi nejlacinější a obsahem patří mezi nejpěknější toho druhu. — »Besedy o starožitnostech« doporučujeme vřele knihovnám školním pro třetí stupeň. *J. Horák.*

Besedy mládeže. Sešit 270. „Zajatec.“ Povídka z naší minulosti. — „Svatojanská pouť.“ Činohra pro mládež ve 3 jedn. Sepsal *Ladislav Benýšek.* V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně.

V bitvě u Loděnic měl zahynouti pan Juřík z Milevska. Vojín moravský Nemoj již mu mířil kopím na prsa — v tom věrní páně Juříkovi Mstoň a Blažim povalili útočníka k zemi, a pán byl zachráněn. Večer po bitvě učinil p. Juřík slib, že vystaví klášter na poděkování Bohu za zachráněný život. Zajatého Nemoje a mnoho ještě Moravanův odvedl na své panství do Čech. K zajatým choval se tak vlídně, že když je na svobodu propouštěl, mnozí ani od něho jíti nechtěli; jen zuřivého Nemoje nemohl ani láskou, ani hrozbou přiměti k pokojnému životu. Zuřil i ve vězení, hlídače poranil, milosti přijmouti nechtěl a pánu sliboval pomstu. Pan Juřík vystavěl pro něho

věž, do níž ho mínil zazdíti, jestliže se nepolepší. Již vedli ozbrojenci Nemoje k věži, ale ten lítosti nejevil žádné. V tom objevil se prvý opat nově založeného kláštera a prosil pana Juříka o milost pro odsouzence. Pan Juřík povolil, a Nemoj veden byl na hranice panství. Vážná postava a milá slova opatova tak působila mocně na Nemoje, že tvrdá kůra srdce jeho náhle roztála a on žádal, aby přijat byl do kláštera aspoň za posledního služebníka. Stalo se. Nemoj žil vzorně a litoval svých zlých činů. Když klášter byl v plamenech, vynesl Nemoj v poslední již době mileného opata z hořící budovy, zachránil ho a sám vysílením a popálením klesl k zemi. Za nedlouho zemřel. — Povídka ta líbí se nám velice, ač popříti nemůžeme, že obrat zuřivce Nemoje byl příliš náhlým.

Méně spokojeni jsme s činohrou »Svatojanská pouť,« která dle poznámky p. spisovatelovy sehrána byla v městském sirotčinci arcivévodkyně Gisely v Praze.

Dvanáctiletou Petruši napadne založiti ústav pro vychovávání sirotků. Svěří se s tím 14letému bratrovi, ten s ní souhlasí, a pomocí rodičův a jiných přátel ústav byl založen. A ještě dále: Sirotci Vrbovi byli příčinou, že Petruši, dceru bohatého velkostatkáře, napadne šťastná myšlenka založiti ústav pro sirotky. Budova se dostavěla, a sirotci nevěděli, ač v místě žili a mezi občany chodili, za jakým účelem se staví. Až při otevření ústavu jim to Karel, bratr Petrušin, oznámil následovně: »Celé město činilo před vámi s tím tajemství, aby konečné vaše překvapení bylo tím větší a radostnější« (str. 85.). Což nebylo v celém městě sdílné duše, kterou by tajemství to pálilo na jazyku? Šťastné město, v němž žijí tak mlčeliví lidé! — V celém ději jednají a mluví děti jako lidé dospělí. Na př. na str. 55. mluví 14letý Karel: »Stala se ti tedy nehoda — ovšem nezaviněná — při dobrém úmyslu. Ale pověz mi přece, jak se můžeš z nehody té těšiti — věda, že kostelníku Jonášovi způsobíš mrzutost?« Nebo níže: »Ty jsi hodný hoch, Kutílku...« A sám je též hochem! A 14letý Boleslav, syn továrníka v Praze, nejedná jinak. Čeká Karla, svého bratrance z venkova, ve světnici, dívá se na hodinky a netrpělivě mluví: »Čtyři! Každou chvíli musí zde Karel již býti« (str. 63.). Náš 14letý hoch z obyčejného masa a krve nezdržel by se, aby svému milému kamarádu a bratranci, kterého jen jednou do roka spatří, nešel naproti na nádraží neb aby nevyšel mu vstříc aspoň před dům, zvláště když je též synem stejně zámožných rodičů. Na str. 57. má státi místo dobroděje — dobrodince.

Knížku k vůli prvé krásné povídce doporučujeme pro třetí stupeň.

Sešit 271. „Ze říší přírody.“ Pohádky *A. B. Šťastného.* S 10 obrázky.

Na prvý pohled zdála by se knížka ta obsahovati tytéž věci, které téhož roku napsal Václav Kálal pod názvem »Ze tří říší.« (»První moravské obrázkové knihovny« r. IV. č. 8.) Rozdíl jich však záleží v tom, že p. Kálal podává ve své knížce popis jednotlivých tvorů,

seznamuje čtenáře se životem jich a upozorňuje čtenáře na jejich zvláštnosti a pověry, které se k nim vztahují, kdežto p. A. B. Šťastný podává jenom pohádky a báje o některých zvířatech, rostlinách a nerostech. Práce p. Šťastného doplňuje patřičně knížku »Ze tří říší,« sepsanou p. Kálalem. Tolik na objasněnou. — P. spis. napřed vypravuje o původu 10 živočichů, potom podává báje o vzniku 15 rostlin a naposled předvádí smyšlenky o původu 5 nerostů. Poněvadž jsme doposud neslyšeli a nečetli ani jediné báje ze všech 30 zde obsažených, jsou tyto »pohádky,« jak je p. spis. nazval, bezpochyby původní. Mnohé se nám svým pěkným dějem velice líbí, jako: »Jak stal se lev králem zvířat,« »Hedbávník,« »Oměj čili šalamounek,« »Hrachovec«; u jiných je zase děj mocí vymrskán ze jména předmětu. Upozorňujeme jen na tyto vyprávěnky: Slavík (oslavil zpěvem pohřeb dítěte), Divizna (divy zná činiti léčivou svojí mocí), Petržel (Petrův žel), Koniklec a j. Vypravování jest lahodné a psáno slovy prostými a milými. Obrázky jsou vypůjčeny a málo oživeny. V tom pokulhávají »Besedy mládeže« velice za »První moravskou obrázkovou knihovnou.« Pro přirovnání upozorňujeme jen na vyobrazenou kukačku z péra K. Thumy v knize výše již zmíněné »Ze tří říší« na str. 9. a na kukačku v této knize na str. 15. Tam je podoba věrná, kukačka hledí na nás jako živá a kolem ní je přiměřené okolí (strom, listí), kdežto zde vypadá jak mrtvá, sedí jako vycpaná na uříznutém špalku. Ovšem že knihovna tato není »obrázkovou,« proto jí to z polovice promíjíme, ba řekneme, že jsme rádi, že aspoň ukázala dobrou vůli čtení illustracemi oživiti. — Kniha ta hodí se velmi dobře do žákovské knihovny pro druhý stupeň.

J. Horák.

Matice lidu. (Č. d.) R. IV. č. 1. (19.) „Věk Albrechta z Valdštýna.“ Sepsal *F. K.* Str. 204. — Ročn. IX. čís. 3. (51.) „Česká válka od r. 1618. do r. 1622.“ Historicko-vojenská studie, kterouž sepsali setníci *Josef Thille* a *Ferd. Čenský.* Str. 215. — R. X. č. 6. (60.) „Čeští vystěhovalci.“ Sepsal *Ferd. Schulz.* Str. 128.

Ve svých číslech dějepisných vybírala »Matice lidu« doby z dějin českého národa takové, jež možno bylo vylíčiti s velkým pathosem vlasteneckým, ale jež bohužel poskytovaly zároveň široké pole tendenci protikatolické. Takového rázu byly »Žižka« a »Jiří z Poděbrad,« knihy jednající o slavné či spíše pověstné době rozporu českého s církví ve stol. XV., a téhož rázu později vyšlý: »Věk Albrechta z Valdštýna,« líčící hlavně povstání české, jeho příčiny, průběh a následky, kterouž dobou obírala se rovněž publikace »Česká válka« a částečně i »Čeští vystěhovalci,« jimiž však mimo vystěhovalce z r. 1620.—1627. rozuměti dlužno i vyhnance bratrské z r. 1548. Setníci Thille a Čenský obírajíce se hlavně vojenskou stránkou války české, měli méně příležitosti k politickému a náboženskému posuzování doby, za to plnou měrou této stránce hoví ostatní dvě čísla. Oba spisovatelé stojí na stanovisku svobody náboženské, za jejíž mučeníky vyhlašují protestanty a nekatolíky vůbec, za její utlačovatele pak

katolíky. Z vřelého citu vlasteneckého vyplynula u nich jednostrannost, jež nedá jim souditi spravedlivě, — neštěstí vlasti popuzuje je proti víře, kteráž se jim obrodila. Původce tohoto neštěstí proto nevidí leč v katolících, a to v nich jediných. — Co se osoby Valdštýnovy týče, podána jest až příliš soucitně, jak si tento »zlý genius naší vlasti,« jak sám spis. ho častěji nazývá, nikdy nezasloužil. — Lepší stránkou spisu Schulzova jest vypsání vlivu českých vystěhovalců na cizinu, litovati proto jest, že ji jednostranné ony lamentace do pozadí zatlačily. Do knihovny pro lid nehodí se tedy leč »Česká Válka« od Thille-Čenského, ač zase právě ta pro svou specialnost a suchopárnost mnoho čtenářů nenajde.

Čís. 2. (20.) „Paní Lichnická.“ Pověst z počátku XVI. století od *V. Vlčka.* Str. 178.

Mikuláš Trčka, pán na Lichnici, v mládí svém se vybouřiv, připoutá k stáří svému mladou krásnou dívku Katruši, jež vezme si ho bez lásky, jen proto, že bude velkou, bohatou paní, a že rodiče si toho přejí. Nicméně žije Katruše tiše a šťastně několik let, zbožňována a ctěna mužem svým, jak pro krásu tak pro hrdou ctnost svou. Leč dosti malá neshoda mezi ní a mužem oddálí a odcizí mu docela srdce její. Rozjímajíc pak o minulém životě svém, shledá, že vlastně dosud nemilovala, ani nežila a ve svém muži vidí už jen tyrana a sobce, jenž ji na věky připoutal k dohasínajícímu životu svému, aby mu jej oslazovala svou mladostí a krásou; ale po jejím srdci a štěstí se nikdy neptal a neptá. Rozhořčena těmito úvahami, zatouží oddati se životu, jehož ještě nezakusila, — opravdové vášnivé lásce, zavrhujíc všechny dosavádní zásady a ctnosti a věrnosti manželské. Leč hned první volba její na nové dráze této dopadne nešťastně. Ohnivá řeč, pěkný zevnějšek a dvoření lichotné posla a chráněnce mužova, Viléma Šanovce, okouzlí ji, a když první láska zaujme celou hloubku vážné idealní povahy její, sezná se podvedenu a zklamánu ničemným hejskem, v němž zároveň s hrůzou tuší syna muže svého z dřívějších hýřivých let. Po tomto zklamání na nové dráze už asi pokračovati nebude a nazpět nemůže a nechce. Leč přestupek její nemá zůstati bez trestu. Trčka náhodou pojme podezření proti ní a Šanovcovi a pravdy, zveličené ovšem v jeho žárlivých očích, se už potom doslídí. Pohaněv nejdříve ženu svou před četnými hostmi, zazdí ji za živa a Viléma Šanovce, tohoto až příliš radikalního a převratného ducha XVI. století, netuše v něm syna svého, dá v temnici popraviti. Příliš krutý to trest zvláště od něho, od Trčky, ježto on sám jest příčinou mravní zkázy obou, kteří i přes vinu svou zůstávají přece vždy čistšími než jejich soudce. Leč i on pyká. Dověděv se, že zabil vlastního syna svého, trápen jest výčitkami svědomí a pronásledován děsným obrazem zazděné, zimou a hladem umírající ženy; tato však zatím tajně od přátel svých vysvobozena, žije tiše, kajicně a dobročinně mezi českými bratry a přináší konečně Trčkovi před smrtí jeho své odpuštění.

Spisovatel měl před očima thesi psychologickou, jež záleží dle jeho vlastních slov v záhadě, že plno surové divokosti a sobecké bezohlednosti je srdce lidské, ani náboženstvím, ani pokrokem tolika tisíciletí nezkrocené. Představitelem této záhady je Trčka, jeho obětmi pak paní Katruše a syn Vilém Šanovec, kromě mnoha poddaných vinně i nevinně jím zahubených. Během vývoje této these vzrůstá před námi otázka manželská, neshodou mezi paní Katruší a Trčkou položená. Hajiteli dvou protivných směrů jsou tu starý Svěch, český bratr a Vilém Šanovec; tento hlásá právo lásky a naprostou rovnost a emancipaci žen, onen zastává se evangelického zákona, že manželka poddána má býti muži svému, jsouc mu věrna, trpěliva a obětovna, ať si on jest jakýkoliv. Idea Svěchova zvítězí, ale spis si čtenáře pro ni úplně nezískal, hlavně vinou odpuzující postavy Trčkovy, v jehož prospěch idea Svěchova bojuje.

Osnova romanu postrádá poněkud jasnosti; prvky děje nekupí se organicky a souměrně, tu jsouce příliš silny, jen části energie své působiti mohou k zamýšlenému cíli a druhou částí její zdají se tudíž mířiti jinam, tu pozornosti unikajíce zůstavují mnohdy temno a nevysvětlitelno, co mělo plným proudem světla ozářeno býti. Historické okolí nesvědčí příliš duchu romanu, avšak za to dodává látce jeho zajímavosti a prostředkům i osnově přirozenosti, proto také čtenáře z lidu dobře pobaví.

Č. 3. (21.) „Oživené hroby.“ Obrázky od *K. Sabiny.* Str. 189.

»Hroby« těmi je vězení oživené politickými vězni z r. 1848. Dílo mělo snad býti obrazem hnutí národního v Rakousku v r. 1848., pokud ovšem censura toho dopouštěla; proto spisovatel předvádí politické vězně všech národností. Jsou tu rozvážný kavalírský Maďar Hon; Italiani, života plný, starý republikán Forti, snílek Bianchi a nešťastný Asti; Němec Vídeňák Schauberk, tlučhuba a cynický filosof, jehož humoru ani vězení neudusilo; konečně mlčelivý, blíže nenastíněný, ale ze všech nejubožší, ode všech opuštěný Čech, jménem Slav. Leč politického rozboru doby vlastně není, jen sem tam roztroušené narážky; nejšíře ještě nahlédnouti možno v povstání italské pomocí autobiografií těch Italianů. Povídka celá zabývá se hlavně životem vězeňským, kterýž vypadá dosti vesele, hlavně přičiněním »doktora« Schauberka, jenž vnáší komický živel do ponurých cel vězeňských. Kniha jest zajímavou četbou pro lid. *P. Š.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník (běh) I. Č. 4. a 5. „Rodina, její starosti a žalosti.“ Od *Bedřišky Bremerové.* Přeložila *J. B.* Str. 256 a 264.

Roman uvádí čtenáře do rodiny zemského (švedského) soudce Arnošta Franka, rodiny četné, že stojí práce, než členové její představeni a popsáni. S rodinou touto spřízněný assessor, Jeremiáš Veselý, jest s celým světem nespokojený, ale všem dobře činící mrzout. Do domu přišel vychovatel dcerušek, Jakoubek; nastal nový věci obrat, vyvolán časem nejeden výstup romanový, až konečně

vychovatel po mnohých cestách stal se šťastným chotěm nejstarší žačky své Ludvičky, zatím co sestra její Eva Veselého se světem smířila, za družku života se mu nabídnuvši. Ostatní dcery Frankovy rozličné úkoly sobě zvolily; jediný syn zemřel na velikou žalost v nejlepší naději a věku. Schovanka Sara, pohrdnuvši radou dobrých pěstounů, vrací se po přetrudných života zkušenostech do rodiny, která ji vlídně přijímá. Tak hledí rodiče blaženě na sklonku života svého na dítky i vnuky své. Toť krátký obsah dlouhého romanu. Nesnadno posuzovati slavnou spisovatelku; ale nejeden, kdo četl, dozná v romanu tomto rozvláčnost unavující pro podrobnosti druhdy přílišné: nadepsati na př. kapitolu »Petruščin nos« jest přece tuze mnoho. V podobný smysl i překladatelka, jinak chválou neskrblící, v předmluvě se vyslovuje, a v Ottově »Slovníku naučném« o Bremerové čteme: »Nejvíce jí (Bremerové) svědčí život rodinný, pročež i jeho líčně jsou velmi zajímavé, byť ubíhaly místy v přílišné podrobnosti a nevynikaly dějem uměle spleteným.« Četba díla sotva asi potká se se zdárným účinkem. Tiskových poklesků mnoho nalézti nelze; ale za to tím nápadnějších, jako: očmi (str. 173, I. díl), bojejí (str. 176, I. díl) a j.

A. Žďček.

Zprávy.

Z Prahy. XI. Mnohokráte letos zalétaly mysli všeho národa do Prahy, ale s náladou tak elegickou nikdy, jako v neděli dne 18. října. Sama příroda zastřela tvář mlhami a rozjasnila ji až odpoledne. Lítost svírala srdce též ohromným tisícům proudícím po výstavišti . . . bylyť tu naposled uprostřed toho moře bohatství a krás. Zítra již ruce dělníkovy budou nemilosrdně strhovat kus po kuse s úhledných pavillonů, celé výstaviště naplní se bednami a za krátko zeti bude prázdnota a pustota na místě, jež si v dějinách českého života získala pro všecku budoucnost nehynoucí, přemilou a čestnou upomínku, jako málokteré druhé v našich vlastech. Sníh záhy pokryje květinové koberce i zelené pažity, stromy a rostliny odstěhují se do sklenníků zahradnických ——— — zkrátka bylo by vše příliš smutné, kdyby nepozůstal průmyslový palác a leckterá jiná budova jakožto naděje, že brzy povstane tu — dá Bůh — nový život, zase veselý ruch. Ta naděje vyznívala ze všech rozlučných řečí a také z mužně vlastenecké závěrné, zemským maršálkem knížetem Lobkovicem pronesené. A tak s myslí bodrou zpívána tisíci a tisíci na rozloučenou tklivá píseň národní Loučení, loučení, a jí také skončily hudební produkce vojenské kapely řízené skladatelem Ed. Horným.

Když jsme vítali nový rok 1891., nikdo zajisté ani ve snách si nepředstavoval, že by mohl v tajemném lůně svém chovati pro národ tolik štěstí a tolik blaha. Nejsme tomu od osudu zvyklí. Hlavní podnik toho roku — výstava — nebyl tenkrát ani ještě docela bezpečný, ani neměl býti pouze český, nýbrž českoněmecký. A když jsem Vám odesílal poslední dopis, nemohl jsem o více s Vámi se sděliti, než o růžové naděje, jež tu všem

rozehřívaly srdce. Ba ani v předvečer zahájení výstavy sám výkonný výbor neznal ještě, jaké vše bude. Nebylať výstava ještě úplná, celé odbory scházely, světelný vodotrysk ještě nemetal svých čarovných proudů do výše, odborné katalogy nevyjevovaly ještě ohromné bohatosti a sterých vzácností jednotlivých budov a pavillonů, aniž tyto byly už všechny úplně vystrojeny; v Praze samé nebylo ještě lanovek ani rozhledny ani elektrické dráhy: ale hned první dnové výstavní musili povznášeti mysl každého Čecha a do všech krajů vlasti vysílati paprsky radosti a pýchy.

Ožilyť dumavé, tiché Hradčany, část dvorní nádhery a císařského lesku se přestěhovala do Prahy, a jazyk český se opět denně ozýval z úst knížat a vládců. Sotva zahajovací slavnosti v průmyslovém paláci odbaveny, a výstavě se dostalo lichotivého údělu chvály, nádherné sály Nového musea počaly sloužiti účelům svým památnou slavností zahájení České Akademie. Za přítomnosti předních dam šlechtických a samé arcikněžny Žofie, obklopen ministry, nejvyššími hodnostáři církevními, generalitou, výkvětem šlechty a všemi vynikajícími osobnostmi pražskými, vyslovil se stolce svého bratr císařův, arcikníže Karel Ludvík, řečí toliko českou nově zřízené Akademii k nastávající působnosti přání všeho zdaru a sliboval jí svou vysokou přízeň, sám pak vyslechl první vědecké projevy nového ústavu, jenž jediný posud scházel k docelení vědecké repraesentace naší a jenž byl tak dlouho krásným toliko snem. A všichni přítomní bez rozdílu národnosti českým jásotem provázeli příchod, řeč i odchod nejvyššího protektora ústavu.

Na pláni Královské obory arcikníže vyslovuje podiv a uznání už vykonané práci české a v Novém museu sám zahajuje a vítá práci novou, na poli nejvyšším... Daleko, daleko do minulosti bylo by nám se vrátiti, abychom tam našli podobně povznášející obraz.

Jásot národa byl oprávněn. Všechny krásné naděje, i nejsmělejší, se nám zas jednou splnily.

Nevěděli jsme, co dovedeme, neznali jsme sil svých; rovněž neznala, ba netušila jich vláda, cizina a dokonce už ne odvěký nepřítel. Ten jediný se sklamal a proto jal se zuřiti, špiniti a spílati; pálilť jej zajisté svědomí, že pouze český ráz výstavy jest hlavně zásluha jeho. Ba též popírané češství Prahy sám postavil do nejostřejšího světla, rozhlašuje, že na výstavě nesmí nikdo pod nebezpečím života mluviti německy. Přes to přicházeli Němci z říše i rakouští, ba Vídeňáci uspořádali zvláštní vlak, přijížděli zvláště vytrvale Poláci, po nich Rusíni, Slováci, Slovinci, Charvati, Srbové, Bulhaři, Rusové, Francouzi, Rumuni, Maďaři, Vlaši atd., přišli poslanci říšští s hrabětem Hohenwartem v čele, a lid všechny vítal bratrsky, srdečně, nadšeně, vítala je též obec Pražská, vítalo divadlo. Slavnost stíhala slavnost, Praha za tisíciletého trvání svého nehostila tolik cizinců ze všech zemí evropských i mimoevropských, nebyla původem a svědkem takového rozruchu. O žádné zemské výstavě jistě tolik se nepsalo a nemluvilo, žádná nebudila pozornost panovníků a jich diplomacie, a vlád, jako naše: o to se Němci poctivě starali. Však také rakouští Slované ještě nikdy tak zjevně a s takovou náklonností se nehlásili k nám jako letos. S údivem se hledělo na to, jak se vzájemnost slovanská osvědčuje prakticky. Praha stala se opravdu Mekkou slovanskou. Zvláště pak se mocně manifestovala pevná a nerozdílná sou-

náležitost kmene českého v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. I Slováci uherští s pýchou prohlásili výstavu za chloubu také svou, ježto prý jsou větví kmene českého. Morava to byla, jež vypravila první a také poslední zvláštní vlak výstavní mimo království české. Tak bratrská láska, zvědavost i snaha poučiti se přivábila sem hosty ze všech končin Evropy, ba ze všech dílů světa, a hosté tito skládali svůj různozemní obolus do veliké pokladny Matičné — na zdar české školy.

Byla-li kde mysl ochablá neb nedůvěřivá, změnila se pojednou, sebevědomí naplnilo hruď i nejprostšího muže z lidu, a také každý Čech, ať z království, ať z markrabství či vévodství, vzdělanec jak prostý občan, jakoby tím plnil mravní příkaz, položil si za povinnost, navštíviti výstavu. Nebyl by také mezi ostatními obstál. Vždyť si netížili krajané ani z Ameriky a přijeli shlédnout to, co hlásalo i jejich slávu. Nejedna slza radosti vkradla se tu v oko.

Český národ letošní jubilejní výstavou získal více na cti a dobrém jméně, nežli veškerým posavádním bytím a činěním svým za posledních tří set let, a o tu zásluhu se dělí šlechta s umělci, průmyslníci s dělníky a řemeslníky, zahradníci s rolníky, učitelé se žáky, bohatí s chudými. Všichni tu svorně spolupůsobili a se doplňovali, jsouce ovšem na sebe navzájem odkázáni; má-li pak kdo z nich zásluhu větší než druhý, může míti také větší radost a více oblažujícího vědomí.

Tímto ochotným spolupůsobením umožněn však nejen zdar, nýbrž i onen půvabný soulad celkový, jemuž neodolal nikdo, přítel ani odpůrce, domácí ani cizí. Jakmile kdo prošel starožitnou dřevěnou branou a ocitl se tváří v tvář průmyslovému paláci a zelenému koberci před ním s mohutným rostlinným českým lvem v předu a sochou krále Jiřího v pozadí a jakmile vdechl lahodnou vůni vzácných stromků vanilkových po boku zemského znaku kvetoucích, už byl v osidlech jakéhos tajemného kouzla a nevyprostil se již z něho. Čarovnou krásu výstavy uznal i sám nejjasnější mocnář, jenž přes nevídanou a neslýchanou podkopnickou práci odpůrců výstavy přišel ji shlédnout.

Ještě za pobytu císařova v Praze stal se — jak dí pověst — anonymním dopisem k místodržiteli pokus, zmařiti císařovu návštěvu fontány. Avšak místodržitel důvěřoval českému lidu a provodil císaře a krále mezi stotisícovou masu návštěvníkův, a teprv po návratě seznámil panovníka s výhrůžným obsahem listu.

Zasluhuje-li kdo vděčnosti národa za dokonalý zdar celého díla výstavního po všech stránkách, jest to místodržitel. Císaři a králi svému národ projevil svůj dík za návštěvu způsobem nepřekonatelným. Není skoro paměti v dějinách světových — napsal referent J. Lukeš do úřední „Wiener Abendpostu“ — aby panovníku byla uspořádána tak triumfalní cesta, jako byla cesta našeho mocnáře do Prahy a z Liberce zpět i zas dál až po Šumavu. Výzdoby měst a zvláště Prahy, nadšení lidu a zvláště osvětlení města, hor, zámků i chaloupek po celé cestě zpáteční nelze krátkými slovy vypověděti. Sám panovník se vyslovil, že bude vždy pamatovati na tuto návštěvu Prahy. —

Prospěch z výstavy vyplynul tudíž mravní, hmotný, vědecký, umělecký, národní a bude bohdá i politický.

Hle, co zmůže vytrvalá a svorná práce! Ale nejsme hotovi. Svět sice o nás ví, bude se jezditi více do Prahy, průmysl český pronikne ještě šíře, ale jazyková samostatnost — ba i rovnoprávnost — nám posud schází, dvojjazyčnost a nadvláda druhého jazyka zemského posud trvá. Jazykové hranice zvl. na Moravě a ve Slezsku, ale i v Čechách (v. Terezín) se ouží na úkor náš; naši učenci pomáhají líti vodu do moře a obohacují cizí literatury, škol českých jeví se nepoměrně malý počet, umění nemá ještě hmotnou existenci v Čechách umožněnu atd. atd. — kam se podíváme, všude práce plno, chceme-li pojistiti své trvání ve velikém vlnění národů vůbec a čestné zvláště, jakož i dosíci cílů vytknutých našemu snažení Palackým. Právě teď by bylo více než kdy jindy záhubno a nečestno, položiti ruce v klín a odpočívati na získaných vavřínech. Osmkrát silnější nepřítel volej nám stále důrazné memento a jeho úsilná a důmyslná činnost budiž nám vzorem.

Práce je úrodná a nese požehnání. Z jubilejní výstavy zrodila se rozličná musea (zemědělské, lesnické a j.), spolek na vývoz, a zrodila se z ní již také myšlenka nové výstavy. Původce šťastného úmyslu toho jest ředitel Národního divadla p. F. A. Šubrt, jenž již také smyslil divadelní vlaky. Výstava bude národopisná. a nebylo takové posud větší kromě r. 1867. v Moskvě. Ani Němci, Francouzi a Angličané, ač u nich lidověda se horlivě pěstuje, takové výstavy neměli. Přítažlivost nové výstavy už tedy je zajištěna půvabem novoty. A tentokrát už ani nenapadlo nikoho, navrhnouti dvojjazyčnost výstavy; bude opět ryze česká. Také rozšířena tentokráte výstava na Moravu, Slezsko a Slovensko, a výboru ji pořádajícímu předsedá muž k tomu nejpovolanější — hr. Jan Harrach.

Že i tento podnik opět přinese bohatý úrok mravní a národní, nepochybuje as nikdo; jeden z hlavních prospěchů však bude záležeti v tom, že výstava národopisná zdatně přispěje k lepšímu poznání sebe v minulosti i přítomnosti. Bopomozi!

Matice moravská čítá nyní 1115 členů. Matiční Časopis, jehožto čtvrtý sešit právě vydán, obsahuje v obnoveném (XV.) ročníku hojné práce o moravských dějinách, lidoznalství a slovesnosti, jakož i četné zprávy archivní a posudky.

Vydání sešitová. „Slavín,“ sbírka životopisů s podobiznami, vychází v laciném vydání (poř. Jan V. Krecar) po seš. o 32 str. 24 kr. — Dlouho želaný výbor z novověké poesie české vydává povolaný zajisté znalec prof. Fr. Bílý u E. Šolce v Telči: „Patery knihy plodů básnických.“ Ukázky nejlepších básní opatřeny jsou všude příslušnými literarně-historickými údaji. — Zajímavé dílo G. Kennana „Na Sibíři“ (přel. Vil. Höfer) přispěje k poznání poměrů sibířských; škoda, že v překladě ostaly hrubé poklesky jazykové. — I. L. Kober počal vydávati „Bibliotheku humoristických romanů českých i cizojazyčných.“ Prvním dílem jest roman Crokerové „Krásná Miss Nevillova.“ Úprava je slušná, jen obálka jest nesmyslnou kresbou „ozdobena.“

Charvatsko. „Sebraných spisů“ *R. Jorganoviće* vyšel sv. 4. „Divla djevojka“; povídka čte se pěkně. — *Štěpán Sirola* napsal povídku „Miraz.“ — Velmi zajímavý spisek, týkající se národních zvyků na ostrově Korčuli, vydal *Vid Viletić Vukasović* pod názvem „Narodni običaji na otoku Korčuli.“ Spisek má dvě části: „Moreška“ a „Debelji kralj,“ v nichž popisuje významné

národní zvyky. — Z překladů pozoruhodny jsou „Islandští rybáři“ *Pierra Lotti*. — Znamenitý paedagogický spisovatel *Marian Vuković* vydal 2. svazek většího díla „Hrvatske učiteljske skupštine.“ Celý obsah dělí na čtyry větší oddíly: 1. Otázka o vnitřním i zevnitřním zařízení školy. 2. Otázky paedagogicko-didaktické povahy. 3. Otázky methodické povahy. 4. Různé otázky. — Na oslavu odhalení pomníku Ljudevitu Gajovi dne 27. září v Krapině, rodném místě Gajově, vydal „Vienac“ 39. číslo slavnostní s obsahem výlučně o Gajovi. V čele umístěna oda od Ivana Hraniloviće, po níž následuje článek „Gaj“ od Šandora Gjalského. V něm líčí spis. mistrně ducha současného, který províval urozené kruhy šlechtické, v nichž Gaj dovedl svým ohnivým slovem probuditi udušenou jiskru vlastenectví. Spisovatelem Gaj nebyl, za to však posluchače uchvacujícím řečníkem. Jako básník napsal pouze tři básně: znárodnělou „Još Hrvatska ni propala,“ „Preobraženje“ a dvě „Davorije,“ válečné písně. Po básních těchto podává „Vzpomínku na Ljudevita Gaje“ pseudonym Hortense (pí. Zemljić-Gajová). Hlavní zásluhou Gajovou jest ustálení charvatského pravopisu. Počátek učinil Gaj brošurkou „Kratka osnova hrvatsko-slovenskoga pravopisanja,“ vydaná v Budíně r. 1830. Pravopisem tím přijaty — ovšem po nemalých bojích — v charvatský pravopis česká písmena: č, ž, š, ď, ň. Nejzuřivějším jeho odpůrcem byl Kopitar, Ignat Kristijanović a po nějaký čas Ante Kuzmanić. „Mimo sve druge zasluge Gajeve, ogromna je njegova zasluga, što je sav naš narod, pišući latinicom, primi o jedan pravopis. Oko čega (na čem) su se uzalud (marně) mučila stoljeća, stvorio je sam Gaj.“ Tak píše Ivan Milčetić v témže čísle ve článku „Gajev pravopis.“ O jeho významu v literarním obrození duševního života charvatského pojednává Dr. B. Šulek. Duševní život v době před Gajem nebyl žádný, a po životě politickém nebylo ani stopy. Nemenší zásluhu nežli zavedením jednotného pravopisu získal si znovuzrozením národního ducha charvatského. Co nepodařilo se jeho předchůdcům (Sporer 1814, Mihanović 1818) — založiti totiž noviny, časopis, to podařilo se Gajovi r. 1835., v čemž mu zvláště pomáhal u vše-mohoucího Metternicha tehdejší ministr Čech, hrabě Kolovrat. Dne 6. ledna 1835 vyšla poprvé „Danicza horvatzka, slavonzka y dalmatinzka“ a „Horvazke novine,“ psané nářečím kajkavským a starým pravopisem. Ponenáhlu uváděl svou ideu o jednotném pravopise ve skutek, až konečně roku následujícího učinil rozhodný krok, proměniv „Horvazke novine“ v „Ilirske narodne novine“ a „Danici“ v „Danici ilirskou“ a zavedl zároveň nový pravopis. Illyrismem charvatským probuzen dřímající národ zásluhou Gajovou. Toť druhá jeho zásluha. V témže čísle uveřejněna studie V. Klaićova „Predaje slavenskih naroda o njihovoj pradomovini,“ v níž dokazuje se, že pradomovinou Slovanů byla země, zvaná Hrvatsko, v níž byl hrad zvaný Psary, že však leží někde poblíž krajin českých, polských a ruských, nikoli na jihu, jak se domnívali mnozí kronikáři. Slavnostní číslo zakončeno drobnými črtami o Gajovi. *J. Malota.*

Rusko. *Evgenij Garšin* vydal 1. sešit I. dílu „R u s k é l i t e r a t u r y XIX. s t o l e t í,“ kde podává stručné životopisy, charakteristiky i vzorce spisů Karamzina, Dmitrijeva i Krylova. Je to vlastně jen pomůcka učební pro realní ústavy, a proto vybrány z různých spisovatelův ukázky vhodné k účelu tomu. Vysvětlivky, jimiž spisovatel doprovází díla umělců, jsou někdy až naivní, a kniha vůbec jiného významu pro literarní svět ruský nemá. —

V „Russké myšli“ uveřejňuje známý kritik a publicista *N. K. Michajlovskij* své literarní vzpomínky a úvahy o mužích, s nimiž se v literarním světě stýkal jako spolupracovník různých liberalních časopisův a novin ruských. Autor mluví hlavně o Nekrasovu, nedávno zesnulém Šelgunovu, Elisejevu, bratřích Kuročkinech, Ščedrinovi a j.; zprávy ty, ježto autor pracuje již 30 let v různých listech, jsou velmi zajímavy pro širší kruhy nejen ruské, nýbrž i cizí. — *M. A. Protopopov* ve článku „Poslědovatelnyj narodnik,“ napsaném za příčinou vydání Sebraných spisů Zlatovratského, předkládá své názory o různých frakcích „narodniků,“ z nichž frakce Zlatovratského nehledí poznati, studovati národ, nýbrž okrášliti jej všelijakými květy a vynésti co nejvýše. Frakce ta myslí, že nejen všecko má se díti „pro národ,“ v jeho prospěch, nýbrž také všecko „pomocí národu, všecko z národu, všecko u národu. kromě národu ničeho.“ Protopopov bojuje proti takovým idealním názorům o lidu, ukazuje na důležitost intelligence, kterou mnozí z „narodniků“ zavrhují. — Nedávno zemřel slavný romanopisec „čtyřicátých let“ *Iv. Alex. Gončarov* (nar. 1812), autor „Všedního příběhu,“ „Fregat-Pallady,“ „Oblomova,“ „Obryva“ a jiných menších prací, které se těší nejen v Rusku, nýbrž také za hranicemi zasloužené oblibě a slávě. Patřiť Gončarov vedle Tolstého, Turgeněva a Dostojevského k nejlepším belletristům ruským. *A. V.*

Francie. „Les Topasines“ *J. Mairea* uvádí čtenáře do Indie a seznamuje ho s tamějšími poměry. „Les Topases“ a „Les Topasines“ jsou názvy smíšenců z Evropanův a Indů. Má-li však pravdu akademik Sully Prudhomme, jenž knihu v předmluvě jako věrné vylíčení indických poměrů doporučuje, potom věru nemají Francouzi příčiny knihou tou se honositi, neboť chvály veliké úřadům francouzským autor v ní nevzdává. Anekdoty, jež mají knize dodati živosti a veselejšího rázu, zavánějí spíše „špiritusem“ nežli francouzským „espritem.“ — *M. A. Rondeleta* „Une Femme bien heureuse“ má za účel poskytnouti protijed proti pessimistickým romanům. Hrdinka romanu, Julie, zachvácena jest chorobou našeho století, všude se cítí nešťastnou, doma u rodičů, v manželství, ač dostala za muže člověka venkoncem dobrého, zásad křesťanských. Všechno úsilí jeho vyléčiti ji z choroby zůstává bez úspěchu. To teprve podaří se staré služce, jež opouštějíc dům, v němž zažila radostné i smutné dny, k otázce, co dále činiti bude, odpoví: „Ach, vidíte, milostpaní, navykla jsem si důvěřovati v Boha a skládati se na Jeho prozřetelnost.“ Tato slova přesvědčivě pronesená učiní na Julii neobyčejný dojem. Od té doby vynasnažuje se veškerou svou důvěru skládati v Boha a hledá útěchy v zármutku, ve svědomitém konání povinností svých. — Téhož autora „La Ressuscitée de Cologne“ jest sbírka legend a povídek, z nichž zvláště vyniká „Le Destributeur de prospectus“ a autorovo credo literarní „La Littérature de rencontre.“

Doba revoluční poskytuje doposud katolicky píšícím spisovatelům, zvláště pro mládež, hojné látky. Sem spadají „Les aventures d'Yvonik Kergoal“ od *L. Arnulina.* Spisovatel vytkl si za účel v povídce vymyšlené soustřediti množství událostí a výjevů z té doby pohnuté. Jeho rek, narozený za staré vlády, neohroženě projde dobou revoluční a žije ještě několik let po té, tak že před zraky čtenářovy obrazy zajímavé, dojímavé a pestré jeden za druhým táhnou. A vše to psáno nestranně. Spisovatel chválí, co chvály zasluhuje, ať už to nalezne za monarchie či za revoluce, a podobně kárá,

co hany zasluhuje. Dále hledí sem „Jean de Kerhors“ od *F. Bazougea*. Povídka ta jedná o „královském spiknutí,“ jež vzniklo z popudu La Roverie a jehož duší byla neohrožená Tereza le Moëllien. Mezi jinými dokumenty, které spisovatel v povídce uvádí, cituje také psaní, jež před svým popravením napsala M[lle] de la Fougerais Desilles, jež raději svolí a popraviti se nechá, nežli by prozradila svou švakrovou, za kterou ji mylně mají. *A. Koudelka.*

Proti **nemravné literatuře** konán v Bernu sjezd ze švycarských kantonův a ustanoveno svolati za tím účelem mezinárodní sjezd povolaných osobností, aby se rozšiřování nemravných děl zabránilo, a vypsati ceny na dobré skladby divadelní pro lid. Správa dráhy jursko-simplonské také již zakázala špatná díla vykládati na stanicích. — Též v Belgii počíná vláda boj proti takovým výrobkům.

K evropskému knihovnímu spolku, v němž možno vypůjčovati knihy z veřejných knihoven bez prostřednictví diplomatického, přistoupilo též Rakousko. Dosud jsou ve spolku Německo, Švycary, Hollandsko, Švedsko a Cambridge.

Slovanské knihkupectví („Slavische Buchhandlung — H. Roskoschny“) v Lipsku rozesílá zdarma seznamy starších i novějších spisů slovanských a též vyřizuje objednávky ze zemí slovanských.

Tužby a přání z obecenstva. Někteří vydavatelé naši mají zlozvyk, poslední list svých spisů na druhé straně potiskovati oznámeními jiných spisů nákladem jejich vydaných. Chtějí tím snad něco uspořiti a zároveň pozornost čtenáře na oznámení obrátiti; jen že čtenář jest nucen dáti si ta oznámení, která někdy sahají též na další strany, dáti s dílem samým v jedno svázati, nemoha jich odděliti od něho, aby zároveň neodřízl poslední stránku jeho.

FEUILLETON.

Dílo Dante Alighieriho „De vulgari eloquio.“

Příspěvek k porozumění poesie troubadourův a staroromantické vůbec.

Napsal *Jan Blokša.* (O.)

V epištole k vévodovi Veronskému Can Grandovi, kterou mu připisuje »Ráj,« vysvětluje, co je komedie a tragedie takto: K jehož pochopení (nápisu »Komedie«) nutno věděti, že komedie jest od κώμη, villa a ᾠδή, což znamená zpěv, odtud komedia jako zpěv venkovský. A jest komedie jakýsi způsob básnického vypravování, lišící se ode všech jiných. Liší se od tragedie v látce tím, že tragedie jest na počátku podivuhodná a klidná, na konci pak nebo ve výsledku jest pošmurná a strašná; zove se tak proto od τράγος, což jest beran a ᾠδή, jako totiž zpěv beranský, to jest pochmurný jako beran, jak patrno jest z tragedie Senekovy. Komedie však začíná drsností nějaké věci, ale látka její šťastně končí, jak ukazuje Terentius ve svých komediích. A odtud uvykli si někteří spisovatelé v pozdravech svých říkati: »Tragicum principium et comicum finem.« Rovněž rozdíl jest v mluvě; vysoká a vážná jest mluva tragedie, komedie však pokorná

a prostá, jak žádá Horatius ve své »Poetice,« kde dovoluje, aby někdy komikové mluvili jako tragedové a podobně naopak.«

Je-li látku tragicky sbásniti, nutno to učiniti ve »vulgare illustre« a v kanzonu složiti. Při slohu komickém někdy béře se prostřední, někdy nízká řeč lidová. Rozdílu však, jak již řečeno, těchto tří druhů řeči lidové nám Dante nevysvětlil. Při elegii použiti jest vždy řeči nízké.

Slohem tragickým píše prý, kdo s vážností myšlenky pojí vysokost básně i vznešenost projádření a výbornost slov. Slohu tragického jako nejvyššího užívati jest při látkách nejvyšších, které, jak již nahoře řečeno, jsou: blaho, láska a ctnost.

Avšak ať se dobře každý připraví. kdo o těchto pěti chce, poněvadž kanzonu sbásniti a rozdělení učiniti. jaké sluší, jest obtíž, kterou nikdy bez ostrovtipu, umělecké pilnosti a bez vědomostí odstraniti není možná. Kdo mají tyto vlastnosti, jsou oněmi miláčky a syny Božími vzatými do ráje, o nichž mluví Virgil v šesté knize Aeneidy. Naopak nerozum prozrazují, kteří, důvěřujíce jen nadání, odvažují se o nejvyšších věcech básniti. »Jsou-li přírodou svou husami, ať nenapodobují orla ku hvězdám vzlétajícího!«

Již nahoře jsme podotkli, že v básnictví troubadourském nehleděno na délku a krátkost slabik, nýbrž slabiky pouze počítány, a tu, jak Dante vysvětluje v kapitole V., nikdy nepřekročeno počtu jedenácti slabik ve verši a také ne méně jako tři. Ač užíváno prý všech veršův mezi těmito dvěma ležících, přece více užíváno veršů lichoslabičných. Z těch však nejvznešenější jest verš jedenáctislabičný, jak pro časté užívání tak i příhodností vyjádřiti ním myšlenky. Proto ním začínali všichni slavní troubadouři, z italských Guido Guinicelli, Cino z Pistoje a též jeho přítel — Dante, jako v pěkné kanzoně: »Amor, che muovi tua virtu del cielo — Ó Lásko, jež svou s nebe čerpáš sílu.«[1]) Po jedenáctislabičném jest nejslavnější verš sedmislabičný. Krása jedenáctislabičného verše více vyniká, je-li tento spojen se sedmislabičným, jak často v jeho kanzonách nalézti lze.

Sudoslabičné verše jsou drsné, a proto zřídka užívány.

Z těchto všech poznámek pochopíme, proč Dante svou »Komedii božskou« o 14230 verších napsal v samých verších jedenáctislabičných.

V kap. VI. ukazuje na příkladech beze všeho však vysvětlení. jak konstrukce a slova vázati v kanzonách.

Konstrukce[2]) může býti vhodná a nevhodná. Vhodné dělí dále Dante na nerozumné (insipidas), jak mluví lidé nevzdělaní, jako: »Petrus amat multum dominam Bertam,« a vtipné i ozdobné, kterých užívají vzdělaní a učitelé: »Piget me cunctis, sed pietatem maiorem illorum habeo, quicunque in exsilio tabescentes, patriam tantum somniando revisunt.« Dále mohou býti konstrukce vtipné i ozdobné,

---

[1]) „Básně lyrické“ str. 81. Při ní, jakož i při zmíněné již kanzoně „Bol v mojí hrudi,“ vynechán v našem překladu závěrek, podle jiného neúplného vydání.

[2]) „Est enim sciendum, quod constructionem vocamus regulatam compaginem dictionum.“

jak často u řečníků viděti jest. Nejvzácnější jsou však, které nalézáme u spisovatelů slavných, které jsou vtipné, ozdobné i vznešené, těch má se užívati v kanzonách.

Deset citatův uvádí pak za příklad, kde básníci užili konstrukcí nejvznešenějších. Mezi těmito cituje Dante i svou kanzonu: »Amor, che nella mente mi ragiona — Ta láska, která v mojí mysli zpívá.« [1]) Kanzona tato jest z nejvznešenějších kanzon Dantových, každá její osmnáctiveršová má jen samé jedenáctislabičné verše až na dvanáctý verš, který je sedmislabičný. Opěvá v ní, jak nám sám v Convito vykládá, lásku svou k nové milence, jíž se po smrti Beatrice oddal, totiž k filosofii, přední dceři Boží. Allegorie tato provedena v obrazích velmi úchvatných.

Poněvadž i jednotlivá slova mají veliký vliv na látku, důležito jest dobře slova rozeznávati, neboť některá jsou dětská, jiná ženská a mužská. Z těch pak opět některá lesní, jiná městská. Z městských mohou býti též uhlazená nebo drsná, kluzká a temná. Z těch všech jen nejvzácnějších, totiž uhlazených a drsných užiti volno jest, poněvadž ona jen náleží k vulgare illustre. Uhlazenými nazývá Dante slova tříslabičná aneb nejvíce se blížící k trojslabičnosti bez aspiraci a přízvuku, beze dvou souhlásek za sebou. Drsná (irsuta), která potřebná aneb ozdobná se zdají jako částice jednoslabičné, jichž měniti nelze, pak víceslabičná složená.

Po přípravách těchto teprv přistupuje k určení definice kanzony. Jak již řečeno, všechny básně byly ještě za doby Danteovy zpívány, proto nazývá on »cantio« písní kteroukoliv báseň, jejíž slova uspořádána a ku zpěvu připravena jsou.[2]) Avšak nejvznešenější druh písně zove se zvlášť »cantio,« kanzona, jest to totiž báseň o několika stejných strofách bez refrainu o jediné myšlence ve slohu tragickém. Píseň nebo kanzonu psanou slohem tragickým zove Dante »cantilena,« o kteréž též psáti hodlá ve IV. knize.

Jako příklad kanzony odpovídající jeho definici cituje Dante svou kanzonu: »Donne, che avete intelletto di Amore« — »Ó paní, kteréž lásce rozumíte,«[3]) jest to první kanzona v prvním spisu Danteově a románku lásky ku Beatrici, odpovídá jí paním, které se ho vyptávaly na jeho lásku a zvláště v čem je jeho blaženost při lásce k Beatrici. Jak Dante kanzonu tuto vysoko cenil, naznačují nám již citovaná slova, která o ní vložil do úst básníku Buonagiuntovi.

Kanzona skládá se ze stancí, strof, jsou to totiž části kanzony, v níž všechna uměleckost její se jeví.

Uměleckost kanzony jeviti se může v rozdělení jejím, v povaze části, pak počtem veršův a slabik. »O rythmu mluviti není potřebí, poněvadž při kanzonách se naň nehledí.«[4]) Na základě toho všeho

---

[1]) „Básně lyrické,“ str. 43.

[2]) „Ideo cantio nil aliud esse videtur, quam actio completa dictantis verba modulationi armonizata.“

[3]) „Nový život,“ str. 32.

[4]) Vydání Fraticelliho, str. 230.

podává tuto definici stantie nebo strofy: »Stantiam esse sub certo cantu et habitudine, limitatam carminum et syllabarum compagem — jest tedy sloka souhrn veršů (carminum) a slabik jisté zpěvnosti a povahy.

Každá sloka musí býti složena dle jisté melodie, buď pro celou stanci bez opakování, nebo s dieresí, po které jiná melodie následuje. Jestliže melodie (oda) se opakuje před dieresí strofy, říká se, že má stopy (pedes), jestli po dieresi, má strofa verše. Neopakuje-li se tatáž melodie před dieresí, říká se, že má »čelo,« jestli opakování není po dieresí, má strofa syrmu či ocas.

O počtu veršů ve stanci je prý veliká volnost rozšířena.

Dále rozebírá Dante v kapitole XII verše a počet slabik v nich. V tragickém slohu nejvznešenější jest verš jedenáctislabičný, jak již nahoře řečeno, proto v kanzonách nejslavnějších mužů verš jedenáctislabičný vždy má přednost. Ba někteří napsali kanzony samými verši jedenáctislabičnými, jako příklad ze svých kanzon vzpomíná již citovanou kanzonu: »Donne, che avete intelletto d'amore — »Ó paní, kteréž lásce rozumíte.«

Někteří vplétají často též sedmislabičné verše do kanzon, ale začíti jest nejlépe jedenáctislabičným, ač prý i toho pravidla mnozí nedbali, jak několika citaty dokazuje. Není však volno něco podobného učiniti s veršem pětislabičným, dostačí, když ve sloze jest jediný. Nikdy však se nemá užívati v kanzoně verše třislabičného o sobě, nýbrž jako začátek verše se středním, který je pak jako echo, odpovídající verši předcházejícímu, jak učinil Dante v kanzoně: »Poscia, che Amor del tutto m' ha lasciato.«

Co docela mne Láska opustila,
čím vhod mi sotva byla,
kdy žila — moje duše veselejší?...[1])

V této začátek verše třetího jako verš tříslabičný rýmuje s předcházejícími.

Jak jsme již nahoře podotkli, novou věcí v poesii byly rýmy, které napomáhaly zpěvnosti a odstranily klassickou jednotvárnost ve vnější formě. Umělým až podivuhodně a někdy v moderních jazycích nenapodobitelným proplétáním rýmů vytvořili troubadouři mnoho nových a zajímavých forem básnických, z nichž některé až na naše doby se zachovaly, jako sestina, stance či ottava rime, madrigal a sonet.

V kapitole XIII. pojednává Dante o rýmech v kanzonách, bohužel opět se slibem, že v dalších oddílech o tom více pojedná.

Nejprve zmiňuje se o básních, které vlastně nemají žádného rýmu, v nichž se opakují celá slova jako v básních Arnalda Danieliho, vynálezce sestiny, kde v šesti strofách opakují se na konci veršů celá slova dle jistého pořádku. Od Dantea zachovány jsou nám tři sestiny, ze kterých cituje Dante začínající: »Al poco giorno, ed al gran cerchio d'ombra — K dnům krátkým a k velkému kruhu stínů.«[2])

[1]) „Básně lyrické," str. 57.
[2]) „Básně lyrické," str. 92.

Někteří psali též básně, v nichž v celé sloce jest jediný rým, ale umělejší jest rozličnost v rýmech. V proplítání rýmů jest veliká volnost. Někteří rýmují vždy jen verše v téže stanci, jiní vážou rýmy verše následujících slok: Dante zmiňuje se o jakéms Gottovi z Mantovy, který jeden verš nerýmující s jinými vždy opakoval ve sloce a nazýval jej klíčem. Někteří též rýmují uvnitř verše, jak již na vzpomenuté kanzoně patrno.

Jaká volnost a při tom též jaká umělost ve skládání rýmů byla v poesii troubadourské, o tom poučuje nás každá kanzona Danteova i ballaty i sonety. Jen nejdokonalejší troubadour byl s to, aby spojil sto zpěvů tercinami, jak učinil Dante ve své »Komedii.«

Nemůžeme zde citovati básní celých, poukazujeme proto na naše překlady, zvláště na I. kanzonu v »Novém životě« a na sonety tamtéž, pak v »Básních lyrických« kanzona I. na str. 57., pak kanzonu II. na str. 63. a jiné.

Tři jsou však věci, jichž se dobrý básník v příčině rýmu varovati má. Za prvé přílišného opakování téhož rýmu ať se varuje, nevyžaduje-li toho zvláštní forma básně jako v jeho kanzoně: »Amor, tu vedi ben, che questa donna — Ty Lásko zříš, že tato paní.« V této kanzoně střídá se pět slov na konci dvanácti veršů slok dle vzorců a b a a c a, a d d e e, e a e e b e e c c e d d, d e d d a d d b b d c c atd., konečně poslední sloka a c d d c b. Dle toho jest patrno, že je to vlastně zdvojená sestina.

Za druhé vystříhati se jest básníku nepotřebné stejnozvučnosti, která je vždy jednotvárná. Konečně nemá užívati příliš drsných rýmů, nýbrž, jak to sloh tragický vyžaduje, střídati má rýmy drsné s jemnými. Jemnými a drsnými rýmy míní asi Dante rýmy mužské a ženské.

Tím ukončen jest vlastně zlomek díla »De vulgari eloquio,« následuje ještě několikařádkový začátek kapitoly XIV., v níž chtěl jednati o počtu veršů ve sloce.

Jak viděti z kanzon Danteových, ve věci té panovala asi též volnost, jen tolik možno říci, že kanzona vůbec byla básní delší naproti kratším popěvkům, které na počátku zvány »sonitus.« Ještě Dante nazývá sonettem báseň dvacetiřádkovou,[1]) která však již zevnější formou se blíží naší znělce. Nynější znělková forma zavedena a ustálena tuším od zmíněného Quittona d'Arezzo.

Jako kanzona končí vždy kratší slokou než ostatní, která se »posláním« nazývá, poněvadž v ní básník kanzonu svou odporučuje a určené osobě posílá, tak v ballatě opět první sloka jest obyčejně kratší jako úvod, v níž též ballatu svou určené osobě posílá. Ballat máme od Danteho několik, překrásná jest v »Novém životě.«

[1]) „Nový život," str. 15.



HLÍDKA LITERARNÍ.

Ročník VIII. 1891. Číslo 12.

Příspěvky ku praktické poetice.

Pravá příčina.

Slovenská píseň. — Podává *Fr. Bartoš.*

„Anička dušička, kde si bola,
keď si si čižmičky zarosila?"
„Bola som v hajíčku,
žala som trávičku,
duša moja!"

„A já som po tri dni trávu kosil,
ešte som si čižmy nezarosil!"
„A já som hrabala,
teba som čakala,
duša moja!" [1])

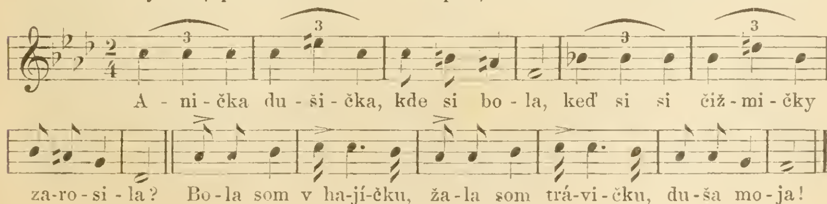
Písně této známy jsou tři nápěvy, jeden pěknější než druhý, což patrným důkazem, že byla velmi oblíbena, že obsah její slovný zpěvákům velmi se zamlouval. Slova její vytištěna jsou všude stejně, důležitějšího variantu nenašel jsem nikde žádného.

Nuže, vizme tedy, jaká jest její básnická cena!

Šohaj spozorovav, že má dívka čižmy mokré, táže se jí, kde si je zarosila? Dívka nechce s pravdou ven; žala prý v hájíčku trávu za rosy. Šohaj usvědčuje dívku z nepravdy. Rosy prý toho rána nebylo, jak se sám přesvědčil, an kosil trávu nejen téhož dne, nýbrž i včera a předevčírem. I přiznává se nyní dívka, že hrabala a při tom že si zarosila čižmičky.

Ale tato její druhá příčina ukáže se nám stejnou nepravdou jak ona první, ne-li ještě větší. Hrabati totiž znamená shrabovati uschlé pokosy v kopky neb aspoň v kopniska; při té práci nemohla se tedy dívka zarositi. Než dejme tomu, že tam shrabovala toliko od ní nakosenou, syrovou trávu do bátoha. Jak se mohla zarositi, když rosy nebylo? A kdybychom třeba na této její odpovědi jakožto pravdivé přestali, co na tom, zarosila-li si dívka čižmičky kosíc čili hrabajíc trávu? Píseň taková, neobsahujíc nežli všední povídání,

[1]) Slova ze „Slovenských Spevů" č. 65., nápěv jiný. Poněvadž píseň tu u nás málo slýchati, podáváme zde také nápěv; snad se někomu zalíbí.



nedotkne se žádné struny v srdci posluchačově, nezpůsobí v něm žádné nálady. Jediný náraz k tomu jeví se ve slovech dívčiných »teba som čakala,« ale ten je příliš slabý, aby mohl vzbuditi náležitou ozvěnu v nitru našem.

R. 1860. slyšel jsem ve Vídni píseň tu zpívati od kteréhosi studenta moravského. Zpíval ji celkem, jak nahoře vytištěna, jenom jedno slovo v jeho textu bylo jiné, a toto jedno slovo dodává písni zcela jiného rázu, toto jediné slovo činí ze všedního popěvku pravou perlu prostonárodní lyriky. A slovo to je plakala místo hrabala.

Vizme nyní naši píseň s touto nepatrnou na pohled obměnou! Se šohajem setkává se dívka, jak on se domnívá, zarosená. »Kde pak se's to, Aničko, zarosila?« táže se jí šohaj. Dívka se hned nepřiznává, předstírajíc ve své rozpačitosti příčinu zcela lichou, kterou šohaj usvědčí za nepravdu. Tu teprve dívka poví příčinu pravou. Chodívali spolu denně do téhož hájíčka na trávu. Z této známosti vzklíčí v srdci dívčině símě blaživé první lásky, kterouž se sama sobě tají, a které šohaj snad ani nepozoruje. Jednoho však rána šohaj se do hájíčka nedostavil, nepřišel ani druhého, ani třetího dne. Tu dívka bolestnou touhou jsouc jata, ulevuje své milostné tísni proudem slzí, až od nich čižmičky její jsou zaroseny. Srdečná láska dívčina, tak krásně zobrazená v naší písni, panenská její ostýchavost, vyznívající z její rozpačité výmluvy, dotknou se zajisté mile srdce posluchačova a rozezvučí v něm sympathickou strunu ozvěnou nejlíbeznější.

Jak se šohaj sám k dívce takovou láskou jemu oddané po tomto vyznání zachoval, můžeme se snadno domysliti.

O cynismu a příbuzných zjevech v písemnictví.

P. J. Vychodil.

(O.) Básník prý není učitelem lidu, nýbrž jeho řečníkem. Dejme tomu, že tak jest — ačkoli velcí básníci poněkud jinak smýšleli a jednali —: jde mu skutečně jen o to, aby všechno pověděl, co o lidu ví? Odkud potom ta jednostrannost, která ve zjevech životních nevidí než nízkost a v lidech jenom nízké smýšlení o věcech i nejvznešenějších? Nekřivdí se tím lidu, za jehož mluvčího básník v cynismu svém se vydává? Tato hlásaná a vychvalovaná pravdivost podobných popisův jest velmi pochybná. Vždyť osobuje si jistá část moderní belletrie právo a povinnost, zobrazovati celý život lidský. Opravdu celý? Vždyť tak schválně a předpojatě vybírá, slídíc takořka po šeredném, a kde ušlechtilému vyhnouti nemůže, aspoň svou pochybností a posměchem v šeredno je měníc. Jak klamně vábivé to heslo objektivnosti, která není než velice nepěkná subjektivnost, ještě na odiv stavěná! A konečně celý život lidský — jest on pouhou vášní a náruživostí? Což nikdy neozývá se rozum a svědomí — či

to nepatří už k životu? Ovšem analytický roman jistého druhu miluje také takové reflexe rozumové o vývoji a projevech vášně. Ale i ty jsou prováděny tak. že nelze jim vážně věřiti, aneb aspoň na konec jediným obratem bývají zvráceny v předešlou nízkost, nad niž měly se povznésti. Takto »řečník lidu« zvrhá se v demagoga, zneužívaje vlivu svého k podpoře nechvalných vlastností lidských, místo co by od nich měl očisťovati a z nich povznášeti. Pouhé vyslovení a pouhé odůvodnění může býti začátek toho očisťovacího pochodu, ale samo nestačí: třeba jej také provésti. Pravda arciť osvobodí nás, ale pravda pravdivá, nikoli tahle domnělá; pravda skutečně »prorocká« — jak hlasatelé naturalismu rádi si nechávají říkati — nikoli však lžiprorocká.

Jest-li hlavním znakem cynismu, libovati sobě v nízkosti, ji všude větřiti a podle toho o věcech smýšleti a k nim se chovati — podobně frivolním se zove smýšlení a jednání, jež hodnotu věcí zmenšuje; je to malicherné zacházení s předměty vznešenými. Kdysi jsem za zvláštní příležitosti o jistém básníku napsal úsudek asi toho smyslu, že chápe se velikolepých námětů, že pronáší vznešené myšlenky, tak že celkem pohybuje se sbírkou básní svých v oblastech důstojných: že však jednotlivě nakládá s nimi nedůstojně, řeše je způsobem malicherným, ba nehodným, a to že je frivolní. Jistý literarní list viděl v tom odpor a nelogičnost, an pisatel této výtky velice pohodlně dal se svésti zdánlivým odporem pouhých slov; v celku — v jednotlivostech. Ano, opakuji, v tom jest frivolnost: dotýkati se vznešených věcí způsobem malicherným — v celku horovati o vysokých idealech a dotýkati se jich nešetrnými poznámkami. »Malichernost« jest podstatný znak v samém latinském názvu frivolnosti.

Nedávno — byla řeč o zemské výstavě české a matiční pokladně na dar svatováclavský — nazval jistý denník frivolním, že kdosi do té pokladny vhodil kus bezcenného papíru; a pověděl pravdu. Národu jest úkonem vznešeným, skládati příspěvečky na věc nepříznivým osudem mu odepřenou a tak důležitou, totiž na české vychování české mládeže. Jsou to zajisté city veleušlechtilé, se kterými taková národní oběť se sbírá a obětuje: tu pak vyskytne se někdo, jenž surovým žertem si z toho šlechetného nadšení ztropí posměch. V příběhu tom lze stopovati všechny podstatné známky frivolnosti: vážná věc vzbudila pozornost i nepřítelovu: důležitost její zneuznána, ale tak, že nespokojeno se s pouhým ignorováním, nýbrž že nešetřeno ani jí ani citu těch, kterým věc byla takořka posvátnou. Soud o povaze toho člověka dopadne zajisté u nás vždycky velmi nepříznivě, ať si položíme i nejpříznivější pro něj případ, že totiž byl členem německého spolku školského.

Poslední touto poznámkou chtěl jsem naznačiti, že soud o frivolnosti jest velmi subjektivní. Co jednomu jest frivolním, jest jinému podařeným vtipem — podle toho, jak kdo na uraženou věc pohlíží: co jednomu jest vlastenectvím, jest jinému chauvinismem, co jednomu jest nábožností, jest jinému bigotterií atd. atd. V novinách našich často čteme stesky na frivolní novinářstvo vídeňské, které

z našich nejušlechtilejších snah a vzácných klenotů (srv. korunu svatováclavskou!) má jenom neslušný posměch; že by si druzí někdy snad také mohli stěžovati stejnou měrou do žurnalistiky naší, málokomu napadne. Vládne tu jakýsi egoismus, jenž co jeho jest cení nejvýše; u nejbližšího souseda, s nímž jeho zájmy se nějak potýkají, touž věc docela jinak vykládá, a teprv u vzdálenějšího člověka se zrak jeho poněkud vyjasňuje, aby se vmyslil více v jeho stanovisko a je spravedlivěji neb aspoň šetrněji posuzoval. »Šetřiti cizího přesvědčení,« stalo se takořka paragrafem zákonníka slušnosti, jenž dojista aspoň tolik právem žádá, aby nebylo uráženo hrubým posměchem a snižováním, co jemu jest posvátné a vznešené, čeho nedovedu v klidné a vážné diskussi prozatím ničím lepším nahraditi; neboť že pravidlo to není naprosté, rozumí se samo sebou, sice by veškera diskusse a oprava názorů byla vůbec nemožná.

Nejvyšší zájmy člověčenstva — náboženské a vlastenecké — bývají nejčastěji terčem frivolnosti, v životě i písemnictví; vždyť živočich, jenž cynismu dal jméno, podle přísloví štěkotem rád se sápe na měsíček. Hluboké slovo, že ze vznešeného k směšnému jest jen krok, se tu pověřuje velice smutně; ačkoli se vyskytli spisovatelé, kteří výroku toho neuznávali, přece vrací se on stále s touže přesvědčivostí, poněvadž sám pojem »vznešena« a »směšna« mu nasvědčuje. Kde se humoreska, satira a veselohra příliš rozmáhá, tam nesnadno nezavaditi o předměty takové; a v těch případech opět jest velmi nesnadno, zároveň s výstřednostmi a zlozvyky neuvésti v posměch zvyku samého. Neuchrání toho pouhá tolerance a společenská šetrnost; potřebí tu pravého pochopení a vzniklé odtud piety k předmětům těm a k přesvědčení o nich. Frivolnost nečiní předmětů malichernými, ony ostanou tím, čím jsou: ona sama jest nedůstojna a malicherná. Ale poněvadž smích jest nákažlivý, proto jest frivolnost nebezpečna: pro myšlenkové a mravní vzdělání národní jest velmi osudná, a roztahuje-li se příliš v životě nebo v písemnictvu, jest velmi kormutlivou známkou úpadku a nízkosti myšlenkové i mravní.

Ironie a skepticismus jsou po výtce destruktivní a mohou jen jako strážcové kladného budování zdárně působiti. Vždycky, ať jsou oprávněny nebo nejsou, poukazují na nezdravé poměry, buď ve věcech jimi stíhaných, aneb u samých původců svých. Obojích jest u nás dosti, ale myslím, že nezdravější jsou poměry u spisovatelů samých. Kladné a čestné stránky našeho života národního, zvláště lidového, ještě daleko nejsou tak pochopeny a oceněny, jak by měly, a zatím srší na nás neustále žíravina sarkasmu, a bohužel o věcech, jež toho nejméně zasluhují. Mezi třídou vzdělanou a lidem jest velká mezera. Spisovatelstvo, většinou vyškolené spíše nežli v životě národním zkušené, předpojaté názory z vyšších vrstev přenáší na lid, a nemajíc odtamtud mnoho utěšeného, podrývá jimi základní podmínky zdravé, charakterní rázovitosti v lidu. Rozbředlost zásad a přesvědčeni, jakou trpí vzdělaná společnost, násilně šíří se mezi lidem, jenž původních poctivých zásob mravní síly takto pozbývá, aniž co lepšího dostává.

Stesky, že lid málo si všímá literatury, jsou-li pravdivé, neznamenaly by samy sebou ještě nic neutěšeného: vždyť má v té literatuře opravdu velmi málo pravých přátel a mluvčích, kteří by s ním cítili a jemu po boku stáli, za to ale mnoho takových, kteří naň s patra pohlížejí a podkládají mu věci, kterých by rád ostal prost. Mezi nimi zvláště škodlivé jsou zjevy, na které tu poukázáno.

Posudky.

Sofie Podlipská: **Životopis Boženy Němcové.** V Praze 1891. Nakl. I. L. Kober. Str. 94. Cena 50 kr.

Po obšírné práci Josefa Hanuše (»Božena Němcová v životě i spisech,« »Matice lidu,« XXIII., č. 1.) Sofie Podlipská podává stručnější biografii na závěr »Sebraných spisů« Němcové, jichž poslední, devátý svazek vyšel nedávno, a z něhož životopis tento je beze změny otištěn.

Podlipská zakládá vypravování své hlavně na spisech Němcové samých, zejména na »Babičce,« jež je podkladem prvních sedmi kapitolek životopisu téměř výlučným, dále na osobní znalosti zvěčnělé spisovatelky, a konečně, měrou nejmenší, na článcích Karoliny Světlé »Z literarního soukromí« (»Ženské listy« 1880) a některých tiskem vydaných soukromých dopisech Němcové.

Způsob vypravování Podlipské je poutavý, novellisticky hladký, častými osobními úvahami a výběžky proplétaný. Povahu Němcové, jak jeví se v jejím tvoření, snaží se vyložiti z vlastností zděděných, z vychování a okolí, z krajiny, ve které vyrostla, z četby, z dalších osudů životních, zejména častých změn bydliště, podávajících hojnou příležitost k různým studiím, ze styků přátelských a ze strádání rodinných. Dobře jest ukázáno, kterak Němcová tvořila osoby svých vojáků podle vzoru dědečka svého, jak jej znala z babiččina vypravování, jak po něm i po babičce zdědila nadání i cit, jak přírodní scenerie kol hradu rýzmburského a všechen lidový ráz zákoutí toho vtiskly se v mladou její duši, kterak hned z mládí i později v životě nepokojném a trudném zachovávala, jako babička její, mysl jasnou a harmonický klid, dýšící také ze všech jejích tvoreb. Účinek, jaký měl na Němcovou první její učitel v Chvalkovicích, Tylovy spisy, k národnosti ji probudivší, Čejkův i Nebeského vzdělavatelský vplyv na ni — vše to vylíčeno přesvědčivě. Stinných stránek Němcové manželského svazku, jak známo ne právě nejšťastnějšího, Podlipská dotkla se jemnější rukou než prve Světlá ve článcích uvedených. Z hojných osobních styků s Němcovou vyvádí pak místy úsudky i osvětlení, za něž jsme jí vděčni.

Za to některé jiné vývody zůstávají pouze domysly z obrazivosti: tak na př. odvozování rodokmene Němcové až z pohanských dob, tvrzení, že by bez návratu babiččina do Čech Němcová byla obohatila

jistě literaturu německou (jakoby matka její Terezka také v cizině byla se mohla provdati za týchž okolností a za stejných okolností darovati světu i vychovati totéž děvčátko!), líčení hluboké, prosté náklonnosti dvou horských lidí, jako byli babička a její Jiří, za lásku vášnivou, atd.

Proti tomu zase zasluhuje uznání, že Podlipská, nedávajíc se másti nesprávnou biografií »Slovníka naučného,« jako pohříchu všichni její předchůdcové, nezaměňuje dobu pobytu Němcové v některém místě se složením práce, jejíž látka z místa a doby té je čerpána. Do nedávna říkalo se napořád: »Chudí lidé« jsou látkou z Červeného Kostelce, kam Němcová přišla 1837, brzo vznikly 1837 v Č. Kostelci; »Pohorská vesnice« má látku z Domažlic, kde Němcová dlela 1845, ergo vznikla 1845 v Domažlicích, a p. Podlipská správně rozlišuje prožité dojmy a umělecké jich zužitkování, a přesně rozeznávajíc u Němcové období sběratelské a dobu popisův od pozdější, toliko asi deset posledních let života zabírající periody tvůrčí, řadí na př. dotčené »Chudé lidi« za »Babičku« a »Pohorskou vesnici« do doby největšího utrpení Němcové, kdy hmotný nedostatek, jímž s celou rodinou svou strádala, došel umělecky objektivního ohlasu v trojici novellistické: »V zámku a v podzámčí,« »Rozárce« a »Chudých lidech.« Další chybě »Slovníka naučného,« tolikéž opisované ze spisu do spisu, že prý Němcová naposled byla na Slovensku 1853, kdežto hned potom se uvádí nový její pobyt v lázních sliačských, což je přece také na Slovensku, 1855, Podlipská rovněž se vyhnula. Toliko nesprávné udání prvního učení školního zůstalo ještě i v jejím životopise. Němcová vypravuje sama (I., 343): »Bylo mi šest let, když se rodiče začali radit, kterak to bude se školou.« Tedy do té doby do školy nechodila. I uradili se, »že mne dají do Chvalína, abych tam chodila do školy.« Tedy před tím Němcová nechodila do Skalice, jak míní »Naučný slovník« a po něm všichni biografové. A dále (I, 362) opět Němcová sama praví: »Šest let byla jsem ve Chvalíně.« Podle líčení pak, které podává v témž obrázku svém, »Panu učiteli« (I, 346), Chvalín není nic jiného než Chvalkovice, odkud Němcová v dvanáctém roce svém vrátila se do Ratibořic k rodičům.

Z drobných omylů poznamenáváme, že Němcová večer před skonáním neviděla dotištěnou »řadu svých sebraných spisů,« nýbrž jen první sešit litomyšlského Augustova vydání. Také by bylo bývalo žádoucno, aby Podlipská byla hleděla trochu i k stránce bibliografické, t. j. poznamenávala krátce, kde a kdy která z prací Němcové vyšla poprvé, když jednotlivé svazky vydání Kobrova nechávají nás v té věci ve tmách. — Ale i tak, jak jest, »Životopis Boženy Němcové« zůstává čtením zajímavým, a nechtě býti přesně vědeckou biografií, také poučným.

Jaroslav Vlček.

Uvedení do mluvnice. Část všeobecná. Napsal *Dr. Em. Kovář.* V Praze 1891. Nakl. Rohlíček a Sievers. Cena 50 kr.

Tato první, všeobecná část jedná hlavně o hláskoslovné stránce jazyka a o jeho proměnách. Druhá část bude jednati o rozdělení jazykův a o původu mluvy lidské.

Kniha tato chce býti úvodem, tedy jakousi průpravou do mluvnice, ale jest mnohem takořka nesnadnější nežli všecky naše mluvnice. Co do formy snaží se spisovatel býti popularním, ale mnohdy je velmi nejasným, tak že sotva který z čtenářů, jimž původně určena jest (čtenářům »Školy a života«), články tyto četl. Bude to asi mrtvá kniha.

Nauky, jež nám spisovatel vykládá, nebudeme rozebírati: musili bychom jíti k německým pramenům, jako jsou Paulovy »Principien der Sprachgeschichte,« Sievers a jiní.

Spisovatel přidal také tu a tam něco ze svého, tak na př. o původu synonym (str. 62.). Je to přídavek velmi nešťastný. Píše: »Slova měla původně různý význam, ale význam se měnil tak, že se různé významy stále více sbíhaly, až splynuly; na př. stč. zapovídati = poroučeti; zapovídati měnilo svůj význam ve směru k zakazovati a dnes zapovídati = zakazovati.« Které různé významy mělo staročeské sloveso zapovídati, nám spisovatel nepovídá. Tyto různé významy prý splynuly v nový význam? Ostatně jedno slovo (zapovídati) nemůže býti sobě samému synonymem.

Věc se má tak: Zapovídati znamenalo původně oboje, poroučeti i zakazovati, jak ukazuje polština a ruština. Časem nabylo zapovídati jenom jednoho významu (zakazovati), a to nejspíše tehdy, kdy slovo poroučeti přijalo význam německého befehlen. Ostatně může býti příčina této změny i jiná. Za druhé vydává p. spis. slova jako skřipky a housle za synonyma. Zvolá-li kdo na svého psa jednou Nero, podruhé mrcho, nejsou tato dvě slova synonyma. Za třetí chce p. spis., abychom slova jako nemocnice a špitál pokládali za synonyma. Nemocnice je název domácí a nový, špitál je jméno cizí a prostonárodní.

Češtiny p. Kovářovy chváliti nelze. Vymyšleninu na pamět (místo starého dobrého nazpamět) odsuzuje mluvnice Gebauerova výslovně.

Fr. Vymazal.

Dante Alighieri: **Božská komedie.** Rozměrem originalu přeložil *Jaroslav Vrchlický.* Díl III. „Ráj.“ (O.)

Zpěv XXXII. Sv. Bernard Danteovi vykládá sestavení této růže: uprostřed růže na prvém stupni jest Panna Maria, na druhém stupni Eva, na třetím Ráchel (symbol života rozjímavého) a Beatrice (symbol vědy bohoslovné); dále pak ženy Star. Zák., Sara, Rebekka, Judith, Ruth a jiné ženy hebrejské; v levé polovici růže jsou spravedliví Star. Zák., kteří věřili v Krista budoucího, v pravé polovici, kdež mnoho ještě prázdných jest míst (pro ty, kteří budoucně teprve do nebe přijdou), jsou svatí Nov. Zák., kteří uvěřili v Krista přišlého:

25. Na druhé části, kde se jeví tobě
dost místa prázdného, tam sedí v záři,
jenž v Krista uvěřili v pozdní době;

a jsou to sv. Jan Křtitel, sv. otcové a zakladatelé řádů; na dolejší části růže jsou dítky Star. i Nov. Zák., jež tu nejsou pro zásluhy své, nýbrž cizí (pro zásluhy Krista Pána); král, jímž toto království od-

počívá (blaženo jest) v takové lásce a rozkoši, že vůle neodváží se přáti sobě větší, všecky duše před svou tváří veselou stvořiv, je též rozdílně obdařuje milostí svou dle dobrozdání svého: a zde postačiž (poznati) výsledek (t. j. jako Bůh stvořil každou duši z dobroty své, by účastnu ji této učinil, tak i dal každé tolik milosti, kolik chtěl, a zde poznáváme toliko, že tak učinil, ale nepoznáme, proč tak učinil, neboť nevyzpytatelné jsou soudy Boží):

61. Král, jímž ta říše trvá v lásky hodu
a v také rozkoši, že vůle jiná
si věčí přáti nemůže v tom shodu,
Ten duším veselou svou tváří kyna
rozlévá milost, jak se líbí jemu,
žár náš kéž výsledkem tím uhasíná;

to zjevně poznamenává písmo sv. o oněch dvojčatech, jež v lůně matky se svářila (Jakob a Esau, viz Genes. 25, 22):

67. A písmo jasně dí to světu všemu,
když o dvojčatech v klínu matky praví,
že propadla již tenkrát hněvu zlému;

že obě dvojčata propadla hněvu zlému, z toho bychom nikterak nepoznali výrok uvedený, že totiž Bůh nestejně rozdává své milosti; ale písmo praví, že Bůh oznámil matce ještě před jich narozením, že »větší sloužiti bude menšímu,« či jak sv. Pavel Řím. 9, 13 píše: »Jakoba jsem miloval, Esaua pak v nenávisti měl.«

Jsou tudíž umístěny po různých stupních (blaženosti) bez zásluhy skutků svých (ne pro zásluhy své), nýbrž jen pro různou bystrost zraku (pro různou milost, jížto uzpůsobeni jsou patřiti a poznávati více nebo méně bytnost Boží):

73. Tak k různým stupňům jsou zde povoláni,
ne záslub svojí cenou, tato byla
jen první popud jejich rozeznání;

tato slova překladu přímo odporují originalu, neboť tento praví, že rozdílná a nestejná milost Boží jest příčinou rozdílného stupně slávy, překlad však praví, že cena záslub byla jen prvním popudem, tedy prvotně a počátečně zásluhy lidí že jsou příčina toho rozdílu!

Andělé sestupujíce od Boha ku svatým a zase nazpět vystupujíce, spouští nad Pannou Marií déšť radosti nebeské; Gabriel zapěje: Zdrávas, Maria, milosti plná! a celý dvůr nebeský pokračuje ve zpěvu: vedle Panny Marie na pravo jest Adam a Mojžíš, na levo Petr a Jan evang.: proti Petrovi jest Anna, proti Adamovi Lucie (symbol milosti osvěcující).

Zpěv XXXIII. Sv. Bernard vroucně prosí Pannu Marii, aby Danteovi dopřála popatřiti na Boha: zostřeným zrakem uzří Dante v trojím kruhu světelném stejného obvodu Nejsv. Trojici a volá: ó světlo věčné (Bůh, viz I. Jan 1, 5—7: »Bůh jest světlo. . . . i on ve světle jest«), jež samo v sobě dlíš, jež sebe poznáváš, a, sebou poznané a poznávající, se miluješ a v sobě zalibení máš! Pro jistotu stůjtež zde slova originalu:

124. O luce eterna, che sola in te sidi,
sola t' intendi, e, da te intelletta
ed intendente, te ami ed arridi!

Těmito slovy, jak patrno, vyjadřuje Dante Nejsv. Trojici a původ božských Osob: Bůh Otec, sebe poznávaje, Syna svého, věčné Slovo, zplozuje (»žádný nezná Syna, jedině Otec, aniž Otce kdo zná, jedině Syn,« Mat. 11, 27); Otec a Syn, sebe poznávajíce, milují se láskou věčnou, Duchem sv. (»láska jest z Boha... Bůh jest láska.« I. Jan 4, 7—8); toto velmi důležité místo jest přeloženo:

124. Ó věčné světlo, pouze v sobě dlící,
vše chápající, sebou pochopeno
a lásku s úsměvem mně věnující;

kdož by v těchto slovech poznal smysl originalu! Jest to poslední nesprávně přeložené místo, ale také koruna všech nesprávností.

V prostředním kruhu vidí Dante lidskou podobu Slova Božího, a proto zatouží poznati, jak se spojila přirozenost božská s lidskou: mysl jeho, nenadálým bleskem milosti osvěcující proniknuta, spatří ten způsob spojení, a tím se končí vidění a báseň.

Mimo tyto chyby nalézáme v překladu mnohé menší vady, jako nesprávné výrazy, a neobvyklé, až i násilné způsoby mluvy, jež po většině tam se dostaly pro rým; jako: tak orlí (zřítelnice) sotva kdy se v jas ten vpila (v orig. stojí: orel nikdy takto neupřel v slunce zrak, I, 48); mé oči na ni se pevně snuly (upjal jsem zrak na ni, I, 65); celé nebe plálo ohně clonou (celé nebe bylo sluncem ozářeno, I, 79); tvory, jenž k poznání jsou němi (jež nemají rozumu, I, 118); mne opačný blud ve jho své sráží (vběhl jsem v opačný blud, III, 17); jak je zor můj chytil (jak jsem je spatřil, III, 19); přenese tě přes tvých tužeb prahy (neuzavírá dveří přání spravedlivému, III, 48); k pochyb roji ti ještě jiná látka kyne (ještě jiná pochybnost ti vzniká, IV, 21); vůle zbloudí v školu zla (svolí zlu, IV, 110); mysl má otázku novou připravila k letu (novou otázku měla pohotově, V, 47); a v tomto byla má řeč již dříve pravdy zoří (o tomto jsem ti určitě mluvila již dříve, V, 90); já z beránků byl stáda, kterým kývá ku pravé cestě Dominik (jež vede po cestě, X, 95); když o jednom řeč zvoní (mluví-li se o jednom, XI, 41); rychlost, jež našich představ předčí míru (rychlost větší, než jakou jsme zvyklí pozorovati ve světě viditelném, XIII, 22); řeka se plíží v míru (teče pomalu pro malý spád, XIII, 23); beránek sňal smrtí svou zlé chtíče (hříchy, XVII, 33); v snaze velkost jeho kmitne oku (ukáží se jiskry jeho ctností, XVII, 83); vaše vůně ke mně letla (dali jste mi vůni pocítiti, XIX, 22); kde Anchises mřel stářím dlouhým štvaný (skončil dlouhý život, XIX, 132); pěvec Ducha sv. po městech nosil s písní manou (tato poslední slova nejsou v originalu, XX, 39); vroucí láska a živá naděje zmohou vůli boha půtkou dravou (též o své ujmě a k vůli rýmu přidáno, XX, 86); jak se v zrak tvůj noří (jak tu vidíš, XXI, 72); Adam odvět dáti pádí (ochoten jest odpověděti, XXVI, 102); po pravdě hlady (touha dověděti se, XXVII, 103); v moři bez naděje bys netonul (bys se nedivil, XXVII, 139); rozum jest XXVI, 75 vis aestimativa, »Oč.« XVIII, 22 vis apprehensiva, ale ani jedno ani druhé není

rozum; bytost jest XIII, 27 bytnost, XIV, 44 osoba (bytnost však i osoba znamená více než bytost); báj má znamenati mythus, vypravování, událost, pravdu nadpřirozenou či zjevenou a p.

Dobré stránky překladu byly chváleny s dostatek hned po vyjití jeho, jako že popisy, líčení, vypravování a p. celkem jsou velmi krásně podána, protož v této věci odkazujeme na dřívější recense; tuto chceme hlavně čtenáře upozorniti, že části scholastické (jednající o pravdách náboženských a filosofických) v originalu nejsou nesrozumitelné, temné, ano i pomatené jako v překladu: tam plyne všecko jasným proudem, básník podává nejvyšší problemy bohoslovcův a filosofů mluvou básnickou, ale tak přesně, že ani dosť málo se neuchyluje od učení jejich; a by v překladu tato část věrně tlumočila original, k tomu je třeba, by překladatel scholastické učení dobře znal a je také věrně přetlumočiti chtěl. Neboť proto použil Dante ku své básni vší tehdejší učenosti, kteráž ve scholastice vrcholila, by ukázal svým krajanům »to čistě lidské« (překl. »Ráje,« předml. str. IV.), že totiž člověk není »zvíře« (překl. »Oč.« XXIX, 138), jež od ostatních se liší jen »duševnější láskou« (překl. »Oč.« XVII, 94, pozn.), nýbrž že má duši nesmrtelnou, ku vznešenému cíli určenou (per volar su nata, »Oč.« XII, 95), že má tudíž zemí pohrdati a po nebi toužiti (»Ráj« XXII, 137), všecko své jednání dle vůle Boží a zákona jeho zařizovati, aby mohl jednou na tvář Boží patřiti, a tak pokoje, radosti a blaženosti dojíti. Tyto pravdy důrazně klade Italům všem, jak stavu světského tak duchovního, jak panovníkům tak poddaným na mysl, aby se konečně vzpamatovali, bezuzdného života v ohledu mravném, politickém a socialním zanechali, ustali od sporů, do nichž je zavedla zaslepená jejich vášeň a kteréž doma překážejí prospěchu vlasti, v cizině pak je připravují o dobrou pověst, a počali pracovati svorně ku zvelebení národa svého. —

I nám na uváženou! *Dr. V. Šimanko.*

Dva obrázky rakovnické. Kulturně historické novelly. Napsal *Dr. Z. Winter.* „Salonní bibl." č. 72. V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Str. 231. Cena 1 zl. 20 kr.

Winterovy novelly převyšují o hlavu jiné práce tohoto jména a druhu co do zajímavosti i co do bedlivé píle, jaká nedím z celé knihy, ale z každé stránky její dá se vyčísti. Koho by nezajímalo, v celé podobě viděti život, jaký se před třemi sty lety odehrával v českém městě, v české domácnosti. Winter nám jej podává tak, že vidíme lidi dle tehdejší mody ustrojené, slyšíme je vyprávět mluvou venkoncem starosvětskou, dýcháme zrovna to zvláštní starobylé ovzduší. Jak bedlivého bylo tu spisovateli třeba studia! Jak dlouho asi hrabal se zaprášenými listinami v archivech a přebíral v kronikách, než osvojil si starověký sloh řeči; kolik materialu musel nasbírat, spořádat

a znova odhodit, než z těch roztroušených sem tam zpráv a nesouvislých poznámek ne pouze sestavil, nýbrž utvořil jednotný, ze starožitných vědomostí doplněný celek.

Jsouť oba obrázky, novelly, umělecky zaokrouhlené a tvůrčím dechem oživené.

Dějem vzaty jsou oba dva z druhé polovice šestnáctého století. V prvním »Kdo s koho?« vypsáno závodění mezi krejčími města Rakovníka s jedné a mezi kováři a koláři s druhé strany. Poradil to oběma stranám, když se o přednost hádali, přestrojený za myslivce arcikníže Ferdinand (je zde vadou pro zájem čtenářův dosti citelnou, že dovídá se poněkud pozdě, kdo byl zakuklen v tom švarném myslivci) z nedalekého Křivoklátu, chtěje své choti Filipině způsobit rozmarnou kratochvíli. Dva silné buky v panské oboře určeny, aby na nich závodící strany sekerami osvědčily svou sílu a dovednost. Celé město na nohou, všeobecné rozčilení a na konec údiv veliký, když sázku: »žber ryb a kauf piva« vyhrají krejčí. Dobré nálady přítomného arciknížete používá Dornička, dcera cechmistra krejčovského, a vyprošuje své dosud beznadějné lásce, školnímu officialu, úřad purkrabský, aby od rodičů dostala dovolení ke sňatku.

Delší (str. 99.—231.) obraz druhý má nápis »Do zeleného pokoje.« Byla to síň na hradě pražském, kdež zasedávala nejvyšší soudní instance za předsednictva krále nebo hofmistra. Tak až daleko vedly ustavičné rozepře a sváry, jimiž Rakovníčané se svým sousedem Václavem Hochauzarem »utkali se u vojnu nekřesťanskou.« Všeho zla původem byl Hochauzar, pán to držné ruky a, jak sám vyznává, »neuvážlivě vzteklý.« Darmo prosí a napomíná Anna, manželka jeho. »Vysoký diškurs, milá paní,« odbývá ji mrzutě. Domnívaje se, že měšťané si neprávem osobují jeho půdu, škodí jim, kde může. Jednou v noci dal jim na lukách pobrat seno, jindy chce lovit v jejich potoce, potom zas chce rozkopat jez a odvésti vodu nenáviděnému městu. Rakovníčané, jež ustavičně pobouzí pan Ondřej, pekař, pleticha veliký, nic senomatskému sousedu nezůstávají dlužni. Tak dojdou věci až na komorní soud do zeleného pokoje, až konečně po dlouhém otálení »v to smrt původa vkročila« a »soud k svému přetržení přijiti mohl.« »Ty se soudy už nezanášej,« varuje svou dceru dědičku na smrtelném loži, »já jich dosti zakusil, lazurovou truhlu a velikou jarmaru jsem jimi do polou vyprázdnil. Byli jsme všichni lidé soudu neprozřetelného.«

Ale účin dějového obsahu v obou novellách, ačkoli zajímavý už sám v sobě, daleko není ještě všechno, čeho spis. dociliti chtěl. Novelly jsou v plném slova smyslu kulturně historické. V nich belletrista i dějepisec pracovali s nevšedním zdarem pospolu. Co kulturní dějepis zhruba vyličuje povšechnými rysy, to zde provedeno jest dopodrobna a do určita přibarveno místním i osobním koloritem. Takovým způsobem popisuje se dosti široce a přece ne suše městský jarmark před třemi sty lety, tehdejší ruch v hospodách, schůze cechovní v obrázku prvním. A to vše: děj i kulturně historické líčení do něho vpletené soustřeďuje se kolem známých osob historických. Jsou to

zejména arcikníže Ferdinand sídlem na Křivoklátě, kdež toho času v žaláři byl slavný biskup Českých bratří. Augusta, právě patnáctý rok. až na přímluvu paní Filipíny večer po onom kratochvilném závodění trest mu byl ulehčen. Dole v Rakovníce byl tehdy radním písařem »slovutný básník David Krinitus.« — Kolem druhého obrázku rozložil spis. rámcovitě děj širšího než pouze místního významu. Jsou to události z posledních dnů Rudolfa II. Dojemně vykreslena chřadnoucí postava císařova, na něhož doléhají stavové o svobodu náboženskou. Spis. když popisuje některé výjevy událé ve stavovském shromáždění, namáčel péro v mohutném vznětu básnickém, podobně asi jako Jirásek, když třeba v »Maryle« psal scenu po královské volbě Jiřího z Poděbrad; zde ovšem Winter ve smyslu méně radostném, ale s dojmem rovněž tak vzrušivým.

Ostatně vypravuje autor s tváří homerovsky klidnou, prokmituje mu na ní totiž ustavičně vzácný, nehledaný humor. Jak onen advokat na str. 129., hledí při výkladu »nevinně do stropu,« jakoby nic — a člověk čtenář aby se jen co chvíle smál. Třeba hned té klassické výmluvě měšťanů rakovnických, když měli arciknížeti na hrad poslati zpěvné ptáky. Odepsali: »— k některým sousedům jsme posílali, kteří by takové ptáky měli, ale nenašli jsou se doma, než tak chceme učiniti, jakž nejprve doma budou.« Anebo pan Hochauzar, maje za to, když na dceřinu svatbu pozve pány rakovnické, že mu dají pivo zadarmo, dostává za odpověď, že »vinšují urozené panně a jejímu manželu prodloužilá léta a manželskou svornost, ale pro mnohá ouřední zaneprázdnění že se k tomu najíti dáti nemohou«: s takovou ovšem i s piva sešlo. »Kepsky si vedete, ať vás čert líbá,« klel pan Hochanzar. Když jel do Prahy k soudu, rozsypalo se mu vozní kolo. Vůz »staré rachotidlo bylo na polo obořené a melancholicky klonilo těžkou hlavu k zemi. Bláto v předu, bláto v zadu, a v blátě kolem vozu s kordem v hrsti sháněl se urozený pan Václav, hampejsuje a nadávaje při tom až hanba.« — Podobným způsobem obě hlavní postavy na druhém obraze: pan Václav i pan Ondřej více méně jsou zjemněny, sympathičtěji provedeny, než by při pouhém chladném popisu bylo možno bývalo. Je to už vlastní spisovateli vypravovatelský ton, jímž četba stává se značně půvabnější, aniž jím novelly klesají na pouhé humoresky.

Starobylá mluva, kterou Winter v rouše poněkud idealisovaném napodobuje, hemží se ovšem slovy a vazbami zastaralými: jsouce však dobře srozumitelny, nejsou nikterak nemístny k vůli úplnější charakteristice. Sem tam dala by se z nich doplniti a opraviti ba i snad naše mluva moderní.

Konečně nemaje čeho vytýkati pro budoucnost přidávám p. spis. skromnou radu, aby při psaní hustěji dělával odstavce. V krvavých romanech bývá co věta to odstavec, — toť ovšem nimium — vitium, ale viděti z toho, co čtenáři mají rádi. Dlouhé odstavce bývají mnohdy jen zběžně čteny, a když bedlivě, tož unavují, čemuž se při belletristickém díle snadno dá odpomoci.

J. Klenek.

Al. Jiráska Sebrané spisy. „Drobné povídky a obrázky.“ V Praze 1891. Nakl. J. Otto. Díl IX. Seš. 84.—94. po 15 kr. Str. 308.

V dílu IX. umístěné povídky a obrázky pocházejí z různé doby literarní činnosti Jiráskovy. Dějem spadají všecky do konce minulého a do nynějšího století, užší spojovací niti mezi jednotlivými není: pouze jakási idyllická prostota a srdečnost vypravování jest všem společna. Na prvním místě čteme povídku »Učitelský,« prostou historii, v níž »obráží se... osud celého stavu v nedávné minulosti, osud celého pokolení, jež velice přispělo k hudební slávě Čech a jež před našima očima již již vymírá...« Zástupcem pokolení toho jest Václav Kořínek, syn venkovského krejčíře, který sloužil za válek napoleonských ve vojsku u bandy a na vsi šumařil. Václav nemá chuti do řemesla otcova, zálibu má pouze v hudbě; chtěje vstoupiti do učitelského kursu jde se svým strýcem do světa šumařit, aby si něco vydělal, a vrátiv se »strávil ve třetí třídě půl léta, půl léta v kursu, a byl vyučen i uznán za dospělého, aby vyučoval mládež« (13), stal se učitelským pomocníkem. Těžko však bylo nalézti místo; konečně přece slíbeno mu bylo místo učitelského v Dubicích, zatím pak poslán byl do Sedličan, kdež měl za principala starého mládence a záletníka Podoláka, jenž »o školu se hrubě nestaral, nejraději sedal v hospodě se sedláky, s nimiž se nejednou sepral... na sakru lehal, na sakru vstával«; od toho mnoho bylo snášeti Václavovi, než dostal se k dubickému Částkovi, muži nábožnému a svědomitému, s nímž také chodil jako dobrý hudebník do okolí vypomáhat na kůru. Mimo to byl zván také do města, aby hrál na plesích, a tu získal přízeň zámeckého důchodního i vrchního v městě, kteří mu nabídli místo na škole městské, kterého však nedostal, poněvadž se nepředstavil nejdůležitějšímu činiteli ve věci té, místnímu děkanovi. Kromě toho hledali ho za trubače k vojsku, a mladý učitelský jen tím byl osvobozen od vojny, že nalezl maecenáše v osobě prostého, ale zámožného sedláka Huráně, který s pomocí jiných zaplatil za něj stovku, k tomu potřebnou. Posléze stav Václavův se zlepšil, obdržel místo učitelské v městě. To byly »osudy učitelského Kořínka, nežli se stal učitelem a manželem« sličné Johanky, dcery borovského učitele, s níž kdysi zpívával na kůře... Hlavní předností idyllicky prosté povídky této jest jasné a pravdivé vylíčení poměrův učitelských v době nedávné. Majíce malé vzdělání literní, učitelé daleko lépe byli vycvičeni v hudbě, kterou nejvíce pěstovali v kostele a při muzikách o poutích, posvíceních i svatbách, které jim nejvíce vynášely. O školu příliš se nestarali, bylť za vyučování bídně placeni, proto rádi přijímali honoráře od sedláků v podobě nějakého záhonu pole atd. Hmotné postavení nejen učitelských, nýbrž i principalů jejich bylo neutěšené: Jirásek podává několik příkladů toho. Také kolorit doby, kdy historie tato se odehrává, zachycen věrně; upozorňujeme jen na popis plesu (str. 29. n.), na nějž přicházely paničky a slečinky »majíce témě hlavy přičesané, po spáncích však přes ouška dolů splývající, dlouhé kadeře,« dále »škrobení páni v atlasových nákrčnících,... v šosatých, vážných

kabátech . . .« Ve všem tom viděti škrobenost a strojenou vážnost tehdejšího panstva, s vysoka pohlížejícího na lid. z něhož tyli. Rozmarně a humoristicky vypsána jest scena. jak nemotorně sedí učitelský Kořínek na »šimle« při svatbě syna Huráňova. jsa jedním z trubačů. Vůbec povídka tato vypravováním prostým i jemnou povahokresbou tehdejších typův učitelských velice se zamlouvá: na takové typy nelze zapomenouti.

Méně významna a trochu rozvláčna jest delší povídka »Do Němec.« Václav. druhorozený syn sedláka Zemana. má malou lásku k hospodářství. za to však jest nejlepším žákem ve škole: proto chce jej otec dáti »na handl« do Němec. aby mohl vstoupiti do latinských škol v blízkém městě německém. Vašíčka strašívali již od dětství Němci. jak »Čech bývá v Němcích bit,« tak že on pojme odpor proti Němcům. jde však přece raději studovat, než aby zůstal doma u přísného otce. Dojemné jest loučení hošíka s domovem. ani tvrdý otec neubrání se slzám, opouštěje syna v cizím domě. Hošík. byv doma trochu vycvičen »sběhlým« studentem Kolářem, byl přijat do první latinské: benediktini. kteří jej učili. byli sice přísní. vyučování bylo německé, přece však dosti často promluvili k žákům česky. ba vyučovali též češtině. a právě nejpřísnější P. Benno napomínal Čechy. aby studovali češtinu. »poněvadž by to byla hanba a nebyli by praví Čechové. kdyby neznali jak náleží svého mateřského jazyka« (123). Václav dlouho zápasí s němčinou. málo radostí zažije v Němcích. a proto těší se velice na vánoce: rodiče mu psali. že pro něj přijedou. stala se však jim nehoda, nepřijeli. Hoch nemoha se jich dočkati vydá se na cestu domů. překvapí všecky. ale cestou se zachladil i zemřel. To jest obsah povídečky. Jaká je základní idea její. táže se čtenář. To spisovatel jasně nenaznačil: určité idey tu nenalezneme. Smrt jeho měla docela nahodilou příčinu. rodiče ničím se neprovinili. poslavše ho do Němec, on šel dosti rád. tam ostatně aspoň ve škole professoři s Čechy proti naší době velice pěkně zacházeli. rodiče chtěli pro něj přijeti. jen že právě toho dne nemohli. Schází tedy povídečce této hlavní myšlenka, střed, k němuž by všecko směřovalo. nahromaděny tu trochu četné podrobnosti, pro něž zapomenuto na hlavní věc.

Nejpozoruhodnější z povídek jest nejdelší z nich. nadepsaná »Starosvětské obrázky,« těsně spojený cyklus obrázků z času »hravého. laškovného rokoka« a doby následující, kdy počal vnikati nový, svobodomyslný duch do rodin předků našich i v malých městech. Ondřej Doubrava, přední hrdina naší povídky, jede z Moravy do Prahy. aby si našel místo kupeckého mládence; cestou však seznámí se s dívkou, pro niž nedojede, kam si byl určil, nýbrž zůstane v městě M., kam společnice jeho Rezinka jela k tetě. Vstoupiv za mládence k starému mládenci Havlíkovi poctivostí a přičinlivostí tak si získá přízeň jeho, že Havlík zvěděv o lásce jeho k chudé dívce nabídne mu, že budou spolu kupčiti, aby si Ondřej spíše vydělal na dům pro svoji Rezinku. Touto pomocí uskuteční se brzy sňatek milenců,

kteří pak idyllicky šťastně tráví dni manželství svého: Doubrava žije jen pro rodinu svoji, pracuje přičinlivě, až z uspořených peněz koupí si veliký dům, jenž patřil Maršovským. kteří spolu s ním měli svatbu, ale veselým životem upadli do dluhů. To byl vrchol štěstí jeho, brzy skončil idyllicky šťastný život v rodině Doubravově. Zemřel mazlíček Doubravův, malá Rezinka, a druhého roku po ní zemřela mu nejmilejší žena. Doubrava byl jako omráčen. V době té, kdy »klidný život maloměstský rozechvíván, ano pobuřován býval císařskými patenty, jichž teď vycházelo jako hub po dešti« (233), do malého starosvětského města přistěhoval se justiciar Obryl se svou rodinou, která přinesla docela nové způsoby, nové pojmy, které byly úplným opakem staromodních zvyků, prostoty, upřímnosti a srdečnosti. Paní Obrylová pocházejíc ze šlechtického rodu byla příliš hrda na původ svůj, četla Voltairea, mluvila o všech možných věcech, že se to až na ženu neslušelo, shromažďovala v domě svém společnost večerní a vysoce vynášela dceru svoji, »slečnu« Mínu. Příklad rodiny té byl nákažlivý pro celé město, i dům Doubravův byl jím stižen. Nejstarší syn Doubravův, jinak z míry dobrý Jiřík, ač otec mu to vymlouval, vzal si za manželku ješitnou Mínu, která s matkou upoutá k sobě tak dobrého Jiříka, že tento nepohodl se i s otcem. Příčinou neshody byl hlavně šlechetný jesuita Maršovský, kterého starý Doubrava se ujal a jej v domě svém ubytoval, žije s ním jako Orestes s Pyladem. Nešťastný Doubrava vidí s bolestí velikou, jak manželka synova i matka její hospodaří s tím, co on nahospodařil, domlouvá synovi, ten však jest na straně choti svojí; druhý syn Doubravův, Ondřej, oddal se karbanu, pití, prchl z domu a vrátil se teprve, když otec ležel už na smrtelné posteli. Jedinou radostí jeho byli nejmladší dva synové, z nichž Václav, »kronikář,« splnil přání života jeho stav se knězem, »jedním z oněch kněží z prvních desítiletí našeho věku, kteří nadšení vlastenecké, národní uvědomělost a lásku k českému čtení horlivě rozněcovali, povzbuzovali a podporovali« (306).

Působivý jest kontrast starého pokolení, které zastupuje starý Doubrava se svou chotí a dobrodincem svojím Havlíkem, a nového směru, jejž repraesentuje rodina Obrylova. Proti staré prostotě nový směr vnesl do života našeho nádheru, marnivost, pýchu, proti přímosti neupřímnost a strojenou dělanost, proti zbožnosti bezbožnost a nemravnost, která jako morová nákaza všecko zachvacovala. Všude zavládla němčina, málo bylo těch, kteří se nestyděli za rodný jazyk; s pohrdáním pohlíželi v rodině justiciarově na damy, které neuměly německy. Tím větší cenu má působnost takových poctivcův a upřímných vlastenců, jako byl jesuita Maršovský, který šířil četbu českých knih, a ačkoli byl v největší nouzi, bál se prodati knihy své české kupcovi, aby nepřišly »na kornouty.« Vychovávaje Václava Doubravu v duchu svém, aby byl činným nositelem ideí jeho i snů v lepší době národu našeho, modlívá se za budoucnost jeho k sv. Václavovi, aby mu nedal zahynouti. To byla ta veliká, upřímná láska k vlasti a jazyku, »jež způsobila div veliký věku našeho: znovuzrození českého národa.«

Celá povídka tato je plna vážných myšlenek, vložených do úst živým postavám, jež také jednají dle slov svých. Poutavostí, živostí, vlasteneckým pathosem, určitostí kreslených postav a jemností stavby počítáme povídku mezi nejlepší práce Jiráskovy.

Ostatní zde umístěné drobnosti jsou malé povahopisné obrázky, jež provedeny vesměs zdařile. »P. Eustach,« podivín a samotář, který nikomu nedovolil vkročiti do pokoje svého, sedal u staré truhly, prohlížeje šaty po nebožce matce, a prohlížel psaní, nad něž život nedal mu ničeho posvátnějšího a dražšího. Mrzoutem byl advokat Pavlík (»Dle abecedy«), jenž přílišnou a nemístnou přísností syna přivedl k zoufalství, že ho viděl jeti s velmi slušným děvčetem, když už byl právníkem.

Chmurné jest pozadí obrázků: »Svědomí« (kyrysník, jenž nemilosrdně zabil nepřátelského vojína, trápen svědomím, že mu ruka za to zmrtví, skutečně neštěstím o ni přišel), »Vesecký« (potomek šlechtické rodiny, jenž jako chudý dělník umřel v nemocnici) a »Kamenický.« Rozmarnější jest »Legenda« zvonu. Venkovský farář, dilettant v archaeologii, nemůže dlouho rozluštiti nápisu na zvonu, a výklady svými i domněnkami moří kuchařku svou i neť, jež právě k němu byla přijela. Tu přijede najednou na faru professor a archaeolog a snadno rozluští, nad čím farář tak dlouho se trápil, — ale prodlévá na faře a jakoby to byl dosud nerozluštil rád užívá pohostinství farářova, až mu přečte »legendu« zvonu. Poutá ho zde totiž farářova neť, s níž se byl již dříve znal. Konečně professor veřejně a otevřeně vyzná se farářovi a po roce slaví sňatek s neteří jeho.

Je to vůbec kniha povídek a obrázků, prostě, mile a dojemně psaných, které nejen pobaví, ale také čtenářovi mnohou vážnou myšlenku k uvažování podají. Neřeší hlubokých záhad a otázek, což není vlastně ani účelem umění, ale povzbuzují vůli, vedou ji v tu či onu stranu, ukazují, jak třeba si vésti v takových a takových okolnostech. Postavy, jako učitelský, Doubrava, Maršovský a j. vryjí se do paměti a nevymizejí z ní tak lehce jako tuctoví hrdinové četných novellistických prací mladších spisovatelů nynějších. Marná byla by námitka, že postavy ty jsou zjevy neobyčejnými v životě; i kdyby byli, pranic by to nevadilo, poněvadž pravý umělec neobmezuje se na všední charaktery, nýbrž hledá častěji výminečné zjevy. Typy jeho jsou ne zobecněním všedních charakterů, nýbrž spíše zvětšením nejcharakterističtějších tahů neobyčejných osobností; a takové jsou typy jmenované. *A. V.*

Potrhlá Barbora. Příběh z lidu. Napsala *V. Lužická.* V Telči 1891. Nakl. Emil Šolc. Str. 107.

Není úkolem literarního kritika, každou knihu vyšlou obšírně rozebírati; za obyčejných poměrů stačí, když pouze čas po čase podá kritiku doklady a důvody podepřenou, aby slovo jeho mělo váhu zase jindy, když bez mnoha důvodů stručně, více apodikticky pronese úsudek. Přítomná kniha láká k delšímu posudku. Máť Lužická

jméno v povídkovém odboru literarním už dosti zvučné, doporučuje se ethickým jádrem svých črt a povídek, a při tomto díle zvláště pracoval již napřed buben knihkupecké reklamy, která tomuto »příběhu z lidu« měla otevříti dvéře do lidových knihoven. Zasluhuje toho?

Spis. chtěla vylíčiti trest »potrhlé« Barbory, jež lehkomyslně dala své dvě nemanželské děti do světa a za to potrestána byla »na postrach a výhrůžné varování matkám všem, které vzdávají se práv a povinností mateřských.« Chtěla důkaz pro zásadu: »Svět nevychovává dětí! K tomu jsou rodiny. Matka, která se sřekla povinností, práce, obětí mateřinských, nezasluhuje ni lásky, ni radosti jejich!« Barbora poslala své děti do Vídně, aby se tam živily, později dala dcerušku Marketu bohaté rodině za vlastní a za 500 zl. slíbila se k ní už nehlásit. Za to ji stihnou napřed trpké výčitky svědomí; potom syn vrací se jí domů jako tulák, vyčítá matce »s přísnou tváří« a ledovým srdcem její provinu, a dovídaje se nad mrtvolou domnělé dcery bohatého statkáře, že to Marketa, jeho sestra, opouští matku navždy a umírá tulákem. Barbora od té chvíle pozbyla rozumu. — Je to útek na povídku sám sebou stačitelný, romanticky přiozdobený, kryje v sobě mravní jádro, a poskytuje příležitost k provedení zajímavé povahy: napřed lehkomyslně nedbalá, z toho se probudí, hledí napravit, co zavinila, ale nadarmo. To asi bylo úmyslem spisovatelčiným, ale nepodařilo se jí úmysl učiniti skutkem, ideu přiměřeně vtěliti.

Základní chybou jest, že v i n a jsouc vylíčena nezřetelně a neurčitě, jest menší než vyměřený trest. Lehkomyslná matka místo aby své děti sama vychovala, dává je do ciziny. Ale učinila tak po příkladu druhých (str. 11), a lidé jen to jí »vykládali ve zlé, že v postavení svém služebném tak po pansku si s dětmi chce vésti.« Slyšela o tom, jak tam mnozí zbohatli, a v »malém temném jejím mozku zatřpytila se hvězdička zlatá«: Chtěla »jako každá matka, aby její děti snadněji se uživily a aby jim nebylo potiti se tou měrou, jako jí.« Proto je posílá do Vídně a těžko se s nimi loučí (str. 12. n.). Že to bude snad neštěstím pro ně, na to nepočítá, jsouc »omezeného rozumu.« »Vždyť jsem to dobře s dětmi myslila. Mohu-liž za to, že to tak špatně dopadlo?!« naříká nejednou. Viděti z toho, že byla »hloupou, nerozumnou, ale špatnou býti« nechtěla. Je to vina přiměřená trestu, aby se správně nazvati dal »spravedlivým trestem Božím«? Není tu spíše možno, že spravedlnostný cit čtenářův nalezaje zde vinu velmi nepatrnou, místo aby řekl: »Ano, to je spravedlivý trest na takové matky,« soucitně si pomyslí: Chudera, čím se tak provinila, že je tolik potrestána?! Povídka tedy je »výhrůžným varováním« leda v tom, aby matky nebyly omezeného rozumu. Pravý úmysl spis. je proveden nesprávně.

I m o t i v a c e, odůvodňování proměn a činových vznětů při povahách, jest namnoze chatrné. Vylíčiti, kterak z lehkomyslné »potrhlé Barbory přeměnou stala se nešťastná matka« a jak probudil se v ní »hlubší trvalý cit« tou měrou, že za jedinou noc »zestařela, vlasy jí náhle sešedivěly — oči měla od pláče jako krev, bledá byla

jako smrt,« — to třeba důkladnějších příčin, než co jsou uvedeny zde na str. 8., 17., 21. Zde měla spis. ukázat, jak umí lidi pozorovat, psychologické příčiny v jejich jednání poznávat a rozebírat. Z takového umění vidíme maličko. Podobně u Vašika. Byl za svého dětství »zakrnělý na duchu a omezeného rozumu,« nezkusil na svých potulkách světem nic dobrého, jeho city, byť i kdysi sestru vroucně byl miloval, nyní zajisté úplně ochladly — nevysvětlitelno tedy, že by slyše o domnělé smrti její »se chytil zoufale za hlavu,« jsa rozrušen »tím hrozným, tak z nenadání vybouřeným žalem svým.« Ovšem, jak přiznává spis., »kdož vyzkoumá ony tajné záhyby duše a ony tajné pružiny, které hýbou lidskou bytostí?!« (str. 89.). Belletrista právě má je zkoumat pro sebe a pro čtenáře naznačit. Popisovat holý děj znamená stavěti bez spojovacího tmelu.

Povahy mají býti nejen psychologicky odůvodněny ve svých vlastnostech a projevech, ale též zároveň názorně kresleny. Oba požadavky jsou nevyhnutelny, má-li postava býti živoucná. Prvnímu málo jest vyhověno, druhý vyplniti se spis. aspoň pokusila. Jesti dialog živý a přirozený. Místy však snaha po názornosti vede k výjevům, jež organicky do děje nepatří, tak rozmluva s prodavačkou (str. 28.), popis cesty do hlušického zámku (str. 42. n.). Tomu se říká rozvláčnost.

Nejméně lze z této povídky poznat Lužickou podle mluvnice. Čtěte její »Chlumy,« jak jsou psány hladce co do slohu a mluvnicky celkem správně; zde však máte před sebou úlohu nedbalého školáka. Skoro žádná stránka není bez hrubých chyb, i když odpočítá se účet korrektorův. »Vedli tam svých dětí,« »modlete se v kleče,« »dovolte mne do Vídně,« »Ubohé její děti, ty malé červíky (nom.!), kterých vyslala do světa,« »sním si chleba někde v síni« — toť jen několik ukázek z té krásné češtiny. Věru, něžná ruka ženská neměla by s ní zacházet tak drvoštěpsky!

Dle toho všeho posuzovaný »příběh z lidu« zdá se, že psán jest na zakázku, povrchně formou i obsahem. Mravní jádro mělo být asi vyšším posvěcením a zastřít očividné nedostatky zběžné práce. Vždyť je to jenom pro lid! Co tu potřeba tolikė důkladnosti a tak přesně dbáti aesthetiky. Toho názoru nejsem. Lid není sice vybíravý, spokojí se s jednoduchým, když jen chutným a zdravým pokrmem. Ale smíchat dohromady nepravé přísady a pokrm nedovařený předložit na špinavé míse a říci: »Toť máš, lide, na panský stůl se to nehodí, sněz to ty« — jest odvážlivo, literarně pak nedovoleno. Kniha nechutná bývá nezáživná. Já aspoň bych knihu takovou nedal do své lidové knihovny a neradil bych toho nikomu, kdo nechce kaziti vkus svojich čtenářů.

J. Klenek.

Kresby a črty. (Rok 1884.) Napsala *Teréza Nováková.* V Praze 1891. Nákl. „Libuše,“ matice zábavy a vědění. R. XXI. Str. 157.

Hlavní vadou dvou povídek jest dějová chudoba. Nemíním tu pouze děj zevnější; ten může býti jednoduchý, zdánlivě všední, bez tajemných uzlův a překvapujícího rozpletení, — jen když tím bohatěji

rozvinuje se děj vniterní, jenž odehrává se mezi povahami. Povaha v životě stýká se s povahou, obě vzájemně působí na sebe — odtud vznikají dojmy, pohnutky k činům a utvářejí se nové poměry. Toť půda děje vniterného; děj zevnějši jest jeho obalem. V romaně zvláště historickém musí se obojímu věnovati stejná péče; v menších prácech belletristických miluje nynější realismus, pokud zdravým chce slouti, látku z duševního života ne-li úplně čerpanou, tož aspoň přibarvenou. Jednoduchý útek, ale za to tím prohloubenější. U Novákové jest chudoba v tom i onom směru.

Obě povídky jsou jednoduše složeny. Že pan professor a učitelka, kteří »V lázních pohorských« se potkávají, budou svoji, to čtenář už napřed ví téměř najisto — zvláště když jediná toho překážka, uzavřené jejich povahy se navzájem sobě otvírají. A že nemožná láska blouznivé dívky k neznámému básníku »Orlando Ferro,« za kterýmžto jménem skrývá se známý její příbuzný Mojmír, že tato láska po uklizení jediné překážky skončí rovněž sňatkem, samo sebou se rozumí. Pravím nemožná láska. Či pokládá kdo za možno, aby dívka zamilovala se do básníka osobně neznámého tak náruživě, že »vystavěla mu oltář ve svém srdci a prvotiny nadšených citů v obět kladla obrazu tajemnou rouškou zastřenému«? Anebo když píše do denníku: »A on neznám mi posud, na jehož srdce položím rozbouřenou hlavu svou. On bude mým vzkříšením, mým životem, mým bohem —.« A kdyby i dle skutečnosti byla kreslena, pak musí být jinak odůvodněna a vysvětlena. Ale zde právě jeví spis. slabou stránku svoji.

Zdajiť se postavy z jejího péra býti bez života. Zevně jest na nich všechno pečlivě přistřiženo a uhlazeno akademicky, jako na voskových figurách v »České chalupě.« Už ta jména: Evžena Záhorská, paní Mirovská, Jarmila Vidimská, Mojmír — jsou jakoby ze soustruhu. A rozmluvy ve slohu hladce zaokrouhleném, plynně periodickém, to není nehledaný ton konversační, to jsou nastudované úlohy. Rovněž neživotny jsou konečně též povahy. Neupírám, spis. zajisté sama pro sebe dovede poznat a vycítit ony individualní znaky a zvláštnosti, kteréž právě tvoří určitou a ne jinou osobu — ale podati takové vlastnosti tak, aby ve čtenáři vznikl názorný obraz té určité osoby a ne pouze její pojem — to je těžká věc, řekněme kriterium belletristy. Živé osoby tvoří jen vloha, šablony dělá ledakdo. Do druhého oddílu tohoto patří povahy v přítomných »Črtách a kresbách.« Odtud ten chlad nesympathičnosti, jenž z celé knihy vane, byť sebe krásnější myšlenky byly vloženy osobám do hlavy a na jazyk. Ba Jarmila zrovna odpor budí svou blouznivostí tak přemrštěnou, že na konci zrovna kleká před idolem svých snův a líbá ruku jeho (str. 146.). To napsati by si nedovolil ani spisovatel muž... Leč vedlo by nás daleko zabíhati do jednotlivostí.

Jen jednu ještě věc: jak spis. líčí přírodu. Všeobecně řečeno bývá líčeň dvojí: objektivní, potřebná totiž, aby se porozumělo místu a okolnostem děje, druhá pak subjektivně zbarvená dle okamžité nálady a osobní individuality pozorovatelovy. Tímto jest ve knize ne

spisovatel, nýbrž jednající osoba. Jakým sklem ta se na přírodu dívá, podle toho musí vypadat přírodní líceň, jinak je to nudný locus communis ze školní úlohy. Takové jsou líčně třeba na str. 14., 23., 41., 58. a j. Rovněž připomínají školní ovzduší ty ozdobné přívlastky — epitheta ornantia, — jichž neustále užíváno. Professor zahaluje se v obligatně »těžký svůj plaid,« před ním na zemi »bohatý květel,« »štíhlá smolnička,« »kyprý pryšec« atd. Hrdina chatrné črty »Musa sapientum« »vidí znova čistou vesničku, k níž pojí se půvabný park věkovitých stromů, kde pečlivou rukou pěstovaný trávník honosí se rozkošnými skupinami květin, v jejichž středu jako královna pestrobarevných vonných svých poddaných pne se obrovská Musa.«

Nač to všechno pověděno? Zřejmě na adresu pí. spis. Když v belletrii činně vystupuje dama z lepší společnosti, zvláště když to dama všestranně vzdělaná a ušlechtile smýšlející, bývá to vždy spojeno s nebezpečím, že pochybí někdy autokritika. Nejbližší přátelé provázívají takovou činnost s pochvalou, jednak z galantnosti, jednak proto, že z blízka zdává se mnohdy literarní práce býti významnější nežli je skutečně. Dlužno tu hleděti z patřičné dálky, což činí upřímná kritika, chtějíc prospěti literatuře, aby slabými výtvory nebyla »obohacována,« prospěti obecenstvu, aby vědělo, proč se mu kniha taková nelíbí, prospěti konečně autorovi, aby poznal své síly a dle pravdy ocenil »quid valeant humeri quid ferre recusent.« *J. Klenek.*

Božena Kunětická: **Čtyři povídky.** V Praze 1890. Nakl. F. Šimáček. „Kabinetní knihovny" sv. 46. Str. 196. Cena 60 kr.

»Jsou věci na světě, kterých si nikdo nepovšimne, — když jsme na ně upozorněni konečně jakýmkoli způsobem, prohlížíme si je udiveně, jakoby byly od nás od jakživa na několik set mil vzdáleny« (str. 105.). Božena Kunětická má pěkné nadání, obraceti na takové věci a osoby čtenářovu pozornost.

Zvláště se jí to podařilo v první povídce »Kapital paní Zuzejkové.« Bylo to tisíc zlatých, jež ctihodná tato matrona za sedm let pro svou vnučku byla uspořila z prodeje pečiva. »Chovala se jindy odměřeně a s vážným poklidem, však tentokráte chvěly se jí přece ruce i prsty, když ty drahocenné papíry, ty proměněné krůpěje svého dlouholetého potu skládala jeden na druhý, schylujíc k nim tvář slabě zarumělenou v čepec, na jehož vázance pod bradou leskla se stříbrná slza.« A tento poklad sotva nastrádaný byl jí ukraden synem páně Žampachovým, jenž byl majetníkem sousedního krámku. S ohledu na tohoto přítele svého zastavuje policejní vyšetřování, nedává na sobě znáti, v kom vidí zloděje, a ošetřuje přítele, který zármutkem nad zločinem synovým onemocněl a za krátko umřel. Paní Zuzejková s resignací pracuje a sbírá poznovu, až po letech dostává svůj kapital i s úroky nazpět. — Jaká to mužná povaha, jak pěkně vylíčena ta postava v bílém čepci na hlavě, s úsměvem na rtech, s duševním mírem v očích a v srdci. A ten mír zachovala

i po takové ráně! — Tuto podařenou črtu povahopisnou zařadila spis. v přítomné sbírečce na první místo, patrně s tím úmyslem, aby získala čtenářův zájem i pro ostatní, což se jí částečně povedlo.

Nicméně však pozná soudný čtenář, že ostatní tři povídky jen poněkud se vyrovnají číslu prvnímu. Nejblíže stojí »Svatební šperk paní Fujerové,« jež ani vlastní sestře se nechce svěřiti se svou chudou domácností a raději prodává drahocenný svatební šperk, aby si jen před sestrou mohla zahráti na bohatou paní. »Podívej se, dušinko,« pravila paní Fujerová zářícím okem ohlédnuvši se kolem v příbytku na rychlo salonně zařízeném. »To je můj malý ráj, v němž jsem po těch dvaatřicet let zažila tolik krásných chvil. Bohudík, měla jsem vždy vše, co jsem potřebovala —.« Drobotina s nadpisem »Kulhavá« nezamlouvá se hlavně proto, že na konci ničím nevyrovnává nelibý dojem z ješitné, nesympathické povahy, kterou vyličuje. — V črtě »Strýček a tetička« budí žárlivost lásku v předpojatém uzavřeném srdci mladého právníka. — Až na sloh, ten že místy trochu rozvleklý, je kniha slibným vysvědčením do budoucnosti. *J. Klenek.*

Drobnokresby od *J. Arbesa.* Ve Velkém Meziříčí 1890. Nakl. J. F. Šaška vdova. Šaškovy „Moravské bibliotheky" dílo 40. Str. 281.

Jak Arbes píše, je s dostatek známo. »Drobnokresby« jsou z téhož péra, soudě třeba již jenom z těch nezbytných teček a pomlček, jimiž spis. na každé stránce několikrát doplňuje svoje slova a vnadí čtenáře k přemýšlení. Ovšem nezřídka nadarmo, jelikož autor dělaje tečky a pomlky více z manýry, též si mnohdy nic zvláštního nemyslel. A tu je těžko žádat po čtenáři, aby on si něco myslel a cítil něco nevyslovitelného.

Leč to jen mimochodem.

Některá čísla sbírky jsou jakoby úlomky ze spisu »Záhadné povahy.« Arbes je nazývá »povídky paedagogické.« Všímaje si povah více méně abnormalních snaží se vysvětliti je a objasniti. Vývody jeho při této příležitosti celkem nejsou nepravdivy, ale čtou se dosti suchopárně, za jedno proto, že v nich spis. ustavičně jen sám a sám vykládá, málo kdy vkládaje rozmluvy do proudu vypravování, a potom též z té příčiny, že pointa obmezuje se pouze na vylíčení té oné povahové zvláštnosti. Sem patří: »Bliženci,« »Na rozcestí« »Tyránek« a »Nalezenec« — Zajímavěji jsou podány a stojí za přečtenou novellky: »Zpuchřelá nitka,« »O masopustním koncertu« a »Z doby absolutismu.« Ostatním čtyřem »drobnokresbám« lépe bylo zůstat ve stolku. Slabá jejich pointa snad spisovateli, jenž bystrým duševním zrakem svým i v maličkostech mnoho vidí, zdála se býti dosti zajímavou, ale větší zájem čtenářův zbuditi nestačí.

Chvályhodnou zvláštností Arbesovou jest, že motivy ke svým pracím neobmezuje na úzký obzor lásky pohlavní, nýbrž — a v těchto kresbách výlučně — též jinde jich hledá a nalézá. *J. Klenek.*

Knihovna lidu a mládeže.

Zábavná bibliotheka. Poř. † K. Šťastný. R. 1891. Dílo CXXXI. „Dvě povídky.“ Od *Boleslava Prusa*. Přeložil z polštiny *Jos. Fr. Rejzek*. V Brně. Nákl. pap. knihtisk. benediktinů rajhradských. Str. 149. Cena 45 kr.

Hrdinou první povídky »Příhoda se Staškem« jest osoba, jež má trochu více než loket délky, asi třicet liber váhy a sotva dva roky jest na pouti života — jest to kováře Šaráka kluk, jménem Stašek. Šarák zhlídl se do Markety Staviňských při správce kola v jejich mlýně — a účinek byl, že šli do kostela pro slib. Novomanželé měli se upřímně rádi, jejichž lásku a radost upevňoval a rozmnožoval synek Stašek, jemuž v kolébce ještě hledali učitele, kterého našli v osobě varhaníkově. Kovář a varhaník se v hospodě nepohodli; z učení syna sešlo, zášť vypukla. Neočekávaná příhoda urovnala neshody. Šaráková šla navštívit svého otce se Staškem. Na cestě přivázala kočárek, v němž seděl synek, k povozu neznámého pána, působíc tím dítěti radost. Neznámý pán pohnal koně a ujel Šarákové se synkem. Vyskytnuvší se varhaník pomohl nešťastné matce dítě vyhledati, čím stará kyselost a zášť vzaly za své. — Z nepatrné příhody se Staškem dovedné péro Prusovo vytvořilo povídku vynikající lahodností formy, ušlechtilým vtipem, dobrou tendencí, lícní života domácího. Několika tahy péra pověděl spisovatel mnoho.

K této povídce připojena druhá »Mýlili se.« Lidé často bližního křivě posuzují, zvláště takového, který vlastním míněním a přesvědčením postaví se proti vůli svých krajanů. Takový bývá kaceřován jako rušitel veřejné kázně, dokonce zrádce národu, ačkoli pověděti své přesvědčení jest občanskou povinností. — I tato práce Prusova honosí se vlastnostmi, o nichž nahoře psáno.

V obou povídkách bijí do očí dobře vykreslené povahopisy dětí, jimiž Prus se osvědčil jako dobrý znalec povah dětských. V první povídce jedná dvouletý Stašek, v druhé píše spisovatel své paměti z mladých let, do nichž zaplétá na deset rozličných osob, jimiž přiděluje několika význačnými větami rozdílnou povahu, z nichž na prvém místě píle spisovatelova věnována matce vlastní. Lehká forma, veselý ton, zábavný děj nutí čtenáře bez odložení knihy vytrvati při četbě až na konec. *J. Vyhlídal.*

Vilímkova Illustrovaná knihovna rodinná. Dílo III. *Pavel Albieri:* „V zajetí Armidy.“ „Když jsme táhli na Paříž.“ Illustroval V. Černý. V Praze 1891. Str. 327. Cena 60 kr.

Děj obou povídek spadá v poslední chvíle slávy Napoleona I. Prvá povídka má dějiště v Lipsku za rozhodné bitvy a zasahuje do Francie, druhá poblíž Paříže a v ní. »V zajetí Armidy,« dcery francouzského důstojníka v Lipsku, dostal se hrdina náš, vojín rakouské armady (spisovatel vypravuje o něm v prvé osobě); takto je dvakrát zajat od armady i Armidy, které ostýchá se prozraditi, že už je zadán. Milostné šepoty, dobrodružné schůzky, tajné zasnoubení,

domácí bouře atd. se střídají, až Armida (Sabina) plicním neduhem umře a hrdinu učiní bohatým dědicem, který se vrátí do Čech a vezme si svou Mínu. — Hrdinou druhé povídky jest vojenský páter Kalina, který kdysi za studií býval v Paříži a nyní opět sem přichází s vojsky a nachází svoji tehdejší milenku, nyní provdanou za vysokého důstojníka francouzského, se svou dcerou. Chce je napřed uchrániti útoků důstojnických, pak i unésti manželu a domnělému otci. Při vpádu vojsk do Paříže Kalina jest raněn, žena důstojníkova odňata. Kalina sešílí; rakouský pronásledovatel obou dam zabit od muže v Praze, když byla jemu žena celou příhodu vysvětlila.

Přestáváme na této stručné zmínce o obsahu, který jest velmi dráždivý a napínavý. Následnost událostí jest místy v pravdě prapodivná, až neuvěřitelná. Pro četbu rodinnou se takovéto věci přeslazené a přepepřené hrozně málo hodí. — Úprava knihovny této jest velice skvostná Obrázky jsou jasně provedeny; na str. 150. má komtessa v cizím hostinci věru podivný oblek! — Kdyby ke skvostné úpravě též dán byl zdravý obsah, neváhali bychom knihovny té doporučiti; toto dílo však nevyhovuje požadavkům ani literarním ani rodinným. *R.*

Národní pohádky a pověsti. Sepsal *F. V. Kodym.* „Prostonárodních besed“ sv. 5. V Jaroměři 1891. Nakl. F. Popelka.

Knížečka výše pojmenovaná obsahuje 11 kratinkých, ale pěkných pohádek a pověstí. Pan spisovatel chtěl nám sbírkou svou ukázati, že všímati si máme i nepatrných na pohled věcí a místních pověstí a žáky s nimi seznamovati. Co zdá se cizímu nepatrným, bývá pro bližší zajímavým. Podobných místních pověstí, jaké nám p. spis. napsal, dalo by se z každého okolí několik nasbírati. Po nich by měli učitelé pilně pátrati a do školní kroniky je zaznamenávati, aby se uchovaly i pro budoucí časy. Místní pověsti mají býti základem veškerého vyučování dějepisného. Samy učebné osnovy pro školy obecné přikazují, by se dějepisná látka doplňovala vhodnými pověstmi domova, okolí, vlasti a povídkami z dějin všeobecných, pokud souvisí s dějinami rakouskými. — Pan spisovatel prací svou ukázal nám, kde místní pověsti vyhledávati máme. Sbírka jeho obsahuje tyto práce: O dvou sousedech a chytrém chasníkovi, O mlýně v Kladerubech. O kříži u Chlistova, O původu Litohoře, O údolí Pekle u Hořiček. O studnici Marhovce v Mezleči, Plakánek, O studánce Roubence, Karel IV. a chudý dělník, Jak zmizel sníh, O Janu Skálovi — pohádka pravdivá. — Knížka ta hodí se velmi dobře pro druhý stupeň školních dětí. *J. Horák.*

Hlasy katolického spolku tiskového. Ročn. 1890. čís. 3. „Hlasatelé svobody.“ Tři obrázky z naší doby. Napsal *Bohumil Brodský.* Str. 162.

Spisek rozdělen jest ve tři části: »Svoboda v práci,« »Svoboda v obci,« a »Svoboda ve víře.« Obsah první části: Na vesnici Křenové je veliká továrna strojní, v níž jest mnoho dělníků zaměstnáno.

Časem není objednávek, proto málo práce, a dělníci méně vydělávají. Z toho povstává nespokojenost, již tím více rozdmychují tři hlasatelé svobody, zámečnický tovaryš Tomáš, Šikal a Janata. — Rozvážní dělníci nedají se snadno zlákati; zvláště kovářský mistr Tuček se synem Vítem a tovaryši věrně stojí při řediteli továrny Václavíkovi. Proti všem těmto obrátí se tudíž nenávist buřičův a jest od té chvíle jedinou starostí Tomášovou zbaviti se buď jak buď Tučka i ředitele. Jednoho dne před polednem náhle zazvoní elektrické zvonky, zastavujíce všecku práci v továrně. Dělnictvo se hrne v davech na nádvoří zvědět, co se stalo. Uzavřen byl ihned kde jaký východ z továrny, neboť rozletí se zpráva, že ředitel Václavík — jest mrtev. Četníci a soudní komise dají se do vyšetřování. Nejprve prohledávají dílnu Tučkovu. Ku zděšení všech vyšetřující soudce nalezne kladivo Tučkovo krví potřísněné. Tuček na smrť bledý uzná je za vlastní, přiznává se též, že ještě před chvílí byl v kanceláři ředitelově, ale o smrti ředitelově vypovídá, »že mu jest záhadna a nic o ní neví.« Pro důvodné podezření z vraždy jest však zatčen a veden do žaláře. Byl by zajisté sotva popravě ušel; ale syn jeho Vít nevinnosť otcovu brzy dokáže. Po stopě v zahradě vyšetřující komise poznává, že vrahem nebyl Tuček, nýbrž někdo jiný. Aby vrahu přišel na stopu, Vít stane se na oko přívržencem Tomášovým, jenž ho zasvětí znenáhla do všech plánů tajné podvratné společnosti. Již odevzdává Vítovi tajné znamení revolucionářské, neboť druhého dne osvobodí se vzbouřené dělnictvo vlastní silou, a živen bude jen ten, kdo se vykáže byť jen polovicí tajného znamení! Obdržev tajné znamení, Vít se zachvěl a — zajásal, neboť vyslídil — vraha ředitelova. Byl jím Tomáš. Když přeskakoval zeď zahradní, ztratil polovici onoho tajného znamení, jehožto druhou polovičku právě Vítovi odevzdal. Vít ji našel. Proto ihned vzbouření vyzradil a Tomáše za vraha ředitele Václavíka prohlásil. Tuček tedy jest nevinen a ze žaláře propuštěn, Tomáš však jako buřič a vrah popraven. Na památku zachránění majitele továrny hraběte Vysockého továrním dělníkům přidáno jest mzdy, a pro churavé, nemožné a sestárlé dělníky zřízena jest dělnická ochranovna. Václav Tuček učiněn jest vrchním dozorcem nade všemi dělníky, a syn jeho Vít stal se inženýrem továrny.

»Svoboda v obci.« Do města Nezabud nastěhoval se doktor práv, Záhořský, jenž ihned se dal do práce a rázně počal bušiti cepem svobody a volnosti do tmářův a zpátečníků nezabudských. Přibyl mu na pomoc nadějný, nedostudovaný student Vlastibor Horymír Kulhavý, jenž v Nezabudách založil nový list, jménem »Národní Svoboda.« Získali několik občánkův, jimž u »bratra Žižky« jistě byl milejší korbel piva a maloměstský klep, než celá »Národní Svoboda« a počali světlo svých mozků, »svobodou nadrchalých« rozežíhati napřed v Nezabudách. Otírají se o kněze, láteří do správy obecní, naříkají na poslance atd. Nastanou volby do sněmu. Tu zvláště »Národní Svoboda« zakaluje vodu, aby mohla hojně loviti. Pan doktor by rád byl poslancem, proto hory doly slibuje a »Svoboda«

maže následovně: »Uplynuly 4 neděle. a dosud nemůžeme zaznamenati ani jediné řeči veliké, v níž by na národní bezpráví poukázáno bylo! Páni poslanci vybírati diety dovedou, za ně však pracovati nechtějí. Či mohou zapříti. že dosud se nedostal do sněmovny návrh, aby hlasovati a voliti směly také ženy? A přece, ženy citlivé povahou svou již od přirozenosti, cítily by dvojnásob porobu národa a volily by jen takové muže, kteří by národ poroby jeho zbavovali! Každé chvíle vyšine se vlak. Kde jsou poslanci, aby zakročili? Živnostníci naříkají na malý odbyt. Kdo se má starati o národní blaho, ne-li poslanci? Proč se nepostará náš p. poslanec, aby v našem městě byla zřízena nejméně jedna střední a jedna odborná škola? Snad není zbytečna poznámka. že by dobře bylo poohlédnouti se. není-li mezi námi muže ráznějšího, svých svatých povinností pamětlivějšího«!! Tak »Národní Svoboda« bila přímo na svého protektora Dra. Záhořského. Praktický p. doktor potřeboval by však na volby asi 15 set. aby nějakou »zavdanou« hlasy »osvícenějších« pro sebe pojistil. Nemá jich sice, ale pomůže si snadno. Zajde k Zadražilovi, usedlému v Nezabudách, jehož na chvíli též »Národní Svoboda« zaslepila. a požádá ho. Ale stará poctivá krev nezabudská brzy se v Zadražilovi probudila. zavčas se vzpamatoval. Pomohla mu také k tomu souseda Chudoby čtveračina děvče, — Stázička. Chudoba náležel k nejrozvážnějším měšťanům v celých Nezabudách a proto první se postavil proti domýšlivým křiklounům, Záhořskému s Kulhavým a pěkným jejich spojencům. Poněvadž Zadražil s počátku také k »bratru Žižkovi« docházel, hněv Chudobův i jeho zastihl. Stázička mu to dala na jevo hned, vypověděla mu. Tím Zadražil z mladistvého opojení »Národní Svobodou« procitl rázem, a že mu byla Stázička milejší než »Svoboda,« šel k Chudobům. Tam vyznal se ze všech dosavádních spádův, stal se nejráznějším spojencem Chudobovým nejen pro Stázičku, ale z přesvědčení; a při volbách, společným úsilím Chudobovým a Zadražilovým zvolen byl znova předešlý zasloužilý poslanec, Pokorný.

Zadražil vyložil voličům, jak p. Záhořský za 15 set purkmistrovství mu nabízel, jak redaktor Kulhavý také od něho i od Chudoby vypůjčoval, a jak s nepořízenou odcházeli. Nezabudšti hlasitě chválili oba, Chudobu i Zadražila, a p. Záhořskému nezbývalo než odstěhovati se ze tmářských Nezabud i s redaktorem Kulhavým.

»Svoboda ve víře.« Zámožný rolník z Černé, jménem Petrásek, vezme si z nedaleké dědiny katoličku ze zámožné usedlosti za manželku. Byl protestant a proto nebral si ji pro její »pobožnůstkářství« katolické, ani ne z lásky, nýbrž líbilo mu se při ní pěkné věno a neunavná pracovitost. Anička měla býti jen strojem na bohatnutí Petráskovo. Z manželství pošly dvě děti: Václav a Marie. Dle úmluvy zůstal Václav vyznání protestantského, Marie byla katoličkou. Dítky lišily se od sebe záhy nápadně. Marie lnula k matce veškerou duší dětinnou, Václav však ani k otci ani k matce nepřilnul. Zvláště matku bezuzdnou povahou často zarmucoval. Konečně odešel na vždy z domu. Když už Marie 20. roku dospívala, otec, ani se jí nezeptav,

ustanovil jí ženicha, Josefa Zelenku, o němž nebylo slyšeti nic dobrého. Josef byl protestant, často se opíjel a v opilství mnohé surovosti i proti matce své se dopouštěl. Marie prosila otce úpěnlivě, ale marny zůstaly všecky prosby její, marny též slzy matčiny. Marii bylo jíti za Zelenku chtěj nechtěj. Když jinak nebylo, posilnila se důvěrnou modlitbou na cestu k neveselému domovu a potěšila zároveň svatým úmyslem, získati manžela pravé víře katolické.

Matka Josefova, Kateřina, nedůvěřivě přijala »papeženku« do domu a zprvu zbožnost její za přetvářku a pověrčivost si vykládala. Když však Marie vždy uctivě se k ní chovala, když všecko příkoří manželovo trpělivostí podivuhodnou snášela, počala dceru svou milovati, počala s ní se modlívati, zavdy s ní přišla i do chrámu katolického a byla získána pravdě Boží. Ale Marie i manžela zcela proměnila, na konec i otce svého i bratra Václava, jenž domů se vrátil. A v den pouti složili všichni vyznání pravé víry v kostelíčku Zdislavském k radosti největší mladé Zelenkové, jejížto tichá, vytrvalá trpělivost a nábožná modlitba k Bohu tak požehnané ovoce přinesly.

Všecky tři části jsou poutavě vypravovány, a zvláště poslední část mocně dojímá. Hodí se velmi dobře lidu v krajích továrních a smíšeného náboženství. *Fr. Koudelka.*

Mimochodem. Příhody a nehody z cest *Josefa Wünsche.* V Praze 1891. Nákl. „Českého knihkupectví a antiquariatu" Dra. Fr. Bačkovského. Str. 149. Cena 80 kr.

Chvalně známý cestovatel podává nám tu úryvkovitě s nevysýchajícím humorem několik episod z cesty své na Jih a Východ. Od polských Karpat skokem letíme přes Uhry do Říma a Lloydem do Alexandrie, odtud přes Kahiru k pyramidám a přes Port-Said do Jaffy a konečně zažíváme s cestovatelem ještě kus nepohodlné zpáteční cesty Bosnou. Obrázky to nesouvislé a neúplné, jen jediný okamžik, místo, jedinou stránku zachycující, působí každý svým zvláštním dojmem, tu silněji tu slaběji, ale vesměs příjemně a zábavně. Drobotina tato jest asi předzvěstí důkladnějšího a úplnějšího popisu cesty východní. *P. Š.*

Našim maličkým. Druhá sbírka původních písní, her a básniček pro školy mateřské a opatrovny od *Ludmily Tesařové,* ředitelky mateřské školy městské v Karlíně. V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně.

Sbírka rozdělena je ve dvě části; prvá obsahuje písně a hry, druhá básničky. Promluvíme nejdříve o první části. — Písní je 30. Jsou to vesměs písně umělé, a proto mdlé a mrtvé. Opěvují se v nich ponejvíce časy a ptáci. (6., 8., 18., 25.). Oč veseleji zpívaly by drobné dětičky přiměřené naše písně národní, než mdlou píseň podzimní nebo zimní. Jak rádi až do dnešního dne vzpomínáme těch krásných písní domácích, které nám naše dobrá matička zpívávala, když jsme ještě do školy nechodili. Ale umělých písní, kterým jsme se ve škole učili, zapomněli jsme většinu a z ostatních známe jen

několik nesouvislých slov. Hry, jichž je ve sbírce 8, utvořeny jsou též z těchto umělých písní. Což nedaly by se i z národních písní sestaviti nějaké dětské hry? Oč více by to děti vábilo a těšilo! Ať to jenom pí. spisovatelka zkusí, jistě to dovede. Básničky jsou většinou mravoučné, poučné a vůbec vážné. Roční doby i v této části jsou opěvovány. Podle toho měly by děti jenom zpívati a deklamovati o samých ročních dobách. Veselejší básničky jsou jen 11., 17., 21. a 27. Nejsme proti básničkám poučným a mravoučným, ale víme ze zkušenosti, že malé děti více těší básničky žertovného a veselého obsahu; na ty by se zvláště pamatovati mělo jmenovitě u dětí drobných, které ještě ani do obecné školy nechodí. Písní, her a deklamovánek přiměřených živému duchu drobných dětí ze škol mateřských a opatroven je třeba, a pí. spisovatelka by se dětem i nám velice zavděčila, kdyby příští svoji sbírku uvila z písní národních a z básniček veselejšího obsahu. — Přítomná sbírka může býti přijata jako prozatímní pomůcka pro učitelky škol mateřských a opatroven.

J. Horák.

První moravská obrázková knihovna. R. IV. (1891.) č. 10. „Výbor bajek“ *Vincence Zahradníka.* Na oslavu stoletých narozenin jeho vybral a životopisným nástinem opatřil *Bořivoj Oborský.* Illustroval K. L. Thuma. Nakl. J. F. Šašek ve Velkém Meziříčí.

»Bajka je vylíčení příběhu, který sice patrně je smyšlen, ale mravní nějakou pravdu a to jednu toliko, v plnějším světle vyváží. Bajka je zrcadlo, ve kterémž se jedno z pravidel života jako tělem přioděné oku představuje.« — Vincenc Zahradník stal se svými bajkami všeobecně známým; školní čítanky, v nichž je několik jeho bajek, přispěly zvláště k dokonalejšímu jeho ocenění, jak plnou měrou zasluhuje. Bajky jeho jsou vzorem všem ostatním, jsou: krátké, jádrné a mravní pravda z každé zřejmě vyzírá. Spisovatel zavrhuje všechny básnické okrasy u bajky, poněvadž se jimi pravda, kterou bajka chce živě a smyslně představiti, zbytečně zatemňuje a nejde se přímou cestou k účelu, k němuž bajka míří. »Bajka nepotřebuje mnoho popisův a ozdob,« praví sám v předmluvě prvé sbírky svých bajek, která vydána byla roku 1832. Přítomná sbírka obsahuje 50 nejlepších prací slovutného bajkaře. Mnohé z nich jsou ovšem známy dětem ze školních čítanek, ale zajímati je budou přece. — Knížka ta hodí se velmi dobře pro žáky druhého stupně.

Č. 11. a 12. „Ze světa zvířecího.“ Tři povídky od *Ceňka Kalandry.* Illustroval K. L. Thuma.

Tři povídečky, jak krásné obrázečky. Všechny tři milé, hlaďounké jako srst Mourkova, o němž se v první povídce vypravuje. Radost je čísti! — V první povídce »Mourkovy příhody a nehody,« líčí p. spisovatel život kocoura, jejž matka v košíku z trhu donesla pro obveselení svých dětí a k zapuzení myší. Což to bylo radosti, když děti kocourka spatřily, ale brzy rozléhal se pláč, když divoký Mourek, který dětem zvyklý nebyl, způsobil Pepíkovi, jenž sáhl rukou po jeho

ocásku, tři krvavé pruhy na ruce. Všechny příběhy a vlastnosti kocourkovy jsou pravdivě a živě vylíčeny. — V druhé povídce nadepsané »Lyon« vypravuje se zase o psíku, kterého se dostalo náhradou dětem za Mourka, jenž byl zastřelen, jsa lupičem. Lyon je hodnější a líbí se zvláště hochům, jako Mourek děvčatům. — Též třetí povídka »Vraník Blesk« je pěkná, tak že celou knížku odporučujeme vřele pro školní knihovny. Hodí se velmi dobře pro první a druhý stupeň.

J. Horák.

Besedy mládeže. Svazek 272. „Zábavné chvíle.“ Milé mládeži podává *Emanuel J. Hrubý.* V Praze 1891. Nakl. M. Knapp v Karlíně. Str. 84. Cena 30 kr.

»Zábavné chvíle« obsahují 9 příběhův a 13 pohádek. V prvé povídce vypravuje p. spis. o Karlu IV., že požíval takové úcty a vážnosti, že, když vešel jednou nočního času mezi lupiče, kteří se v lesní chýži o peníze dělili, a řekl: »Já jsem král váš Karel IV.,« tito pustili zbraň a zůstali jako ohromeni státi. Teprve po chvíli se vzpamatovali a vrhli se všichni na kolena před velikým králem, jenž jim vinu odpustil, když mu slíbili, že už nikdy loupiti nebudou. — Pěkné jsou příběhy ze života nebožtíka korunního prince Rudolfa: »Vyplněné přání« a »Útrpnost.« Některé povídky jsou příliš titěrny. Upozorňujeme jen na povídečku »Mýlil se.« Pochybujeme velice, že by obchodník na výročním trhu prodal brejle klučinovi, který ještě ani do školy nechodí. Myslíme, že by každý slušný prodavač takové dítě poslal domů, aby přišlo se svojí matkou nebo staršími bratry. Učinil by již tak z té příčiny, aby neměl nemilých následků s policií a se soudem. — Druhý díl knížečky obsahuje 13 pohádek. Nejvíce se nám líbí: »O Skromnosti a Pýše,« »Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá« a »Šlechetností za šlechetnost splatil.« Ovšem, že ani vypravováním ani dějem nevyrovnají se zdaleka věčně krásným národním pohádkám, jež sebrali Erben a Kulda. — »Zábavné chvíle« hodí se dobře do školních knihoven pro druhý stupeň.

Svazek 273. „Lístky z otevřené knihy.“ Bajky a povídky z přírody. Mládeži podává *Václav Špaček.* Str. 92. Cena 30 kr.

Všechny povídky v knize výše poznačené se nám líbí, jenom k některým bajkám podotýkáme, že mohly býti kratší a jadrnější. To jest právě umění, málo slovy v bajce jasně ozřejmiti nějakou mravní pravdu. Velmi pěkná je hned prvá bajka »Královna květin«; též líbí se nám bajka »Svévolná liška,« v níž líčí se potrestaná neposlušnost. Obě bajky jsou psány více ve formě povídky. Z povídek zvláště zajímavy jsou: »Věrný soudruh« a »Hrob pod sněhem.« Novinkou jsou bajky: »Chlapec a krtek« a »Hádanka v bajce.« V prvé obsažena je krátká básnička, školákům dobře známá, v níž napomíná básník K. Vinařický dítky k útrpnosti se zvířaty. Pan spis. ukládá ku konci bajky malým čtenářům, aby vyberouce z bajky jednotlivá slova, básničku výše poznačenou sestavili. — V bajce druhé, jak již z nápisu vidno, nalézá se hádanka; rozluštění je dosti těžké. Pan spis.

chtěl jednou ranou dvě mouchy zabíti, ale toho nedoporučujeme. — Lístky z otevřené knihy« hodí se dobře do školních knihoven pro druhý stupeň. *J. Horák.*

Matice lidu. (Č. d.) Č. 4. (22.) „Cesta kolem měsíce." Str. 232.

Podle Jules Verneových děl »Cesta do měsíce« a »Cesta okolo měsíce« upravena osnova povídková, do které z originalův i jiných spisů popularně zeměpisných vtroušeny dlouhé popisy povrchu měsíčného. Kniha tato je vhodným doplňkem Studničkova spisu »O soustavě sluneční« k stati o měsíci, rozbírajíc šíře a zábavněji, co tam v krátce bylo podáno. Vřele odporučujeme.

Č. 5. (23.) „Anna Městecká." Dějepisný obraz z válek husitských. Podává *Bohumil Janda.* Str. 244.

Spisovatel předvádí čtenáři válečníka Žižku, ovšem s romanovou onou gloriolou, bojujícího proti Pražanům a pánům s nimi spojeným v letech 1423—1424. Do historické osnovy vpleten jest citový živel, láska totiž Anny Městecké k mladému měšťanu hradeckému Pavlu, jíž zbraňuje surový bratr Annin Jan z Opočna, patřící ke straně Žižkovi protivné. Zájem čtenářův podněcován pak ještě několika vedlejšími vzpružinami: tak úklady Žižkovu životu od nepřátel nastrojenými, příhodami a nehodami stoupence Žižkova, Bočka z Poděbrad a láskou a hrdinstvím zbrojnoše Bobše, z čet Žižkových. Kromě romanové zajímavosti povídka nevyniká ani případnou povahokresbou osob ani zvláště zdařilou kresbou historickou, nemá však také nijaké závadnosti.

Čís. 6. (24.) „Panna Orleanská." Sepsal *Dr. Vilém Gabler.* Str. 139.

Vznešený příklad Johanky Darkovy volen asi s tím úmyslem, aby kus nadšení vlasteneckého svaté děvy přenesl i do našich kruhů ženských. Při četbě namítá se samo sebou mnoho porovnání s vlastními poměry našimi, a s této stránky kniha mohla působiti vlastenecky i politicky. Katolický spisovatel byl by i moment náboženský prohloubil a i v tomto směru na mysl čtenářovu blahodárně působil, p. spis. Vilém Gabler toho ovšem neučinil, ba spíše si sem tam proti hierarchii církevní zademokratisoval. Místa tato jsou sice řídká, povrchní čtenář snadno je přehlédne, leč přes to přece neodporučujeme. Zaslouží si »Panna Orleanská« jiného pojednání.

R. II. č. 1. a 2. (7. a 8.) „Paříž v Americe." Sepsal *Dr. Renatus Lefebvre,* přel. *Prokop R.* I. str. 176. II. str. 192.

Spisovatel francouzský p. Eduard Laboulaye namířil spis svůj proti centralisaci a byrokratismu franc. vlády v letech šedesátých. Útočení toto děje se nepřímo. Spis. vidí se v magnetickém spánku přenešena s celou Paříží do Ameriky a prožije tam v osmi dnech skoro všechny obměny občanského života amerického. Sám se svými zásadami vládními, centralistickými a byrokratickými, jež ironicky

si přisuzuje a zastává, činí mezi spoluobčany svými v pravé Američany změněnými dojem neodolatelně komický. Komika s osoby přelévá se pak i na zásady, které stávají se v očích čtenářových směšnými a nerozumnými. Za to autonomie a svoboda americké ústavy vylíčena ve světle co nejrůžovějším. Místy autor od tohoto způsobu útočení se uchyluje a hlásá sám přímo ideu dokonalého státu. Vypravování oplývá humorem a vtipem.

Aby dosáhl zamýšleného effektu v širokých vrstvách čtenářstva, spis. počíná si jednostranně a nekriticky. Ve Spojených Státech dle něho všechno, jak to bylo v roce 1862., jak v povšechných zásadách, tak v podrobném provedení, bylo absolutně dobré. Bude-li se čtenář také stran soudnictví se spisovatelem shodovati, pochybuji. Jakých účinků pak se dodělává zařízení školství, viděti čím dále lépe: sloučení hochů s děvčaty v jedné učírně až do nejpozdnějšího věku nezůstává, jak p. spis. s pathosem hájí, beze zhoubných následků. Co se týče svobody náboženské, jíž spis. rovněž horlivě se zastává ze stanoviska křesťanského indifferentismu, prospívá ona zajisté církvi katolické nejvíce; ostatní vyznání klesají hlouběji a hlouběji.

Přes dobrý politický úmysl a účinek spisu, přes jeho celkovou srozumitelnost a zábavnost, příliš ho neodporučujeme. Pro náš lid, jenž má beztoho nesprávný názor o té šťastné Americe, patřilo by teď už dílo kritičtěji psané. — Řeč a pravopis překladu jsou chybné.

Č. 3. „Kříž u potoka." Vesnický roman od *K. Světlé*. Str. 317.

Rodina Potockých, bývalých dědinníkův a slavná druhdy po celém okolí, je zakleta. Každý Potocký, jakmile se ožení, počne vyváděti. Odvrátí se od ženy, pije, hýří, vodí do domu jiné, nedbaje ani hanby, ni slz, ani domluvy, ničeho. Kletbu tuto svolala na Potocké prabába Józa od Mikše Potockého byvši oklamána a Fráňou Potockým proti vůli k sňatku a pak i lásce donucena. Kletbu smaže s rodiny jen žena, která dostavši se k Potockým při muži vytrvá v lásce, trpělivosti a ctnosti, děj se tam s ní co děj.

Kletba vžila se v mysli rodiny i okolí a hýbá jak dějovou tak dějepisnou částí romanu. Vliv její na celý život osob jednajících jest osudný. V očekávání toho smutného osudu, v nějž věří, že jistě přijde, nečiní ničeho, aby jej odvrátily, a když se dostaví, opět nečinně skládají ruce do klínu, poddávajíce se. I na tu, která boj vypověděla osudné kletbě, má ona neblahý účinek. Poddává se jí rovněž, ale kdežto předchůdkyně nedosti silné uváděla v záhubu, Evička vytrvalou svou trpělivostí ji zažehná.

Vášnivé nestálé Potocké upoutati trvale mohla jen žena krásou, silnou povahou a převahou duševní vynikající, a tou byla Evička. Modrooká, zlatovlasá dívka od malička osiřelá, od malička mezi cizími dobrými lidmi, nabyla záhy samostatnosti a rozumnosti. S bystrým úsudkem pojí se dobrota srdce, ušlechtilost a vzlet mysli; s rovnováhou a klidem duševním pak umíněnost a stálost. Četba a soběstačnost odvádí ji často v ústraní, samota pak budí její blouznivost. Zmínka o kletbě lpící na domě Potockých pohne ji, že učiní si úkolem životním

sníti tuto kletbu s domu nešťastného, ani sil svých nevážíc, ani štěstí svého nelitujíc. Vezme si tedy Štěpána Potockého spíše z uložené povinnosti než z lásky. Nevášnivé, klidné Evičce ovšem nahražuje vědomí vlastní úlohy a povinnost lásku. Ne tak u Štěpána. Ohnivý, ale dobrosrdečný povahou, vychováním však zkažený, nepoddajný, vypínavý, ješitný a v hrubosti i nízkosti si libující Štěpán, unaví se brzy prvním záchvatem vášně své a čeká nového podnětu jejího se strany Evičky. Leč věčně stejná, klidná, rozumně nebouřlivá žena mu nerozumí. Nad to ponižuje Štěpána její ušlechtilý vzlet, její vzdělání a duševní převaha. Počne jí dělati výčitky, vyhledávati zprvu jen ze vzdoru, později však z návyku zábavy v hospodě, až upadne v osidla poběhlice Mařičky. Všechny pokusy jak Eviččiny, tak Štěpánových známých, aby ho s cesty hříchu a hanby odvrátili, jsou marny. Kletba se počíná jeviti.

Evička trpí a přemáhá se; v tomto passivním zápasu pak odbývá si jiný duševní boj. Vzklíčila v ní nepozorovaně láska k podivínovi mrzoutu, zasmušilému švakru Ambrožovi, jenž jediný obětovnost a ušlechtilost ducha jejího chápe a s ní na světě jedinou se rozhovoří a roztouží. Pod vlivem kouzelného ducha jejího ze zachmuřeného misanthropa stane se vášnivý horlitel, z melancholického sobce ideal muže, jakého si přála. Tento zápas duševní spadá u Evičky v dobu úplné beznadějnosti a choroby tělesné, v niž ji surovost Štěpánova sklátí, — leč silná vůle její brzy rozřeší spor srdce s povinností: odmítne Ambrože a oběť svou dokoná.

Vytrvalost její odměněna. Štěpán hýřením ohlušuje marně uraženou, avšak nevyhaslou dosud lásku k manželce, prázdnota srdce a touha po citu ušlechtilém stále silněji se ozývá. Ponížení se Eviččino před milenkou jeho k prosbě, aby jí muže a dítěti otce nesváděla, usmíří, pokoří a obrátí Štěpána úplně, který vidí hledaný důkaz lásky třebas ne bouřlivé, ale mocné a upřímné v pokoření se manželčině.

Moc kletby zlomena, ale Evička vítězství své draze zaplatila. Boj dobojován, ale utrpení potrvá dále. Ambrož, jenž smrtí pro bratra svého podstoupenou se očistil, nebude nikdy zapomenut. Láska druhá k muži teď povzneššímu se na žádoucí stupeň dokonalosti, zrodí-li se ještě vůbec jaká ze shovívavého soucitu a neúprosné povinnosti, neozáří Evičce života tím štěstím, jakého si v očích čtenáře zasloužila. Odtud nesoulad, tíseň konečného dojmu. A to zavinila bezúčelná episoda s Ambrožem, přivodíc už dříve nechutnou, zmatenou scenu u kříže. Zajímavá postava Ambrožova, ponurý pendant prababy Józy, mohla se lépe a účinněji do romanu vsunouti a využitkovati.

Nejvíce vynikající postavy romanu, jak obyčejně u Světlé, jsou postavy ženské: Evička a Józa, tato kouzlem vášně, ona leskem rozumné ctnosti ozářená. Józa zaráží svou mohutností a svým neštěstím, strmí k nebi svou romantickou ohromností, Evička vábí teplem silného, samostatného a dobře individualisovaného života. Ráz lidový jest příliš povšechný, a proto nevyniká nějak znatelně z úchvatného pochodu psychologického.

Roman, celý obestřen půvabem poetického citu, dávno už v knihovnách lidových zdomácněl.

Č. 6. byla »Mapa světa slovanského,« provázena obšírným výkladem národopisným, velice vhodný to doplněk ku předcházejícím studiím o Slovanstvu. *P. Š.*

R. XXV. č. 1. (145.) Redaktor Primus Sobotka. „Z tajů života." Životozpytné obrázky z říše živočišné a rostlinné. Napsal *J. Kafka.* Str. 160.

Spisek seznamuje s některými biologickými zákony a úkazy v životě jedince, druhu a společnosti. Darwinské hypothese jsou všude posledními argumenty; »boj o život,« »dědičnost« a pod. vysvětlují spisovateli ty taje života, ačkoli jsou samy taji tak tajemnými, že nejsou takořka ani pravdivy. Pro koho a nač spisek napsán, těžko uhodnouti: na vědecké dílo jest nekritický, na popularní příliš hypothetický a — zbytečný. *R.*

R. XXV. (1891.) č. 5. (149.) „Rodina Kavanova." Roman. Napsal *Václav Beneš-Šumavský.* Str. 130.

Mladá paní Kavanová dá se z nudy do koketování, jak ona myslí, nevinného a přece tak zábavného. Dovede to tak daleko, že si se svým nápadníkem umíní vyjeti na výlet do pražského okolí, mezitím co manžel obchodník je na cestách. Leč manžel žárlivý, chtěje paní svou vyzkoumati, náhle se vrací a spatří ji oknem vagonu. Oba jsou zdrceni. On jasným přesvědčením o nevěrnosti manželčině a své potupě, ona strachem a lítostí. Uražený manžel podá žádost za rozvod. Marně prosí paní Lóra za odpuštění. Jest odmrštěna na vždy. Zoufalá, na těle i na duchu zničená, oddá se v nerušeném ústraní přísnému pokání za přestupek svůj.

Zatím osamělý manžel zamiluje se podruhé. Ježto pak láska jeho jest opětována i tenkrát, když vyzná Heleně, milence své, že nemá naděje na zákonitý sňatek s ním, odváží se krajnosti a vstoupí s ní v tak zvané sedmihradské manželství. Manželství toto jest klidno a šťastno, požehnáno dvěma dítkami, Bohdanem a Ludmilou. Po dva a dvaceti letech Kavan zemře na zastaralou chorobu srdeční; o závěti, kterou jistě vyhotovil, se neví.

Toť jest předběžný, příčinný podklad romanu.

Za takových okolností rozvinuje se před námi otázka, jak se zachová zákon vůči dítkám a druhé ženě Kavanově. Co se týče sympathií čtenářových, jsou rozhodně pro paní Helenu a její dítky; paní Lóra z počátku spíše odpuzuje svou nevysvětlitelnou nenávistí proti dítkám a druhé ženě Kavanově, teprv znenáhla rozvinutím a omluvením duševního stavu jejího, nakloňuje jí spis. srdce čtenářovo. Všemu smířlivému narovnání protiví se paní Lóra neusmířitelná, pomstychtivá proti těm, kdož dle jejího domnění byli příčinou, proč se s ní manžel nikdy nesmířil. Jediný svědek ztracené závěti, obchodník Soukup, je bídník a zhýralec a ten, chtěje si pomoci jměním domu Kavanova, nadbíhá paní Lóře, slíbí jí křivé svědectví, doufaje, že si ho pak vezme. Lóra proces vyhrá. Helena a její dítky jsou

odstrčeni, a Lóra opojena sladkým pocitem pomsty, chystá na naléhání Soukupa své zasnoubení. Tu však v přihrádce psacího stolku v pokoji svém od pětadvaceti let netknutém nalezne list od Kavana pro ni určený, v němž prosí ji, aby odpustila mu křivdu, kterou na ní spáchal, vyznává jí, že stále ji miloval, avšak její vášnivosti se boje a z lítosti nad druhou ženou svou s ní se smířiti nechtěl, prosí, aby odpustila Heleně, aby spolu žily jako sestry a v přiložené závěti odkazuje jmění všem stejným dílem. Následuje, jak čtenář očekával, a spravedlivý běh událostí vyžadoval, všeobecné smíření a pospolité štěstí všech.

Všichni, jak paní Lóra, tak Kavan a Helena se provinili, všichni za to pykají a na konec si odpouštějí. Rozuzlení je přirozené a harmonické a díky jenu — právní otázka sedmihradského manželství zanikla, klesla na pouhou romanovou zápletku, na tragickou vinu. Psychologického prohloubení ani určité povahokresby není. Roman je prostě dějový a neškodně zábavný, i může se knihovnám lidovým odporučiti. *P. Š.*

Libuše, matice zábavy a vědění. Ročník I. č. 6. „Johana z Rožmitála, manželka Jiřího z Poděbrad.“ Nástin života české ženy. Píše *V. Lužická.* Str. 115.

Životopis tento zabíhá do památných dějin národa českého 15. století, asi od r. 1430. až 1475., jednaje o životě slavné králové a manželky Jiřího z Poděbrad. Popsáno tu rodiště Johanino, hrad Blatná v bývalém kraji pracheňském, její mládí, účastenství v ruchu pohnutlivého století, její láska k vlasti; a čím byla v radě i skutku Jiřímu, jenž r. 1449. ovdověv, následujícího roku ji za manželku pojal; kterak sdílela s ním slávu trůnu královského od r. 1458. i strasti válek domácích: konečně jak i po smrti králově (1471) mocně zasahovala do dějin vlasti své, na př. na sněmě benešovském (1473) předsedajíc, až do posledních dnů života svého (zemřela r. 1475.).

Nástin tento životopisný psán jest asi 4 roky po díle vyšlém v »Matici lidu,« nazvaném »Jiří z Poděbrad« s podobnou tendencí, ale přece s větší umírněností. Žeť květy chvály všemožné, po celém díle posetými zasypává královou Johanu, ač dle vlastního doznání o životě jejím soukromém i veřejném málo jest zaznamenáno, kdož by ji vytýkal? Že však na straně »římské« vidí jen stíny pouhé, bolně dotýká se pravdy milovných, střední cestou jdoucích čtenářův. Ostatně nebude snad nevhod tuto podati na uváženou, co čísti lze str. 103.: »Na sněmu benešovském uzavřeno též pobídnutím králové Johany, aby pikarti, jakž z potupy zváni byli bratří čeští, mocí utištěni a utlačeni byli Čin tento, jejž výmluvnost a moc její postavila více v popředí dějů, může se arci nyní, kdy víme, čím byli bratří čeští národu našemu, Johaně vytýkati. Suďme ale spravedlivě a nestranně! Johana byla proniknuta úplně náboženskou věrou svou, a proto měla jaksi za svatou povinnost, aby potlačovala vznik odštěpenců víry kališnické, zvláště když byla přisahala před

korunovací, že bude dbáti jednoty u víře a zavázala se k vyhlazení sekt jiných. Johana byla nadšenou, upřímnou vlastenkou, která viděla již z tolika ran krváceti národ svůj, a to jediné z příčiny rozbrojův a půtek náboženských; proto nechtěla, aby tvořením nových náboženských sekt rozšiřovaly se rozbroje v lůně národa.«

Kdyby takhle nestranně soudila spisovatelka i o straně »římské,« životopis její v jiném rouše by se ukazoval. Kde řeč jest o lásce k vlasti, děje se tak se zvláštním zápalem. Častěji naskytne se pozorně čtoucímu vada, krátiti slabiky, které ustálený pravopis dlouží a naopak. Knihu lze méně doporučiti pro směr svrchu jmenovaný.

A. Žďček.

Literarní rozpravy v časopisech.

O. B., Historický roman v Rusku (Lit. l. 21 n.). — *Pastrnek*, Miklosich a lidové básnictví slovanské (Ath. 1). — *Žďk*, P. Gelasius Dobner (Vl. 1 n.). — *Čičerin*, Positivní filosofie a jednota věd (Voprosy filos. i psich. 9). — *J. P.*, Z oboru maloruských národních legend (Etnografičeskoje obozr. 3). — *Kapnist*, O klassicismu (Russk. obozrěnije 5). — *Menzbir*, Současné úkoly biologie (Russk. mysl 9). — *Miller*, Materialy k historii bylinných sujetů (Etnografičeskoje obozr. 3). — *Miljukov*, S. T. Aksakov (Russk. mysl 9). — *Solověv*, Z filosofie dějin (Voprosy filos. i psich. 9). — *Trubeckij*, Filosofie křesťanské theokratie v 5. století (Voprosy filos. i psich. 9). — *Veselovskij*, K otázce o dualistických kosmogoniích (Etnografičeskoje obozr. 3). — *Bahr*, Décadence (Nation 40; Kunstw. 20). — *Kossmann*, Poměr naturalismu k přírodovědě (Kunstw. 23). — *Seeck*, Umělci a učenci (D. Rdschau 8).

Paběrky.

Zásluhy J. Vrchlického o básnickou mluvu českou líčí Pavel Skřivan ve „Zlatém mládí“ (č. 1.) m. j. takto: „svými básněmi původními dospěl Vrchlický takové mistrnosti rýmu a formy, že o rozvoj řeči vázané v Čechách vedle Jungmanna v tomto století má zásluhy největší, a že básně jeho dlouho a dlouho budou potomkům vzorem nádherné mluvy a bezvadné formy básnické.“ Důkazů podala „Hl. lit.“ snad už dosti.

Dvojí povinnost k tisku. Když uznává se důležitost tisku, tak že až velmocí se nazývá, nastává těm, kterým o věci veřejně důležité jest pečovati, také přiměřená k němu povinnost. Po penězích prý jest nyní tisk velmocí druhou: s penězi tedy bude to dvojí moderní velemoc, jež osudy národů řídí. Prvá povinnost k tisku tedy jest mravní: používati toho předního osvěcovacího prostředku co nejvydatněji, aby dobré myšlenky a zásady se rozšiřovaly. Kdo je k tomu schopen a povolán a nečiní toho, zanedbává svou povinnost, jako kdyby jinému úkolu naň vznesenému nedostál. Blud se stále šíří slovem, a to hlavně tištěným, proto třeba také pravdu šířiti slovem tištěným. Povinnost ta jest mnohem ještě důtklivější vůči těm vrstvám, které na tištěné slovo by takořka přísahaly: a tak jest namnoze u lidu našeho. — K rozšíření tisku potřebí peněz a zase peněz, tedy také k rozšíření tisku dobrého: a to jest druhá k němu povinnost, neméně důležitá, povinnost hmotné podpory. Jest neodpustitelná blahovost, říkati, že dobrá věc sama za sebe mluví a že sama sebou zvítězí: to jako že ti pečení

holubi v Americe sami litají lidem do úst! Stesků a nářků slyšeti dosť, ale vlastní přičinění, především potřebné, to vázne. A přičinění to musí býti rozhodné. Indifferentismus, jenž podporuje, cokoli se namane, škodí ještě více než úplná nečinnost. „Vlasteneckými povinnostmi" se u nás mnoho oháněji, i tam, kde takovou povinnost vykonati jest nevlasteneckým hříchem. Zde platí zásada výlučnosti: jen dobrý tisk podporovati, špatnému dáti výhost, neboť jen to lze s dobrým svědomím šířiti, co v pravdě přispívá k dobru národnímu.

J. M. B.

Zprávy.

Vydání sešitová. Didonův „Život J. Krista" přeložil do češtiny J. E. Hulakovský a vydá Cyrillo-Meth. tiskárna v Praze. — „Historie literatury ruské 19. století" od *A. G. Stína* vyšel 1. sešit 1. dílu, obsahující povšechný přehled literarního hnutí od Petra V. až do let čtyřicátých tohoto století. — Překlad spisu Denisova „Konec samostatnosti české," jehož oznámení v Praze napřed zabavena, vydává prof. Vančura. O směru díla toho, národnosti naší příznivém, učiněna tu zmínka; o náboženském stanovisku protestantského spisovatele nelze již tak příznivě souditi. — „Sborník světové poesie" hodlá ob měsíc vydávati IV. třída České akademie; tiskne se Sládkův překlad K. Wallenroda a Vrchlického překlad „Zuřivého Rolanda."

Tylovu cenu 200 zl. vypisuje „Ústřední matice divadelních ochotníků" na celovečerní hru ze současného života českou, kterou by bylo lze provozovati též na menších divadlech. Práce třeba poslati do 15. května 1892 Drn. K. Pippichovi do Chrudimě.

Slovinsko. Letos vyšlo dosud velmi málo slovinských knih, které by zasluhovaly naší pozornosti. Vůbec vládne ode dvou let ve slovinském písemnictví jakési sucho. Na ten nedostatek půvedních literarních děl poukázal již také časopis „Dom in Svet" a podal zároveň příčiny. — Neunavný prof. *J. Marn* vydal jako každého roku svůj obligatní „Jezičnik," ve kterém podává knihopis a životopisy 17 slavných slovinských spisovatelů dílem již zesnulých, dílem ještě žijících. Letošní „Jezičnik" druží se k „Jezičnikům" z r. 1885. až do r. 1887., ve kterých jest popsáno 200 slovinských spisovatelův, a vyniká zevrubností a objektivností. — Lublaňští bohoslovci vydali knížečku „Pomladni glasi," posvečeni slovenski mladini. Uredil in založil *Cirilski*, ve které mládeži se dostalo poutavé a zajímavé četby ve vázané i nevázané řeči. — Nemalý rozruch způsobila malá knížečka, kterou napsal *Josip Stritar,* známý slovinský básník a spisovatel. Jest to „Drobiž," obsahující 135 čtyřveršíků, většinou satirických. Spisovatel se sice skrývá pod pseudonymem „Peter Samotar," ale každý čtenář lehce uhodne, kdo jest pravým pisatelem. J. Stritar, vzdálen jsa od své vlasti (žije jako professor ve Vídni) pozoruje bedlivě slovinské neurovnané a rozhárané poměry a v této knížečce je posuzuje a ostře šlehá. Kárá na jedné straně národní přepjatost a na druhé straně národní netečnost, zavrhuje přílišné zavádění nových slov do spisovného jazyka, nesvornost v pravopise atd., vůbec vše, co škodí rozvoji

slovinského národa a slovinské literatury. — Novinkou jest veliký historický roman „O d p l u g a d o k r o n e," jejž napsal *Jakob Bedének,* korrektor v c. k. státní tiskárně ve Vídni. Ve velikém tom romanu, jehož látka čerpána z kraňského dějepisu, popisuje spisovatel život slavného muže, jenž se narodil v druhé polovici minulého století v dřevěném domku pod doškovou střechou na Zagorici v Kraňsku, muže, jenž opustiv dům svou učeností a nadáním tak se povznesl, že se stal baronem. Takového muže mají Slovinci jen jednoho; jest to Jurij Vega, později po celé Evropě známý jako učený mathematik. Účel romanu jest Slovince seznámiti s tímto slavným rodákem a tím způsobem mu postaviti živý pomník v srdci národa. — „S e b r a n é s p i s y L e v s t i k o v y," které po dvouleté úmorné práci uspořádal prof. *Fr. Levec,* jsou v tisku a vyjdou co nejdříve. Fr. Levstik byl slovinský básník, humorista a jazykovědec. Jak se dovídáme, jest básnická pozůstalost Levstikova mnohem bohatější a rozmanitější nežli jak se dosud za to mělo. Levstikovy sebrané spisy básnické obsahují přes 300 různých básní a budou vydány ve dvou svazcích, tak že Levstika můžeme nazývati nejplodnějším básníkem slovinským. *Fr. Štingl.*

— O „k ř e s ť a n s t v í" německočeského filosofa a paedagoga *Dra. G. A. Lindnera* povstal spor mezi časopisem „Rimski katolik" a Drem. Romihem; Dr. Mahnič, redaktor „R. k.," měl ovšem snadnou práci, ze spisů L. dokázati, že nauky L. křesťanství nejsou valně příznivy.

Francie. „L'Orpheline Vendéenne" od slečny *Adely de Martel* jest druhé vydání něžně a s citem psaného výjevu z doby revoluce. Připojena krátká povídečka „Un dévouement filial"; knížečku lze vřele doporučiti knihovnám dívčích pensionatů. — „Les Sauveteurs de l'asphalte" jest odpovědí na realistické líčení bídy a neřestí panující mezi chudinou pařížskou, jež spisovatel známý vydal pod názvem „Pirates de l'asphalte." Spisovatelka, hraběnka *D. de Beaurepaire,* odpovídá mu vedením důkazu, že lze chudinu velkých měst povznésti a z neřestí zachrániti křesťanskou láskou. První myšlenku k sepsání knihy poskytl jí hrabě Bethune, příbuzný její, jenž se ujímá účinně dělnictva a chudiny. Vroucně se přimlouvá za rozšíření spolku sv. Vincence, jehož věru ve velkých městech nezbytně třeba. Že knihu lze doporučiti všem, netřeba dokládati. — *Jean Brancy* svými dvěma povídkami, jež vydal pod názvem „Pour Suzanne," snaží se bohaté venkovany, již touží po Paříži, přesvědčiti, aby neopouštěli rodného domu svého a nevydávali se v záhubu časnou a věčnou. Pro Zuzannu, do níž dva bratří zamilováni jsou, hledí jeden druhého šlechetností předčiti; jeden z nich vstoupí do stavu kněžského, aby úmysl jeho se obětovati nemohl býti zvrácen. Ačkoli motivy jeho povolání nejsou právě nadpřirozené, přece stane se z něho potom vzorný kněz. Zuzanna pak s Gilbertem vstoupí do stavu manželského, a to šťastného. Druhá povídka jedná o svedení a potom opuštění svedené oběti. Hrdinka arciť příliš jest idealisována, ale autor učinil tak, aby tím více vystoupila vina svůdce a stihnuvší ho potom trest. Závadného není v knize nic. — Rodinám francouzsky umějícím lze doporučiti „La Fille du Cacique" od *Aylicsona.* Děj odehrává se v Peru, kraj a mravy tamější jsou věrně a živě líčeny. Hrdinka, ohnivá Cholita, t. j. potomkyně peruvských starých obyvatelů, dochází konečně pokoje a míru duševního v náboženství.

A. Koudelka.

